

OPERA OMNIA

SANCTI THOMAE AQUINATIS

-----oOo-----

Textum electronicum praeparavit et indexavit
Ricardo M. Rom n, S. R. E. Presbyterus
Bonis Auris, MCMXCVIII

|*CATENA_AUREA

|*IN_LUCAM

CATENA AUREA IN LUCAM

|+0_Prologus

|#1 Prooemium

Induam caelos tenebris, et saccum ponam operimentum eorum.

Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lapsus est verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum. (Isaias 50, 3-4)p Glossa. Inter cetera incarnationis Christi mysteria, quae Isaias propheta diligenter et aperte praenuntiat, dicit induam caelos tenebris etc., ex quibus verbis accipere possumus evangelii secundum Lucam materiam, modum scribendi, finem et conditionem scriptoris. Augustinus de cons. Evang.. Lucas enim circa sacerdotalem domini stirpem atque personam magis occupatus videtur, unde per vitulum significatus est, propter maximam victimam sacerdotis. Ambrosius in Luc.. Vitulus enim sacerdotalis est victima, unde bene congruit vitulo hic evangelii liber, qui a sacerdotibus inchoavit et consummavit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens pro totius mundi vita est immolatus; et ipsam vituli immolationem Lucas stylo quodam pleniore diffudit. Glossa. Quia igitur passionem Christi principaliter exponere Lucas intendit, huius evangelii materia significari potest in eo quod dicitur induam caelos tenebris, et saccum ponam operimentum eorum; nam ad litteram in passione Christi tenebrae factae sunt, et in discipulis fides obscurata est. Hieronymus super Isaiam. Et Christus despectus erat et ignobilis quando pendebat in cruce; et absconditus est vultus eius atque despectus, ut humano corpore divina potentia celaretur. Hieronymus de viris illustribus.

Sermo autem Lucae tam in evangelio quam in actibus apostolorum comptior est et saeculari redolet eloquentia. Unde subditur dominus dedit mihi linguam eruditam. Ambrosius in Luc.. Nam licet Scriptura divina mundanae evacuet sapientiae disciplinam, quod maiore fucata verborum ambitu quam rerum ratione subnixa sit; tamen si quis in Scripturis divinis etiam illa quae imitanda illi putant, quaerat, inveniet. Sanctus enim Lucas velut quemdam historicum ordinem tenuit, et plura nobis gestorum domini miracula revelavit; ita tamen ut omnes sapientiae virtutes evangelii ipsius complecteretur historia. Quid enim praecellentius ad sapientiam naturalem, quam quod spiritum sanctum creatorem etiam dominicae incarnationis extitisse reseravit? docet moralia in eodem libro, quemadmodum scilicet amare inimicum debeam; docet etiam rationalia, cum lego quoniam qui fidelis est in minimo, et in magno fidelis est. Eusebius in eccles. Hist.. Is ergo genere quidem Antiochenus, arte medicus, secundum hanc medicinam quam ex apostolorum vel societate vel traditione susceperat, duos nobis medicinales libros, quibus non corpora sed animae curentur explicuit. Unde sequitur ut sciam sustentare eum qui lapsus est verbo.

Hieronymus super Isaiam. Dicit enim se a domino accepisse sermonem, quomodo lapsum errantemque populum sustentet, et revocet ad salutem. Graecus expositor. Cum autem Lucas bonae indolis esset et capacitatis strenuae, Graecorum scientiam consecutus est. Grammaticam siquidem atque poesim adeptus perfecte, rethoricam autem et persuadendi leporem assecutus ad plenum, neque philosophiae muneribus caruit; denique et medicinam acquirit, et quoniam naturae velocitate satis de humana gustaverat sapientia, ad altiores convolat. Accelerat igitur ad Iudaeam, et visibiliter et verbo tenus Christum adit. Cumque veritatem cognosceret, verus efficitur Christi discipulus, plurimum magistro commoratus. Glossa. Unde subditur erigit mane, quasi a iuventute ad saecularem sapientiam; mane erigit mihi aurem ad divina, ut audiam quasi magistrum, scilicet ipsum Christum. Eusebius in eccles. Hist..

Tradunt autem quod evangelium suum ex Pauli ore conscripserit, sicut et Marcus quae ex Petri ore fuerant praedicata conscripsit. Chrysostomus super Matthaëum.

Uterque autem eorum magistrum imitatus est; hic quidem Paulum super flumina fluentem, ille autem Petrum breviliquo studentem.

Augustinus de cons. Evang.. Eo autem tempore scripserunt quo non solum ab ecclesia Christi, verum etiam ab ipsis adhuc in carne manentibus apostolis probari meruerunt. Et haec prooemialiter dicta sufficiant.

|+1 Capitulum 1

|#1 Lectio 1

Eusebius eccles. Hist.. Lucas in initio evangelii sui, causam cur scripserit indicavit, videlicet quoniam multi alii temere praesumpserant enarrare res quae sibi magis erant ad liquidum compertae: et hoc est quod dicit quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum. Ambrosius in prooem. In Lucam.

Nam sicut multi in Iudaeorum populo divino infusi spiritu prophetaverunt, alii autem pseudoprophetae erant potius quam prophetae; sic et nunc in novo testamento multi evangelia scribere conati sunt, quae boni nummularii non probarunt: et aliud quidem fertur evangelium quod duodecim scripsisse dicuntur: ausus est etiam basilides evangelium scribere: fertur aliud secundum Thomam, et aliud secundum Matthiam. Beda. Multos ergo eos non tam numerositate quam haereseos multifariae diversitate connumerat, qui non spiritus sancti munere donati, sed vacuo labore conati, magis ordinarunt narrationem, quam historiae texuerunt veritatem.

Ambrosius. Qui enim conatus est ordinare, suo labore conatus est, nec implevit suo conatu: sine conatu sunt enim donationes et gratia Dei, quae ubi se infuderit, rigare consuevit, ut non egeat, sed redundet scriptoris ingenium: et ideo bene dicit rerum quae in nobis completae sunt, vel quae in nobis redundant: quod enim redundat, nulli deficit, et de completo nemo dubitat, cum fidem effectus astruat, exitus prodat. Origenes in Lucam. Dicit autem rerum, quia non secundum phantasiam, iuxta haereticos, exercuit Jesus carnalem ipsius adventum; sed cum veritas esset, revera negotium prosecutus est. Affectum autem suum indicat ex hoc quod ait quae in nobis completae sunt; id est, quae in nobis manifestissimae sunt ostensae: id enim quod Graece legitur *peplirophorimenon* uno verbo Latinus sermo non explicat: certa enim fide et ratione cognoverat, neque in aliquo fluctuabat.

Chrysostomus. Evangelista autem non solum testimonio contentus est proprio, sed ad apostolos totum refert, inde robor venatur sermoni; et ideo subdit sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt.

Eusebius eccles. Hist.. Certus est quod veritatem, vel Paulo exponente, vel aliis apostolis qui ab initio ipsi viderant, vel sibi tradiderant, consecutus sit. Chrysostomus.

Dicit autem viderunt, quia hoc maxime robor nanciscitur credulitatis, quod addiscitur ab his qui praesentialiter viderunt.

Origenes. Palam est autem quod cuiusdam doctrinae finis est in ipsa doctrina, sicut geometriae; alterius vero doctrinae finis in opere computatur, sicut medicinae; et ita est in sermone Dei. Et ideo postquam significaverat scientiam ex hoc quod dixerat ipsi viderunt, demonstrat opera ex hoc quod sequitur: et ministri fuerunt sermonis vel verbi.

Ambrosius. Nam congruit ista locutio, ut maius mysterium verbi quam auditum esse credamus; sed quia non prolativum verbum, sed substantiale significatur, non vulgare verbum, sed caeleste intelligamus, cui apostoli ministrarunt.

Cyrillus. Quod autem dicit, huius verbi visores fuisse apostolos, concordat cum Iohanne, qui dicit: verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam eius. Verbum namque, mediante carne, visibile factum est.

Ambrosius.

Non solum autem secundum corpus viderunt dominum, sed etiam secundum verbum. Viderunt enim verbum, qui cum Moyse et Elia viderunt gloriam verbi; alii non viderunt, qui corpus tantummodo videre potuerunt. Origenes.

Et in Exodo quidem scriptum est: populus videbat vocem domini; vox autem auditur potius quam videtur. Sed propterea ita scriptum est ut ostenderetur nobis aliis videri oculis vocem domini, quibus illi aspiciunt qui merentur. Porro in evangelio non vox cernitur, sed sermo qui voce praestantior est. Theophylactus. Ex hoc enim manifeste innuitur quod Lucas non fuit discipulus ab initio, sed processu temporis; alii autem fuerunt discipuli ab initio, ut Petrus et filii Zebedaei. Beda in Lucam. Et tamen Matthaëus quoque et Iohannes in multis quae scriberent, ab his qui infantiam, pueritiam, genealogiamque eius scire et gestis interesse potuerant, audire opus habebant.

Origenes. Deinde facultatem scribendi replicat: quoniam ea quae scripsit, non rumore cognoverit, sed ab initio fuerit ipse consecutus: unde sequitur visum est et mihi, assecuto a principio omnia diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile. Ambrosius. Cum dicit visum est et mihi, non negat Deo visum: a Deo enim praeparatur voluntas hominum. Prolixiorem autem hunc evangelii librum quam ceteros esse nemo dubitaverit; et ideo non ea quae falsa sunt, sed quae vera, sibi vindicat: et ideo dicit assecuto quidem omnia visum est scribere: non omnia, sed ex omnibus: quia quae fecit Jesus si scribantur omnia, nec ipsum mundum capere arbitror.

Consulto autem quae ab aliis sunt scripta praeteriit, ut propriis quibusdam singuli evangeliorum libri mysteriorum gestorumque miraculis eminent. Theophylactus.

Scribit autem ad theophilum virum inclytum, fortassis et principem, quia quod dicit cratiste, idest optime, sive strenue, non dicebatur nisi principibus et praesidibus; sicut et Paulus festo praesidi dixit: cratiste (hoc est optime vel strenue) feste.

Beda. Theophilus autem interpretatur amans Deum vel amatus a Deo. Quisquis ergo amat Deum, sive a Deo se desiderat amari, ad se scriptum putet evangelium, et ut sibi datum munus, sibi que commendatum pignus conservet.

Non autem novorum quorumlibet eidem theophilo et velut ignotorum ratio pandenda; sed eorum de quibus eruditus est, verborum promittitur veritas exprimenda, cum subditur ut cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem; scilicet, ut quo quid ordine a domino gestum dictumve sit, agnoscere queas.

Chrysostomus. Vel aliter. Ut certitudinem habeas, et securus existas, quae auditu perceperas, prospiciens in Scriptura. Theophylactus in Lucam. Plerumque enim cum sine scripto aliquid dicitur, calumniatur illud quasi falsum; cum vero quis quae dicit scripserit, tunc magis credimus: quia nisi putaret vera, non scriberet. Chrysostomus. Vel aliter.

Totum evangelistae prooemium duo continet: conditionem eorum qui ante eum evangelium scripserant, puta matthaei et marci; et rursum cur et ipse scribere proposuit. Cum vero dixisset conati sunt, vocabulum protulit potens applicari et ad praesumptuose aggredientes materiam, et ad honeste pertractantes illam. Duabus enim additionibus dubiam sententiam certificat.

Primo quidem quia dixit quae in nobis completae sunt rerum; secundo quia dixit sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt. Simul autem hoc quod dico tradiderunt indicare mihi videtur quod et ipsi moneantur propagare; velut enim illi tradiderunt, ipsos quoque oportebit accipientes seriatim ad invicem promulgare.

Nondum autem commendantibus Scripturae quae tradita fuerint, contingebat inconvenientia plurima provenire diuturnitate temporis, unde merito quae de primis visoribus verbi et ministris verbi acceperant, in scriptis universo mundo traditionem praestiterunt, et calumnias propellentes, et oblivionem destruentes, et ex ipsa traditione integritatem accomodantes.

#2 Lectio 2

Chrysostomus. Evangelicae narrationis exordium a zacharia sumit et nativitate ioannis, mirum ante mirum edisserens, minus ante maius, nam quoniam virgo paritura erat, praeparavit gratia ut vetus prius conciperet. Declarat autem tempus, cum dicit fuit in diebus Herodis; et adicit dignitatem, cum subdit regis Iudaeae.

Alius autem Herodes fuit qui ioannem occidit; sed ille tetrarcha fuit, hic autem rex. Euthymius. Rex, inquam, ille qui infantes occidit, pater illius Herodis, qui praecursorem interemit. Beda in Lucam.

Tempus autem Herodis alienigenae regis dominico attestatur adventui; praedictum namque fuerat quia non deficiet princeps de Iuda, neque dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Ex quo enim patres ex Aegypto exierunt, suae gentis iudicibus usque ad Samuelem prophetam, ac Deinde regibus usque ad transmigrationem Babyloniae regebantur.

Post reditum vero Babyloniae pontifices rerum summam gerebant usque ad hircanum regem simul et pontificem, quo ab Herode interempto, Iudaeae regnum ipsi Herodi alienigenae iussu augusti caesaris traditur gubernandum; cuius trigesimo primo anno, iuxta prophetiam supradictam, qui mittendus erat advenit.

Ambrosius.

Docet autem nos divina Scriptura, non solum mores in his qui praedicabiles sunt, sed etiam parentes oportere laudari: ut veluti transmissa immaculae puritatis hereditas, in his quos volumus laudare, praecellat. Non solum igitur a parentibus, sed etiam a maioribus sancti ioannis nobilitas propagatur, non saeculari potestate sublimis, sed religionis successione venerabilis. Plena est igitur laudatio, quae genus, mores, officium, factum, iudicium comprehendit. Officium in sacerdotio: unde dicit sacerdos quidam nomine zacharias.

Beda.

De sacerdotali enim prosapia ioannes ortus est, ut eo potentius imitationem sacerdotii praeconizaret, quo ipsum ad sacerdotale genus pertinere claresceret.

Ambrosius. Genus autem comprehendit in maioribus: unde sequitur de vice Abia, idest nobilis inter familias.

Beda. Erant enim principes sanctuarii, idest summi sacerdotes, tam de filiis eleazar quam de filiis Ithamar, quorum vices, secundum ministeria sua, ut ingrederentur domum Dei, viginti quatuor sortibus David distinxit; in quibus familiae Abia, de qua zacharias ortus est, sors contingit octava.

Non autem frustra primus novi testamenti praeco in octavae sortis iure nascitur: quia sicut septenario saepe numero propter sabbatum vetus testamentum, sic novum aliquoties per octonarium propter sacramentum dominicae vel nostrae resurrectionis exprimitur. Theophylactus. Volens etiam ostendere quod ab utroque parente legaliter ex sacerdotali genere erat, subdit et uxor illius de filiabus Aaron, et nomen eius elisabeth. Non enim permittebatur de alia tribu uxorem accipere, sed de sua. Elisabeth interpretatur Dei requies.

Zacharias vero memoria domini. Beda.

Iustus enim parentibus iohannes est genitus, ut eo confidentius iustitiae praecepta populis daret, quo haec ipsa non quasi novitia didicisset, sed velut hereditario iure a progenitoribus accepta servaret. Unde sequitur erant autem ambo iusti ante Deum. Ambrosius in Lucam. Et sic mores in aequitate comprehendit. Bene autem dicit ante Deum. Fieri enim potest ut aliquis affectata bonitate populari iustus videatur mihi, iustus autem ante Deum non sit, si iustitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur.

Perfecta igitur laus est ante Deum iustum esse: solus enim perfectior est qui ab eo probatur qui non potest falli. Factum autem comprehendit in mandato, in iustificatione iudicium. Unde sequitur incedentes in omnibus mandatis et iustificationibus domini. Cum enim mandatis caelestibus obedimus, in mandatis domini incedimus; cum congrue iudicamus, tenere domini iustificationes videmur. Providere autem oportet bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Unde sequitur sine querela. Nulla enim querela est ubi et mentis bonitas concordat et facti, et plerumque iustitia durior hominum querelam excitat. Origenes in Lucam. Potest etiam aliquid iustum iniuste fieri, ut si iactantiae causa quis pauperi elargiatur; quod non est sine querela.

Sequitur et non erat illis filius, eo quod esset sterilis elisabeth, et ambo processissent in diebus suis. Chrysostomus.

Non solum autem elisabeth erat sterilis, sed et patriarcharum coniuges, Sara, Rebecca, Rachel; quod dedecus erat antiquis: nec enim possumus dicere quod peccati effectus esset sterilitas, quia cuncti iusti, cuncti virtuosus. Haec autem fuit sterilitatis causa, ut cum videris virginem parientem dominum, non sis incredulus, exercitans mentem tuam in alvo sterilium.

Theophylactus. Et ut etiam tu addisceres quod lex Dei multiplicationem filiorum non appetit corporalem, sed magis spiritualement.

Processerant autem ambo, non secundum corpus, sed secundum spiritum, ascensiones in corde ponentes, et vitam suam ut diem et non ut noctem habentes, quasi in die honeste ambulantes.

#3 Lectio 3

Beda. Per Moysen dominus unum constituit summum sacerdotem, cui mortuo unum succedere iussit; et hoc usque ad David tempora servatum est, a quo plures fieri domino agente decretum est: unde nunc zacharias in ordine vicis suae sacerdotio functus esse asseritur cum dicitur factum est autem cum sacerdotio fungeretur zacharias in ordine vicis suae ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotalem, sorte exiit ut incensum poneret ingressus in templum domini. Ambrosius.

Videtur autem hic zacharias summus designari sacerdos: quia semel in anno solus summus sacerdos in secundo sanctuario intrabat, non sine sanguine, quem offerret pro se, et pro populi delictis. Beda.

Non autem nunc nova sorte electus est cum incensum esset adolendum, sed prisca sorte, cum ex ordine sui pontificatus in vicem Abia succederet.

Sequitur et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. Incensum in sancta sanctorum a pontifice deferri, expectante foris templum omni populo, decimo die septimi mensis est iussum, et hanc diem expiationis sive propitiationis vocari; cuius diei mysterium apostolus ad Hebraeos pandens, Jesum ostendit pontificem esse verum, qui in sanguine proprio caeli secreta subiit, ut propitium nobis faceret patrem, et interpellaret pro peccatis eorum qui adhuc prae foribus orantes expectant. Ambrosius. Hic est autem ille summus sacerdos qui adhuc forte quaeritur, quia verus adhuc ignoratur: qui enim sorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Ille igitur quaerebatur, et alius figurabatur, verus in aeternum sacerdos, qui non hostiarum cruore, sed proprio, patrem Deum generi reconciliaret humano: et tunc quidem vices erant, nunc autem est perpetuitas.

#4 Lectio 4

Chrysostomus. Ingressus zacharias in templum ut preces ferret pro cunctis ad Deum, et quasi Dei et hominum mediator, vidit Angelum intus stantem: unde dicitur apparuit autem illi Angelus domini stans a dextris altaris incensi. Ambrosius.

Bene apparuisse dicitur ei qui eum repente conspexit; et hoc specialiter aut de Angelis aut de Deo Scriptura divina tenere consuevit; ut quod non potest praevideri, apparere dicatur. Non enim similiter sensibilia videntur, et is cuius in voluntate situm est videri, et cuius naturae est non videri. Origenes in Lucam.

Et hoc tantum in praesenti saeculo dicimus, sed et in futuro cum migraverimus a mundo, non omnibus vel Deus vel Angeli apparebunt: sed ille tantum videbit qui mundum habuit cor.

Locus autem nec nocere poterit quemquam, nec iuvare. Chrysostomus. Manifeste autem apparuit, non in somnis: eo quod nimis arduum annuntiabatur, unde manifestiori et mirabiliore visione egebat.

Damascenus de fide orth.. Tamen Angeli non ut sunt, hominibus patefiunt, sed transfigurati, prout possunt visores aspicere in quodcumque iusserit dominus.

Basiliius. Dicit autem altaris incensi, eo quod alterum erat altare deputatum ad holocausta. Ambrosius. Non immerito autem Angelus videtur in templo, quia veri sacerdotis annuntiabatur iam adventus, et caeleste sacrificium parabatur, in quo Angeli ministrarent: non enim dubites assistere Angelum quando Christus immolatur. Apparuit autem a dextris altaris incensi, quia divinae insigne misericordiae deferebat: dominus enim a dextris est mihi, ne commovear. Chrysostomus.

Non potest autem homo, quantumcumque sit iustus, absque timore cernere Angelum: unde et nunc zacharias aspectum non tolerans praesentiae Angeli, nec fulgorem illum valens sufferre, turbatur: et hoc est quod subditur et zacharias turbatus est videns. Sicut autem auriga perterritus, loraque dimittente, corruunt equi praecipites, totaque quadriga pervertitur; sic accidere consuevit animae quoties ab aliquo stupore vel sollicitudine deprimitur: unde et hic subditur et timor irruit super eum. Origenes in Lucam.

Nova quippe facies humanis se obtutibus praebens turbat mentem, animumque consternat: unde Angelus sciens hanc humanam esse naturam, primum perturbationi medetur: nam sequitur ait autem ad illum Angelus: ne timeas, zacharia. Athanasius in vita Antonii. Unde non difficilis est bonorum spirituum malorumque discretio: si enim post timorem successerit gaudium, a domino venisse sciamus auxilium, quia securitas animae praesentis maiestatis indicium est; si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur. Non solum autem trepidantem refocillat, sed etiam novo laetificat nuntio, subdens quoniam exaudita est deprecatio tua, et uxor tua elisabeth pariet tibi filium. Augustinus de quaest. Evang.. Ubi primo hoc attendendum est, quia non est verisimile ut cum pro peccatis populi vel salute vel redemptione sacrificium ille offerret, potuerit publicis votis relictis homo senex, uxorem habens, pro accipiendis filiis orare praesertim; nam nemo orat accipere quod accepturum esse desperat. Usque adeo autem ille iam se habiturum filios desperabat, ut hoc Angelo promittenti non crederet. Ergo quod ei dicitur exaudita est deprecatio tua, pro populo intelligendum est; cuius populi quoniam salus et redemptio et peccatorum abolitio per Christum futura erat, adhuc nuntiatur zachariae nasciturus filius, quia praecursor Christi destinabatur. Chrysostomus. Vel quod exaudita sit eius deprecatio, probat per hoc quod gignendus erat ei filius, clamans: ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Theophylactus.

Quasi ipso dicente: unde erit mihi hoc manifestum? ait Angelus: ex hoc quod elisabeth pariet tibi filium, credes quod peccata populo sunt remissa. Ambrosius.

Vel aliter. Plena semper et redundantia sunt divina beneficia, non exiguo constricta munere, sed uberi bonorum coacervata congestu, ut hic, ubi primum preceationis fructus promittitur, Deinde sterilis partus uxoris: cuius nomen praenuntiat subdens et vocabis nomen eius iohannem. Beda. Singularis meriti indicium datur, quoties hominibus a Deo vel imponitur nomen vel nuntiatur. Chrysostomus in iohannem. Illud quoque oportet exprimere, quoniam in quibus ab ipsa teneritate infantiae virtus refulgere debebat, a principio divinitus sumebant nomina; his vero qui postea debebant excrescere, nomen postea imponebatur. Beda. Ioannes ergo interpretatur in quo est gratia, vel domini gratia: quo nomine declaratur primo parentibus eius gratiam, quibus decrepitis nasceretur filius, esse donatam; Deinde ipsi iohanni, qui magnus coram domino erat futurus; postremo etiam filiis Israel, quos ad dominum erat conversurus: unde sequitur et erit gaudium tibi et exultatio. Origenes. Quando enim iustus oritur in mundo, ministri nativitatis eius laetantur: quando vero ille nascitur qui quasi ad poenas et ergastulum relegatur, minister consternatur et concidit. Ambrosius. Sanctus autem non solum parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum: unde sequitur et multi in nativitate eius gaudebunt. Admonemur hoc loco, sanctorum generatione laetari, admonentur parentes gratias agere: non enim mediocre munus est Dei, dare liberos, propagatores generis, successionis heredes.

#5 Lectio 5

Ambrosius. Post laetitiam plurimorum, magnitudo virtutis promittitur, cum dicitur erit enim magnus coram domino.

Non corporis, sed animae magnitudinem declaravit: est coram domino magnitudo animae, magnitudo virtutis. Theophylactus.

Multi namque magni dicuntur, sed coram hominibus, non coram Deo, sicut hypocritae: ita etiam et parentes iohannis iusti coram domino dicti sunt. Ambrosius.

Deinde non fines alicuius propagavit imperii, non triumphos bellici certaminis reportavit; sed, quod est amplius, praedicans in deserto, delicias hominum corporisque lasciviam magna animi virtute depressit: unde sequitur et vinum et siceram non bibit. Beda. Sicera interpretatur ebrietas; quo vocabulo Hebraei omne quod inebriare potest populum, sive de frugibus seu de qualibet alia materia confectum, significant. Proprium vero in lege Nazaraeorum erat, vino et sicera tempore obsecrationis abstinere: unde iohannes, ceterique tales, ut semper Nazaraei, idest sancti, manere possint, semper his abstinere satagunt: non enim decet vino, in quo est luxuria, inebriari eum qui musto spiritus sancti desiderat impleri: unde recte cui vini ebrietas tollitur, spiritus gratia cumulatur.

Sequitur autem et spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae.

Ambrosius. Cui spiritus sanctus infunditur, magnarum est plenitudo virtutum.

Siquidem sanctus iohannes antequam nasceretur, matris adhuc in utero positus, spiritus accepti gratiam designavit, cum in utero parentis exiliens domini evangelizavit adventum. Alius est spiritus vitae huius, alius gratiae; ille nascendo sumit exordium, moriendo defectum; iste non aetatibus coercetur, non obitu extinguitur, non alvo matris excluditur. Graecus.

Quod autem erit opus iohannis, quidve per spiritum sanctum peraget, ostendit subdens et multos filiorum Israel convertet ad dominum Deum ipsorum. Origenes in Lucam. Ioannes quidem plurimos convertit; domini autem opus est ut omnes ad Deum patrem convertat.

Beda. Cum autem iohannes, qui Christo testimonium perhibens, in eius fide populos baptizabat, dicitur filios Israel ad dominum Deum ipsorum convertisse, patet Christum dominum Deum esse Israel: unde desinant Ariani Christum dominum Deum esse negare: erubescant photiniani Christo ex virgine principium dare: cessent Manichaei alium populi Israel, atque alium christianorum Deum credere. Ambrosius. Non autem egemus testimonio, quod plurimorum sanctus iohannes corda convertit, in quo nobis propheticae Scripturae et evangelicae suffragantur: vox enim clamantis in deserto: parate viam domino: non enim de se, sed de domino praedicabat praenuntius Christi; et ideo sequitur et ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute eliae. Bene praecedet ante illum, qui praenuntius natus, praenuntius mortuus est. Bene etiam iungitur in spiritu et virtute eliae. Origenes in Lucam.

Non dicit in anima eliae, sed in spiritu et in virtute: spiritus enim qui fuerat in elia, venit in iohannem, et similiter virtus eius. Ambrosius. Nunquam enim sine virtute spiritus, vel sine spiritu virtus: et ideo in spiritu et virtute, quia sanctus elias et virtutem habuit magnam, et gratiam: virtutem, ut ad fidem animos populorum a perfidia retorqueret, virtutem abstinentiae atque patientiae, et spiritum prophetandi.

In deserto elias, in deserto iohannes; ille Achab regis gratiam non quaesivit, hic sprexit Herodis; ille iordanem divisit, hic ad lavacrum salutare convertit; hic prioris, ille sequentis domini praecursor adventus. Beda. Quod autem de elia per Malachiam praedictum est, hoc per Angelum de iohanne dicitur, cum subditur ut convertat corda patrum in filios; spiritualem antiquorum sanctorum scientiam populis praedicando infundens; et incredulos ad prudentiam iustorum; quae est non de legis operibus iustitiam praesumere, sed ex fide salutem quaerere.

Graecus. Vel aliter. Parentes iohannis et apostolorum Iudaei fuerunt; sed tamen contra evangelium ex superbia et infidelitate saeviebant. Itaque tamquam benigni filii iohannes prius et apostoli consequenter eis veritatem monstrabant, in propriam iustitiam et prudentiam eos attrahentes: sic etiam elias reliquias Hebraeorum convertet ad apostolorum veritatem. Beda.

Quia vero zachariam pro plebe supplicentem dixerat exaudium, subiungit parare domino plebem perfectam: in quo docet quo ordine plebs eadem salvari et perfici debeat, ad praedicationem scilicet iohannis poenitendo, et credendo in Christum.

Theophylactus. Vel aliter. Iohannes plebem paravit, non incredulam, sed perfectam, idest praeparatam ad suscipiendum Christum. Origenes. Sacramentum autem iohannis usque nunc expletur in mundo; quicumque enim crediturus est in Jesum Christum, antea spiritus et virtus iohannis ad animam illius venit, et praeparat domino populum perfectum.

#6 Lectio 6

Chrysostomus. Habito respectu zacharias ad propriam aetatem, quin etiam coniugis sterilitate inspecta, diffusus est: unde dicitur et dixit zacharias ad Angelum: unde hoc sciam? quasi dicat: quomodo hoc fiet? et causam dubitationis subdit ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis; quasi dicat: aetas intempesta, natura inepta; ego generans debilis, terra sterilis. Non autem censetur propter hoc dignus esse venia sacerdos, dum seriem rerum expostulat: quodcumque enim Deus aliquid indicat, oportet in fide suscipere; nam super huiusmodi disceptare contumacis est animae: unde sequitur et respondens Angelus dixit ei: ego sum gabriel, qui asto ante Deum. Beda. Quasi dicat: si homo talia signa promitteret, impune signum flagitare liceret; at cum Angelus promittat, iam dubitare non decet.

Sequitur et missus sum loqui ad te, et haec tibi evangelizare. Chrysostomus.

Ut cum audias me a Deo missum fore, nihil humanum aestimes ex his quae tibi dicuntur: neque enim ex me loquor, sed mittentis relata denuntio; haec est enim nuntii bonitas, ut nihil ex se referat.

Beda. Ubi notandum est, quod Angelus se et ante Deum stare, et ad evangelizandum zachariae missum esse testatur. Gregorius in evang. .

Quia et cum ad nos veniunt Angeli, sic exterius implent ministerium, ut tamen nunquam interius desint per contemplationem: quia etsi circumscriptus est angelicus spiritus, summus tamen spiritus, qui Deus est, circumscriptus non est.

Angeli itaque etiam missi ante ipsum sunt: quia quomodolibet missi veniant, intra ipsum currunt. Beda. Dat autem ei signum quod rogatur: ut qui discredendo locutus est, iam tacendo credere discat: unde sequitur et ecce eris tacens, et non poteris loqui. Chrysostomus. Ut a VI generativa ad organa vocalia vincula transferantur. Nec intuitu sacerdotii ei parcuritur; sed ob hoc plectebatur amplius: quia circa fidem ceteris praeesse debebat.

Theophylactus. Sed quia verbum kophos, quod etiam infra subiungitur, potest tam surdum quam mutum significare, bene ait eris surdus, et non poteris loqui. Convenienter enim haec duo passus est: tamquam enim inobediens surditatem incurrit, et tamquam contradictor taciturnitatem. Chrysostomus. Dicit autem et ecce, quasi dicat: in hoc instanti. Sed considera miserationem domini in hoc quod sequitur usque in diem quo haec fient; quasi dicat: cum per eventus rerum quod dico ostendero, et noveris te iure punitum; tunc te de poena eripiam. Et causam poenae ostendit cum subditur pro eo quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo; non attendens virtutem eius qui misit me, cui ego assisto.

Si autem is qui erga nativitatem mortalem incredulus erat punitur; qualiter qui caelestem, et ineffabilem calumniatur, vitabit ultionem? Graecus. Dum autem haec intrinsecus agerentur, dilatio temporis admirari cogebat

expectantem forinsecus multitudinem: unde sequitur et erat plebs expectans zachariam, et mirabatur quod tardaret ipse in templo.

Cumque per diversa vagaretur suspicio, quilibet dictabat ad libitum, donec zacharias egrediens docuit silendo quod latendo perpessus est: unde sequitur egressus autem non poterat loqui ad illos: et cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Theophylactus. Innuebat autem populo zacharias forte causam taciturnitatis interroganti, quam loqui non valens, per nutum declarabat: unde sequitur et ipse erat innuens illis, et permansit mutus.

Ambrosius. Est autem nutus quidam sine verbo corporalis actus, indicare moliens, nec exprimens voluntatem.

|#7 Lectio 7

Beda. Vicis suae tempore pontifices templi tantum officiiis mancipati, non solum a complexu uxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinere ingressu; unde dicitur et factum est ut impleti sunt dies officii eius, abiit in domum suam. Quia enim tunc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quaerebatur, necessario tempus substituendae soboli procurabatur.

At quia nunc non carnalis successio, sed profectio spiritualis inquiritur, sacerdotibus, ut semper altari queant assistere, semper castitas observanda praecipitur.

Sequitur post hos autem dies concepit elisabeth uxor eius: post dies scilicet officii zachariae completos. Gesta sunt autem haec mense septembri, octavo calendas Octobris, quando oportebat Iudaeos ieiunium Scenopegiae celebrare, imminente aequinoctio, in quo incipit nox esse maior quam dies: quia Christum oportet crescere, iohannem autem minui. Nec frustra tunc dies ieiuniorum erat, quia per iohannem erat hominibus afflictio poenitentiae praedicanda.

Sequitur et occultabat se mensibus quinque. Ambrosius. Quae causa occultationis nisi pudor? sunt enim quaedam tempora praescripta coniugio, quando dare operam procreandis liberis sit decorum, dum anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est. At ubi et matura aevi senectus successerit, et aetas est regendis liberis habilior quam creandis, pudor est legitimi licet coitus gestare indicia, et gravari alienae aetatis onere, et tumescere alvum non sui temporis fructu. Pudebat ergo eam propter aetatem: unde intelligi potest causa, quia iam non conveniebant inter se concubitu coniugali: neque enim ea quae senilem non erubesceret coitum, erubesceret partum; haec tamen erubescit onus parentis, quamdiu nescit mysterium religionis. Sed quae occultabat se quia conceperat filium, iactare se coepit, quia generabat prophetam. Origenes in Lucam.

Et ideo dicit mensibus quinque; idest, donec maria conciperet, et fetus eius exultans cum gaudio prophetaret.

Ambrosius. Et quamvis partus sui erubesceret aetatem, rursus caruisse se gaudebat opprobrio, dicens quia sic fecit mihi dominus. Chrysostomus. Scilicet solvit sterilitatem, donum supra naturam concessit, et petra infructuosa spicas virentes produxit: abstulit dedecus dum genitricem fecit: unde sequitur in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. Ambrosius. Pudor enim est feminis nuptiarum praemia non habere, quibus haec sola est causa nubendi.

Chrysostomus. Dupliciter igitur gaudet, dum et a nota sterilitatis ipsam eripuit dominus, et quoniam illustrem partum enixa est. Non enim ut in ceteris gignentium solus concubitus intervenit, sed gratia caelestis huius ortus fuit exordium. Beda.

Mystice autem per zachariam sacerdotium Iudaeorum, per elisabeth potest lex ipsa designari, quae sacerdotum doctrinis exercitata spirituales Deo filios gignere debebat, sed non valebat; quia neminem ad perfectionem adduxit lex. Erant ambo iusti, quia bona est lex, et sacerdotium pro illo tempore sanctum: ambo processerant in diebus suis, quia adveniente Christo iam incurvantur ad senium. Ingreditur zacharias templum, quia sacerdotum est intrare in sanctuarium mysteriorum caelestium; foris erat multitudo, quia mystica penetrare nequit. Dum altari thymiana imponit, nasciturum iohannem agnoscit: quia dum doctores flamma divinae lectionis ardent, gratiam Dei per Jesum prodituram reperiunt; et hoc per Angelum, quia lex per Angelos ordinata est. Ambrosius. In uno autem vox totius plebis obmutuit, quia in uno totus ad Deum loquebatur populus: transivit enim ad nos Dei verbum, et in nobis non tacet.

Mutus est qui non intelligit legem. Cur enim tibi magis videatur mutus esse qui sermonem quam qui mysterium nescit? innuenti similis est populus Iudaeorum, qui actuum suorum praestare non potest rationem. Beda. Et tamen elisabeth concipit iohannem, quia interiora legis sacramentis Christi abundant: conceptum quinque mensibus occultat, quia Moyses quinque libris mysteria Christi designat, seu quia Christi dispensatio in quinque mundi aetatibus per sanctorum dicta vel facta figuratur.

|#8 Lectio 8

Beda. Quia Christi incarnatio vel sexta aetate saeculi futura, vel ad impletionem legis erat profutura, recte sexto mense concepti iohannis missus ad mariam Angelus nasciturum nuntiat salvatorem: unde dicitur in mense autem sexto. Mensem sextum martium intellige, cuius vigesima quinta die dominus noster et conceptus traditur et passus, sicut et vigesima quinta die mensis decembris natus. Quod si vel hoc die, ut nonnulli arbitrantur, aequinoctium vernale, vel illo solstitium brumale fieri credamus; convenit cum lucis incremento concipi vel nasci eum qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. At si quis ante dominicae nativitatis et

conceptionis tempus considerat lucem vel crescere, vel tenebras superare convicerit, dicimus et nos, quia iohannes ante faciem adventus eius regnum caelorum evangelizabat. Basilius.

Adeunt autem nos caelestes spiritus, non quasi ex seipsis, sed ex eo quod divinae sapientiae decorem conspiciunt; unde sequitur missus est Angelus gabriel a Deo.

Gregorius in evang.. Ad mariam enim virginem non quilibet Angelus, sed gabriel Archangelus mittitur: ad hoc quippe ministerium summum Angelum venire dignum fuerat qui summum omnium nuntiabat: qui idcirco privato nomine censetur, ut signetur per vocabulum in operatione quid valeat.

Gabriel enim Dei fortitudo nominatur; per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat qui virtutum dominus et potens in praelio ad debellandas potestates aereas veniebat.

Glossa. Additur autem et locus quo mittitur, cum subditur in civitate Galilaeae, cui nomen Nazareth: Nazaraeus enim, idest sanctus sanctorum, nuntiabatur venturus. Beda.

Aptum autem humanae restorationis principium, ut Angelus a Deo mitteretur ad virginem partu consecrandam divino: quia prima perditionis humanae fuit causa, cum serpens a diabolo mittebatur ad mulierem spiritu superbiae decipiendam: unde sequitur ad virginem. Augustinus de sancta virgin.. Illum enim solum virginitas decenter parere potuit qui in sua nativitate parem habere non potuit.

Oportebat enim caput nostrum propter insigne miraculum secundum corpus nasci de virgine, quod significaret membra sua de virgine ecclesia secundum spiritum nascitura. Hieronymus.

Et bene Angelus ad virginem mittitur, quia semper est Angelis cognata virginitas.

Profecto in carne praeter carnem vivere, non terrena vita est, sed caelestis.

Chrysostomus super Matth..

Non autem Angelus post partum annuntiat virgini, ne nimium exinde turbaretur: et ideo ante conceptionem illam alloquitur, non in somnis, immo visibiliter assistit: nam quasi magnam valde relationem accipiens egebat ante rei eventum visione solemnem. Ambrosius. Bene autem utrumque posuit Scriptura, ut et desponsata esset, et virgo: virgo, ut expers virilis consortii videretur; desponsata, ne temeratae virginitatis adureretur infamia, cui gravis alvus corruptelae videretur insigne praeferre. Maluit autem dominus aliquos de suo ortu quam de matris pudore dubitare: sciebat enim teneram esse virginis verecundiam et lubricam famam pudoris nec putavit ortus sui fidem matris iniuriis astruendam. Servatur itaque sanctae mariae sicut pudore integra, ita et inviolabilis opinione virginitas: nec decuit sinistra virginibus opinione viventibus velamen excusationis relinqui, quod infamata mater quoque domini videretur.

Quid autem Iudaeis, quid Herodi posset ascribi, si natum viderentur ex adulterio persecuti? quemadmodum autem ipse diceret: non veni legem solvere, sed adimplere, si videretur coepisse a legis iniuria, cum partus innuptae lege damnetur? quid quod etiam fides mariae verbis maior adsciscitur, et mendacii causa removetur? videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio innupta praegnans.

Causam autem mentiendi desponsata non habuit, cum coniugii praemium et gratia nuptiarum partus sit feminarum.

Non mediocris quoque causa est ut virginitas mariae falleret principem mundi, qui cum desponsatam viro cerneret, partum non potuit habere suspectum. Origenes in Lucam. Si enim non habuisset sponsum, statim cogitatio tacita diabolum surrepsisset, quomodo quae non accubuit cum viro, praegnans esset. Debet iste conceptus esse divinus, debet aliquid humana natura esse sublimius. Ambrosius.

Sed tamen magis fefellit principes saeculi: Daemonum enim malitia facile etiam occulta deprehendit; at vero qui saecularibus vanitatibus occupantur, scire divina non possunt. Quin etiam locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset et delere iniuriam et vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum: de quo subditur cui nomen erat ioseph de domo David. Beda.

Quod non tantum ad ioseph, sed etiam pertinet ad mariam.

Legis namque erat praeceptum ut de sua quisque tribu aut familia acciperet uxorem.

Sequitur et nomen virginis maria.

Beda. Maria Hebraice stella maris, syriace vero domina vocatur; et merito: quia et totius mundi dominum, et lucem saeculis meruit generare perennem.

#9 Lectio 9

Ambrosius. Disce virginem moribus; sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus Angelus reperiret: unde dicitur et ingressus Angelus ad eam.

Et ne quo degeneri depravaretur affatu, ab Angelo salutatur. Graecus. Contra vocem prius editam mulieri dirigitur nunc sermo ad virginem. In illa doloribus partus est causa peccati punita; in hac per gaudium moestitia pellitur: unde iucunditatem non absurde praenuntiat Angelus virgini, dicens ave. Quod autem digna cognosceretur sponsalium, attestatur cum dicit gratia plena: quasi enim quaedam arrha aut dos sponsi ostenditur, quod fecunda sit gratiis. Horum enim quae dicit, haec sunt sponsae, alia sponsi.

Hieronymus. Et bene gratia plena: quia ceteris per partes praestatur; mariae vero simul se totam infudit gratiae plenitudo. Vere gratia plena, per quam largo spiritus sancti imbre superfusa est omnis creatura. Iam autem erat

cum virgine qui ad virginem mittebat Angelum, et praecessit nuntium suum dominus, nec teneri potuit locis qui omnibus habetur in locis: unde sequitur dominus tecum. Augustinus.

Magis quam mecum: ipse enim in tuo est corde, in tuo fit utero, adimplet mentem, adimplet ventrem.

Graecus. Hoc autem est totum legationis complementum. Dei enim verbum, ut sponsus supra rationem unionem efficiens, tamquam ipse germinans, idemque germinatus, totam naturam humanam sibi ipsi conformavit. Ultimum vero ponitur tamquam perfectissimum et compendiosum benedicta tu in mulieribus: una scilicet prae cunctis mulieribus: ut etiam benedicantur in te mulieres, sicut mares in filio; sed magis uterque in utrisque. Velut enim per unam feminam et unum marem peccatum simul ac tristitia intravit: sic et nunc per unam et unum benedictio revocata est et laetitia et ad singulos est profusa.

Ambrosius de salut. Ang.. Disce autem virginem a verecundia, quia pavebat: nam sequitur quae cum audisset, turbata est in sermone eius. Trepidare virginum est, et ad omnes ingressus viri pavere, omnes viri affatus vereri. Disce, virgo, verborum vitare lasciviam: maria etiam salutationem Angeli verebatur. Graecus. Cum assueta foret his visionibus, evangelista non visioni, sed relatibus turbationem attribuit, dicens turbata est in sermone eius. Attende autem virginis et pudicam et prudentem et animam simul et vocem.

Audita laetitia dictum examinavit, et neque manifeste obstitit per incredulitatem, nec statim paret ex levitate; evae levitatem evitans simul et duritiam zachariae; unde sequitur et cogitabat qualis esse ista saluatio: non conceptio, nam adhuc ignorabat immensitatem mysterii, sed saluatio: numquid libidinosa, ut a viro ad virginem; an divina, dum Dei faceret mentionem dicens dominus tecum? Ambrosius in Lucam. Benedictionis etiam novam formulam mirabatur, quae nusquam est ante comperta: soli mariae hoc servabatur. Origenes in Lucam.

Si enim scivisset maria ad alium quempiam similem factum esse sermonem, utpote quae habebat legis scientiam, nunquam eam, quasi peregrinam, talis saluatio exterrisset.

#10 Lectio 10

Beda. Quia salutatione insolita virginem turbatam viderat, quasi familiariter notam vocans ex nomine, ne timere debeat iubet: unde dicitur et ait ei Angelus: ne timeas, maria. Graecus. Quasi dicat: non accessi decepturus, immo deceptionis absolutionem depromere; non veni praedaturus inviolabilem tuam virginitatem, sed conditori puritatis et custodi contubernia reserare; non sum serpentis minister, sed perimentis serpentem legatus; sponsalium tractator, non insidiarum molitor. Sic ergo nequaquam distrahentibus ipsam considerationibus vexari permisit, ne diiudicaretur infidus minister negotii. Chrysostomus.

Qui autem apud Deum meretur gratiam, non habet quid timeat; unde sequitur invenisti enim gratiam apud Deum. Qualiter autem illam quisque reperiet, nisi humilitate mediante? humilibus enim dat Deus gratiam. Graecus.

Inveniet enim gratiam virgo coram Deo, quia splendore pudicitiae propriam exornans animam, gratum Deo se habitaculum praeparavit; nec solum caelibatum inviolabilem conservavit, sed etiam immaculatam conscientiam custodivit. Origenes in Lucam. Invenerant enim plures gratiam ante eam; et ideo subdit quod proprium est, dicens ecce concipies in utero. Graecus. Quod dicitur ecce, celeritatem et praesentiam denotat, insinuans cum eius verbo celebratam esse conceptionem. Dicit autem concipies in utero, ut demonstret, dominum ab ipso utero virginali et de nostra substantia carnem suscipere. Venit enim divinum verbum emundaturum naturam humanam, et partum, et nostrae generationis primordia; et ideo sine peccato et humano semine, per singula sicut nos in carne concipitur, et novem mensium spatio gestatur in utero. Gregorius Nyssenus.

Sed quoniam contingit specialiter divinum concipi spiritum, et spiritum parere salutarem, secundum prophetam; ideo addidit et paries filium. Ambrosius. Non autem omnes sunt sicut maria, ut dum de spiritu sancto concipitur, verbum pariant; sunt autem quae abortivum excludant verbum, antequam pariant; sunt quae in utero Christum habeant, sed nondum formaverint. Gregorius Nyssenus.

Cum autem expectatio partus mulieribus timorem incutiat, sedat timoris metum dulcis partus relatio, cum subditur et vocabis nomen eius Jesum: salvatoris enim adventus est cuiuslibet timoris propulsio. Beda super Lucam.

Iesus autem salvator sive salutaris interpretatur. Graecus. Dicit autem tu vocabis, non pater: patre enim caret quantum ad inferiorem generationem, sicut et matre respectu supernae. Cyrillus. Hoc autem nomen de novo fuit verbo impositum, nativitati congruens carnis, secundum illud propheticum: vocabitur tibi nomen novum quod os domini nominavit. Graecus. Verum quia hoc nomen commune est sibi cum successore Moysi, idcirco innuens Angelus quod non erit secundum illius similitudinem, subiungit hic erit magnus. Ambrosius.

Dictum est quidem etiam de iohanne quia erit magnus; sed ille quasi homo magnus, hic quasi Deus magnus. Late enim funditur Dei virtus, late caelestis substantiae magnitudo porrigitur: non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non aestimatione concluditur, non aetate variatur. Origenes.

Vide ergo magnitudinem salvatoris quomodo in toto orbe diffusa sit: ascende in caelos, quomodo caelestia repleverit; descende cogitatione ad abyssos, et vide eum illuc descendisse: si hoc videris, pariter intueberis opere completum hic erit magnus. Graecus. Neque carnis assumptio Deitatis derogat celsitudini; immo potius humanitatis humilitas sublimatur; unde sequitur et filius altissimi vocabitur.

Non utique tu impones vocabulum, sed ipse vocabitur: a quo nisi a consubstantiali genitore? nullus enim filium novit nisi pater. Penes quem vero infallibilis est notitia geniti, is verus interpres est erga impositionem congruam

nominis: propter quod dicit: hic est filius meus dilectus, ab aeterno siquidem est, quamvis nunc ad nostram doctrinam nomen eius patuerit. Et ideo ait vocabitur, non: fiet vel generabitur: nam et ante saecula fuerat consubstantialis patri. Hunc ergo concipies, huius mater efficieris, hunc virginalis cella concludet, cuius caeleste spatium capax non extitit. Chrysostomus.

Ceterum si quidem enorme quibusdam videtur, Deum habitare corpus; nonne sol, cuius est corpus sensibile, quocumque radios mittit, non laeditur in propria puritate? multo ergo magis iustitiae sol ex utero virginali mundissimum corpus assumens, non tantum contaminatus non est, immo etiam ipsam matrem sanctiorem ostendit. Graecus. Et ut virginem redderet memorem prophetarum, subdit et dabit illi dominus Deus sedem David patris eius, ut noscat liquido quoniam qui nasciturus est ab ea, ipse est Christus, quem illi promiserunt ex David semine nasciturum. Cyrillus. Non tamen ex ioseph est editum corpus Christi mundissimum; secundum enim unam lineam cognationis profluxerant ioseph et virgo, ex qua formam humanitatis unigenitus sumpsit. Basilius. Non autem in materiali sede David sedit dominus, translato Iudaico regno ad Herodem; sed sedem appellat David, in qua resedit dominus, indissolubile regnum; unde sequitur et regnabit in domo Iacob in aeternum.

Chrysostomus. Dicit autem ad praesens domum Iacob eos qui de numero Iudaeorum crediderunt in illum: ut enim Paulus dicit: non omnes qui ex Israel sunt, hi sunt Israelitae; sed qui sunt filii promissionis, computantur in semine.

Beda. Vel domum Iacob totam ecclesiam dicit, quae vel de bona radice nata, vel cum oleaster esset, merito tamen fidei in bonam est inserta olivam. Graecus.

Nullius autem est in aeternum regnare, nisi Dei solius: quo fit ut etsi propter incarnationem dicatur David sedem accipere, tamen idem ipse, in quantum Deus, rex aeternus agnoscitur.

Sequitur et regni eius non erit finis: non solum in quantum Deus est, sed etiam in eo quod homo: et in praesenti quidem habet regnum multorum, finaliter vero universorum, cum ei omnia subicientur.

Beda. Omittat ergo Nestorius dicere hominem tantum ex virgine natum, et hunc a verbo Dei non in unitatem personae esse receptum: Angelus enim qui ait eundem ipsum patrem habere David, quem filium altissimi vocari praenuntiat, in duabus naturis unam Christi personam demonstrat. Non autem ideo futuri temporis verbis Angelus utitur, quia secundum haereticos Christus ante mariam non fuerit, sed quia secundum eandem personam homo cum Deo idem filii nomen sortitur.

#11 Lectio 11

Ambrosius. Neque non credere Angelo maria debuit, neque tam temere usurpare divina; unde dicitur dixit autem maria ad Angelum: quomodo fiet istud? temperatior est ista responsio quam verba sacerdotis. Haec ait quomodo fiet istud? ille respondit unde hoc sciam? negat ille se credere, et quasi fidei adhuc alium quaerit auctorem; ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fiat inquit. Legerat maria: ecce concipiet in utero, et pariet filium: ideo creditur futurum; sed quomodo fieret ante non legerat: non enim quemadmodum fieret vel prophetae tanto fuerat revelatum: tantum enim mysterium non hominis fuit, sed Angeli ore promendum.

Gregorius Nyssenus. Attende etiam mundaе virginis vocem: partum annuntiat Angelus; ipsa vero virginitati innititur, praestantiorem incorruptibilitatem angelica visione diiudicans: unde dicit quoniam virum non cognosco. Basilius.

Cognitio multifarie dicitur: dicitur enim cognitio nostri conditoris sapientia, ac magnalium suorum notitia, nec non mandatorum custodia, et quae fit apud eum appropinquatio, et copula nuptialis, ut hic accipitur. Gregorius Nyssenus.

Haec igitur mariae verba indicium sunt eorum quae tractabat in mentis arcano: nam si causa copulae coniugalis ioseph desponsari voluisset, cur admiratione ducta est dum sibi narratur conceptio? cum nimirum ipsa praestolaretur ad tempus mater effici iuxta legis naturam. Verum quia oblatum corpus Deo quasi quoddam ex sacris inviolabile reservari decebat, ideo dicit quoniam virum non cognosco; quasi dicat: etsi sis Angelus, tamen quod virum cognoscam ex impossibilibus cernitur; qualiter igitur mater ero carens coniuge? ioseph siquidem in sponsum agnovi. Graecus. Sed considera qualiter virgini solvit dubium Angelus, ac explanat intemeratum connubium, et ineffabilem partum: sequitur enim et respondens Angelus dixit ei: spiritus sanctus superveniet in te. Chrysostomus. Quasi dicat: non quaeras ordinem naturalem ubi naturam transcendunt et superant quae tractantur. Dicis quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? quinimmo eo ipso continget quod es coniugis inexperta: nam si virum experta fuisses, non digna censereris hoc mysterio: non quia profanum sit coniugium, sed quia virginitas potior. Decebat enim communem omnium dominum, et in nativitate nobiscum participare, et ab ea discrepare: quod enim ex utero nasceretur, habuit commune nobiscum; quod autem absque concubitu nasceretur, plus a nobis obtinuit.

Quam beatum corpus illud quod ob exuberantem munditiam virginis mariae, ut videtur, donum animae ad se ipsum allexit. In singulis enim ceteris vix utique anima sincera sancti spiritus impetrabit praesentiam; sed nunc caro receptaculum efficitur spiritus. Gregorius Nyssenus. Tabulas enim nostrae naturae quas culpa confregerat,

denuo verus legislator de terra nostra sibi dolavit, absque concubitu divinitatis suae corpus susceptibile creans, quod divinus digitus sculpsit, scilicet spiritus superveniens virgini.

Chrysostomus. Insuper et virtus altissimi obumbrabit tibi. Altissimi regis virtus Christus est, qui per adventum spiritus sancti formatur in virgine. Gregorius Moralium. Per obumbrationis enim vocabulum, incarnandi Dei utraque natura significatur: umbra enim a lumine formatur et corpore; dominus autem per divinitatem lumen est: quia ergo lumen incorporeum in eius erat utero incorporandum, recte ei dicitur virtus altissimi obumbrabit tibi; idest, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen divinitatis: hoc enim mariae dicitur propter mentis refrigerium caelitus datum. Beda. Non ergo virili, quod non cognoscis, semine, sed spiritus sancti, quo implearis, opere concipies: concupiscentiae in te non erit aestus, ubi umbram faciet spiritus sanctus. Gregorius Nyssenus.

Vel dicit obumbrabit tibi: quia sicut corporis umbra praecedentium caractere conformatur, ita indicia Deitatis filii ex virtute generandi patebunt. Sicut enim in nobis quaedam vivifica virtus in materia corporali conspicitur qua homo formatur, sic in virgine altissimi virtus per vivificantem spiritum pariter corpori insitam materiam carnis ex virgineo corpore ad formandum novum hominem assumpsit: unde sequitur ideoque et quod nascetur ex te sanctum. Athanasius.

Profitemur enim quoniam naturae humanae assumptum ex maria corpus verissimum extitit, et idem secundum naturam corpori nostro: soror namque nostra maria est, cum omnes ab Adam descenderimus. Basilius lib.

De spir. S.. Unde et Paulus dicit quoniam misit Deus filium suum natum non per mulierem, sed ex muliere. Nam hoc quod dico: per mulierem, transituram poterat indicare nativitatis sententiam; quod autem dicitur ex muliere, manifestat communionem naturae geniti respectu parentis. Gregorius Moralium.

Ad distinctionem autem nostrae sanctitatis, Jesus singulariter sanctus nasciturus asseritur: nos quippe etsi sancti efficimur, non tamen nascimur, quia ipsa naturae corruptibilis cognatione constringimur: ille autem solus veraciter sanctus natus est qui ex coniunctione carnalis copulae conceptus non est; qui non, sicut haereticus desipit, alter in humanitate, alter in Deitate est; ut purus homo conceptus atque editus, et post per meritum ut Deus esset accepit: sed nuntiante Angelo, et adveniente spiritu, mox verbum in utero, mox intra uterum verbum caro: unde sequitur vocabitur filius Dei. Theophylactus.

Vide quomodo sanctam trinitatem declaravit, non solum spiritum sanctum commemorans, sed et virtutem, idest filium, et altissimum, scilicet patrem.

#12 Lectio 12

Chrysostomus. Quoniam praecedens dictum superabat virginis mentem, ad humiliora declinavit sermonem, per sensibilia ipsi suadens: unde dicit et ecce elisabeth cognata tua. Animadvertite gabrielis industriam: non memoravit eam Sarae vel Rebeccae vel Rachelis, quia antiquiora erant exempla: sed imminens factum inducit, ut eius mentem corroboret, et ob hoc et aetatem commemoravit, cum dicit et ipsa concepit filium in senectute sua: et defectum naturae, sequitur enim et hic mensis est sextus illi quae vocatur sterilis. Non enim a principio conceptus elisabeth statim annuntiavit, sed acto sex mensium spatio, ut tumor ventris perhibeat argumentum.

Gregorius Nazianzenus. Sed quaeret aliquis: qualiter ad David Christus refertur? siquidem maria de sanguine manavit Aaron, cuius cognatam Angelus elisabeth asseruit. Sed hoc nutu superno contingit ut regium genus sacerdotali stirpi iungeretur, ut Christus qui rex est et sacerdos, ab utrisque secundum carnem nasceretur. Legitur etiam in exodo, quoniam Aaron primus secundum legem sacerdos duxit ex tribu Iudae coniugem elisabeth filiam Aminadab; et attende sacratissimam spiritus administrationem, dum et hanc zachariae coniugem statuit elisabeth vocari, reducens nos ad illam elisabeth quam duxerat Aaron. Beda.

Sic ergo, ne virgo se parere posse diffidat, accepit exemplum sterilis anus pariturae, ut discat omnia Deo possibile esse, etiam quae naturae ordini videntur esse contraria: unde sequitur quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

Chrysostomus. Ipse namque cum sit naturae dominus, cuncta potest cum velit, qui cuncta peragit et disponit, vitae mortisque lora gubernans. Augustinus contra faustum. Quisquis autem dicit: si omnipotens Deus est, faciat ut ea quae facta sunt, facta non fuerint: non percipit se dicere ut ea quae vera sunt, eo ipso quod vera sunt, falsa sint. Potest enim facere quod aliquid non sit quod erat: velut cum aliquem qui coepit esse nascendo, faciat non esse moriendo. Quis autem dicat ut id quod iam non est, faciat non esse? quidquid enim praeteritum est, iam non est; si de ipso fieri aliquid potest, adhuc est de quo fiat. Et si est, quomodo praeteritum est? non ergo est quod vere diximus fuisse; sed ideo verum est illud fuisse, quia in nostra sententia verum est, non in ea re quae iam non est: hanc autem sententiam Deus falsam facere non potest. Omnipotentem autem Deum non ita dicimus ac si eum etiam mori posse credamus. Ille plane omnipotens vere solus dicitur qui vere est, et a quo solo est quidquid aliquo modo est.

Ambrosius. Vide autem humilitatem virginis, vide devotionem: sequitur enim dixit autem maria: ecce ancilla domini.

Ancillam se dicit quae mater eligitur, nec repentino exaltata promisso est. Mitem enim humilemque paritura, humilitatem debuit etiam ipsa praeferre: simul etiam ancillam se dicendo, nullam sibi praerogativam tantae gratiae vindicavit, quin faceret quod iuberetur: unde sequitur fiat mihi secundum verbum tuum.

Habes obsequium, vide votum. Ecce ancilla domini, apparatus officii est; fiat mihi secundum verbum tuum, conceptus est voti. Eusebius. Alius aliud quiddam in praesenti sermone virginis extollet apicibus; hic quidem constantiam, hic obedientiae promptitudinem; alius quod non allecta est tam splendidis et arduis per magnum Archangelum promissis pollicitis; alius quod non excessit modum in dando instantias, sed aequaliter cavet et evae levitatem et zachariae inobedientiam: mihi autem humilitatis profunditas non minus conspicitur admiranda. Gregorius Moralium.

Per ineffabile namque sacramentum concepto sancto partu inviolabili secundum veritatem utriusque naturae, eadem virgo ancilla domini fuit et mater.

Beda. Accepto autem virginis consensu, mox Angelus caelestia repetit: unde sequitur et discessit ab illa Angelus. Eusebius.

Non solum impetrans quod optabat, sed stupens in virginea forma, et virtutis plenitudine.

#13 Lectio 13

Ambrosius. Angelus cum abscondita nuntiaret, ut fides astrueretur, exemplo feminae sterilis conceptum virgini nuntiavit. Ubi hoc audivit maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuntio, nec quasi dubitans de exemplo; sed quasi laeta pro voto, religiosa pro officio, festina prae gaudio in montana perrexit: unde dicitur exurgens autem maria in diebus illis abiit in montana. Quo enim, iam Deo plena, nisi ad superiora cum festinatione conscenderet? Origenes in Lucam.

Iesus enim, qui in utero illius erat, festinabat adhuc in ventre matris iohannem positum sanctificare: unde sequitur cum festinatione. Ambrosius. Nescit tarda molimina spiritus sancti gratia. Discite, virgines, non circumcursare per alienas aedes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones.

Theophylactus.

Propter hoc abiit in montana, quia zacharias in montanis habitabat, unde sequitur in civitatem Iuda, et intravit in domum zachariae. Ambrosius. Discite vos, sanctae mulieres, sedulitatem, quam praegnantibus debeatis exhibere cognatis. Mariam autem quae sola in intimis penetralibus versabatur, non a publico virginitatis pudor, non a studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardavit.

Discite etiam, virgines, humilitatem mariae: venit propinqua ad proximam, iunior ad seniore; nec solum venit, sed et prior salutavit: unde sequitur et salutavit elisabeth. Decet enim ut quanto castior virgo, tanto humilior sit, noveritque deferre senioribus. Sit magistra humilitatis in qua est professio castitatis.

Est etiam causa pietatis: quia superior venit ad inferiorem, ut inferior adiuvetur; maria ad elisabeth; Christus ad iohannem.

Chrysostomus super Matth..

Vel aliter celabat quae supra dicta sunt in se virgo, nec cuiquam hominum pandit: non enim credebat ab aliis posse fidem adhiberi mirandis rebus; immo magis putabat se pati convicia si diceret, quasi volens scelus proprium palliare. Graecus.

Ad solam autem refugit elisabeth: sic enim consueverat propter cognationem, et propter ceteram huiusmodi coniunctionem.

Ambrosius. Cito autem adventus mariae, et praesentiae dominicae beneficia declarantur: nam sequitur et factum est, ut audivit salutationem mariae elisabeth, exultavit infans in utero eius. Vide distinctionem, singulorumque verborum proprietates.

Vocem prior elisabeth audivit, sed iohannes prior gratiam sensit; illa naturae ordine audivit, iste exultavit ratione mysterii; illa mariae, iste domini sensit adventum.

Graecus. Propheta enim parente acutius videt et audit, salutaturque prophetatum; sed quoniam verbis non poterat, saltat in utero; quod maximum existit in gaudio. Quis unquam novit tripudium nativitate antiquius? insinuavit gratia quae naturae ignota extiterant; reclusus ventre miles agnovit dominum ac regem oriturum, ventris tegmine non obstante mysticae visioni: inspexit enim non palpebris, sed spiritu. Origenes. Non autem antea repletus fuerat spiritu donec assisteret quae Christum gerebat in utero; tunc autem et spiritu erat plenus, et resultabat in parente: unde sequitur et repleta est spiritu sancto elisabeth. Non autem dubium est quin quae tunc repleta est spiritu sancto, propter filium sit repleta.

Ambrosius. Illa autem quae se occultaverat et conceperat filium, iactare se coepit, quia gerebat prophetam; et quae erubescerat ante, benedicit: unde sequitur et exclamavit voce magna, et dixit: benedicta tu inter mulieres. Magna voce clamavit, ubi domini sensit adventum, quia religiosum credidit partum. Origenes.

Dicit autem benedicta tu inter mulieres: nulla enim unquam tantae fuit gratiae particeps aut esse poterit; unius enim divini germinis parens est unica.

Beda. Eadem autem voce ab elisabeth qua a gabriele benedicatur, quatenus et Angelis et hominibus veneranda monstratur.

Theophylactus. Quia vero aliae sanctae mulieres fuerunt, quae tamen genuerunt filios peccato inquinatos, subiungit et benedictus fructus ventris tui.

Vel aliter intelligitur. Dixerat benedicta tu inter mulieres; Deinde quasi interrogante aliquo, quare, subiungit et benedictus fructus ventris tui, sicut dicitur in Psalmo 117, 26-27: benedictus qui venit in nomine domini, Deus dominus, et illuxit nobis. Consuevit enim sacra Scriptura et pro quia recipere. Origenes.

Fructum autem ventris Dei genitricis dominum dixit: quia nequaquam ex viro, sed ex sola maria processit: nam qui semen sumpserunt a patribus, fructus eorum existunt. Graecus. Solus ergo hic fructus benedictus: quia absque viro et absque peccato producit.

Beda. Iste est fructus, qui David promittitur: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Severus. In qua parte emergit eutyche redargutio, dum fructus ventris Christus asseritur omnis enim fructus est eiusdem naturae cum planta: unde et virginem relinquitur eiusdem fuisse naturae cum secundo Adam, qui tollit peccata mundi.

Sed et qui phantasticam opinionem de carne Christi confingunt, in vero Dei genitricis partu erubescant; nam ipse fructus ex ipsa substantia procedit arboris.

Ubi sunt etiam dicentes, quasi per aquaeductum Christum transisse per virginem? advertant ex dictis elisabeth, quam replevit spiritus, Christum fructum fuisse ventris.

Sequitur unde hoc mihi ut veniat mater domini mei ad me? Ambrosius.

Non quasi ignorans dicit: scit enim esse sancti spiritus gratiam et operationem, ut mater domini matrem prophetae ad profectum sui pignoris salutet: sed quasi non humani hoc meriti, sed divinae gratiae munus esse cognoscat, ita dicit unde hoc mihi: hoc est qua iustitia, quibus factis, pro quibus meritis? Origenes. Convenit autem hoc dicens cum filio; nam et iohannes indignum se sentiebat adventu Christi ad ipsum. Matrem autem domini nuncupat adhuc virginem existentem, praeoccupans eventum ex dicto prophético.

Divina autem promissio duxerat mariam ad elisabeth, ut iohannis testimonium ab utero perveniret ad dominum; ex tunc enim iohannem dominus in prophetam constituit: unde sequitur ecce enim, ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit infans in utero meo. Augustinus ad Dardanum.

Hoc autem ut diceret, sicut evangelista praelocutus est, repleta est spiritu sancto; quo proculdubio revelante cognovit quid illa exultatio significasset; idest, infantis illius venisse matrem, cuius ipse praecursor, et demonstrator esset futurus. Potuit ergo esse ista significatio rei tantae a maioribus cognoscendae, non a parvulo cognitae: non enim dixit: exultavit in fide infans in utero meo, sed exultavit in gaudio. Videmus autem exultationem non solum parvulorum, sed etiam pecorum: non utique de aliqua fide vel religione, vel quacumque rationabili cognitione venientem.

Sed haec inusitata et nova extitit, quia in utero, et eius adventu quae omnium salvatorem fuerat paritura. Ideo haec exultatio, et tamquam matri domini reddita resalutatio, sicut solent miracula fieri, facta est divinitus in infante, non humanitus ab infante; quamquam etiam si usque adeo in illo puero est acceleratus usus rationis et voluntatis ut intra viscera materna iam posset agnoscere, credere et consentire, etiam hoc in miraculis habendum divinae potentiae, non ad humanae tradendum exemplar naturae. Origenes.

Venerat autem mater domini visura elisabeth miraculosum conceptum, quem retulerat Angelus, ut per hoc sequatur credulitas potioris ad virginem manaturi: et ad hanc fidem facit sermo elisabeth, dicentis et beata quae credidisti, quoniam perficientur ea quae dicta sunt tibi a domino. Ambrosius. Vides minime dubitasse mariam, sed credidisse; et ideo fructum fidei consecutam. Beda.

Nec mirum, si dominus redempturus mundum, operationem suam inchoavit a matre; ut per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. Ambrosius. Sed et vos beati qui audivistis et credidistis: quaecumque enim crediderit anima, et concipit et generat Dei verbum, et opera eius agnoscit. Beda.

Omnis autem anima quae verbum Dei mente concepit, virtutum statim celsa cacumina gressu conscendit amoris, quatenus civitatem Iuda, idest confessionis et laudis arcem, penetrare, et usque ad perfectionem fidei, spei et caritatis, quasi tribus in ea mensibus valeat commorari.

Gregorius super Ezech.. Simul et de praeterito et de praesenti et de futuro per prophetiae spiritum tacta est, quae et eam promissionibus Angeli credidisse cognovit, et matrem nominans, quia redemptorem humani generis in utero portaret, intellexit: et cum omnia perficienda praediceret, quid etiam de futuro sequeretur aspexit.

#14 Lectio 14

Ambrosius. Sicut peccatum a mulieribus coepit, ita et bona a mulieribus inchoantur: unde non otiosum videtur quod et ante iohannem elisabeth prophetizat, et maria ante domini generationem.

Sequitur autem ut mariae quo persona melior, eo prophetia sit plenior. Basilius.

Virgo enim intentione sublimi ac speculatione profunda immensitatem contemplanans mysterii, quasi profundius gradiens, magnificat Deum: unde dicitur et ait maria: magnificat anima mea dominum.

Graecus. Quasi diceret: mirabilia quae Deus praenuntiavit, in meo corpore exercent; sed anima mea infructuosa apud Deum non erit. Convenit autem mihi et voluntatis fructum afferre: nam quantum amplo doceor miraculo, tantum teneor glorificare in me mirabilia operantem.

Origenes in Lucam. Si autem dominus nec augmentum nec detrimentum recipere potest; quid est quod maria loquitur magnificat anima mea dominum? sed si considerem dominum salvatorem imaginem esse invisibilis Dei, et animam factam ad eius imaginem, ut sit imago imaginis: tunc videbo quoniam, in exemplo eorum qui solent

imagines pingere, quando magnificavero animam meam opere, cogitatione, sermone, tunc imago Dei grandis efficitur, et ipse dominus, cuius imago est in anima mea, magnificatur.

#15 Lectio 15

Basilus. Primus spiritus fructus est pax et gaudium. Quia ergo virgo sancta totam sibi hauserat spiritus gratiam, merito subiungit et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Idem animam dicit et spiritum. Consueta autem in Scripturis exultationis prolatio insinuat alacrem quemdam et iocosum habitum animae in his qui digni sunt. Proinde virgo exultat in domino ineffabili cordis tripudio et resultatione in strepitu honesti affectus.

Sequitur in Deo salutari meo. Beda.

Quia eiusdem iesu, idest salvatoris, spiritus virginis aeterna divinitate laetatur, cuius caro temporali conceptione foetatur.

Ambrosius.

Magnificat ergo anima mariae dominum, et exultat spiritus eius in Deo: eo quod anima et spiritu patri filioque devota, unum Deum, per quem omnia, pio veneratur affectu. Sit autem in singulis mariae anima, ut magnificet dominum, sit in singulis spiritus mariae, ut exaltet in domino. Si secundum carnem una mater est Christi, secundum fidem tamen omnium fructus est Christus: omnis enim anima accipit Dei verbum; si tamen immaculata et immunis a vitiis sit, et intemerato castimoniam pudore custodiat. Theophylactus.

Ille autem Deum magnificat, qui digne sequitur Christum, et dum christianus vocatur, Christi non minuit dignitatem, magna et caelestia operando; et tunc spiritus eius, idest spirituale chrisma exultabit, idest proficiet, et non mortificabitur. Basilus. Si quando vero lux in cor suum irrepserit, et ad Deum diligendum, et contemnenda corporea per illam obscuram et brevem imaginem perfectam perceperit iustorum conscientiam, absque ulla difficultate consequetur in domino gaudium. Origenes.

Prius autem anima magnificat dominum, ut postea exaltet in Deo: nisi enim antea crediderimus, exultare non possumus.

#16 Lectio 16

Graecus. Causam manifestat cur se magnificare Deum deceat ac exultare in illo, dicens quia respexit humilitatem ancillae suae; quasi diceret: ipse providit, non ego expectavi; humilibus eram contenta.

Nunc autem ad ineffabile consilium eligor, et exaltor de terra ad sidera. Augustinus.

O vera humilitas, quae Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, caelos innovavit, mundum purificavit, Paradisum aperuit, et hominum animas liberavit. Facta est mariae humilitas scala caelestis, per quam Deus descendit ad terras. Quid enim est dicere respexit, nisi approbavit? multi enim videntur in conspectu hominum humiles esse; sed eorum humilitas a domino non respicitur. Si enim veraciter humiles essent Deumque ab hominibus non se laudari vellent; non in hoc mundo, sed in Deo spiritus eorum exultaret. Origenes in Lucam.

Sed quid humile atque Deiectum habebat quae Dei filium gestabat in utero? sed considera quoniam humilitas in Scripturis una de virtutibus praedicatur, quae a philosophis atyphia, sive metriotis, dicitur. Sed et nos eam possumus appellare quodam circuitu, cum aliquis non est inflatus, sed ipse se Deicit. Beda. Cuius autem humilitas respicitur, recte beata ab omnibus cognominatur: unde sequitur ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Athanasius. Si enim secundum prophetam beati sunt qui habent semen in sion, et proximos in ierusalem: quantum debet esse praeconium divinae ac sacrosanctae virginis mariae, quae secundum carnem verbi genitrix est effecta? Graecus. Non autem se beatam appellat inani vexata gloria: unde enim focus in ipsa superbiae, quae se ancillam domini nuncupavit? sed sacro tacta spiritu quae futura sunt praescivit. Beda.

Decebat enim ut, sicut per superbiam primi parentis mors in mundum intravit, ita per humilitatem mariae vitae introitus videretur. Theophylactus.

Et ideo dicit omnes generationes; non solum elisabeth, sed etiam omnes credentium nationes.

#17 Lectio 17

Theophylactus. Ostendit virgo non per suam virtutem se beatam praedicandam; sed causam assignat, dicens quia fecit mihi magna qui potens est. Quae tibi magna fecit? credo ut creatura ederes creatorem, famula dominum generares, ut per te mundum Deus redimeret, per te illuminaret, per te ad vitam revocaret. Titus. Quomodo vero magna, nisi quod manens illibata concipio, superans nutu Dei naturam? digna reputata sum sine viro, non quomodocumque genitrix effici, sed unigeniti salvatoris. Beda. Respicit autem hoc ad initium carminis, ubi dictum est magnificat anima mea dominum: sola enim anima illa cui dominus magna facere dignatur, dignis eum praeconiis magnificare potest. Titus. Dicit autem qui potens est, ut si quis diffidat in conceptionis negotio, dum virgo manens concepit, retorqueat miraculum ad potentiam operantis.

Nec quia unigenitus accessit ad feminam, ex hoc inquinatur: quia sanctum est nomen eius. Basilus. Sanctum vero dicitur nomen Dei, non quia in syllabis quamdam significativam virtutem contineat, sed quia quomodolibet Dei speculatio sancta dignoscitur et sincera. Beda.

Singularis enim potentiae culmine transcendit omnem creaturam, et ab universis quae fecit lege segregatur; quod Graeca locutione melius intelligitur: in quo ipsum verbum quod dicit agion, quasi extra terram esse significat.

#18 Lectio 18

Beda. A specialibus se donis ad generalia Dei iudicia convertens, totius humani generis statum describit, subdens et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum; quasi dicat: non solum mihi fecit magna qui potens est, sed et in omni gente qui timet Deum acceptus est illi. Origenes in Lucam.

Misericordia enim Dei, non in una generatione, sed in sempiternum extenditur a generatione in generationem.

Graecus. Et misericordia eius, quam habet in generationes generationum, ego concipio; ac ipse corpori animato coniungitur, nostram tractans salutem solius intuitu pietatis. Miseretur autem non qualitercumque, sed his quos timor eius compescuit in qualibet natione: unde dicitur timentibus eum; qui scilicet poenitentia ducti, ad fidem et poenitentiam convertuntur; nam qui obstinati sunt, incredulitatis vitio clausurunt sibi ianuam pietatis.

Theophylactus. Vel per hoc innuit, quod timentes misericordiam consequenter in generatione ista, idest in praesenti saeculo, et futura, idest in saeculo futuro; in hoc saeculo centuplum accipientes, in illo vero multo maiora.

#19 Lectio 19

Beda. Humani generis statum describens, quid superbi et quid humiles mereantur, ostendit dicens fecit potentiam in brachio suo, idest in ipso Dei filio: sicut enim tuum brachium est quo operaris, sic brachium Dei dictum est eius verbum, per quod operatus est mundum.

Origenes in Lucam. Timentibus autem se fecit potentiam in brachio suo: quia licet infirmus ad Deum accesseris, si timueris eum, promissam virtutem consequeris.

Theophylactus. In brachio suo, scilicet eius filio incarnato, potentiam fecit: quia natura devicta est, virgine pariente et Deo humanato. Graecus. Vel dicit fecit pro faciet potentiam; non ut dudum per Moysen contra Aegyptios, nec per Angelum, puta quando multa millia rebellium prostravit Assyriorum, nec quoquam alio mediante, nisi in proprio brachio triumphum docuit, intelligibiles hostes superando; unde sequitur dispersit superbos mente cordis sui, scilicet quamlibet mentem elatam, non parentem eius adventui; quin etiam aperuit, et vitiosas ostendit superbas cogitationes eorum. Cyrillus.

Magis autem proprie de Daemonum hostili caterva intelligenda sunt haec: hos enim saevientes in terra dissipavit adveniens dominus, et compeditos ab eis obedientiae suae restituit. Theophylactus.

Potest hoc etiam et de Iudaeis intelligi, quos in omnem dispersit regionem sicut nunc dispersi sunt.

#20 Lectio 20

Beda. Quod dixit fecit potentiam in brachio suo, et quod praemiserat, et misericordia eius a progenie in progenies, his versiculis per singula continuata est annectendum: quia scilicet per omnes saeculi generationes et perire superbi, et humiles exaltari, pia iustaque divinae potentiae dispensatione non cessant: unde dicitur deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. Cyrillus. Magna sapiebant Daemones et diabolus, gentilium sapientes, Pharisaei et Scribae: hos tamen deposuit, erexitque humiliantes se sub potenti manu Dei, dans illis virtutem calcandi serpentes et scorpiones, omnemque potestatem inimici. Erant et quandoque Iudaei potestate superbi; sed prostravit hos incredulitas; ex gentibus autem ignobiles et humiles per fidem ad apicem conscenderunt. Graecus. Deitatis enim tribunal noster intellectus esse cognoscitur; sed iniquae virtutes post transgressionem incubuerunt praecordiis protoplasti, tamquam in proprio solio. Ob hoc ergo venit dominus, et spiritus iniquos eiecit a sedibus voluntatum, et prostratos a Daemoniis exaltavit, eorum conscientias purgans, et eorum mentem statuens propriam sedem.

#21 Lectio 21

Glossa. Quia humana prosperitas praecipue in honoribus potentatum et in abundantia divitiarum consistere videtur, post Deiectionem potentium et exaltationem humilium de divitum exinanitione et pauperum repletionem mentionem facit, dicens esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes. Basilus super Psal..

Disponit quidem nos praesens verbum etiam quoad sensibilia, edocens rerum mundanarum incertitudinem. Caduca siquidem sunt haec, sicut unda quae ab impetu ventorum hinc inde diffunditur.

Intellectualiter autem sumendo, esuriebat genus humanum, exceptis Iudaeis: hos namque ditaverat legis traditio, et sanctorum dogmata prophetarum. Quia vero non humiliter haeserunt verbo humanato, dimissi sunt inanes, nihil deferentes, non fidem, non scientiam: et spe bonorum privati sunt, et a terrena ierusalem et a vita futura exclusi. Quos vero de gentibus fames et sitis contriverat, cum haesissent domino, repleti sunt spiritualibus bonis. Glossa. Qui etiam aeterna toto studio quasi esurientes desiderant, saturabuntur, cum Christus apparuerit in gloria; sed qui terrenis gaudent, in fine totius beatitudinis inanes dimittentur.

#22 Lectio 22

Glossa. Post generalem divinae pietatis et iustitiae commemorationem, ad singularem novae incarnationis dispensationem convertit verba, dicens suscepit Israel puerum suum: quasi medicus aegrum, visibilis inter homines factus, ut faceret Israel, idest videntem Deum, puerum suum. Beda. Obedientem scilicet, et humilem: nam qui contemnit humiliari, non potest salvari. Basilius. Israel enim dicit non materiale, quem sola nobilitabat appellatio, sed spirituale, qui nomen fidei retinebat, habens oculos tendentes ad Deum videndum per fidem.

Potest etiam ad Israel carnalem hoc adaptari, cum ex eo infiniti crediderunt.

Hoc autem fecit recordatus misericordiae suae: hoc enim implevit quod Abrahae promisit, dicens: quoniam benedicentur in semine tuo omnes cognationes terrae. Huius ergo promissionis, Dei genitrix recordata dicebat sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, et semini eius in saecula. Nam et Abrahae dictum est: statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis foedere sempiterno, ut sim Deus tuus et seminis tui post te.

Beda. Semen autem dicit non tam carne progenitos, quam fidei eius vestigia secutos quibus adventus salvatoris in saecula promissus est. Glossa. Quia ipsa promissio haereditatis nullo fine claudetur, et usque in finem saeculi credentes non deerunt, et beatitudinis gloria erit perennis.

|#23 Lectio 23

Ambrosius. Tamdiu mansit maria, quamdiu elisabeth pariendi tempus impleret; unde dicitur mansit autem maria cum illa quasi mensibus tribus. Theophylactus.

In sexto enim mense conceptionis praecursoris venit Angelus ad mariam; quae mansit cum elisabeth mensibus tribus; et sic novem menses implentur. Ambrosius.

Non autem sola familiaritas est causa quod diu mansit, sed etiam tanti vatis profectus: nam si primo ingressu tantus profectus extitit, ut ad salutationem mariae exultaret infans in utero, repletur spiritu sancto mater infantis; quantum putamus usu tanti temporis sanctae mariae addidisse praesentiam? bene ergo inducitur exhibuisse officium, et mysticum numerum custodisse. Beda. Anima enim casta quae spiritualis verbi desiderium concipit, necesse est ut alta caelestis exercitus iuga subeat, et quasi trium mensium dies ibidem demorata, quousque fidei et spei et caritatis luce radietur, perseverare non desistat. Theophylactus.

Quando vero elisabeth paritura erat, virgo recessit; unde sequitur et reversa est in domum suam; scilicet propter multitudinem quae ad partum congregari debebat; inconveniens autem erat in talibus virginem esse praesentem. Graecus. Mos enim est virginibus cedere quoties praegnans parit. Ut autem propriam applicuit domum, alio quidem nullatenus abiit; ibi vero manebat ulterius, donec adesse partus horam cognovit, ubique ioseph dubitans ab Angelo edocetur.

|#24 Lectio 24

Ambrosius. Si diligenter advertas plenitudinis verbum, nusquam invenies positum nisi in generatione iustorum; unde et nunc dicitur elisabeth autem impletum est tempus pariendi: plenitudinem enim habet iusti vita; inanes autem sunt dies impiorum. Chrysostomus. Idcirco autem Deus elisabeth partum retardavit, ut gaudium augetur, et famosorem faceret mulierem; unde sequitur et audierunt vicini et cognati eius quia magnificavit dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei. Nam qui sterilitatem eius cognoverant, testes divinae gratiae sunt effecti. Nemo autem viso infante cum silentio discedebat; sed Deum, qui illum ex insperato concesserat, collaudabat.

Ambrosius. Habet enim sanctorum editio laetitiam plurimorum, quoniam commune est bonum: iustitia enim communis est virtus; et ideo in ortu iusti futurae vitae insigne praemittitur, et gratia secuturae virtutis, exaltatione vicinorum praefigurante signatur.

|#25 Lectio 25

Chrysostomus. Circumcisionis norma primo tradita est Abrahae in signum distinctionis, ut genus patriarchae impermixtum conservetur, et sic promissa bona consequi valeant; ubi autem pacti consummatur negotium, appositum signum de medio tollitur: sic igitur et per Christum circumcisione cessante baptismus succedit; sed antea ioannem circumcidi decebat; unde dicitur et factum est, in die octavo venerunt circumcidere puerum. Dixerat enim dominus: infans octo dierum circumcidatur in vobis. Hanc autem temporis mensuram a divina clementia constitutam autumo duplici de causa: primo quidem ut in tenerrima aetate levius patiatur dolorem sectionis carnis; secundo ut ex ipsis operibus moneamur quoniam hoc agebatur in signum: tener enim puer minime discernit quae circa ipsum fiunt. Post circumcisionem autem nomen imponebatur; unde sequitur et vocabant eum nomine patris sui zachariam.

Hoc autem ideo fiebat, quia prius oportet sumere signaculum domini, et postea nomen humanum: vel quia nullus, nisi prius abiciat carnalia, quod significat circumcisio, dignus est quod in libro vitae nomen eius scribatur. Ambrosius. Mire autem sanctus evangelista praemittendum putavit quod plurimi infantem patris nomine zachariam appellandum putarunt; ut advertas, matri non nomen alicuius displicuisse de genere; sed id sancto infusum spiritu, quod ab Angelo ante zachariae fuerat praenuntiatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filii nequivit uxori; sed per prophetiam elisabeth didicit quod non didicerat a marito: unde sequitur et respondens

mater eius dixit: nequaquam; sed vocabitur ioannes. Nec mireris, si nomen mulier quod non audivit asseruit, quando spiritus ei sanctus, qui Angelo mandaverat, revelavit: neque poterat domini ignorare praenuntium, qui prophetaverat Christum. Et bene sequitur et dixerunt ad illam: quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine: ut intelligas nomen non generis esse, sed vatis. Zacharias quoque nutu interrogatur: unde sequitur innuebant autem patri eius quem vellet vocari eum. Sed quia incredulitas ei affatum eripuerat, et auditum; quod voce non poterat, manu et litteris est locutus: unde sequitur et postulans pugillarem, scripsit dicens: ioannes est nomen eius: hoc est, non ei nos nomen imponimus qui iam a Deo nomen accepit.

Origenes in Lucam.

Zacharias quidem interpretatur memor Dei; ioannes autem significat demonstrantem: ceterum et absentis memoria, et praesentis demonstratio est. Debat autem ioannes non memoriam Dei ut absentis exprimere, immo digito demonstrare praesentem, dicens: ecce agnus Dei.

Chrysostomus. Quin etiam hoc nomen ioannes gratia Dei interpretatur.

Quod ergo, gratia divina favente, non natura, elisabeth hunc filium cepit, beneficii memoriam in nomine pueri conscripserunt.

Theophylactus. Quia vero cum muliere circa hoc nomen pueri pater mutus concordavit, sequitur et mirati sunt universi: nemo enim huius nominis erat in cognatione eorum, ut aliquis diceret quod antea hoc ambo cogitassent.

Gregorius Nazianzenus. Editus ergo ioannes zachariae solvit silentium: unde sequitur apertum est autem illico os eius et lingua eius. Absurdum enim erat ut cum vox verbi progressa fuisset, pater maneret elinguis. Ambrosius. Merito etiam continuo resoluta est lingua eius: quia quam vinxerat incredulitas, solvit fides. Credamus igitur et nos, ut lingua nostra, quae incredulitatis vinculis est ligata, rationis voce solvatur: scribamus spiritu mysteria, si volumus loqui. Scribamus praenuntium Christi, non in tabulis lapideis sed in tabulis cordis carnalibus: etenim qui ioannem loquitur, Christum prophetizat: sequitur enim et loquebatur benedicens Deum. Beda. Allegorice autem ioannis celebrata nativitas, gratia novi testamenti est inchoata; cui vicini et cognati nomen patris quam ioannis imponere malebant: quia Iudaei qui ei legis observatione, quasi affinitate, iuncti erant, magis iustitiam quae ex lege est sectari, quam fidei gratiam suscipere cupiebant.

Sed ioannis, hoc est gratiae Dei, vocabulum, mater verbis, pater litteris nuntiare satagunt: quia et lex ipsa Psalmique et prophetae apertis sententiarum vocibus gratiam Christi praedicant, et sacerdotium illud vetus figuratis caeremoniarum ac sacrificiorum umbris eidem testimonium perhibet. Pulchreque zacharias octavo die prolis editae loquitur: quia per domini resurrectionem, quae octava die, hoc est post septimum sabbati, facta est, occulta legalis sacerdotii arcana patuerunt.

#26 Lectio 26

Theophylactus. Sicut in taciturnitate zachariae miratus est populus, ita et cum locutus est: unde dicitur et factus est timor super omnes vicinos eorum, et super omnia montana Iudaeae divulgabantur omnia verba haec: ut propter haec duo, magnum aliquid circa natum puerum universi existiment. Haec autem omnia dispensative fiebant, ut qui testis esse Christi debebat, existeret fide dignus: unde sequitur et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: quis, putas, puer iste erit? Beda. Praecurrentia enim signa praebent iter praecursori veritatis, et futurus propheta praemissis commendatur auspiciis: unde sequitur etenim manus domini erat cum illo. Glossa. Prodigia enim Deus in illo peragebat, quae non faciebat ioannes, sed dextera divina. Graecus. Mystice autem tempore divinae resurrectionis, praedicata gratia Christi, salubris timor non solum Iudaeorum, qui erant vicini vel situ loci vel scientia legis, sed etiam exterarum gentium corda concussit; nec tantum montana Iudaeae, sed omnia mundani regni, mundanaeque sapientiae culmina Christi fama transcendit.

#27 Lectio 27

Ambrosius. Bonus Deus, et facilis indulgere peccatis, non solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit. Nemo ergo diffidat, nemo veterum conscius delictorum praemia divina desperet. Novit Deus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum: ille siquidem dudum mutus prophetizat: unde dicitur et zacharias pater eius repletus est spiritu sancto.

Chrysostomus. Scilicet operatione sancti spiritus; nec quocumque modo gratiam spiritus sancti nactus, sed ad plenum; et fulgebatur in eo prophetiae donum: unde sequitur et prophetavit. Origenes in Lucam.

Plenus autem spiritu sancto zacharias duas prophetias generaliter nuntiat: primam de Christo, alteram de ioanne: quod manifeste de verbis illius probatur, in quibus quasi de praesenti, et quasi iam versaretur in mundo, loquitur de ioanne; et primo de salvatore, dicens benedictus dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suae.

Chrysostomus. Dum Deum benediceret zacharias, visitationem dicit esse factam ab eo erga populum suum: sive materiales Israelitas quis velit accipere, venit enim ad oves quae perierant domus Israel; sive spirituales, id est fideles, qui digni fuerunt hac visitatione, efficacem erga se divinam provisionem facientes. Beda. Visitavit autem dominus plebem suam quasi longa infirmitate tabescentem, et quasi venditam sub peccato, unici filii sui sanguine redemit: quod quia zacharias proxime faciendum cognoverat, prophetico more quasi iam factum narrat. Dicit autem plebem suam, non quia veniens suam invenit, sed quia visitando suam fecit.

#28 Lectio 28

Theophylactus. Videbatur Deus dormire, peccata multa respiciens; sed in novissimis incarnatus temporibus excitatus est, et contrivit Daemones, qui nos oderant: unde dicitur et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui. Origenes in Lucam. Quia de semine David secundum carnem natus est Christus: unde dicitur cornu salutis nobis in domo David: sicut et alibi dictum est: vinea facta est in cornu, idest in Jesu Christo. Chrysostomus.

Cornu autem nominat potestatem, gloriam et famam, metaphorice a brutis animalibus illud accipiens, quibus loco muniminis et gloriae cornua Deus dedit. Beda.

Cornu etiam salutis regnum salvatoris Christi vocatur. Ossa siquidem omnia carne involuta sunt: cornu excedit carnem: et ideo cornu salutis regnum Christi vocatur, quo mundus et carnis gaudia superantur; in cuius figuram David et Salomon cornu olei sunt in regni gloriam consecrati.

#29 Lectio 29

Theophylactus. Quod de domo David Christus nasceretur, michaeas mentionem facit dicens: et tu, bethlehem, terra iuda, nequaquam minima es; ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Sed et omnes prophetae de incarnatione dixerunt: et ideo dicitur sicut locutus est per os sanctorum prophetarum.

Graecus. Per quod innuit, Deum per illos esse locutum, et non esse humanum quod dixerunt. Beda. Dicit autem qui a saeculo sunt: quia tota veteris testamenti Scriptura prophetice de Christo processit: nam et ipse pater Adam, et ceteri patrum, factis suis eius dispensationi testimonium reddunt.

#30 Lectio 30

Beda. Cum primo breviter praemisisset erexit cornu salutis nobis, continuo explanans quid dixerit, subdit salutem ex inimicis nostris; quasi dicat erexit nobis cornu, idest erexit nobis salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos. Origenes in Lucam.

Non autem putemus nunc de corporalibus inimicis dici, sed de spiritualibus. Venit enim dominus Jesus fortis in praelio destruere omnes inimicos nostros, ut nos de eorum insidiis et tentationibus liberos faceret.

#31 Lectio 31

Beda. Dixerat dominum, iuxta eloquia prophetarum, in domo David nasciturum: dicit eundem, ad explendum testamentum quod Abrahae disposuit, nos esse liberaturum: quia his praecipue patriarchis de suo semine vel congregatio gentium vel Christi est incarnatio promissa. Praemittitur autem David, quia Abrahae sanctus ecclesiae coetus est promissus; David autem, quod ex eo Christus nasciturus esset, audivit. Et ideo post id quod dictum est de David, subdit de Abraham, dicens ad faciendam misericordiam cum patribus nostris. Origenes in Lucam.

Ego puto quod in adventu domini salvatoris et Abraham et Isaac et Iacob fructi sint misericordia Dei. Non est enim credibile ut qui prius viderunt diem illius et laetati sunt, postea in adventu ipsius nihil utilitatis acciperent: cum scriptum sit: pacem faciens per sanguinem crucis suae, sive super terram, sive in caelis. Theophylactus. Christi etiam gratia se usque ad illos extendit qui mortui extiterunt quia per eum resurgemus non solum nos, sed et qui fuerunt ante mortui.

Fecit et misericordiam cum patribus nostris, secundum quod eorum spem et desiderium implevit: unde sequitur et memorari testamenti sui sancti, illius scilicet de quo dicitur: benedicens benedicam tibi et multiplicabo te.

Multiplicatus est enim Abraham in omnibus gentibus per imitationem fidei eius adoptatis in filios: sed etiam patres videntes suos filios talia beneficia recepisse, congaudent et recipiunt misericordiam in seipsis: unde sequitur iusiurandum quod iuravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis. Basiliius. Nemo autem audiens quod iurasset dominus Abrahae, ad iurandum sit promptus: sicut enim furor de Deo dictus non significat passionem, sed punitionem; sic neque Deus iurat ut homo, sed verbum eius loco iuramenti nobis ad veritatem exprimitur immutabili sententia quod promissum est approbans.

#32 Lectio 32

Chrysostomus. Quia exortum nobis cornu salutis ex domo David dixerat, ostendit quod per ipsum et gloriam participamus, et dispendia inimici vitavimus: unde dicit ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi.

Duo praedicta non facile reperiet aliquis sese comitantia: plures enim evitant pericula, sed vita gloriosa privantur; sicut sceleris patratores, qui de carcere ex indulgentia regia absolvuntur: e contra gaudent alii gloria, sed ob hanc periclitari coguntur; sicut milites bellicosi vitam inclytam amplexantes, securitate multoties caruerunt. Sed hoc cornu et salvat et glorificat: salvat quidem eripiens a manibus hostium, non leviter, sed mirifice, ut non sit ultra timendum: et hoc est quod dicit ut sine timore. Origenes in Lucam. Vel aliter. Crebro de hostium manu aliqui liberantur, sed non absque timore: cum enim metus et discrimen ante praecesserint, et sic de inimicorum manu quis eruatur, liberatus est quidem, sed non sine timore: ideo dixit, quod Christi adventus sine

timore nos a manibus hostium eripi fecit. Non enim eorum insidias sensimus, sed repente ab eis nos segregans eduxit ad sortis propriae mansionem.

#33 Lectio 33

Chrysostomus. Glorificat zacharias dominum, quia fecit nos sibi servire cum plena fiducia, non carnaliter, ut Iudaei in sanguine victimarum, sed spiritualiter in bonis operibus: et hoc est quod dicit in sanctitate et iustitia: est enim sanctitas apta circa Deum aequitas; iustitia vero quae est circa homines, puta quod aliquis reverenter exequatur divina, et quo ad homines laudabiliter conversetur. Dicit autem non coram hominibus, ut hypocritae volentes hominibus placere, sed coram Deo, sicut hi quorum commendatio non est ab hominibus, sed a Deo; et hoc non semel aut ad tempus, sed singulis diebus et quamdiu vixerint: unde dicit omnibus diebus nostris. Beda. Nam qui vel ante mortem ab eius servitio discedit, vel immunditia qualibet sive iniustitia fidei suae sinceritatem commaculat, vel coram hominibus tantum et non coram Deo, sanctus et iustus esse contendit, nondum perfecte de manu spiritualium inimicorum liberatus domino servit, sed exemplo veterum Samaritanorum diis gentium pariter et domino servire conatur.

#34 Lectio 34

Ambrosius. Pulchre cum de domino prophetaret, ad prophetam sua verba convertit, ut hoc quoque beneficium esse domini designaret; ne cum publica numeraret, sua quasi ingratus tacuisse videretur; unde dicitur et tu, puer, propheta altissimi vocaberis. Origenes in Lucam.

Ideo reor zachariam festinasse ut loqueretur ad puerum, quia sciebat eum post paululum in eremo moraturum, nec se eius posse habere praesentiam.

Ambrosius. Sed fortasse aliqui quasi irrationabilem mentis excessum putent quod octo dierum infantem alloquitur; verum si tenemus superiora, intelligimus profecto quod potuit vocem patris natus audire, qui mariae salutationem antequam nasceretur audivit. Sciebat propheta alias esse aures prophetae, quae spiritu Dei, non corporis aetate reserantur. Habebat intelligendi sensum qui exultandi habebat affectum.

Beda. Nisi forte putandus est zacharias propter eos qui aderant potius instruendos futura sui filii munera, quae dudum per Angelum didicerat, mox ut loqui potuit, praedicare voluisse. Audiant Ariani, quod Christum quem iohannes prophetando praeibat, altissimum vocat, sicut in Psalmo 86, 5 dicitur: homo natus est in ea, et ipse fundavit eam altissimus.

Chrysostomus. Sicut autem regibus commilitones sunt qui eis viciniore existunt, sic iohannes cum esset amicus sponsi, de prope eius adventum praecessit: et hoc est quod subditur praeibis enim ante faciem domini parare vias eius. Alii enim prophetae eminus Christi mysterium praedicaverunt; hic vero proprius praedicavit, ut et Christum videret, et eum ceteris indicaret. Gregorius Moralium.

Quisquis autem praedicando a sordibus vitiorum corda audientium mundat, venienti sapientiae ad cor viam praeparat.

#35 Lectio 35

Theophylactus. Qualiter praecursor viam domini praeparavit, exponit subdens ad dandam scientiam salutis plebi eius. Salus dominus Jesus est; data est autem plebi scientia salutis idest Christi, a iohanne, qui testimonium perhibebat de Christo. Beda. Quasi iesu, idest salvatoris, nomen exponere et diligentius commendare desiderans, salutis mentionem frequentat. Sed ne temporalem salutem promitti putarent, subdit in remissionem peccatorum eorum. Theophylactus. Non enim aliter cognitus esset Deus, nisi plebi peccata dimisisset: Dei enim est peccata dimittere. Beda. Verum Iudaei non Christum suscipere, sed Antichristum malunt expectare: quia non intus a peccati dominio, sed foris ab humanae servitutis iugo cupiunt liberari.

#36 Lectio 36

Theophylactus. Quia Deus peccata nobis dimisit, non propter opera nostra, sed propter misericordiam suam; ideo convenienter addidit per viscera misericordiae Dei nostri. Chrysostomus. Quam quidem misericordiam non ipsimet inquirentes invenimus: sed desuper nobis Deus aperuit; unde sequitur in quibus, scilicet misericordiae operibus, visitavit nos, assumpta carne, oriens ex alto. Graecus.

In altis permanens, tamen in terrenis praesens, non divisionem patiens neque circumscriptionem: quod intellectus noster comprehendere non potest, nec ulla serie verborum exprimere.

#37 Lectio 37

Beda. Recte Christus oriens vocatur, quia nobis ortum verae lucis aperuit: unde sequitur illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent. Chrysostomus.

Tenebras hic appellat non materiales, sed errorem, et a fide distantiam.

Basiliius. Tenebrosa enim erat plebs gentilis, quae idolorum cultu gravabatur, donec lux orta dispersit caliginem, et splendorem veritatis expandit. Gregorius Moralium. Umbra vero mortis oblivio mentis accipitur: sicut enim mors hoc quod interficit, agit ut non sit in vita, ita oblivio hoc quod interficit, agit ut non sit in memoria: unde

Iudaeorum populus, qui Dei oblitus fuerat, dicitur in umbra mortis sedere. Umbra etiam mortis mors carnis accipitur: quia sicut vera mors est qua anima separatur a Deo, ita umbra mortis est qua caro separatur ab anima: unde voce martyrum dicitur: operuit nos umbra mortis. Per umbram etiam mortis imitatio diaboli, qui mors in Apocalypsi dicitur, designatur: quia sicut umbra iuxta qualitatem corporis ducitur, ita actiones iniquorum de specie imitationis eius exprimuntur.

Chrysostomus. Recte autem dicit sedent: non enim ambulabamus in tenebris, sed sedebamus. Theophylactus.

Non solum autem oriens dominus his qui in tenebris sedent illuminat, sed aliquid amplius facit: unde sequitur ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Via pacis est via iustitiae, ad quam direxit pedes, idest affectus animarum nostrarum.

Gregorius in evang.. Tunc enim gressus nostros in viam pacis dirigimus quando per illud actionum iter pergimus in quo ab auctoris nostri gratia non discordemus. Ambrosius. Simul et illud adverte, quam paucis elisabeth, quam multis zacharias prophetizet; et uterque sancto impletus spiritu loquebatur; sed disciplina servatur, ut mulier discere magis quae divina sunt studeat quam docere.

#38 Lectio 38

Beda. Praedicator patientiae futurus, ut liberius auditores suos a mundi illecebris erudiendo sustollat, primaevam in desertis transigit vitam; unde dicitur puer autem crescebat. Theophylactus. Secundum corporalem aetatem. Et confortabatur spiritu: simul enim cum corpore spirituale donum crescebat, et spiritus operationes in eo magis ac magis ostendebantur. Origenes in Lucam. Vel crescebat spiritu, nec in eadem permanebat mensura qua coeperat; sed semper crescebat spiritus in eo, semper voluntas eius ad meliora tendens habebat profectus, et mens divinius aliquid contemplabatur. Exercebat se memoria, ut plura in thesauro suo reconderet. Addit autem et confortabatur: infirma enim est humana natura: legimus enim: caro autem infirma.

Confortanda est itaque spiritu: spiritus enim promptus est. Multi confortantur carne; athleta autem Dei spiritu roborandus est, ut sapientiam carnis elidat: unde recessit, fugiens tumultum urbium propter frequentiam; sequitur enim et erat in desertis: ubi purior aer est, caelum apertius, et familiarior Deus: ut quia nondum baptismi et praedicationis tempus advenerat, vacaret orationibus, et cum Angelis conversaretur, appellaret dominum, et illum audiret dicentem: ecce adsum.

Theophylactus. Vel erat in desertis ut extra multorum malitiam nutriretur, et ut neminem vereretur arguere: si enim fuisset in mundo, forte fuisset amicitia et conversatione hominum depravatus: simul etiam ut esset fide dignus qui praedicaturus erat Christum. Occultabatur autem in desertis, donec placuit Deo ipsum Israelitico populo demonstrare: unde sequitur usque ad diem ostensionis suae ad Israel. Ambrosius. Pulchre autem tempus quo fuit in utero propheta describitur, ne mariae praesentia taceatur, sed tempus siletur infantiae, eo quod praesentia matris domini in utero roboratur qui infantiae impedimenta nescivit.

+2 Capitulus 2

#1 Lectio 1

Beda. Nasciturus in carne Dei filius, sicut de virgine natus virginitatis sibi decus ostendit esse gratissimum; ita pacatissimo tempore saeculi procreatur; quia pacem quaerere docuit, et pacis sectatores invisere dignatur. Nullum autem potuit magis esse pacis indicium quam una totum orbem descriptione concludi; cuius moderator augustus, tanta duodecim annis circa tempus dominicae nativitatis pace regnavit ut, bellis toto orbe sopitis, prophetae praesagium ad litteram videatur implesse: unde dicitur factum est autem in diebus illis, exiit edictum a caesare augusto ut describeretur universus orbis. Graecus. Tunc etiam nascitur Christus cum principes Iudaeorum defecerant, et ad Romanos principes translatum erat imperium, quibus Iudaei tributa solvebant; et sic impletur prophetia praedicens: non deficere ducem de Iuda, nec principem de femoribus eius, donec veniat qui mittendus est. Iam vero caesare augusto quadragesimum secundum annum imperii peragente, exiit ab eo edictum totum orbem conscribi ad tributa solvenda; quod cuidam Cyrino caesar commiserat, quem Iudaeae et syriae praesidem statuit: unde sequitur haec descriptio prima facta est a praeside syriae Cyrino. Beda. Signat hanc descriptionem vel primam esse earum quae totum orbem concluderint, quia pleraeque iam partes terrarum saepe leguntur fuisse descriptae; vel primo tunc coepisse quando Cyrinus in syriam missus est. Ambrosius. Pulchre autem praesidis nomen addidit, ut seriem temporis designaret: nam si consules ascribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tempus ascribi? Beda. Superna autem dispensatione professio census ita descripta est ut in suam quisque patriam ire iuberetur: secundum quod sequitur et ibant omnes ut profiterentur singuli in civitatem suam: quod ideo factum est, ut dominus alibi conceptus, alibi natus, insidiantis Herodis furorem facilius evaderet: unde sequitur ascendit autem et ioseph a Galilaea de civitate Nazareth in Iudaeam. Chrysostomus.

Domino autem dirigente augustus hoc edictum censuit, ut unigeniti praesentiae famuletur: nam hoc edictum matrem attrahebat in patriam quam prophetae praedixerant, scilicet in bethlehem Iudae; unde dicit civitatem David quae vocatur bethlehem. Graecus. Ideo autem addidit civitatem David, ut promissionem factam David a

Deo, quod ex fructu ventris eius rex perpetuus adveniret, esse completam annuntiet: unde sequitur eo quod esset de domo et familia David.

Per hoc autem quod ioseph erat de cognatione David, contentus fuit evangelista ipsam quoque virginem de cognatione David promulgare, cum lex divina praeciperet coniugales copulas ex eadem progenie contrahi: unde sequitur cum maria desponsata sibi uxore praegnante. Cyrillus.

Dicit autem eam fuisse desponsatam, innuens quod solis sponsalibus praecedentibus est conceptio subsequuta; neque enim ex virili semine sancta virgo concepit.

Gregorius in evang.. Mystice autem nascituro domino mundus describitur: quia ille apparebat in carne qui electos suos ascriberet in aeternitate. Ambrosius.

Et dum professio saecularis ostenditur, spiritualis implicatur, non terrarum regi dicanda, sed caeli. Professio ista fidei, census animorum est: abolito enim synagogae censu vetusto, novus census ecclesiae parabatur. Denique ut scias censum non augusti esse, sed Christi, totus orbis profiteri iubetur. Quis autem poterat professionem totius orbis exigere, nisi qui totius orbis habebat imperium? non enim augusti, sed: domini est terra et plenitudo eius.

Beda. Qui etiam vocabulum augusti perfectissime complevit, utputa suos et augere desiderans, et augere sufficiens. Theophylactus.

Conveniens etiam erat ut per Christum cultus multorum Deorum deficeret, et unus Deus coleretur: unde unus rex orbi imperasse describitur. Origenes in Lucam. Diligentius autem intuenti sacramentum quoddam videtur figurari, quod in totius orbis professione describi oportuerit et Christum, ut cum omnibus scriptus sanctificaret omnes, et cum orbe relatus in censum communionem sui praerberet orbi. Beda.

Sicut autem tunc imperante augusto et praesidente Cyrino, ibant singuli in suam civitatem ut profiterentur censum; sic, modo imperante Christo per doctores ecclesiae praesides, profiteri debemus censum iustitiae. Ambrosius. Haec est ergo prima professio mentium domino, cui omnes profitentur, non praeconis evocatione, sed vatis dicentis: omnes gentes, plaudite manibus. Denique ut sciant censum esse iustitiae, veniunt ad eum ioseph et maria, hoc est iustus et virgo: ille qui verbum servaret, ista quae pareret. Beda. Civitas nostra et patria est patria beata, ad quam crescentibus quotidie virtutibus ire debemus.

Quotidie autem sancta ecclesia suum comitata doctorem, de rota mundanae conversationis, quod Galilaea sonat, in civitatem Iuda, scilicet confessionis et laudis, ascendens, censum suae devotionis regi aeterno persolvit, quae, in exemplo beatae virginis mariae, concipit nos virgo de spiritu; quae alii quidem desponsata ab alio fecundatur, dum praeposito sibi pontifici visibiliter iungitur, sed invisibilis spiritus virtute cumulatur.

Unde et bene ioseph auctus interpretatur, indicans ipso nomine, quod instantia loquentis magistri nil valet, nisi augmentum superni iuvaminis, ut audiatur, acceperit.

#2 Lectio 2

Ambrosius. Breviter sanctus Lucas et quo modo et quo tempore et quo loco secundum carnem Christus natus sit explicavit dicens factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret.

Quo modo quidem, quia nupta concepit, sed virgo generavit. Gregorius Nyssenus.

Apparens enim ut homo, non per omnia legibus humanae naturae subicitur: nam quod ex muliere nascitur, humilitatem redolet; virginitas vero, quae ortui deservivit, ostendit quam transcederet hominem.

Huius ergo iucunda portatio, ortus immaculatus, partus facilis, absque corruptela nativitas: nec ex luxu incipiens, nec doloribus edita: quia namque ea quae naturae nostrae mortem per culpam inseruit, damnata est ut cum doloribus pareret, oportebat parentem vitae cum gaudio partum perficere. Eo autem tempore per incorruptionem virgineam ad vitam transmigrat mortalium in quo diminui incipiunt tenebrae, et nocturna immensitas exuberantia radii deficere cogitur. Mors enim peccati finem pravitatis attigerat; sed de cetero tendit ad nihilum propter verae lucis praesentiam, quae radiis evangelicis totum orbem lustravit. Beda. Eo etiam tempore dignatus est incarnari quo mox natus censu caesaris ascriberetur, atque ob nostri liberationem ipse servitio subderetur: unde etiam non solum propter iudicium regii stemmatis, sed etiam propter nominis sacramentum dominus in bethlehem nascitur. Gregorius in evang.. Bethlehem quippe domus panis interpretatur: ipse namque est qui ait: ego sum panis vivus, qui de caelo descendi. Locus ergo in quo dominus nascitur, domus panis antea vocabatur, quia futurum erat ut ibi ille per naturam carnis appareret qui electorum mentes interna satietate reficeret.

Beda. Sed et usque ad consummationem saeculi dominus in Nazareth concipi, in bethlehem nasci non desinit cum quilibet audientium, verbi flore suscepto, domum in se aeterni panis efficit; quotidie in utero virginali, hoc est in animo credentium, per fidem concipitur, per baptismum gignitur.

Sequitur et peperit filium suum primogenitum.

Hieronymus contra Helvidium.

Ex hoc Helvidius nititur approbare, primogenitum dici non posse nisi eum qui habeat et fratres, sicut unigenitus ille vocatur qui parentibus sit solus filius. Nos autem ita definimus. Unigenitus est primogenitus, non omnis primogenitus est unigenitus. Primogenitum non esse dicimus eum quem alii subsequuntur, sed ante quem nullus: alioquin si non est primogenitus nisi is quem sequantur et fratres, tamdiu sacerdotibus primogenita non debentur, quamdiu et alii fuerint procreati, ne forte partu postea non sequente, unigenitus sit, et non primogenitus.

Beda. Est etiam unigenitus in substantia divinitatis, primogenitus susceptione humanitatis; primogenitus in gratia, unigenitus in natura. Hieronymus.

Nulla autem ibi obstetrix, nulla muliercularum sollicitudo intercessit. Ipsa pannis involvit infantem; ipsa mater et obstetrix fuit; unde sequitur et pannis eum involvit. Beda. Qui totum mundum vario vestit ornatu, pannis vilibus involvitur, ut nos stolam primam recipere valeamus. Per quem omnia facta sunt, manus pedesque astringitur, ut nostrae manus ad opus bonum exertae, nostri sint pedes in viam pacis directi.

Graecus. O admirabilem coarctationem et peregrinationem quam subiit qui continet orbem. Ab initio captat penuriam, et eam in seipso decorat. Nimirum si voluisset, venire poterat movendo caelum, concutiendo terram, emittens fulmina; non autem sic processit: non enim perdere, sed salvare volebat, et ab ipsis primordiis humanam conculcare superbiam; atque ideo non tantum homo fit, sed etiam homo pauper; et pauperem matrem elegit, quae caret his quibus natum infantem reclinet; sequitur enim et reclinavit eum in praesepio. Beda. Duri praesepis angustia continetur cui caelum sedes est, ut nos per caelestis regni gaudia dilatet.

Qui panis est Angelorum, in praesepio reclinatur, ut nos quasi sancta animalia carnis suae frumento reficiat. Cyrillus.

Reperit etiam hominem factum bestialem in anima: et ideo in praesepio loco pabuli ponitur, ut vitam bestialem mutantes, ad consonam homini perducamus scientiam, pertingentes non fenum, sed panem caelestem, vitae corpus. Beda. Qui autem ad dexteram patris sedet, in diversorio loco eget, ut nobis in domo patris sui multas mansiones praeparet; unde sequitur quia non erat eis locus in diversorio.

Nascitur non in parentum domo, sed in diversorio, et in via: quia per incarnationis mysterium via factus est, qua nos ad patriam, ubi veritate et vita fruemur, adduceret. Gregorius in evang..

Et ut ostenderet quia per humanitatem quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur, non secundum potestatem, sed secundum naturam. Ambrosius. Propter te ergo infirmitas, in se potentia; propter te inopia, in se opulentia; noli hoc aestimare quod cernis, sed quod redimeris agnosce. Plus, domine iesu, iniuriis tuis debeo quod redemptus sum, quam opibus quod creatus sum. Non prodesset nasci, nisi etiam redimi profuisset.

#3 Lectio 3

Ambrosius. Videte quemadmodum divina curia fidem astruat. Angelus mariam, Angelus ioseph, Angelus pastores edocet, de quibus dicitur et pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum. Chrysostomus.

Ioseph quidem in somnis apparuit Angelus; pastoribus autem visibiliter quasi rudioribus: non autem Angelus ivit ierosolymam, non requisivit Scribas et Pharisaeos; erant enim corrupti, et prae invidia cruciabantur; sed hi erant sinceri, antiquam conversationem patriarcharum et Moysis colentes. Est autem semita quaedam ad philosophiam perducens innocentia. Beda.

Nusquam autem in tota veteris testamenti serie reperimus Angelos, qui tam sedulo apparuere patribus, cum luce apparuisse. Sed hoc privilegium recte huic tempori est servatum quando exortum est in tenebris lumen rectis corde: unde sequitur et claritas Dei circumfulsit illos. Ambrosius. Ex utero funditur, sed coruscet a caelo; terreno in diversorio iacet, sed caelesti lumine viget. Graecus.

Verum pavidi facti sunt in miraculo; unde sequitur et timuerunt timore magno.

Sed Angelus, cum pavor ingruerit, fugat ipsum: unde sequitur et dixit illis Angelus: nolite timere. Non solum sedat terrorem, sed etiam alacritatem infundit: sequitur enim ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: non soli populo Iudaeorum, sed etiam omnibus. Causa autem gaudii ostenditur, novus et admirabilis partus manifestatur ex ipsis nominibus: nam sequitur quia natus est vobis hodie salvator, qui est Christus dominus: quorum primum, idest salvator, est actionis; tertium autem, scilicet dominus, maiestatis. Cyrillus de incarn. Unigen.. Sed id quod in medio ponitur, scilicet Christus, non naturam significat, sed hypostasim compositam.

In Christo enim salvatore unctionem fore celebratam fatemur; non tamen figuralem, sicut olim in regibus ex oleo, quasi ex prophetica gratia, neque ad perfectionem alicuius negotii, iuxta illud: haec dicit dominus Christo meo Cyro, qui quamquam esset idololatra, dictus est Christus, ut caelesti censura totam occuparet Babyloniorum provinciam.

Fuit autem unctus salvator spiritu sancto humanitus in forma servi; ungens autem ut Deus spiritu sancto credentes in eum.

Graecus. Huius autem nativitatis et tempus ostendit cum dicit hodie, et locum cum subdit in civitate David, et signa cum subiungit et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum, et positum in praesepio. Ecce pastoribus Angeli pastorem praecipuum praedicant, tamquam agnum in antro manifestatum et editum.

Beda. Crebris autem infantia salvatoris et Angelorum praeconiiis et evangelistarum nobis est conculcata testimoniis, ut nostris altius cordibus quid pro nobis factum sit infigatur. Et notandum, quod signum nati salvatoris datur non tyrio exceptum ostro, sed pannis squalentibus involutum: non in ornatis auro stratoriis, sed in praesepiis inveniendum. Maximus in serm. Nativ.. Sed si tibi panni fortassis vilescunt, Angelos collaudantes admirare: si praesepe despicias, erige parumper oculos, et novam in caelo stellam protestantem mundo nativitatem

dominicam contuere: si credis vilia, crede mirifica: si de his quae humilitatis sunt disputas, quae alta sunt et caelestia venerare.

Gregorius in evang.. Mystice autem quod vigilantibus pastoribus Angelus apparet, eosque claritas Dei circumfulsit, hoc est quod illi prae ceteris videre sublimia merentur qui fidelibus gregibus praeesse sollicite sciunt: dumque ipsi pie super gregem vigilant, divina super eos latius gratia coruscat. Beda.

Significant enim mystice pastores isti gregum, doctores quosque ac rectores fidelium animarum. Nox, cuius vigiliis custodiebant super gregem suum, pericula tentationum indicat, a quibus se suosque subiectos custodire non desistunt. Et bene, nato domino, pastores super gregem vigilant: quia natus est qui dicit: ego sum pastor bonus; sed et tempus imminebat quo idem pastor oves suas, quae dispersae erant, ad vitae pascua revocaret. Origenes in Lucam.

Ceterum, si ad secretiorem oportet ascendere intellectum, dicam quosdam fuisse pastores Angelos qui res humanas regerent; et cum horum unusquisque suam custodiam conservaret, venisse Angelum nato domino, et annuntiasse pastoribus, quia verus esset pastor exortus.

Angeli enim ante adventum salvatoris parum poterant commissis sibi utilitatis afferre: vix enim aliquis unus ex singulis gentibus credebatur in Deum; nunc autem populi accedunt ad fidem iesu.

#4 Lectio 4

Beda. Ne parva unius Angeli videretur auctoritas, postquam unus sacramentum novae nativitatis edocuit, statim multitudo caelestium agminum affuit; unde dicitur et subito facta est cum Angelo multitudo militiae caelestis. Bene chorus adveniens Angelorum, militiae caelestis vocabulum accipit, qui et duci illi in praelio qui ad debellandas aereas potestates apparuit, humiliter obsecundat, et ipse potestates easdem contrarias, ne mortales tantum tentare valeant quantum volunt, fortiter armis caelestibus perturbat. Quia vero Deus et homo nascitur, hominibus pax et Deo gloria canitur; unde sequitur laudantium Deum, et dicentium: gloria in altissimis Deo. Uno Angelo, uno evangelizante nuntio natum in carne Deum, mox multitudo militiae caelestis in laudem creatoris prorumpit, ut et Christo devotionem impendat, et nos suo instruat exemplo, quoties aliquis fratrum sacrae eruditionis verbum insonuerit, vel ipsi quae pietatis sunt ad mentem reduxerimus, Deo statim laudes corde, ore et opere reddendas. Chrysostomus. Et olim quidem Angeli ad puniendum mittebantur, puta ad Israelitas, ad David, ad sodomitas, ad gemitus convallium; nunc e contra canunt in terra gratias agentes Deo: eo quod suum descensum ad homines eis reseravit. Gregorius Moralium.

Simul etiam laudant, quia redemptioni nostrae voces suae exultationis accommodant: simul etiam, quia dum nos conspiciunt recipi, suum gaudent numerum impleri.

Beda. Optant etiam pacem hominibus, cum subdunt et in terra pax hominibus: quia quos infirmos prius abiectosque despexerant, nascente in carne domino, iam socios venerantur. Cyrillus.

Haec autem pax per Christum facta est: reconciliavit enim nos per se Deo et patri, culpam hostilem de medio auferens; duos populos in unum hominem pacificavit, ac caelicolas et terrenos in unum gregem composuit. Beda. Quibus autem hominibus pacem poscant, exponunt dicentes bonae voluntatis, eis scilicet qui suscipiunt natum Christum: non enim est pax impiis, sed pax multa diligentibus nomen Dei. Origenes in Lucam.

Sed diligens lector inquirat quomodo salvator dicat: non veni pacem mittere super terram; et nunc Angeli de eius nativitate cantent in terra pax hominibus.

Sed hoc quod pax esse dicitur in hominibus bonae voluntatis, solvit quaestionem; pax enim quam non dat dominus super terram, non est pax bonae voluntatis. Augustinus de Trin..

Pertinet enim iustitia ad bonam voluntatem.

Chrysostomus. Aspice autem mirandum processum: Angelos ad nos deduxit prius, ac Deinde duxit hominem ad superna: factum est caelum terra, cum terrena deberet recipere. Origenes in Lucam. Mystice autem videbant Angeli, se opus quod eis creditum fuerat, implere non posse absque eo qui vere salvare poterat; et medicinam suam inferiorem esse quam hominum cura poscebat: unde sicut si veniat aliquis archiater qui habeat summam in medicina notitiam: et illi qui prius sanari nequiverant, cernentes magistri manu putredines cessare vulnerum, non invideant, sed in laudes archiatri erumpant, et Dei, qui sibi aegrotantibusque tantae scientiae hominem miserit; sic multitudo Angelorum pro Christi adventu Deum laudat.

#5 Lectio 5

Graecus. Quae visa sunt et relata stuporem ingesserunt pastoribus; et sic ovilia sua omiserunt, et profecti sunt nocte bethlehem, lucem indagantes salvatoris; unde dicitur et factum est ut discesserunt ab eis Angeli in caelum, pastores loquebantur ad invicem: transeamus usque bethlehem, et videamus hoc verbum quod factum est. Beda. Vere quasi vigilantes non dixerunt: videamus puerum, sed verbum quod factum est; idest, verbum quod semper erat videamus quomodo pro nobis caro factum est: siquidem hoc ipsum verbum dominus est; sequitur enim quod fecit dominus et ostendit nobis; idest, videamus quomodo verbum ipsum se fecerit, et ostenderit nobis carnem suam.

Ambrosius in Lucam. Vide quam singulariter Scriptura singulorum libret momenta verborum: etenim cum caro domini videtur, videtur verbum, quod est filius. Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum: non vilis persona pastorum: simplicitas enim quaeritur, non ambitio desideratur.

Sequitur et venerunt festinantes; nemo enim cum desidia Christum requirit. Origenes in Lucam. Quia vero festinantes venerunt, et non pedetentim, ideo sequitur et invenerunt mariam, quae scilicet fudit Jesum in partu, et ioseph, scilicet dispensatorem ortus dominici, et infantem positum in praesepio, scilicet ipsum salvatorem. Beda. Est autem iusti ordinis, ut honore digno celebrata verbi incarnatione, ad ipsam quandoque verbi gloriam intuendam pertingatur; unde sequitur videntes autem cognoverunt de verbo quod dictum erat illis de puero hoc. Graecus. Occulta scilicet fide felicia relata contuentes, nec contenti de veritate stupere, quae primitus viderant et perceperant Angelo nuntiante, non solum mariae et ioseph promebant, sed etiam ceteris; et, quod est amplius, eorum mentibus infigebant; unde sequitur et omnes qui audierunt mirati sunt, et de his quae dicta erant a pastoribus ad ipsos. Quomodo enim non erat mirandum videre caelicolam in terrenis, et terram pace conciliari caelestibus, et ineffabilem illum infantulum numine quidem caelestia, humanitate vero terrestria connectentem ad invicem, et sui compagine foedus mirandum praestantem? Glossa. Nec solum mirantur de incarnationis mysterio, sed etiam de tanta pastorum attestazione qui fingere inaudita nescirent, sed simplici facundia vera praedicarent. Ambrosius.

Nec contemnenda putes quasi vilia verba pastorum: a pastoribus enim maria colligit fidem: unde sequitur maria autem conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo. Discamus sanctae virginis in omnibus castitatem, quae non minus ore pudica quam corpore argumenta fidei conferebat in corde. Beda.

Virginalis enim pudicitiae iura custodiens, secreta Christi quae noverat, nemini divulgare volebat; sed conferebat ea quae facienda legerat cum his quae iam facta cognovit; non ore promens, sed clausa in corde custodiens. Graecus.

Quicquid etiam ei retulerat Angelus, quicquid a pastoribus audierat, cuncta congerebat in mente; et ad invicem comparans, unam in omnibus mater sapientiae cernebat concordiam. Vere Deus erat qui natus erat ex ea. Athanasius. Singuli autem in Christi nativitate exultabant, non humanitus, sicut in puero nato soliti sunt homines congaudere, sed in Christi praesentia, et lucis divinae fulgore; unde sequitur et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes Deum in omnibus quae audierant. Beda. Scilicet ab Angelis; et viderant, scilicet in bethlehem, sicut dictum est ad illos; idest in hoc glorificant quod non aliud venientes invenerant, quam dictum est ad illos: sive sicut dictum est ad illos, gloriam Deo laudesque referunt: etenim hoc illis facere dictum est ab Angelis, non quidem verbo imperantibus, sed formam suae devotionis offerentibus, cum Deo in excelsis gloriam resonarent. Beda.

Mystice autem intellectualium pastores gregum, immo cuncti fideles, exemplo horum pastorum transeant cogitatione usque in bethlehem, et incarnationem Christi dignis celebrent honoribus. Transeamus autem abiectis concupiscentiis carnalibus toto mentis desiderio usque in bethlehem supernam, idest domum panis vivi; ut quem illi in praesepio videre vagientem, nos in patris solio mereamur videre regnantem; non est autem tanta beatitudo cum desidia ac torpore quaerenda; sed alacriter sunt Christi sequenda vestigia.

Videntes autem cognoverunt. Et nos quae dicta sunt de salvatore nostro, plena dilectione festinemus amplecti, ut hoc in futuro perfectae cognitionis visu comprehendere valeamus. Beda. Dominici etiam gregis pastores praecedentium patrum vitam, in qua panis vitae servatur, quasi bethlehem portas contemplando subeunt; nihilque in hac aliud reperiunt quam virginali ecclesiae pulchritudinem, quasi mariam, virilem spiritualium doctorum coetum, quasi ioseph, et humilem Christi adventum Scripturae paginis sacrae insertum, quasi in praesepio positum Christum infantem. Origenes in Lucam.

Vel praesepe illud Israel erat, secundum illud: cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui.

Beda. Non celavere autem silentio pastores quae agnoverant: quia ecclesiae pastores in hoc ordinati sunt ut quae in Scripturis didicerunt, auditoribus ostendant. Beda. Magistri etiam spiritualium gregum modo ceteris dormientibus contemplando caelestia subeunt, modo fidelium exempla quaerendo circumeunt, modo ad publicum pastoralis officii docendo revertuntur. Beda.

Unusquisque etiam qui privatus vivere creditur, pastoris officium tenet, si bonorum actuum cogitationumque mundarum aggregans multitudinem, hanc iusto moderamine gubernare, Scripturarum pastu nutrire, et contra Daemonum insidias servare contendit.

#6 Lectio 6

Beda. Exposita nativitate dominica, subiungit evangelista atque ait et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer. Ambrosius.

Quis puer, nisi ille de quo dictum est: puer natus est nobis, et filius datus est nobis et: factus est enim sub lege, ut eos qui sub lege erant lucrifaceret? epiphanius adver. Haeres..

Dicunt autem ebionis et cerinthi sequaces: sufficit discipulo, si sit sicut magister eius: circumcidit autem se Christus; tu ergo circumcidaris. Falluntur autem destruentes sua principia. Si enim fateretur ebion Christum Deum caelitus descendentem octavo die fuisse circumcisum, tunc praerberet circumcisioni materiam argumenti; sed cum nudum hunc asserit hominem, non puer est causa ut circumcidatur, sicut nec infantes sunt suae

circumcisionis auctores. Nos enim Deum ipsum fatemur caelitus descendentem, et in claustro virgineo moram debitam fetibus protraxisse, quoadusque sibi ex utero virgineo humanitatis carnem perfecte componeret, in qua circumcisis est veraciter, non apparenter octavo die, quatenus cum ad spiritualem effectum figurae pervenerint, tam ab ipso, quam a suis discipulis divulgentur non ultra figurae, sed veritas.

Origenes in Lucam. Sicut enim mortui sumus cum illo moriente, et consurreximus resurgenti; sic cum eo circumcisi sumus: unde nequaquam nunc indigemus circumcisione carnali. Epiphanius.

Pluribus autem ex causis circumcisis est Christus. Et primo quidem ut ostendat carnis veritatem contra Manichaeum et illos qui apparenter eum dicunt prodiisse: Deinde ut pateat quod nequaquam Deitati consubstantiale corpus extiterit, ut fatur Apollinaris; neque caelitus detulit illud, ut asserit valentinus: et ut confirmet circumcisionem, quam olim instituerat eius adventui servientem: quin etiam ut nulla sit Iudaeis excusatio: nam nisi circumcisis fuisset, obicere poterant quod non possent incircumcisum Christum recipere. Beda.

Ut etiam nobis obediendi virtutem commendaret exemplo, et ut eos qui sub lege positi legis onera portare nequiverant, sua compassione iuvaret; ut qui in similitudine carnis peccati advenit, remedium quo caro peccati consueverat mundari, non respuat. Idem enim salutaris curationis auxilium circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat quod nunc baptismus revelatae gratiae tempore consuevit; excepto quod regni caelestis ianuam nondum intrare poterant, sed in sinu Abrahae post mortem beata requie consolati supernae pacis ingressum spe felici expectabant. Athanasius.

Nihil enim aliud exprimebat circumcisio nisi generationis vetustae spoliationem per hoc quod circumcidebatur pars corporis quae corporalis nativitatis causa existit.

Hoc autem tunc temporis agebatur in signum futuri per Christum baptismatis.

Idcirco postquam venit signatum, cessavit figura: ubi namque tota vetustas tollitur per baptismum, superfluum est quod partis sectio praefigurat. Cyrillus. Octavo autem die consuetum erat carnalem celebrari circumcisionem: octavo enim die Christus a mortuis resurrexit, et insinuavit nobis spiritualem circumcisionem, dicens: euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos. Beda. In eius autem resurrectione praefigurata est utraque nostra resurrectio, et carnis et spiritus: Christus enim circumcisis nostram naturam docuit et nunc per ipsum a vitiorum labe purgandam, et in novissimo die a mortis peste restaurandam; et sicut dominus octava die, hoc est post septimam sabbati, resurrexit; ita et ipsi post sex huius saeculi aetates et septimam sabbati animarum, quae nunc interim in alia vita geritur, quasi octavo tempore surgemus.

Cyrillus. Secundum legis praeceptum eodem die impositionem nominis recipit; unde sequitur vocatum est nomen eius Jesus, quod interpretatur salvator: editus enim fuit ad totius orbis salutem, quam sua circumcisione praefiguravit: secundum quod apostolus dicit: circumcisi estis circumcisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, scilicet in circumcisione Christi. Beda.

Sed et hoc quod eodem die suae circumcisionis nomen accepit, ad imitationem priscae observationis fecit: Abraham enim, qui primum circumcisionis sacramentum accepit, in die suae circumcisionis amplificatione nominis benedici promeruit.

Origenes in Lucam. Nomen autem Jesu gloriosum omnique cultu dignissimum, nomen quod est super omne nomen, non decuit primum ab hominibus appellari, neque ab eis afferri in mundum: unde signanter evangelista subdit quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur. Beda. Huius autem nominis etiam electi in sua spiritali circumcisione participes existere gaudent; ut sicut a Christo christiani, ita etiam a salvatore salvati vocentur; quod illis a Deo vocabulum non solum priusquam in utero ecclesiae per fidem conciperentur, sed etiam ante tempora saecularia vocatum est.

#7 Lectio 7

Cyrillus. Post circumcisionem rursus expectatur purgationis tempus; unde dicitur et postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi.

Beda. Si legis ipsius verba diligentius inspexeris, profecto reperies quod ipsa Dei genitrix, sicut a commixtione virili, sic et a legali fit iure immunis. Non enim omnis mulier pariens, sed ea quae suscepto semine peperit, designatur immunda, ritumque docetur esse mundanda; ad distinctionem scilicet illius quae virgo concepit et peperit. Sed ut nos a legis vinculo solveremur, sicut Christus, ita et beata maria legi est sponte subiecta. Titus. Unde eleganter evangelista protulit, quod completi sunt dies purgationis eius secundum legem: nam revera non incumbere necessitas virgini sacrae ut dies purgationis eius expectaretur, quae cum ex spiritu sancto concepisset, caruit coniugio.

Sequitur tulerunt illum in ierusalem, ut sisterent eum domino. Athanasius.

Sed quando paternis aspectibus latuit dominus; aut quis locus excipitur ab eius imperio, ut ibi existendo semotus a patre sit, nisi afferatur ierosolymam, et introducatur in templum? sed forte causa nostri huiusmodi scripta sunt. Sicut enim non gratia sui homo factus est et circumcisis in carne, sed ut nos per gratiam faceret Deos, et ut spiritaliter circumcidamur; sic propter nos sistitur domino, ut discamus Deo praesentare nosipsos.

Beda. Post tricesimum autem et tertium circumcisionis diem domino sistitur, mystice insinuans neminem nisi circumcisum vitiis, dominicis dignum esse conspectibus; neminem nisi mortalitatis nexibus absolutum, supernae civitatis gaudia posse perfecte subire.

Sequitur sicut scriptum est in lege domini. Origenes in Lucam.

Ubi sunt qui Deum legis negant a Christo fuisse in evangelio praedicatum? an putandum est quod filium suum bonus Deus sub lege inimici fecit, quam ipse non dederat? in lege enim Moysi scriptum est quod sequitur: quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum domino vocabitur. Beda. Quod dicit adaperiens vulvam, et hominis et pecoris primogenitum significat; quod utrumque sanctum domino vocari, atque ideo sacerdotis esse, praeceptum est; ita dumtaxat ut pro hominis primogenito pretium acciperet et omne animal immundum redimi faceret.

Gregorius Nyssenus. Hoc autem legis decretum in solo incarnato Deo, singulariter et ab aliis differenter, impleri videtur: ipse namque solus ineffabiliter conceptus ac incomprehensibiliter editus, virginalem uterum aperuit, non ante a connubio reseratum; servans et post partum mirabile inviolabiliter signaculum castitatis. Ambrosius in Lucam.

Non enim virilis coitus vulvae virginis secreta reseravit: sed immaculatum semen inviolabili utero spiritus sanctus infudit.

Qui ergo vulvam sanctificavit alienam ut nasceretur propheta, hic est qui aperuit matri suae vulvam, ut immaculatus exiret.

Beda. Quod ergo ait adaperiens vulvam, consuetae nativitatis more loquitur; non quod dominus sacri ventris hospitium, quod ingressus sanctificarat, egressus devirginasse credendus sit. Gregorius Nyssenus.

Solus autem hic partus masculinus spiritualiter esse conspicitur qui nil de femineitate culpae portavit: unde revera sanctus vocatus est: unde et gabriel quasi hoc decretum ad ipsum solum pertinere memorans, dicebat: quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Et in ceteris quidem primogenitis sanctos illos vocari evangelica solertia statuit, tamquam oblatione divina sortitos huiusmodi nomen: at in totius primogenito creaturae, quod nascitur sanctum pronuntiat Angelus, quasi proprie sanctum existens. Ambrosius.

Solus enim per omnia in natis de femina sanctus dominus Jesus, qui terrenae contagia corruptelae immaculati partus novitate non senserit, et caelesti maiestate depulerit: nam si litteram sequimur, quomodo sanctus omnis masculus, cum multos sceleratissimos fuisse non lateat? sed ille sanctus quem in figura futuri mysterii legis divinae praescripta signabant; eo quod solus sanctae ecclesiae virginis ad generandos populos aperiret genitale secretum. Cyrillus. O profunditas scientiarum sapientiae et scientiae Dei.

Offert hostias qui per singulas hostias honoratur cum patre; figuras legis custodit veritas; qui legis est conditor sicut Deus, legem custodivit ut homo; unde sequitur et ut darent hostiam, secundum quod dictum erat in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Beda.

Hostia autem haec pauperum erat; praecepit quippe dominus in lege ut qui possent agnum pro filio aut filia, simul et turturum sive columbam offerrent: qui vero non sufficiebant ad offerendum agnum, duos iam turtures vel duos columbae pullos offerrent.

Ergo dominus cum dives esset, pauper fieri dignatus est, ut nos sua paupertate divitiarum suarum donaret esse participes.

Cyrillus. Videndum autem quid haec oblata insinuant. Nimirum loquacissima est turtur in avibus; et columba est animal mansuetum. Talis autem factus est erga nos salvator, mansuetudinem perfecte colens, et ut turtur orbem allexit, replens hortum suum propriis melodiis. Occidebatur ergo turtur aut columba, ut ipse per figuras nobis pandatur passurus in carne pro vita mundi. Beda.

Vel columba simplicitatem, turtur indicat castitatem: quia et columba simplicitatis, et castitatis amator est turtur; ita ut si coniugem casu perdiderit, non ultra aliam quaerere curet. Merito ergo turtur et columba domino offeruntur in hostiam: quia simplex et pudica fidelium conversatio est illi iustitiae sacrificium gratum. Athanasius.

Ideo vero bina iussit offerri, quia homine consistente ex anima et corpore, duplum a nobis poscit Deus, castitatem et mansuetudinem, non solum corporis, sed etiam animae: alioquin erit homo fictor et hypocrita, gerens in tegumentum occultae malitiae innocentiam apparentem.

Beda. Cum vero utraque avis propter consuetudinem gemendi praesentes sanctorum luctus designet; in hoc tamen differunt, quod turtur solivagus, columba autem gregatim volare consuevit; et ob id iste secretas orationum lacrymas, illa publicos ecclesiae conventus insinuat.

Beda. Vel columba, quae gregatim volat, activae vitae frequentiam demonstrat; turtur qui singularitate gaudet, speculativae vitae culmina denuntiat. Et quia aequae utraque conditori accepta est hostia, consulte Lucas utrum turtures an pulli columbarum pro domino sint oblata non dixit, ne unum alteri vivendi ordinem praeferret, sed utrumque sequendum doceret.

#8 Lectio 8

Ambrosius in Lucam. Non solum ab Angelis et prophetis, a pastoribus et a parentibus, sed etiam a senioribus et iustis generatio domini accepit testimonium; unde dicitur et ecce homo erat in ierusalem cui nomen simeon, et

homo iste iustus et timoratus. Beda. Quia difficulter iustitia sine timore custoditur: non illum dico timorem qui temporalia sibi bona subtrahi perhorrescit, quem perfecta dilectio foras mittit; sed timorem domini sanctum qui manet in saecula, quo iustus Deum quanto ardentius diligit, tanto solertius offendere cavet. Ambrosius.

Et bene iustus, qui non suam sed populi gratiam requirebat; unde sequitur et expectans consolationem Israel. Gregorius Nyssenus. Non utique mundanam felicitatem in consolationem Israel prudens simeon expectabat; sed veram translationem ad veritatis decorem per separationem a legis umbra: habuerat namque per oracula quod visurus esset Christum domini priusquam de saeculo praesenti transmigraret; unde sequitur et spiritus sanctus erat in eo; a quo scilicet iustificabatur.

Et responsum acceperat a spiritu sancto non visurum se mortem nisi prius videret Christum domini. Ambrosius. Cupiebat ipse quidem corporeae vinculis fragilitatis absolvi; sed expectabat videre promissum; sciebat enim quia beati oculi qui eum viderent. Gregorius Moralium.

In quo etiam discimus quanto desiderio ex plebe Israelitica sancti viri incarnationis eius mysterium videre cupierunt. Beda. Videre autem mortem, experiri eam significat; multumque felix mortem videbit carnis quicumque Christum domini prius oculis carnis videre sategerit, conversationem habendo in caelesti ierusalem, templi Dei limina frequentando, hoc est sanctorum, in quibus Deus habitat, exempla sectando. Eadem autem spiritus gratia, qua olim venturum praecognoverat, et nunc venientem cognovit; unde sequitur et venit in spiritu in templum.

Origenes in Lucam.

Et tu si vis tenere Jesum et amplexari manibus, omni labore nitere ut ducem habeas spiritum, veniasque ad templum Dei; sequitur enim et cum inducerent puerum Jesum parentes eius, scilicet maria mater et ioseph, qui putabatur pater, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo; et ipse accepit eum in ulnas suas.

Gregorius Nyssenus. Quam beatus ille sacer ad sacra introitus, per quem ad vitae terminum maturavit. Beatae manus quae verbum vitae palpaverunt, et ulnae quoque quas ad susceptionem paravit.

Beda. Accepit autem iustus secundum legem puerum Jesum in ulnas suas, ut significet iustitiam operum, quae ex lege erat, per manus et brachia figuratorum, humili quidem, sed salutari fidei evangelicae gratia mutandum. Accepit senior infantem Christum, ut insinuet hoc saeculum quasi senio iam defessum, ad infantiam et innocentiam christianae conversationis rediturum.

#9 Lectio 9

Origenes in Lucam. Si ad tactum fimbriae vestimenti mulier sanata est, quid putandum est de simeone, qui in suas ulnas accepit infantem, et gaudebat videns parvulum a se gestari, qui venerat ad vinctos resolvendos, sciens neminem eum posse de claustro corporis emittere cum spe futurae vitae, nisi is quem in brachiis continebat; unde dicitur et benedixit Deum, et dixit: nunc dimittis servum tuum, domine. Theophylactus.

Quod dicit domine, confitentis est quod ipse mortis est et vitae dominus; et sic puerum quem suscepit, Deum confitetur.

Origenes. Quasi dicat: quamdiu Christum non tenebam, clausus eram, et de vinculis exire non poteram.

Basiliius. Si autem voces iustorum inquiras, omnes super hoc mundo et eius flebili mora ingemiscunt.

Heu mihi, dicit David, quia incolatus meus prolongatus est. Ambrosius.

Vide ergo iustum velut corporeae carcere molis inclusum velle dissolvi, ut incipiat esse cum Christo. Sed qui vult dimitti, veniat in templum, veniat in ierusalem, expectet Christum domini, accipiat in manibus verbum Dei, et complectatur velut quibusdam fidei suae brachiis; tunc dimittetur ut non videat mortem, qui viderit vitam.

Graecus. Simeon autem benedicebat Deum inter cetera, quod promissa sibi facta sortita erant efficaciae veritatem: nam consolationem Israel oculis prospicere meruit, et manibus portare: et ideo dicit secundum verbum tuum; id est, cum finem obtinuerim promissorum. At ubi visibiliter sensi quod desiderabam, nunc solvis tuum servum, nec gustu mortis attonitum, nec haesitationis cogitationibus conturbatum; et ideo subditur in pace.

Gregorius Nyssenus. Quia postquam Christus culpam hostilem destruxit, nos quoque patri reconciliavit, facta est translatio sanctorum in pace. Origenes.

Quis est autem qui de saeculo isto recedit in pace, nisi is qui intelligit quod Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi; nihilque habet inimicum Deo, sed omnem pacem bonis in se operibus assumpsit? Graecus. Fuerat autem sibi repromissum non visurum se mortem nisi prius videret Christum domini; et ideo hoc impletum ostendens, subdit quia viderunt oculi mei salutare tuum. Gregorius Nyssenus. Beati oculi tui tam animae quam corporis; hi quidem visibiliter Deum suspicientes, illi vero non solum quae visa sunt attendentes, immo illuminati fulgore spiritus domini, verbum in carne cognoscentes: salutare namque quod tuis oculis percepisti, ipse Jesus est, quo nomine salus declaratur. Cyrillus. Fuerat autem Christi mysterium quod patuit in ultimis temporibus saeculi praeparatum ante mundi originem; unde sequitur quod parasti ante faciem omnium populorum.

Athanasius. Scilicet confectam toti mundo per Christum salutem. Qualiter ergo supra dictum est, quod expectabat Israel consolationem? eo quod scilicet tunc futuram esse consolationem Israel agnovit in spiritu cum et omnibus populis paratum est salutare. Graecus. Attende etiam sagacitatem digni et venerandi senis: antequam dignus videretur beatae visionis, praestolabatur solamen Israel; ut autem quod sperabat obtinuit, exclamat se

vidisse salutem omnium populorum: adeo enim infantis ineffabile iubar illustravit eum, ut processu temporis secutura mox sibi fierent nota. Theophylactus. Signanter autem dicit ante faciem, ut scilicet omnibus eius incarnatio appareret. Hoc autem salutare dicit esse gentium lumen et gloriam Israel; unde sequitur lumen ad revelationem gentium. Athanasius.

Gentes enim ante Christi adventum in ultimis tenebris erant constitutae, cognitione divina privatae. Cyrillus. Sed Christus adveniens factus est lux tenebrosis et erraticis, quos diabolica manus pressit.

Vocati sunt autem a Deo patre ad notitiam filii, qui est lux vera. Athanasius.

Israel autem, licet tenuiter, lege illuminabatur; et ideo non dicit quod lumen illis protulerit, sed subdit et gloriam plebis tuae Israel: memorans antiquam historiam, quod sicut olim Moyses dominum alloquendo gloriosam retulit faciem, sic et ipsi divinam humanitatis lucem pertingentes, vetus abicientes velamen, in eadem imaginem transformarentur de gloria in gloriam. Cyrillus.

Nam etsi quidam eorum inobedientes fuerint, tamen reliquiae salvae factae sunt, et per Christum pervenerunt ad gloriam.

Harum primitiae fuere divini apostoli, quorum fulgores universum orbem illuminant.

Fuit etiam Christus singulariter Israel gloria, quia secundum carnem ex eis processit; quamvis cunctis ut Deus praeeset per saecula benedictus. Gregorius Nyssenus. Et ideo signanter dixit plebis tuae, quia non ab eis tantum est adoratus, sed insuper ex eis est secundum carnem natus. Beda.

Et bene revelatio gentium, Israelis gloriae praefertur, quia, cum plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel salvus erit.

#10 Lectio 10

Graecus. Transcendentium rerum notitia quoties in memoriam venerit, toties renovat in mente miraculum; unde dicitur et erant pater eius et mater mirantes super his quae dicebantur de illo.

Origenes in Lucam. Tam ab Angelo quam a multitudine caelestis exercitus, necnon et a pastoribus et ipso simeone.

Beda. Patrem salvatoris appellat, non quod vere pater fuerit ei, sed quod ad famam mariae conservandam pater sit ab omnibus aestimatus. Augustinus de cons. Evang.. Quamvis et eo modo pater illius valeat dici, quo et vir mariae recte intelligitur sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugii; multo videlicet coniunctius quam si esset aliunde adoptatus.

Neque enim propterea non erat appellandus ioseph pater Christi, quia non eum concumbendo genuerat; quandoquidem pater esset et ei quem non ex sua coniuge procreatum aliunde adoptasset.

Origenes. Qui autem altius aliquid inquit, potest dicere quoniam generationis ordo a David usque ad ioseph deducitur; et ne videretur frustra ioseph nominari, quia pater non fuerat salvatoris, ut generationis ordo haberet locum, pater domini appellatus est. Graecus.

Laudibus autem divinis exhibitis, vertit se simeon ad benedictionem adducentium puerum; unde sequitur et benedixit illis simeon. Benedictione igitur utrumque donat; occultorum vero praesagia dirigit tantum ad matrem; quatenus per communem benedictionem non privetur ioseph similitudine patris; per ea vero quae dicit matri seorsum a ioseph, veram praedicet genitricem; unde sequitur et dixit ad matrem eius: ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel. Ambrosius. Vide uberem in omnes gratiam domini in generatione diffusam, et prophetiam incredulis negatam esse, non iustis. Ecce et simeon prophetizat, in ruinam et resurrectionem multorum venisse Christum Jesum. Origenes.

Qui simpliciter exponit, potest dicere in ruinam eum venisse infidelium, et in resurrectionem credentium. Chrysostomus.

Sicut enim lux, etsi oculos debiles turbet, lux est; hoc modo salvator perseverat, etsi corruant plurimi; neque enim est eius officium destructio, sed eorum vesaniae. Quamobrem non solum ex salute bonorum, sed etiam ex malorum dissipatione virtus eius ostenditur; nam sol quoniam multum radiat, propterea visus debiles praecipue perturbat. Gregorius Nyssenus. Attende autem distinctionis exquisitam prolotionem: praeparatio quippe salutis dicitur coram omni populo; sed casus et sublevatio plurium. Divinum enim propositum est salus et Deificatio singulorum: casus autem et sublevatio consistit in plurium intentione, credentium et non credentium. Quod autem iacentes et increduli sublevantur, non est absurdum.

Origenes. Qui autem curiosus interpret est, dicit nequaquam eum cadere qui ante non steterit. Da mihi igitur qui fuerit ille qui stetit, et in cuius ruinam salvator advenerit? Gregorius Nyssenus.

Sed per hoc designat ruinam ad infima: quasi non puniendos aequaliter ante incarnationis mysterium et post datam dispensationem et praedicationem. Et maxime hi sunt ex Israel, quos necesse erat et pristinis bonis carere, et poenas luere graviore quam omnes aliae gentes: eo quod dudum prophetatum in eis et adoratum et ex eis productum minime susceperunt.

Idcirco specialiter eis minatur ruinam, non solum a spirituali salute, sed etiam propter destructionem urbis et habitantium civitatem. Resurrectio vero promittitur credentibus, partim quidem velut sub lege iacentibus, et ab eius servitute sublevandis; partim vero velut consepultis cum Christo, et ei consurgentibus.

His autem verbis intellige per concordiam intellectuum ad dicta prophetica, unum et eundem Deum et legislatorem et in prophetis et in novo testamento locutum esse: lapidem namque ruinae et petram scandali futurum, ne confundantur credentes in eum, sermo propheticus declaravit.

Origenes in Lucam. Est autem et altius quid intelligendum adversus eos qui contra conditorem latrant dicentes: ecce Deus legis et prophetarum, videte qualis sit. Ego, inquit, occidam, et ego vivificabo. Sed si propterea cruentus est iudex et crudelis conditor, quia haec dicit, manifestissimum est et Jesum esse illius filium; eadem siquidem de eo hic scripta sunt, quod veniat in ruinam et resurrectionem multorum.

Ambrosius. Ut scilicet iustorum iniquorumque merita discernat, et pro nostrorum qualitate factorum iudex verus et iustus aut supplicia decernat aut praemia.

Origenes. Videndum est autem ne forte salvator non aequè aliis in ruinam venerit et in resurrectionem: quia enim peccato stabam, primo mihi utilitas fuit ut caderem et peccato morerer. Denique et sancti prophetae cum augustius aliquid contemplabantur, cadebant in faciem suam, ut peccata per ruinam plenius purgarentur: hoc ipsum et salvator tibi primum concedit. Peccator eras; cadat in te peccator, ut possis dehinc resurgere et dicere: si commortui sumus, et convivemus.

Chrysostomus. Resurrectio quidem est conversatio nova: cum enim lascivus castus efficitur, avarus misericors, atrox mansuescit, resurrectio celebratur, mortuo quidem peccato, resurgente vero iustitia.

Sequitur et in signum cui contradicetur.

Basilus. Signum contradictionem accipiens proprie crux dicitur a Scriptura.

Fecit enim, inquit, Moyses serpentem aeneum, et posuit pro signo.

Gregorius Nyssenus. Miscet autem dedecus gloriae. Huius enim rei nobis Christicolis est hoc signum indicium; contradictionis vero, dum ab his quidem accipitur ut ridiculosum et horribile, ab his vero admodum venerandum.

Vel forsitan ipsum Christum nominat signum, tamquam supra naturam existentem et signorum auctorem. Basilus. Est enim signum alicuius rei mirabilis et occultae indicativum; visum quidem a simplicioribus, intellectum vero ab habentibus exercitatum intellectum. Origenes in Lucam.

Omnia autem quae de Christo narrat historia, signum sunt cui contradicetur: non quod contradicant hi qui credunt in eum: nos quippe scimus omnia vera esse quae scripta sunt: sed quia apud incredulos universa quae de eo scripta sunt, signum sunt cui contradicetur.

Gregorius Nyssenus. Haec siquidem de filio dicuntur; spectant tamen ad eius genitricem, dum singula sibi assumit simul periclitata et glorificata: nec tantum prospera, sed illi denuntiat etiam dolorosa; nam sequitur et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Origenes. Nulla docet historia beatam mariam ex hac vita gladii occisione migrasse; praesertim cum non anima, sed corpus ferro soleat interfici: unde restat intelligi gladium illum de quo dicitur: et gladius in labiis eorum, hoc est, dolorem dominicae passionis animam eius pertransisse: quae etsi Christum utpote Dei filium sponte propria mori, mortemque ipsam non dubitaret esse devicturum: ex sua tamen carne procreatum, non sine doloris affectu potuit videre crucifigi. Ambrosius.

Vel prudentiam mariae non ignaram mysterii caelestis ostendit: vivum est enim verbum Dei, et validum et acutum omni gladio acutissimo. Augustinus de quaest. Nov. Et vet. Testam..

Vel per hoc significavit quod maria, per quam gestum est incarnationis mysterium, in morte domini stupore quodam dubitavit, videns filium Dei sic humiliatum ut usque ad mortem descenderet. Et sicut gladius pertransiens iuxta hominem, timorem facit, non percutit; ita et dubitatio moestitiam fecit, non tamen occidit: quia non sedit in animo, sed pertransiit quasi per umbram.

Gregorius Nyssenus. Sed nec ipsam solam in ea passione occupari significat cum subditur ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Quod dicit ut eventum designat; non autem causaliter ponitur.

His enim omnibus evenientibus, secuta est erga multos intentionum detectio: quidam enim Deum fatebantur in cruce; alii nec sic ab infamiis et criminationibus desistebant. Vel hoc dictum est, quatenus tempore passionis pateant ex plurium cordibus meditationes, et emendentur per resurrectionem: velox enim illis post ambiguitatem certitudo supervenit: nisi forte revelationem illuminationem quis aestimet, ut solitum est Scripturae. Beda.

Sed et usque ad consummationem saeculi praesentis ecclesiae animam gladius durissimae tribulationis pertransire non cessat, cum signo fidei ab improbis contradici; cum audito Dei verbo multos cum Christo resurgere, sed plures a credulitate ruere, gemebunda pertractat; cum revelatis multorum cordium cogitationibus, ubi optimum evangelii sevit semen, ibi zizania vitiorum vel plus iusto praevalere, vel sola germinare conspicit.

Origenes in Lucam. Cogitationes etiam malae in hominibus erant; quae propterea revelatae sunt, ut occideret eas ille qui pro nobis mortuus est. Quamdiu enim absconditae erant, impossibile erat eas penitus interfici; unde et nos si peccaverimus, debemus dicere: iniquitatem meam non abscondi. Si enim revelaverimus peccata nostra non solum Deo, sed his qui possunt mederi vulneribus nostris, debentur peccata nostra.

#11 Lectio 11

Ambrosius in Lucam. Prophetaverat simeon, prophetaverat copulata coniugio, prophetaverat virgo, debuit et vidua prophetare; nec qua professio deesset aut sexus; et ideo dicitur et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser. Theophylactus. Immoratur evangelista circa Annae descriptionem, et patrem et tribum enarrans; testes quasi multos adducens qui patrem et tribum viderunt. Gregorius Nyssenus. Vel quia tunc temporis cum

hac aliae quaedam eodem nomine nuncupabantur. Ut igitur ad eam manifesta discretio fieret patrem eius commemorat, et generis qualitatem describit. Ambrosius. Anna vero et stipendiis viduitatis et moribus talis inducitur ut digna fuisse credatur quae redemptorem omnium nuntiaret; unde sequitur haec processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua, et haec vidua usque ad annos octuaginta quatuor. Origenes in Lucam. Neque enim spiritus sanctus fortuito habitavit in ea: bonum enim est primum si qua potest virginitatis gratiam possidere; si autem hoc non potuerit, sed evenerit ei ut perdat virum, vidua perseveret: quod quidem non solum post mortem viri, sed etiam cum ille vivit, debet habere in animo ut etiam si non evenerit, voluntas ipsius et propositum a domino coronetur, et dicat: hoc voveo, hoc promitto: si mihi humanum aliquid, quod non opto, contigerit, nihil aliud faciam quam incontaminata, et vidua perseverem. Iuste ergo sancta mulier spiritum prophetandi meruit accipere, quia longa castitate, longis etiam ieiuniis ad hoc culmen ascenderat; unde sequitur quae non discedebat de templo, ieiuniis et obsecrationibus serviens die ac nocte. Gregorius Nyssenus. In quo liquet quod ceterarum virtutum inerat ei congeries. Et aspice eam conformem simeoni virtutibus: simul enim erant in templo, simul etiam digni reputati sunt prophetica gratia; unde sequitur et haec ipsa hora superveniens confitebatur domino; hoc est, regratiabatur, videndo mundi salutem in Israel, et confitebatur de iesu, quoniam ipse esset redemptor, idemque salvator; unde sequitur et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel. Verum quia Anna prophetissa modicum aliquid et non nimis clarum de Christo disseruit, evangelium non seriatim induxit quae ab ea sunt dicta. Forsan autem ob hoc aliquis simeonem praevenisse fatebitur, eo quod is quidem formam legis gerebat: nam et ipsum nomen notat obedientiam; illa vero gratiae, quod interpretatio nominis manifestat: inter quos Christus medius erat: idcirco illum quidem dimisit cum lege morientem, hanc vero fovet ultra viventem per gratiam. Beda. Iuxta intellectum etiam mysticum Anna ecclesiam significat, quae in praesenti sponsi sui est morte quasi viduata. Numerus etiam annorum viduitatis eius tempus ecclesiae designat, quo in corpore constituta peregrinatur a domino. Septies quippe duodeni octuaginta quatuor faciunt: et septem quidem ad huius saeculi cursum, qui diebus septem volvitur, duodecim vero ad perfectionem doctrinae apostolicae pertinent. Ideoque sive universalis ecclesia, seu quaelibet anima fidelis, quae totum vitae suae tempus apostolicis curat mancipare institutis, octoginta quatuor annis domino servire laudatur. Tempus etiam septem annorum, quo cum viro suo manserat, congruit: nam propter dominicae privilegium maiestatis, quo in carne versatus docuit, in signum perfectionis simplex septem annorum est numerus expressus. Arridet etiam ecclesiae mysteriis et Anna, quae gratia eius interpretatur, et filia est Phanuelis, qui facies Dei dicitur, et de tribu Aser, idest beati, descendit.

#12 Lectio 12

Beda. Praetermisit hoc loco Lucas quae a matthaeo satis exposita noverat: dominum videlicet post hoc, ne ab Herode necandus inveniretur, in Aegyptum a parentibus esse delatum, defunctoque Herode, sic demum in Galilaeam reversum, Nazareth civitatem suam inhabitare coepisse.

Solent enim evangelistae singuli sic omittere quaedam quae vel ab aliis commemorata viderunt, vel ab aliis commemoranda in spiritu praeviderunt, ut continuata suae narrationis serie, quasi nulla praetermisisse videantur; quae tamen, alterius evangelistae considerata Scriptura, quo loco transita fuerint, diligens lector inveniat. Unde multis praetermissis, Lucas dicit et ut perfecerunt omnia secundum legem domini, reversi sunt in Galilaeam in civitatem suam Nazareth. Theophylactus.

Erat quidem eorum civitas bethlehem sicut patria, Nazareth vero tamquam habitaculum. Augustinus de cons.

Evang.. Forte autem hoc movet quomodo dicat matthaeus propterea cum puero parentes eius iisse in Galilaeam, quia metu Archelai in Iudaeam ire noluerunt; cum propterea magis iisse in Galilaeam videantur, quia civitas eorum erat Nazareth Galilaeae, sicut Lucas hic non tacet. Sed intelligendum est, ubi Angelus in somnis in Aegypto dixit ad ioseph: surge, et accipe puerum et matrem eius, et vade in terram Israel, sic intellectum primo esse a ioseph, ut putaret iussum se esse pergere in Iudaeam: ipsa enim intelligi primitus potuit terra Israel. Porro autem postea, quoniam comperit illic regnare filium Herodis Archelaum, noluit obicere se illi periculo; cum posset terra Israel etiam sic intelligi, ut etiam Galilaea illi deputaretur, quia et ipsam populus Israel incolebat.

Graecus. Vel aliter. Enumerat hic Lucas tempus ante descensum in Aegyptum; neque enim ante purgationem eam ioseph deduxisset. Ante vero quam in Aegyptum descenderent, non receperant per oracula ut Nazareth pergerent; immo quasi libentius in patria conversantes, illuc ultro pergebant. Cum enim ad nihil aliud ascensus in bethlehem evenisset nisi causa descriptionis, expedito eo cuius causa ascenderant, descendunt in Nazareth.

Theophylactus. Poterat autem secundum corpus ex ipso utero in mensura maturae aetatis prodire; sed videretur hoc secundum phantasiam: propterea paulatim crescit; unde sequitur puer autem crescebat et confortabatur. Beda. Notanda est distinctio verborum: quia dominus Jesus Christus in eo quod puer erat, idest habitum humanae fragilitatis induerat, crescere et confortari habebat. Athanasius contra Arianos. Ceterum si, secundum quosdam, caro in divinam naturam mutata est, quomodo capiebat augmentum? increato enim augmentum attribuere nefarium est. Cyrillus. Decenter vero aetatis incremento sapientiae coniunxit augmentum, cum dicit et confortabatur, scilicet spiritu; nam iuxta mensuram aetatis corporeae, natura divina sapientiam propriam revelabat. Theophylactus.

Si enim dum parvus aetate erat, omnem sapientiam demonstrasset, videretur prodigium; sed per profectum aetatis seipsum ostendebat, ut totum impleteret orbem. Non autem quasi suscipiens sapientiam, spiritu confortari dicitur: quod enim ab initio perfectissimum est, quomodo potest Deinde perfectius fieri? unde sequitur plenus sapientia; et gratia Dei erat in illo. Beda. Sapientia quidem, quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter; gratia autem, quia homini Jesu Christo magna gratia donatum est ut ex quo homo fieri coepisset, perfectus esset et Deus; multo autem magis in eo quod verbum Dei et Deus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri. Adhuc autem cum parvulus esset, habebat gratiam Dei; ut quomodo in illo omnia mirabilia fuerant, ita et pueritia mirabilis esset, ut Dei sapientia completeretur.

Sequitur et ibant parentes eius per omnes annos in ierusalem, in die solemni Paschae. Chrysostomus. In Hebraeorum solemnitatibus non solum tempus, sed etiam locum observare lex iusserat: et ideo nec domini parentes extra hierosolymam celebrare Pascha volebant. Augustinus de cons. Evang.. Quomodo autem ibant parentes eius per omnes annos pueritiae Christi in ierusalem, si Archelai timore illuc prohibebantur accedere? hoc mihi dissolvere non esset difficile, nec si aliquis evangelistarum expressisset quamdiu regnaret Archelaus: fieri enim poterat ut per diem festum inter tam ingentem turbam latenter ascenderent mox reversuri; ubi tamen aliis diebus habitare metuerunt, ut nec solemnitate praetermissa essent irreligiosi, nec continua mansione conspicui. Cum vero etiam de regno Archelai omnes quam fuerit diuturnum tacerint, iste quoque intellectus patet: quod Lucas dicit, per omnes annos eos ascendere solitos in ierusalem, tunc accipimus factum, cum iam non timeretur Archelaus.

#13 Lectio 13

Cyrrillus. Quia dixerat evangelista quod puer crescebat et confortabatur, proprium sermonem verificat, inducens Jesum una cum sacra virgine in ierusalem ascendentem: unde dicitur et cum factus esset Jesus annorum duodecim, ascendentibus illis in hierosolymam, etc.. Graecus. Non enim indicium sapientiae transcendit aetatis mensuram; sed quo tempore penes nos discretionis ratio perfici consuevit, duodecimo scilicet anno, Christi sapientia demonstratur. Ambrosius in Lucam.

Vel a duodecimo anno dominicae sumitur disputationis exordium: hic enim praedicandae fidei evangelizantium numerus debebatur.

Basilus. Possumus et hoc dicere: quia sicut septenario numero, sic et duodenario, qui multiplicatis inter se invicem septenarii partibus constat, vel rerum vel temporum universitas ac perfectio designetur: atque ideo quo omnia loca vel tempora doceat occupari, recte a duodecimo numero iubar Christi sumit exordium. Beda.

Quod autem dominus per omnes annos cum parentibus in Pascha hierosolymam venit, humilitatis est humanae indicium: hominis namque est ad offerenda Deo sacrificia concurrere, et eum orationibus conciliare. Fecit ergo dominus, inter homines homo natus, quod faciendum hominibus per Angelos imperavit Deus: unde dicitur secundum consuetudinem diei festi. Sequamur igitur iter humanae conversationis eius, si Deitatis gloriam delectamur intueri.

Graecus. Celebrato autem festo, aliis remeantibus, Jesus latenter remansit; unde sequitur consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in ierusalem; et non cognoverunt parentes eius. Dicit autem consummatis diebus, quia septem diebus durabat solemnitas. Ideo autem latenter remanet, ne parentes impedimento essent disputationi peragenda cum legisperitis: vel forsitan hoc evitans, ne videatur parentes contemnere, si mandantibus non pareret. Latenter ergo remanet, ne aut retrahatur, aut sit inobediens.

Origenes in Lucam. Non autem miremur parentes vocatos, quorum alter ob partum, alter ob obsequium, patris et matris meruerunt vocabula. Beda.

Sed quaeret aliquis quomodo Dei filius tanta parentum cura nutritus, potuerit obliviscendo relinqui. Cui respondendum: quia filiis Israel moris fuit ut temporibus festis vel hierosolymam confluentes, vel ad propria redeuntes, seorsum viri, seorsum feminae incederent, infantesque vel pueri cum quolibet parente indifferenter ire potuerunt; ideoque mariam vel ioseph vicissim putasse puerum Jesum, quem secum non cernebant, cum altero parente reversum; unde sequitur existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, et requirebant eum inter cognatos et notos. Origenes.

Sicut autem quando insidiabantur ei Iudaei, elapsus est de medio eorum, et non apparuit; sic et nunc puto remansisse puerum Jesum, et parentes eius ubi remanserit ignorasse: sequitur enim et non invenientes, reversi sunt in ierusalem, requirentes eum.

Glossa. Una quidem die reversi sunt a ierusalem; secunda quaerunt inter cognatos et notos; et non invenientes, tertia die regressi sunt in ierusalem, et ibi invenerunt; unde sequitur et factum est post triduum, invenerunt eum in templo. Origenes. Non statim ut quaeritur invenitur: non enim inter cognatos et carnis propinquos invenitur Jesus: neque enim poterat humana cognatio Dei filium continere. Non invenitur inter notos, quia maior est mortali notitia. In multorum comitatu non potest inveniri; nec ubique invenerunt, sed in templo. Et tu ergo quaere Jesum in templo Dei, quaere in ecclesia, ubi Christi sermonem atque sapientiam, idest filium Dei, reperies. Ambrosius. Post triduum reperitur in templo, ut esset indicio quia post triduum triumphalis passionis, in sede caelesti et honore divino fidei nostrae se ostenderet, resurgens qui mortuus credebatur. Glossa. Vel quia quaesitus adventus Christi a patriarchis ante legem non est inventus, quaesitus a prophetis et iustis sub lege non

est inventus: quaesitus a gentilibus sub gratia invenitur. Origenes. Quia vero parvulus erat, invenitur in medio praeceptorum, sanctificans et erudiens eos; unde dicitur sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem; et hoc, pietatis officio, ut nos doceret quid pueris, quamvis sapientes et eruditi sint, conveniret, ut audiant potius magistros quam docere desiderent, et se vana ostentatione non iacent. Interrogabat autem non ut addisceret, sed ut interrogans erudiret: ex uno quippe doctrinae fonte manat et interrogare et respondere sapienter; unde sequitur stupebant autem omnes qui eum audiebant, super prudentia et responsis suis. Beda.

Ad ostendendum enim quia homo erat, homines magistros humiliter audiebat; ad probandum vero quia Deus erat, eisdem loquentibus sublimiter respondebat. Graecus. Quaerit enim rationabiliter, audit prudenter, respondetque prudentius: quod stuporem faciebat; unde sequitur et videntes admirati sunt.

Chrysostomus super iohannem. Nullum quippe miraculum egit dominus in pueritia; hoc tamen unum prodit Lucas, per quod mirabilis videbatur. Beda. Divina siquidem lingua sapientiam prodebat, sed infirmitatem aetas praetendebat humanam: unde Iudaei inter alta quae audiunt, et infima quae vident, dubia admiratione turbantur.

Nos autem nequaquam miremur, scientes secundum Isaiae prophetiam quod sic parvulus natus est nobis quod permanet Deus fortis.

Graecus. Miranda vero Dei genitrix maternis affecta visceribus, quasi cum lamentis inquisitionem dolorosam ostendit, et omnia sicut mater et fiducialiter, et humiliter, et affectuose exprimit; unde sequitur et dixit mater eius ad illum: fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus et ego dolentes quaerebamus te. Origenes.

Noverat virgo sacrata hunc non esse filium ioseph; et tamen patrem vocat illius sponsum suum, propter Iudaeorum suspicionem, aestimantium ipsum vulgo fore conceptum. Dicitur autem forte simplicius, quod eum honoravit spiritus sanctus patris nomine, eo quod puerum Jesum educavit; artificiosius vero eo quod genealogiam ioseph ex David produxit, ne superflua censeretur. Cur autem dolentes eum quaerebant? an ex eo quod perierit puer, an erraverit? absit.

Numquid etiam fieri poterat ut perditum formidarent infantem quem dominum esse cognoverant? sed quomodo tu, si quando Scripturas legis, quaeris in eis sensum cum dolore, non quod Scripturas errasse arbitreris; sed veritatem quam intrinsecus habent, quaeris invenire; ita illi quaerebant Jesum, ne forte relinquens eos reversus esset ad caelos, cum illi placuisset iterum descensus. Oportet ergo eum qui quaerit Jesum, non negligenter et dissolute transire, sicut multi quaerunt, et non inveniunt; sed cum labore et dolore.

Glossa. Vel metuebant ne, quod Herodes in infantia eius patrasse quaesierat, tunc iam in pueritia positum, inventa opportunitate, alii interficerent.

Graecus. Sed ipse dominus respondet ad omnia, et corrigens quodammodo dictum eius de eo qui putabatur pater, verum patrem manifestat, docens non per infima gradi, sed in altum extolli; unde sequitur et ait ad illos: quid est quod me quaerebatis? Beda. Non eos quod filium quaerant vituperat; sed quid ei potius cui ipse aeternus est filius, debeat, eos cogit oculos mentis tollere; unde sequitur nesciebatis quia in his quae patris mei sunt oportet me esse? Ambrosius.

Duae sunt in Christo generationes: una est paterna, altera materna; paterna diviniore, materna vero quae in nostrum laborem usumque descendit. Cyrillus. Hoc igitur dicit, ostendens se mensuram humanam transcendere, et innuens quod sacra virgo effecta sit minister negotii cum peperit carnem. Ipse vero naturaliter et vere Deus erat, et filius patris excelsi.

Hinc autem valentini sequaces audientes quod templum erat Dei, pudeat dicere, quod creator et legis Deus et templi, non ipse pater est Christi. Epiphanius adv.

Haer.. Attendat et ebion, quod post annos duodecim et non post tricesimum annum Christus reperiretur stupendus in sermonibus gratiae. Quamobrem non est dicere, quod postquam venit ad eum spiritus in baptismo, factus fuit Christus; sed ab ipsa pueritia et templum agnovit et patrem. Graecus. Haec est demonstratio prima sapientiae et virtutis pueri iesu; quae namque puerilia eius vocant, diabolicae putamus esse considerationis: nisi quis ea sola velit acceptare nequaquam his quae tenemus oppugnantia, sed magis consona propheticis dictis: quia speciosus prae filiis hominum, et matri obediens, et moribus facetus, et visu non modicum venerandus et placidus, ad loquendum facundus, dulcis et providus, et multum strenuitate cognitus, tamquam qui repletus sapientia fuerat; et sicut in aliis sic conversationis humanae atque locutionis, quamvis supra hominem, terminus et ratio; mansuetudo enim sibi praecipuum elegit locum. Super haec autem omnia nihil ascendit super verticem eius, nec humana manus, excepta materna. Hinc autem possumus utilitatem consequi: dum enim mariam increpat dominus quaerentem ipsum inter propinquos, omissionem vinculum sanguinis apertissime suggerit; ostendens quod non contingit metam perfectionis attingere eum qui adhuc vagatur in his quae corpori conferunt; et quod homo deficit a perfectione per affectum cognatorum.

Sequitur et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad illos. Beda.

Quia scilicet de sua divinitate ad eos loquebatur.

Origenes in Lucam.

Vel nesciebat utrum dicens in his quae patris mei sunt, significaret in templo, an aliquid altius, et quod magis aedificat: unusquisque enim nostrum, si bonus fuerit atque perfectus, possessio Dei patris est, et habet in medio sui Jesum.

#14 Lectio 14

Graecus. Totam intermediam Christi vitam, quae est inter ostensionem aetatis et tempus baptismatis, velut immunem alicuius famosi et publici miraculi et doctrinae, evangelista sub uno verbo colligit dicens et descendit cum eis, et venit Nazareth. Origenes in Lucam.

Crebro Jesus descendit cum discipulis suis, nec semper versatur in monte: quia non valebant qui variis morbis laborabant, ascendere in montem; idcirco et nunc descendit ad illos qui Deorsum erant.

Sequitur et erat subditus illis. Graecus.

Quandoque enim verbo prius leges instituens, ipse secundario opere comprobabat; sicut illud: bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis; ipse namque Paulo post, nostram salutem exquirens, animam exposuit propriam: aliquando vero prius vivendi proponit exemplar, et postea promebat verbo tenus sanctionem, sicut hic, haec tria prae ceteris opere monstrans, diligere Deum, honorare parentes, Deum vero et ipsis praeferre parentibus. Cum enim reprehenderetur a parentibus, minoris curae cetera reputat quam quae sunt Dei. Denique ipsis quoque parentibus obedientiam praestat.

Beda. Quid enim magister virtutis nisi officium pietatis implet? quid inter nos aliud quam quod agi a nobis vellet, ageret? Origenes. Discamus ergo et nos filii parentibus nostris esse subiecti. Quod si patres non fuerint, subiciamur his qui patrum habent aetatem.

Jesus filius Dei subicitur ioseph et mariae; ego vero subiciar episcopo, qui mihi constitutus est pater. Puto quod intelligebat ioseph quia maior se erat Jesus, et trepidus moderabatur imperium.

Videat ergo unusquisque quod saepe qui subiectus est, maior sit: quod si intellexerit, non elevabitur superbia qui est sublimior dignitate, sciens sibi meliorem esse subiectum. Gregorius Nyssenus. Amplius: quoniam impuberibus adhuc est imperfecta discretio, egetque per provectos ad statum provehi perfectiorem; ideo cum pertigisset duodecimum annum, paret parentibus, ut ostendat quod quicquid per promotionem perficitur, antequam ad finem perveniat, obedientiam tamquam perducentem ad bonum utiliter amplexatur. Basilius in Lib. Relig.. Ab ipsa autem primaeva aetate parentibus obediens quemlibet laborem corporeum humiliter et reverenter sustinuit. Cum enim homines essent honesti et iusti, egeni tamen, et necessariorum penuriam patientes, teste praesepe partus venerandi ministro, manifestum est quod sudores corporeos continuo frequentabant, necessaria vitae sibi quaerentes. Iesus autem obediens illis, ut Scriptura testatur, etiam in sustinendo labores subiectionem plenariam sustinebat. Ambrosius. Et miraris si patri defert qui subditur matri? non utique infirmitatis, sed pietatis est ista subiectio. Attollat licet caput haereticus, ut alienis auxiliis asserat eum qui mittitur indigere; numquid et humano egebat auxilio, ut materno serviret imperio? deferebat ancillae, deferebat simulato patri; et miraris si Deo detulit? an homini deferre pietatis est, deferre Deo infirmitatis? Beda. Virgo autem sive quae intellexit, sive quae nondum intelligere potuit, omnia suo pariter in corde quasi ruminanda et diligentius scrutanda recondebat; unde sequitur et mater eius conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo. Graecus.

Considera prudentissimam mulierem mariam, verae sapientiae matrem, qualiter scholaris sit pueri: non enim ut puero, neque ut viro, sed ut Deo vacabat; ulterius et illius voces divinas et opera reputabat: idcirco nil ex dictis aut actis ab eo incassum illi cadebat; sed sicut ipsum verbum prius in visceribus, ita nunc eiusdem modos et dicta concipiebat, et in corde suo quodammodo fovebat; et hoc quidem iam secum in praesenti contemplantur: hoc autem expectabat in futurum clarius revelandum: et hac quidem tamquam regula et lege per totam vitam utebatur: unde sequitur et Jesus proficiebat aetate et sapientia et gratia apud Deum et homines. Theophylactus. Sed inquirunt: quomodo potest aequalis patri esse in substantia qui quasi imperfectus crescere dicitur? non autem in eo quod est verbum, dicitur incrementum suscipere, sed in eo quod factus est homo.

Si enim vere profecit postquam factum est caro, qui ante imperfectus extiterat; quid ergo gratias agimus ei velut incarnato pro nobis? qualiter autem, si ipse est vera sapientia, in sapientia potest augeri? vel qualiter qui ceteris largitur gratiam, ipse in gratia promovetur? amplius: si nemo scandalizatur cum audit quod verbum seipsum humiliaverit, infirma quaedam de Deo verbo sentiens: sed potius miratur misericordiam eius: quomodo non est supervacaneum scandalizari audiendo quod profecit? nam sicut pro nobis humiliatus est, sic pro nobis profecit, ut nos in eo proficiamus qui lapsi fuimus per peccatum: nam quicquid spectat ad nos, ipse vere pro nobis Christus suscepit, ut cuncta reformet in melius.

Cyrillus. Et attende quod non dixit proficere verbum, sed Jesum, ne simplex verbum proficere intelligas, sed verbum carnem factum. Theophylactus. Et sicut verbum in carne passum fatemur, quamvis sola caro fuit passa, quia caro verbi erat quae patiebatur; ita proficere dicitur ex eo quod humanitas proficiebat in ipso.

Gregorius Nazianzenus. Dicitur autem secundum humanitatem proficere, non quod ipsa suscipiat augmentum quae ab initio fuit perfecta; sed ex eo quod paulatim manifestabatur. Theophylactus. Naturalis enim lex respuit hominem sensu maiore uti quam aetas corporis patiatur. Erat itaque verbum factum homo perfectum, cum sit virtus et sapientia patris; verum quia dandum erat aliquid nostrae naturae moribus, ne aliquid extraneum a videntibus reputetur; tamquam homo, paulatim crescente corpore, manifestabat seipsum, et quotidie sapientior ab audientibus et videntibus censebatur. Graecus. Proficiebat ergo secundum aetatem quidem, corpore in virilem statum promotum; sapientia autem per eos qui ab eo divina docebantur; gratia vero, qua cum gaudio promovemur, credentes in fine obtinere quae ab ipso promissa sunt; et hoc quidem apud Deum ex eo quod assumpta carne

paternum opus peregit; apud homines vero per conversionem eorum a cultu idolorum ad summae trinitatis notitiam.

Theophylactus. Dicit enim apud Deum et homines: quia prius decet placere Deo, et postea hominibus. Gregorius Nyssenus. Differenter etiam proficit verbum in his qui ipsum suscipiunt: secundum enim mensuram illius apparet aut infans, aut adultus, aut perfectus.

|+3 Capitulus 3

|#1 Lectio 1

Gregorius in evang.. Redemptoris praecursor quo tempore verbum praedicationis accepit, memorato Romanae reipublicae principe et Iudaeae regibus designatur, cum dicitur anno autem quintodecimo imperii tiberii caesaris. Quia enim illum praedicare veniebat qui ex Iudaea quosdam, et multos ex gentibus redempturus erat; per regem gentium et principes Iudaeorum praedicationis eius tempora designantur. Quia autem gentilitas colligenda erat in Romana republica, unus praefuisse describitur, cum dicitur imperii tiberii caesaris. Graecus. Mortuo enim augusto monarcha, a quo Romani principes nomen augusti adepti sunt, tiberius post illum ad iura monarchiae succedens, decimumquintum annum suscepti principatus agebat. Origenes in Lucam. Et in prophetico quidem sermone solis Iudaeis praedicato, solum Iudaeorum regnum describitur: visio Isaiiae in diebus Oziae, ioathan et Achaz regum Iuda; at in evangelio, quod erat praedicandum universo mundo, dominium describitur tiberii caesaris, qui totius orbis dominus videbatur.

Verum si solum hi qui sunt de gentibus essent salvandi, satis erat solius tiberii facere mentionem; sed quia oportebat et Iudaeos credere, ob hoc etiam Iudaeorum regna describuntur, seu tetrarchiae, cum subditur procurante Pontio Pilato Iudaeam, tetrarcha autem Galilaeae Herode: Philippo autem fratre eius tetrarcha ituraeae et trachonitidis regionis, et lysania Abilinae tetrarcha. Gregorius.

Quia enim Iudaea erat pro culpa perfidiae dispergenda, in Iudaeae regno per partem et partem plurimi principabantur, secundum illud: omne regnum in seipsum divisum desolabitur.

Beda. Pilatus quidem duodecimo anno tiberii caesaris in Iudaeam missus, procuracionem gentis suscepit; atque ibi per decem continuos annos usque ad ipsum pene finem tiberii perduravit. Herodes autem et Philippus et lysanias filii sunt Herodis illius sub quo dominus natus est, inter quos et ipse Herodes Archelaus frater eorum decem annis regnavit, qui a Iudaeis apud augustum criminatus, apud viennam exilio periit. Regnum autem Iudaeae quo minus validum fieret, idem augustus per tetrarchias dividere curavit.

Gregorius. Et quia iohannes illum praedicavit qui simul rex et sacerdos existeret; Lucas evangelista praedicationis eius tempora non solum per regnum, sed etiam per sacerdotium designavit; unde subditur sub principibus sacerdotum Anna et caipha. Beda. Ambo quidem incipiente praedicatione iohannis, idest Annas et caiphas, principes fuere sacerdotum; sed Annas illum annum, caiphas vero eum quo crucem dominus ascendit, administrabat, tribus aliis in medio pontificatu perfunctis: verum hi maxime qui ad domini passionem pertinent, ab evangelista commemorantur. Legalibus namque tunc praecipis VI et ambitione cessantibus, nulli pontificatus honor vitae vel generis merito reddebatur; sed Romana potestate summa sacerdotii praestabatur. Iosephus enim refert, quod valerius graccus Anna a sacerdotio deturbato, Ismaelem pontificem designavit filium baphi; sed etiam hunc non multo post abiiciens, eleazarum Ananiae pontificis filium surrogavit: post annum vero et hunc arcet officio, et simoni cuidam caiphae filio pontificatus tradidit ministerium; quo non amplius ipse quam unius anni spatio perfunctus, iosephum, cui et caiphas nomen fuit, accepit successorem: itaque omne hoc tempus quo dominus noster docuisse describitur, intra quadriennii spatia coarctatur.

Ambrosius. Congregaturus autem ecclesiam Dei filius, ante operatur in servulo; et ideo bene dicitur factum est verbum domini super iohannem zachariae filium: ut ecclesia non ab homine coeperit, sed a verbo. Bene autem Lucas compendio usus est, ut iohannem declararet prophetam, dicens factum est super eum verbum Dei, alia non addens: nullus enim eget iudicio sui qui verbo Dei abundat. Unum itaque dicens, omnia declaravit; at vero matthaeus et marcus et vestitu et cinctu et cibo prophetam declarare voluerunt.

Chrysostomus. Verbum autem Dei hic mandatam esse dicitur: quia non a se venit zachariae filius, sed Deo ipsum movente.

Theophylactus. Per totum autem tempus praeteritum usque ad sui ostensionem occultus fuit in deserto; et hoc est quod subditur in deserto: ut nulla suspicio innascatur hominibus, ut gratia affinitatis ad Christum, vel conversationis a teneris annis, talia de ipso testaretur: unde ipse testificans dicebat: ego nesciebam illum. Gregorius Nyssenus.

Simul etiam qui in spiritu et virtute eliae hanc vitam ingressus est, amotus a conversatione humana, invisibilium speculationi vacans, ne huiusmodi fallaciis quae per sensus ingeruntur assuetus, quamdam confusionem ac errorem incurreret erga viri boni discretionem. Et ideo ad tantum divinarum gratiarum elevatus est apicem, ut plusquam prophetis sibi gratia infunderetur: quia mundum et expers cuiuslibet naturalis passionis desiderium suum a principio usque ad finem divinis aspectibus obtulit. Ambrosius. Desertum etiam est ipsa ecclesia: quia plures filii desertae, magis quam eius quae habet virum.

Factum est ergo verbum domini, ut quae erat ante deserta fructum nobis terra generaret.

#2 Lectio 2

Ambrosius. Factum verbum vox secuta est: verbum enim prius intus operatur, sequitur vocis officium; unde dicitur et venit in omnem regionem iordanis. Origenes in Lucam. Iordanis idem est quod descendens: descendit enim Dei fluvius aquae salubris. Quae autem loca decebat perambulare baptistam, nisi iordani circumadiacentia? ut si quem poenitere contingeret, protinus occurreret fluenti humiditas ad recipiendum poenitentiae baptismum; subditur enim praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. Gregorius in evang..

Cunctis legentibus liquet quia iohannes baptismum poenitentiae non solum praedicavit, verum etiam quibusdam dedit; tamen baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit. Chrysostomus super iohannem. Cum enim nondum oblata esset hostia, nec descendisset spiritus, qualiter erat fienda remissio? quid est ergo quod Lucas dicit in remissionem peccatorum? erant siquidem Iudaei ignari, nec culpas proprias perpendebant. Quoniam igitur haec erat causa malorum; ut peccata agnoscerent ad redemptorem quaerendum, venit iohannes hortans illos poenitentiam agere, ut per poenitentiam effecti meliores atque contriti ad recipiendam veniam satagant. Apte ergo, cum dixisset quod venit praedicans baptismum poenitentiae, addidit in remissionem peccatorum; quasi dicat: idcirco suadebat illis poenitere, ut subsequentem veniam facilius impetrarent, credentes in Christum, nam nisi poenitentia ducerentur, nequaquam exposcerent gratiam: unde baptisma illud nullam aliam habet causam, nisi quod praeparatorium erat ad fidem Christi. Gregorius. Vel iohannes dicitur praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum; quoniam baptismum quod peccata solveret, quia dare non poterat, praedicabat: ut sicut incarnatum verbum patris praecurrebat verbo praedicationis, ita baptismum poenitentiae, quo peccata solvuntur, praecurret suo baptisate, quo peccata solvi non possunt. Ambrosius. Et ideo plerique sancto iohanni typum legis imponunt, eo quod lex peccatum denuntiare potuit, donare non potuit. Gregorius Nazianzenus.

Et ut aliquatenus de baptismatum differentia disseramus, baptizavit Moyses, sed in aqua, nube et mari; hoc autem figuraliter agebatur. Baptizavit quoque iohannes non utique ritu Iudaeorum, non enim solum in aqua, sed etiam in remissionem peccatorum: non tamen omnino spiritualiter: neque enim addit, in spiritu.

Baptizat Jesus, sed in spiritu: et hic est perfectio. Est quoque quartum baptisma, quod fit per martyrium et sanguinem, quo etiam ipse Christus est baptizatus; quod ceteris est venerabilius nimis, eatenus, quatenus iteratis contagiis non foedatur.

Est etiam quintum ex lacrymis, laboriosius tamen; iuxta quod quidam singulis noctibus suum rigat cubile et stratum in lacrymis.

Sequitur sicut scriptum est in libro Isaiae prophetae: vox clamantis in deserto.

Ambrosius. Bene vox dicitur iohannes verbi praenuntius: quia vox praecedit inferior, verbum sequitur quod praecellit.

Gregorius in evang.. Qui etiam in deserto clamat, quia derelictae ac destitutae Iudaeae solatium redemptionis annuntiat. Quid autem clamaret, aperitur, cum dicitur parate viam domini, rectas facite semitas eius. Omnis enim qui fidem rectam et bona opera praedicat, quid aliud quam venienti domino ad corda audientium viam parat, ut rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes per sermonem bonae praedicationis format? Origenes in Lucam.

Vel in corde nostro via praeparanda est domino: magnum enim est cor hominis et spatiosum; si tamen fuerit mundum.

Neque in corporis quantitate, sed in virtute sensuum, magnitudinem eius intellige, quae tantam scientiam capiat veritatis.

Praepara ergo in tuo corde viam domino per conversationem bonam, et egregiis vel perfectis operibus dirige semitam vitae, ut in te sermo Dei absque offensa perambulet. Basilius. Et quia semita est via quam praecedentes calcaverant, et quam priores homines corruperant, eam iterato dirigere iubet sermo illis qui a praecedentium zelo recedunt.

Chrysostomus. Clamare autem parate viam domini, non regis erat, sed praecursoris officium: et ideo eum vocaverat vocem, quia verbi erat praecursor.

Cyrillus. Sed quasi quis responderet, et diceret: qualiter viam praeparabimus domino, vel qualiter eius semitas rectas faciemus, cum plura sint impedimenta honestam vitam volentibus ducere? ad hoc propheticus sermo respondet. Sunt enim viae quaedam et semitae nequaquam ad eundum habiles; adeo ut alicubi ad tumulos et iuga tollantur, alicubi declives sint; et ad hoc removendum dicit omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur. Quaedam viarum inaequaliter dispositae sunt; et dum nunc sursum erigunt, nunc vergunt Deorsum, valde sunt ad eundum difficiles; et quantum ad hoc subdit et erunt prava in directa et aspera in vias planas. Hoc autem intelligitur actum esse per nostri salvatoris potentiam: quondam enim evangelicae conversationis et vitae iter erat ad eundum difficile, ex eo quod et mentes singulorum mundanae voluptates opprimerant; ut autem Deus factus homo peccatum damnavit in carne, explanata sunt omnia, et reddita sunt ad eundum facilia; et nec collis, nec vallis proficere volentibus obviat. Origenes.

Quando enim venit Jesus, et spiritum suum misit, omnis vallis repleta est operibus bonis et fructibus spiritus sancti; quos si habueris, non solum vallis esse desistis, sed etiam mons Dei esse incipies. Gregorius Nyssenus.

Vel quietam in virtutibus conversationem significat per convalles, secundum illud: valles abundabunt frumento. Chrysostomus.

Elatos autem superbos nomine montis denuntiat, quos Christus humiliavit. Colles autem desperatos appellat, non solum ob superbiam mentis suae, sed propter desperationis sterilitatem: collis enim nullos fructus producit. Origenes in Lucam.

Vel intelligas quoniam montes et colles, qui sunt adversariae potestates, per adventum Christi prostrati sunt. Basilius.

Sicut autem colles respectu montium magnitudine differunt, in aliis sunt idem; sic et adversae potestates proposito quidem conformes sunt, immanitate tamen offensionum secernuntur. Gregorius.

Vel vallis impleta crescit, mons autem et collis humiliatus decrescit: quia in fide Christi et gentilitas plenitudinem gratiae accepit, et Iudaea per errorem perfidiae hoc unde tumebat perdidit. Humiles enim donum accipiunt, quod a se corda superbientium repellunt. Chrysostomus in matthaeum. Vel per hoc declarat legis difficultatem in fidei facilitatem conversam; ac si dicat: non ulterius sudores et dolores imminet; sed gratia et remissio peccatorum facilem viam pariunt ad salutem. Gregorius Nyssenus.

Vel iubet valles impleri, Deiici vero colles et montes; volens ostendere quod nec ob defectum virtutis ordo sit concavus, nec discrepet ob excessum.

Gregorius. Prava autem directa fiunt, cum malorum corda per iniustitiam detorta, ad iustitiae regulam diriguntur. Aspera autem in vias planas immutantur, cum immites atque iracundiae mentes per infusionem supernae gratiae ad lenitatem mansuetudinis redeunt.

Chrysostomus. Deinde horum subicit causam, dicens et videbit omnis caro salutare Dei: ostendens quoniam usque ad fines mundi diffundetur evangelii virtus atque cognitio, ex more ferino et obstinata voluntate ad mansuetudinem et lenitatem humanum genus convertens.

Non autem solum Iudaei et proselyti, immo tota humana natura salutare Dei videbit. Chrysostomus. Idest, patris qui filium misit ut nostrum salvatorem.

Caro autem praesens accipitur pro toto homine. Gregorius in evang..

Vel aliter. Omnis caro, idest omnis homo, salutare Dei, videlicet Christum, in hac vita videre non potuit. Propheta ergo oculum ad extremum iudicii diem tendit, quando hunc omnes et electi et reprobi pariter videbunt.

#3 Lectio 3

Chrysostomus. Manens aliquis in pristino statu, et mores suos et consuetudinem non relinquens, nequaquam rite ad baptismum venit. Si quis ergo velit baptizari, egrediatur: unde signanter dicitur et dicebat ad turbas quae exhibant, ut baptizarentur ab ipso. Eredientibus itaque ad lavacrum turbis, loquitur quae sequuntur; si enim iam egressi essent, nequaquam ad eos diceret genimina viperarum.

Chrysostomus. Ille itaque cultor deserti videns omnes incolas palaestinae circumstantes ipsum et admirantes, non flectebatur pro tanta reverentia, sed insurgens in ipsos arguebat eos. Sacra autem Scriptura, secundum stimulantem passiones, plerumque ferarum nomina imponit hominibus; interdum canes eos nominans causa procacitatis, equos ob luxum, serpentes et viperas causa veneni et calliditatis. Unde et nunc iohannes Iudaeos audacter genimina viperarum vocat. Basilius contra eunom..

Oportet autem scire, quod haec nomina natus et filius de animalibus dicuntur; genimen vero potest dici fetus antequam effingatur; fructus etiam palmarum genimina dicuntur; raro autem in animalibus accipiuntur, et semper in malo.

Chrysostomus in matthaeum.

Ferunt autem viperam matrem coeundo necare, cuius semen excrescens perimit matrem; et sic prodit in lucem scisso parentis utero, in vindictam quodammodo parentis genitoris; itaque parricida est proles viperea. Tales erant Iudaei, qui patres spiritalis eorum atque doctores occidebant.

Quid autem si non invenit eos peccantes, sed incipientes converti? non debebat eis conviciari, sed permulcere.

Dicendum, quod non adhibebat mentem his quae fiebant exterius; mentis enim eorum arcana cognoverat domino revelante: nimis enim se iactabant in progenitoribus.

Hanc ergo radicem scindens nominat illos genimina viperarum, non quidem vituperans patriarchas, aut eos viperas nominans. Gregorius in evang..

Sed quia per hoc quod bonis invident eosque persequuntur, patrum suorum carnalium vias sequentes, quasi venenati filii de veneficis parentibus nati sunt.

Quia vero supradicta sententia intendit quod extremo Christus examine ab omni carne videbitur, recte subditur quis ostendit vobis fugere a ventura ira? ventura ira est animadversio ultionis extremae.

Ambrosius. Ostenditur autem his Dei miseratione infusa prudentia, ut gerant suorum poenitentiam delictorum, futuri terrorem iudicii provida devotione metuentes: aut fortasse, iuxta quod scriptum est: estote prudentes sicut serpentes, ostenduntur habere prudentiam naturalem, qui profutura videant et sponte deprecant, sed adhuc noxia non relinquunt.

Gregorius. Quia vero tunc fugere ab ira peccatorum non valet qui nunc ad lamenta poenitentiae non recurrit, subditur facite ergo fructus dignos poenitentiae.

Chrysostomus. Non enim satis est poenitentibus peccata dimittere, sed opus est eius fructus ferre, secundum illud: declina a malo, et fac bonum; sicut non sufficit ad sanationem sagittam evellere, sed oportet ulceri medicamentum apponere. Non autem dicit fructum, sed fructus, copiam designans.

Gregorius. Nec solum fructus poenitentiae, sed dignos poenitentiae admonet esse faciendos. Quisquis enim illicita nulla commisit, huic conceditur ut licitis utatur; at si quis in culpam lapsus est, tanto a se licita debet abscindere, quanto meminit se perpetrasse illicita.

Neque enim par fructus esse boni operis debet eius qui minus, et qui amplius deliquit: aut eius qui in nullis, et eius qui in quibusdam facinoribus cecidit. Per hoc ergo cuiuslibet conscientia convenitur, ut tanto maiora quaerat bonorum lucra per poenitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam. Maximus. Poenitentiae fructus est impassibilitas animae, qua plenarie non fruimur, dum interdum passionibus instigamur: nondum enim fructus poenitentiae dignos peregrimus. Poeniteamus ergo veraciter, ut a passionibus expediti, peccatorum veniam consequamur.

Gregorius. Sed Iudaei de generis nobilitate gloriantes, idcirco se agnoscere peccatores nolebant, quia de Abrahae stirpe descenderant: quibus recte dicitur et ne coeperitis dicere: patrem habemus Abraham. Chrysostomus. Non hoc indicans quod ab Abraham naturali origine non descenderent; sed quia nihil prodest ab Abraham descendisse, nisi secundum virtutem cognationem observent.

Cognationis namque leges consuevit Scriptura vocare non eas quae secundum naturam consistunt, sed quae derivantur a virtute vel vitio; quibus namque se quisque conformem statuit, horum filius, vel frater vocatur. Cyrillus. Quid enim confert carnalis generositas, nisi consimilibus studiis fulciatur? vanum est igitur extolli de bonis praedecessoribus, et deficere ab eorum virtutibus. Basilius. Neque enim equum velocem esse facit patris erga cursum strenuitas; sed veluti ceterorum animalium probitas consideratur in singulis, sic quoque laus propria viri discernitur quam praesentium bonorum in se comprobatur argumentum. Turpe namque est alienis ornari decoribus quem virtus propria non venustat.

Gregorius Nyssenus. Sic igitur Iudaeorum promulgato exilio, consequenter ingerit convocationem gentilium, quos lapides appellat: unde sequitur dico enim vobis, quia potest Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae.

Chrysostomus in matthaem. Quasi dicat: ne putetis quod, si vos perieritis, filii privetur patriarcha: potest enim Deus etiam ex lapidibus homines illi praebere, et ad illum perducere sanguinem: nam et ab ipso principio sic evenit: ei namque quod est ex lapidibus homines fieri, aequipollet exitus filii ab illo emortuo utero Sarae.

Ambrosius. Sed licet Deus possit diversas convertere et mutare naturas, tamen mihi plus mysterium quam miraculum prodest. Quid enim aliud quam lapides habebantur qui lapidibus serviebant, similes utique his qui fecerant eos? prophetatur igitur saxosis gentilium fides infundenda pectoribus, et futuros per fidem Abrahae filios oraculo pollicetur. Ut autem scias quia lapidibus comparati sunt homines, arboribus quoque homines comparavit, cum subdit iam enim securis posita est ad radicem arboris.

Exempli autem ideo facta est mutatio, ut illo comparationis processu quidam intelligatur homini clementior iam profectus.

Origenes in Lucam. Et quidem si iam ingrueret consummatio et temporum finis instaret, nulla mihi quaestio nasceretur: dicerem enim propterea hoc prophetatum esse, quia illo tempore complebitur.

Cum autem tanta post saecula fluxerint ex quo spiritus sanctus hoc dixit, ego puto Israelitico populo prophetari, quod praecisio eius vicina sit. His enim qui egrediebantur ad eum ut baptizarentur, haec inter cetera loquebatur. Cyrillus.

Securim ergo in praesenti nominat mortiferam iram, quae divinitus irruit in Iudaeos propter exercitam impietatem in Christum. Non tamen haesisse radici securim praenuntiat, sed ad radicem, idest iuxta radicem positam: decisi namque fuerunt rami, nec radicitus extirpata est planta; reliquiae enim Israel salvae fient.

Gregorius. Vel aliter. Arbor huius mundi est universum genus humanum: securis vero est redemptor noster, qui velut ex manubrio et ferro, tenetur ex humanitate, sed incidit ex divinitate: quae videlicet securis iam ad radicem arboris posita est, quia etsi per patientiam expectata, videtur tamen quid factura est.

Et notandum, quod non iuxta ramos securim positam, sed ad radicem dicit: cum enim malorum filii tolluntur, quid aliud quam rami infructuosae arboris abscinduntur? cum vero tota simul progenies cum parente tollitur, infructuosa arbor a radice abscissa est. Unusquisque autem perversus paratam citius Gehennae concremationem invenit, qui fructum boni operis contemnit; unde sequitur omnis ergo arbor quae non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur. Chrysostomus.

Eleganter dictum est non faciens fructum, et adicitur bonum: officiosum enim hoc animal Deus creavit, et naturalis est sibi exercitorum instantia, otium vero innaturale. Obest enim inertia etiam cunctis corporis membris, nulli autem ut animae: ea namque cum continuo sit naturaliter mobilis, otiari non patitur.

Sicut autem otium malum est, ita et indecens exercitium. Ex eo autem quod praemisit poenitentiam, praedicat quod securis adiacet, non quidem incidens, sed terrorem incutiens. Ambrosius. Faciat ergo fructum qui potest gratiae, et qui debet poenitentiae. Adest dominus qui fructum requirat, fecundos vivificet, steriles reprehendat.

|#4 Lectio 4

Gregorius in evang.. In praemissis verbis baptistae iohannis constat, quod audientium corda turbata sunt, quae consilium quaerebant, cum subinfertur et interrogabant eum turbae dicentes: quid ergo faciemus? Origenes in Lucam.

Tres ordines inducuntur sciscitantium iohannem super salute sua: unus quem Scriptura appellat turbas; alius quem publicanos nominat; tertius qui militum appellatione censetur. Theophylactus.

Et quidem publicanis et militibus a malo abstinere praecepit; turbis autem, quasi non malitiosis existentibus, bonum aliquod praecepit observari; unde sequitur respondens autem dicebat illis: qui habet duas tunicas, det non habenti.

Gregorius. Propter hoc quod tunica plus est necessaria usui nostro quam pallium, ad fructum dignum poenitentiae pertinet ut non solum exteriora quaecumque, sed ipsa nobis valde necessaria dividere cum proximis debeamus; scilicet vel tunicam qua vestimur, vel escam qua carnaliter vivimus; unde sequitur et qui habet escas, similiter faciat.

Basiliius. Hic autem docemur quod ex omni eo quod affluit supra proprii victus necessitatem, tenemur erogare illi qui non habet, propter Deum, qui quaecumque possidemus largitus est.

Gregorius. Quia enim in lege scriptum est: diliges proximum tuum sicut teipsum, minus proximum amare vincitur qui non cum eo in necessitate illius etiam ea quae sunt sibi necessaria partitur: idcirco de dividendis cum proximo duabus tunicis datur praeceptum; quoniam si una dividitur, nemo vestitur. Inter haec autem sciendum est quantum misericordiae opera valeant, cum ad fructus dignos poenitentiae ipsa prae ceteris praecipiantur. Ambrosius. Alia enim officiorum praecepta propria sunt singulorum: misericordia communis est usus: ideo commune praeceptum est omnibus ut conferant non habenti. Misericordia est plenitudo virtutum. Misericordiae tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanae mensura servatur, ut non sibi unusquisque totum eripiat, sed quod habet cum paupere partiat. Origenes in Lucam.

Profundiorum autem locus iste recipit intellectum. Quomodo enim non debemus duobus servire dominis, sic nec duas habere tunicas, ne sit unum indumentum veteris hominis et alterum novi: sed debemus nos exuere veterem hominem, et ei dare qui nudus est: alius enim habet unum, alius vero omnino non habet, contraria scilicet fortitudo; et quomodo scriptum est ut in profundum maris praecipitemus nostra delicta, sic proici a nobis oportet vitia atque peccata, et iacere super eum qui eorum nobis causa extitit. Theophylactus.

Quidam autem tunicas duas esse dixit spiritum Scripturae et litteram. Habentem vero duo haec monet iohannes ut instruat ignorantem, et det ei ad minus litteram.

Beda. Quantum autem baptistae sermo virtutem habuerit, hinc probatur, cum et publicanos et milites ad consilium salutis suae coegerit inquirendum; unde sequitur venerunt autem publicani ut baptizarentur, et dixerunt: magister, quid faciemus? chrysostomus. Magna est virtutis fortitudo, dum felicitatis viam requirunt ab indigo locupletes. Beda. Praecepit ergo eis ne ultra praescriptum exigant; unde sequitur et ille dixit ad eos: nihil amplius quam quod vobis constitutum est faciatis.

Publicani vero appellantur hi qui vectigalia publica exigunt, sive qui conductores sunt vectigalium fisci, vel rerum publicarum; nec non et hi qui saeculi huius lucra per negotia sectantur, eodem vocabulo censentur; quos omnes pariter in suo quemque gradu ab agenda fraude coercent; ut dum primo se ab alienorum temperarent appetitu, tandem ad propria cum proximis communicanda pertingerent.

Sequitur interrogabant autem eum et milites, dicentes: quid faciemus et nos? iustissimo autem moderamine praemonet, ne ab eis calumniando praedam requirant, quibus militando prodesse debuerant; unde sequitur et ait illis: neminem concutiatis, scilicet per violentiam, neque calumniam faciatis, scilicet per fraudulentam malitiam; et contenti estote stipendiis vestris.

Ambrosius. Docens idcirco stipendia militiae constituta, ne dum sumptus quaeritur, praedo grassetur. Gregorius Nazianzenus.

Stipendium enim appellat imperialem provisionem, et deputata per legem dignitatibus munera. Augustinus contra faustum.

Sciebat enim eos cum militarent non esse homicidas, sed ministros legis; et non ultores iniuriarum suarum, sed salutis publicae defensores: alioquin responderet eis: arma abjicite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Quid enim culpatur in bello? an quia moriuntur quandoque morituri, ut dominantur in pace victuri? hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, et si qua similia, haec sunt quae in bellis iure culpantur; quae plerumque ut etiam inde puniantur, adversus violentiam resistentium, sive Deo, sive aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inveniuntur ubi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ipse ordo constringit. Chrysostomus super Matth.. Volebat autem iohannes quando publicanis et militibus loquebatur, ad aliam maiorem philosophiam ipsos traducere; sed quoniam nondum erant ad illam idonei, minora reserat: ne si potiora profferret, nequaquam illis intenderent, et his etiam privarentur.

|#5 Lectio 5

Origenes in Lucam. Dignum erat ut plus ioanni quam ceteris hominibus deferretur, qui aliter quam cuncti mortales vixerat: quam ob causam diligebant quidem eum iustissime, sed non servabant in caritate modum; unde dicitur existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de ioanne, ne forte ipse esset Christus, etc.. Ambrosius. Quid autem ineptius quam quod is qui in alio aestimatur, in seipso esse non creditur? quem per mulierem venturum putabant, per virginem venisse non credunt: et utique divini adventus signum in virginis partu, non in mulieris constitutum est. Origenes.

Habet autem periculum dilectio, si modum transeat: debet enim qui aliquem diligit, naturam et causas considerare diligendi, et non plus diligere quam meretur: nam mensuram caritatis modumque si transcenderit, et qui diligit et qui diligitur in peccato erit. Graecus. Unde ioannes non fuit gloriatus in habita opinione de ipso ab hominibus, nec aliquatenus visus est primatum appetere; sed infirmam humilitatem amplexus est; unde sequitur respondit ioannes, dicens omnibus: ego quidem baptizo vos in aqua. Beda. Quomodo autem respondit eis qui in secreto cordis quia Christus esset, cogitabant, nisi quia non solum cogitabant, sed etiam, sicut alius evangelista declarat, Missis ad eum sacerdotibus ac Levitis, an esset Christus inquirebant? Ambrosius. Vel videbat ioannes cordis occulta. Sed consideremus cuius gratia: Dei enim munus est qui revelat, non virtus hominis qui divino magis adiuvatur beneficio, quam naturali cernit officio. Cito autem respondens probavit non esse se Christum, qui visibili operatur officio: nam cum ex duabus naturis, idest ex anima homo subsistat et corpore, visibile per visibilia, invisibile per invisibile mysterium consecratur: aqua enim corpus abluitur, spiritu animae delicta mundantur: licet etiam in ipso fonte sanctificatio divinitatis aspiret: et ideo aliud fuit baptisma poenitentiae, aliud est gratiae: istud baptisma ex utroque, illud ex uno: opus hominis est gerere poenitentiam delictorum, Dei munus est gratiam implere mysterii. Declinans ergo maiestatis invidiam, non verbo sed opere declaravit non esse se Christum; unde sequitur venit enim fortior me post me. In hoc quod dicit fortior me, comparisonem non fecit: neque enim inter Dei filium et hominem ulla poterat esse comparatio; sed quia multi fortes, fortior nemo nisi Christus. Denique fecit comparisonem, eo quod addiderit cuius non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum eius.

Augustinus de cons. Evang..

Matthaeus quidem dicit: cuius non sum dignus calceamenta portare. Itaque si ad rem pertinet aliud intelligere in eo quod dictum est: calceamenta portare, et corrigiam calceamentorum solvere, ut unus evangelistarum hoc, alii aliud dicerent, omnes verum narraverunt: si autem nihil intendit ioannes, cum de calceamentis domini diceret, nisi excellentiam eius et humilitatem suam; quodlibet horum dixerit, sive de solvenda calceamentorum corrigia, sive de portandis calceamentis, eandem tamen sententiam tenuit quisquis etiam verbis suis per calceamentorum memoriam, eandem significationem humilitatis expressit. Ambrosius. Per hoc etiam quod dicit: cuius non sum dignus calceamenta portare, evangelicae praedicationis ostendit in apostolos gratiam esse collatam, qui sunt calceati in evangelium. Videtur tamen ideo hoc dicere quod plerumque ioannes personam accipit populi Iudaeorum. Gregorius in evang.. Sed et ioannes se indignum esse ad solvendum corrigiam calceamenti eius denuntiat; ac si aperte dicat: ego redemptoris vestigia denudare non valeo, qui sponsi nomen mihi immeritus non usurpo. Mos enim apud veteres fuit ut si quis eam quae sibi competeret, accipere nollet uxorem, ille ei calceamentum solveret qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Vel quia calceamenta ex mortuis animalibus fiunt, incarnatus dominus quasi calceatus apparuit, qui morticina nostrae corruptionis assumpsit. Corrigia ergo calceamenti est ligatura mysterii.

Ioannes itaque solvere corrigiam calceamenti eius non valet: quia incarnationis mysterium nec ipse investigare sufficit qui hanc per prophetiae spiritum agnovit.

Chrysostomus in matthaeum.

Et quia dixerat quod suum baptisma nil plus haberet quam aquam, consequenter ostendit excellentiam exhibiti per Christum baptismatis, cum subdit ipse vos baptizabit in spiritu sancto et igni: per ipsam dicti metaphoram ostendens abundantiam gratiae: non enim ait: dabit vobis spiritum sanctum, sed baptizabit: ac rursus per id quod de igne subicit, ostendit virtutem gratiae; et sicut Christus aquam vocat spiritus gratiam, ostendens per vocabulum aquae, nitorem qui contingit ex ea, et consolationem immensam quae mentibus capacibus illius ingeritur; sic et ioannes per ignis vocabulum exprimit fervorem et rectitudinem gratiae, necnon et peccatorum consumptionem. Beda. Potest et spiritus sanctus nomine ignis significatus intelligi: quia incendit per amorem, et per sapientiam corda quae replet, illuminat: unde et apostoli baptisma spiritus in ignis visione percipiunt. Sunt qui ita exponunt, quod in praesenti in spiritu, et in futuro baptizemur in igne; ut videlicet, sicut in remissionem omnium peccatorum ex aqua et spiritu renascimur; ita et tunc de levibus quibusdam peccatis Purgatorii ignis ante ultimum iudicium baptisate permundemur. Origenes in Lucam.

Et quomodo ioannes iuxta iordanem fluvium venientes ad baptismum praestolabatur, et alios abigebat, dicens: generatio viperarum, eos vero qui confitebantur peccata, suscipiebat, sic stabit in igneo flumine dominus Jesus iuxta flammeam rhomphaeam; ut quicumque post exitum vitae huius ad Paradisum transire desiderat, et purgatione indiget, hoc eum amne baptizet, et ad Paradisum transmittat: eum vero qui non habet signum priorum baptismatum, lavacro igneo non baptizet. Basilius. Non autem propter hoc quod dicit baptizabit vos in spiritu sancto, integrum quis esse baptisma fatebitur in quo nomen solius spiritus invocatum est: oportet enim semper

illibatam manere assignatam traditionem in vivificante gratia: nam addere vel minuere quicquam excludit a vita perpetua: sicut enim credimus, sic et baptisma suscipimus in nomine patris et filii et spiritus sancti.

Graecus. Per hoc ergo quod dicit baptizabit in spiritu sancto, ostendit abundantiam gratiae et beneficii copiam. Ne autem aliqui putent quod dona largiri et potestas et voluntas est creatori: punire vero inobedientes nullam sibi fore causam; ob hoc subdit cuius ventilabrum in manu eius: ostendens quod non solum munificus est dignis, sed etiam praeverariorum ultor. Ventilabrum autem promptitudinem iudicii exprimit: non enim cum induciis, sed in instanti et absque quolibet intervallo separat damnandos a collegio salvandorum. Cyrillus. Per hoc autem quod subdit et permundabit aream suam, designat baptista ecclesiam pertinere ad Christum, quasi ad dominum.

Beda. Per aream enim praesens ecclesia figuratur, in qua multi sunt vocati, pauci vero electi; cuius areae purgatio et nunc viritim geritur, cum quisque perversus vel ob manifesta peccata de ecclesia, sacerdotali castigatione, eicitur, vel ob occulta post mortem divina districtione damnatur. Et universaliter in fine perficietur, quando mittet filius hominis Angelos suos, et colligent de regno eius omnia scandala. Ambrosius.

Ventilabri ergo indicio, discriminandorum dominus declaratur ius habere meritorum, eo quod dum frumenta ventilantur in area, plena a vacuis velut quodam aerae spirantis examine separantur; unde sequitur et congregabit triticum in horreum suum; paleas autem comburet igne inextinguibili. Per hanc comparisonem dominus ostendit quod iudicii die solida merita fructusque virtutis ab inanis iactantiae, exiliumque factorum infructuosa levitate discernat, perfectioris meriti viros locaturus in mansione caelesti. Ipse enim perfectior fructus est qui meruit eius esse conformis qui sicut granum tritici excidit, ut plurimos fructus afferret. Cyrillus.

At paleae lentos et inanes signant, et quolibet vento peccati ventilatos et volubiles.

Basilus. Conferunt autem his qui digni sunt regno caelorum velut palea tritico; non tamen intuitu divinae caritatis et proximorum hoc faciunt, sive spiritualibus donis, sive corporalibus beneficiis.

Origenes in Lucam. Vel quia absque vento non possunt triticum et paleae separari; ideo habet ventilabrum in manu sua; quod alios paleas, alios triticum esse demonstrat. Cum enim esses palea levis, idest incredulus, ostendit te esse tentatio quod latebas. Cum autem fortiter tentamenta toleraveris, non te faciet fidelem tentatio atque patientem; sed virtutem, quae in te latebat, profert in medium. Gregorius Nyssenus. Expediit autem scire, quod nec bona quae per repromissiones reposita sunt honeste viventibus, talia sunt ut verbo valeant explicari: quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt: nec peccatorum poenae ad aliquid eorum quae in praesenti sensum afficiunt, proportionem habent: et quamvis aliquae illarum poenarum per nostra nominentur vocabula, differt tamen non modicum: cum enim audis ignem, aliud quiddam conicere doceris ex eo quod additur inextinguibili, quod in istum ignem non cadit. Gregorius Moralium.

Miro modo expressus est ignis Gehennae: ignis namque noster corporeus per congesta ligna nutritur, nec valet nisi fatus subsistere; at contra Gehennae ignis, cum sit corporeus, et in se missos reprobos corporaliter exurat, lignis non nutritur, sed creatus semel inextinguibilis durat.

#6 Lectio 6

Origenes in Lucam. Annuntiaverat iohannes Christum, baptismum spiritus sancti praedicabat, et cetera quae evangelii tradit historia: exceptis ergo his alia annuntiasse monstratur in eo quod dicitur multa quidem et alia exhortans evangelizabat populo. Theophylactus. Exhortatio enim eius erat bona doctrina; et ideo convenienter evangelium dicitur. Origenes.

Et quomodo in evangelio secundum iohannem de Christo refertur, quia multa et alia locutus est, sic et in praesenti loco intellige quod Lucas hic dixit, quoniam maiora quaedam a iohanne annuntiabantur quam ut deberent litteris credi. Miramur autem iohannem, quo inter natos mulierum maior nemo fuerit, quod in tantam opinionem meritis virtutis ascenderit ut a plerisque Christus putaretur; sed illud multo mirabilius, quod non timuit Herodem, non formidavit interitum; unde sequitur Herodes autem tetrarcha cum corripere ab illo, etc..

Eusebius eccles. Hist.. Dicitur autem tetrarcha ad differentiam alterius Herodis, quo regnante natus est Christus: erat enim ille rex, hic autem tetrarcha.

Erat autem illi coniux aretae regis Arabum filia, quam, cum coniux esset fratris sui Philippi, more sacrilego duxit, quamvis prolem haberet a fratre: his enim solum licebat hoc agere quorum fratres sine prole vitam compleverant. Super hoc Herodem reprehenderat baptista. Primo quidem diligenter eius audiebat sermones, cum sciret eos ponderosos, et consolatione plenos; sed Herodiadis concupiscentia cogebat eum aspernari verba iohannis: unde et eum detrudit in carcerem; et hoc est quod dicitur adiecit et hoc super omnia, et inclusit iohannem in carcere. Beda.

Non autem his diebus captus est iohannes, sed, iuxta evangelium iohannis, post aliqua gesta signa a domino, et post eius baptismum diffamatum. Sed a Luca propter exaggerandam malitiam Herodis praeoccupatum est: qui cum videret ad praedicationem iohannis multos confluere, milites credere, publicanos poenitere, totum vulgus baptisma suscipere, ipse e converso non solum iohannem contemnit, sed vinculat et occidit.

Glossa. Ante etiam quam Lucas aliquid narret de actibus iesu, dicit iohannem ab Herode captum; ut ostendat se solummodo ea domini facta praecipue descriptorum quae eo anno gesta sunt quo iohannes captus est vel punitus.

#7 Lectio 7

Ambrosius. Pulchre in his quae a ceteris dicta sunt, Lucas compendium sumpsit.

Et intelligendum magis quod a iohanne dominus baptizatus est, quam expressum reliquit; unde dicitur factum est autem, cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato et orante, apertum est caelum.

Baptizatus est autem dominus, non mundari volens, sed mundare aquas; ut ablutae per carnem Christi, qui peccatum non cognovit, baptismatis ius haberent. Gregorius Nazianzenus. Accedit etiam Christus ad baptismum, forsansan sanctificaturus baptismam; quod autem nulli dubium est, ut totum veteranum Adam immergat aquae.

Ambrosius. Quae etiam sit dominici causa baptismatis, dominus ipse declarat, dicens: sic decet implere omnem iustitiam. Quae est ergo iustitia, nisi quia quod alterum tibi facere velis, prior ipse incipias, et tuo alios horteris exemplo? nemo igitur refugiat lavacrum gratiae, quando Christus lavacrum poenitentiae non refugit.

Chrysostomus. Fuerat autem baptisma Iudaicum quod sordes carnis amovebat, non conscientiae crimina; nostrum autem baptisma separat a peccatis, lavat animam, et spiritus copiam elargitur.

Baptisma vero iohannis Iudaico praestantius fuit: neque enim ad observantiam corporalium mundificationum inducebat, sed monebat a vitio in virtutem converti: nostro vero baptismate minus, eo quod nec spiritum sanctum administrabat, nec remissionem quae per gratiam sit exhibebat; cum quasi finis quidam esset utrorumque baptismatum. Sed neque Iudaico baptismate, nec nostro baptizatus est Christus: quia nec indulgentia peccatorum egebat, nec illa caro expers erat spiritus sancti quae per spiritum sanctum ab ipso principio concepta est. Sed baptizatus est iohannis baptismate, ut ex ipsa natura baptismatis scias quia neque causa peccati, neque propter indigentiam doni baptizatus est. Dicit autem baptizato et orante, ut perpendas quod, suscepto baptismate, opportuna sit iugis oratio. Beda. Quia etsi peccata sunt omnia in baptismo laxata, non adhuc terrena carnis est fragilitas solidata: nam quasi transito mari rubro gratulamur submersos Aegyptios; sed in deserto mundanae conversationis hostes concurrunt alii, qui duce Christi gratia nostro sudore vincantur, donec perveniamus ad patriam.

Chrysostomus. Dicit autem apertum est caelum, tamquam hactenus reclusum fuisset. Iam autem ovili superno et infimo in unum redacto, et uno existente ovium pastore, caelum patuit, et homo terricola aggregatus est Angelis.

Beda. Non enim ei caelum tunc apertum est cuius oculi interiora cernebant; sed virtus ibi baptismatis ostenditur, de quo quisque cum egreditur, regni caelestis ei ianua aperitur, dumque caro innoxia frigentibus tangitur aquis, opposita quondam noxiis rhomphaea extinguitur ignea. Chrysostomus.

Descendit etiam spiritus sanctus ad Christum tamquam ad generis nostri principium, ut in Christo sit primo, qui non sibi, sed nobis potius illum suscepit: unde sequitur et descendit spiritus sanctus corporali specie, sicut columba, in ipsum.

Non existimet aliquis quod cum non habuit eum, suscepit ipsum: ipse namque illum desursum tamquam Deus mittebat; at idem ut homo recipiebat inferius.

Igitur ex eo devolavit in eum, ex ipsius Deitate ad eius humanitatem.

Augustinus de Trin.. Absurdissimum autem est, cum iam triginta annorum esset, accepisse spiritum sanctum: sed venit ad baptismum sicut sine peccato, ita non sine spiritu sancto. Si enim de iohanne scriptum est: spiritus sancto replebitur ab utero matris suae, quid de homine Christo credendum est, cuius carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritualis fuit? nunc ergo corpus suum, idest ecclesiam, praefigurare dignatus est, in qua baptizati praecipue accipiunt spiritum sanctum. Chrysostomus.

Redolebat illud baptisma aliquid vetustatis, et partim sapiebat novitatem: quod enim baptisma susciperet a propheta, ostendebat aliquid vetustatis: quod autem spiritus descenderit, novum aliquid designabat.

Ambrosius. Merito autem spiritus se in corpore demonstravit, quoniam divinitatis substantia non videtur. Advertamus mysterium quare sicut columba: simplicitatem enim lavacri requirit gratia: quoniam in typo veteri columba quondam ad illam arcam, quae sola fuit diluvii immunis, reversa est. Chrysostomus. Vel nunc ut mansuetudinem magistri declaret, in specie columbina apparet; in Pentecoste autem quemadmodum ignis, ut ostendat poenam. Cum enim oportebat delictis ignoscere, mansuetudo necessaria erat; sed ut adepti sumus gratiam, restat examinis et iudicii tempus. Cyprianus de simpl.

Praelat.. Est autem columba simplex et laetum animal, non felle amarum, non moribus saevum, non unguis laceratione violentum; hospitia humana deligere, unius domus nosse consortium; cum generant filios simul sedere; cum commeant, volatu invicem cohaerere; conversatione communi vitam suam degere; oris osculo concordiam pacis agnoscere; legem circa omnia unanimatis implere.

Chrysostomus. Et quidem Christus in ortu suo per plurima se manifestaverat oracula: verum quia noluerunt advertere, cum medio latuerit tempore, rursus se ab alio clariore patefecit principio. Non stella, sed desuper indicabat pater in undis iordanis, et spiritus devolabat protrahens illam vocem super verticem eius qui baptizabatur; unde sequitur et vox de caelo facta est: tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi. Ambrosius. Vidimus spiritum, sed in specie corporali; et patrem quem videre non possumus, audiamus: invisibilis enim est pater, sed et filius invisibilis secundum divinitatem: sed demonstrare se voluit in corpore: et quia pater corpus non gerebat, ideo probare voluit nobis in filio sese praesentem, dicens tu es filius meus. Athanasius de syn. Nyc.. Sacra quidem Scriptura ex nomine filii duplicem intellectum ostendit; unum quidem, ut in evangelio iohannis dicitur: dedit eis potestatem ut fiant filii Dei; alterum autem intellectum, iuxta quem Isaac est filius Abrahae. Christus ergo non simpliciter dicitur Dei filius, sed cum articuli additione, ut comprehendamus quoniam ipse

solus est qui revera et secundum naturam est filius; quamobrem et unigenitus dicitur: nam si secundum insaniam Arii dicitur filius, sicut qui hoc nomen per gratiam assequuntur; in nullo a nobis differre videbitur.

Restat ergo, secundum alium intellectum, fatendum esse Christum filium Dei, secundum quem Isaac filius Abrahae esse cognoscitur: quod enim ab alio naturaliter gignitur, non autem ab extrinseco sumit exordium, filium natura recenset. Sed dicitur: numquid ut hominis est passibilis nativitas filii? minime; sed Deus cum sit indivisibilis, impassibiliter pater est filii: unde verbum patris dicitur: quia nec ipsum verbum humanum passibiliter producitur; et cum simplex sit natura divina, unius solius filii pater est; et propter hoc additur dilectus. Chrysostomus. Cum enim quis unum solum possidet filium, maxime diligit; si vero pater factus sit plurium, dispersit affectus remittitur. Athanasius.

Cum autem antea propheta protulerit Dei promissa dicentis: mittam Christum filium meum, nunc apud iordanem, quasi consummato promisso, decenter subiungit in te complacui mihi. Beda. Ac si dicat: in te placitum meum constitui, id est hoc per te gerere quod mihi placet. Gregorius super Ezech.. Vel aliter. Omnis qui poenitendo corrigit aliqua quae fecit, eo ipso quod poenitet, se sibi displicuisse indicat, quia emendat quod fecit. Et quia omnipotens pater humano modo de peccatoribus locutus est, dicens: poenitet me fecisse hominem, quasi sibimetipsi displicuit in peccatoribus quos creavit: in solo autem Christo sibi complacuit, quia in solo eo non invenit culpam, in qua se reprehendat quasi per poenitentiam.

Augustinus de cons. Evang.. Quod autem matthaeus dicit: hic est filius meus, Lucas autem tu es filius meus dilectus, ad eandem sententiam explicandam valet: vox enim caelestis unum horum dixit; sed matthaeus ostendere voluit ad id valere quod dictum est: hic est filius meus, ut illis qui potius audiebant, indicaretur quod ipse esset filius Dei: non enim Christo indicabatur, qui sciebat; sed audiebant qui aderant, propter quos etiam ipsa vox facta est.

|#8 Lectio 8

Origenes in Lucam. Cum autem baptizatum dominum dixisset, generationem domini exponit, non a superioribus ad inferiora deducens, sed a Christo usque ad ipsum pervenit Deum; unde dicit et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta. Quando enim baptizatus est, et mysterium secundae generationis assumpsit, tunc dicitur incepisse, ut tu quoque priorem nativitatem destruas, et in secunda regeneratione nascaris. Gregorius Nazianzenus.

Est ergo considerandum qui esset qui baptizatus est, et a quo, et quando. Mundus siquidem, et a iohanne, et iam inceptis miraculis; ut ex hinc suscipiamus doctrinam nos praemundandi, et humilitatem amplexandi, quin et in perfectione et spiritualis et carnalis aetatis praedicandi: quorum primum dictum est baptisma suscipientibus, et non praemunientibus se per habitum bonum; nam etsi relaxationem peccatorum faciat donum baptismi, verendum tamen est ne ad eundem vomitum revertamur. Secundum dictum est adversus insurgentes contra dispensatores mysterii: siquidem ipsi dignitate praecellunt.

Tertium editum est illis qui de iuventa confidunt, et quodlibet tempus arbitrantur ad praelationem vel doctrinam spectare. Purgatur Jesus, et tu purgationem contemnis; a iohanne, ac tu in tuum monitorem insurgis; tricenarius, tu autem docendo seniores, lanuginem praevenis. Sed adsunt Danielis et similium exempla in ore: nam quilibet noxius ad respondendum paratus est. Non est autem lex ecclesiae quod raro contingit, eo quod nec unica hirundo ver statuit. Chrysostomus. Vel idcirco usque ad illam aetatem quae cuncta peccata recipit, expectat, totam legem perficiens, ne quis dicat, quod ideo legem solvit, quod eam non poterat consummare.

Graecus. Ob hoc etiam tricenarius accedit ad baptisma, ut ostendat quod spiritualis regeneratio viros parit perfectos secundum spiritualem aetatem.

Beda. Potest etiam tricenis baptizati salvatoris aetas, nostri etiam baptismatis intimare mysterium, propter fidem scilicet trinitatis, et operationem Decalogi. Gregorius Nazianzenus.

Baptizandus est tamen infantulus, si necessitas urgeat: nam utilius est insensibiliter sanctificari, quam non signatos transmigrare. Sed dices: Christus tricenarius baptizatur, cum Deus esset; tu vero iubes accelerare baptisma. Sed cum dixisti: Deus, id obiectum solvistis. Ipse non indigebat purgamine, nec aliquod imminebat ei periculum dum differret baptisma; at tibi in parvum non redundat piaculum, si transmigras in corruptione natus, non autem incorruptionis veste indutus. At forsitan times ne baptizatus baptismatis munditiam custodias et propterea differs baptismum. Sed melius est nonnunquam parumper inquinari, quam omnino gratia carere.

Cyrellus. Licet tamen Christus secundum carnem careat patre, suspicabantur aliqui eum patrem habere; unde sequitur ut putabatur filius ioseph. Ambrosius in Lucam. Bene ut putabatur, qui vere non erat; sed ideo putabatur, quia eum maria, quae ioseph viro suo erat desponsata genuerat. Cur autem ioseph magis quam mariae generatio describitur, cum maria de spiritu sancto genuerit Christum, et ioseph a generatione domini videatur alienus, dubitare possemus, nisi consuetudo nos instrueret Scripturarum, quae semper viri originem quaerit: maxime cum in ioseph origine etiam origo sit mariae: nam cum vir iustus fuerit ioseph, utique ex tribu sua et ex patria sua accepit uxorem: itaque et census tempore ascendit ioseph de domo et de patria David, ut profiteretur cum maria uxore sua. Quae ex eadem domo et ex eadem patria professionem defert, utique eiusdem tribus et eiusdem patriae se esse designat: unde generationem ioseph explicans subdit qui fuit Heli. Illud autem advertamus, quod sanctus matthaeus Iacob, qui fuit pater ioseph, filium Nathan esse commemorat; Lucas vero

ioseph, cui desponsata fuit maria, filium Heli esse descripsit. Quomodo unius duo patres, scilicet Heli et Iacob, esse potuerunt? Gregorius Nazianzenus. Dicunt autem quidam quod unica est successio a David usque ad ioseph; licet diversis nominibus ab utroque evangelista narratur. Sed hoc absurde fatentur: quoniam initium huius generationis duos fratres obtinuit, Nathan scilicet et Salomonem: unde generationes diversimode profluxerunt. Eusebius eccl.

Hist.. Ipsorum ergo verborum sententiae intellectum attentius explicemus: si enim approbante matthaeo ioseph esse filium Iacob, Lucas similiter approbasset ioseph esse filium Heli, esset aliqua controversia.

Ceterum cum approbante matthaeo, Lucas plurimum opinionem declararet, non propriam, dicens ut putabatur, non arbitror aliquod relinqui dubium. Cum enim essent inter Iudaeos diversae opiniones de Christo, et omnes reducerent ipsum ad David propter promissiones ei factas; plurimi autem assererent Christum a David esse futurum per Salomonem et alios reges; quidam hanc opinionem vitabant, eo quod plurima de regibus dicuntur enormia; et quia de iechonia ieremias dixit, quod non oriretur semen ex eo collocandum in sede David: quorum opinionem commemorat Lucas, sentiens enarrare matthaeum qualis esset veritas generationis: et haec est prima ratio. Est et alia profundior.

Matthaeus enim cum inciperet scribere ante conceptionem mariae, et carnalem nativitatem iesu, opportune velut in historia praemittit carnalem progeniem: unde et generationem a superioribus derivat descendens: cum enim verbum Dei carnem acciperet, descendebat. Sed Lucas ad factam per lavacrum regenerationem prosilit, et ibi aliam generum successionem exponit, et ab imis ad prima sublevans, pariter et peccatorum, quos narravit matthaeus, memoriam abdicat (eo quod quicumque in Deo renascitur, sit alienus a criminosis parentibus, Dei filius factus), et eorum qui secundum Deum vitam duxerunt honestam, meminit. Sic enim Abrahae dictum est: tu proficisceris ad patres tuos, non quidem carnales, sed in Deo patres, propter similitudinem honestatis. Igitur ei qui in Deo nascitur ascribit parentes, qui sunt secundum Deum per aequiparantiam morum. Augustinus de quaest. Nov. Et vet. Testam..

Vel aliter. Matthaeus a David per Salomonem descendit ad ioseph; Lucas vero ab Heli, qui tempore fuit salvatoris, ascendit per traducem Nathan filii David, et Heli et ioseph iunxit tribum, ostendens unius generis esse utrumque; ac per hoc non solum ioseph filium esse salvatorem, sed et Heli. Ipsa enim ratione qua ioseph filius dicitur esse salvator, ipsa etiam est Heli filius, et caeterorum omnium qui de eadem tribu sunt. Hinc est quod dicit apostolus: quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem. Augustinus de quaest.

Evang.. Vel tres causae concurrunt, quarum aliquam evangelista secutus sit: aut enim unus evangelista patrem eius a quo genitus est, nominavit, alter vero vel avum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus posuit: aut unus erat ioseph naturalis pater et alter eum adoptavit: aut more Iudaeorum, cum sine filiis unus decessisset, eius uxorem propinquus recipiens, filium quem genuit propinquo mortuo deputavit. Ambrosius. Traditur enim, Nathan, qui a Salomone genus duxit, Iacob generasse filium, et uxore superstite decessisse, quam postea melchi accepit uxorem, ex qua generatus est Heli; rursus Heli, fratre Iacob sine liberis decedente, copulatus est fratris uxori, et generavit alium ioseph, qui iuxta legem Iacobi filius dicitur: quoniam semen fratris defuncti iuxta legis veteris seriem suscitabat. Beda. Vel aliter. Iacob fratris Heli sine liberis defuncti uxorem de mandato legis accipiens genuit ioseph, natura quidem germinis filium suum, secundum vero legis praeceptum efficitur filius Heli. Augustinus de quaest. Nov. Et vet. Testam.. Probabilius enim intelligimus Lucam adoptantis originem tenuisse, qui noluit ioseph genitum dicere ab illo cuius filium esse narravit. Commodius enim filius dictus est eius a quo fuerat adoptatus, quam diceretur ab illo genitus cuius carne non erat natus. Matthaeus autem dicens: Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob, atque in hoc verbo, quod est genuit, perseverans donec in ultimo diceret: Iacob autem genuit ioseph, satis expressit ad eum se patrem perduxisse originem generantium, a quo ioseph non adoptatus, sed genitus erat.

Quamquam si etiam genitum Lucas diceret ioseph ab Heli, nec sic nos hoc verbum perturbare deberet: neque enim absurde quisque dicitur non carne, sed caritate genuisse quem sibi filium adoptavit.

Merito autem Lucas adoptionis originem suscepit: quia per adoptionem efficiuntur filii Dei; per carnalem vero generationem filius Dei potius propter nos filius hominis factus est. Chrysostomus. Quia vero haec pars evangelii consistit in serie nominum, nihil pretiosum exinde acquiri existimant. Ne igitur hoc patiamur, experiamur etiam hunc passum scrutari. Est enim ex nudis nominibus copiosum haurire thesaurum, quia plurimum rerum indicativa sunt nomina: nam et divinam clementiam, et oblatas a mulieribus gratiarum actiones sapiunt: cum enim filios impetrabant, nomen imponebant a dono.

Glossa. Interpretatur igitur Heli, Deus meus, vel scandens; qui fuit mathat, idest donans peccata; qui fuit levi, idest additus. Ambrosius. Pulchre Lucas, quoniam filios Iacob non poterat plures comprehendere, ne extra generationes evagari superflua serie videretur, licet in aliis longe posterioribus patriarcharum tamen antiqua nomina non praetermittenda arbitratus est: ioseph, Iudae, simeonis et levi. Quatuor enim genera in his cognoscimus fuisse virtutum: in Iuda passionis dominicae per figuram mysterium prophetatum; in ioseph praecessisse castitatis exemplum, in simeone vindictam pudoris; in levi officium sacerdotis; unde sequitur qui fuit melchi, idest rex meus; qui fuit Ianne, idest dextera; qui fuit ioseph, idest accrescens (fuit autem alius iste ioseph); qui fuit mathathiae, idest donum Dei, vel aliquando; qui fuit Amos, idest onerans, vel oneravit; qui fuit Nahum, idest consolatio, vel consolans; qui fuit Hesli, idest, adiuva me; qui fuit Nagge, idest merities, vel

meridianum; qui fuit Mahath, idest desiderium; qui fuit mathathiae, ut supra; qui fuit Semei, idest obediens; qui fuit ioseph, idest augmentum; qui fuit Iuda, idest confitens; qui fuit ioanna, idest dominus, vel gratia eius, vel dominus misericors; qui fuit Resa, idest misericors; qui fuit zorobabel, idest princeps, vel magister Babylonis; qui fuit Salathiel, idest petitio mea Deus; qui fuit Neri, idest lucerna mea; qui fuit melchi, idest regnum meum; qui fuit addi, idest robustus, vel violentus; qui fuit Cosan, idest dominans; qui fuit helmadam, quod est Dei mensura; qui fuit Her, quod est vigilans, vel vigilia, vel pelliceus; qui fuit iesu, quod est salvator; qui fuit eliezer, idest Deus meus adiutor; qui fuit iorim, idest dominus exultans, vel exaltans; qui fuit mathat, ut supra; qui fuit levi, ut supra; qui fuit simeon, id est audivi tristitiam, vel signum; qui fuit Iuda, ut supra; qui fuit ioseph, ut supra; qui fuit iona, idest columba, vel dolens; qui fuit eliakim, quod est Dei resurrectio; qui fuit melcha, idest rex eius; qui fuit menna, quod est viscera mea; qui fuit mathathiae, idest donum; qui fuit Nathan, idest dedit, vel dantis. Ambrosius. Per Nathan autem expressam advertimus prophetiae dignitatem; ut quia unus omnis Christus Jesus, in singulis quoque maioribus genera virtutum diversa praecederent.

Sequitur qui fuit David. Origenes in Lucam. Dominus descendens in mundum, assumpsit peccatorum hominum personam, et nasci voluit de stirpe Salomonis, ut refert matthaeus, cuius peccata scripta sunt, et ceterorum, ex quibus multi fecerunt malum in conspectu Dei. Quando vere ascendit, et secundo per baptismum ortus esse describitur, ut refert Lucas, non per Salomonem, sed per Nathan nascitur, qui arguit patrem super uriae morte, ortuque Salomonis.

Augustinus in Lib. Retract..

Dicendum autem, quod huiusmodi nominis propheta arguit David, ne putetur idem fuisse homo, cum alter fuerit. Gregorius Nazianzenus. Sed a David ultra, secundum utrumque evangelistam, est generis processus indivisibilis; unde sequitur qui fuit iesse. Glossa.

Interpretatur David manu fortis, iesse incensum.

Sequitur qui fuit Obed, quod est servitus; qui fuit booz, quod est fortis; qui fuit Salomon, quod est sensibilis, vel pacificus; qui fuit Naasson, quod est augurium, vel serpentinus; qui fuit Aminadab, idest populus voluntarius; qui fuit aram, quod est erectus, vel excelsus; qui fuit esron idest sagitta; qui fuit Phares, quod est divisio; qui fuit Iudae, idest confitens; qui fuit Iacob, quod est supplantator; qui fuit Isaac, quod est risus, vel gaudium; qui fuit Abraham, quod est pater multarum gentium, vel videns populum.

Chrysostomus. Matthaeus quidem tamquam qui Iudaeis scribebat, nihil statuit ulterius scribere nisi quod ab Abraham et David Christus processerat: hoc enim maxime placabat Iudaeos. Lucas vero, sicut qui omnibus communiter loquebatur, ulterius protendit sermonem, attingens usque ad Adam; unde sequitur qui fuit thare. Glossa. Quod interpretatur exploratio, sive nequitia; qui fuit Nachor, quod est requievit lux; qui fuit Sarug, quod est corrigia, vel comprehendens lorum, vel perfectio; qui fuit Ragau, quod est aegrotus, vel pascens; qui fuit Phaleg, quod est dividens, vel divisum; qui fuit Heber, quod est transitus; qui fuit sale, quod est tollens; qui fuit cainan, quod est lamentatio, vel possessio eorum. Beda. Nomen et generatio cainan, iuxta Hebraicam veritatem neque in Genesi, neque in verbis dierum invenitur, sed Arphaxad selaa vel sale filium nullo interposito genuisse perhibetur.

Scito ergo Lucam hanc generationem de septuaginta interpretum editione sumpsisse, ubi scriptum est quod Arphaxad centum triginta quinque annorum genuerit cainan, et ipse cainan cum triginta quinque fuerit annorum, genuerit sale.

Sequitur qui fuit Arphaxad. Glossa.

Quod est sanans depopulationem; qui fuit Sem quod est nomen, vel nominatus; qui fuit Noe, quod est requies.

Ambrosius. Noe quidem iusti inter dominicas generationes commemoratio non debuit praetermitti: ut quia aedificator ecclesiae nascebatur, eum sui generis auctorem praemisisse videatur qui eam in typo ante fundaverat.

Qui fuit Lamech. Glossa.

Quod est humiliatum vel percutiendum, percussum vel humilem; qui fuit mathusalem, quod est mortis emissio, vel mortuus est, et interrogavit. Ambrosius.

Huius ultra diluvium numerantur anni; ut quoniam solus est Christus unus, cuius vita nullam sentit aetatem, in maioribus quoque suis non sensisse diluvia videretur.

Qui fuit enoch: et hic pietatis dominicae et divinitatis manifestum indicium est, eo quod nec mortem senserit dominus, et ad caelum remeaverit, cuius generis auctor raptus ad caelum est. Unde manifestum est Christum potuisse non mori, sed voluisse, ut nobis mors illa prodesset: et ille quidem raptus ne malitia mutaret cor eius; dominus autem, quem malitia saeculi mutare non poterat, eo unde venerat, naturae suae maiestate remeavit.

Beda. Pulchre autem a baptizato Dei filio usque ad Deum patrem ascendens, septuagesimo gradu enoch ponit, qui dilata morte translatus est in Paradisum; ut significet eos qui in gratiam adoptionis filiorum ex aqua et spiritu sancto regenerantur, interim post corporis absolutionem, aeternam suscipiendos in requiem: septuagenarius enim, propter septimam sabbati, illorum requiem significat qui iuvante Dei gratia Decalogum legis impleverunt.

Glossa. Interpretatur autem enoch dedicatio; qui fuit Iared, quod est defendens, sive continens; qui fuit Malaleel, quod est laudatus Dei, vel laudans Deum; qui fuit cainan, ut supra; qui fuit enos, idest homo desperans, vel violentus; qui fuit seth, quod est positio sive posuit. Ambrosius. Seth posterior filius Adae non siletur; ut cum

duae sint populi generationes, significaretur in typo, in posteriore potius quam in priore generatione Christum numerandum.

Sequitur qui fuit Adam. Glossa.

Quod est homo, vel terrenus, vel indigenus. Qui fuit Dei. Ambrosius. Quid pulchrius potuit convenire quam ut sancta generatio a Dei filio inciperet, et usque ad Dei filium duceretur; creatusque praecederet in figura, ut natus in veritate sequeretur; ad imaginem factus praeiret, propter quem Dei imago descenderet? putavit etiam Lucas ad Deum Christi originem referendam, quod verus Christi generator Deus sit, vel secundum generationem veram pater, vel secundum lavacrum et regenerationem mystici auctor numeris. Et ideo non a principio generationem eius coepit describere, sed posteaquam baptisma eius explicuit; ut secundum naturam et secundum gratiam Dei filium demonstraret. Quod autem evidentius divinae generationis indicium, quam quod de generatione dicturus patrem praemisit loquentem tu es filius meus dilectus? Augustinus. De cons. Evang.. Satis etiam per hoc demonstravit, non se ideo dixisse ioseph filium Heli, quod de illo genitus: sed quod ab illo potius fuerit adoptatus; cum etiam ipsum Adam filium dixit, cum sit factus a Deo; sed per gratiam, quam postea peccando amisit, tamquam filius in Paradiso constitutus sit. Theophylactus. Ideo etiam generationem finit in Deum, ut addiscamus quod qui in medio sunt patres, Christus ad Deum eriget, et filios Dei faciet; et ut etiam crederetur Christi generatio sine semine fuisse; quasi dicat: si non credis quod secundus Adam factus sit sine semine, devenias ad primum Adam: invenies enim absque semine factum a Deo.

Augustinus de cons. Evang..

Et matthaeus quidem significare voluit dominum descendente ad nostram mortalitatem; ideo generationes ab Abraham usque ad Christi nativitatem descendendo commemoravit ab initio evangelii sui.

Lucas autem non ab initio, sed a baptismo Christi generationes narrat, nec descendendo, sed ascendendo, tamquam sacerdotem in expiandis peccatis magis assignans; cui iohannes testimonium perhibuit dicens: ecce qui tollit peccata mundi. Ascendendo autem pervenit ad Deum, cui mundati et expiati reconciliamur.

Ambrosius. Nec sic evangelistae discrepare videantur, qui veterem ordinem sunt secuti. Nec mireris, si ab Abraham plures secundum Lucam successiones usque ad Christum sunt, pauciores secundum matthaeum, cum per alias personas generationem fatearis esse decursam. Potest enim fieri ut alii longaevam transegerint vitam, alterius vero generationis viri immatura aetate decesserint: cum videamus quam plures senes cum suis nepotibus vivere, alios vero viros statim filiis obire susceptis. Augustinus de cons.

Evang.. Convenientissime autem Lucas baptizato domino generationes per septuaginta septem personas sursum versus numerat; nam et ascensus ad Deum, cui per peccatorum abolitionem reconciliamur, expressus est; et per baptismum fit homini omnium remissio peccatorum, quae illo numero significantur: nam undecies septem, septuaginta et septem sunt: in denario autem perfectio beatitudinis est; unde manifestum est quod transgressio denarii designat peccatum per superbiam plus aliquid habere cupientis. Hoc autem septies propterea ducitur, ut motu hominis facta significetur illa transgressio: ternario enim numero incorporea pars hominis significatur; quaternario vero corpus; motus autem in numeris non exprimitur, cum dicimus: unum, duo, tria; sed cum dicimus: semel, bis, ter. Unde per septies undecim significatur motu hominis facta transgressio.

|+4 Capitulus 4

|#1 Lectio 1

Theophylactus. Post baptismum Christus tentatur, innuens nobis quod postquam erimus baptizati, tentationes imminet nobis; unde dicitur Jesus autem plenus spiritu sancto regressus est a iordane. Cyrillus. Dudum dixit Deus: non permanebit spiritus meus in hominibus istis, eo quod sunt caro; ubi vero regeneratione per aquam et spiritum ditati sumus, facti sumus divinae naturae participes per spiritus sancti participationem.

Primogenitus autem in multis fratribus, primus recepit spiritum, qui et spiritus dator est, ut etiam ad nos per ipsum perveniat gratia spiritus sancti.

Origenes in Lucam. Quando igitur legis Jesum plenum spiritu sancto, et in actibus scribitur de apostolis, quod repleti fuerint spiritu sancto, vide ne aequales putes esse apostolos salvatori: quomodo enim si volueris dicere, haec vasa plena sunt vino vel oleo, non statim dices, quod aequali mensura sunt plena; sic et Jesus et Paulus pleni erant spiritu sancto; sed vas Pauli multo minus erat quam iesu, et tamen erat secundum mensuram suam utrumque repletum. Accepto itaque baptismo, salvator plenus spiritu sancto, qui super eum in specie columbae de caelis venerat, ducebatur a spiritu: quia quotquot spiritu Dei ducuntur, hi filii Dei sunt; iste autem supra omnes proprie filius Dei est.

Beda. Ne cui autem veniret in dubium a quo spiritu ductum sive expulsum, alii evangelistae dicerent in desertum, consulte Lucas demum intulit et agebatur in desertum a spiritu quadraginta diebus: ne quid contra eum valuisse spiritus putaretur immundus, qui plenus spiritu sancto quaecumque volebat, agebat. Graecus.

Si vero nos arbitrio proprio nostram vitam disponimus, quomodo ipse trahebatur invitus? quod ergo dicitur agebatur spiritu, huiusmodi habet intellectum: sponte spiritualem duxit conversationem, ut locum exhiberet tentanti. Basilius.

Non enim verbo provocans inimicum, sed opere incitans quaerit desertum: delectatur enim diabolus in deserto, non patitur esse in urbibus, contristat ipsum concordia civium.

Ambrosius. Agebatur igitur consilio in desertum, ut diabolum provocaret: nam nisi ille certasset, non mihi iste vicisset: mysterio, ut illum Adam de exilio liberaret qui de Paradiso in desertum eiectus est; exemplo, ut ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus invidere, et tunc magis esse cavendum ne mysterii gratiam deserat mentis infirmitas; unde sequitur et tentabatur a diabolo. Cyrillus.

Ecce factus est in athleticis iubens agones Deus in his, qui coronat sanctorum vertices.

Gregorius Moral.. Hostis tamen noster mentem mediatoris Dei et hominum tentatione quassare non valuit: sic enim dignatus est tentationes exterius suscipere, ut tamen eius mens interius divinitati inhaerens inconcussa permaneret.

Origenes in Lucam. Tentatur autem Jesus a diabolo quadraginta diebus; et quae fuerint tentamenta nescimus; quae ideo forsitan praetermissa sunt, quia maiora erant quam ut litteris traderentur.

Basilus. Vel dominus per quadragenam intentatus mansit; noverat enim diabolus quod ieiunabat et non famescebat; et ideo non audebat accedere; unde sequitur et nihil manducavit in diebus illis: ieiunavit siquidem, ostendens quod illi qui se vult ad pugnas tentationum accingere, sobrietas est necessaria.

Ambrosius in Lucam.

Tria igitur sunt quae ad usum proficiunt salutis humanae: sacramentum, desertum et ieiunium. Nemo nisi qui legitime certaverit, coronatur; nemo autem ad certamen virtutis admittitur, nisi prius ab omnibus ablutus maculis delictorum, gratiae caelestis munere consecratur. Gregorius Nazianzenus.

Quadraginta siquidem diebus ieiunavit nihil manducans: erat enim Deus: nos autem ieiunium possibilitati proportionamus, licet zelus aliquibus progredi suadeat ultra posse. Basilus. Sed tamen non sic utendum est carne ut per egestatem alimenti naturalis vigor eius solvatur; neque ut ad ultimum torporem intellectus urgeatur per dissolutionis excessum. Unde dominus noster semel hoc peregit, sed per totum consequens tempus ordine debito gubernavit corpus; et similiter Moyses et elias.

Chrysostomus. Valde autem prudenter factum est quod in ieiunando eorum non excessit numerum; ne scilicet putaretur apparenter venisse, non autem recepisse veram carnem, aut praeter humanam esse naturam. Ambrosius. Quadraginta autem dierum mysticum numerum recognoscis: tot enim diebus aquas abyssi effusas esse meministi, et tot ieiunio dierum sanctificato refusam caeli serenioris ostendit clementiam, tot ieiunio dierum Moyses perceptionem legis emeruit, tot annos in eremo constituti patres panem Angelorum consecuti sunt. Augustinus de cons.

Evang.. Numerus autem iste laboriosi huius temporis sacramentum est, quo sub disciplina regis Christi adversus diabolum dimicamus. Hic enim numerus temporalem vitam significat: tempora enim annorum quadripartitis vicibus currunt: quadraginta autem quater habent decem: porro ipsa decem ab uno usque ad quatuor progrediente numero consummantur; quod declarat quod quadraginta dierum ieiunium, hoc est humiliationem animae, consecravit et lex et prophetae per Moysen, et eliam, et evangelium per ipsius domini ieiunium. Basilus. Verum quia non esurire supra hominem est, assumpsit dominus passionem famis, indicans eam non esse peccatum, et concessit cum voluit naturae humanae quae sua sunt pati et agere; unde sequitur et consummatis illis esuriit, non coactus ad necessitatem quae praestatur naturae, sed quasi provocans diabolum ad duellum: sentiens enim diabolus, quia ubi fames, ibi imbecillitas, aggreditur ad tentandum; et quasi tentationum excogitator, famem Christo patienti suadebat lapidibus appetitum sedare; unde sequitur dixit autem illi diabolus: si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. Ambrosius. Tria praecipue docemur tela esse diaboli, quibus ad convulnerandam mentem hominis consuevit armari: gulae unum, aliud iactantiae, tertium ambitionis. Inde ergo coepit unde iam vicit, scilicet Adam. Discamus igitur cavere gulam, cavere luxuriam, quia telum est diaboli. Sed quid sibi vult talis sermo: si filius Dei es, nisi quia cognoverat Dei filius esse venturum, sed venisse per hanc infirmitatem corporis non putabat? aliud est explorantis, aliud tentantis: ideo profitetur se credere, et homini conatur illudere. Origenes in Lucam. Rogato autem patre a filio panem, nec dante lapidem pro pane, iste quasi adversarius et fallax, pro pane dabat lapidem. Basilus. Suadebat quidem lapidibus appetitum sedare; hoc est, permutare desiderium ab alimento naturali ad existentia praeter naturam. Origenes.

Puto etiam quod usque hodie lapidem diabolus ostendit, ut hortetur singulos ad loquendum: dic ut lapis iste panis fiat. Si videris haereticos dogmatum suorum mendacium pro pane comedere, scito lapidem eorum esse sermonem, quem monstrat eis diabolus.

Basilus. Dissipator autem tentationum Christus non repellit a natura famem; unde sequitur et respondit ad illum Jesus: scriptum est, quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Theophylactus.

Quasi dicat: non solis panibus humana natura sustentatur; immo sufficit verbum Dei ad nutriendum universam naturam humanam. Taliter pastus est Israeliticus populus, colligens annis quadraginta manna, et gaudens volatilium praeda. Divino consilio elias convivas habuit corvos; eliseus herbis agrestibus socios nutrit. Cyrillus. Vel aliter. Terrenis cibus terrenum nostrum alitur corpus; anima vero rationalis divino verbo vigoratur ad bonam habitudinem spiritus: non enim naturam incorpoream corpus alit. Gregorius Nyssenus. Unde non alitur virtus pane, nec per carnes bene se habet anima et pinguescit: aliis epulis vita sublimis educatur et crescit: nutrimentum boni castitas, panis sapientia, pulmentum iustitia, potus impassibilis status, delectatio bene sapere.

Ambrosius. Vides igitur quo genere utatur armorum, quo hominem a spiritualis nequitiae incursione defendat adversum incitamenta gulae: non enim quasi Deus utitur potestate: quid enim mihi proderat? sed quasi homo commune sibi accepit auxilium, ut divino pabulo lectionis intentus famem corporis negligat, alimentum verbi acquirat: non enim potest qui verbum sequitur, panem desiderare terrenum: humanis enim divina praestare non dubium est. Simul cum dicit non in solo pane vivit homo, ostendit hominem esse tentatum, hoc est susceptionem nostram, non suam divinitatem.

#2 Lectio 2

Theophylactus. Primo inimicus Christum de gula tentaverat, sicut et Adam; Deinde de cupiditate sive avaritia, in hoc quod ostendit ei omnia regna mundi; unde sequitur et duxit illum diabolus in montem excelsum, et ostendit ei omnia regna orbis terrae in momento temporis.

Gregorius in evang.. Quid mirum si se permisit ab illo in montem duci qui se pertulit etiam a membris ipsius crucifigi? theophylactus.

Sed qualiter ostendit ei omnia regna orbis terrae? quidam dicunt, quod mente haec ei ostendit; ego autem dico, quod sensibiliter et in phantasia apparere fecit.

Titus. Vel descripsit orbem verbo et velut quamdam domum intentioni eius manifestavit, ut existimabat. Ambrosius.

Bene autem in momento temporis saecularia et terrena monstrantur: non enim tam conspectus celeritas indicatur, quam caducae fragilitas potestatis exprimitur.

In momento enim cuncta illa praetereunt; et saepe honor saeculi abiit antequam venerit.

Sequitur et ait illi: tibi dabo potestatem hanc universam et gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, et cui volo do illa.

Titus. In utroque mentiebatur: neque enim habebat, nec conferre poterat quo carebat: nullus enim obtinet potestatem, sed ad pugnam est adversarius derelictus.

Ambrosius. Alibi enim legitur quia omnis potestas a Deo est; itaque a Deo est potestatum ordinatio, a malo ambitio potestatis; nec est potestas mala, sed is qui male utitur potestate. Quid ergo? bonum est uti potestate, studere honori? bonum, si deseratur, non eripiatur. Distingue tamen hoc ipsum bonum; alius enim bonus in saeculo; alius perfectae virtutis usus. Bonum est enim Deum quaerere et cognoscendae divinitatis studium nullis occupationibus impediri. Quod si is qui Deum quaerit, propter fragilitatem carnis et mentis angustias saepe tentatur; quanto magis qui saeculum quaerit, obnoxius est. Docemur ergo ambitionem despiciere, eo quod diabolicae subicit potestati.

Titus. Habet autem forensis gratia domesticum periculum, et ut dominetur aliis prius servit; curvatur ad obsequium ut honore donetur; et dum vult esse sublimior, simulata humilitate fit vilior; unde subdit tu ergo si adoraveris coram me, erunt tibi omnia subdita.

Cyrillus. Quomodo tu, cuius sors est inextinguibilis flamma, qualiter omnium domino quae sua sunt spondes? putasti cultorem habere, cuius metu tremunt universa? Origenes in Lucam.

Vel aliter totum. Duo reges certatim regnare festinant: peccati rex peccatoribus diabolus, et iustitiae rex iustis Christus: sciensque diabolus ad hoc venisse Christum ut regnum eius tolleretur, ostendit ei omnia regna mundi: non quidem regnum Persarum et indorum, sed regnum suum, quomodo regnaret in mundo, quomodo scilicet alii regnentur a fornicatione, alii ab avaritia: et ostendit ei in puncto temporis, hoc est in praesenti temporum cursu, qui ad comparationem aeternitatis puncti obtinet instar: neque enim necessarium habebat salvator ut ei diutius huius saeculi negotia monstrarentur; sed statim ut aciem luminum suorum ad contemplandum vertit, et peccata regnantia, et eos qui regnarentur a vitiis conspexit. Dicit ergo ad eum: venisti ut adversus me de imperio dimices. Adora me, et accipe regnum quod teneo. Verum dominus vult quidem regnare, sed iustitia, ut absque peccato regnet; et vult gentes sibi esse subiectas, ut serviant veritati; nec sic vult regnare ceteris ut ipse regnetur a diabolo; unde sequitur et respondens Jesus dixit illi: scriptum est: dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.

Beda. Dicens diabolus salvatori si procidens adoraveris me, e contrario audit, quod ipse magis adorare eum debeat quasi dominum et Deum suum. Cyrillus.

Qualiter autem, si, secundum haereticos, filius est creatura, adoratur? quod crimen inferretur adversus eos qui servierunt creaturae et non creatori, si filium secundum eos creaturam existentem colimus tamquam Deum? Origenes.

Vel aliter. Hos, inquit, omnes propterea mihi volo esse subiectos, ut dominum Deum adorent et ipsi soli serviant; tu autem a me vis incipere peccatum, quod ego dissoluturus huc veni. Cyrillus.

Hoc autem mandatum eius tetigit intima; ante adventum enim eius ipse ubique colebatur: lex autem divina eiciens ipsum a dominio usurpato, adorare statuit solum eum qui naturaliter Deus est. Beda.

Quaeret autem aliquis quomodo conveniat quod hic praecipitur, soli domino serviendum, apostoli verbo, qui dicit: per caritatem servite invicem.

Sed in Graeco dulia intelligitur servitus communis, hoc est sive Deo, sive homini exhibita; latria autem vocatur servitus divinitatis cultui debita. Iubemur ergo per caritatem servire invicem, quod est Graece duleuin; iubemur uni Deo servire, quod est Graece latreuin: unde hic dicitur et illi soli servies; quod est Graece latreuis.

#3 Lectio 3

Ambrosius. Sequitur iactantiae telum, quo in proclive delinquitur: quia dum homines gloriam virtutis suae iactare desiderant, de loco meritorum et statione decidunt: unde dicitur et duxit illum in ierusalem, et statuit eum supra pinnaculum templi. Origenes in Lucam.

Sequebatur plane, quasi athleta ad tentationem sponte proficiscens, et quodammodo loquebatur: duc quo vis, et invenies me in omnibus fortiorem.

Ambrosius. Ita est autem iactantia ut dum se putat unusquisque ad altiora conscendere, sublimium usurpatione factorum ad inferiora trahatur; unde sequitur et dixit illi: si filius Dei es, mitte te hinc Deorsum. Athanasius. Non autem contra divinitatem certamen diabolus iniit, neque enim audebat; et ideo dicebat si filius Dei es: sed cum homine certamen iniit, quem quondam seducere potuit.

Ambrosius. Vere autem diabolica vox est quae mentem hominis de gradu altiori meritorum praecipitare contendit.

Simul infirmitatem suam diabolus malitiamque designat: quia nemini potest nocere nisi ipse Deorsum se miserit: nam qui relictis caelestibus terrena eligit, voluntarium quoddam praecipitium vitae labentis incurrit. Simul quoniam telum suum diabolus vidit obtusum, qui omnes proprie subiecerat potestati, plus coepit quam hominem iudicare. Transfiguratur autem se Satanus velut Angelum lucis, et de Scripturis saepe divinis laqueum fidelibus parat; unde sequitur scriptum est enim: quoniam Angelis suis mandavit de te, ut conservent te, et quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Origenes.

Unde tibi, diabole, hoc scire, quod ista scripta sunt? numquid legisti prophetas vel divina eloquia? legisti quidem non ut ipse ex lectione eorum melior fieres, sed ut de simplici littera eos qui amici sunt litterae interficias. Scis quia si de aliis eius voluminibus loqui volueris, non decipies. Ambrosius. Ergo non te capiat haereticus, quia potest de Scripturis aliqua exempla proferre: utitur et diabolus testimoniis Scripturarum, non ut doceat, sed ut fallat. Origenes. Vide autem quomodo et in ipsis testimoniis versipellis est; vult enim minuere gloriam salvatoris, quasi Angelorum indigeat auxilio: offensurus pedem, nisi eorum manibus sublevetur. Hoc enim testimonium non de Christo, sed de sanctis generaliter scriptum est: neque enim indiget Angelorum auxilio qui maior est Angelis, quin potius disce, diabole, quod nisi Deus adiuvaret Angelos, offenderent pedem suum; et tu propterea offendisti, quia credere in Jesum Christum Dei filium noluisti. Quare autem siles quod sequitur: super aspidem et basiliscum ambulabis, nisi quia tu es basiliscus, tu draco, tu leo? Ambrosius. Sed dominus rursus ne ea quae de se fuerant prophetata, ad arbitrium diaboli putaret esse facienda, sed divinitatis propriae auctoritate servata, versutiae eius occurrit; ut quia Scripturarum exemplum praetenderat, Scripturarum vinceretur exemplis; unde sequitur et respondens Jesus ait illi: dictum est quia non tentabis dominum Deum tuum. Chrysostomus.

Diabolicum enim est seipsum inicere ad pericula, et tentare si eripiat Deus. Cyrillus.

Non enim tentantibus largitur Deus auxilia, sed credentibus in eum: unde Christus tentantibus eum non ostendebat miracula, quibus dicebat: generatio prava signum quaerit, et non dabitur ei. Chrysostomus. Aspice autem quomodo non turbatus est dominus; immo de Scripturis humillime cum iniquo disceptat, ut conformeris Christo pro posse. Novit diabolus arma Christi, quibus succubuit: ex mansuetudine eum cepit, ex humilitate devicit.

Tu quoque, cum videris hominem effectum diabolum, et tibi obviantem, eo modo devincas, doceas animam tuam formare os condecens ori Christi: sicut enim cum Romanus forsitan residet iudex, non exaudiet responsum ignorantis eo modo loqui quo ipse, sic et Christus nisi suo modo loquaris, non exaudiet te, nec vacabit tibi.

Gregorius Nyssenus. Legitime autem pugnanti agnum reperitur terminus; vel quod adversarius sua sponte cedat vincenti, vel trino casu deponitur secundum pugnatioriae artis decretum; unde sequitur et consummata omni tentatione diabolus recessit usque ad tempus ab illo. Ambrosius.

Non dixisset Scriptura omnem tentationem consummatam, nisi in tribus praemissis esset omnium materia delictorum: quia causae tentationum, causae cupiditatum sunt: scilicet carnis oblectatio, spes gloriae, aviditas potentiae.

Athanasius. Accesserat quidem ad eum hostis ut ad hominem; non inveniens autem in ipso antiqui sui seminis signa, discessit. Ambrosius. Vides ergo ipsum diabolum in stadio non esse pertinacem, cedere verae solere virtuti; et si invidere non desinat, tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Audito itaque Dei nomine, recessit, inquit, usque ad tempus; postea enim non tentaturus, sed aperte pugnaturus venit. Theophylactus.

Vel quia de voluptate tentaverat in deserto, recessit ab eo usque ad tempus crucis, in quo eum erat de tristitia tentaturus.

Maximus. Vel diabolus in deserto Christo suggesserat praeferre mundi materiam divino amori; quem dominus retrocedere iussit, quod erat indicium divini amoris: unde postea satagebat praeveritorem eum facere dilectionis ad proximos; et ideo docente eo semitas vitae provocabat ad illius insidias Pharisaeos et Scribas, ut ad

eorum odium perverteretur. Sed dominus dilectionis intuitu, quem habebat in eos, monebat, arguebat, beneficia conferre non cessabat.

Augustinus de cons. Evang..

Totum autem hoc similiter matthaeus narrat, sed non eodem ordine: unde incertum est quid prius factum sit: utrum regna terrae prius demonstrata sint ei et postea in pinnam templi levatus sit; an hoc prius et illud postea: nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. Maximus. Ob hoc autem evangelistarum hanc iste, illam vero ille praemittit, quia inanis gloria et avaritia ad invicem sese gignunt. Origenes in Lucam.

Ioannes autem, quia a Deo exordium fecerat, dicens: in principio erat verbum, tentationem domini non descripsit, quia Deus tentari non potest, de quo ei erat sermo: quia vero in matthaei evangelio et in Luca generatio hominis scribitur et in marco: homo autem est qui tentatur; ideo matthaeus, Lucas et marcus tentationem domini descripserunt.

#4 Lectio 4

Origenes in Lucam. Quia dominus tentatorem vicerat, virtus ei addita est; quantum scilicet ad manifestationem; unde dicitur et egressus est Jesus in virtute spiritus in Galilaeam.

Beda. Virtutem spiritus signa miraculorum dicit. Cyrillus. Agebat autem miracula, non ab extrinseco, et quasi acquisitam habens spiritus sancti gratiam, sicut alii sancti; sed potius, cum esset naturaliter Dei filius et consors omnium quae sunt patris, tamquam propria virtute et operatione, utitur ea quae est spiritus sancti. Decebat autem ex tunc eum notum fieri, et humanationis fulgere mysterium apud eos qui erant de sanguine Israel; ideo sequitur et fama exiit per universam regionem de illo. Beda. Et quia sapientia pertinet ad doctrinam, virtus vero refertur ad opera, utraque hic coniunguntur; unde sequitur et ipse docebat in synagogis eorum. Synagoga Graece, Latine dicitur congregatio; quo nomine non solum turbarum conventum, sed et domum in qua ad audiendum verbum Dei conveniebant, Iudaei appellare solebant; sicut nos ecclesias et loca et choros fidelium vocamus. Verum differt inter synagogam quae congregatio, et ecclesiam quae convocatio interpretatur: quia scilicet et pecora et quaeque res congregari in unum possunt; convocari non possunt nisi ratione utentia: ideo novae gratiae populum quasi maiore dignitate praeditum, rectius ecclesiam quam synagogam nominare apostolicis doctoribus visum est. Merito autem et magnificatus a praesentibus asseveratur praecedentibus factorum dictorumve indicis, cum sequitur et magnificabatur ab omnibus. Origenes in Lucam. Cave autem ne beatos tantum illos iudices, et te arbitris privatum esse Christi doctrina: quia nunc etiam in toto orbe docet per organa sua, et nunc magis glorificatur ab omnibus quam illo tempore quo tantum in una provincia cognoscebatur.

Cyrillus. Largitur autem sui notitiam illis inter quos educatus est secundum carnem; unde sequitur et venit Nazareth, ubi erat nutritus. Theophylactus.

Ut et nos doceat prius proprios beneficari et docere, Deinde et ad reliquos amicitiam spargere. Beda. Confluebant autem die sabbati in synagogis, ut feriatis mundi negotiis ad meditanda legis monita quieto corde residerent; unde sequitur et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam. Ambrosius. Ita autem dominus ad omnia se curvavit obsequia, ut ne lectoris quidem aspernaretur officium; unde sequitur et surrexit legere, et traditus est illi liber Isaiae.

Accipit quidem librum, ut ostenderet seipsum esse qui locutus est in prophetis, et removeret sacrilegia perfidorum, qui alium Deum dicunt veteris testamenti, alium novi; vel qui initium Christi dicunt esse de virgine; quomodo enim coepit ex virgine qui ante virginem loquebatur? Origenes. Non autem fortuito revolvit librum, et caput de se vaticinans reperit lectionis; sed hoc providentiae Dei fuit; unde sequitur et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat: spiritus domini super me; Christus enim est qui ita commemoratur. Athanasius.

Explicans enim nobis causam factae in mundo revelationis, id est suae humanationis, hoc dicit: sicut enim filius, cum sit spiritus dator, non recusat fateri tamquam homo, quod in spiritu Dei eicit Daemonia; ita non recusat dicere spiritus domini super me, pro eo quod factus est homo. Cyrillus. Similiter autem fatemur eum unctum fuisse in quantum carnem suscepit; unde sequitur propter quod unxit me: non enim ungitur divina natura, sed quod nobis cognatum existit: sic etiam et quod dicit se missum, imputandum est humanitati; nam sequitur evangelizare pauperibus misit me. Ambrosius. Vides trinitatem coaeternam atque perfectam: ipsum loquitur Scriptura Jesum Deum hominemque in utero perfectum; loquitur et patrem et spiritum sanctum, qui cooperator ostenditur quando corporali specie sicut columba descendit in Christum.

Origenes in Lucam. Pauperes autem nationes dicit: isti enim erant pauperes nihil omnino possidentes, non Deum, non legem, non prophetas, non iustitiam, non reliquas virtutes. Ambrosius. Vel universaliter ungitur oleo spirituali et virtute caelesti, ut paupertatem conditionis humanae, thesauro resurrectionis rigaret aeterno. Beda. Mittitur etiam evangelizare pauperibus, dicens: beati pauperes, quia vestrum est regnum caelorum. Cyrillus. Forsitan enim pauperibus spiritu in his ostendit exhibitum liberale donum inter omnia dona quae per Christum obtinentur.

Sequitur sanare contritos corde. Vocat contritos corde debiles, fragilem mentem habentes, et resistere nequeunt insultibus passionum; quibus remedium sanitatis promittit. Basilius. Vel contritos corde venit sanare, id est remedium dare habentibus cor contritum a Satana per peccatum: eo quod prae ceteris peccatum cor humanum

prosternit. Beda. Vel quia scriptum est: cor contritum et humiliatum Deus non spernit, ideo missum se dicit ad sanandum contritos corde, secundum illud: qui sanat contritos corde.

Sequitur et praedicare captivis remissionem.

Chrysostomus. Captivationis vocabulum multiplex est. Est enim captivatio bona, sicut Paulus dicit: captivantes omnem intellectum ad obedientiam Christi. Est et prava et sensibilis; quae est a corporalibus hostibus.

Sed deterior est intelligibilis, de qua hic dicit: fungitur enim peccatum pessima tyrannide, praecipiens mala, et obediens confundens. Ab hoc intelligibili carcere nos Christus eripuit. Theophylactus. Possunt autem et haec de mortuis intelligi, qui captivi existentes, soluti sunt ab inferni dominio per Christi resurrectionem.

Sequitur et visum caecis. Cyrillus.

Profluentes enim a diabolo tenebras in corda humana, Christus quasi sol iustitiae removet, faciens homines filios non noctis et tenebrarum, sed lucis et diei: qui enim aliquando errabant, perceperunt iustorum semitas.

Sequitur dimittere contractos in remissionem.

Origenes in Lucam.

Quid enim ita fractum, atque collisum fuerat ut homo, qui a Jesu dimissus est et sanatus? Beda. Vel dimittere contractos in remissionem, id est eos, qui legis pondere importabili fuerant depressi relevare. Origenes. Ista autem omnia praedicta sunt, ut post visionem ex caecitate, post libertatem ex vinculis, post sanitatem a diversis vulneribus veniamus ad annum domini acceptum; unde sequitur praedicare annum domini acceptum. Aiunt autem quidam iuxta simplicem intelligentiam, anno uno evangelium salvatorem in Iudaea praedicasse; et hoc est quod dicitur praedicare annum domini acceptum. Vel annus domini acceptus est totum tempus ecclesiae, quod dum versatur in corpore, peregrinatur a domino. Beda. Neque enim solus ille annus quo dominus praedicabat fuit acceptabilis, sed etiam iste quo praedicat apostolus dicens: ecce nunc tempus acceptabile. Post annum sane domini acceptabilem, subdit et diem retributionis, scilicet extremae, quando reddet unicuique secundum opus suum.

Ambrosius. Vel diem hunc annum domini acceptum dicit perpetuis diffusum temporibus, qui redire in orbem laboris nesciat, continuationem fructus hominibus et quietis indulgeat.

Sequitur et cum plicuisset librum, reddidit ministro, et sedit. Beda. Librum audientibus illis qui aderant legit; sed lectum ministro reddidit: quia dum esset in mundo, palam locutus est, docens in synagogis et templo; sed ad caelestia reversurus, his qui ab initio viderant, et ministri sermonis fuerant, evangelizandi officium tradidit. Stans legit, quia nobis Scripturas quae de ipso erant aperuit, quando in carne dignatus est operari; sed reddito libro residet, quia se supernae quietis solio restituit: stare enim operantis est, sedere autem quiescentis vel iudicantis.

Sic et praedicator verbi surgat et legat, id est operetur, et praedicet; et resideat, id est praemia quietis expectet.

Revolutum autem librum legit, quia ecclesiam misso spiritu omnem veritatem docuit; plicatum ministro reddidit, quia non omnia omnibus dicenda, sed pro captu audientium committit doctori dispensandum verbum.

Sequitur et omnium in synagoga oculi erant intendentem in eum. Origenes in Lucam. Et nunc etiam si volumus, oculi nostri possunt intendere in salvatorem: cum enim principalem cordis tui direxeris aciem ad sapientiam et veritatem Deique unigenitum contemplandum, oculi tui intuentur Jesum. Cyrillus.

Tunc autem omnium oculos convertibat ad se, quodammodo stupentium qualiter litteras novit quas non didicit.

Sed quoniam mos erat Iudaeis promulgatas de Christo prophetias dicere consummari vel in quibusdam eorum praepositis, vel in aliquibus sanctis prophetis, dominus hoc praedicavit; unde sequitur coepit autem dicere ad illos: quia hodie impleta est haec Scriptura in auribus vestris. Beda. Quia scilicet, sicut illa Scriptura praedixerat, et magna faciebat, et maiora dominus evangelizabat.

#5 Lectio 5

Chrysostomus in matthaeum.

Cum venisset in Nazareth dominus, a miraculis abstinet, ne provocaret eos ad maiorem livorem. Praetendit autem eis doctrinam non minus admirandam miraculis: erat enim quaedam divina gratia ineffabilis in dictis salvatoris concurrens, animas permulcens auditorum; unde dicitur et omnes testimonium illi dabant et mirabantur in verbis gratiae quae procedebant de ore ipsius. Beda. Testimonium illi dabant, attestando illum vere esse ut dixerat, de quo propheta cecinerat.

Chrysostomus. Sed stulti admirantes sermonis virtutem, parvipendunt ipsum ab eo qui putabatur pater; unde sequitur et dicebant: nonne hic est filius ioseph? Cyrillus. Sed quid impedit ut venerabilis et admirabilis sit, si filius esset, ut putabatur, ioseph? nonne vides divina miracula? Satanam iam prostratum, nonnullos ab his aegritudinibus liberatos? chrysostomus. Post multum enim tempus et signorum ostensionem profectus est ad eos, nec eum sustinuerunt, sed iterum se succendebant invidia; unde sequitur et ait illis: utique dicetis mihi hanc similitudinem: medice, cura te ipsum. Quanta audivimus facta in capharnaum, fac et hic in patria tua.

Cyrillus. Commune quidem proverbium erat apud Hebraeos ad improprium excogitatum: clamabant enim aliqui contra medicos infirmos: medice, sana te ipsum.

Glossa. Quasi dicerent: quia in capharnaum plures te curasse audivimus, cura etiam te ipsum; id est, fac similiter in tua civitate, ubi conceptus es et nutritus.

Augustinus de cons. Evang..

Cum autem iam magna ab illo facta fuisse commemorat, quae se nondum narrasse scit; quid evidentius quam hoc eum scienter praeoccupasse narrandum? neque enim tantum ab eius baptismo progressus est, ut oblitus putetur nondum se aliquid commemorasse de his quae in capharnaum gesta fuerant. Ambrosius. Non otiose autem salvator se excusat quod nulla in patria sua miracula virtutis operatus sit, ne fortassis aliquis viliorem patriae nobis esse debere putaret affectum; nam sequitur ait autem: amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. Cyrillus. Quasi dicat: vultis multa prodigia inter vos a me fieri, penes quos sum nutritus; sed non latet me quaedam communis, quae multis accidit, passio: contemnuntur enim quodammodo semper etiam optima quaeque quando non raro contingunt alicui, sed suppetunt ad velle; et sic etiam contingit in hominibus: familiaris enim, quia semper praesto est, debita reverentia privatur a notis eius. Beda. Prophetam autem dici in Scripturis Christum et Moyses testis est, qui dicit: prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris. Ambrosius.

Hoc autem exemplo declaratur quod frustra opem misericordiae caelestis expectes, si alienae fructibus virtutis invidias: aspernator enim Deus invidorum est, et ab his qui divina beneficia in aliis persequuntur, miracula suae pietatis avertit.

Dominicae quippe carnis actus divinitatis exemplum est, et invisibilia eius nobis per ea quae sunt visibilia demonstrantur.

Videte igitur quid mali invidia afferat: indigna propter invidiam patria iudicatur in qua civis operetur, quae digna fuit in qua Dei filius nasceretur.

Origenes in Lucam. Quantum ad Lucae historiam pertinet, nondum in capharnaum fecisse aliquod signum describitur: nam antequam veniret in capharnaum, in Nazareth dixisse legitur quaecumque audivimus facta in capharnaum. Unde puto in praesenti sermone aliquid latitare mysterii, et Nazareth in typo Iudaeorum, capharnaum in typo praecessisse gentium. Erit enim tempus quando dicturus est populus Israel: quae ostendis universo orbi, ostende et nobis; praedica sermonem tuum populo tuo Israel, ut saltem cum subintraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus fiat. Quamobrem videtur mihi convenienter respondisse salvator nemo propheta acceptus est in patria sua, plus iuxta sacramentum quam iuxta litteram, licet et ieremias in Anathoth patria sua non fuerit acceptus, et reliqui prophetae; sed magis videtur mihi intelligi ut dicamus patriam omnium prophetarum fuisse populum circumcisionis. Et nationes quidem susceperunt vaticinium Jesu Christi, magis habentes Moysen et prophetas de Christo praedicantes, quam illi qui ex his non susceperunt Jesum. Ambrosius. Bene autem apto comparationis exemplo arrogantia civium retunditur invidorum, dominicumque factum Scripturis docetur veteribus convenire; nam sequitur et in veritate dico vobis: multae viduae erant in diebus eliae: non quia eliae dies fuerunt, sed in quibus elias operatus est.

Chrysostomus. Ipse quidem terrestris Angelus, caelestis homo, qui nec tectum, nec mensam, nec amictum habebat, ut multi, clavem caelorum gerit in lingua; et hoc est quod sequitur quando clausum est caelum annis tribus et mensibus sex.

Postquam autem caelum seravit, terramque reddit sterilem, regnabat fames, et consumpta sunt corpora; unde sequitur cum facta esset fames in terra. Basilus.

Ut enim aspexit ex saturitate non modicum generari opprobrium, per famem illis ieiunium attulit, quo culpam eorum, quae in immensum crescebat, cohibuit.

Corvi autem facti sunt iusto cibi ministri, qui consueverunt aliorum pabula usurpare.

Chrysostomus. Sed quoniam exsiccatus est fluvius, ex quo pocula iusto dabantur, vade, inquit Deus, in Sareptam sidoniae; illic mandabo mulieri viduae ut pascat te; unde et hic sequitur et ad nullam earum missus est elias, nisi in Sareptam sidoniae ad mulierem viduam: quod ex quadam Dei dispensatione factum est: fecit enim Deus eum per longum iter pergere usque in sidonem, ut visa mundi peste poscat a domino pluvias. Multi autem tunc temporis opulenti erant; sed nullus tale aliquid fecit ut vidua; reverentia enim mulieris ad prophetam, non praediorum, sed voluntatis fiebant divitiae. Ambrosius.

Mystice autem dicit in diebus eliae: quia dies faciebat illis qui in eius operibus lucem videbant gratiae spiritualis; et ideo aperiebatur caelum videntibus divina mysteria, claudebatur quando fames erat, quia nulla erat cognoscendae divinitatis ubertas. In vidua autem illa ad quam elias directus est, typus ecclesiae praemissus est. Origenes in Lucam.

Occupante enim fame populum Israel, scilicet audiendi sermonem Dei, venit propheta ad viduam, de qua dicitur: multi filii desertae magis quam eius quae habet virum; et cum venisset, panem illius et alimenta multiplicat. Beda.

Sidonia autem venatio inutilis, Sarepta incendium vel angustia panis interpretatur: quibus omnibus gentilitas exprimitur, quae inutili venationi dedita, idest lucris et negotiis saeculi serviens, incendium carnalium cupiditatum panisque spiritualis angustias patiebatur; donec elias, idest propheticus sermo, cessante Scripturarum intelligentia, pro perfidia Iudaeorum venit ad ecclesiam, ut receptus pasceret et reficeret corda credentium.

Basilus. Quaelibet etiam anima viduata et privata virtute et divina notitia, postquam divinum verbum recipit, propria delicta cognoscens, docetur nutrire verbum virtutum panibus, et irrigare fonte vitae doctrinam veritatis.

Origenes in Lucam. Sed et aliud ad eundem sensum pertinens loquitur, cum subdit et multi leprosi erant in Israel sub eliseo propheta; et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman syrus; qui utique non erat ex Israel.

Ambrosius. Mystice autem populus ecclesiam contingit, ut sequatur populus ille ex alienigenis congregatus, ante leprosus, prius quam mystico baptizaretur in flumine; idest, post sacramenta baptismatis, maculis corporis et mentis ablutis, immaculata virgo coepit esse sine ruga.

Beda. Naaman enim, qui decorus interpretatur, populum significat nationum, qui septies lavari iubetur; quia illud baptisma salvat quod septiformis spiritus regenerat. Caro eius post lavacrum sicut pueri apparet; quia mater gratia omnes in unam parit infantiam: vel quia Christo conformatur, de quo dicitur: puer natus est nobis.

#6 Lectio 6

Graecus. Quia pravam eorum intentionem redarguerat, ideo indignantur; et hoc est quod dicitur et repleti sunt omnes in synagoga ira: pro eo etiam quod dixerat hodie completa est haec propheta, arbitrati sunt quod seipsum compararet prophetis; et ideo indignantur, et fugant eum extra civitatem; unde sequitur et surrexerunt, et eiecerunt illum extra civitatem.

Ambrosius. Nec mirum, si perdiderunt salutem qui eiecerunt de suis finibus salvatorem. Dominus autem, qui docuerat apostolos exemplo sui omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec invitos alligat, nec eicientibus reluctatur, nec rogantibus deest. Non mediocriter autem invidia proditur, quae caritatis oblita in acerba odia causas amoris inflectit.

Cum enim ipse dominus per populos beneficia diffunderet, illi iniurias irrigabant; unde sequitur et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat aedificata, ut praecipitarent eum. Beda. Peiores sunt Iudaei discipuli diaboli diabolo magistro; ille enim ait: mitte te Deorsum: isti facto mittere conantur; sed illorum mente mutata subito, vel obstupefacta, descendit, quia adhuc illis poenitentiae locum reservat; unde sequitur ipse autem transiens per medium illorum ibat. Chrysostomus. In quo et quae sunt humanitatis et quae sunt divinitatis ostendit: stare enim in medio insidiantium et non apprehendi, divinitatis eminentiam ostendebat; discedere vero, dispensationis approbat mysterium. Ambrosius.

Simul intellige non ex necessitate fuisse, sed voluntariam corporis passionem: etenim quando vult capitur, quando vult elabitur. Nam quemadmodum a paucis teneri potuit, qui a populo non tenetur? sed voluit sacrilegium esse multorum, ut a paucis quidem affligeretur, sed pro toto orbe moreretur. Quin etiam malebat Iudaeos adhuc sanare quam perdere; ut inefficaci furoris exitu desinerent velle quod implere non possent.

Beda. Nondum etiam venerat hora passionis, quae in parasceve Paschae futura extiterat; necdum locum passionis adierat, qui non in Nazareth, sed hierosolymis hostiarum sanguine figurabatur; nec hoc genus mortis elegerat, qui crucifigendum se a saeculo praeconabatur.

#7 Lectio 7

Ambrosius. Non indignatione commotus dominus, nec scelere offensus, Iudaeam deseruit; quin etiam immemor iniuriae, memor clementiae, nunc docendo, nunc sanando, infidae plebis corda demulcet; unde dicitur et descendit in capharnaum civitatem Galilaeae, ibique docebat illos sabbatis.

Cyrillus. Quamvis enim sciret quod inobedientes essent et duri cordis, tamen visitat illos, sicut bonus medicus illos qui ultima laborant aegritudine tentat sanare. Docebat autem in synagogis confidenter, secundum illud: nequaquam occulte locutus sum, nec in obscuro loco terrae. In sabbato quoque disputabat cum eis, quia vacabant. Mirati sunt ergo de doctrinae virtute et potestatis magnitudine; unde sequitur et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo ipsius; idest non blandus, sed imperiosus ad salutem. Iudaei autem putabant esse Christum sicut aliquem sanctorum aut prophetarum. Ut autem maiorem de eo opinionem accipiant, transcendit mensuram propheticam; non enim dicebat: haec dicit dominus, ut prophetae consueverant dicere; sed sicut dominus legis, quae sunt supra legem proferebat, transferens litteram ad veritatem, et figuras ad spiritualem intelligentiam. Beda.

Sermo etiam doctoris in potestate fit, cum ea quae docet operatur: qui enim facto destruit quod praedicat, contemnitur.

Cyrillus. Opportune autem dogmatibus plerumque ardua miscet opera: quos enim non disponit ratio ad cognoscendum, hos instigat signorum ostensio: unde sequitur et in synagoga erat homo habens Daemonium immundum. Ambrosius.

Sabbato medicinae divinae opera coepta significat, ut inde nova creatura coeperit unde vetus creatura ante desivit; ne sub lege esse Dei filium, sed supra legem, in ipso principio designaret. Bene etiam sabbato coepit, ut ipsum se ostenderet creatorem, quia opera operibus interserit, et prosequitur opus quod ipse ante iam coeperat; ut si domum faber renovare disponat, non a fundamentis, sed a culminibus incipit solvere vetustatem, ita ut ibi prius manum admoveat ubi ante desierat. Deinde a minoribus incipit, ut ad maiora perveniat.

Liberare a Daemone etiam homines, sed in verbo Dei, possunt; resurrectionem mortui imperare, divinae solius est potestatis.

Cyrillus. Calumniabantur autem Iudaei gloriam Christi, dicentes: hic non eicit Daemones nisi in beelzebub principe Daemoniorum; ad quod removendum cum repraesentarentur Daemones invictae potestati eius, nec tolerarent congressum Deitatis, saevam vocem emittebant; unde et hic sequitur exclamavit voce magna dicens:

sine: quid nobis et tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? Beda. Quasi dicat: paululum a me vexando quiesce, cui nulla est societas cum nostra fraude.

Ambrosius. Nec quemquam movere debet quod Jesu Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixisse primus inducitur: nec enim ab eo Christus nomen accepit, quod de caelo Angelus ad virginem detulit.

Est huius impudentiae diabolus, ut inter homines aliquid primus usurpet, et ad homines quasi novum deferat, quo terrorem suae potestatis incutiat; unde sequitur scio enim te, quia sis sanctus Dei.

Athanasius. Non dicebat eum sanctum Dei, quasi aliis sanctis similis, sed quasi eo singulariter sancto existente cum articuli adiectione: ipse est enim naturaliter sanctus, cuius participatione omnes alii sancti vocantur: neque tamen hoc dicebat quasi eum veraciter nosset, sed se cognoscere fingebat. Cyrillus. Putaverunt enim Daemones quod per huiusmodi laudem facerent ipsum inanis gloriae amatorem, ut abstineret ab eorum contrarietate, utpote pro gratia gratiam recompensans.

Chrysostomus. Voluit etiam Daemon perturbare ordinem rerum, et apostolorum rapere dignitatem, et suggerere multis ut ei obediant. Athanasius. Quamvis igitur vera fateretur, compescebat tamen eius sermonem, ne simul cum veritate etiam iniquitatem promulget; ut nos etiam assuefaciat ne curemus de talibus, etsi vera loqui videantur. Nefas est enim ut cum adsit nobis Scriptura divina, instruamur a diabolo; unde sequitur et increpavit illum, dicens: obmutesce, et exi ab illo. Beda. Divina autem permissione liberandus a Daemone homo proicitur in medium, ut virtus patefacta salvatoris plures ad viam salutis invitet; unde sequitur et cum proiecisset illum Daemonium in medium, exiit ab illo, nihilque illi nocuit. Videtur autem repugnare quod hic dicitur marco qui ait: et discernens eum spiritus immundus, et exclamans voce magna, exivit ab eo, nisi intelligamus hoc dixisse marcum: discernens eum, quod Lucas dicit et cum proiecisset illum in medium; ut quod secutus ait nihilque illi nocuit, intelligatur quia iactatio illa membrorum atque vexatio non eum debilitavit, sicut solent exire Daemonia etiam quibusdam membris amputatis aut evulsis. Unde merito pro tam integra restitutione sanitatis mirantur; nam sequitur et factus est pavor in omnibus, et colloquebantur ad invicem, dicentes: quod est hoc verbum quod in potestate et virtute imperat immundis spiritibus, et exeunt? theophylactus.

Quasi dicant: quale est praeceptum hoc quod praecepit exi ab eo, et exit? Beda. Expellere quidem Daemonia et homines sancti, sed in verbo Dei, possunt; ipsum autem Dei verbum propria potestate virtutes operatur.

Ambrosius. Mystice autem qui in synagoga spiritum habebat immundum, populus est Iudaeorum, qui innodatus diaboli laqueis, simulatam corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat: et bene spiritum immundum habebat, quia spiritum sanctum amiserat: introierat enim diabolus, unde Christus exierat. Theophylactus. Sciendum est etiam, quod multi nunc Daemonia habent, scilicet qui Daemoniorum desideria implent, ut furiosi habent Daemonium irae, et sic de ceteris. Sed dominus in synagogam venit, cum mens hominis fuerit congregata, et tunc dicit Daemoni inhabitanti obmutesce; et statim eiciens eum in medium, egreditur ab eo; non enim decet hominem semper iracundum esse, bestiale namque hoc est; nec semper absque ira, insensibile namque hoc est: sed medium iter ambulare oportet, et iram contra mala habere; et sic proicitur homo cum immundus spiritus ab eo egreditur.

#8 Lectio 8

Ambrosius. Postquam Lucas virum a spiritu nequitiae liberatum ante praemisit, substituit feminae sanitatem. Utrumque enim sexum dominus curaturus advenerat; et prior sanari debuit qui prior creatus est; unde dicitur surgens autem de synagoga introivit in domum simonis. Chrysostomus in matthaicum.

Manebat enim apud discipulos honorans ipsos, et ob hoc animosiores reddens. Cyrillus. Aspice autem quomodo manet penes virum inopem Christus, qui spontanea voluntate paupertatem pro nobis passus est, ut discamus cum pauperibus conversari, nec spernere depressos et pauperes.

Sequitur socrus autem simonis tenebatur magnis febribus: et rogaverunt illum pro ea. Hieronymus super matthaicum.

Modo salvator rogatus, modo ultro curat aegrotos; ostendens se contra peccatorum quoque passiones et precibus semper annuere fidelium; et ea quae ipsi minime in se intelligunt, vel intelligenda dare, vel non intellecta dimittere: secundum illud: delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, domine. Chrysostomus.

Quod autem matthaicus hic reticuit, non differt: illud enim est brevitatis, hoc autem exquisitae interpretationis.

Sequitur et stans super illam, imperavit febrim; et dimisit illam. Basilius. In quo Lucas figuravit sermonem tamquam de praecepto animali sensibili facto, sic dicens febrim imperatum, et quod febris non omisit imperantis operationem; unde sequitur et continuo surgens ministrabat illis. Chrysostomus. Quia enim morbus curabilis erat, per modum medendi potestatem suam declaravit, faciens quod minime ars medicinae facere potuisset: post febris enim sedationem, multo tempore patientes egent ut pristinae restituantur sanitati; tunc autem simul omnia facta sunt. Ambrosius. Si autem altiori consilio ista perpendamus, animi debemus intelligere et corporis sanitatem: ut prius animus, qui serpentis laborabat insidiis, absolutus sit. Denique non prius eva esuriit, quam serpentis eam versutia tentavit; et ideo adversus ipsum auctorem peccati prius debuit medicina salutis operari. Fortassis etiam in typo mulieris illius, variis criminum febribus caro nostra languescere; nec minorem febrem amoris esse dixerim quam caloris. Beda. Si enim virum a Daemonio liberatum moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum significare dixerimus; consequenter femina febribus tenta, sed ad imperium domini curata, carnem

ostendit a concupiscentiae suae fervore per continentiae praecepta frenatam. Cyrillus. Et nos ergo suscipiamus Jesum: cum enim visitaverit nos, et portamus eum in mente et corde, tunc enormium voluptatum aestum extinguet, et incolumes faciet, ut ministremus ei, hoc est, ei beneplacita peragamus.

|#9 Lectio 9

Theophylactus. Considerandum est turbae desiderium: nam cum sol occidisset, adducunt ad eum infirmos, non a tempore impediti; unde dicitur cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. Origenes. Ideo quidem circa solis occasum, idest elapsa die, illos educebant, quia verecundabantur, vel timebant Pharisaeos; vel quia de die intenti erant circa alia; vel quia putabant non licere sanare in sabbato. Ipse autem sanabat eos; unde sequitur at ille singulis manus imponens, curabat omnes. Cyrillus.

Quamvis autem ut Deus potuisset omnes verbo pellere morbos, tamen tangit eos, ostendens propriam carnem efficacem ad praestanda remedia, nam caro Dei erat. Sicut enim ignis appositus vasi aeneo imprimit ei propriae caliditatis effectum; sic omnipotens Dei verbum, cum univit sibi veraciter assumptum templum ex virgine animatum et intellectivum, particeps suae potestatis, eius effectum inseruit. Tangat et nos, immo potius nos illum tangamus, quatenus et nos ab animarum infirmitatibus liberet, nec non a Daemonum impugnatione et superbia; sequitur enim exhibant autem Daemonia a multis clamantia et dicentia: quia tu es filius Dei. Beda. Daemonia filium Dei confitentur, et, sicut postea dicitur, sciebant ipsum esse Christum: quia cum ieiunio fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit; sed quia tentando non praevaluit, utrum filius Dei esset dubitabat; nunc autem per signorum potentiam vel intellexit vel potius suspicatus est esse filium Dei. Non igitur ideo Iudaeis eum crucifigere persuasit, quia Christum sive Dei filium non esse putavit; sed quia se morte illius non praevidit esse damnandum. De hoc enim mysterio a saeculis abscondito dicit apostolus quod nemo principum huius saeculi cognovit: si enim cognovissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent.

Chrysostomus in marcum.

In hoc autem quod sequitur et increpans non sinebat ea loqui, percipe Christi humilitatem: non sinebat ut Daemones immundi eum manifestarent; non enim oportebat eos subripere officii apostolici gloriam, nec decebat Christi mysterium lingua foeda publicari. Theophylactus.

Quia non est speciosa laus in ore peccatoris; vel quia nolebat invidiam accendere Iudaeorum ex hoc quod ab omnibus laudaretur. Beda. Ipsi autem apostoli praecipuntur reticere de illo, ne divina maiestate praedicata, passionis dispensatio differretur.

|#10 Lectio 10

Chrysostomus. Postquam satis utilitatis populis per miracula est collatum, oportebat eum abesse: maiora namque putantur miracula post absentiam operantis, dum ipsa magis exclamant, et vice vocis fruuntur; unde dicitur facta autem die, egressus ibat in desertum locum. Graecus. Abiit etiam in desertum, ut marcus dixit, et orabat: non quod ipse oratione indigeret, sed ut nobis bonae operationis fieret forma. Chrysostomus.

Pharisaei quidem, ipsis prodigiis praedicantibus, potentia Christi scandalizabantur; populi vero eloquia audientes, acquiescebant et sequebantur; unde sequitur et turbae requirebant eum, et venerunt usque ad ipsum; et detinebant illum, ne discederet ab eis; non quidem aliqui primatum aut Scribarum, sed quoscumque malitiae fucus non denigraverat, et illaesam habebant conscientiam. Graecus. Quod autem marcus dicit apostolos pervenisse ad eum dicentes quod omnes quaerunt te, Lucas vero dicat populus pervenisse, non discrepant ab invicem. Applicuerant enim ad ipsum populi, apostolorum sequentes vestigia; dominus autem gaudebat detentus, sed mandabat ut eum dimitterent, ut etiam alii participes forent eius doctrinae, quasi tempore suae praesentiae non multum duraturo; unde sequitur quibus ait: quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum. Marcus dicit: ad hoc veni, ostendens divinitatis eius celsitudinem, et voluntariam exinanitionem; Lucas vero dicit ad hoc missus sum, idest incarnationem ostendens, necnon beneplacitum patris missionem appellans; et ille quidem simpliciter dicit: ut praedicem, iste vero regnum Dei adiungit, quod est ipse Christus. Chrysostomus.

Simul etiam considera, quod poterat in eodem loco manendo, omnes attrahere ad se; non tamen hoc fecit, praebens nobis exemplum ut perambulemus et requiramus pereuntes, sicut pastor ovem perditam, et medicus accedit ad infirmum: una enim anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere; unde et hic sequitur et erat praedicans in synagogis Galilaeae. Frequentabat quidem synagogas, docens illos quod non esset seductor: nam si iugiter inhabitata coleret, diffamarent eum velut latitantem.

Beda. Si autem occasu solis mystice mors domini exprimitur, die redeunte resurrectio illius indicatur; cuius manifestata luce, a credentium turbis requiritur, et in gentium deserto inventus, ne abeat detinetur; maxime cum hoc contigerit prima sabbati, quo resurrectio celebrata est.

|+5 Capitulus 5

|#1 Lectio 1

Ambrosius in Lucam. Ubi dominus impertivit multis varia genera sanitatum, nec tempore, nec loco coepit a studio sanandi turba cohiberi: vespera incubuit, sequebantur: stagnum occurrit, et turbae urgebant: unde dicitur factum est autem cum turbae irruerent in eum.

Chrysostomus. Erant enim ei connexi, diligentes eum et mirantes, et tenere cupientes. Quis enim discessisset, dum huiusmodi miracula faciebat? quis nolisset solam prospicere faciem, et os talia loquens? neque enim in agendo miracula solum admirabilis erat; sed visus eius abundabat plurima gratia; unde et loquentem eum audiunt in silentio, seriem locutionis non irrumpentes; dicitur enim ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Genezaeth. Beda.

Stagnum Genezaeth idem dicunt esse quod mare Galilaeae, vel mare tiberiadis; sed mare Galilaeae ab adiacente provincia dicitur; mare autem tiberiadis a proxima civitate. Porro Genezaeth a laci ipsius natura, quae crispantibus aquis de seipso sibi excitare auram perhibetur, Graeco vocabulo quasi generans sibi auram dicitur: neque enim in stagni morem sternitur aqua, sed frequentibus auris spirantibus agitatur, haustu dulcis, et ad potandum habilis. Sed Hebraeae linguae consuetudine omnis aquarum congregatio, sive dulcis, sive salsa, mare nuncupatur.

Theophylactus. Fugit autem dominus gloriam quanto magis ipsa eum sequebatur; et ideo a turbis se separans ascendit in navem.

Et vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, et lavabant retia. Chrysostomus. Quod signum erat vocationis. Secundum vero matthaeum invenit eos reficientes retia; tantus enim erat paupertatis excessus, ut laniata repararent, nova nequeunt habere. Volens autem diligenter congregare spectaculum, ut nemo remaneret post tergum, sed omnes facie ad faciem cernerent, ascendit in navim; unde dicitur ascendens autem in unam navim, quae erat simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Theophylactus. Vide autem Christi mansuetudinem, quomodo rogat Petrum; et Petri obedientiam, quomodo in omnibus fuit obediens. Chrysostomus.

Postquam vero multa peregerat miracula, iterum doctrinam proponit, et existens in mari piscatur existentes in terra; unde sequitur et sedens docebat turbas de navicula. Gregorius Nazianzenus.

Cunctis condescendens, ut a profundis extrahat piscem, hominem scilicet natantem in mobilibus rebus, et amarum huius vitae procellis.

Beda. Mystice autem duae naves circumcisionem et praeputium figurant; quas videt dominus, quia in utroque populo novit qui sunt eius, et ad futurae vitae tranquillitatem quasi ad littus videndo, hoc est misericorditer visitando, provehit.

Piscatores sunt ecclesiae doctores, qui nos per rete fidei comprehendunt, et quasi littori, sic terrae viventium advehunt.

Sed haec retia modo laxantur in capturam, modo lota plicantur: quia non omne tempus est habile doctrinae; sed nunc exercenda est lingua doctoris, et nunc suimet cura gerenda. Navis simonis est ecclesia primitiva, de qua Paulus dicit: qui operatus est Petro in apostolatam circumcisionis; bene una dicta, quia multitudinis credentium erat cor unum et anima una. Augustinus de quaest. Evang.. De qua docebat turbas, quia de auctoritate ecclesiae docet gentes. Quod autem dominus ascendens in navim rogat eum a terra reducere pusillum, significat temperate utendum verbo ad turbas, ut nec terrena eis praecipiantur, nec a terrenis in profunda sacramentorum recedatur. Vel prius in proximis regionibus gentibus praedicandum, ut quod postea dicit duc in altum, ad remotiores gentes postea praedicandum praecipiat.

#2 Lectio 2

Cyrillus. Postquam sufficienter populum docuerat, regreditur iterum ad magnificentias proprias, et per piscatoria ministeria piscatur discipulos; unde sequitur ut autem cessavit loqui, dixit ad simonem: duc in altum, et laxate retia vestra in capturam. Chrysostomus. Condescendens enim hominibus, sicut magos per sidus vocavit, sic et piscatores per piscatoriam artem. Theophylactus. Petrus autem non distulit; unde sequitur et respondens simon dixit illi: praeceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus.

Non autem addidit: non te audiam, nec secundis laboribus me exponam; sed magis subdit in verbo autem tuo laxabo rete: quia vero turbam de navicula dominus instruxerat, non sine mercede naviculae dominum dereliquit, dupliciter beneficians ipsum: quia primo dedit ei multitudinem piscium, et Deinde discipulum ipsum fecit. Et cum hoc fecisset, concluderunt piscium multitudinem copiosam.

Tot autem pisces cepit ut non posset eos foras educere, sed a sociis auxilium peteret; unde sequitur rumpebatur autem rete eorum: et annuerunt sociis qui erant in alia navi, ut venirent et adiuverent eos. Per nutum ipsos vocant: quia ex stupore propter capturam piscium loqui non poterant. Et sequitur de eorum auxilio, cum dicitur et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur. Augustinus de cons. Evang..

Ioannes quidem videtur simile miraculum dicere; sed illud longe aliud est, quod factum est post resurrectionem domini ad mare tiberiadis: ibi enim non solum ipsum tempus valde diversum est, sed etiam res ipsa plurimum distat: nam retia illic in dexteram partem Missa, centum quinquaginta tres pisces ceperunt, magnos quidem; sed pertinuit ad evangelistam dicere, quod cum tam magni essent, retia non sunt disrupta; respicientem scilicet ad hoc factum quod Lucas commemorat, ubi prae multitudine piscium retia rumpebantur.

Ambrosius. Mystice autem navis Petri, secundum matthaeum fluctuat, secundum Lucam repletur piscibus, ut et principia ecclesiae fluctuantis, et posteriora exuberantis agnoscas. Non turbatur ista quae Petrum habet; turbatur illa quae Iudam habet: in utraque Petrus; sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caveamus igitur proditorem, ne per unum plurimi fluctuemus. Illic turbatio ubi modica fides; hic securitas ubi perfecta dilectio. Denique etsi aliis imperatur ut laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur duc in altum, hoc est in profundum disputationum.

Quod est tam altum quam scire Dei filium? quae sunt autem apostolorum quae laxari iubentur retia, nisi verborum complexiones, et quasi quidam orationis sinus, et disputationum recessus, qui eos quos ceperint non amittant? et bene apostolica instrumenta piscandi retia sunt, quae non captos perimunt, sed reservant, et fluctuantes de infimis ad superna transducunt. Dicit autem praeceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: quia non hoc humanae facundiae opus, sed supernae vocationis est munus.

Qui autem nihil ante ceperant, magnam in verbo domini concludunt piscium multitudinem. Cyrillus. Hoc autem fuit figura futuri: non enim incassum laborabunt evangelicae doctrinae rete tendentes; sed greges gentium aggregabunt.

Augustinus de quaest. Evang..

Quod autem retia rumpebantur piscium copia, et naviculae impletae sunt, ita ut pene mergerentur, significat hominum carnalium multitudinem tantam futuram in ecclesia, ut etiam disruptione pacis per haereses et schismata scinderetur.

Beda. Rumpitur autem rete, sed non labitur piscis, quia suos dominus inter persequentium scandala servat. Ambrosius.

Alia autem navis est Iudaea, ex qua Iohannes et Iacobus eliguntur. Hi igitur de synagoga ad navim Petri, hoc est ad ecclesiam, convenerunt, ut impleverint ambas naviculas: omnes enim in nomine Jesu genuflectunt, sive Iudaeus sive Graecus.

Beda. Vel alia navis est ecclesia gentium, quae et ipsa, una navicula non sufficiente, piscibus impletur electis: quia novit dominus qui sunt eius. Et apud ipsum certus est suorum numerus electorum; dumque tot in Iudaea credituros non invenit quot ad fidem vitamque praedestinos novit aeternam, quasi alterius navis receptacula piscibus quaerens suis, corda quoque gentium fidei gratia replet. Et bene rupto reti socia navis advocatur, quando Iudas proditor, Simon magus, Ananias et Saphira, et multi discipulorum abierunt retro: ac Deinde Barnabas et Paulus ad gentium sunt apostolatam segregati. Ambrosius. Possumus tamen et aliam ecclesiam intelligere navim alterius: ab una enim plures ecclesiae derivantur. Cyrillus. Innuit autem sociis ut auxiliarentur eis: multi enim sequuntur apostolorum labores; et prius illi qui evangeliorum ediderunt Scripturas, post quos alii praesides et populorum pastores, et in Deitatis doctrina periti. Beda. Harum autem impletio navium in fines saeculi crescit; sed quod impletae merguntur, hoc est in submersione premuntur (non enim sunt submersae, sed periclitatae), apostolus exponit dicens: in novissimis diebus erunt tempora periculosa, et erunt homines seipsos amantes, etc.: nam mergi naves, est homines in saeculo, ex quo electi per fidem fuerant, morum pravitate relabi.

#3 Lectio 3

Ambrosius. Admirabatur Petrus dona divina; et quo plus metuerat, praesumebat minus; unde dicitur quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: exi a me, domine, quia homo peccator sum. Cyrillus. Reducens enim ad conscientiam patrata delicta, tremit et trepidat, et velut immundus mundum non credit se posse suscipere: acceperat enim a lege, distinguendum esse inter maculatum et sanctum. Gregorius Nyssenus.

Cum enim mandasset demergere retia, tanta copia piscium capta est, quantum ipse maris dominus et terrae voluerat.

Vox enim verbi semper est vox virtutis, cuius praecepto in origine mundi lux et ceterae creaturae prodibant. In his admiratur Petrus; unde sequitur stupor enim circumdederat eum, et omnes qui cum illo erant, in captura piscium quam ceperant; similiter autem Iacobum et Iohannem filios Zebedaei, qui erant socii Simonis.

Augustinus de cons. Evang..

Andream non nominat, qui tamen intelligitur in ea navi fuisse, secundum Matthaei et Marci narrationem.

Et ait ad Simonem Iesus: noli timere.

Ambrosius. Dic et tu exi a me, domine, quia peccator sum, ut respondeat Deus noli timere. Indulgenti domino peccatum fatere. Vides quam bonus dominus, qui tantum tribuit hominibus ut vivificandi habeant potestatem; unde sequitur ex hoc iam homines eris capiens. Beda.

Hoc ad ipsum Petrum specialiter pertinet: exponit enim ei dominus quid haec captura piscium significet; quod scilicet ipse sicut nunc per retia pisces, sic aliquando per verba sit capturus homines: totusque facti huius ordo quid in ecclesia, cuius ipse typum tenet, quotidie geratur, ostendit. Chrysostomus. Considera autem eorum fidem et obedientiam; habentes enim opus prae manibus appetibilis piscationis, cum audissent mandantem, non distulerunt, sed relictis omnibus sequebantur.

Talem enim obedientiam requirit a nobis Christus, ut eam non praetermittamus, etiam si aliquid valde necessarium urgeat; unde et sequitur et subductis ad terram navibus, relictis omnibus, secuti sunt eum. Augustinus de cons. Evang..

Matthaeus et marcus breviter hoc perstringunt quemadmodum gestum sit, quod Lucas hic apertius explicavit. Hoc tamen videtur distare quod tantum Petro a domino dictum commemorat ex hoc iam homines eris capiens, quod illi ambobus fratribus dictum esse narraverunt.

Sed potuit utique prius hoc Petro dici, cum de capta ingenti multitudine piscium miraretur, quod Lucas insinuavit; ambobus postea, quod illi duo commemoraverunt. Vel intelligendum est hoc primo fuisse factum quod Lucas commemorat; nec tunc eos a domino vocatos, sed tantum fuisse praedictum Petro quod homines esset capturus: non autem quod numquam pisces esset capturus: unde datur locus intelligere eos ad capturam piscium remeasse, ut postea fieret quod matthaeus et marcus narrant: tunc enim non subductis ad terram navibus, tamquam cura redeundi, sed ita eum secuti sunt, tamquam vocantem aut iubentem. Sed si, secundum iohannem, iuxta iordanem secuti sunt eum Petrus et Andreas; quomodo ab aliis evangelistis dicitur quod eos in Galilaea piscantes invenit et ad discipulatum vocavit, nisi quia intelligendum est, non sic eos vidisse dominum iuxta iordanem ut ei inseparabiliter cohaerent, sed tantum cognovisse quis esset, eumque miratos ad propria remeasse? Ambrosius. Mystice autem quos Petrus in verbo capit, negat suam praedam, negat suum munus. Exi, inquit, a me, domine. Noli timere et tu quae tua sunt domino deferre, quia quae sua sunt nobis ille concessit. Augustinus de quaest.

Evang.. Vel aliter. Ex persona ecclesiae carnalibus hominibus plenae Petrus dicit exi a me, quia homo peccator sum; tamquam ecclesia turbis carnalium impleta, et eorum moribus pene submersa, regnum spiritualium, in quibus maxime persona Christi eminet, a se quodammodo repellat. Non enim hoc voce linguae dicunt homines bonis ministris Dei, ut eos a se repellant; sed voce morum et actuum suadent a se recedi, ne per bonos regantur, et eo vehementius quo deferunt eis honorem; ut honorificentiam eorum significaverit Petrus cadens ad pedes domini, mores autem in eo quod dixit exi a me. Beda. Confortat autem dominus timorem carnalium, ne quis vel de suae conscientia culpae tremens, vel de aliorum innocentia stupens sanctitatis iter formidet aggredi. Augustinus de quaest. Evang..

Dominus autem dum non recessit ab eis, significat, in bonis et spiritualibus viris non esse oportere hanc voluntatem ut peccatis turbarum commoti, quo quasi securius tranquilliusque vivant, munus ecclesiasticum deserant. Quod autem subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum, potest significare finem temporis quo ab huius mundi salo, qui Christo inhaeserunt penitus recessuri sunt.

#4 Lectio 4

Ambrosius in Lucam. Quarto signo, ex quo in capharnaum dominus venit leprosus sanatur. Si autem quarto die solem illuminavit, et clariorem ceteris fecit, hoc clarius opus aestimare debemus, de quo dicitur et factum est cum esset in una civitate, et ecce vir plenus lepra.

Bene ubi leprosus mundatur, certus non exprimitur locus, ut ostendatur non unum populum specialis alicuius civitatis, sed omnes populos fuisse sanatos. Athanasius.

Adoravit autem leprosus dominum Deum existentem in corpore; et neque propter carnem putavit esse creaturam verbum Dei; nec pro eo quod verbum erat, vilipendit carnem quam vestiebat; immo ut in templo creato adorabat omnium creatorem, in faciem procidens; sequitur enim et videns Jesum et procidens in faciem, rogavit eum.

Ambrosius. Quod in faciem procidit, humilitatis est et pudoris, ut unusquisque de vitae suae maculis erubescat: sed confessionem verecundia non repressit: ostendit vulnus, remedium postulavit, dicens domine, si vis, potes me mundare. De voluntate domini non quasi pietatis incredulus dubitavit; sed quasi iniquitatis suae conscius non praesumpsit: religionis autem et fidei plena confessio est quae in voluntate domini posuit potestatem. Cyrillus.

Noverat enim lepram experimentis medicorum non cedere; sed vidit divina maiestate pelli Daemones, et ceteros ab aliis valetudinibus curari, quae coniecit divina dextera fieri. Titus. Addiscamus etiam ex verbis leprosi corporalium infirmitatum medelam non quaerere, sed divino beneplacito totum committere, qui novit opportuna, et omnia iudicio disposuit.

Ambrosius. Eo autem sanat genere quo fuerat obsecratus; unde sequitur et extendens Jesus manum, tetigit illum. Lex tangi leprosus prohibet; sed qui dominus legis est, non obsequitur legi, sed legem facit. Non ergo tetigit, quia sine tactu mundare non poterat, sed ut probaret quia subiectus non erat legi, nec contagium timebat ut homines, sed quia contaminari non poterat qui alios liberabat; simul e contrario ut lepra tactu domini fugaretur, quae solebat contaminare tangentem. Theophylactus. Ipsius enim sacra caro est purgativa, et vitam tribuens, sicut existens verbi Dei caro.

Ambrosius. In hoc autem quod subdit volo, mundare, habes voluntatem, habes et pietatis effectum. Cyrillus. A maiestate autem processit imperiosum mandatum.

Qualiter igitur in servis computatur unigenitus filius, qui volendo tantummodo cuncta potest? legitur de Deo patre, quod omnia quaecumque voluit fecit.

Qui vero sui patris potestate fungitur, quomodo diversificabitur in natura ab eo? solent etiam quaecumque sunt eiusdem virtutis, eiusdem esse substantiae.

Mirare tamen in his Christum divine et corporaliter operantem: divinum enim est ita velle ut praesto fiant omnia, humanum autem extendere dexteram. Unus itaque Christus ex utrisque perficitur, eo quod verbum caro factum est.

Gregorius Nyssenus. Et quia cum utraque hominis particula, anima scilicet et corpore, unita est Deitas, per utraque patebant supernae naturae indicia. Corpus enim reconditum in se lumen declarabat, cum palpando praestabat remedia, sed anima praepotenti voluntate divinam ostendebat virtutem: velut enim sensus tactus proprius corporis est, sic et animae voluntarius motus: vult anima, tangit corpus.

Ambrosius. Dicit ergo volo, propter Photinum; imperat propter Arium; tangit propter Manichaeum. Nihil autem medium est inter opus Dei atque praeceptum, ut intelligas medentis affectum, virtutem operis; unde sequitur et confestim lepra discessit ab illo. Sed ne lepra transire possit in medicum, unusquisque dominicae humilitatis exemplo iactantiam vitet; nam sequitur et praecepit illi ut nemini diceret: ut scilicet doceret non vulganda nostra beneficia, sed premia, ut non solum a mercede abstinemus pecuniae, sed etiam gratiae. Aut fortasse illa silentii causa est imperati, quod meliores putabat, qui fide magis spontanea quam speratis beneficiis credidissent. Cyrillus.

Leproso etiam silente sufficiebat ipsa negotii vox ad narrandum omnibus agnoscentibus per eum potestatem curantis.

Chrysostomus in Matth.. Et quia ut plurimum homines, dum aegrotant, Dei sunt memores, ut autem convalescunt hebetantur, mandat ut Deum prae oculis habeat, dans gloriam Deo; unde sequitur sed vade, ostende te sacerdoti: ut scilicet mundatus leprosus committeret se sacerdotis aspectui; ac sic per illius censuram numeraretur inter suos. Ambrosius. Et ut etiam intelligeret sacerdos non legis ordine, sed gratia Dei supra legem esse curatum; et dum mandatur sacrificium secundum praeceptum Moysi, ostendit dominus quia legem non solveret, sed impleret; unde sequitur et offer pro emundatione tua sicut praecepit Moyses.

Augustinus de quaest. Evang..

Videtur hic approbare sacrificium quod per Moysen praeceptum est, cum id non recipiat ecclesia: quod ideo iussisse intelligi potest, quia nondum coeperat esse sacrificium sanctum sanctorum, quod corpus eius est: non enim oportebat auferri significativa sacrificia priusquam illud quod significabatur confirmatum esset contestatione apostolorum praedicantium, et fide credentium populorum. Ambrosius.

Vel quia lex spiritualis est, videtur sacrificium mandasse spirituale; unde dixit sicut praecepit Moyses; denique addidit in testimonium illis. Titus. Haeretici perperam hoc accipiunt, dicentes in opprobrium legis esse dictum. Qualiter autem iuberet offerre pro emundatione secundum praeceptum Moysi? chrysostomus in matthaeum. Dicit ergo in testimonium illis, quia ex hoc facto ostenditur Christum incomparabili excellentia Moysi praeferrere; quia enim Moyses insufficiens erat a sorore leprae pellere morbum, orabat dominum ut eam liberaret; sed salvator in potestate divina protulit volo, mundare. Cyrillus.

Vel in testimonium illis, hoc est ad reprehensionem eorum, et ad probationem quod legem revereor. Cum enim te curaverim, mitto te ad sacerdotum experientiam, ut attesteris mihi quod non sum praevaricatus in legem. Et quamvis dominus impendens remedia, moneret nemini dicere, instruens nos evitare superbiam; fama tamen eius volabat, undique installans auditui cunctorum miraculum; unde sequitur perambulabat magis sermo de illo. Beda. Unius autem perfecta salvatio multas ad dominum cogit turbas: unde sequitur et conveniebant turbae multae, ut audirent et curarentur ab infirmitatibus suis. Ut enim leprosus exterius se sanatum doceret, perceptum beneficium, ut marcus ait, etiam iussus non tacet.

Gregorius Moraliu.

Redemptor autem noster per diem miracula in urbibus exhibet, et ad orationis studium in nocte pernoctat: unde sequitur ipse autem secedebat in desertum, et orabat: ut perfectis videlicet praedicatoribus innuat quatenus nec activam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate contemnant; sed quieti contemplantes sorbeant quod occupati erga proximos loquentes profundant. Beda. Quod autem secedit orare, non ei naturae tribuas quae dicit volo, mundare, sed ei quae extendens manum tetigit leprosum: non quod iuxta Nestorium gemina sit filii persona; sed eiusdem personae, sicut naturae, sic et operationes sunt duae. Gregorius Nazianzenus. Et opera quidem in populo, orationes autem in deserto peragebat ut plurimum; sanciens quod liceat parumper quiescere, ut mente sincera cum Deo colloquamur. Neque enim ipse indigebat remotione, quia non erat in eo quod remitteretur, cum Deus esset: sed ut pateat nobis et operationis hora et altioris solertiae. Beda. Typice autem leprosus humanum genus languidum peccatis designat, plenum lepra: quia omnes peccaverunt, et egent gratia Dei, ut scilicet extenta manu, idest verbo Dei humanam contingente naturam, a prisci erroris varietate mudentur, et offerant Deo pro emundatione corpora sua hostiam vivam. Ambrosius. Si autem leprae medicina verbum est, contemptus verbi lepra mentis est. Theophylactus.

Vide autem, quod postquam mundatus est aliquis, tunc dignus est offerre hoc munus, scilicet corpus et sanguinem domini, quod est divinae unitum naturae.

#5 Lectio 5

Cyrillus. Scribae et Pharisei, qui facti fuerant prodigiorum Christi visores, audiebant ipsum quoque docentem; unde dicitur et factum est in una die, et Jesus sedebat docens; et erant Pharisei sedentes, et legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilaeae, et Iudaeae, et ierusalem; et virtus domini erat ad sanandum eos. Non quasi mutuo acciperet potestatem alterius, sed quasi Deus et dominus propria operabatur virtute.

Fiunt autem homines saepe donorum spiritualium digni; sed plerumque deficiunt ea ratione quam novit donorum largitor; quod in Christo non accidit: affluebat enim in praestandis remediis virtus divina. Quia vero necessarium erat, ubi tanta Scribarum et Pharisaeorum turba convenerat, aliquid fieri ex his quae virtuti attestarentur ipsius coram eis qui eum parvipendebant, factum est quoddam miraculum in paralytico: in quo quia defecisse videbatur medicinalis ars, portabatur a proximis ad supernum et caelestem medicum; unde sequitur et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus; et quaerebant eum inferre, et ponere ante eum. Chrysostomus.

Mirandi vero sunt qui paralyticum adduxerunt, qualiter cum nequissent intrare per Ostium, novum aliquid et alienum attentaverunt; unde sequitur et non inventes qua parte eum inferrent prae turba, ascenderunt supra tectum. Detegentes autem tectum deponunt grabatum, et ponunt in medio paralyticum; unde sequitur et per tegulas submiserunt illum cum lecto in medium ante Jesum. Dicit aliquis demissum fuisse locum a quo per tegulas deposuerunt paralytici lectum.

Beda. Hominem autem dominus a paralyti curaturus, primo peccatorum vincula dissolvit, ut ostenderet eum ob nexus culpae artuum dissolutione damnari, nec nisi his relaxatis membrorum posse recuperatione sanari; unde sequitur quorum fidem ut vidit, dixit: homo, remittuntur tibi peccata tua. Ambrosius.

Magnus dominus, qui aliorum merito ignoscit aliis; et dum alios probat, aliis relaxat errata. Cur apud te, homo, collega non valeat, cum apud Deum servus et interveniendi meritum et ius habeat impetrandi? si gravium peccatorum diffidis veniam, adhibe precatores, adhibe ecclesiam quae pro te precetur, cuius contemplatione, quod tibi dominus negare posset, ignoscat. Chrysostomus in matthaeum.

Occurrebat autem et in hoc ipsius patientis fides: non enim sustinisset se inferius submitti, nisi credidisset.

Augustinus de cons. Evang..

Quod autem dicit homo, dimittuntur tibi peccata, ad hoc insinuandum valet quia homini dimittebantur peccata, qui hoc ipso quod homo erat, non posset dicere: non peccavi: simul etiam ut ille qui homini dimittebat, intelligeretur Deus.

Chrysostomus. Nos autem si corporaliter patimur, satagimus nocivum abicere; cum vero male sit animae, differimus; atque ideo nec a corporis nocivis curamur.

Abscindamus igitur fontem malorum, et cessabunt aegritudinum fluxus. Metu autem multitudinis suam intentionem aperire Pharisaei non audebant, sed solum in cordibus suis meditabantur; unde sequitur et coeperunt cogitare Scribae et Pharisaei, dicentes: quis est hic qui loquitur blasphemias? chrysostomus. In quo mortis praecipitant sententiam. Erat enim mandatum in lege, quod quicumque blasphemaret in Deum, morte puniretur.

Ambrosius. Itaque ab ipsis ex operibus suis Dei filius accipit testimonium; nam et validius est ad fidem quod confitentur inviti, et perniciosius ad culpam quod negant qui suis assertionibus relinquuntur; unde sequitur quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? magna infidae plebis amentia, ut cum confessa fuerit solius Dei esse donare peccata, non credat Deo peccata donanti. Beda. Verum enim dicunt: quia nemo peccata dimittere nisi Deus potest, qui per eos quoque dimittit quibus dimittendi tribuit potestatem. Et ideo Christus vere Deus esse probatur, quia dimittere peccata quasi Deus potest.

Ambrosius. Dominus autem salvos volens facere peccatores, ex occultorum cognitione Deum se esse demonstrat; unde sequitur ut autem cognovit Jesus cogitationes eorum, respondens dixit ad illos: quid cogitatis in cordibus vestris? Cyrillus. Quasi dicat: o Pharisaei, quia dicitis quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus? respondeo vobis: quis potest secreta cordis scrutari, nisi solus Deus? qui per prophetas dicit: ego dominus scrutans corda et probans renes. Chrysostomus. Si ergo increduli estis erga primum, scilicet remissionem peccati, ecce aliud adicio, dum intima vestra patefacio: quin etiam aliud dum paralytici corpus consolido; unde subdit quid est facilius, dicere: dimittuntur tibi peccata, an dicere: surge et ambula? palam quidem est quia consolidare corpus facilius est: quanto namque nobilior est anima corpore, tanto est excellentior absolutio criminum: verum, quia illud non creditis eo quod lateat, adiciam quod minus est; apertius tamen, quatenus quod est magis occultum per hoc demonstratur. Et quidem cum allocutus est infirmantem, non dixit: dimitto tibi peccata, propriam exprimens potestatem; sed remittuntur tibi peccata.

Cogentibus autem illis, evidentius propriam declarat potestatem, dicens ut autem sciatis quia filius hominis potestatem habet in terris dimittendi peccata. Theophylactus.

Vide quod in terra dimittit peccata: dum enim sumus in terra, peccata nostra delere possumus, postquam vero a terra tollimur, non valebimus confiteri: clauditur enim ianua. Chrysostomus. Demonstrat autem peccatorum veniam per corporis sanationem; unde sequitur ait paralytico: tibi dico: surge. Ipsam vero corporis sanationem demonstrat per lecti portationem, ut sic non reputetur phantasia quod factum est; unde sequitur tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam; quasi dicat: ego volebam per tuam passionem curare illos qui sani videntur, infirmantur autem in anima; sed quia nolunt, vade tuam correcturus familiam.

Ambrosius. Nec mora ulla sanitatis intervenit; unum dictorum remediorumque momentum est; unde sequitur et confestim consurgens coram illis, tulit lectum in quo iacebat, et abiit in domum suam, magnificans Deum.

Cyrillus. Quo facto patuit quod filius hominis potest in terra relaxare peccata; quod pro se et pro nobis dixerat. Ipse namque ut Deus factus homo tamquam dominus legis peccata dimittit. Sortiti sumus etiam nos ab eo tam mirabilem gratiam: dictum est enim discipulis: quorum remisistis peccata, remittuntur eis. Quomodo autem non magis ipse peccata dimittit, qui ceteris potestatem faciendi hoc tradidit? chrysostomus. Reges autem terreni et

principes homicidas absolventes, a poena praesenti liberant, a criminibus autem expiare non possunt. Ambrosius. Spectant autem surgentem increduli, mirantur abeuntem; unde sequitur et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum.

Chrysostomus in matthaicum.

Paulatim serpunt Iudaei magnificentes Deum, non tamen putant eum Deum esse; obstabat enim eis caro: nec tamen erat modicum aestimare eum praecipuum esse mortalium et a Deo processisse.

Ambrosius. Divini autem operis miracula malunt timere quam credere; unde sequitur et repleti sunt timore, dicentes: quia vidimus mirabilia hodie. Si autem credidissent, non timuissent utique, sed dilexissent: perfecta enim dilectio foras timorem excludit. Non otiosa autem huius paralytici nec angusta medicina est, quoniam orasse praemittitur, non propter suffragium, sed propter exemplum.

Augustinus de quaest. Evang..

De paralytico enim potest intelligi animam dissolutam membris, hoc est operationibus, Christum quaerere, id est voluntatem verbi Dei; impediri autem a turbis, scilicet cogitationum, nisi tecta, id est operata Scripturarum, aperiat, et per hoc ad notitiam Christi perveniat, hoc est, ad eius humilitatem fidei pietate descendat. Beda. Et bene domus Jesu tegulis contacta describitur, quia sub contemptibili litterarum velamine spiritualis gratiae virtus invenitur.

Ambrosius. Unusquisque autem aeger petendae praedicatorum salutis debet adhibere, per quos nostrae vitae compago resoluta, actuumque nostrorum clauda vestigia, verbi caelestis remedio reformatur.

Sint igitur aliqui monitores mentis, qui animum hominis, quamvis exterioris corporis debilitate torpentem, ad superiora erigant, quorum rursus adminiculis et attollere et humiliare se facilis ante Jesum locetur, dominico videri dignus aspectu: humilitatem enim respicit dominus. Augustinus de quaest. Evang.. Hi ergo a quibus deponitur, bonos doctores ecclesiae possunt significare; quod autem cum lecto deponitur, significat ab homine in ista carne adhuc constituto Christum debere cognosci. Ambrosius. Dominus autem plenam spem resurrectionis ostendens, peccata donat animorum, et debilitatem carnis excludit: hoc est enim totum hominem esse curatum. Quamvis igitur magnum sit hominibus peccata dimittere, tamen multo divinius est resurrectionem donare corporibus, quandoquidem Deus resurrectio est. Lectus autem qui tolli iubetur, nihil est aliud quam corpus humanum. Augustinus de quaest.

Evang.. Ut non iam in carnalibus gaudiis tamquam in lecto requiescat infirmitas animae, sed magis ipsa contineat affectiones carnales, et tendat ad domum suam, id est requiem secretorum cordis sui. Ambrosius. Vel domum repetere suam, hoc est ad Paradisum redire: ea enim est vera domus quae hominem prima suscipit, non iure amissa, sed fraude. Merito ergo restituitur, quoniam venerat qui nexum fraudis aboleret, iusque reformaret.

|#6 Lectio 6

Augustinus de cons. Evang..

Post paralyticum sanatum, de conversione publicani subiungit, dicens et post haec exiit et vidit publicanum nomine levi, sedentem ad telonium. Ipse est matthaeus, qui et levi. Beda. Sed Lucas et marcus propter honorem evangelistae, nomen tacent vulgatum; matthaeus autem in sermonis principio accusator sui factus, matthaeum se et publicanum nominat, ne quis a salute desperet pro immanitate peccatorum, cum ipse de publicano in apostolum sit mutatus. Cyrillus. Publicanus enim fuerat levi, vir avarus, effrenis erga superflua, alieni amator, (hoc enim est publicanorum officium); sed ab ipsis officinis malitiae detrahitur, Christo eum vocante; unde sequitur et ait illi: sequere me. Ambrosius. Sequi iubet, non corporis gressu, sed mentis affectu. Itaque ille verbo vocatus, propria dereliquit qui rapiebat aliena; unde sequitur et relictis omnibus, surgens secutus est eum. Chrysostomus in matthaicum.

Ubi et vocantis virtutem et vocati obedientiam considera. Neque enim obstitit, neque vacillavit; sed protinus paruit, nec in propriam domum ire voluit ut suis hoc intimaret, sicut nec piscatores.

Basilus. Nec solum fenora telonii postposuit, sed etiam contempsit pericula quae sibi ac suis accidere poterant, dum calculos telonii dimitteret imperfectos.

Theophylactus. Et sic ab accipiente censum a transeuntibus, Christus censum accepit: non quidem eius accipiens pecuniam, sed totaliter eum transferens ad suum consortium. Chrysostomus.

Vocatum autem levi dominus honoravit, dum cum eo confestim epulatus est: hoc enim maiorem praestabat fiduciam; unde sequitur et fecit ei convivium magnum levi in domo sua. Nec solum cum eo discumbit, immo cum pluribus; unde sequitur et erat turba multa publicanorum et aliorum qui cum illis erant discumbentes. Convenerant enim publicani ad eum sicut ad collegam, et hominem eiusdem officii, sed et ipse glorians de praesentia Christi, convocavit omnes.

Christus etiam quodlibet genus remedii exhibebat, et non solum disputando et praestando sanitatis remedia, vel etiam redarguendo aemulos, sed etiam comedendo, nonnullos errantium corripbat; inde nos instruens quod quodlibet opus et tempus potest nobis utilitatem afferre.

Sed nec publicanorum participationem vitavit propter utilitatem sequentem, more medici, qui nisi tangeret saniem, non liberaret a morbo. Ambrosius. Cum peccatoribus enim manducando, etiam cum gentibus non prohibet nos inire convivium.

Chrysostomus. Sed tamen dominus inculpatus est inde a Pharisaeis invidentibus et volentibus a Christo discipulos separare; unde sequitur et murmurabant Pharisaei et Scribae dicentes ad discipulos eius: quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis? Ambrosius. Serpentina vox est: hanc primam vocem serpens emisit dicens evae: quid dixit Deus: nolite manducare, etc.? ergo patris sui venena diffundunt. Augustinus de cons.

Evang.. Videtur autem Lucas hoc aliquanto differentius ab aliis evangelistis commemorasse: non enim dicit tantum domino obiectum esse quod cum publicanis et Pharisaeis manducaret et biberet, sed discipulis; quod de ipso ac de ipsis acciperetur. Propterea enim matthaeus et marcus de Christo discipulis obiectum narrant: quia quod discipuli cum publicanis et peccatoribus manducabant, magistro magis obiciebatur, quem sectando imitabantur. Una ergo sententia est, tanto melius insinuata quanto quibusdam verbis, manente veritate variata.

Chrysostomus. Ipse autem dominus in contrarium eorum sermonem convertit, ostendens non esse culpam cum peccatoribus conversari, sed etiam consonum misericordiae propriae; unde sequitur et respondens Jesus dixit ad illos: non egent medico qui sani sunt, sed qui male habent; in quo commonet eos communis infirmitatis, et de numero languentium eos esse ostendit; se vero medicum esse latenter subiungit non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Gregorius Nyssenus. Quasi dicat: adeo peccatores non abominor, quod eorum tantum gratia veni, non ut maneant peccatores, sed ut convertantur, et boni fiant. Augustinus de cons. Evang.. Unde addit in poenitentiam, quod ad explanandam sententiam valet, ne quisquam peccatores ob hoc ipsum quod peccatores sunt, diligi arbitretur a Christo; cum et illa similitudo de aegrotis bene intimet quid velit Deus vocando peccatores, tamquam medicus aegrotos, ut ab iniquitate tamquam ab aegritudine salvi fiant. Ambrosius.

Sed quomodo dum iustitias dilexit, neque vidit David iustum derelictum, si iustus derelinquitur, peccator asciscitur? nisi intelligas quod eos iustos dicit qui ex lege praesumant, et evangelii gratiam non requirant. Nemo autem iustificatur ex lege, sed redimitur ex gratia.

Non vocat ergo eos qui se iustos dicunt: usurpatores enim iustitiae non vocantur ad gratiam: nam si gratia est ex poenitentia, utique qui fastidit poenitentiam, abdicat gratiam. Beda. Peccatores autem vocat eos qui sua mala attendentes, nec per legem iustificari se posse putantes, Christi gratiae se poenitendo subiciunt.

Chrysostomus. Ironice autem dicit illos iustos, sicut quando dicitur: ecce Adam factus est quasi unus nostrum. Quod autem nullus erat iustus super terram, ostendit Paulus dicens: omnes peccaverunt et egent gratia Dei. Gregorius Nyssenus.

Vel dicit non egere sanos et iustos medico, scilicet Angelos; sed male habentes et peccatores, idest nos: quia morbum peccati incurrimus, qui in caelis non est.

Beda. Per matthaei autem electionem fides gentium exprimitur, qui prius mundanis inhiabant, sed nunc Christi corpus sedula devotione conficiunt. Theophylactus.

Vel publicanus est qui principi mundi servit, et debitum carni reddit; cui gulosus reddit escas, adulter voluptatem, et alius aliud. Cum autem viderit eum dominus sedentem in telonio, idest non moventem se ad maiorem nequitiam; tunc a malo erigetur et sequetur Jesum, et suscipiet in domo animae dominum.

Ambrosius. Qui autem domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Itaque libenter dominus ingreditur, et in eius recumbit affectu. Sed rursus accendit invidia perfidorum, et futurae poenae species praefiguratur: epulantibus enim fidelibus in regno caelorum, perfidia ieiuna torquebitur. Beda. Vel per hoc designatur Iudaeorum invidia, quae de gentium salute torquetur. Ambrosius. Simul etiam ostenditur quantum sit inter aemulos legis et gratiae: quod illi qui legem sequuntur, mentis famem patientur aeternam; qui vero verbum in interioribus animae receperunt, alimenti caelestis et fontis ubertate recreati, esurire et sitire non possunt.

Et ideo, qui animo ieiunabant, murmurabant.

#7 Lectio 7

Cyrillus. Postquam primum verbum acceperunt a Christo, ab aliis ad alia se transferunt, volentes ostendere sacros discipulos, et ipsum cum eis Jesum minime curasse de lege: unde dicitur at illi dixerunt ad eum: quare discipuli iohannis ieiunant frequenter et observationes faciunt, similiter et Pharisaei; tui autem edunt et bibunt? quasi dicant: comeditis cum publicanis et peccatoribus, cum iubeat lex immundo non communicare; sed in excusationem praevaricationis vobis accedit misericordia. Cur ergo non ieiunatis, ut mos est secundum legem volentibus vivere? sed sancti quidem idcirco ieiunant ut corpus affligentes, quietent passiones ipsius; sed Christus non egebat ieiunio ad perfectionem virtutis, cum tamquam Deus absolutus esset a quolibet vinculo passionis; sed nec eius comitiva ieiunio egebat, sed particeps gratiae eius sine ieiunio decorata virtuose conversabatur.

Quod si Christus quadraginta diebus ieiunaverat, non hoc fuit ut in se passionem mortificaret, sed ut normam abstinentiae ostendat carnalibus. Augustinus de cons.

Evang.. Evidenter autem Lucas alios de aliis hoc dixisse narravit; unde ergo matthaeus dixit: tunc accesserunt ad eum discipuli iohannis dicentes: quare nos et Pharisaei ieiunamus? nisi quia et ipsi aderant, et omnes certatim ut quisque poterat hoc obiecerunt. Augustinus de quaest. Evang.. Est autem duplex ieiunium: unum in tribulatione ad propitiandum Deum in peccatis; aliud in gaudio, cum tanto minus delectant carnalia, quanto spiritualium

maior sarcina est. Interrogatus ergo dominus cur discipuli eius non ieiunarent, de utroque ieiunio respondit: et primo de ieiunio tribulationis: sequitur enim quibus ipse ait: numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? chrysostomus in matthaeum.

Quasi dicat: praesens tempus laetitiae est et alacritatis; non igitur immiscenda sunt tristitia. Cyrillus. Salvatoris enim nostri in hoc saeculo demonstratio nihil aliud fuit quam quaedam festivitas, intelligibiliter quasi quamdam sponsam copulans illi nostram naturam, ut quondam sterilis fecunda fieret. Igitur filii sponsi esse noscuntur quicumque vocati sunt ab eo per novam et evangelicam disciplinam; non autem Scribae cum Phariseis, qui solam legis umbram considerant. Augustinus de cons. Evang.. Per hoc autem quod solus Lucas dicit non potestis filios sponsi facere ieiunare, intelligitur eos ipsos qui loquebantur, fuisse facturos ut lugentes ieiunarent filii sponsi, quando ipsi essent sponsum occisuri. Cyrillus.

Ubi vero concesserat filiis sponsi quod non decebat eos laborare, tamquam qui spiritualem solemnitatem habebant, ne inter nos annullaretur ieiunium, dispensative subiungit dicens venient autem dies cum ablatus fuerit ab eis sponsus; tunc ieiunabunt in illis diebus. Augustinus de quaest. Evang.. Quasi dicat: tunc desolabuntur, et in moerore et luctu erunt, donec eis per spiritum sanctum gaudia consolatoria tribuantur. Ambrosius.

Vel aliter. Non hoc ieiunium relegatur quo conficitur caro, et corporis luxuria castigatur; hoc ieiunium nos commendat Deo. Sed non possumus ieiunare qui Christum habemus, et Christi carnem epulamur et sanguinem. Basilius. Filii etiam sponsi ieiunare nequeunt, hoc est animae nutrimentum non sumere, sed vivere in omni verbo quod de ore Dei procedit. Ambrosius. Sed qui sunt illi dies quibus nobis Christus auferetur, cum ipse dixerit: vobiscum ero usque ad consummationem mundi? sed nemo tibi Christum potest auferre, nisi te illi ipse auferas. Beda. Quamdiu enim sponsus nobiscum est, in laetitia sumus, nec ieiunare possumus nec lugere; cum autem per peccata ille recedit, tunc indicendum est ieiunium, et requirendus luctus.

Ambrosius. Denique de animi dictum est ieiunio, ut sequentia declarant; sequitur enim dicebat autem similitudinem ad illos, quod nemo commissuram, idest particulam ablatam, a vestimento novo immittit in vestimentum vetus. Appellavit ieiunium vestimentum vetus, quod exuendum apostolus aestimavit, dicens: spoliare vos veterem hominem cum actibus suis. In eadem igitur forma series convenit praeceptorum, ne actus veteris et novi hominis misceamus. Augustinus de quaest. Evang.. Vel aliter.

Dono spiritus sancti percepto, genus etiam ieiunii quod fit per laetitiam iam renovati in vitam spiritualem convenientissime celebrant; quod antequam accipiant, dicit eos esse tamquam vetera vestimenta, quibus inconvenienter pannus novus assuitur, idest aliqua particula doctrinae quae ad novae vitae temperantiam pertinet: quia si hoc fiat, et ipsa doctrina quodammodo scinditur, quae docet generale ieiunium non a concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni laetitia temporalium delectationum: cuius particulam quae ad cibos pertinet dicit non oportere hominibus adhuc veteri consuetudini deditis impartiri: quia et illic quasi concisio videtur fieri, et ipsi vetustati non convenit.

Dicit etiam eos esse similes veteribus utribus; unde sequitur et nemo mittit vinum novum in utres veteres. Ambrosius.

Fragilitas humanae conditionis aperitur, cum corpora nostra exuviis defunctorum animalium comparantur. Augustinus de quaest. Evang.. Veteribus autem utribus comparantur apostoli, qui vino novo quasi spiritualibus praeceptis facilius disrumpuntur quam contineant; unde sequitur alioquin rumpit vinum novum utres, et ipsum effunditur et utres pereunt.

Erunt autem novi utres, cum post ascensionem accepto desiderio consolationis eius, orando et sperando innovabuntur; unde sequitur sed novum vinum in utres novos mittendum est, et utraque conservantur.

Beda. Vino siquidem intus reficimur, veste autem foris tegimur. Vestis ergo sunt bona opera quae foris agimus, quibus coram hominibus lucemus; vinum fervor fidei, spei et caritatis. Aliter. Veteres utres sunt Scribae et Pharisei; novus pannus et novum vinum praecepta evangelii.

Gregorius Nyssenus. Vinum enim de novo elicatum, propter fervorem naturalis humidi, fumosum est despumans naturali agitatione a se materialem immunditiam.

Tale vinum, novum testamentum est, quod antiqui utres qui, propter incredulitatem inveterati sunt, non capiunt; immo scinduntur excellentia doctrinae, necnon et gratiam spiritus incassum fluere faciunt, quia in malevolam animam non introibit sapientia.

Beda. Sed cuicumque animae nondum innovatae, sed in vetustate malitiae perseveranti, novorum mysteriorum sacramenta non debent committi. Qui etiam praeceptis evangelicis praecepta legis miscere volunt, ut Galatae, vinum novum in utres veteres mittunt.

Sequitur et nemo bibens vetus, statim vult novum; dicit enim: vetus melius est: quia Iudaeis vitae veteris saliva imbutis, novae gratiae praecepta sordebant: quia maiorum traditionibus commaculati dulcedinem spiritualium verborum percipere non valebant.

|+6 Capitulus 6

|#1 Lectio 1

Ambrosius in Lucam. Non solum comprehensione verborum, sed etiam ipso usu specieque gestorum incipit hominem dominus veteris observatione legis exuere; unde dicitur factum est autem in sabbato secundo primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas et manducabant, confricantes eas manibus suis. Beda. Non habentes enim discipuli spatium manducandi propter importunitatem turbarum, esuriebant ut homines; sed vellent spicas in ediam consolabantur: quod est indicium austerioris vitae, non praeparatas escas, sed simplices quaerere cibos. Theophylactus. Dicit autem in sabbato secundo primo: quia Iudaei omnem festivitatem sabbatum nuncupabant: requies enim dicitur sabbatum: multoties ergo contingebat in parasceve festivitas, et vocabant parascevem sabbatum propter festum; Deinde principale sabbatum secundum primum dicebant, quasi secundum existens a praecedentis diei festivitate. Cyrillus. Duplex enim erat festum; et principalis festi et alterius solemnitatis sabbati. Isidorus. Vel dicit secundo primo quia secundum erat Pascha, primum autem azymorum; cum immolarent enim Pascha in sero, sequenti die festum azymorum celebrabant. Quod autem ita sit, patet ex hoc quod apostoli vellebant spicas, et manducabant: in illo namque tempore spicae flectuntur a fructu.

Epiphanius contra haer.. Die igitur sabbati visi sunt transeuntes per segetes, et spicas edebant, ostendentes quoniam dissolutum est vinculum sabbati, ubi magnum advenit sabbatum, hoc est Christus, qui fecit nos quiescere ab opere delictorum nostrorum. Cyrillus. Pharisei autem et Scribae ignari sacrarum Scripturarum, in unum conspiraverant, ad reprehendum Christi discipulos; unde sequitur quidam autem Pharisaeorum dicebant illis: quid facitis quod non licet in sabbatis? dic mihi tu: cum in sabbato tibi mensa proponitur, nonne frangis panem? quid igitur alios reprehendis? Beda. Alii vero dicunt, ipsi domino haec fuisse obiecta; sed a diversis et ipsi domino et discipulis potuerunt obici; et cuicumque obiectum, ad ipsum maxime respicit.

Ambrosius. Dominus autem defensores legis arguit nescire quae legis sunt, exemplum inducens David; unde sequitur et respondens Jesus ad eos, dixit: nec hoc legis quod fecit David, cum esurisset ipse et qui cum eo erant? Cyrillus.

Quasi dicat: cum expresse dicat lex Moysi: iudicate iustum iudicium, nec considerabitis personam in iudicio; qualiter increpatis discipulos, qui usque in hodiernum diem extollitis David ut sanctum et prophetam, cum Moysi praeceptum non servaverit? chrysostomus in matthaeum. Et attende, quod quandocumque domino sit sermo pro servis, idest discipulis, servos ducit in medium, scilicet David et sacerdotes; quando vero pro se, introducit patrem, sicut ibi: pater meus usque modo operatur, et ego operor. Theophylactus.

Aliter autem eos reprimit cum subditur et dicebat illis, quia dominus est filius hominis etiam sabbati; quasi dicat: ego sum dominus sabbati tamquam dispositio, et sicut legislator potestatem habeo solvere sabbatum: filius enim hominis vocatus est Christus, qui Dei existens filius, miraculose dignatus est filius hominis propter homines fieri et vocari.

Chrysostomus in matthaeum.

Marcus autem de communi natura hoc ipsum protulisse fatetur: dicebat enim: propter homines sabbatum factum est, non homo propter sabbatum.

Expedit igitur potius sabbatum homini subici, quam hunc colla subicere sabbato.

Ambrosius. Non mediocre autem mysterium hoc est. Ager enim est hic mundus; agri seges in satione humani generis fecunditas numerosa sanctorum; spicae agri fructus ecclesiae, quos operibus discutientes suis apostoli pascebantur, nostro se alentes profectu, et tamquam folliculis corporum, mentium fructus ad fidei lucem praeclaris operum suorum miraculis eruebant.

Beda. Spicas enim confricant: quia in illis quos in corpus Christi volunt traicere, mortificant veterem hominem cum actibus suis, a terrena intentione extrahendo. Ambrosius. Sed hoc putabant Iudaei sabbato non licere; Christus autem novae gratiae munere designabat otium legis opus gratiae: mire tamen secundo primum, non primo secundum sabbatum dixit: quia sabbatum illud ex lege solutum est quod erat primum; et hoc primum factum est quod secundo constitutum est. Sabbatum igitur dicitur secundum iuxta numerum, primum iuxta operationis gratiam: melius est enim sabbatum quo impunitas datur, quam quo poena praescribitur. Aut hoc forte primum est in praedestinatione consilii, et secundum in sanctione decreti. Deinde quod David cum sociis fugit, hic praefiguratus in lege Christus est, qui cum apostolis principem mundi lateret. Quomodo autem ille observator legis atque defensor panes et ipse manducavit, et dedit his qui secum erant, quos non licebat manducare nisi sacerdotibus; nisi ut per illam demonstraret figuram, sacerdotalem cibum ad usum transire populorum; sive quod omnes vitam sacerdotalem debemus imitari; sive quod omnes filii ecclesiae sacerdotes sunt? unguimur enim in sacerdotium sanctum, offerentes nosmetipsos Deo hostias spirituales.

Si autem sabbatum propter homines factum est; utilitas autem hominum postulabat esurientem hominem, qui diu fuerit terrae fructibus abdicatus, veteris famis vitare ieiunia: non utique lex solvitur, sed impletur.

#2 Lectio 2

Ambrosius. Hic ad alia progreditur dominus; nam qui totum hominem salvum facere disposuerat, per singula membra curabat; unde dicitur factum est autem in alio sabbato ut intraret in synagogam, et doceret. Beda. Sabbatis maxime curat et docet, non solum propter insinuandum spirituale sabbatum, sed etiam propter celebriorem populi conventum. Cyrillus.

Docebat autem revera transcendentia intellectum, et quae salutis futurae per eum reserabant audientibus semitam; Deinde, praecedente doctrina, subito divinam ostendebat virtutem; unde sequitur et erat ibi homo, et manus eius dextera arida.

Beda. Quia vero destructionem sabbati quam in discipulis arguebant, probabili magister excusaverat exemplo, nunc ipsum observando magistrum calumniari volunt; unde sequitur observabant autem Scribae et Pharisei si in sabbato curaret; ut scilicet si non curet, crudelitatis vel imbecillitatis; si curet, transgressionis vitio arguant; unde sequitur ut invenirent unde accusarent eum. Cyrillus. Hic enim est mos adversarii: pascit in se doloris morbum aliorum praeconiis. Sed dominus novit omnia, et corda rimatur; unde sequitur ipse autem sciebat cogitationes eorum et ait homini qui habebat manum aridam: surge et sta in medio. Et surgens stetit; ut forsitan incitaret ad pietatem crudelem Pharisaeum, et ipsa passio flammam mitigaret livoris.

Beda. Praeveniens autem dominus calumniam quam sibi praeparabant, arguit eos qui praecepta legis male interpretando etiam a bonis operibus sabbato aestimabant feriandum, cum lex a servili opere, id est a malis, abstinere praecipiat in sabbato; unde sequitur ait autem ad illos Jesus: interrogo vos, si licet sabbato bene facere an male? Cyrillus. Nimis est idonea quaestio: nam si licet in sabbato bene facere, nec aliquid obstat ut laborantes a Deo misericordiam consequantur, desinas colligere adversus Christum calumniam: si autem non licet in sabbato benefacere, et lex prohibet animarum salutem, factus es legis accusator. Ipsam quoque sabbati sanctionem si velimus discutere, ad opus pietatis introductum fuisse reperiemus. Iussit enim in sabbato feriari: ut quiescat puer tuus et ancilla tua, bos tuus et quodlibet pecus tuum. Qui vero bovis miseretur et ceterorum pecorum, quomodo non miserebitur hominis gravi morbo perplexi? Ambrosius. Lex autem in praesentibus formam praefiguravit futurorum; in quibus utique malorum feriae sunt, non bonorum: nam licet saecularia opera conquiescant, non otiosus tamen boni operis actus est, in Dei laudes requiescere.

Augustinus de quaest. Evang..

Cum autem dominus corpus curaverit, sic interrogavit: animam salvam facere, an perdere? vel quia illa miracula propter fidem faciebat, ubi salus est animae; vel quia ipsa sanatio manus dexterarum salutem animae significabat, quae a bonis operibus cessans, aridam quodammodo dexteram habere videbatur; vel animam pro homine posuit, sicut dici solet: tot animae ibi fuerunt. Augustinus de cons. Evang..

Sed potest movere quomodo matthaeus dixerit quod ipsi interrogaverunt dominum, si licet curare sabbato; cum Lucas hic illos potius a domino interrogatos esse perhibeat. Itaque intelligendum est, quod illi prius interrogaverunt dominum, si licet sabbato curare.

Deinde intelligens cogitationes eorum, aditum accusandi quaerentium, constituit in medio eum quem fuerat sanaturus, et interrogavit quae marcus et Lucas eum interrogasse commemorant.

Sequitur et circumspicit omnibus.

Titus. Quasi collectis omnium oculis, quin etiam incitata mente eorum ad considerationem negotii, dixit homini: extende manum tuam: ego tibi mando qui creavi hominem. Audit autem qui laesam habebat manum, et sanus fit; unde sequitur et extendit, et restituta est sanitati manus eius. Quos autem oportebat in miraculo stupere, augebat malitiam; unde sequitur ipsi autem repleti sunt insipientia, et colloquebantur ad invicem, quidnam facerent de iesu. Origenes. Et, ut narrat matthaeus, exeunt et consiliantur, ut occidant eum. Cyrillus. Cernis, o Pharisae, operantem divina, ac superna maiestate liberantem languentes, et mortem portas ex livore.

Beda. Homo autem iste humanum genus significat infecunditate boni operis arefactum pro manu in primo parente ad pomum extensa, quam sanavit innocens manus in cruce extensa. Et bene manus in synagoga erat arida; quia ubi maius donum scientiae, ibi transgressor maiori subiacet culpae. Ambrosius. Audisti igitur verba dicentis extende manum tuam.

Communis ista generalisque medicina est: et tu qui putas manum habere te sanam, cave ne avaritia vel sacrilegio contrahatur.

Extende saepius eam, ut proximum iuves, ut viduae praesidium feras, eripias iniuriam quem vides iniuste contumeliae subiaccere; extende ad pauperem, qui te obsecrat; extende ad dominum pro peccatis tuis: sic manus extenditur, sic manus sanatur.

#3 Lectio 3

Glossa. Insurgentibus adversarii contra Christi miracula et doctrinam, apostolos elegit quasi defensores veritatis et testes: quorum electioni orationem praemittit; unde dicitur factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare. Ambrosius.

Noli insidiatrices aperire aures, ut putes filium Dei quasi infirmum rogare, ut impetret quod implere non possit: potestatis enim auctor, obedientiae magister, ad praecepta virtutis suo nos informat exemplo. Cyrillus. Scrutemur igitur in his quae Christus egit, qualiter nos doceat orationibus divinis insistere, semotim scilicet et secreto, nemine vidente, amota quoque mundana sollicitudine, ut sursum ad divinae speculationis intuitum erigatur intentio: quod designatur in hoc quod semotim orabat Jesus in montem. Ambrosius.

Ubique etiam solus obsecrat: Dei enim consilium humana vota non capiunt; nec quisquam interiorum potest esse particeps Christi. Non autem omnis qui orat, ascendit in montem, sed qui orat a terrenis ad superiora progrediens; sed non ille qui de saeculi divitiis aut de honore sollicitus est. Omnes sublimes in montem

ascendunt: quare in evangelio invenies solos in montem cum domino ascendisse discipulos. Species autem tibi, christiane, datur; forma praescribitur quam debeas aemulari, cum sequitur et erat pernoctans in oratione Dei. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat? chrysostomus.

Exurge igitur et tu tempore noctis.

Purior est enim tunc temporis anima; ipsae tenebrae, silentium nimium possunt sufficienter ad compunctionem perducere.

Ceterum si ipsum quoque caelum inspicias punctatum stellis, quasi infinitis luminibus; si consideres quod qui per diem saltant iniurianturque, hi tunc nihil, a mortuis discrepant; detestaberis quemlibet ausum humanum. Haec omnia sufficiunt ad animam erigendam: tunc non vexat inanis gloria, non acedia, non concitatio occupat; non sic ignis ferri sequestrat rubiginem, velut nocturna oratio aeruginem peccatorum. Quem de die solis aestus perussit, nocte refrigeratur. Quemlibet rorem superant nocturnae lacrymae; et contra concupiscentiam valent, et quemlibet timorem. Si vero praedicto rore non foveatur, homo arescit sub die.

Quapropter licet non multum ores, semel ora vigilando, et sufficit: ostende quod non solum ad corpus nox pertinet, sed etiam ad animam.

Ambrosius. Quid autem te facere convenit cum vis aliquod officium pietatis adoriri, quando Christus missurus apostolos prius oravit? sequitur enim et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et apostolos nominavit; quos scilicet ad propagandum auxilium salutis humanae per terrarum orbem satores fidei destinavit.

Simul adverte caeleste consilium: non sapientes aliquos, non divites, non nobiles, sed piscatores et publicanos, quos dirigeret, elegit; ne divitiis aut potentiae nobilitatisque auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur; ut veritatis ratio, non disputationis gratia praevaleret.

Cyrillus. Attende autem maximam evangelistae sedulitatem; non solum dicit electos fuisse sacros apostolos, immo nominatim eos enumerat, ne quisquam audeat alios inscribere apostolorum catalogo.

Simonem quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem eius. Beda. Non modo primum eum cognominavit, sed longe prius; cum ab Andrea adducto dicitur: tu vocaberis cephas, quod interpretatur Petrus. Sed volens Lucas nomina apostolorum enumerare, cum necesse haberet Petrum dicere, breviter voluit innuere quod non hoc antea cognominaretur, sed ita dominus cognominaverit.

Eusebius. Secunda autem combinatio est Iacobi et ioannis; unde sequitur Iacobum et ioannem; ambos scilicet filios zebedaei, qui etiam piscatores fuerunt. Post hos autem dicit Philippum et bartholomaeum. Philippum dicit ioannes fuisse de bethsaida, concivem Andreae et Petri; ipse quoque bartholomaeus, vir simplex et expertus scientiae mundanae et amaritudinis. Matthaeus vero ex his qui prius census exigebant vocatus est, de quo subdit matthaeum et thomam. Beda.

Matthaeus compari suo thomae in ordine, humilitatis causa se supponit, cum a ceteris evangelistis praelatus sit.

Sequitur Iacobum Alphaei et simonem, qui vocatur zelotes. Glossa. Quia scilicet fuit de cana Galilaeae, qui interpretatur zelus, quod additur ad differentiam simonis Petri.

Sequitur Iudam Iacobi, et Iudam Iscariotem qui fuit proditor. Augustinus de cons. Evang.. In nomine Iudae Iacobi Lucas videtur discrepare a matthaeo, qui eum thaddaeum appellat. Sed quis unquam prohibuit duobus vel tribus nominibus unum hominem vocari? eligitur autem Iudas proditor, non per imprudentiam, sed per providentiam: suscepit quidem hominis fragilitatem, et ideo nec has partes recusavit infirmitatis humanae: voluit ab apostolo suo tradi, ut tu a socio proditus moderate feras, tuum errasse iudicium, periisse beneficium.

Beda. Mystice autem mons in quo apostolos elegit, altitudinem designat iustitiae, qua instituendi erant, et eam praedicaturi: sic et lex in monte data fuit. Cyrillus. Quod si libet interpretationem apostolicorum nominum scire, scito quia Petrus dicitur dissolvens vel agnoscens; Andreas decora potentia vel respondens; Iacobus autem supplantator doloris; ioannes domini gratia; matthaeus donatus; Philippus os magnum vel orificium lampadis; bartholomaeus filius aquas suspendentis; thomas abyssus, vel geminus; Iacobus Alphaei supplantator gressus vitae; Iudas confessio, et simon obedientia.

#4 Lectio 4

Cyrillus. Celebrata ordinatione apostolorum, pluribus congregatis et de regione Iudaeorum, nec non a maritima tyri et sidonis, qui erant idololatrae, constituit eos totius orbis doctores, utpote qui evocarent Iudaeos a legis servitute cultores autem Daemonum ab errore gentili ad veritatis cognitionem; unde dicitur et descendens de monte cum illis, stetit in loco campestri, et turba discipulorum eius, et multitudo copiosa plebis ab omni Iudaea et ierusalem et maritima. Beda. Non a proximo mari Galilaeae maritima dicit, quia hoc non miraculi loco poneretur; sed a mari magno cognominatur, in quo etiam tyrus et sidon comprehendi poterant; de quibus sequitur et tyri et sidonis; quae quia civitates gentium sunt, consulto nominatim ponuntur, ut quanta sit fama virtusque salvatoris intimetur, quae exteris etiam ad sanitatem doctrinamque capessendam civitates accerserat; unde sequitur qui venerant ut audirent eum.

Theophylactus. Hoc est ad animarum medelam; et sanarentur a languoribus suis, hoc est ad medelam eorum corporum.

Cyrillus. Postquam autem sacros publicavit apostolos, plurima et ardua fecit miracula: ut qui convenerant Iudaei et gentiles, scirent eos decoratos esse a Christo dignitate apostolatus; et quod ipse non erat sicut unus aliorum hominum, magis autem Deus, ut verbum incarnatum; unde sequitur et omnis turba quaerebat eum tangere, quia virtus de illo exibat et sanabat omnes. Neque enim alienam virtutem accipiebat Christus: sed cum naturaliter esset Deus, propriam virtutem super infirmos emittens sanabat omnes.

Ambrosius. Adverte autem omnia diligenter, quomodo et cum apostolis ascendat, ac descendat ad turbas; quomodo eum turba non sequitur ad excelsa; denique ubi descendit, invenit infirmos: in excelsis enim infirmi esse non possunt. Beda.

Raro hoc quoque uspiam vel turbas dominum ad altiora sequi, vel quempiam debilem invenies in monte curari; sed extincta febre libidinum, accensaque scientiae luce, pedetentim quemquam ad culmen subire virtutum. Turba autem quae dominum tangere potuit, spiritus illius virtute sanatur ut supra leprosus domino tangente mundatur. Tactus ergo salvatoris opus est salutis, quem tangere est fideliter in eum credere a quo tangi est eius munere sanari.

#5 Lectio 5

Cyrillus. Post apostolorum ordinationem, ad evangelicae vitae novitatem salvator suos discipulos rectificavit. Ambrosius.

Divinitatis autem prompturus oracula, incipit esse sublimior; etsi in humili stabat, tamen oculos elevavit; unde dicitur et ipse elevatis oculis. Quid est levare oculos nisi interius lumen aperire? Beda. Et quamvis generaliter omnibus loquatur, specialius tamen oculos in discipulos levat; sequitur enim in discipulos suos: ut his qui verbum intenta cordis aure percipiunt, latius saporis intimi lumen aperiat. Ambrosius. Quatuor autem tantum beatitudines Lucas posuit, octo vero matthaeus; sed in istis octo illae sunt quatuor, et in istis quatuor illae octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales; ille in illis octo mysticum ordinem reseravit: sicut enim spei nostrae octava perfectio est, ita octava summa virtutum est. Primam autem beatitudinem paupertatis uterque evangelista posuit: ordine enim prima est, et parens quaedam virtutum: quia qui contempserit saecularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni caelestis adipisci qui a mundi cupiditate pressus emergendi non habet facultatem; unde sequitur dicebat: beati pauperes. Chrysostomus.

In evangelio quidem quod est secundum matthaeum, beatos fieri dixit pauperes spiritu, ut intelligamus esse pauperem spiritu, habentem intellectum modestum, et quodammodo remissum: unde dicit salvator: discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Hic autem beatos asserit pauperes, non addito spiritu, pauperes appellans divitias contemntes: decebat enim ut cum praenuntiaturi essent salutiferi evangelii dogma, mentem non gererent cupidam, sed promptum affectum haberent erga maiora. Basilius. Non autem omnis quem paupertas premit, beatus est, sed qui Christi praeceptum mundanis praetulerit opibus. Plures enim pauperes sunt in substantia, avarissimi tamen secundum affectum; quos non salvat paupertas, sed affectus damnat. Nihil enim involuntarium beatificabile est, eo quod omnis virtus libero designatur arbitrio.

Beatus ergo pauper, quasi Christi discipulus, qui pro nobis paupertatem sustinuit: nam ipse dominus quodlibet opus implevit quod ad beatitudinem ducit, se praebens exemplar discipulis. Eusebius.

Sed cum caeleste regnum in multis gradibus bonorum consideretur, primus gradus scandentium est eorum qui divino intuitu colunt paupertatem; tales autem fecit eos qui primo facti sunt eius discipuli: ob hoc in eorum persona dicit quia vestrum est regnum Dei; quasi demonstrative hoc proferens ad praesentes, ad quos etiam oculos elevavit.

Chrysostomus. Postquam igitur mandavit paupertatem colere, ea quae consequuntur inopiam coronat honoribus. Contingit autem paupertatem colentes, necessariorum incurrere defectum, et vix acquirere victum; idcirco non sinit discipulos pusillanimes super hoc fieri, dicens beati qui nunc esuritis. Beda. Idest, beati qui castigatis corpus vestrum et servituti subicitis, qui in fame et siti verbo operam datis: quia caelestium tunc gaudiorum habebitis ubertate perfrui. Gregorius Nyssenus.

Altius autem, sicut secundum sensibilem escam diversificatur participantium appetitus ad comestibilem species, sic et in cibo animae, ab his quidem opinabile, ab his autem appetitur quod naturaliter est bonum: unde hic secundum matthaeum beatificantur qui iustitiam loco cibi et potus reputant; non, inquam, particularem, sed universalem virtutem, quam qui esurit beatificandum dicit. Beda. Apertissime nos instruens nunquam nos satis iustos aestimare debere, sed quotidianum iustitiae semper amare profectum; ad cuius perfectam saturitatem non in hoc saeculo, sed in futuro possumus pervenire, ut Psalmista ostendit dicens: satiabor cum manifestabitur gloria tua; unde sequitur quia saturabimini. Gregorius Nyssenus. Avidis enim iustitiae, desideratorum copiam spondet. Nihil enim eorum quae secundum voluptatem in vita quaeruntur satiat inquirentes; solum autem virtutis studium subsequitur praemium quod indeficiens gaudium inserit animae.

Cyrillus. Consequitur autem inopiam non solum defectus rerum ad delectationes facientium, sed etiam depressus vultus propter moestitiam; unde sequitur beati qui nunc fletis. Beatificat flentes, non eos qui simpliciter ab oculis lacrymas emittunt: commune enim est hoc tam fidelibus quam infidelibus, si quid tristium accidat. Magis autem illos beatos asserit qui levem vitam et implicitam carnalibus voluptatibus deditam vitant, refutantes delicias, et pene lacrymantes propter odium mundanorum. Chrysostomus.

Magnum quid vero secundum Deum tristitia est, et impetrat poenitentiam in salutem; unde Paulus, cum non haberet suos defectus flere, pro alienis lugebat. Talis luctus est alacritatis materia: unde sequitur quia ridebitis. Etenim si nihil prosumus his pro quibus flemus, tamen proficimus nobismetipsis: nam qui sic aliena deflet, multo magis non praeteribit inflebiliter sua delicta; magis autem nec facile labetur in scelus. Non dissolvamur in hac brevi vita, ne suspiremus in infinita: non quaeramus delicias, a quibus manat luctus et dolor nimius; sed tristemur tristitia, quae germinat veniam. Est etiam dominum saepius reperire lugentem, ridentem nequaquam.

Basilius. Promittit autem flentibus risum, non quidem emissum per mandibulas sonum, sed meram et impermixtam cuilibet tristitiae alacritatem.

Beda. Qui ergo propter divitias hereditatis Christi, propter panem vitae aeternae, propter spem caelestium gaudiorum, fletus, esuriem, paupertatemque pati desiderat, beatus est; multo autem beatior qui has virtutes inter adversa servare non trepidat; unde sequitur beati eritis cum vos oderint homines: licet enim homines odiant corde nefando dilectum cor Christo laedere nequeunt.

Sequitur et cum separaverint vos. Separent, et a synagoga expellant: Christus invenit et confirmat.

Sequitur et exprobraverint. Exprobrent nomen crucifixi: ipse commortuos sibi conresuscitat, et consedere facit in caelestibus.

Sequitur et eiecerint nomen vestrum tamquam malum: ubi nomen christianorum significat, quod a gentilibus Iudaeisque saepissime quantum ad ipsos memoriae abrasum, et ab hominibus est abiectum, nulla existente causa odii, nisi propter filium hominis; qui scilicet credentes nomen Christi, suum cognomen facere voluerunt. Docet ergo eos ab hominibus insectandos, sed ultra homines esse beandos; unde sequitur gaudete in illa die, et exultate: ecce enim merces vestra multa est in caelo. Chrysostomus. Multum et paucum mensuratur dignitate proferentis.

Quaeramus igitur: quis multam promisit mercedem? si quidem propheta vel apostolus, velut homo paucum esse multum existimavit; nunc autem dominus, qui possidet perennes thesauros, et opes quae quemlibet intellectum transcendunt, multam pollicitus est mercedem. Basilius.

Rursus, magnum aliquando absolutam habet intentionem; sicut magnum est caelum, et magna est terra; aliquando vero ad aliquid habet relationem: ut magnus equus et bos in comparatione similibus. Sic arbitror multam fore mercedem repositam patientibus opprobria propter Christum, non tamquam comparatam ad ea quae penes nos sunt, sed in se multam existentem, et tamquam a Deo donatam.

Damasenus. Illa etiam quae mensurari vel numerari possunt, determinate ingeruntur; quod autem ex quadam excellentia omnem transcendit mensuram et numerum, indeterminate dicitur magnum et multum: puta quando dicimus multam esse Dei misericordiam.

Eusebius. Deinde muniens discipulos ad pugnam adversariorum, quam passuri erant per totum orbem praedicantes, subdit secundum haec enim faciebant prophetis patres eorum. Ambrosius. Quia prophetae Iudaei usque ad mortem corporis persecuti sunt. Beda. Quia vera dicentes solent persecutionem pati; nec tamen ideo prophetae antiqui timore persecutionis a veritatis praedicatione defecerunt.

Ambrosius. In hoc ergo quod dicit beati pauperes, habes temperantiam, quae a peccato abstinet, saeculum calcat, illecebrosa non quaerit. Beati qui esuritis: habes iustitiam: qui enim esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus, quia iustitia eius manet in aeternum. Beati qui nunc fletis; habes prudentiam, cuius est flere quotidiana, et ea quae aeterna sunt quaerere. Beati eritis cum vos oderint homines: habes fortitudinem; sed eam quae non odium meretur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionis pervenitur coronam, si gratiam hominum negligas, divinam sequaris. Ergo temperantia cordis habet munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo. Connexae sibi sunt et concatenatae virtutes, ut qui unam habet, plures habere videatur: et sanctis una competit virtus; sed eius quae fuerit uberius, uberius est praemium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas? sed quia fide praestitit, fidei prae ceteris meruit principatum. Ergo unicuique plura praemia, quia plurima incentiva virtutum; sed quod in aliquo merito copiosius, hoc etiam in praemio redundantius.

#6 Lectio 6

Cyrillus. Praedicto, quod paupertas propter Deum causa sit cuiuslibet boni, et quod esurire et flere non vacabit mercede sanctorum, transfert sermonem ad apposita, et innuit ipsa damnationis et supplicii fore materiam; unde dicitur verumtamen vae vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram. Cyrillus. Haec enim dictio vae semper in Scripturis dicitur his qui non possunt evadere a futuro supplicio. Ambrosius. Licet autem in pecuniariis copiis multa sint lenocinia delictorum, pleraque tamen sunt incentiva virtutum; quamquam virtus subsidia non requirat, et commendatior sit collatio pauperis, quam divitis liberalitas; tamen non eos qui habent divitias, sed eos qui uti his nesciant, sententiae caelestis auctoritate condemnat. Nam ut ille pauper laudabilior est qui prompto largitur affectu, ita criminiosior dives est qui de eo referre gratiam Deo debuit quod accepit, nec census ad communem usum datum sine usu abscondere. Non census igitur, sed affectus in crimine est. Et quamquam nulla poena gravior sit quam successorum profutura compendiis anxio timore servare, tamen quoniam avaritiae desideria congerendi quadam voluptate pascuntur, qui consolationem vitae praesentis habuerunt, remunerationem perpetuam perdidit. Possumus tamen hic divitem intelligere populum Iudaeorum,

vel haeticos, vel certe Pharisaeos, qui ubertate verborum, et quodam ambitiosae facundiae patrimonio delectati, simplicitatem verae fidei supergressi, thesauros inutiles condiderunt.

Sequitur vae vobis qui saturati estis, quia esurietis. Beda. Dives ille purpuratus saturabatur, epulans quotidie splendide; sed dirum vae sustinebat esuriens, quando de Lazari, quem despexerat, digito guttam aquae quaerebat. Basilius. Quod autem necessaria sit abstinentiae ratio, palam est ex eo quod apostolus eam inter fructus spiritus enumeravit. Subiectio enim corporis per nihil aliud sic obtinetur, sicut per abstinentiam; qua sicut quodam freno decet compescere iuventutis fervorem. Est igitur abstinentia interemptio criminis, amotio passionum, vitae spiritualis initium, obtundens in se illecebrarum aculeum.

Ne autem coincidentia fiat cum inimicis Dei, decet accipi quodlibet cum exigit tempus, ad ostendendum quod mundis omnia munda; procedendo quidem ad necessaria vitae, abstinendo autem omnino ab his quae faciunt ad voluptatem.

Attamen nec eamdem horam sibi cunctos sancire possibile, nec modum, nec mensuram.

Sit autem communis intentio non expectare repletionem; replere namque ventrem, ipsum quoque corpus inutile facit erga proprias operationes, somnolentum, et ad nocumenta dispositum.

Beda. Aliter. Si beati sunt illi qui iustitiae semper esuriunt opera, infelices e contra aestimandi sunt qui sibi in desideriis placentes, nullam veri boni famem patiuntur.

Sequitur vae vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis. Basilius. Cum dominus ridentes nunc arguat, palam est quod numquam erit fideli tempus risus; et praecipue in tanta multitudine eorum qui in peccato moriuntur, pro quibus oportet lugere. Superfluous autem risus est immoderantiae signum, et effrenis animae motus; sed usque ad vultus iucunditatem exprimere passionem animae non dedecet. Chrysostomus. Dic autem mihi cur concuteris et defluis qui debes assistere terribili iudicio, et ponere rationem de omnibus hic operatis? Beda. Quia vero ipsa peccati nutrix adulatio, sicut oleum flammis, sic in culpa ardentibus solita est ministrare fomentum, subdit vae cum benedixerint vobis omnes homines. Chrysostomus. Non autem contrarium est quod hic dicitur ei quod alibi dominus dicit: luceat lux vestra coram hominibus, ut scilicet manifestemus bene agere ad gloriam Dei, non ad propriam. Perniciosum enim quid est inanis gloria: et inde sumit ortum iniquitas atque desperatio, et mater malorum avaritia. Quod si viam quaeris divertendi ab hoc, dirigas aspectum semper ad Deum, et esto contentus ea quae apud eum est gloria: nam si in qualibet facultate doctiores eligere oportet in arbitros, quomodo virtutis experimentum pluribus credis, non autem illi qui prae omnibus eam novit, et dare et coronare potest? a quo si gloriam cupis, vita laudem humanam: de nullo enim alio magis consuevimus admirari quam de respuente gloria. Quod si nos, multo magis dominus omnium.

Deinde illud consideres, quod hominum gloria celeriter deficit, quia per cursum temporis oblivioni traditur.

Sequitur secundum haec enim faciebant pseudoprophetae patres eorum. Beda.

Pseudoprophetae significantur, eo quod ad captandum vulgi favorem futura praeloqui conentur. Itaque dominus in monte beatitudines solummodo proborum, in campo vero etiam vae describit reproborum: quia rudes adhuc auditores necesse est terroribus ad bona compelli, perfectos autem satis est praemiis invitari.

Ambrosius. Et attende quod matthaeus, praemiis ad virtutem et fidem populos provocavit; hic autem etiam a criminibus atque peccatis futurorum suppliciorum denuntiatione deterruit.

#7 Lectio 7

Beda. Quia dixerat supra quid ab inimicis pati possent, nunc qualiter cum eisdem inimicis agere debeant ostendit, dicens sed vobis dico qui auditis. Ambrosius.

Non otiose plurimorum factorum caelestium enumeratione progressus ad hunc locum serius venit, ut populus divinis miraculis roboratus ultra legis tramitem virtutum vestigiis progredi edoceret.

Denique inter tria maxima, spem, fidem et caritatem, maior est caritas, quae ordinatur cum dicitur diligite inimicos vestros. Basilius. Inimici quidem proprium est obesse et insidiari. Omnis igitur qui qualitercumque nocet alicui, dicitur inimicus. Cyrillus. Conveniens autem erat huiusmodi conversatio doctoribus sanctis, qui praedicaturi erant ubique terrarum salutarem sermonem; quos si contingeret velle recipere de persequentibus vindictam, omisissent eos ad cognitionem veritatis vocare. Chrysostomus in matthaeum. Non autem dicit: ne odio habeas; sed: diligas; neque simpliciter mandavit diligere, sed etiam benefacere; unde sequitur benefacite his qui oderunt vos. Basilius. Verum quia homo ex corpore consistit et anima, secundum animam quidem benefacimus, huiusmodi arguentes et commonentes eos, et omnino ad conversionem manducentes; secundum corpus autem benefacientes eis in necessariis victui.

Sequitur benedicite maledicentibus vobis.

Qui enim percutiunt proprias animas, digni sunt lacrymis et fletibus, non maledictionibus.

Nihil enim detestabilius est anima maledica, nec immundius lingua quae maledictiones effert. Homo es; aspidum venena non evomas, nec vertaris in belluam. Est tibi datum os, non ut mordeas, sed ut aliorum vulnera sanes.

Inimicos autem mandavit nobis annumerare gradui amicorum, non quorumcumque, sed praecipuorum, pro quibus orare solemus; unde sequitur orate pro persequentibus vos. Plerique autem e contra procumbentes, et fronte super terram percutientes, et manus expandentes, non pro suis criminibus orant Deum, sed adversus inimicos; quod nihil aliud est quam seipsum transfodere. Cum eum qui prohibuit contra inimicos orare, precaris

ut te maledicentem inimicis exaudiat, quomodo possibile est audiri, quando provocas exauditurum, verberando inimicum coram rege, etsi non manibus, verbis tamen? quid facis, homo? stas ut veniam impetres peccatorum, et imples os amaritudine. Mitigationum est tempus, orationis et gemitus, non furoris.

Beda. Sed merito movetur quaestio, quomodo in prophetis inveniuntur multae imprecationes adversus inimicos. Ubi videndum est, quia prophetae per imprecationem quid esset futurum cecinerunt, non optantis voto, sed spiritu praevidentis.

Cyrillus. Vetus autem lex mandabat non offendere alios; vel si prius fuerimus laesi, non ultra proportiones laedentium iras protendere; sed perfectio legis in Christo est, et in suis mandatis; unde sequitur et qui te percutit in maxillam, praebe ei et alteram. Chrysostomus in matthaeum. Nam et medici cum calce feriuntur ab insanis, tunc maxime miserentur eis, et accingunt se ad eorum remedia. Tu quoque similem habeas coniecturam erga persequentes: ipsi namque sunt qui praecipue infirmantur; nec prius desistamus quam totam amaritudinem evomuerint; tunc uberes gratias agent tibi, et ipse Deus te coronabit, eo quod fratrem tuum in pessima aegritudine liberasti. Basilius. Fere autem cuncti contra hoc mandatum procedimus; et praesertim potentes vel principes, non solum si passi fuerint contumelias, sed et si praestita eis non sit reverentia, adversarios reputantes quicumque eos minus reveriti sunt quam se reputaverunt dignos.

Est autem magna infamia principis esse promptum ad vindictam: nam et qualiter alium docebit nil mali pro malo rependere, qui nocenti retribuere satagit? Cyrillus. Vult autem dominus insuper esse contemptorem rerum; unde sequitur et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere: haec est enim virtus animae quae omnino aversa est a passione cupiditatis divitiarum. Decet enim eum qui pius est et oblivisci malorum, ut et ea quibus caros amicos iuvamus, persequentibus conferamus. Chrysostomus in matthaeum. Non autem dixit: fer humiliter iniuriantis impetum; sed: procedas per sapientiam, et ulterius te disponas ad patiendum quae ille cupiat facere, superans insolentiam eius ubertate prudentiae, ut habito pudore in excellenti patientia tua discedat. Sed dicet aliquis: quomodo potest hoc fieri? cum videris Deum factum hominem, tot passum pro te, adhuc quaeris et dubitas quomodo possibile sit nequitiis ignoscere conservorum? quis tale passus est quale dominus tuus dum ligaretur, flagellaretur, sputa perferens, mortem patiens? unde sequitur omni autem petenti te tribue. Augustinus de serm. Dom..

Non dicit: omnia petenti; sed ut id des quod iuste et honeste potes, idest quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum sciri aut credi ab homine potest; et cui iuste negaveris quod petit, indicanda est iustitia; et aliquando melius aliquid tribues, cum petentem iniusta correxeris. Chrysostomus.

In hoc tamen peccamus non modicum, non solum non dando petentibus, sed et eos increpando.

Cur, inquis, non laboras? cur otiosus alitur? dic mihi: et tu laborando possides? sed et si laboras, ad hoc laboras ut vituperes alium? propter unicum panem et tunicam appellas cupidum. Nihil tribuis? nec convicieris. Cur nec tu misereris, et volentibus dissuades? si cunctis indifferenter erogaverimus, semper miserebimur.

Quia enim Abraham cunctos recipiebat, recepit et Angelos. Nam etsi homicida sit et praedo, nonne tibi dignus videtur panis habendi? non igitur simus severi aliorum censores, ne nos quoque exquisite iudicemur.

Sequitur et qui aufert quae tua sunt, ne repetas. Chrysostomus.

A Deo percipimus omnia; quod autem dicimus meum et tuum, nuda tantum sunt verba: si namque domum tuam asseris, emisisti verbum carens subsistentia rei: nam et aer et solum et caementum creatoris sunt, tu etiam ipse qui domum construxisti: sed et si tuus sit usus dubitatur, non solum propter mortem, sed etiam propter rerum eventus.

Anima tua non possidetur a te, et quo pacto tuae reputabuntur opes? vult autem Deus tua fore quae tibi pro fratribus credita sunt; fient autem tua, si pro aliis dispensaveris; si vero tibi affluenter expenderis, quae sunt tua iam facta sunt aliena.

Sed propter nefandam opum cupidinem homines in curiis conrixantur; contra quod Christus ait et qui aufert quae tua sunt, ne repetas. Augustinus de serm.

Dom.. Quod de veste, domo, fundo, iumento, et generaliter omni pecunia dicit. Non autem christianum oportet sic possidere servum quomodo equum aut argentum. Servus si honestius a te regeretur quam ab illo qui eum tibi cupit auferre; nescio utrum quisquam dicere audeat eum debere contemni.

Chrysostomus. Est autem nobis insita lex naturalis, per quam dignoscimus quid sit virtus et vitium; unde sequitur et prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. Non ait: quaecumque non vultis ut faciant, nec vos faciatis: cum enim duae sint viae quae ducunt ad virtutem, scilicet abstinentia mali, et operatio boni, hanc ponit, per istam et illam significans. Et si quidem dixisset: ut sitis homines, diligite bestias, esset mandatum difficile; si vero homines diligere iussit, ad quod naturalis monitio est, quam difficultatem res continet, quam leones et lupi servant, in quibus naturalis cognatio amicitiam cogit? ostenditur igitur quod Christus nihil statuit nostram transcendens naturam; sed quod dudum inseruit conscientiae nostrae, docet; ut propria voluntas pro lege sit tibi; ut si vis bene tibi, bene facias alii; si vis ut alius tui misereatur, proximi miserearis.

Dixerat dominus diligendos esse inimicos. Ne autem putares hyperbolice esse dictum, aestimans solum ad terrorem eis dici, adicit rationem, dicens et si diligitis eos qui vos diligunt, quae vobis est gratia? plures quidem causae sunt quae dilectiones constituunt; dilectio vero spiritualis universas praecellit; nihil enim terrenum eam parit; non utilitas, non beneficium, non natura, non tempus, sed de caelo descendit. Quid autem miraris si non indiget beneficio ut consistat, quando nec ex casu malorum pervertitur? pater quidem passus iniurias, rumpit foedus amoris; coniux post iurgia virum relinquit; filius si longaevum videat patrem, gravatur: at Paulus ibat ad lapidantes, benefactoris eis; Moyses lapidatur a Iudaeis, et orat pro eis. Veneremur itaque spirituales amicitias, quia sunt insolubiles. Unde arguens volentes pigrescere, subdit, nam et peccatores diligentes se diligunt; quasi dicat: quia volo vos his amplius aliquid possidere, non moneo solum amicos diligere, sed etiam inimicos. Benefacientibus etiam benefacere commune est omnibus. Ostendit autem se parum plus petere quam sit moris peccatorum, qui benefaciunt amicis; unde sequitur et si benefacitis his qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? siquidem et peccatores hoc faciunt. Beda. Non solum autem dilectionem vel beneficium peccatorum, quasi infructuosa redarguit, sed etiam mutuum; unde sequitur et si mutuum dederitis his a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? nam et peccatores peccatoribus fenerantur, idest mutantur, ut recipiant aequalia. Ambrosius. In tres autem partes philosophia sibi videtur divisisse iustitiam: unam in Deum, quae pietas vocatur; alteram in parentes vel reliquum genus humanum; tertiam in mortuos, ut his exequiarum iura solvantur. At dominus, legis oraculum ac prophetiae fastigium supergressus, in eos quoque qui laeserunt, pietatis correxit officium, cum subdit verumtamen diligite inimicos vestros.

Chrysostomus in Genesim.

In quo plus tibi quam illi conferes: ille enim diligitur a conservo, tu vero efficiaris similis Deo. Est autem maximae virtutis quando nocere volentes beneficiis complectimur; unde subditur et benefacite. Sicut enim fornacem succensam aqua proiecta extinguit, sic iram ratio cum lenitate: quod enim est aqua igni, hoc est irae humilitas et mansuetudo. Et sicut non extinguitur ignis per ignem, sic nec ira per iram mitigatur.

Gregorius Nyssenus. Debet autem homo vitare damnosam sollicitudinem, ne quaerat ab inope divitiarum augmenta, aeris et auri metallorum sterilius exigens fructum; unde subdit et mutuum date, nihil inde sperantes. Malignam fenorum excogitationem si quis appellet furtum et homicidium, non peccabit: nam quid refert suffosso pariete quemquam erepta possidere, ac fenorum necessitate possidere illicita? basilius. Talis autem avaritiae species, Graece tocos idest partus, Latine fenus, quasi fetus propter mali fecunditatem, ut arbitrator, appellatur. Aut fortasse partus dicitur propter partus dolores, quos animis eorum qui mutuo ad usuram acceperunt, inducere solet. Animalia temporis progressu nascuntur, adolescunt et pariunt; at fenus statim cum oritur parere incipit. Animalia quae citius pariunt, citius parere cessant: sed avarorum pecunia simul cum omni tempore adaugetur. Animalia ubi pariendi vim ad sobolem suam transtulerunt, ipsa parere cessant; at feneratorum pecuniae et novas pariunt, et veteres renovant. Nullus itaque mortiferam hanc bestiam attendet. Sed magna, inquis, o pauper, necessitas, et utilitas est ut mutuum sumam. Et quaenam haec est utilitas? rursum veniet tibi paupertas, et eadem cum accessione necessitas. Meditare iam unde restituas. Unde tibi pecuniae intantum multiplicabuntur ut et sufficient ad usus necessitatem, et ad restitutionem? verum ais: quomodo igitur me enutriam nisi fenus accipiam? mille sunt victus parandi solertiae. Manus habes, labora, servi, tandem mendica: omnia tibi tolerabilia sunt quam pecuniam ad usuram sumere. Ceterum dives ait: quale illud est mutuum cui nulla retributionis spes adiuncta est? considera vim dicti, et legislatoris admiraberis humanitatem.

Cum pauperi dare voles propter dominum, idem et donum est et mutuum: donum quidem, quia non speras receptionem; mutuum vero, propter domini magnificentiam, qui paucis per pauperem acceptis, magna pro ipsis reddet; unde sequitur et erit merces vestra multa. Non vis universorum dominum obnoxium tibi ipsi habere ad persolvendum? aut si quis in urbe dives promittat se tibi pro alio exsolvendum, fideiussionem ipsius accipies, Deum autem pro pauperibus persolutorem non admittes? chrysostomus.

Attende mutui naturam mirabilem: alius recipit, et alius obligat se pro debitis, centuplum in praesenti reddens, in futuro vero vitam aeternam. Ambrosius. Quanta misericordiae merces qui filiis divinae misericordiae asciscitur? sequitur enim et eritis filii altissimi. Sequere igitur misericordiam, ut merearis gratiam. Late patet benignitas Dei: super ingratos pluit, malis fecunda non negat terra proventus.

Sequitur quia ipse benignus est super ingratos et malos. Beda. Vel temporalia bona largiendo, vel caelestia dona singulari gratia inspirando. Cyrillus. Magnum est ergo praeconium pietatis: reddit enim haec virtus nos Deo conformes, et quasi quaedam signa sublimis naturae nostris imprimi animabus; unde sequitur estote ergo misericordes sicut et pater vester misericors est. Athanasius. Ut scilicet aspicientes beneficia eius, bona quae facimus, non hominum, sed eius intuitu faciamus; quatenus a Deo, non ab hominibus praemia consequamur.

#9 Lectio 9

Ambrosius. Addidit dominus non temere iudicandum, ne tui conscius ipse delicti in alterum cogaris ferre sententiam: unde dicit nolite iudicare. Chrysostomus in matthaeum. Non iudices praecedentes te, idest qui discipulus es magistrum, peccator innocentem; quos non oportet increpare, sed monere, et caritative corrigere: nec etiam iudicandum est in incertis et qualibuscumque, quae nec similitudinem habent peccati, aut quae non sunt gravia, sive prohibita.

Cyrillus. Sedat ergo hic pessimam passionem nostrarum conscientiarum, contemptus principum: quamvis enim deceat aliquos se circumspicere, et secundum Deum conversari; hoc non faciunt, sed examinant aliena. Et si videant aliquos infirmari, tamquam propriarum passionum obliti, faciunt hoc detractionis materiam.

Chrysostomus. Nec facile reperies quemquam neque patremfamilias, neque claustralem expertem huius erroris. Sunt autem et hae diabolicæ tentationis insidiae: nam qui severe discutit aliena, nunquam priorum reatum merebitur veniam; unde sequitur et non iudicabimini; sicut enim pius et mitis reprimat peccatorum timorem; sic severus et dirus adjicit criminibus propriis. Gregorius Nyssenus. Non igitur cum acrimonia praecipietis in servos sententiam, ne similia patiamini: vocat enim iudicium asperiores damnationem; unde sequitur nolite condemnare, et non condemnabimini: non enim iudicium cum venia prohibet. Beda. Brevi autem sententia cuncta quae de conversando cum inimicis mandaverat, comprehendendo concludit, dicens dimittite et dimittetur vobis, date et dabitur vobis: ubi dimittere nos iniurias et dare beneficia iubet, ut et nobis peccata dimittantur, et vita detur aeterna. Cyrillus. Quod autem ampliori manu recompensationem accipiemus a Deo, qui largiflue donat diligentibus eum, ostendit subdens mensuram bonam, et confertam, et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Theophylactus.

Quasi dicat: sicut si farinam sine parcitate mensurare velles, conferres eam, coagitares et supereffunderes abunde; sic dominus mensuram magnam et supereffluentem dabit in sinum vestrum. Augustinus de quaest. Evang.. Dicit autem dabunt, quia per illorum merita quibus vel calicem aquae frigidae in nomine discipuli dederunt, mercedem caelestem recipere merebuntur.

Sequitur eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Basilus.

Qua enim mensura unusquisque vestrum mensurat in bene operando aut peccando, eadem vel praemia vel poenas feret. Theophylactus.

Interrogabit autem fortassis aliquis subtilius: si enim supereffluenter redditur, quo modo eadem est mensura? ad quod dicimus, quod non dixit: in tanta mensura remetietur vobis, sed in eadem. Qui enim benefecit, bene fiet ei: quod est remetiri eadem mensura. Sed supereffluentem mensuram dicit, quia millies benefiet ei: sic et in iudicando: qui enim iudicat et Deinde iudicatur, accipit eandem mensuram; secundum vero quod ad plus diiudicabitur, quia sibi similem iudicavit, secundum hoc supereffluens est mensura. Cyrillus. Hoc autem solvit apostolus dicens: qui parce seminat, hoc est modice et manu tenaci, parce et metet, hoc est non copiose; et qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet, hoc est, copiose. Si quis autem non habet, si non faciat, non delinquit: in eo enim quod habet acceptatur, non in eo quo caret.

#10 Lectio 10

Cyrillus. Addidit dominus praedictis parabolam valde necessariam; unde dicitur dicebat autem illis et similitudinem.

Erant enim eius discipuli futuri mundi doctores; unde decebat eos scire viam conversationis honestae, quasi illustratam mentem habentes divino fulgore ne caeci caecos ducerent; et ideo subdit numquid potest caecus caecum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? et si contingat aliquos hoc attingere ut aequalem virtutem doctentium virtuti possideant, sistant in mensura doctentium, et illorum sequantur vestigia; unde sequitur non est discipulus supra magistrum; perfectus autem omnis erit, scilicet discipulus, si sit sicut magister eius; unde et Paulus dicit: imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Christo ergo non iudicante, cur tu iudicas? neque enim venit iudicare mundum, sed misereri. Theophylactus.

Vel aliter. Si tu alium iudicas, et ipse in eisdem peccas, nonne assimilaris caeco caecum ducenti? quomodo enim ille a te ducetur ad bonum, cum et tu pecces? non est enim discipulus supra magistrum.

Si igitur tu peccas, qui te magistrum et ductorem putas, ubi erit qui a te disciplinatur et ducitur? perfectus enim erit discipulus, si sit sicut magister eius.

Beda. Vel sensus huius sententiae pendet ex superioribus, ubi danda eleemosyna et iniuria dimittenda praecipitur. Si te, inquit, ira contra violentum, et contra petentem avaritia caecaverit, numquid tu mente vitiosa vitium eius curare poteris? si etiam magister Christus, qui quasi Deus potuit suas ulcisci iniurias, maluit persecutores patiando reddere mitiores, eandem necesse est quod discipuli, qui puri homines sunt, regulam perfectionis sequantur. Augustinus de quaest. Evang..

Vel quod dicit numquid potest caecus caecum ducere? ideo subiunxit, ut non sperarent a Levitis se accepturos mensuram illam de qua dixit dabunt in sinum vestrum, quoniam decimas dabant eis quos caecos dixit, quia evangelium non tenerent; ut illam remunerationem per discipulos domini potius plebs inciperet iam sperare; quos imitatores suos volens ostendere, addit non est discipulus supra magistrum.

Theophylactus. Inducit autem dominus et aliam parabolam de eodem, subdens quid autem vides festucam, idest modicum criminis, in oculo fratris tui, trabem autem quae in oculo tuo est, idest peccatum tuum maximum, non consideras? Beda. Hoc autem ad superiorem sensum respicit, ubi caecum a caeco duci, idest peccantem a peccatore castigari non posse praemonuit; unde dicitur aut quomodo potes dicere fratri tuo: frater, sine eiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non videns? Cyrillus.

Quasi dicat: qui gravibus obnoxius est peccatis, quae trabem vocat, qualiter damnat eum qui pauca vel quandoque nil mali commisit? hoc enim festuca significat.

Theophylactus. Convenit autem hoc omnibus, et maxime doctoribus, qui subditorum cum minima peccata puniant, propria impunita relinquunt. Propter hoc eos dominus hypocritas vocat, qui ex hoc aliorum peccata iudicant ut iusti videantur; unde sequitur hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicias ut educas festucam de oculo fratris tui.

Cyrellus. Videlicet teipsum primum mundum ostendas a magnis peccatis; consequenter consules proximo modica committenti.

Basilus. Videtur enim revera cognitio sui ipsius gravissimum omnium: neque enim solus oculus exteriora videns super se visu non utitur; sed et ipse noster intellectus, cum alienum velociter coniectat peccatum, lentus est erga propriorum perceptionem defectuum.

#11 Lectio 11

Beda. Contra hypocritam quae coeperat dominus exequitur dicens non est enim arbor bona quae facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructum bonum: quasi dicat: si veram et non fictam vis habere iustitiam, quae verbis ostentat, etiam facto compensa: quia etsi se bonum fingat hypocrita, non est bonus qui facit opera mala; et si reprehendat insontem, non ideo malus est qui facit opera bona. Titus. Hoc autem audiens, non sumas inde tibi favorem inertiae: naturaliter enim arbor movetur, tu vero libero arbitrio fungeris; et omnis arbor sterilis ad aliquid ordinata est, tu vero factus es ad opera virtutum. Isidorus abbas.

Non ergo poenitentiam, sed pertinaciam mali excludit: cum enim mala sit, non potest fructus bonos producere; in virtutem vero conversa fructificat. Quod autem est arboribus natura, hoc est nobis affectio.

Etsi ergo arbor mala non potest fructum bonum producere, poterit tamen. Chrysostomus in matthaeum. Quamvis autem fructus causetur ex arbore, facit tamen notitiam arboris, eo quod arboris distinctio per fructum apparet; unde sequitur unaquaqueque enim arbor de fructu suo cognoscitur.

Cyrellus. Sed et vita morum uniuscuiusque erit significativa: neque enim extrinsecis ornamentis et fictis humilitatibus, vere felicitatis apprehenditur decor, sed et ex his quae aliquis operatur: cuius rei exemplum ponens subdit neque enim de spinis colligunt ficus. Ambrosius.

In spinis istius mundi ficus illa reperiri non potest; quae quia fecundis fructibus melior est, bene species ei resurrectionis aptatur: vel quia, ut legisti: ficus dederunt grossos suos; quod immaturus et caducus et inutilis in synagoga fructus ante praecessit: vel quia immatura nostra vita est in corpore, matura in resurrectione: et ideo procul a nobis debemus saeculares sollicitudines abdicare, quae mordent animum, mentemque adurunt, ut maturos fructus culturae diligentis possimus adipisci.

Hoc ergo ad mundum et resurrectionem; alterum ad animam et corpus refertur, cum subditur neque de rubo vindemiant uvam; vel quia nemo peccatis fructum acquirit animae suae, quae sicut uva, proxima terris corrumpitur, in superioribus maturatur; vel quia nemo potest damnationem carnis evadere, nisi quem Christus redemerit, qui sicut uva pependit in ligno. Beda. Vel spinas et rubum, saeculi curas et punitiones puto esse vitiorum; ficus vero et uvam, dulcedinem novae conversationis et fervorem dilectionis. Non autem de spinis ficus, neque uva de rubo colligitur: quia mens adhuc veteris hominis consuetudine depressa simile potest, sed fructus novi hominis ferre non potest. Sed sciendum, quod sicut ferax palmas sepi involutus recumbit, portansque fructum spina non suum usibus servat humanis; sic dicta vel acta malorum si quando prosunt bonis, non hoc ipsi faciunt mali, sed fit de illis Dei consilio.

Cyrellus. Postquam autem ostendit quod ex operibus potest discerni homo bonus et malus, sicut ex fructibus arbor; nunc idem ostendit per aliud signum, dicens bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum; et malus homo de malo thesauro profert malum. Beda.

Idem est thesaurus cordis quod radix est arboris. Qui ergo in corde thesaurum patientiae perfectique habet amoris, optimos fructus effundens diligit inimicum, et cetera facit quae supra edocuit; at qui thesaurum nequam corde servat, contraria facit. Basilus. Verbi etiam conditio cor a quo processit manifestat, evidenter ostendens dispositionem praecordiorum nostrorum; unde sequitur ex abundantia enim cordis os loquitur. Chrysostomus in matthaeum. Naturalis enim consequentia est ut cum intus abundet nequitia, effluent oretenus verba nequam: unde cum audiveris hominem inhonesta proferentem, non tantam in eo putes latere malitiam quanta verbis exprimitur; sed coniecta fontem rivo esse uberiolem.

Beda. Per oris etiam locutionem dominus universa quae dicto, vel facto, vel cogitatu de corde proferimus, insinuat; moris enim est Scripturarum, verba pro rebus ponere.

#12 Lectio 12

Beda. Ne aliquis sibi frustra blandiretur ex eo quod dictum est ex abundantia cordis os loquitur, quasi verba solum et non magis opera veri christiani quaerantur, consequenter dominus adiungit quid autem vocatis me: domine, domine, et non facitis quae dico? quasi dicat: quid folia rectae confessionis vos germinare iactatis, qui nullos operis boni fructus ostenditis? Cyrellus. Convenit autem soli supremae omnium naturae, dominationis et nomen et res. Athanasius.

Non est ergo hoc verbum hominis, sed Dei ostendentis proprium ortum a patre: dominus enim est qui natus est a solo domino. Non timeas autem dualitatem: non enim secundum naturam separantur.

Cyrillus. Quae autem sit utilitas in mandatorum observatione, quodve damnum accidere possit ex inobedientia, ostendit subdens omnis qui venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos, ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini aedificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum supra petram.

Beda. Petra erat Christus, qui fodit in altum, qui praeceptis humilitatis terrena omnia de cordibus fidelium eruit, ne propter commodum temporale serviant Deo. Basilius. Ponere autem fundamentum supra petram, hoc est inniti fidei Christi, ut immobilis perseveret in adversis, sive humanitus, sive divinitus accidant. Beda.

Vel fundamentum domus, ipsa est intentio bonae conversationis, quod perfectus verbi auditor in adimplendis Christi mandatis firmiter inserit. Ambrosius. Vel omnium fundamentum docet esse virtutum obedientiam caelestium praeceptorum, per quam domus haec nostra, non profluvio voluptatum, non nequitiae spiritualis incursu, non imbre mundano, non haereticorum possit nebulosis disputationibus commoveri; unde sequitur inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, et non potuit eam movere. Beda.

Inundatio tribus modis fit: vel immundorum spirituum, vel improborum hominum, vel ipsa mentis aut carnis inquietudine; et quantum propriis viribus homines fidunt, inclinantur; quantum vero invictissimae illi petrae adhaerent, etiam labefactari nequeunt.

Chrysostomus in matthaeum.

Ostendit etiam nobis dominus quod nullam parit fides utilitatem, si foeda sit conversatio; unde sequitur qui autem audit et non facit, similis est homini aedificanti domum suam supra terram sine fundamento. Beda. Domus diaboli mundus, qui in maligno positus est: quam super terram aedificat, quia obsequentes sibi de caelis ad terrena detrahit; sine fundamento fundamentum non habet, quia non ex propria natura subsistit; malum quippe aedificat, quia omne peccatum sine substantia est, quod tamen, quodcumque sit, in boni natura convalescit.

Quia vero a fundo dicitur fundamentum, possumus etiam fundamentum pro fundo positum non inconvenienter accipere: sicut qui in puteo mergitur, putei fundo retinetur; sic anima corruens, quasi in quodam fundi loco consistit, si se in aliqua peccati mensura continet. Sed cum peccato in quod labitur non potest esse contenta, dum quotidie ad deteriora Deicitur, quasi in puteo in quem cecidit, fundum non invenit quo figatur. Ingruente autem qualibet tentatione, et vere mali et ficte boni peiores fiunt, donec ad extremum perpetuam labantur in poenam; unde sequitur in quam illisus est fluvius, et continuo cecidit, et facta est ruina domus illius magna. Potest etiam per impetum fluminis, extremi iudicii discrimen intelligi, quando utraque domo consummata, ibunt impii in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam. Cyrillus. Vel super terram sine fundamento aedificat qui super arenam dubietatis, quae secundum opinionem est, ponit fundamentum spiritualis fabricae, quos paucae stillae tentationum dissiparunt.

Augustinus de cons. Evang..

Hunc autem sermonem domini prolixum sic exorsus est Lucas, sicut et matthaeus: uterque enim dixit beati pauperes; Deinde multa quae sequuntur in utriusque narratione similia sunt; et ad extremum sermonis ipsa conclusio prorsus eadem reperitur, scilicet de homine qui aedificat supra petram, et super arenam. Posset ergo facillime credi eundem Lucas domini interposuisse sermonem, aliquas tamen praetermississe sententias quas matthaeus posuit, item alias posuisse quas matthaeus non dixit; nisi moveret quod matthaeus in monte dicit habitum sermonem a domino sedente, Lucas autem in loco campestri a domino stante. Non tamen istos duos sermones longa temporis distantia separari hinc probabiliter creditur, quod et ante et postea quaedam similia vel eadem ambo narrarunt. Quamquam illud possit occurrere, in aliqua excelsiori parte montis primo cum solis discipulis fuisse dominum, quando ex eis illos duodecim elegit; Deinde cum eis descendisse de monte, scilicet de ipsa montis celsitudine, in campestrum locum, idest in aliquam aequalitatem quae in latere montis erat, et multas turbas capere poterat, atque ibi stetisse, donec ad eum turbae congregarentur; ac postea cum sedisset, accessisse propinquius discipulos suos, atque illis ceterisque turbis praesentibus unum habuisse sermonem.

|+7 Capitulus 7

#1 Lectio 1

Titus. Cum perfectioribus documentis suos refecisset discipulos, vadit capharnaum, ibi prodigiosa operaturus; unde dicitur cum autem impleisset omnia verba sua in aures plebis, intravit in capharnaum.

Augustinus de cons. Evang..

Hic intelligendum est quia non ante quam haec verba terminasset intravit, sed non esse expressum post quantum temporis intervallum, cum istos sermones terminasset, intraverit capharnaum: ipso quippe intervallo leprosus ille mundatus est, quem suo loco matthaeus interponit.

Ambrosius. Pulchre autem ubi praecepta complevit, formam docet suorum praeceptorum exequi: nam statim gentilis centurionis servus domino curandus offertur; unde sequitur centurionis autem cuiusdam servus male habens, erat moriturus, qui illi erat pretiosus. Quod moriturum dixerit, evangelista non fefellit; moriturus enim erat, nisi fuisset sanatus a Christo.

Eusebius. Strenuus siquidem in bellis erat iste centurio, et militibus Romanis praefectus. Quia vero specialis serviens eius domi languens iacebat, considerans quales salvator erga ceteros virtutes agebat sanando languidos, et iudicans quod non secundum vires humanas haec agebantur miracula, mittit ad eum ut ad Deum, non habito

respectu ad apparens organum, quo cum hominibus conversabatur; unde sequitur et cum audisset de iesu, misit ad eum seniores Iudaeorum, rogans eum ut veniret, et salvaret servum suum.

Augustinus de cons. Evang..

Quomodo ergo verum erit quod matthaeus narrat: accessit ad eum quidam centurio, cum ipse non accesserit? ubi diligenter advertentes intelligamus, matthaeum non deseruisse usitatum modum loquendi: si enim ipsa perventio usitate dicitur per alios fieri, quanto magis accessus per alios fieri potest? non ergo absurde matthaeus per alios facto accessu centurionis ad dominum, compendio dicere voluit, ipsum potius accessisse ad Christum, quam illos per quos verba sua misit: quia quo magis credidit, eo magis accessit.

Chrysostomus in matthaeum.

Qualiter etiam matthaeus dicit quod ipse dixit: non sum dignus ut intres sub tectum meum; Lucas autem hic dicit, quoniam rogat ut veniat? sed mihi videtur quod Lucas significat nobis Iudaicas blanditias. Credibile enim est ut cum vellet abire centurio, retraheretur a Iudaeis blandientibus, et dicentibus, quia nos euntes ducemus eum: unde et eorum preces adulationibus plenae sunt; sequitur enim at illi cum venissent ad Jesum, rogabant eum sollicitate, dicentes: quia dignus est ut hoc illi praestes: diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse aedificavit nobis. Decebat quidem ipsos dicere, quoniam ipse volebat venire et supplicare; nos autem definuimus, calamitatem videntes, et cadaver quod in domo iacebat, aut promere fidei eius immensitatem; sed nolebant propter invidiam fidem viri detegere; ne magnus aliquis esse videretur cui preces porriguntur.

Quod autem matthaeus significat ipsum Israelitam non esse, Lucas vero dicit quoniam aedificavit synagogam, non est contrarium; potuit enim et Iudaeus non esse, et synagogam construxisse. Beda.

In hoc autem ostendunt, quia sicut nos ecclesiam, sic etiam illi synagogam non conventum solummodo fidelium, sed etiam locum quo conveniebant sint soliti appellare.

Eusebius. Et seniores quidem Iudaeorum pro modicis sumptibus ad opus synagogae datis gratiam poscunt; sed dominus non propter hoc, sed pro maiori causa, volens scilicet generare credulitatem in cunctis mortalibus per suam virtutem, seipsum exhibuit; unde sequitur Jesus autem ibat cum illis. Ambrosius.

Quod utique non ideo faciebat quia absens curare non poterat; sed ut formam tibi daret humilitatis imitandae, ad reguli filium noluit pergere, ne videretur magis divitiis detulisse; hic ipse perrexit, ne videretur in centurionis famulo conditionem despexisse servilem. Centurio vero militari tumore deposito, reverentiam sumit, et ad fidem facilis, et ad honorificentiam promptus; unde sequitur et cum non longe esset a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens: domine, noli vexari. Non enim hominis, sed Dei potestate coniecit dari a Christo hominibus sanitatem. Iudaei quidem dignitatem eius praetenderant; iste vero indignum se asseruit non solum beneficii, sed etiam susceptionis domini: non enim dignus sum ut sub tectum meum intres. Chrysostomus in matthaeum. Postquam enim liberatus est a Iudaeorum taedio, tunc mittit dicens: ne putes prae taedio me non venisse; sed indignum reputavi te domi recipere. Ambrosius.

Bene autem Lucas in occursum amicos dicit esse a centurione transmissos, ne praesentia sua, et generare domini verecundiam videretur, et officio provocasse; unde sequitur propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te; sed dic tantum verbo, et sanabitur puer meus. Chrysostomus.

Ubi attende centurionem debitam opinionem habentem de domino: non enim dixit: ora; sed tantummodo: iube, dubitans ne se humiliando renueret.

Subdit nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; et dico huic: vade, et vadit; et alii: veni, et venit; et servo meo: fac hoc, et facit. Beda. Hominem se potestati vel tribuni vel praesidis subditum dicit; imperare tamen minoribus: ut subaudiatur, eum multo magis qui Deus sit, non per adventum tantum corporis, sed per Angelorum ministeria posse implere quod vellet: repellendae enim erant vel infirmitates corporum, vel fortitudines contrariae, et verbo domini, et ministeriis Angelorum.

Chrysostomus. Est autem hic notandum, quod hoc verbum fac imperium designat dictum servo. Ob hoc Deus cum hominem vellet creare non ait unigenito: fac hominem; sed faciamus hominem, ut per formam consensus verborum declaret aequiparantiam. Quia ergo in Christo considerabat excellentiam dominii, ob hoc ait dic verbo: nam et ego dico servo meo, etc.. Christus autem non eum reprehendit, sed eius intentionem roboravit; unde sequitur quo audito Jesus miratus est. Beda. Sed quis in illo fecerat ipsam fidem nisi ille qui admirabatur? sed et si alius eam fecisset, quid miraretur qui praescius erat? quod ergo miratur dominus, nobis mirandum esse significat: omnes enim tales motus cum de Deo dicuntur, non perturbati animi signa sunt, sed docentis magistri.

Chrysostomus. Ut autem liqueat tibi quod dominus hoc ideo dixit ut alios instruat, prudenter evangelista hoc aperiens subdit amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni. Ambrosius.

Et quidem si sic legas: in nullo tantam fidem inveni in Israel, simplex intellectus et facilis est; si vero iuxta Graecos: nec in Israel tantam fidem inveni, fides huiusmodi etiam electioribus, et Deum videntibus antefertur. Beda. Non autem de omnibus retro patriarchis et prophetis, sed de praesentis aevi loquitur hominibus; quibus ideo centurionis fides antefertur, quia illi legis prophetarumque monitis edocti, hic autem nemine docente sponte credidit.

Ambrosius. Probatur autem fides domini, et servi sanitas roboratur; unde sequitur et reversi qui missi fuerant domum, invenerunt servum qui languerat sanum. Potest ergo meritum domini et famulis suffragari, non solum fidei merito, sed et studio disciplinae. Beda. Plenius autem haec explicat matthaeus, quod dicente domino

centurioni: vade, sicut credidisti fiat tibi, sanatus sit puer ex illa hora. Sed beato Lucae moris est, quod plene viderit ab aliis evangelistis exposita abbreviare, vel etiam de industria praeterire; quae vero ab eis ommissa vel breviter cognoverit tacta, dilucidare solertius.

Ambrosius. Mystice autem servo centurionis populus nationum, qui mundanae servitutis vinculis tenebatur, aeger lethalibus passionibus, beneficio domini sanandus exprimitur. Beda. Centurio autem, cuius fides Israeli praefertur, electos a gentibus ostendit; qui quasi centenario milite stipati virtutum spiritualium sunt perfectione sublimes: numerus enim centenarius, qui de laeva transfertur ad dexteram, in caelestis vitae significationem poni consuevit. Tales ergo pro his necesse est ut domino supplicent qui adhuc spiritu servitutis premuntur; nos autem, qui de gentibus credimus, non ipsi ad dominum venire possumus, quem in carne videre non valeamus; sed ad eum accedere debemus per fidem. Seniores autem Iudaeorum mittere, hoc est summos ecclesiae viros, qui nos ad dominum praecesserunt, suppliciter obsecrando patronos acquirere, qui nobis testimonium reddentes, quod ecclesiam aedificare curemus, pro nostris peccatis intercedant.

Pulchre autem dicitur quia Jesus non longe erat a domo, quia prope timentes eum salutare ipsius; et qui naturali lege recte utitur, quo bona quae novit operatur, eo illi qui bonus est appropriat.

Ambrosius. Non vult autem Jesum vexari centurio; quia quem Iudaeorum populus crucifixit, inviolatum ab iniuria manere desiderat populus nationum; et, quod ad mysterium spectat, vidit in pectora adhuc gentilium non esse penetrabilem Christum.

Beda. Milites autem et servi, qui centurioni obediunt, virtutes sunt naturales, quarum copiam multi ad dominum venientes deferunt secum. Theophylactus.

Vel aliter. Centurio est intellectus, qui multorum in militia princeps existit, dum multas in hac vita res habet. Habet autem servum infirmum, irrationabilem animae partem, irascibilem et concupiscibilem dico. Et mittit ad Jesum mediatores Iudaeos, idest confessionis cogitationes et verba; et confestim suscipit servum sanum.

#2 Lectio 2

Cyrillus. Mira dominus miris annectit; et supra quidem accersitus occurrit, hic vero non vocatus accedit; unde dicitur et factum est, Deinceps ibat in civitatem quae vocatur Naim. Beda. Naim est civitas Galilaeae in secundo milliario montis thabor. Divino autem nutu multa turba dominum comitatur, ut multi essent tanti miraculi testes; unde sequitur et ibant cum illo discipuli eius et turba copiosa. Gregorius Nyssenus. Resurrectionis autem experimentum non ita verbis sicut operibus a salvatore didicimus, qui ab inferioribus inchoans opus miraculi, fidem nostram assuefacit ad maiora. Primo quidem in aegritudine desperata servi centurionis, resurrectionis incepit potestatem; post haec altiori potestate ducit homines ad fidem resurrectionis, dum suscitavit filium viduae, qui ferebatur ad monumentum; unde sequitur cum autem appropinquaret portae civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suae. Diceret enim aliquis de puero centurionis, quod moriturus non erat: ut igitur temerariam linguam compesceret, iam defuncto iuveni Christum obviare fatetur unico filio viduae; nam sequitur et haec vidua erat, et turba civitatis multa cum illa. Aerumnae molem brevibus verbis explicuit. Mater vidua erat, et non sperabat ulterius filios procreare; non habebat in quem aspectum dirigeret vice defuncti; hunc solum lactaverat, solus aderat alacritatis causa in domo; quicquid matri dulce ac pretiosum, hic solus extiterat. Cyrillus. Miseranda passio, et ad fletum et lacrymas potens provocare. Unde sequitur quam cum vidisset dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: noli flere. Beda. Quasi dicat: desiste quasi mortuum flere, quem mox vivum resurgere videbis. Chrysostomus.

Iubens autem cessare a lacrymis qui consolatur moestos, monet nos praesentibus defunctis consolationem recipere, resurrectionem sperantes. Tenet autem feretrum vita obvians morti; unde sequitur et accessit, et tetigit loculum; hi autem qui portabant steterunt. Cyrillus in iohannem. Ideo autem non solo verbo peragit miraculum, sed et feretrum tangit, ut cognoscas efficax esse sacrum Christi corpus ad humanam salutem: est enim corpus vitae, et caro verbi omnipotentis, cuius habet virtutem: sicut enim ferrum adiunctum igni perficit opus ignis, sic postquam caro unita est verbo quod vivificat omnia, ipsa quoque facta est vivificativa, et mortis expulsiva.

Titus. Non autem salvator similis est eliae deflenti filium sareptanae, nec qualis eliseus, qui proprium corpus applicuit corpori defuncti, nec qualis est Petrus, qui pro thabita oravit; sed ipse est qui non entia velut entia vocat, qui mortuos ut vivos alloqui potest; unde sequitur et ait: adolescens, tibi dico: surge.

Gregorius Nyssenus. Qui dixit adolescentem, florentis significavit temporis horam, primam producentem lanuginem: qui Paulo ante muliebris erat maternorum oculorum aspectui, iam aspirans ad tempus sponsalium, virga generis, successione ramus, baculus senectutis. Titus. Incunctanter autem erectus est cui sunt mandata directa: divina enim potestas est irrefragabilis: nulla mora, nulla orationum instantia; unde sequitur et resedit qui erat mortuus, et coepit loqui; et dedit illum matri suae. Indicia sunt haec verae resurrectionis: corpus enim exanime loqui non potest; nec reportasset mulier ad domum defunctum filium inanimatum.

Beda. Pulchre autem evangelista dominum prius misericordia motum esse super matre, ac sic filium resuscitare testatur, ut in uno nobis exemplum imitandae pietatis ostenderet, in altero fidem mirandae potestatis astrueret; unde sequitur accepit autem omnes timor, et magnificabant Deum, dicentes: quia propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus visitavit plebem suam. Cyrillus.

Hoc magnum fuit in populo insensibili et ingrato: post modicum enim nec prophetam, nec ad utilitatem populi procedere ipsum existimavit. Neminem autem habitantium Iudaeam hoc miraculum latuit; unde sequitur et exiit hic sermo in universam Iudaeam, et in omnem circa regionem. Ambrosius. Idoneum autem est dicere, quod septem resurrectiones ante dominicam narrantur; quarum prima est filii sareptanae, secunda filii sunamitis, tertia quae facta est in reliquiis elisei, quarta quae facta est in Naim, quinta filiae archisynagogi, sexta Lazari, septima in Christi passione, multa namque corpora sanctorum surrexerunt; octava est Christi, qui expers mortis remansit ulterius, in signum quod communis resurrectio, quae futura est in octava aetate, non tolletur morte, sed indissolubilis permanebit.

Beda. Defunctus autem qui extra portam civitatis multis est intuentibus elatus, significat hominem lethali funere criminum soporatum, et animae mortem non cordis adhuc cubili tegentem, sed ad multorum notitiam per locutionis operisve indicium, quasi per civitatis Ostia, propalantem. Portam enim civitatis puto aliquem de sensibus esse corporalibus: qui bene filius unicus matris suae fuisse perhibetur, quia una est ex multis personis collecta mater ecclesia: viduam autem esse ecclesiam, omnis anima quae se domini morte redemptam meminit, agnoscit. Ambrosius. Hanc enim viduam populorum turba circumseptam plus video esse quam feminam, quae resurrectionem unici adolescentis filii a pompa funeris revocat ad vitam, quarum contemplatione lacrymarum, quae flere prohibetur eum cui resurrectio debebatur. Beda. Vel Novati dogma confunditur, qui dum poenitentium mundationem evacuare conatur, matrem ecclesiam de natorum suorum spirituali extinctione plorantem spe vitae reddendae negat consolari debere. Ambrosius.

Hic autem mortuus in loculo materialibus quatuor ad sepulchrum ferebatur elementis; sed spem resurgendi habebat, quia ferebatur in ligno; quod etsi nobis ante non proderat, tamen posteaquam Christus id tetigit, proficere coepit ad vitam; ut esset iudicio salutem populo per crucis patibulum refundendam.

In secreto enim iacemus exanimes, cum vel ignis immodicae cupiditatis exaestuat, vel frigidus humor exundat, et pigra quadam corporis habitudine vigor hebetatur animorum.

Beda. Vel locus in quo mortuus effertur, male secunda desperati peccatoris conscientia est: qui vero sepeliendum portant, vel immunda desideria, vel blandimenta sunt sociorum; qui, domino loculum tangente, steterunt: quia superni formidine iudicii tacta conscientia, carnales saepe voluptates et iniuste laudantes coercens ad se revertitur, vocantique ad vitam respondet salvatori. Ambrosius. Si ergo grave peccatum est, quod poenitentiae tuae lacrymis ipse lavare non possis, fleat pro te mater ecclesia, assistat et turba; iam resurges a funere, et incipies vitalia loqui, timebunt omnes; unius enim exemplo omnes corriguntur: laudabunt etiam Deum, qui tanta nobis remedia vitandae mortis indulsit. Beda. Visitavit autem Deus plebem suam, non solum semel verbum suum incorporando, sed semper in corda mittendo. Theophylactus.

Viduam etiam potes intelligere animam virum amittentem, idest divinum sermonem: filius enim est intellectus, qui extra civitatem effertur viventium; locus eius est corpus eius, quod quidam dixerunt esse sepulchrum: tangens autem eum dominus levat ipsum, iuvenescere faciens eum qui surgens a peccato incipit loqui et alios edocere: non enim prius ei crederetur.

#3 Lectio 3

Cyrillus. Miraculum quod omnes inhabitantes Iudaeam et Galilaeam sciverant, referunt sancto baptistae quidam ex eius discipulis, unde sequitur et nuntiaverunt ioanni discipuli eius de omnibus his. Beda. Non simplici corde, ut opinor, sed invidia stimulante: nam et alibi conqueruntur dicentes: Rabbi, qui erat tecum trans iordanem, ecce hic baptizat; et omnes veniunt ad eum. Chrysostomus.

Tunc autem magis ad eum erigimur cum incumbit necessitas: et ideo ioannes detrusus in carcerem, quando magis discipuli eius indigebant iesu, tunc mittit eos ad Christum; sequitur enim et convocavit duos de discipulis suis ioannes, et misit eos ad Jesum, dicens: tu es qui venturus es, an alium expectamus? Beda.

Non ait: tu es qui venisti; sed: tu es qui venturus es? et est sensus: manda mihi, quia interficiendus ab Herode et ad inferna descensus sum, utrum te et inferis debeam nuntiare, qui superis nuntiavi; an hoc non conveniat filio Dei, et alium ad haec sacramenta missurus es? Cyrillus. Sed omnino reprobanda est talis opinio: nunquam enim reperimus sacram Scripturam disserere, quod infernalibus praenuntiaverit baptista ioannes salvatoris adventum. Illud etiam verum est dicere, quod non ignoravit baptista virtutem mysterii incarnationis unigeniti; unde et hoc cum aliis noverat quod illuminaturus erat in inferno manentes, cum pro omnibus gustaverit mortem, tam vivis quam mortuis. Sed quoniam sermo sacrae Scripturae hunc quidem praedixit venturum tamquam Deum et dominum; alii vero missi sunt sicut famuli ante Christum: ideo omnium salvator et dominus a prophetis nominabatur, qui venit vel qui venturus est, secundum illud: benedictus qui venit in nomine domini; et in Habacuc: post modicum qui venturus est veniet et non tardabit. Igitur divinus baptista quasi nomen accipiens a sacra Scriptura, misit quosdam discipulorum suorum quaesituros an ipse sit qui venit vel qui venturus est. Ambrosius. Sed quomodo fieri posset ut de quo dixerat: ecce qui tollit peccatum mundi, adhuc eum Dei filium esse non crederet? aut enim insolentiae est ei tribuere divina quae nescit, aut de Dei filio dubitasse perfidiae est.

Nonnulli autem de ipso iohanne intelligunt magnum quidem ita prophetam ut Christum agnosceret; sed tamen non tamquam dubium, sed tamquam pium vatem quem venturum crediderat, non credidisse moriturum. Non igitur fide, sed pietate dubitavit, sicut et Petrus dicens: propitius tibi esto, domine, non fiet hoc. Cyrillus. Vel ex

dispensatione interrogat; noverat enim ut praecursor passionis Christi mysterium; sed ut discipulis suis constet quanta sit excellentia salvatoris, ex propriis discipulis prudentiores misit, quos praecepit sciscitari, et viva salvatoris voce conicere, si ipse est qui expectabatur; unde subditur cum autem ad eum venissent viri, dixerunt: iohannes baptista misit nos ad te, dicens: tu es qui venturus es, an alium expectamus? sciens autem ut Deus quo animo misisset eos iohannes, et causam adventus eorum, tunc temporis egit uberiora miracula; unde sequitur in ipsa autem hora curavit multos a languoribus et plagis et spiritibus malis, et caecis multis donavit visum. Non dicit eis expresse: ego sum; sed ducit eos magis ad rei certitudinem, ut congrua ratione sumentes fidem ipsius revertantur ad eum qui misit eos; unde non ad verba, sed ad propositum mittentis responsum exhibuit; nam sequitur et respondens dixit illis: euntes renuntiate iohanni quae vidistis et audistis; quasi dicat: narrate iohanni quae quidem audistis per prophetas, consummari vero vidistis a me: ea enim tunc agebat quae praedixerant prophetae eum facturum; de quibus subditur quia caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt. Ambrosius.

Plenum sane testimonium, quo dominum propheta cognosceret: de ipso enim fuerat prophetatum quia dominus dat escam esurientibus, erigit elisos, solvit compeditos, illuminat caecos; et quod qui ista facit, regnabit in aeternum.

Ergo non humanae ista, sed divinae virtutis insignia sunt. Huius autem evangelii exempla vel rara vel nulla inveniuntur: unus tobias oculos recepit; et haec fuit Angeli, non hominis medicina; elias mortuum suscitavit; ipse tamen rogavit et flevit, hic iussit; eliseus leprosum mundari fecit; non tamen ibi valuit praecepti auctoritas, sed mysterii figura. Theophylactus.

Sunt enim haec verba Isaiae dicentis: Deus ipse veniet, et salvabit nos. Tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt; tunc saliet sicut cervus, claudus. Beda. Et, quod his non minus est, subditur pauperes evangelizantur, pauperes scilicet spiritu vel opibus, intus illuminantur, ut inter divites et egenos in praedicatione nulla distantia sit. Hoc magistri comprobavit veritatem; quando omnis qui apud eum salvari potest, aequalis est. Ambrosius. Sed tamen parva adhuc ista dominicae testificationis exempla: plenitudo fidei crux domini, obitus, sepultura est; unde addidit et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Crux enim etiam electis scandalum posset afferre; sed nullum hoc maius divinae personae est testimonium; nihil enim est quod magis esse ultra humana videatur, quam totum se obtulisse pro mundo.

Cyrrillus. Vel per hoc volebat ostendere quod quaecumque versabantur in cordibus eorum, ab oculis ipsius effugere nequiverunt; ipsi enim erant qui scandalizabantur de ipso. Ambrosius. Mystice autem in iohanne supra diximus typum esse legis, quae praenuntia fuit Christi. Mittit ergo iohannes discipulos suos ad Christum ut supplementum scientiae consequantur, quia plenitudo legis est Christus: et fortasse isti discipuli sunt duo populi, quorum unus ex Iudaeis credidit, alter ex gentibus, qui ideo credidit, quia audivit.

Voluerunt ergo et isti videre: quia beati oculi qui vident. Cum autem venerint ad evangelium, et cognoverint illuminari caecos, ambulare claudos, tunc dicent: oculis nostris perspeximus: videmur enim nobis vidisse quae legimus: aut fortasse in parte quadam corporis nostri, omnes videmur investigasse dominicae seriem passionis: fides enim per paucos ad plures pervenit. Lex ergo Christum venturum annuntiat, evangelii Scriptura venisse confirmat.

#4 Lectio 4

Cyrrillus. Coniecit dominus, tamquam hominum secreta cognoscens, aliquos dicturos: si usque hodie ignorat iohannes Jesum, qualiter eum ostendebat nobis, dicens: ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi? ut igitur sanaret hanc passionem quae eis acciderat, damnum quod ex scandalo procedebat, exclusit; unde dicitur et cum discessissent nuntii iohannis, coepit dicere de iohanne ad turbas: quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? quasi dicat: mirati estis de iohanne baptista, et pluries perrexitis ad eum, percurrentes tam longa deserti itinera: frustra siquidem, si sic levem ipsum existimatis, ut similis sit arundini declinanti quocumque agitat ventus.

Talis enim esse videtur, si quae cognovit, ex levitate se ignorare fatetur. Titus.

Non autem existis in desertum, ubi nulla iucunditas, civitatibus omissis, nisi de hoc viro curam gerentes. Graecus. Hoc autem post recessum discipulorum iohannis dominus dixit: non enim praesentibus eis proferre volebat baptistae praeconia, ne blandientis verba esse putarentur. Ambrosius.

Non otiose autem iohannis hic persona laudatur, qui vitae amore posthabito, iustitiae formam nec mortis terrore mutavit. Deserto enim mundus hic comparari videtur adhuc sterilis, adhuc incultus; in quem negat nobis dominus ita prodeundum ut mente carnis inflatos, vacuosque virtutis internae viros, et fragili se gloriae saecularis sublimitate iactantes, exemplari quodam et imagine nobis putemus imitandos, quos procellis huius mundi obnoxios vita mobilis inquietat, iure arundini comparandos. Graecus.

Est etiam infallibile testimonium vitae iohannis vestitus cum carcere, in quem detrusus non fuisset, si scivisset favere principibus; unde sequitur sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? ecce qui in veste pretiosa sunt et in deliciis, in domibus regum sunt. Mollibus vestimentis indutus viventes in deliciis significat. Chrysostomus.

Mollis autem vestis dissolvit rigidam animam; et si rigidum corpus assumat et asperum, facile per huiusmodi mollitiem delicatum reddit et fragile. Facto vero corpore molliori, necesse est et animam participare laesionem; nam ut plurimum operationes ipsius consonant dispositionibus corporis. Cyrillus. Qualiter ergo tanta sedulitas religionis ut carnales passiones subiceret, ad tantam ignorantiam deveniret, nisi ex mentis levitate, quam non asperitates, sed illecebrae mundanae delectant? igitur si velut non colentem deliciosa iohannem imitami, date ei robur continentiae competens si vero nihil amplius debetur honestae conversationi, quid, omissa reverentia delicorum, incolam deserti, vileque tegumen et camelorum vellus miramini? chrysostomus in matthaeum.

Per utrumque autem dictorum designat, quod iohannes nec naturaliter, nec facile mobilis erat, nec ulla voluptate flecteretur. Ambrosius. Et quamvis plerosque mollioris cura vestis effeminet, tamen alia videtur hic indumenta significare; humana scilicet corpora, quibus anima nostra vestitur. Sunt autem mollia indumenta deliciosi actus et mores; hi vero quibus fluida deliciis membra solvuntur, regni caelestis extorres sunt; quos rectores mundi huius atque tenebrarum ceperunt: hi sunt enim reges qui dominantur suorum operum aemulos.

Cyrillus. Sed forte inconveniens est circa hoc excusare iohannem; fatemini enim eum imitabilem esse; unde subdit sed quid existis videre? prophetam? utique dico vobis: et plusquam prophetam. Prophetae namque praedicabant venturum: hic autem non solum venturum praedicavit, sed et praesentem indicavit, dicens: ecce agnus Dei. Ambrosius.

Maior sane propheta, in quo finis est prophetarum: quia multi cupierunt videre quem iste conspexit, quem iste baptizavit.

Cyrillus. Cum igitur et a loco et a vestibus et ex concursu hominum morem eius descriperit, introducit prophetae testimonium, dicens hic est, de quo scriptum est, scilicet in Malachia: ecce mitto Angelum meum. Titus. Angelum appellat hominem, non quia natura esset Angelus, homo enim naturaliter erat; sed quia opus Angeli exercebat, nuntiando Christi adventum.

Graecus. Quod autem subdit ante faciem tuam, propinquitatem designat: apparuit enim hominibus prope Christi adventum; quapropter et plusquam prophetam ipsum esse existimandum est; nam et hi qui in militiis collaterales sunt regibus, digniores et familiariores sunt. Ambrosius.

Viam autem domino non solum nascendi secundum carnem ordine fideique nuntio, sed etiam praecursu quodam paravit passiones; unde sequitur qui praeparabit viam tuam ante te. Si autem et Christus propheta, quomodo maior hic omnibus? sed inter mulieris, non virginis natos: maior enim iis fuit quibus aequalis poterat esse sorte nascendi; unde sequitur dico enim vobis: maior inter natos mulierum propheta iohanne baptista non est. Chrysostomus in matthaeum.

Sufficit quidem domini vox praebens testimonium praeeminentiae iohannis inter homines; reperiet autem qui vult et rei veritatem consonam, si mensam eius consideraverit, si vitam, si mentis excellentiam: velut enim qui caelitus descendisset, degebat in terra, fere nullam gerens curam de corpore, intellectualiter erectus in caelum, et soli Deo coniunctus, de nullo mundanorum sollicitus; sermo severus et lenis: nam cum populo Iudaeorum viriliter et ferventer, cum rege audacter, cum propriis discipulis leniter conferebat: nil frustra vel leviter, omnia convenienter agebat. Isidorus abbas. Maior etiam inter natos mulierum iohannes eo quod ab ipso matris utero prophetavit, et positus in tenebris lumen quod iam venerat non ignoravit.

Ambrosius. Denique eo usque cum Dei filio non poterit iohannis esse ulla collatio ut et infra Angelos aestimetur; unde sequitur qui autem minor est in regno Dei, maior est illo. Beda. Haec sententia duobus modis potest intelligi: aut enim regnum Dei appellavit quod nondum accepimus, in quo sunt Angeli, et quilibet in eis minor, maior est quolibet iusto portante corpus, quod aggravat animam; aut si regnum Dei intelligi voluit huius temporis ecclesiam, seipsum dominus significavit, qui nascendi tempore minor erat iohanne, maior autem divinitatis auctoritate et potestate dominica: proinde secundum primam expositionem ita distinguitur: qui autem minor est in regno Dei, ac Deinde subinfertur maior est illo; secundum posteriorem vero ita: qui autem minor est, ac Deinde subinfertur in regno Dei maior est illo. Chrysostomus.

Ut enim copia laudum iohannis occasionem Iudaeis non daret praefereendi iohannem Christo, hoc subdidit.

Ne autem putes quod comparative se dixerit maiorem iohanne. Ambrosius. Alia enim est ista natura, nec humanis generationibus comparanda: non potest enim homini cum Deo ulla esse collatio. Cyrillus.

Mystice autem, cum iohannis praerogativam ostendit inter natos mulierum, ponit ex opposito aliquid maius eo, scilicet qui per spiritum sanctum natus est filius Dei: regnum enim donum Dei spiritus est. Quamvis ergo secundum operationem et sanctitatem, minores sumus his qui legis mysterium sunt assecuti, quos iohannes significat: tamen maiora per Christum attingimus, participes facti divinae naturae.

#5 Lectio 5

Chrysostomus in matthaeum.

Praemissa commendatione iohannis, magnum Pharisaeorum et legisperitorum prodidit crimen, qui nec post publicanos baptisma iohannis acceperunt; unde dicitur et omnis populus audiens et publicani iustificaverunt Deum, baptizati baptismo iohannis. Ambrosius in Lucam.

Iustificatur Deus per baptismum, dum se homines peccata propria confitendo iustificat: qui enim peccat, et confitetur Deo peccatum, iustificat Deum: cedens ei vincenti, ab eoque gratiam sperans.

In baptisate igitur iustificatur Deus, in quo est et confessio, et venia peccatorum.

Eusebius in Lucam. Quia etiam crediderunt, iustificaverunt Deum: apparuit enim eis iustus in omnibus quae fecit. Pharisei autem repellendo iohannem, tamquam inobedientes, non consonabant prophetae dicenti: ut iustificeris in sermonibus tuis; unde sequitur Pharisei autem et legisperiti consilium Dei spreverunt in semetipsis, non baptizati ab eo. Beda. Haec verba sive ex persona evangelistae, sive ex persona salvatoris, ut quibusdam placet, dicta sunt.

Quod autem dicit in semetipsis, vel contra semetipsos, significat quia qui gratiam Dei respuit, contra semetipsum facit.

Vel ad semetipsos missum Dei consilium stulti et ingrati vituperantur noluisse recipere.

Consilium ergo est Dei, quod per passionem et mortem Christi salvare decrevit: quod Pharisei et legisperiti spreverunt.

Ambrosius. Non condemnamus ergo, sicut Pharisei, consilium Dei quod est in iohannis baptisate: hoc est consilium quod magni consilii Angelus reperit.

Iohannis consilium nemo contemnit, Dei consilium quis refutet? Cyrillus.

Erat autem quidam modus ludendi talis consuetus apud filios Iudaeorum: bipartiebatur puerorum caterva, qui rerum praesentis vitae deridentes repentinam transmutationem, hi quidem canebant, hi vero moerebant; sed nec gaudentibus congaudebant moerentes, nec qui gaudebant confirmabant se flentibus; Deinde arguebant se invicem improperantes incompassionis malitiam.

Tale quid passam fuisse Iudaeorum plebem una cum principibus Christus innuebat; unde ex persona Christi subditur cui ergo similis dicam homines generationis huius, et cui similes sunt? similes sunt pueris sedentibus in foro, et loquentibus ad invicem, et dicentibus: cantavimus vobis tibiis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis. Beda. Generatio Iudaeorum comparatur pueris, quia doctores olim prophetas habebant, de quibus dicitur ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem. Ambrosius.

Cantaverunt autem prophetae spiritualibus modulis publicae salutis oracula resultantes, fleverunt threnis flebilibus Iudaeorum dura corda mulcentes. Hoc canticum non in foro, non in plateis canebatur, sed in ierusalem: ipsa est enim dominicum forum, in quo praeceptorum caelestium iura conduntur. Gregorius Nyssenus.

Canticum autem et lamentatio nil aliud est quam excessus, hoc quidem gaudii, illud vero moeroris. Resonat autem quaedam consona melodia ex organo musico, secundum quam dum homo pede et motu consono corporis commovetur, intrinsicam dispositionem manifestat; et ideo dicit lamentavimus, et non plorastis.

Augustinus de quaest. Evang..

Haec autem pertinent ad iohannem et Christum. Quod enim dicit lamentavimus, et non plorastis, ad iohannem pertinet, cuius abstinentia a cibis et potu luctum poenitentiae significabat; unde exponendo subdit venit enim iohannes baptista neque manducans panem, neque bibens vinum; et dicitis: Daemonium habet.

Cyrillus. Praesumunt criminari virum qualibet admiratione dignum: Daemonium habere dicunt mortificantem legem peccati, quae latet in membris. Augustinus de quaest. Evang.. Quod autem dixerat cantavimus tibiis, et non saltastis, ad ipsum dominum pertinet, qui utendo cum ceteris cibo et potu, laetitiam regni significabat; unde sequitur venit filius hominis manducans et bibens; et dicitis: ecce homo devorator et bibens vinum.

Titus. Noluit enim Christus abstinere ab huiusmodi cibis, ne occasionem daret haereticis, qui dicunt creaturas esse malas, et vituperant carnes et vinum. Cyrillus.

Ubi autem potuerunt ostendere dominum voratorem? invenitur enim Christus ubique reprimere immoderantiam, et ad modestiam ducere. Conversabatur autem cum publicanis et peccatoribus; unde contra eum dicebant amicus publicanorum et peccatorum; cum tamen nullatenus ipse posset in peccatum incidere, sed e contra fiebat eis causa salutis: non enim coinquinatur sol radians super totam terram, et frequenter superveniens immundis corporibus; nec sol iustitiae laedetur conversando cum pravis. Nemo autem conetur comparare propriam mensuram dignitatibus Christi: sed quilibet propriam fragilitatem considerans vitet consortia talium: prava namque colloquia mores corrumpunt bonos.

Sequitur et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis. Ambrosius. Sapientia Dei filius est per naturam, non per profectum: quae iustificatur per baptisma, in eo quod non per contumaciam refutatur, sed per iustitiam Dei munus agnoscitur. In eo ergo iustificatio Dei est, si non ad indignos et obnoxios, sed ad innocentes, per ablutionem sanctos et iustos, videatur sua munera transtulisse.

Chrysostomus. Filios autem sapientiae dicit sapientes: consuevit enim Scriptura malos magis ex peccato quam ex nomine indicare, bonos autem filios appellare informantis eos virtutis. Ambrosius. Bene autem dicit ab omnibus: quia circa omnes iustitia reservatur, ut susceptio fiat fidelium et eiectio perfidorum. Augustinus de quaest. Evang.. Vel quod dicit iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis, ostendit filios sapientiae intelligere, nec in abstinendo, nec in manducando esse iustitiam, sed in aequanimitate tolerandi inopiam: non enim usus, sed concupiscentia reprehendenda est, dummodo congruas in generibus alimentorum his cum quibus tibi vivendum est.

Beda. Quia superius dictum fuerat: et omnis populus audiens et publicani iustificaverunt Deum, baptizati baptisate iohannis, idem evangelista, quae verbis proposuerat, etiam factis astruit: iustificatam scilicet sapientiam a iustis et poenitentibus, dicens rogabat autem illum quidam Pharisaeus ut manducaret cum illo. Gregorius Nyssenus.

Haec conscriptio quemdam utilem intellectum sapit. Sunt enim plerique eorum qui se iustificant inflati suspicione vani sensus, priusquam veniat verum iudicium, separantes seipsos velut agnos ab hoedis, nec tecto, nec escis cum plerisque communicare volentes, abominantes omnes quicumque non extremum sed medium tenent callem in vita. Lucas ergo plus medicus animarum quam corporum, ostendit ipsum Deum et salvatorem nostrum piissime alios visitantem; unde sequitur et ingressus domum Pharisaei discubuit: non ut aliquid de vitiis eius sortiatur, sed ut impartiat de iustitia propria. Cyrillus. Mulier autem inhonestae vitae, promens autem fidelem affectum, venit ad Christum, quasi potentem veniam commissorum largiri; sequitur enim et ecce mulier quae erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod Jesus accubuit in domo Pharisaei, attulit alabastrum unguenti. Beda. Alabastrum est genus marmoris candidi variis coloribus interincti, quod ad vasa unguentaria cavari solet, eo quod optime servare ea incorrupta dicatur. Gregorius in evang..

Quia enim haec mulier turpitudinis suae maculas aspexit, lavanda ad fontem misericordiae cucurrit: convivantes non erubuit; nam quia semetipsam graviter erubescere intus, nihil esse credidit quod verecundaretur foris. Discite quo dolore ardet quae flere inter epulas non erubescit. Gregorius Nyssenus. Indignitatem autem suam ostendens stabat post tergum, Deiectis luminibus et effusa coma, pedes amplectens, lacrymisque eos perfundens; rebus tristem animum ostendebat, veniam implorans; sequitur enim et stans retro secus pedes eius, lacrymis coepit rigare pedes eius. Gregorius.

Oculis enim terrena cupierat; sed hos iam per poenitentiam conterens flebat: capillos ad compositionem vultus exhibuerat; sed iam capillis lacrymas tergebat; unde sequitur et capillis capitis sui tergebat.

Ore superba dixerat; sed pedes domini osculans, hoc in redemptoris sui vestigia figebat; unde sequitur et osculabatur pedes eius. Unguentum sibi pro odore suae carnis exhibuit; quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc iam Deo laudabiliter offerebat; unde sequitur et unguento ungebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot de se invenit holocausta.

Convertit ad virtutum numerum, numerum criminum; ut totum Deo serviret in poenitentia quicquid ex se Deum contempserat in culpa. Sic igitur meretrix effecta est honestior virginibus: postquam enim accensa est poenitentia, exarsit in Christi amorem. Et haec quidem quae dicta sunt agebantur exterius; quae vero revolvebat eius intentio, multo ferventiora his erant, quae solus Deus inspiciebat. Gregorius.

Haec autem Pharisaeus intuens despicit, et non solum venientem peccatricem mulierem, sed etiam suscipientem dominum reprehendit. Videns autem Pharisaeus qui vocaverat eum, ait intra se dicens: si hic esset propheta, sciret utique quae et qualis mulier est quae tangit eum. Ecce Pharisaeus veraciter apud se superbus, et fallaciter iustus, aegrum reprehendit de aegritudine, et medicum de subventionem: quae profecto mulier, si ad Pharisaei pedes venisset, calcibus repulsa discederet. Inquinari enim se alieno peccato crederet, quia hunc vera sua iustitia non replebat. Sic et quidam sacerdotali officio praediti, si quid fortasse iuste exterius vel tenuiter egerint, protinus subiectos despiciunt, et peccatores quosque in plebe positos dedignantur. Necesse est autem ut cum peccatores quosque conspiciamus, nosmetipsos prius in eorum calamitate defleamus, quia fortasse in similibus aut lapsi sumus aut labi possumus.

Oportet autem ut sollicitè discernamus quia distractionem debemus vitiis, compassionem naturae. Si enim feriendus est peccator, nutriendus est proximus; cum vero iam per poenitentiam percutit ipse quod fecit, iam noster proximus peccator non est, quia hic in se punit quod iustitia divina reprehendit. Inter duos ergo aegros medicus aderat: sed unus in febre sensum tenebat, alter sensum perdiderat mentis: illa quippe flebat quod fecerat, Pharisaeus autem de falsa iustitia elatus, vim suae valetudinis exaggerabat.

Titus. Dominus autem non verba eius audiens, sed cogitationes inspiciens, dominum se prophetarum ostendit; unde sequitur et respondens Jesus, dixit ad illum: simon, habeo tibi aliquid dicere.

Glossa. Quod quidem dixit eius cogitationi respondens. Pharisaeus autem ex verbis domini attentior est factus; unde dicitur at ille ait: magister, dic. Gregorius.

De duobus autem ei debitoribus paradigma opponitur, quorum unus minus, alius amplius debet; unde sequitur duo debitores erant cuidam feneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. Titus. Quasi dicat: neque tu absque debito es: quid igitur si in paucioribus teneris? non superbas, quia tu quoque venia eges; unde de venia subdit, dicens non habentibus autem illis unde redderent, donavit utrisque. Glossa. Nullus enim potest per seipsum a debito peccati liberari, nisi divina gratia veniam consequatur. Gregorius in evang.. Utrorumque autem debito dimisso, quis amplius largitorem debiti diligat, Pharisaeus interrogatur: sequitur enim quis ergo plus eum diligit? quibus verbis protinus ille respondit aestimo quia is cui plus donavit.

Qua in re notandum est, quod dum sua sententia Pharisaeus convincitur, quasi phreneticus funem portat ex quo ligetur; unde sequitur at ille dixit ei: recte iudicasti. Enumerantur autem ei bona peccatricis, enumerantur et mala falsi iusti; unde sequitur et conversus ad mulierem, dixit simoni: vides hanc mulierem? intravi in domum tuam; aquam pedibus meis non dedisti: haec autem lacrymis rigavit pedes meos. Ambrosius.

Quasi dicat: facilis est usus aquarum, non est facilis lacrymarum effusio: tu promptis non es usus, haec effudit non prompta: lavans lacrymis pedes meos, lavit maculas proprias: tersit comis, ut per eas sibi assumat sacros sudores, et quibus venata est ad peccatum iuventutem, venata est sanctitatem. Chrysostomus in matthaeum. Sicut autem ubi vehemens imber prorumpit, fit serenitas, sic lacrymis effusis apparet tranquillitas, et perit caligo reatum; et sicut per aquam et spiritum, sic per lacrymas et confessionem denuo mundamur; unde sequitur propter quod dico tibi: remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Nam qui vehementer se ingesserunt malis, rursus et bonis vehementer insistent, conscii ad quot debita se obligaverunt. Gregorius.

Tanto ergo amplius peccati rubigo consumitur, quanto peccatoris cor magno caritatis igne concrematur.

Titus. Contingit autem saepius eum qui multum peccavit, per confessionem purgari; pauca vero peccantem, ex arrogantia non venire ad confessionis remedium; unde sequitur cui autem minus dimittitur, minus diligit. Chrysostomus in matthaeum.

Opus est ergo nobis ferventi anima, quia nihil impedit hominem fieri magnum. Nullus ergo constitutorum in peccatis desperet, nemo virtuosus dormitet: nec hic confidat, saepe enim meretrix praecedet eum; nec ille diffidat, possibile namque est eum etiam primos superare; unde et hic subditur dixit autem ad illam: remittuntur tibi peccata tua. Gregorius in evang..

Ecce quae ad medicum venerat aegra, sanata est; sed de salute eius adhuc alii aegrotant; sequitur enim et coeperunt qui simul accumbebant dicere intra se: quis est hic qui etiam peccata dimittit? sed caelestis medicus aegros non respicit, quos etiam de medicamento fieri deteriores vidit; eam autem quam sanaverat, per pietatis suae sententiam confirmat; unde sequitur dixit autem ad mulierem: fides tua te salvam fecit: quia scilicet hoc quod petiit, posse se accipere non dubitavit. Theophylactus. Postquam autem ei peccata dimisit, non sistit in remissione peccati, sed adicit operationem boni; unde subditur vade in pace, idest in iustitia: quia iustitia est pax hominis ad Deum, sicut peccatum est inimicitia inter Deum et hominem; quasi dicat: operare omnia quae ad pacem Dei te ducunt.

Ambrosius. Hoc autem loco plerique pati videntur scrupulum quaestionis, utrum videantur evangelistae discordasse de fide.

Graecus. Quia enim quatuor evangelistae dicunt Christum unctum fuisse unguento a muliere, tres puto fuisse mulieres ex personarum qualitate, ex modo agendi, ex differentia temporum. Ioannes quidem narrat de maria sorore Lazari, quoniam sex diebus ante Pascha unxit pedes Jesu in propria domo. At matthaeus, postquam dominus dixerat: scitis quia post biduum fiet Pascha, subdit, quod in bethania in domo simonis leprosi mulier fudit unguentum super domini caput; non autem unxit pedes, ut maria; marcus etiam matthaeo similiter. Lucas autem non circa tempus Paschae, sed in medio evangelii hoc refert. Chrysostomus autem binas asserit has mulieres fuisse: unam quidem quae continetur in ioanne, alteram vero cuius mentio fit a tribus.

Ambrosius. Hanc ergo mulierem inducit matthaeus supra caput Christi effundentem unguentum; et ideo noluit dicere peccatricem: nam peccatrix, secundum Lucam, supra Christi pedes effudit unguentum.

Potest ergo non eadem esse, ne sibi contrarium evangelistae dixisse videantur.

Potest etiam quaestio meriti et temporis diversitate dissolvi, ut adhuc illa peccatrix sit, iam ista perfectior. Augustinus de cons. Evang.. Eadem enim mariam bis hoc fecisse, arbitror intelligendum; semel scilicet quod Lucas narravit, cum primo accedens cum humilitate et lacrymis meruit remissionem peccatorum.

Unde ioannes, cum de Lazaro resuscitando coepisset loqui, antequam veniret in bethaniam, dicit: maria autem erat quae unxit dominum unguento, et tersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Iam itaque hoc maria fecerat. Quod autem in bethania rursum fecit, aliud est, quod ad Lucae narrationem non pertinet, sed pariter narratur ab aliis tribus.

Gregorius. Mystico autem intellectu, Phariseus de falsa iustitia praesumens, Iudaicum populum, peccatrix mulier, sed ad vestigia domini veniens et plorans, conversam gentilitatem designat.

Ambrosius in Lucam. Vel princeps huius saeculi quidam leprosus est, domus autem simonis leprosi terra est; ergo dominus ex illis superioribus locis descendit in terram; neque enim sanari potuisset haec mulier, quae speciem habet animae vel ecclesiae, nisi Christus venisset in terram. Merito autem speciem accipit peccatrix, quia Christus quoque formam peccatoris accepit. Itaque si constituas animam fideliter appropinquantem Deo, non peccatis turpibus et obscoenis, sed pie servientem Dei verbo, habentem immaculatae fiduciam castitatis; ad ipsum Christi caput ascendit: caput autem Christi Deus est. Sed qui caput non tenet Christi, ille pedes teneat. Peccator ad pedes, iustus ad caput. Habet tamen etiam ea quae peccavit unguentum. Gregorius.

Quid aliud unguento nisi bonus odor opinionis exprimitur? si igitur recta opera agimus, quibus opinione boni odoris ecclesiam respergamus, quid in corpore domini nisi unguentum fundimus? sed secus pedes mulier stetit: contra pedes enim domini stetimus, cum in peccatis positi, eius itineribus renitebamur; sed si ad veram poenitentiam post peccata convertimur, iam retro secus pedes stamus, quia eius vestigia sequimur quem impugnabamus.

Ambrosius. Defer et tu post peccata poenitentiam; ubicumque audieris Christi nomen, accurre; in cuiuscumque interiorem domum Jesus intrasse cognoveris, et ipse festina: cum repereris sapientiam, cum repereris iustitiam in aliquibus penitibus recumbentem, accurre ad pedes; hoc est, vel extremam partem quaere sapientiae, lacrymis

confitere peccata. Et fortasse ideo non lavit pedes suos Christus, ut eos lacrymis nos lavemus. Bonae lacrymae, quae non solum nostrum possunt lavare delictum, sed etiam verbi caelestis rigare vestigium, ut gressus eius nobis exuberent. Bonae lacrymae, in quibus non solum redemptio peccatorum, sed etiam iustorum refectio est. Gregorius.

Lacrymis enim domini pedes rigamus, si quibuslibet ultimis membris domini compassionis affectu inclinemur.

Capillis pedes domini tergemus, quando sanctis eius, quibus ex caritate compatimur, ex his quae nobis superfluunt, miseremur.

Ambrosius. Expande etiam capillos, sterne ante eum omnes corporis tui dignitates; non mediocres capilli sunt qui possunt pedes tergere Christi. Gregorius.

Osculatur mulier pedes quos tersit: quod nos quoque plane agimus si studiose diligimus quos ex largitate continemus. Potest quoque per pedes ipsum mysterium incarnationis eius intelligi. Osculamur igitur redemptoris pedes, cum mysterium incarnationis eius ex toto corde diligimus.

Unguento pedes unguimus, cum ipsam humilitatis eius potentiam sacri eloquii bona opinione praedicamus. Sed hoc etiam Pharisaeus vidit, et invidit; quia cum Iudaicus populus gentilitatem Deum praedicare conspicit, sua apud se malitia tabescit. Sic autem Pharisaeus retunditur ut per eum perfidus ille populus ostendatur: quia videlicet infidelis ille populus nec ea quae extra se erant, unquam pro domino tribuit; conversa autem gentilitas pro eo non solum rerum substantiam, sed etiam sanguinem fudit; unde Pharisaeo dicit aquam pedibus meis non dedisti; haec autem lacrymis rigavit pedes meos.

Aqua quippe extra nos est, lacrymarum humor intra nos est. Infidelis etiam ille populus Deo osculum non dedit, quia ex caritate eum amare noluit cui ex timore servivit; osculum quippe dilectionis est signum: vocata autem gentilitas redemptoris sui vestigia osculari non cessat, quia in eius continuo amore suspirat. Ambrosius.

Non mediocris autem haec meriti est, de qua dicitur ex quo intravi, non cessavit osculari pedes meos; ut aliud nisi sapientiam loqui nesciat, nisi iustitiam diligere, nisi castitatem habere, nisi pudicitiam osculari. Gregorius.

Pharisaeo autem dicitur oleo caput meum non unxisti: quia ipsam quoque divinitatis potentiam, in quam se Iudaicus populus credere spondit, digna laude praedicare neglexit; haec autem unguento unxit pedes meos: quia dum incarnationis eius mysterium gentilitas credidit, summa laude eius etiam ima praedicavit.

Ambrosius. Beatus qui potest et oleo ungere pedes Christi; sed beatior qui ungit unguento: multorum enim florum in unum collecta spargit; et fortasse istud unguentum non posset alius nisi ecclesia sola deferre, quae diversi spiraminis innumerabiles habet flores: et ideo nemo potest tantum diligere quantum illa quae in pluribus diligit. In domo autem Pharisaei, idest in domo legis et prophetae, non Pharisaeus, sed ecclesia iustificatur: Pharisaeus enim non credidit, ista credebatur; lex mysterium non habet, quo occulta mundantur; et ideo quod in lege minus est, consummatur in evangelio. Duo autem debitores, duo populi sunt feneratori illi thesauri caelestis obnoxii. Non materialem autem feneratori huic debemus pecuniam, sed meritorum examinata, aera virtutum; quarum merita gravitatis pondere, iustitiae specie, sono confessionis expenduntur.

Non mediocris autem est iste denarius, in quo regis imago formatur.

Vae mihi, si non habuero quod accipi: aut quia difficile quisquam est qui feneratori huic debitum integrum possit exsolvere, vae mihi, si non petiero concedi mihi debitum. Sed quis est populus iste qui amplius debet, nisi nos, quibus amplius creditum est? illis credita sunt eloquia Dei; nobis creditur virginis partus emmanuel, idest nobiscum Deus, domini crux, mors, resurrectio. Itaque non est dubium quod plus debet qui plus accipit. Secundum homines plus fortasse offendit qui plus debuerit; sed per misericordiam domini causa mutatur, ut amplius diligit qui amplius debuit, si tamen gratiam consequatur. Et ideo, quoniam nihil est quod digne Deo referre possimus, vae mihi et si non dilexero. Reddamus ergo amorem pro debito; amplius enim diligit cui donatur amplius.

|*IN_LUCAM

|+8 Capitulus 8

#1 Lectio 1

Theophylactus. Qui caelitus descendit, ut exemplum fieret nobis et forma, instruit nos non pigritare in docendo; unde dicitur et factum est Deinceps, et ipse iter faciebat per civitates et castella, praedicans, et evangelizans regnum Dei. Gregorius Nazianzenus. Vadit quippe de loco in locum, non solum ut plures lucretur, sed etiam ut multa dediceret loca.

Dormit, laborat, ut somnum et laborem sanctificet; plorat ut det pretium lacrymis; praedicat caelestia, ut audientes exaltet.

Titus. Qui enim de caelo ad terram descendit, annuntiat habitantibus terram regnum caeleste, ut terram in caelum convertat.

Quis autem praedicare debebat regnum Dei, nisi filius Dei, cuius est regnum? venerunt plures prophetae, non tamen praedicaverunt regnum caelorum: nam qualiter eorum quae non viderunt sermonem praetenderent? Isidorus abbas.

Hoc autem regnum Dei aliquibus videtur altius et melius regno caelesti; quibusdam vero unum et idem secundum essentiam, sed diversimode nominari; aliquando quidem regnum Dei a regnante, aliquando autem regnum caelorum a subditis Angelis et sanctis, qui caeli dicuntur.

Beda. More autem aquilae provocantis ad volandum pullos suos, dominus pedetentim discipulos suos ad sublimia erigit.

Siquidem primo docet in synagogis et miracula facit; ex hinc duodecim, quos apostolos nominat, eligit; postmodum omnes praedicans secum ducit; unde sequitur et duodecim cum illo. Theophylactus.

Non docentes, aut praedicantes, sed instruendi ab eo. Ne autem femineus sexus prohiberi videretur sequi Christum, subditur et mulieres aliquae, quae erant curatae a spiritibus malis et infirmitatibus; maria quae vocatur Magdalena, de qua septem Daemonia exierant. Beda.

Maria Magdalena ipsa est, cuius tacito nomine proxima lectio poenitentiam narrat.

Nam pulchre evangelista ubi eam cum domino iter facere commemorat, noto hanc vocabulo manifestat; ubi vero peccatricem, sed poenitentem describit, mulierem generaliter dicit, ne nomen tantae famae, prisci erroris nota fuscaret, de qua Daemonia septem exiisse referuntur. Gregorius in evang.. Quid enim per septem Daemonia nisi universa vitia intelliguntur? quia enim septem diebus omne tempus comprehenditur, recte septenario numero universitas figuratur. Septem ergo Daemonia maria habuit, quae universis vitiis plena fuit.

Sequitur et ioanna uxor chusae procuratoris Herodis, et susanna, et aliae multae, quae ministrabant ei de facultatibus suis. Hieronymus comm. Super Matth.. Consuetudinis Iudaicae fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, ut mulieres de substantia sua victum atque vestitum praeceptoribus darent. Hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus se abiecisit commemorat.

Ministrabant autem domino de substantia sua, ut meteret earum carnalia, cuius ipsae metebant spiritualia: non quod indigeret cibis dominus creaturarum; sed ut typum ostenderet magistrorum, quod victu atque vestitu de discipulis deberent esse contenti. Beda.

Interpretatur autem maria amarum mare propter poenitentiae rugitum, Magdalena turris, vel melius turrensis, a turre, de qua dicitur: factus est spes mea turris fortitudinis a facie inimici. Ioanna dominus gratia eius, vel dominus misericors interpretatur, videlicet quia eius est omne quod vivimus. Si autem maria mundata a sorde vitiorum ecclesiam de gentibus insinuat, cur non ioanna eandem designat ecclesiam quondam idolorum cultui subditam? nam quilibet malignus spiritus dum pro regno diaboli facit, quasi Herodis procurator existit. Interpretatur susanna lilius, aut gratia eius, propter odoriferum caelestis vitae candorem, aureumque internae dilectionis ardorem.

|#2 Lectio 2

Theophylactus. Quod David in persona Christi praedixerat: aperiam in parabolis os meum, hic dominus implet; unde dicitur cum autem turba plurima conveniret, et de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem.

Loquitur autem dominus per similitudinem primo quidem ut attentiores faceret auditores: consueverunt enim homines in obscuris se exercitare, et spernere manifesta: Deinde ut non caperent indigni quae mystice dicebantur. Origenes. Et ideo signanter dicitur cum turba plurima conveniret: non enim sunt multi, sed pauci qui per arctam viam incedunt, et qui inveniunt viam quae ducit ad vitam: unde matthaeus dicit quod extra domum docebat per parabolas, sed intra domum parabolam discipulis exposuit. Eusebius.

Satis autem congrue Christus primam proponit parabolam multitudini, non solum tunc astantium, sed etiam futurorum post illos, inducens ad audientiam verborum suorum, cum dicit exiit qui seminat, seminare semen suum. Beda. Satorum illum nullum melius quam filium Dei intelligere possumus, qui de sinu patris, quo creaturae non erat accessus, egrediens, ad hoc venit in mundum ut testimonium perhiberet veritati. Chrysostomus in matthaeum.

Exiit autem qui ubique est, non localiter, sed per amictum carnis nobis appropinquavit. Decenter autem adventum proprium Christus exitum nominat: eramus enim exclusi a Deo; et sicuti condemnati et rebelles regi eiecti sunt; qui vero reconciliare vult eos, exeundo ad ipsos extra cum eis loquitur, donec dignos iam factos aspectu regio eos introducat: sic etiam Christus fecit. Theophylactus.

Exiit autem nunc, non ut agricolas perderet aut combureret terram; sed exiit seminare: saepe enim agricola qui seminat, ob aliam causam exit, non solum ut seminet. Eusebius. Exierunt autem nonnulli a patria caelesti, et ad homines descenderunt, non tamen ut sererent, neque enim satores erant, sed administratorii spiritus in ministerium missi. Moyses etiam et prophetae post eum non inseruerunt hominibus mysteria regni caelorum; sed retrahendo insipientes ab errore nequitiarum et idolorum cultu, quasi colebant animas hominum, et in novalia redigebant. Solus autem omnium sator verbum Dei exivit, evangelizaturus nova semina, scilicet mysteria regni caelorum.

Theophylactus. Non cessat autem Dei filius semper in nostris animabus seminare; nam non solum cum docet, sed etiam cum creat, in nostris animabus seminat semina bona. Titus. Exiit autem ut seminaret semen suum; non autem accepit verbum quasi mutuatum, cum ipse naturaliter sit verbum Dei vivi. Non est igitur suum proprium semen Pauli vel ioannis; sed habent cum acceperint; Christus autem habet proprium semen, proferens doctrinam ex sua natura; unde et Iudaei dicebant: qualiter hic litteras novit, quas non didicit? eusebius.

Docet igitur duos esse gradus eorum qui recipiunt semina: primum quidem eorum qui digni facti sunt vocatione caelesti, sed labuntur a gratia propter negligentiam et torporem; secundum vero multiplicantium semen in bonis fructibus. Ponit autem secundum matthaeum tres differentias in quolibet gradu. Nam qui corrumpunt semen, non similem habent perditionis modum; et qui ab eo fructificant, non aequam recipiunt copiam. Sane actiones perdentium ostendit semen. Quidam enim cum non peccaverint, suis animabus insita sibi semina salubria perdidit, subtracta ab intentione et memoria eorum per spiritus malignos et Daemones, qui volant per aerem, vel viros fallaces et callidos, quae volatilia nuncupavit; unde subdit et dum seminat, aliud cecidit secus viam.

Theophylactus. Non dixit quod seminans proiecit aliud secus viam, sed quod semen cecidit. Qui enim seminat, docet rectum sermonem; sed sermo diversimode cadit in audientes, ut quidam eorum via dicantur.

Et conculcatum est, et volucres caeli comederunt illud. Cyrillus. Arida enim est et inculta quodammodo omnis via, eo quod a cunctis conculcatur, ac nihil ex seminibus humatur in ea. Sic igitur habentes cor indocile non penetrat divina monitio, ut possit laudem germinare virtutum; sed tales sunt via frequentata immundis spiritibus.

Sunt iterum aliqui leviter gerentes fidem in se quasi in verborum simplicitate; horum fides caret radice; de quibus subditur et aliud cecidit supra petram, et natum aruit, quia non habebat humorem. Beda.

Petram dicit durum et indomitum cor.

Hoc est autem humor ad radicem seminis, quod iuxta aliam parabolam oleum ad lampades virginum nutriendas, id est amor et perseverantia virtutis.

Eusebius. Sunt etiam aliqui qui per avaritiam et appetitum voluptatum et mundanas sollicitudines, quas quidem spinas nuncupat, immissum sibi semen suffocari fecerunt; de quibus subditur et aliud cecidit inter spinas; et simul exortae spinae suffocaverunt illud. Chrysostomus in matthaeum. Sicut enim spinae non permittunt oriri semen, sed ex condensatione suffocant immissum; sic sollicitudines vitae praesentis semen spirituale fructificare non sinunt. Increpandus autem esset agricola qui super sensibiles spinas, et petram, et viam seminare.

Non enim possibile est petram terram fieri, nec viam non esse viam, nec spinas non esse spinas; in rationalibus autem secus est; possibile est enim petram converti in terram pinguem, et viam non conculcari, et spinas dissipari.

Cyrillus. Sunt autem terra pinguis et ferax, animae honestae et bonae, quae in profundo suscipiunt verbi semina, et retinent, et fovent; et quantum ad hoc subditur et aliud cecidit in terram bonam, et ortum fecit fructum centuplum. Cum enim in mentem mundam ab omnibus perturbationibus verbum divinum infunditur, tunc immittit radices in profundum, et germinat tamquam spica, et convenienter perficitur. Beda. Fructum enim centuplum, fructum perfectum dicit: nam denarius numerus pro perfectione semper accipitur, quia in decem praeceptis legis custodia continetur: denarius autem numerus per semetipsum multiplicatus in centenarium surgit; unde per centenarium magna perfectio significatur.

Cyrillus. Quae autem sit sententia parabolae, accipiamus per eum qui eam composuit; unde sequitur haec dicens clamabat: qui habet aures audiendi, audiat.

Basiliius. Audire pertinet ad intellectum: unde per hoc dominus excitat ad exaudiendum attente mentionem eorum quae dicuntur. Beda. Quoties enim haec admonitio vel in evangelio, vel in Apocalypsi iohannis interponitur, mysticum esse quod dicitur, quaerendumque a nobis intentius ostenditur; unde discipuli ignorantes, salvatorem interrogant; sequitur enim interrogabant autem eum discipuli eius quae esset haec parabola. Nemo tamen putet finita mox parabola discipulos hoc interrogasse; sed, ut marcus ait: cum esset singularis, interrogaverunt eum.

Origenes. Est autem parabola sermo quasi facti, non autem facti iuxta quod dicitur, possibilis autem fieri; rerum significativus per transumptionem eorum quae in parabola traduntur. Aenigma vero est processus sermonis in his quae traduntur quasi facta; quae tamen non sunt facta, nec possible fieri, significant vero aliquid in occulto; sicut quod dicitur in libro iudicum quod ligna iverunt ut ungerent sibi regem. Non est autem ad litteram factum quod dicitur exiit qui seminat, sicut ea narrat historia, possibile tamen fuit fieri. Eusebius. Dominus vero docuit eos causam quare turbis per parabolas loquebatur; unde subditur quibus ipse dixit: vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Gregorius Nazianzenus.

Cum hoc audis, non introducas diversas naturas secundum quosdam haereticos, qui putant hos quidem esse pereuntis naturae, hos vero salubris; quosdam vero sic se habere, ut eorum voluntas eos ducat ad peius vel melius, sed addas ei quod dicitur vobis datum est, id est volentibus, et simpliciter dignis. Theophylactus. His autem qui sunt indigni tantis mysteriis obscure dicuntur; unde subditur ceteris autem in parabolis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant. Videre enim se putant, non vident autem; et audiunt quidem, sed non intelligunt. Huius ergo gratia hoc eis Christus abscondit, ne maius eis praeiudicium generetur, si postquam noverint Christi mysteria, contempserint.

Qui enim intelligit et postea spernit, gravius punietur. Beda. Recte igitur in parabolis audiunt, quando clausis sensibus cordis, non curant cognoscere veritatem, oblii eius quod dominus dixerat: qui habet aures audiendi, audiat.

Gregorius in evang.. Dominus autem dignatus est exponere quod dicebat, ut sciamus rerum significationes quaerere etiam in his quae per semetipsum noluit explanare; sequitur enim est autem haec parabola: semen est verbum Dei. Eusebius. Destruentium autem immissa semina suis animabus tres dicit esse causas. Quidam enim destruunt in se semen reconditum, dantes leviter auditum volentibus fallere; de quibus subdit quod autem secus

viam, hi sunt qui audiunt; Deinde venit diabolus, et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. Beda. Qui scilicet verbum quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentandae utilitatis actione percipere dignantur. Eusebius. Quidam vero cum in mentis profundo non susceperint verbum Dei, facile extinguuntur adveniente adversitate; de quibus subdit nam qui supra petram, hi sunt qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum; et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt.

Cyrillus. Cum enim intrant ecclesiam, laetanter attentant divina mysteria, sed ex levi voluntate; ut autem egressi sunt ecclesiam, obliviscuntur sacrarum disciplinarum: et si fides christiana non fluctuet, permanent; turbante vero persecutione, profugam habent mentem, quia fides eorum caret radice. Gregorius. Multi boni operis initia proponunt; sed mox ut fatigari adversitatibus vel tentationibus coeperint, inchoata derelinquunt. Petrosa ergo terra humorem non habuit, quae hoc quod germinaverat, ad fructus perseverantiam non perduxit. Eusebius. Quidam vero suffocant reconditum in eis semen divitiis et illecebris, quasi quibusdam suffocantibus spinis; de quibus subditur quod autem in spinis cecidit, hi sunt qui audierunt, et a sollicitudinibus, et divitiis, et voluptatibus vitae, euntes suffocantur, et non referunt fructum.

Gregorius. Mirum quomodo dominus divitias spinas interpretatus sit, cum illae pungant, istae delectent; et tamen spinae sunt, quia cogitationum suarum punitionibus mentem lacerant, et cum usque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant. Duo autem sunt quae divitiis iungit, sollicitudines et voluptates: quia per curam mentem opprimunt, et per affluentiam resolvunt.

Suffocant autem semen, quia importunis cogitationibus guttur mentis strangulant; et dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum vitalis flatus vetant. Eusebius. Haec autem ex provisione a salvatore praedicta sunt. Sic autem se habere patefacit effectus; non enim aliter aliqui a verbo divini cultus deficiunt nisi secundum aliquem modorum praedictorum ab eo. Chrysostomus in matthaeum. Et ut plura brevibus comprehendam, hi quidem tamquam negligentes audire, hi tamquam delicati et debiles, hi vero tamquam servi facti voluptatis et rerum mundi, a bono desistunt.

Bonus etiam ordo viae, petrae et spinarum: opus enim est primo memoriae et cautela, Deinde fortitudinis, consequenter contemptus praesentium. Consequenter ponit bonam terram contrario modo se habentem ad viam, et petram, et spinas, cum subdit quod autem in terram bonam, hi sunt qui in corde bono et optimo verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.

Nam qui secus viam positi sunt, non retinent verbum, sed rapit eis semen diabolus: qui vero sunt in petra, non sustinent in patientia tentationis insultum propter imbecillitatem; qui vero sunt in spinis, non fructificant, sed suffocantur.

Gregorius. Terra ergo bona fructum per sapientiam reddit: quia nulla sunt bona quae agimus, si non aequanimiter etiam proximorum mala toleramus.

Fructum ergo per patientiam reddunt: quia cum humiliter flagella suscipiunt, post flagella ad requiem sublimiter cum gaudio suscipiuntur.

#3 Lectio 3

Beda. Quia supra dixerat apostolis: vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis, nunc ostendit per eos aliquando etiam ceteris idem mysterium esse revelandum, dicens nemo autem lucernam accendens operit eam vase, aut subtus lectum ponit, sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. Eusebius. Quasi dicat: sicut lucerna accenditur ut luceat, non ut operiatur sub modio vel lecto; sic etiam secreta regni caelorum in parabolis edita, quamvis lateant alienos a fide, tamen penes omnes manifestum habebunt sensum; unde subdit non enim est occultum quod non manifestetur, nec absconditum quod non agnoscat et in palam veniat; quasi dicat: quamvis plurima in parabolis dicta sint, ut videntes non videant, et audientes non intelligant propter sui incredulitatem, totus tamen sermo patebit.

Augustinus de quaest. Evang..

Vel aliter totum. His verbis typice docet fiduciam praedicandi, ne quis timore carnalium incommodorum lucem scientiae abscondat; vasis enim et lecti nomine carnem, lucernae autem vocabulo verbum designat; quod ob metum carnalium incommodorum occultat qui ipsam carnem praeponit manifestationi veritatis, et ea quasi operit verbum qui praedicare trepidat. Supra candelabrum autem ponit lucernam qui corpus suum ministerio Dei subicit, ut superior sit praedicatio veritatis, et inferior servitus corporis. Origenes de serm.

Dom.. Sed et qui vult adaptare lucernam perfectioribus Christi discipulis persuadebit nobis per ea quae dicta sunt de iohanne, quoniam ipse erat lucerna ardens et lucens. Non decet ergo eum qui lucernam rationalem accendit in anima, abscondere eam sub lecto ubi quis requiescit, nec sub aliquo alio vase: quia qui facit hoc, non providet intrantibus domum, quibus lucerna paratur: sed oportet superponere candelabro, idest omni ecclesiae. Chrysostomus in matthaeum.

Hoc autem dicens, inducit eos ad vitae diligentiam, docens eos strenuos esse quasi expositos aspectibus omnium, ac pugnantes in mundo quasi in theatro; quasi dicat: ne consideretis quod manemus in modica parte mundi; eritis enim omnibus noti: quia tantam virtutem impossibile est latere. Maximus.

Vel forsā seipsum appellat dominus lucernam radiantem cunctis habitantibus domum, idest mundum, cum sit naturaliter Deus, et factus dispensative caro; et sic quasi lux ad instar lucernae retinetur in testa carnis per mediam animam, sicut per lychnum ignis in testa lucernae.

Vocat autem candelabrum ecclesiam, supra quam verbum divinum effulgens, quasi quamdam domum illuminat radiis veritatis.

Dixit autem similitudinarie vas aut lectum, corporalem cultum legis, sub quo contineri non vult.

Beda. Instanter autem nos dominus docet verbo auscultare, ut et nostro illud pectore continue ruminare, et alieno eructare sufficiamus auditui; unde sequitur videte ergo quid audiat. Qui enim habet, dabitur illi; et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo. Quasi dicat: tota intentione verbo quod auditis operam date: quia qui amorem habet verbi, dabitur illi et sensus intelligendi quod amat: at qui verbi audiendi amorem non habet, etsi vel naturali ingenio, vel litterario callere se putaverit exercitio, nulla sapientiae dulcedine gaudebit.

Saepe enim desidiosus ingenium accipit, ut de negligentia iustius puniatur; quia quod sine labore assequi potuit, scire contemnit; et nonnunquam studiosus tarditate intelligentiae premitur, ut eo maiora praemia retributionis inveniatur, quo magis studio inventionis elaborat.

#4 Lectio 4

Titus. Derelictis cognatis carnalibus, dominus insistebat doctrinae paternae.

Quia vero desiderabatur propter absentiam, accedunt ad eum: unde dicitur venerunt autem ad illum mater et fratres eius, et non poterant adire eum prae turba. Si audiveris de fratribus domini, addisce pietatem, et intellige gratiam: nullus enim secundum divinitatem salvatoris frater est, unigenitus enim est; sed pietatis gratia communicavit nobis in carne et sanguine, et factus est frater noster, cum esset naturaliter Deus. Beda. Fratres tamen domini secundum carnem dicuntur non filii beatæ mariae genitricis Dei, secundum Elvidium, nec filii ioseph de alia uxore secundum quosdam putandi sunt; sed eorum potius intelligendi sunt esse cognati.

Titus. Putabant autem fratres eius quod cum eorum audiret praesentiam, dimitteret populum, reveritus maternum nomen, et flexus amore materno; unde sequitur et nuntiatum est illi: mater tua et fratres tui foris stant, volentes te videre. Chrysostomus in matthaeum. Considera quale erat, astante ei toto populo, et ab ore eius pendente, iam inchoata doctrina, eum foras extrahere. Ob hoc dominus quasi increpando respondit; sequitur enim qui respondens dixit ad eos: mater mea et fratres mei hi sunt qui verbum Dei audiunt et faciunt. Ambrosius.

Moralis magister, qui de se ceteris praebet exemplum, praescripturus ceteris quoniam qui non reliquerit patrem aut matrem suam, non est filio Dei dignus, sententiae huic ipse primus se subicit: non quod maternae refutet pietatis obsequia: ipsius enim praeceptum est: qui non honorificaverit patrem et matrem, morte moriatur; sed quia paternis se mysteriis amplius quam maternis affectibus debere cognoscit. Neque tamen iniuriose refutantur parentes; sed religiosiores copulae mentium docentur esse quam corporum. Ergo hic non, ut quidam haeretici tendiculas aucupantur, mater negatur, quae etiam de cruce agnoscitur; sed necessitudini corporali praescriptorum caelestium forma praefertur. Beda.

Hi igitur qui verbum Dei audiunt et faciunt, mater domini vocantur, eo quod illum quotidie suo exemplo vel dicto quasi parturiunt in cordibus proximorum; fratres quoque sunt eius, cum et ipsi faciant voluntatem patris eius qui in caelis est.

Chrysostomus in matthaeum.

Non autem hoc dixit increpando matrem, sed eam plurimum adiuvando.

Nam si erga ceteros sollicitus erat, ut generaret eis de se debitam opinionem, multo magis erga matrem: non autem elevasset eam ad illa fastigia, si semper expectaret honorari ab eo tamquam a filio, non autem eum dominum reputaret.

Theophylactus. Quidam vero hoc sic intelligunt, quod Christo docente quidam invidentes, subsannantes eum super doctrina eius, dixerunt mater tua, et fratres tui stant foris volentes te videre: tamquam propter hoc ignobilem eum demonstrarent: et ideo qui mentem eorum cognovit, sic eis respondit, quoniam non nocet vilis consanguinitas; sed si ignobilis quis existat, audiat autem verbum Dei, ipsum consanguineum reputat. Quia tamen audire solum neminem salvat, sed magis condemnat, subiungit et faciunt: decet enim audire, et facere. Verbum autem Dei dicit suam doctrinam: quaecumque enim ipse dicebat, patris erant. Ambrosius.

Mystice autem non debuit foris stare qui Christum quaerebat; unde et ille ait: accedite ad eum, et illuminamini.

Si enim foris stant, nec ipsi agnoscuntur parentes; et propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum, quemadmodum nos non agnoscimur si foris stemus. Illud quoque intelligere non abhorret, quia per figuram parentum demonstrat Iudaeos, ex quibus est Christus secundum carnem, ecclesiamque synagogae creditur praefendam. Beda. Intus enim eo docente venientes intrare nequeunt, cuius spiritualiter intelligere dicta negligunt. Praeoccupans autem turba intravit in domum; quia differente Iudaea, gentilitas confluit ad Christum. Foris autem stantes volunt Christum videre, qui spiritualem in lege sensum non quaerentes, sese ad custodiam litterae foris fixerunt; et quasi Christum potius ad docenda carnalia cogunt exire, quam se ad discenda spiritualia consentiunt intrare.

#5 Lectio 5

Cyrillus. Quia discipuli omnes beneficiatos a Christo videbant, decebat etiam ipsos sensim in beneficiis Christi delectari: non enim similiter quis considerat quae fiunt in alienis corporibus ut in suo: et ideo dominus discipulos et mari et ventis exposuit; unde dicitur factum est autem in una dierum, et ipse ascendit in unam naviculam, et discipuli eius; et ait ad illos: transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt. Chrysostomus in matthaeum.

Vitans quidem Lucas quaestionem quae sibi fieri posset de temporum ordine, dicit eum in una dierum intrasse naviculam. Cyrillus. Si autem vigilante domino accidisset tempestas, vel non timuissent discipuli, vel non exhorruissent, vel non credidissent eum posse tale aliquid facere. Quapropter dormit, praestans tempus timori; sequitur enim navigantibus autem illis, obdormivit, et descendit procella venti in stagnum. Ambrosius.

Supra habes quia pernoctabat in oratione; quomodo hic in tempestate dormit? sed exprimitur securitas potestatis; quomodo omnibus timentibus solus intrepidus quiescebat, sed quiescebat corporis somno cum intenderet divinitatis mysterio; nihil enim sine verbo fit. Cyrillus. Cum magna autem dispensatione videtur esse peractum ne mox postquam tempestas invadere coepit naviculam, quaerent ab eo suffragium, sed postquam malum invaluit, ut manifestior fiat divinae maiestatis potestas; unde dicitur et compellebantur, et periclitabantur: quod quidem dominus permisit exercitationis gratia, ut cum confessi fuerint periculum, cognoscant miraculi magnitudinem. Unde postquam magnitudo periculi in intolerabilem metum eos urgebat, tamquam aliam spem non habentes salutis nisi solum ipsum dominum virtutum, eum excitaverunt.

Sequitur accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: praeceptor, perimus. Augustinus de cons. Evang.. Matthaeus quidem dicit: domine, salva nos, perimus; marcus autem: magister, non ad te attinet quia perimus? eadem autem est sententia excitantium dominum, volentiumque salvari. Nec opus est quaerere quis horum potius Christo dictum sit: sive enim aliquid horum trium dixerint, sive alia verba quae nullus evangelistarum commemoravit, tantumdem autem valentia, quid ad rem interest? quamquam etiam hoc fieri potuerit ut, pluribus eum excitantibus, omnia haec, aliud autem ab alio diceretur. Cyrillus.

Non autem erat possibile eos perire existente cum eis omnipotente: unde illico surgit Christus, qui habet omnium potestatem, et sedat confestim procellam et ventorum impetum. Et cessavit tempestas, et facta est tranquillitas: in quo ostendit se Deum esse, cui dicitur: tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas.

Beda. Sic igitur in hac navigatione dominus utramque unius eiusdemque personae naturam ostendit, dum is qui ut homo dormit in navi, furorem maris ut Deus verbo coercet.

Cyrillus. Simul autem cum tempestate aquarum solvit tempestatem animarum; unde sequitur dixit autem illis: ubi est fides vestra? in quo verbo ostendit quod timorem non facit tentationum inductio, sed imbecillitas mentis. Sicut enim aurum probatur in igne, sic in tentationibus fides. Augustinus de cons. Evang..

Hoc autem ab aliis evangelistis aliis verbis dictum est. Matthaeus enim dicit eum dixisse: quid timidi estis modicae fidei? marcus autem dicit: quid timidi estis? necdum habetis fidem? idest illam perfectam velut granum sinapis. Hoc ergo et ille ait: modicae fidei; Lucas autem: ubi est fides vestra? et totum quidem dici potuit: quid timidi estis? ubi est fides vestra? modicae fidei? unde aliud hic, aliud ille commemorat.

Ambrosius. Pacata igitur tempestate ad imperium Christi, discipuli stupefacti miraculo, susurrabant ad invicem; unde sequitur qui timentes, mirati sunt, ad invicem dicentes: quis, putas, hic est, quia et ventis imperat et mari, et obediunt? non autem discipuli, ut ignorantes eum, hoc dixerunt ad invicem; noverant enim eum Deum esse, et filium Dei Jesum: admirantur autem innatae potestatis abundantiam, et divinitatis gloriam; quamvis similis nobis esset et visibilis secundum carnem; unde dicunt quis est hic? idest qualis et quantus, et in quanta virtute et maiestate? imperiosum enim est opus, dominativum praeceptum, non servilis petitio. Beda. Vel non discipuli, sed nautae et alii mirantur qui in navi erant. Allegorice autem mare vel stagnum tenebrosus est et amarus mundi aestus. Navicula arbor crucis, cuius beneficio fideles adiuti, emensis mundi fluctibus, obtinent littus patriae caelestis.

Ambrosius. Itaque dominus, qui se intelligit propter divinum in terras mysterium venisse, relictis parentibus navem ascendit.

Beda. Ascendunt autem et discipuli admoniti cum eo; unde ipse ait: si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me. Discipulis navigantibus, idest fidelibus saeculum calcantibus, et futuri saeculi animo quietem meditantibus, et per sancti spiritus flatum, vel etiam proprii Remigii conatum, infidos mundi fastus certatim post terga iactantibus, subito obdormivit dominus; idest, advenit tempus dominicae passionis; et descendit procella, quia domino somnum mortis in cruce subeunte, fluctus persecutionum daemoniacis flatibus exsurgunt. Fluctibus autem non domini patientia turbatur, sed discipulorum imbecillitas concutitur et trepidat: qui suscitaverunt dominum ne eo dormiente pereant: quia cuius mortem viderant, resurrectionem optant: quae si differetur, ipsi in perpetuum perirent.

Unde surgens increpat ventum: quia celeri resurrectione per mortem destruit superbiam diaboli, qui habebat imperium mortis. Tempestatem autem aquae facit cessare, quia rabiem Iudaeorum morti eius insultantium resurgens labefacit.

Ambrosius. Et advertas, sine tentatione neminem posse ex hoc vitae curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio est. Subiecti igitur sumus nequitiae spiritualis procellis; sed quasi pervigiles nautae gubernatorem excitemus, qui non serviat, sed imperet ventis; qui etsi iam non dormiat sui corporis somno, caveamus tamen ne

nostris corporis somno nobis dormiat, et quiescat. Bene autem arguuntur qui praesente Christo timebant, cum utique ibi aderat qui perire non posset. Beda. Cui simile est quod post mortem discipulis apparens exprobravit incredulitatem eorum: et sic tumidis gurgitibus sedatis, patefecit cunctis potentiam suae divinitatis.

#6 Lectio 6

Chrysostomus. Salvator navigando una cum discipulis ad portum pervenit; unde dicitur et navigaverunt ad regionem gerazenorum, quae est contra Galilaeam. Titus.

Veraciora exemplaria nec gerazenorum habent, nec gadarorum, sed gergezinorum; est enim gadara civitas in Iudaea, stagnum autem vel mare nullatenus invenitur in ea; sed Geraza civitas Arabiae est, nec stagnum, nec mare iuxta habens. Est autem Gergeza, a qua gergezaei, urbs antiqua iuxta tiberiacum stagnum, circa quam est rupes stagno vicina, in quod ostenditur Deiectos fuisse porcos a Daemonibus. Quia tamen Geraza et gedara confinium habent cum terra gergezinorum, verisimile est inde ad horum terram porcos fuisse adductos.

Beda. Geraza enim urbs est insignis Arabiae trans iordanem iuncta monti Galaad, quam tenuit tribus Manasse, non longe a stagno tiberiadis, in quo porci praecipitati sunt.

Chrysostomus in matthaeum.

Cum autem dominus descendisset a mari, occurrit ei aliud terribilius miraculum: nam daemoniacus, tamquam servus videns dominum, servitute confitetur; unde sequitur et cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam qui Daemonium habebat iam temporibus multis. Augustinus de cons. Evang..

Quod matthaeus duos dicit fuisse daemonicos, marcus autem et Lucas unum commemorant, intelligas unum eorum fuisse personae alicuius clarioris et famosioris, quem regio illa maxime dolebat, et pro cuius salute plurimum satagebat.

Hoc volentes significare duo evangelistae, solum commemorandum iudicaverunt de quo facti huius fama latius praeclariusque fragraverat. Chrysostomus in matthaeum.

Vel Lucas elegit ex illis duobus eum qui saevior erat: unde flebilis narrat eius infortunium, cum subdit et vestimentis non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

Visitant autem Daemones mortuorum sepulchra, volentes imbuere homines periculosa doctrina, quod scilicet mortuorum animae Daemones fiunt. Cyrillus.

Quod autem nudus petebat defunctorum sepulchra, daemoniacae ferocitatis erat indicium.

Permittit autem quosdam dispensative Deus subesse Daemonibus, ut nos perpendamus per eos quales sunt Daemones erga nos, ut renuamus eis subici velle; et sic uno patiente aedificantur quamplures. Chrysostomus.

Quia vero hominem eum populi fatebantur, accesserunt Daemones divinitatem praedicantes ipsius, quam etiam mare sua tranquillitate clamaverat; unde sequitur is ut vidit Jesum, procidit ante illum, et exclamavit voce magna, et dixit. Cyrillus. Attendas hic timorem annexum audaciae et desperationi multae; signum enim diabolicae desperationis est in audendo dicere quid mihi et tibi est, Jesu fili Dei altissimi? timoris vero cum precatur obscuro te, ne me torqueas.

Sed si nosti eum esse filium Dei altissimi, fateris eum Deum caeli et terrae, et eorum quae continentur in eis. Qualiter igitur non tua, immo sua usurpas, et dicis quid mihi et tibi? quis autem principum terrenorum omnino sustinebit a barbaris lacerari suo subiectos imperio? unde sequitur praecipiebat enim spiritui immundo ut exiret ab homine; et necessitatem praecepti ostendit subdens multis enim temporibus arripiebat illum; et vinciebatur catenis et compedibus custoditus; et ruptis vinculis agebatur a Daemonio in deserta. Chrysostomus. Unde, quia nemo audebat daemonicum tenere, ipse Christus ad eum vadit, alloquens ipsum.

Sequitur interrogavit autem illum Jesus, dicens: quod tibi nomen est? non velut inscius nomen inquit, sed ut confessa peste quam tolerabat, virtus curantis gratior emicaret. Beda. Sed et nostri temporis sacerdotes qui per exorcismi gratiam Daemones eicere norunt, solent dicere, patientes non aliter valere curari, nisi omne quod ab immundis spiritibus vigilantes dormientesve pertulerint, confitendo patenter exponant; et maxime quando corporis humani concubitus petere se ac patrare confingunt; unde et hic confessio subditur: at ille dixit: legio; quia intraverant Daemones multa in eum. Gregorius Nyssenus. Imitantes quidam Daemones supernas militias et legiones angelicas, dicunt se legionem, sicut et eorum princeps dicit se positurum thronum super astra, ut fiat altissimo similis. Chrysostomus. Postquam autem dominus supervenerat Daemonibus creaturam Dei perturbantibus, putabant eum propter excessum eorum quae fiebant non expectare tempus supplicii: et quia culpam diffiteri non poterant, instant ne cito sustineant poenam; unde sequitur et rogaverunt illum ne imperaret illis ut in abyssum irent. Theophylactus.

Quod quidem postulant Daemones volentes adhuc cum hominibus conversari.

Cyrillus. Hic autem palam est quod aemulae catervae maiestatis divinae, ineffabili potentia salvatoris detrudebantur ad inferna. Maximus. Statuit autem Deus unicuique peccatorum consonam poenam; Gehennam ignis propter carnis incendium, stridorem dentium propter risum lascivum, intolerabilem sitim propter voluptatem et crapulam, pervigilem vermem propter obliquum et malignum cor, caliginem perpetuam propter ignorantiam et fallaciam, Lymbum abyssi propter superbiam: unde Daemonibus tamquam superbis abyssus delegatur.

Sequitur erat autem ibi grex multorum porcorum pascentium in monte.

Augustinus de cons. Evang..

Quod marcus dixit circa montem fuisse gregem porcorum, Lucas autem in monte, non repugnat: grex enim porcorum tam magnus fuit, ut aliquid eius esset in monte, aliquid circa montem: erant enim duo millia porcorum, sicut marcus expressit.

Ambrosius. Daemones autem caelestis luminis claritatem sustinere non poterant, ut qui oculos dolent, radios solis ferre non possunt. Cyrillus. Et ideo turba immundorum spirituum petit mitti in conformem sibi gregem immundorum porcorum.

Sequitur et rogabant eum ut permetteret eis in illos ingredi. Athanasius in vita Antonii. Quod si super porcos potestatem non habent, multo magis nullum habent dominium contra homines factos ad imaginem Dei. Oportet ergo Deum solum timere, contemnere autem illos.

Cyrillus. Dominus autem concessit eis potestatem, ut hoc inter cetera fiat nobis causa salutis, et roboris spes.

Sequitur et permisit illos. Considerare ergo oportet, quod Daemones pravi sunt, et hostiles his qui eis sunt subditi; ut potest patere ex eo quod praecipitaverunt et suffocaverunt porcos in aquis; unde sequitur exierunt ergo Daemones ab homine, et intraverunt in porcos, et impetu abiit grex per praeceptum in stagnum, et suffocatus est. Et ideo concessit eis Christus petentibus, ut ex eventu appareat quam sint crudeles. Erat etiam necessarium ostendere filium Dei providentiam rerum habere non minus quam pater, ut aequalitatis decor in utroque appareat. Titus.

Fugam autem pastores arripiunt, ne cum porcis perirent; unde sequitur quod ut viderunt factum, qui pascebant fugerunt et nuntiaverunt in civitatem et in villas: et huiusmodi terrorem civibus intulerunt.

Duxit autem eos ad salvatorem damni necessitas.

Sequitur exierunt autem videre quod factum est, et venerunt ad Jesum. Ubi considera, quod dum Deus homines punit in rebus, confert beneficium animabus.

Cum autem profecti essent, viderunt sanum eum qui iugiter vexabatur.

Sequitur et invenerunt hominem sedentem, a quo Daemones exierant, vestitum, qui antea continuo nudus erat, ac sana mente ad pedes eius: non enim discedit a pedibus, a quibus est nactus salutem: et sic agnoscentes signum, mirati sunt passionis remedium, et obstupuerunt in facto.

Sequitur et timuerunt. Hoc autem factum partim visu comperiunt, partim verbis audiverant.

Sequitur nuntiaverunt autem illis qui viderant quomodo sanus factus esset a legione. Oportebat autem eos supplicare domino ne inde recederet, sed custos esset regionis, ne Daemones haberent accessum ad eos; sed prae timore propriam salutem amiserunt, rogantes salvatorem recedere.

Sequitur et rogaverunt illum omnis multitudo regionis gerazensorum, ut discederet ab ipsis, quia timore magno tenebantur. Theophylactus. Timebant enim ne iterum damnum aliquod paterentur, sicut passi fuerant in submersione porcorum. Chrysostomus. Attendas autem Christi humilitatem: postquam enim collatis a se talibus beneficiis emittebant eum, non obstat, sed discedit, eos qui se ipsos indignos sua doctrina promulgaverant relinquens.

Sequitur ipse autem, ascendens navim, reversus est. Titus. Sed eo discedente, ille qui passus fuerat, a salvatore non discedit.

Sequitur et rogabat illum vir a quo Daemones exierant, ut cum eo esset.

Theophylactus. Nam, sicut expertus, timebat ne forte elongatus a iesu, rursus Daemonibus esset paratus. Dominus autem ostendit ei quod quamvis non sit cum eo praesentialiter, tamen potest eum gratia sua protegere; sequitur enim dimisit autem eum Jesus, dicens: redi in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Deus. Non autem dixit: quanta tibi feci ego; formam praebens humilitatis, ut rectitudines nostras referamus in Deum.

Titus. Nec tamen praevaricatur in lege veritatis; quidquid enim filius operatur, pater operatur. Cur autem qui ubique omnes liberatos monebat nulli dicere, huic liberato a legione dicit narra quanta tibi fecit Deus? quia scilicet tota regio illa Deum ignorabat, irretita cultibus Daemonum.

Vel verius, quandoquidem ad patrem retorquet miraculum, dicit narra; cum vero loquitur de seipso, monet nulli dicere. Ille autem qui liberatus est a Daemonibus, noverat Deum esse Jesum, et ideo praedicavit quanta fecit illi Jesus; sequitur enim et abiit per universam civitatem praedicans quanta illi fecit Jesus.

Chrysostomus. Et sic illos qui se indignos sua doctrina promulgaverant derelinquens, statuit eis eum in magistrum qui fuerat a Daemonibus liberatus.

Beda. Mystice autem Geraza significat nationem gentium, quas post passionem et resurrectionem suam dominus per praedicatores visitavit; unde Geraza vel gergesi, ut quidam legunt, interpretatur colonum eiciens, id est diabolus, a quo prius incolebatur; vel advena propinquans, qui prius longe erat. Ambrosius.

Licet autem discordet numerus curatorum a Christo secundum Lucam et matthaeum, tamen concordat mysterium: ut enim iste qui habebat Daemonium, populi gentilis est figura, duo quoque illi similiter figuram populi gentilis accipiunt: quoniam cum tres filios Noe generavit, Sem, cham et Iaphet, Sem tantummodo familia in possessionem ascita est Dei: ex duobus illis diversarum nationum populi pullularunt. Qui multis, inquit, temporibus habebat Daemonium, utpote qui a diluvio usque ad adventum domini vexabatur. Nudus autem erat, quia tegumentum naturae suae et virtutis amisit.

Augustinus de quaest. Evang..

In domo non habitabat; hoc est, in conscientia sua non requiescebat: in monumentis manebat; idest in mortuis operibus, hoc est peccatis, delectabatur. Ambrosius.

Vel quid sunt corpora perfidorum nisi quaedam sepulchra in quibus Dei verba non habitant? Augustinus de quaest. Evang.. Quod autem compedibus ferreis et catenis ligabatur, significat graves et duras leges gentium, quibus etiam in eorum republica peccata cohibentur: quod autem vinculis talibus diruptis agebatur a Daemonio in desertum, significat quod etiam ipsis transgressis legibus ad ea scelera cupiditate ducebatur quae iam vulgarem consuetudinem excederent, quod vero in eo legio Daemonum erat, significatae sunt gentes, quae multis Daemonibus serviebant; quod in porcos pascentes in montibus Daemonia ire concessa sunt, significat etiam immundos et superbos homines, quibus Daemonia dominantur propter idolorum cultus.

Ambrosius. Porci enim hi sunt qui immundorum usu animalium, vocis et rationis expertes, lutulentis vitae suae actibus naturalium coinquinaverunt ornamenta virtutum.

Augustinus. Quod autem in stagnum praecipitati sunt, significat quod iam clarificatur ecclesia, et liberato populo gentium a dominatione Daemoniorum, in abditis agunt sacrilegos ritus suos qui Christo credere noluerunt, caeca et profunda curiositate submersi. Ambrosius. Impetu autem feruntur in praeceps, quoniam nullius meriti contemplatione revocantur; sed tamquam de superioribus ad inferiora per improbitatis proclive detrusi, inter fluentia mundi huius intercluso pereunt spiritus commeatu. Neque enim in his qui fluido aestu voluptatis huc atque illuc feruntur, illius spiritus potest esse vitale commercium.

Videmus igitur quia homo ipse suae est auctor aerumnae: nam nisi quis porci more vixisset, numquam accepisset in eum diabolus potestatem; aut si accepisset, non ut perderet, sed ut probaret: et fortasse diabolus, quia post domini adventum bonos iam depraedari non poterat, non omnium hominum, sed levium quaerit interitum; ut latro non armatis, sed insidiatur inermibus. Viderunt hoc magistri gregum, et fugerunt: neque enim vel philosophiae professores vel principes synagogae pereuntibus populis possunt ferre medicinam: solus est Christus qui aufert peccata populorum. Augustinus.

Vel quod porcorum pastores fugientes ista nuntiaverunt, significat quosdam primates impiorum, quamquam christianam legem fugientes, potentiam tamen eius pergentes stupendo et mirando praedicare.

Quod autem gerazeni cognoscentes quod factum est, rogant Jesum ut ab eis discederet, magno timore perculti, significat magnitudinem vetusta suavitate delectatam, honorare quidem, sed nolle pati christianam legem, dum dicunt quod eam implere non possunt; admirantes tamen fidelem populum a pristina perdita conversatione sanatum. Ambrosius.

Vel in gerazenorum civitate species synagogae videtur existere: qui rogabant ut discederet, quia timore magno tenebantur; infirma enim mens non capit Dei verbum, nec potest pondus sustinere sapientiae. Et ideo diutius molestus non fuit, sed ascendit ab inferioribus ad superiora, a synagoga scilicet ad ecclesiam: et regressus est per stagnum: nemo enim de ecclesia ad synagogam sine periculo transit salutis; sed ille qui de synagoga ad ecclesiam transire desiderat, crucem suam tollat, ut discrimen evadat. Augustinus.

Quod autem ille sanatus cupit iam esse cum Christo, et dicitur ei redi in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Deus: sic intelligitur, ut sic quisquis intelligat post remissionem peccatorum redeundum sibi in conscientiam bonam sicut in domum, et serviendum evangelio propter aliorum salutem, ut Deinde cum Christo requiescat: ne cum praepropere vult esse cum Christo, negligat ministerium praedicationis fraternae redemptioni accommodatum.

#7 Lectio 7

Augustinus de cons. Evang..

Post narratum apud gerazenos miraculum, transit ad narrandum, de archisynagogi filia, dicens factum est autem cum rediisset Jesus, excepit illum turba: erant enim omnes expectantes eum. Theophylactus.

Simul quidem propter doctrinam, et propter miracula. Augustinus.

Quod vero adiungit et ecce venit vir cui nomen Iairus, non continue factum accipiendum est, sed prius illud de convivio publicanorum, sicut narrat matthaeus; cui rei sic coniungit hoc ut non possit aliud factum consequenter intelligi.

Titus. Est autem positum nomen, Iudaeorum causa, qui tunc noverunt quod accidit, ut nomen demonstratio miraculi fiat. Accessit autem non aliquis infirmorum, sed princeps synagogae, ut magis obturarentur Iudaeorum ora; unde sequitur et ipse princeps synagogae erat. Accessit autem ad Christum causa necessitatis: urget enim aliquando dolor ad agendum ea quae decent, secundum illud: in camo et freno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te. Theophylactus.

Unde necessitate instante cecidit ad pedes eius; sequitur enim et cecidit ad pedes iesu. Decebat autem ut absque necessitate cogente caderet ad pedes eius, et cognosceret ipsum Deum esse. Chrysostomus.

Sed considera eius inertiam: quaerit enim a Christo ut in domum veniat; sequitur enim rogans eum ut intraret in domum eius; ignorans scilicet quod absens poterat liberare: nam si scivisset, dixisset sicut centurio: dic verbo, et curabitur filia mea. Graecus. Causa autem adventus eius ponitur, cum subditur quia unica filia erat illi, domus fundamentum, successio generis, fere annorum duodecim, in ipso scilicet flore aetatis; et haec moriebatur, pro thalamis efferenda ad tumulum. Chrysostomus. Advenerat autem dominus, non ut iudicaret mundum, sed ut

salvaret: quapropter non examinat dignitatem petentis, sed aequanimiter arripit opus, sciens quod maius erat futurum eo quod quaerebatur: vocabatur autem ad remedium aegrotantis; novit autem se suscitaturum iam mortuam, et inserturum terrenis firmam spem resurrectionis.

Ambrosius. Suscitaturus autem mortuam, ad faciendum fidem, haemorrhoidis ante curavit; sicut et resurrectio temporalis in passione domini celebratur, ut perpetua illa credatur.

Et contigit dum iret, a turba comprimebatur.

Cyrillus. Quod maximum erat indicium quod veram carnem induerat, et omnem conculcasset superbiam: neque enim a longe sequebantur, sed eum circumdabant.

Graecus. Quaedam autem mulier gravi morbo detenta, ob cuius infirmitatis curam medici omnes divitias consumpserant, solam spem in tanta diffidentia reperit ut procideret domino; de qua sequitur et mulier quae erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quae in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari, accessit retro. Titus. Qualiter autem non est digna praefatione haec mulier, quae viribus extinctis corporeis ob continuum sanguinis fluxum, et tanto populo concurrente circa illum, affectu roborata et fide petierat populum, et retro latens tetigerat fimbriam vestimenti? sequitur tetigit fimbriam vestimenti eius. Cyrillus. Neque enim licebat immundis vel tangere quemquam sanctorum, vel appropinquare viro sancto. Chrysostomus in matthaeum. Ritu autem legis huiusmodi passio reputabatur immunditia magna. Aliter etiam: nondum enim nec ipsa habebat dignam opinionem de eo; non enim putavisset latere; sed tamen confisa de sanitate accedit. Theophylactus.

Sicut autem cum aliquis oculum lucernae lucenti adhibet, aut igni spinas, statim operationem illorum experitur; sic quidem qui fidem affert potenti curare, statim curationem consequitur. Et confestim stetit fluxus sanguinis eius.

Chrysostomus. Non autem sola vestimenta ipsius mulierem salvarunt; nam et milites sortiti sunt ea inter se; sed fidei eius intentio. Theophylactus. Credidit enim, et salvata est; et, ut congruum fuit, primo tetigit Christum intellectualiter, Deinde corporaliter. Graecus. Audivit autem dominus tacitas mulieris considerationes, et tacens liberavit tacentem, passus sua sponte sanitatis rapinam; sed postea miraculum publicat; unde sequitur et ait Jesus: quis est qui me tetigit? Cyrillus.

Non enim latuit dominum perpetratum miraculum; sed qui cuncta cognoscit, quasi nesciret interrogat. Graecus. Nescientibus autem discipulis quod quaerebatur, sed putantibus de simplici quodam tactu dicere, domini quaestioni respondent; sequitur enim negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant: praeceptor, turbae te comprimunt et affligunt, et dicis: quis me tetigit? et ideo dominus tactum sua responsione distinguit; sequitur enim et dixit illis Jesus: tetigit me aliquis; sicut etiam dicebat: qui habet aures audiendi, audiat; quamvis omnes habeant huiusmodi corporalem auditum, sed non est vere audire, si audiatur incaute, nec vere tangere, si infideliter tangatur. Cyrillus.

Propalat autem consequenter quod factum est, cum subditur nam et ego novi virtutem de me exiisse. Materialius respondet secundum opinionem audientium; hic tamen nobis manifestatur quod ipse verus est Deus, et ex eo quod prodigialiter factum est, et etiam ex sermonibus: transcendit enim naturam nostram, et forsitan angelicam, posse quemquam virtutem emittere quasi a propria natura; convenit autem hoc soli supremae naturae: nulla namque creaturarum aliquam gerit salvandi potestatem, vel etiam aliqua alia, scilicet miracula, faciendi, sed divinitus praestitam.

Non autem ambitione gloriae non dimisit latere divinae virtutis ostensionem qui multoties praeceperat taceri sua miracula: sed quia spectabat ad utilitatem eorum qui vocabantur per fidem ad gratiam.

Chrysostomus in matthaeum.

Primo enim solvit femineum metum, ne remorsum conscientiae pateretur quasi surripiens gratiam; secundo corrigit eam, quia latere putaverat; tertio fidem eius exprimit cunctis, ut et alii imitentur: proditque non minus miraculum retentione sanguinis, dum ostendit sibi cuncta patere. Cyrillus. Insuper principem synagogae persuadebat indubitabiliter credere quod a laqueis mortis eripiet filiam eius.

Chrysostomus. Ob hoc autem dominus non statim eam manifestaverat, ut ostenso quod omnia sibi liquent, faciat mulierem praedicare quod factum est, ut suspicione miraculum careat; unde sequitur videns autem mulier quia non latuit eum, tremens venit et procidit ante pedes eius, et ob quam causam tetigit eum, indicavit coram omni populo, et quemadmodum confestim sanata sit. Origenes.

Eandem autem sanitatem quam nacta est mulier ex contactu, verbis confirmavit salvator; unde sequitur at ipse dixit illi: filia, fides tua te salvam fecit; vade in pace: id est esto sana a tuo flagello: et sanat quidem primo per fidem animam, Deinde vero corpus. Titus. Vocat autem filiam iam fidei causa sanatam; fides enim gratiam adoptionis impendit.

Eusebius Eccl. Hist.. Dicunt autem hanc mulierem in Paneade, quae est caesarea Philippi, unde fuit oriunda, statuisse triumphos insignes collati sibi beneficii a salvatore: stabat namque super altam basim ad limina domus eius aeneum simulacrum mulieris flexis genibus manibusque iunctis, quasi precaretur; ex cuius opposito aliud erectum simulacrum ad instar viri, eiusdemque materiae, amictum diploide, et manum versus mulierem extendens; ante cuius pedes super ipsam basim aliena species plantae orta, quae usque ad Aeneae diploidis oras pertingens, medicina omnium passionum esse ferebatur.

Hanc autem statuum dicebant repraesentare Christum, quam maximus destruxit.

Ambrosius. Mystice autem reliquerat in gerazenis synagogam Christus, et quem sui non receperant, recipiunt alieni. Beda.

Vel in fine saeculi dominus est ad Iudaeos rediturus, atque ab eis per fidei confessionem libenter excipiendus. Ambrosius.

Quem autem putamus synagogae principem esse nisi legem, cuius contemplatione dominus synagogam non penitus dereliquerit? Beda. Vel princeps synagogae Moyses intelligitur: unde bene Iairus, idest illuminans vel illuminatus, vocatur: quia qui accipit verba vitae dare nobis, et per hoc ceteros illuminat, ipse a spiritu sancto illuminatur. Cecidit autem archisynagogus ad pedes iesu, quia legislator cum tota patrum progenie Christum in carne apparentem longe sibi praefendum esse cognovit. Si enim caput Christi Deus, convenienter pedes accipiendi sunt incarnatio, qua terram nostrae mortalitatis tetigit. Rogavit autem intrare in domum eius, quia eius videre desiderabat adventum.

Filia autem unica eius est synagoga, quae sola legali est institutione composita; quae duodecimo aetatis anno, hoc est tempore pubertatis appropinquante, moriebatur; quia nobiliter a prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos pervenerat, in quibus spirituales Deo fructus gignere debebat, subito errorum languore consternata, spiritualis vitae viam amisit: et si Christus non succurreret, corruisset in mortem. Ad puellam autem sanandam pergens dominus a turba comprimitur, quia genti Iudaeae salutaria monita praebens, carnalium populorum est consuetudine gravatus.

Ambrosius. Ad hanc autem principis filiam dum properat Dei verbum, ut salvos faceret filios Israel, sancta ecclesia ex gentibus congregata, quae inferiorum lapsu criminum deperibat, paratam aliis fide praeripuit sanitatem. Beda.

Dupliciter autem sanguinis fluxus potest intelligi; hoc est, et super idolatriae prostitutione, et super his quae carnis et sanguinis oblectatione patrantur. Ambrosius. Quid autem sibi vult quod haec principis filia annorum duodecim moriebatur, et mulier ista fluxu sanguinis ab annis duodecim laboravit, nisi ut intelligatur quia quamdiu synagoga viguit, laboravit ecclesia? Beda.

Una enim pene saeculi aetate synagoga in patriarchis nasci coepit, et gentilium nationem idololatria foedavit.

Ambrosius. Sicut autem illa in medicos erogaverat omnem substantiam suam, ita congregatio gentium amiserat omnia dona naturae. Beda.

Medicos autem intellige sive falsos theologos, sive philosophos, legumque doctores saecularium, qui multa de virtutibus vitiisque disserentes, utilia se vivendi instituta mortalibus dare promittebant; se ipsos immundos spiritus, qui velut hominibus consulendo, se pro Deo colendos ingerebant; quibus audiendis gentilitas quanto magis naturalis industriae vires expenderat, tanto minus potuit ab iniquitatis suae sorde curari. Ambrosius.

Audiens autem aegrotare populum Iudaeorum, sperare coepit salutis suae remedium; tempus venisse cognovit quo medicus adesset de caelo: surrexit ut occurreret fide promptior, pudore contractior: hoc enim est pudoris et fidei, agnoscere infirmitatem, non desperare veniam.

Verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis accessit, religiosa credidit, sapiens sanata se esse cognovit: sic sancta plebs gentium, quae Deo credidit, peccatum erubuit ut desereret, fidem detulit ut crederet, devotionem exhibuit ut rogaret, sapientiam induit ut sanitatem suam ipsa sentiret, fiduciam sumpsit ut fateretur quod praeripuisset alienum. Retro autem tangitur Christus, quia scriptum est: post dominum Deum tuum ambulabis.

Beda. Et ipse ait: si quis mihi ministrat, me sequatur, sive quia praesentem in carne dominum non videns, vel quia peractis dispensationis sacramentis per fidem coepit vestigia eius subsequi. Gregorius Moralium. Premente autem turba, una redemptorem nostrum mulier tetigit: quia carnales quique in ecclesia eum comprimunt a quo longe sunt, et soli tangunt qui huic veraciter humiles adiunguntur. Turba igitur premit, et non tangit: quia et importuna est per praesentiam, et absens per vitam. Beda.

Vel una credula mulier dominum tangit: quia qui diversis haeresibus inordinate affligitur, solo catholicae ecclesiae corde fideliter quaeritur. Ambrosius. Non enim credunt qui comprimunt; credunt qui tangunt: fide tangitur Christus, fide videtur.

Denique ut fidem credentis exprimeret, dicit ego cognovi virtutem de me exiisse: quod est evidentius indicium quia non intra possibilitatem conditionis humanae atque intra corporis claustrum divinitas coarctata est, sed ultra fines nostrae mediocritatis virtus exundat aeterna; non enim humana ope plebs gentium liberatur; sed Dei munus est congregatio nationum, quae etiam brevi fide misericordiam inclinat aeternam. Nam si consideremus quanta sit fides nostra, et intelligamus quantus sit Dei filius; videmus quia comparatione eius fimbriam tantummodo tangimus, superiora vero vestimenti eius nequimus attingere. Si igitur et nos curari volumus, fide tangamus fimbriam Christi. Non autem latet eum quicumque tetigerit. Beatus qui extremam partem verbi tetigerit; nam totum quis potest comprehendere?

#8 Lectio 8

Chrysostomus in matthaum.

Opportune dominus expectabat puellae mortem, ut propalaretur resurrectionis miraculum: propter quod et tardius incedit, et loquitur cum muliere diutius, ut archisynagogi filia expiraret, et huius eventus nuntii advenirent; unde

dicitur adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogae dicens ei: quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

Augustinus de cons. Evang..

Sed cum matthaeus archisynagogum non morituram filiam suam narret domino nuntiasse, sed omnino defunctam; Lucas autem et marcus nondum mortuam, usque adeo ut dicant venisse postea qui mortuam nuntiarent; considerandum est ne repugnare videatur. Et intelligendum est, brevitatis hoc causa matthaeum potius dicere voluisse, rogatum esse dominum ut faceret quod eum fecisse manifestum est, ut scilicet mortuam suscitaret. Attendit enim non verba patris de filia sua, sed, quod est potissimum, voluntatem.

Sane si alii duo vel quisquam eorum patrem commemorasset dixisse quod venientes de domo dixerunt, ut iam non vexaretur Jesus, quia puella mortua fuisset; repugnarent eius cogitationi verba quae posuit matthaeus: nunc vero illud nuntiantibus et prohibentibus ne magister veniret, non legitur quod ipse consenserit; unde dominus non diffidentem reprehendit, sed credentem robustius confirmavit; unde sequitur Jesus autem audito hoc verbo respondit patri puellae: noli timere, sed crede tantum, et salva erit. Athanasius.

Fidem dominus exigit ab invocantibus eum, non quia indiget adminiculo aliorum: ipse namque et dominus, et largitor est fidei: sed ne videretur ex acceptione personarum sua dona conferre, ostendit quod credentibus favet, ne sine fide accipiant beneficia, et ea per infidelitatem aboleant: vult enim benefaciens durare gratiam, et sanans inconcussum permanere remedium.

Theophylactus. Mortuam autem suscitaturus eiecit omnes, quasi nos docens absque inani gloria esse, et nihil ad demonstrationem facere; et quod cum quis debet miracula perpetrare, non decet ipsum esse in medio plurimorum, sed solitarium, et ab aliis separatum; unde sequitur et cum pervenisset ad domum, non permisit intrare secum quemquam nisi Petrum et iohannem et Iacobum et patrem et matrem puellae. Solos autem hos intromisit tamquam discipulorum vertices, et potentes miraculum occultare: non enim volebat ipsum ante tempus pluribus revelari, forte propter invidiam Iudaeorum.

Sic et cum quis nobis invidet, non debemus iustitias nostras ei revelare, ne ei maioris invidiae occasio tribuatur. Chrysostomus.

Ceteros autem discipulos non assumpsit, provocans eos ad appetitum maiorem, ob id quoque quod nondum erant plene dispositi, ut et alii istos imitentur.

Assumpsit etiam parentes in testes, ne quis dicere posset fallax esse resurrectionis indicium. Ad hoc etiam illud nota, quod deflentes exclusit a domo, et indignos ostendit huius visione; sequitur enim flebant enim omnes, et plangebant illam. Quod si tunc exclusit, multo magis nunc; tunc enim nondum patuerat in somnum mortem fuisse conversam. Nullus ergo de cetero se contemnat, iniuriam inferens Christi victoriae, qui superavit mortem, et eam in somnum convertit; ad cuius ostensionem subditur at ille dixit: noli flere; non est enim mortua puella, sed dormit: ostendens singula sibi fore in promptu, et quod eam vivificaret, quasi suscitaret a somno. Nihilominus tamen deridebant eum; sequitur enim et deridebant eum scientes quia mortua esset. Quos non obiurgavit, nec derisionem repressit, ut etiam derisio fiat mortis indicium; nam, quia ut plurimum post acta miracula homines perseverant increduli, verbis propriis eos praevenit. Ut autem quasi per visum disponeret ad resurrectionis fidem, tenet manum puellae; unde sequitur ipse autem tenens manum eius, clamavit dicens: puella, surge. Cumque tenuisset, suscitavit eam; unde sequitur et reversus est spiritus eius; et surrexit continuo: non enim infudit aliam animam, sed illam eandem quae expiraverat restituit; nec solummodo suscitavit, immo iubet etiam illam cibari; sequitur enim et iussit illi dare manducare: ne scilicet phantasticum esse videatur quod factum est: nec ipse propinat, sed aliis mandat; sicut et in Lazaro dixit: solvite eum, ac Deinde participem mensae fecit.

Graecus. Deinde stupefactos miraculo et pene clamantes parentes cohibet ne factum praedicent; sequitur enim et stupuerunt parentes eius; quibus praecepit ne alicui dicerent quod factum erat: ostendens quod largitor bonorum est, non autem cupidus gloriae, datque totum, nihil recipiens. Qui vero venatur operum gloriam, aliquid quidem exhibuit, aliquid vero recepit. Beda. Mystice autem salvata a fluxu sanguinis muliere, mox filia principis mortua nuntiatur: quia dum ecclesia a vitiorum labe mundata est, continuo synagoga perfidia atque invidia soluta est: perfidia quidem, quia in Christum credere noluit; invidia vero, quia ecclesiam credidisse doluit.

Ambrosius. Adhuc autem et servuli principis increduli erant ad resurrectionem, quam Jesus in lege praedixit, in evangelio complevit; unde dicunt noli vexare illum: quasi sit sibi impossibile suscitare mortuam.

Beda. Vel per eos significantur qui adeo destitutum synagogae statum vident, ut restaurari posse non credant; ideoque pro suscitatione illius supplicandum esse non aestiment. Sed quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum: unde dominus ei dixit noli timere, crede tantum, et salva erit. Pater puellae coetus doctorum legis accipitur: qui si credere voluerit, etiam subiecta ei synagoga salva erit. Ambrosius. Itaque cum venisset in domum, paucos futurae resurrectionis arbitros ascivit: non enim a multis continuo est credita resurrectio.

Quae tamen tantae diversitatis est causa? supra publice filius viduae suscitatur, hic removentur plures arbitri. Sed puto quod pietas ibi domini declaratur, quia vidua mater unici filii non patiebatur moras. Est etiam forma sapientiae, in filio viduae cito ecclesiam credituram: in archisynagogi filia credituros quidem Iudaeos, sed ex pluribus pauciores. Denique dicente domino non est mortua puella, sed dormit, deridebant eum: quicumque enim non credit, irridet. Fleant igitur mortuos suos, qui putant mortuos: ubi resurrectionis fides est, non mortis species,

sed quietis est. Beda. Synagoga etiam, quia sponsi laetitiam, qua vivere possit, amisit, quasi inter plangentes mortua iacens, nec hoc ipsum quare plangatur intelligitur.

Ambrosius. Tenens autem dominus manum puellae sanavit eam: beatus enim si cuius manus sapientia teneat, inducat in penetralia sua, iubeat manducare: panis enim caelestis est Dei verbum: inde et illa sapientia, quae Dei corporis et sanguinis altaria replevit alimentis. Venite, edite panes meos, et bibite vinum quod miscui vobis. Beda.

Surrexit autem puella continuo, quia Christo manum confortante, homo a morte animae resipiscit. Sunt enim nonnulli qui latente tantum cogitatione peccati sibi mortem consciscunt; sed tales se vivificare significans dominus, suscitavit filiam archisynagogi.

Alii vero ipsum malum quo delectantur agendo, mortuum suum quasi extra portas efferunt; et hos se suscitare demonstrans, suscitavit filium viduae extra portas civitatis. Quidam vero etiam peccati consuetudine se quasi sepeliendo corrumpunt; et ad hos etiam erigendos adest gratia salvatoris; ad quod intimandum resuscitavit Lazarum quatuor dies in monumento habentem. Quanto autem gravior est mors animae, tanto acrior poenitentis fervor insistat. Unde iacentem in conclavi mortuam levi voce resuscitat; delatum foras iuvenem pluribus dictis corroborat; ad quadriduanum vero suscitandum fremuit spiritu, lacrymas fudit, et voce magna clamavit. Sed et hic notandum, quod publica noxia publico egent remedio; levia peccata secreta queunt poenitentia deleri. Puella in domo iacens paucis arbitris resurgit; iuvenis extra domum turba multa comitante suscitatur; Lazarus de monumento vocatus multis populis innotuit.

|+9 Capitulus 9

|#1 Lectio 1

Cyrillus. Decebat institutos ministros sacrarum doctrinarum posse mira peragere, et per ipsos effectus credi quod essent Dei ministri; unde dicitur convocatis autem Jesus duodecim apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia Daemonia: in quo elevatum supercilium diaboli flectit, qui dicebat aliquando: non est qui contradicere valeat. Eusebius. Et ut per eos venetur genus humanum, non solum dat eis ut pravos spiritus pellant, sed etiam quamlibet infirmitatem sanent ex eius imperio; unde sequitur et ut languores curarent.

Cyrillus. Attendas hic divinam filii potestatem naturae corporali non convenientem; agere namque miracula aderat sanctis, non natura, sed participatione spiritus sancti. Super hoc autem aliis concedere potestatem prorsus alienum erat ab eorum virtute: qualiter enim posset natura creata super spiritus dona possidere dominium? at dominus noster Jesus Christus, tamquam naturaliter Deus existens, impertitur huiusmodi gratiam quibus vult, non invocans in eos alienam virtutem, sed infundens ex promptuariis propriis.

Chrysostomus in matthaeum.

Postquam autem satis confortati fuerant ex eius comitiva, et competens nacti sunt argumentum virtutis eius, mittit eos; unde sequitur et misit illos praedicare regnum Dei, et sanare infirmos. Ubi considera, quod non committitur eis aliquid sensibile dicere, sicut Moyses et prophetae, qui terram et bona terrena promittebant; hi vero regnum caelorum, et quaecumque continentur in eo.

Gregorius Nazianzenus. Mittens autem discipulos ad praedicandum, dominus multa eis iniunxit, quorum summa est, sic eos virtuosos esse, sic constantes atque modestos, et, ut breviter loquar, caelestes, ut non minus propter eorum modum vivendi quam propter verbum evangelica doctrina propagaretur. Et ideo cum aeris et baculi carentia et amictus singularitate mittebantur; et ideo subdit et ait ad illos: nihil tuleritis in via: neque virgam neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.

Chrysostomus in matthaeum.

Plurima quidem per hoc constituebat: primo quidem insuspectos reddens discipulos; secundo sequestrans eos a qualibet cura, ut totum studium adhiberent verbo; tertio docens eos propriam virtutem.

Sed forsitan dicet aliquis cetera quidem habere rationem; sed non habere peram in via, nec duas tunicas, nec baculum, cuius rei causa praecipit? volens scilicet excitare eos in qualibet diligentia: et, ut ita loquar, ex hominibus Angelos faciebat eos, dirimens a qualibet cura vitae, ut una sola cura detineantur doctrinae.

Eusebius. Volens igitur eos carere cupidine rerum in sollicitudine vitae, protestatus est haec: sumebat enim experimentum fidei et animositatis eorum, qui habito in mandatis extremae vitam ducere paupertatis, non effugiunt quae iubentur; decebat enim eos quidem commercium facere, et recipientes salubres virtutes recompensare obedientia mandatorum: et cum milites eos faceret regni Dei, accingit eos ad pugnam in hostes, monens colere paupertatem; nullus enim militans Deo implicat se vitae saecularis negotiis. Qualis ergo esse debeat qui evangelizat regnum Dei, praeceptis evangelicis designatur; hoc est, ut subsidii saecularis adminicula non requirat, fideique totus inhaerens, putet, quo minus requirat, magis posse suppetere.

Theophylactus. Sic enim ipsos mendicos mittit, quod neque panes ipsos portare vult, nec aliquid aliud, quibus indigent multi. Augustinus de cons.

Evang.. Vel dominus haec possidere discipulos ac ferre noluit, non quod necessaria non sint sustentationi huius vitae; sed quia sic eos mittebat ut eis haec debere monstraret ab illis quibus evangelium credentibus annuntiarent; ut sic securi non possiderent, neque portarent huic vitae necessaria, nec magna, nec minima. Ideo posuit

secundum marcum: nisi virgam, ostendens a fidelibus suis omnia debere ministris suis nulla superflua requirentibus. Hanc autem potestatem virgae nomine significavit, cum diceret ne quid tollerent in via nisi virgam tantum. Ambrosius.

Possunt etiam qui volunt, hoc ad eum deducere tractatum, ut spiritualem tantummodo locus iste formare videatur affectum, qui velut indumentum quoddam videatur corporis exuisse, non solum potestate reiecta contemptisque divitiis, sed etiam carnis ipsius illecebris abdicatis. Theophylactus.

Quidam etiam apostolos non portare peram, neque baculum aut duas tunicas sic intelligunt, quod non thesaurizent: hoc enim pera innuit congregans multa: neque sint iracundi et tribulati spiritus, quod significat baculus; neque sint ficti et duplici corde, quod significat tunica duplex.

Cyrellus. Sed diceret aliquis: unde eis necessaria erunt? et ideo subdit et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatis; quasi dicat: sufficiat vobis discipulorum fructus, qui recipientes a vobis spiritualia, vos procurabunt.

Iussit autem eos in una domo manere, ut nec hospitem gravent, eum scilicet dimittendo, nec ipsi gulositatis et levitatis suspensionem incurrant. Ambrosius.

Alienum namque a praedicatore regni caelestis asserit cursitare per domos, et inviolabilis hospitii iura mutare. Sed ut hospitii gratia deferenda censetur, ita etiam si non recipiantur, excutiendum pulverem, egrediendumque de civitate mandatur, cum sequitur et quicumque non receperint vos, exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium super illos. Beda.

Pulvis excutitur de pedibus apostolorum in testimonium laboris sui, qui ingressi sint in civitatem, et praedicatio apostolica ad illos pervenerit; sive excutitur pulvis cum nihil ab eis accipiant, nec ad victum quidem necessarium, qui evangelium spreverunt.

Cyrellus. Nam improbable valde est contemnentem sermonem et patremfamilias, se famulis benignos ostendere, vel benedictiones eorum exigere. Ambrosius.

Vel non mediocri etiam boni remuneratio docetur hospitii, ut non solum pacem tribuamus hospitibus, verum etiam si qua eos terrena obumbrant delicta levitatis, receptis apostolicae praedicationis vestigiis auferantur. Beda. Qui vero perfida negligentia, vel etiam studio verbum Dei contemnunt, horum vitanda communio est, excutiendus pulvis pedum, ne gestis inanibus pulveri comparandis mentis castae vestigium polluatur.

Eusebius. Cum autem praecinxisset dominus discipulos suos tamquam milites Dei divinis virtutibus et sapientiae monitis, mittens eos Iudaeis ut doctores et medicos, ipsi secundum hoc procedebant; unde sequitur egressi autem circuibant per castella, evangelizantes et curantes ubique: quasi doctores quidem evangelizantes; sed quasi medici praestantes remedia, et verba miraculis comprobantes.

|#2 Lectio 2

Chrysostomus in matthaeum.

Multo transacto tempore, non a principio, percepit Herodes facta iesu, ut pateat tibi tyranni superbia; unde dicitur audivit autem Herodes tetrarcha omnia quae fiebant ab eo. Theophylactus. Iste Herodes erat filius magni Herodis, qui pueros interemit; sed ille quidam rex erat, iste autem tetrarcha. Inquirebat autem de Christo quis esset; unde sequitur et haesitabat. Chrysostomus. Peccatores enim scientes et nescientes quemque strepitum pertimescunt: peccatum enim nemine arguente hominem prodit, nemine accusante condemnatur, et timidum et pigrum reddit delinquentem. Causa autem timoris ponitur consequenter cum dicit eo quod diceretur a quibusdam quia iohannes surrexit a mortuis, a quibusdam vero quia elias apparuit, ab aliis autem quia propheta unus de antiquis surrexit. Theophylactus.

Iudaei enim resurrectionem mortuorum expectabant in vita carnali, et in comessionibus et potationibus.

Sed resurgentes non erunt in carnalibus actibus. Chrysostomus. Cum ergo audisset Herodes quibus Jesus uteretur miraculis, ait: iohannem ego decollavi; quod non erat ostentationis verbum, sed consolantis suum timorem, et persuadentis animae perturbatae recolere quod ipse eum occidit.

Et quia iohannem decollaverat, subdit quis autem est iste, de quo audio talia? theophylactus. Quasi dicat: si iohannes est, et a mortuis resurrexit, videns eum cognoscam; unde sequitur et quaerebat videre eum. Augustinus de cons. Evang..

Lucas autem hunc eundem narrandi ordinem quem marcus tenens, non cogit credi rerum gestarum eundem ordinem fuisse. In his etiam verbis marco attestatur, ad hoc dumtaxat quod alii dixerint, non Herodes, iohannem a mortuis surrexisse. Sed quia haesitantem commemoravit Herodem, intelligendum est: aut post istam haesitationem confirmasse in animo suo quod ab aliis dicebatur, cum ait pueris suis, sicut matthaeus narrat: hic est iohannes baptista, ipse surrexit a mortuis; aut ita pronuntianda sunt haec verba matthaei ut haesitantem adhuc indicent.

|#3 Lectio 3

Augustinus de cons. Evang..

Matthaeus et marcus ex praecedentium occasione narrant quemadmodum sit iohannes ab Herode occisus; Lucas autem qui iam longe supra de passione iohannis narraverat, postquam commemoravit illam Herodis haesitationem de domino quisnam esset, continuo subiungit et reversi apostoli narraverunt illi quae fecerunt.

Beda. Non solum autem narrant quae ipsi fecerunt, et docuerunt; sed etiam quae iohannes eis in docendo occupatis sit passus, vel sui, vel eiusdem iohannis ei discipuli renuntiant, sicut matthaeus insinuat.

Isidorus. Quia vero dominus viros sanguinum abominatur, et commorantes cum eis, si a propriis criminibus non discedant, post occisionem baptistae deserens occisores, discessit; unde sequitur et assumptis illis, secessit seorsum in locum desertum, qui est bethsaida. Beda.

Est autem bethsaida in Galilaea civitas Andreae, et Petri, et Philippi apostolorum, prope stagnum Genezaeth. Non autem timore mortis hoc egit, ut quidam arbitrantur, sed parcens inimicis suis, ne homicidio homicidium iungerent; simul et opportunum suae passionis tempus expectans. Chrysostomus in matthaeum.

Non autem prius, sed relato sibi quod acciderat, discessit, manifestans per singula carnis veritatem. Theophylactus.

In desertum autem locum abiit dominus, quia operaturus erat miraculum panum: ne quis diceret: de civitate prope existente oblatis sunt panes. Chrysostomus.

Vel vadit in desertum locum, ut nemo sequeretur. Sed nec sic plebs discessit, sed comitatur ipsum; unde sequitur quod cum cognovissent turbae, secutae sunt illum. Cyrillus. Hi quidem postulantes a Daemonibus liberari, hi vero languorum remotionem; necnon quos eius oblectabat doctrina, illum attentissime visitabant. Beda. Ipse autem ut potens piusque salvator, excipiendo fatigatos, docendo inscios, sanando aegrotos, reficiendo ieiunos, quantum devotione credentium delectetur, insinuat; unde sequitur et excepit illos, et loquebatur illis de regno Dei, et eos qui cura indigebant sanabat. Theophylactus. Ut addiscas, quod quae secundum nos est sapientia, dividitur verbo et opere; et quod decet dicere operata, et operari dicta. Reclinante autem die, discipuli iam incipientes aliorum curam habere, turbae miserentur, unde sequitur dies autem coeperat declinare, et accedentes duodecim dixerunt illi: dimitte turbas, ut euntes in castella villasque quae circa sunt, divertant et inveniant escas: quia hic in loco deserto sumus. Cyrillus. Sicut enim dictum est, diversarum passionum postulabant remedia: et quia videbant discipuli solo nutu posse perfici quod infirmi petebant, dicunt: dimitte eos, ne amplius anxientur.

Aspice autem exuberantem mansuetudinem eius qui rogatur: non enim illa tantum largitur quae postulant discipuli, sed sequentibus ipsum adjicit bona munificae dexterae, mandans eis escas exhiberi; unde sequitur ait autem ad illos: vos date illis manducare. Theophylactus. Non autem hoc dicit eorum responsionem ignorans, sed volens ipsos inducere ut dicerent quot panes haberent; et sic magnum ostenderetur ex eorum confessione miraculum, panum quantitate audita. Cyrillus.

Sed quod mandabatur, intolerabile discipulis erat, quod non habebant penes se nisi quinque panes et duos pisces; unde sequitur at illi dixerunt: non sunt nobis plusquam quinque panes et duo pisces, nisi forte nos emamus in omnem hanc turbam escas. Augustinus de cons.

Evang.. In quibus quidem verbis Lucas in unam sententiam constrinxit responsionem Philippi dicentis: ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat, et responsionem Andreae dicentis: est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos et duos pisces, ut narrat iohannes.

Quod enim ait non sunt nobis plusquam quinque panes et duo pisces, ad Andreae retulit responsionem; quod vero adiunxit nisi forte nos emamus, et emamus in omnem hanc turbam escas, videtur ad responsionem Philippi pertinere, nisi quod de ducentis denariis tacuit: quamquam et in ipsius Andreae sententia hoc posset intelligi; cum enim dixisset: est puer unus hic qui habet quinque panes hordeaceos et duos pisces, adiunxit: sed haec quid sunt inter tantos? hoc est dicere nisi forte nos emamus, et emamus in omnem hanc turbam escas.

Ex qua varietate verborum, rerum autem sententiarumque concordia, satis apparet salubriter nos doceri, nihil quaerendum in verbis nisi loquentium voluntatem; cui demonstrandae invigilare debent omnes veridici narratores, cum de homine, vel de Angelo, vel de Deo aliquid narrant.

Cyrillus. Ut autem adhuc ad magis ardua feratur miraculum, ostenditur non parva fuisse multitudo virorum, cum sequitur erant autem viri fere quinque millia, exceptis scilicet mulieribus atque pueris, ut alius evangelista refert.

Theophylactus. Docet autem dominus quod decet cum hospitamur aliquem, reclinare ipsum, et omnis consolationis participem facere; unde sequitur ait autem ad discipulos suos: facite illos discumbere per convivia quinquagenos: et ita fecerunt; et discumbere fecerunt omnes. Augustinus de cons.

Evang.. Quod Lucas hic dicit, quinquagenos iussos esse discumbere, marcus vero quinquagenos et centenos, ideo non movet, quia unus partem dixit, alter totum. Verum si alius de quinquagenis tantum commemoraret, alius de centenis, valde videretur esse contrarium, nec satis dignosceretur utrumque dictum esse. Unum autem ab altero, alterum ab altero esse commemoratum, et tamen attentius consideratum inveniri debuisse quis non fateatur? hoc ideo dixi, quia existunt saepe aliqua eiusmodi quae parum intendentibus temere iudicantibus contraria videantur, et non sint.

Chrysostomus in matthaeum.

Et quia credendum erat Christum venisse a patre, facturum miraculum, aspexit in caelum; unde sequitur acceptis autem quinque panibus et duobus piscibus, respexit in caelum. Cyrillus. Hoc etiam dispensative pro nobis fecit: ut discamus quod in principio mensae, cum frangere debemus panem, debemus Deo offerre et elicere super

ipsum benedictionem supernam; unde sequitur et benedixit, et fregit, et discipulis suis distribuit, ut ponerent ante turbas. Chrysostomus in matthaeum. Dat quidem eis per manus discipulorum, honorando eos, et ne dent oblivioni iam peracto miraculo.

Non autem ex non entibus facit escas ad pascendum turbas, ut obturet os Manichaei asserentis alienam esse ab eo creaturam, ostendens se esse victualium largitorem, et eum qui dixit: germinet terra. Multiplicat quoque pisces, ad significandum quod tam mari quam aridae dominabatur. Bene autem in languentibus speciale peregit miraculum; agit et beneficium generale, alens omnes etiam non languentes; unde sequitur et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Gregorius Nyssenus. Quibus nec caelum fluebat manna, nec tellus iuxta sui naturam producens frumentum, eorum satisfaciebat egestati; sed ex ineffabilibus horreis divinae potentiae beneficium affluebat.

Panis paratur factus in manibus ministrantium, necnon per saturitatem edentium augmentatur. Esum etiam piscium eorum necessitati non administrabat mare; sed ille qui in mari piscium genus inseruit. Ambrosius. Non exiguo, sed multiplicato cibo populum liquet esse satiatum. Vides incomprehensibili quodam ritu inter dividendum manus, quas non fregerant multiplicare particulas, et intacta frangentium digitis sponte sua fragmenta subripere. Cyrillus. Nec usque ad hoc tantum pervenit miraculum, sed sequitur et sublatum est quod superfuit eis fragmentorum cophini duodecim: ut hinc esset manifesta certificatio quod opus caritatis in proximos uberem vindicet retributionem a Deo. Theophylactus.

Et ut addisceremus quantum hospitalitas potest, et quantum augentur nostra, cum indigentibus subvenimus. Chrysostomus in matthaeum. Fecit autem superabundare non panes, sed fragmenta; ut ostendat illorum panum esse reliquias, quae tot factae sunt, ut totidem essent cophini quot et discipuli.

Ambrosius. Mystice autem postquam illa quae ecclesiae typum accepit, a fluxu curata est sanguinis, posteaquam apostoli ad evangelizandum sunt destinati, gratiae caelestis impartitur alimentum. Sed quibus impartitur adverte: non otiosis, non in civitate, quasi in synagoga, vel saeculari dignitate residentibus, sed inter deserta quaerentibus Christum. Beda. Qui derelicta Iudaea, quae prophetiae non credendo, sibi caput abstulerat, in deserto ecclesiae, quae virum non habebat, verbi pabula largitur. Petentem vero deserta gentium Christum, multae fidelium catervae, relictis moenibus priscae conversationis variorum dogmatum, sequuntur.

Ambrosius. Qui autem non fastidiunt, ipsi excipiuntur a Christo; et cum ipsis loquitur Dei verbum, non de saecularibus, sed de regno: et qui corporalis gerunt ulcera passionis, his medicinam suam libenter indulget. Ubique autem mysterii ordo servatur: ut prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur, postea vero alimonia mensae caelestis exuberet. Beda. Die autem declinante turbam reficit, idest fine saeculorum appropinquante, vel cum sol iustitiae pro nobis occubuit. Ambrosius.

Quamquam nondum validioribus haec turba reficiatur alimentis: primum enim in modum lactis quinque sunt panes; secundum septem; tertium ipsum corpus Christi est esca solidior. Si quis autem petere cibum veretur, ipse relictis suis omnibus festinet ad Dei verbum. Dum autem aliquis audire incipit Dei verbum, incipit esurire. Incipiunt apostoli esurientem videre; et si illi adhuc non intelligant quid esuriant, intellexit Christus: scit quod non saecularem cibum esuriant, sed cibum Christi: nondum enim intellexerant apostoli cibum credentis non esse venalem. Noverat Christus nos potius esse redimendos, suas vero epulas esse gratuitas. Beda. Nondum autem erant apostolis nisi quinque panes mosaicae legis, et duo pisces utriusque testamenti; quae in abdito mysterium latentium, quasi aquis abyssi tegebantur. Quia vero quinque sunt exteriores hominis sensus, quinque millia viri dominum secuti, designant eos qui in saeculari adhuc habitu positi, exterioribus, quae possident, bene uti noverunt; qui quinque panibus aluntur, quia tales necesse est legalibus adhuc praeceptis instrui: nam qui mundo ad integrum renuntiant, evangelica refectione sublimes sunt. Diversi autem convivantium discubitus designant diversos per orbem terrarum ecclesiarum conventus qui unam catholicam faciunt. Ambrosius.

Hic vero panis, quem frangit Jesus, mystice quidem Dei verbum est, et sermo de Christo; qui cum dividitur augetur; de paucis enim sermonibus, populis redundantem alimoniam ministravit. Dedit sermones nobis velut panes, qui nostro dum libantur ore, geminantur. Beda.

Turbis autem esurientibus salvator non nova creat cibaria; sed acceptis his quae habuerunt discipuli benedicit: quia veniens in carne, non alia quam praedicta sunt praedicat; sed prophetiae dicta mysteriis gratiae gravis demonstrat. Respicit in caelum, ut illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiae doceat esse quaerendam. Frangit, et ante turbas ponenda distribuit discipulis: quia legis et prophetiae sacramenta eis, ut per mundum praedicerent, patefecit. Ambrosius. Non otiose autem quae turbae supersunt, a discipulis colliguntur: quia ea quae divina sunt, apud electos facilius possis quam apud populos reperire. Beatus ille qui potest colligere quae etiam doctis supersunt. Qua ratione autem cophinos Christus duodecim implevit, nisi ut illud populi Iudaici solveret, quia manus eius in cophino servierunt? hic est populus, qui ante lutum in cophinis colligebat, sed iam per crucem Christi vitae caelestis operatur alimoniam. Nec paucorum hoc munus, sed omnium est: nam per duodecim cophinos, tamquam tribuum singularum, fidei firmamentum redundat. Beda. Vel per cophinos duodecim apostoli figurantur, et omnes sequentes doctores; foris quidem hominibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquiis cumulati.

Cyrillus. Sequestratus a populis dominus et seorsum positus vacabat orationibus; unde dicitur et factum est cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli. Formam enim in hoc seipsum constituerebat, docens discipulos artem facilem doctrinalium dogmatum: reor enim oportere populorum antistites etiam meritis praeesse subditis suis, in rebus necessariis iugiter conversantes, et illa tractantes quibus Deus placatur. Beda.

Aderant autem discipuli domino; sed ipse patrem solus oravit: quia possunt sancti domino fidei amorisque societate coniungi. Ubique solus obsecrat, quia Dei consilium humana vota non capiunt, nec quisquam potest interiorum particeps esse cum Christo. Cyrillus. Poterat autem orationis negotium turbare discipulos: videbant enim humanitus orare quem olim viderant auctoritate divina peragentem miracula.

Ut igitur huiusmodi propelleret turbationem, eos interrogat, non quia nesciret ab exterioribus sibi collata praekoniam, sed ut eos a plurium opinione auferret, et rectam fidem eis insereret; unde sequitur et interrogavit illos dicens: quem me dicunt esse turbae? Beda. Pulchre dominus fidem discipulorum exploraturus, prius turbarum sententiam interrogat, ne illorum confessio, non veritatis agnitione probata, sed vulgi videatur opinione formata; nec comperta credere, sed instar Herodis de auditis haesitare putentur. Augustinus de cons. Evang..

Potest autem illud movere quod Lucas dominum interrogasse discipulos suos, quem illum dicerent homines, tunc dixit cum esset solus orans, et adessent etiam ipsi: porro autem Marcus in via dicit illos hoc ab eodem interrogatos.

Sed hoc eum movet, quia nunquam oravit in via.

Ambrosius. Non est autem otiosa turbae opinio quam discipuli respondent, cum subditur at illi responderunt, et dixerunt: alii Ioannem Baptistam, quem decollatum sciebant; alii autem Eliam, quem venturum putabant; alii autem, quia propheta unus de prioribus surrexit. Sed hoc quaerere alterius prudentiae est: nam si Paulo apostolo satis est nihil scire nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum, quid amplius mihi desiderandum est scire quam Christum? Cyrillus. Vide autem in interrogationibus elegantiam. Dirigit enim prius eos ad extrinsecas laudes, ut eis evulsis veram opinionem generet. Unde cum dixissent discipuli plebis opinionem, eorum sententiam interrogat, cum subditur dicit autem illis: vos autem quem me esse dicitis? o quam praecipuum illud vos. Excipit eos ab aliis, ut eorum vitent opiniones; quasi dicat: vos, qui censura mea vocati estis ad apostolatam, testes miraculorum meorum, quem me esse dicitis? praeventit autem Petrus ceteros, fitque os totius collegii, eructatque divini amoris eloquia, profertque fidei confessionem, cum dicitur respondens autem Petrus dixit: Christum Dei. Non ait simpliciter eum esse Christum Dei, sed magis cum articulo Christum illum Dei: unde in Graeco habetur *ton Christon*. Nam plures divinitus uncti, diversimode vocati sunt Christi. Quidam enim uncti fuerunt in reges, quidam in prophetas; nos autem per Christum sancto peruncti spiritu, nomen obtinuimus Christi; sed unus solus est qui est Christus Dei et patris, quasi ipso solo proprium habente patrem, qui in caelis est: et sic Lucas concordat quidem in sententiis cum Matthaео, qui narravit Petrum dixisse: tu es Christus filius Dei vivi; sed utens breviloquio, ait eum dixisse Christum Dei. Ambrosius. In uno enim hoc nomine et divinitatis et incarnationis expressio, et fides est passionis.

Complexus est itaque omnia qui et naturam et nomen expressit, in quo summa virtutum est. Cyrillus. Sed notandum, quod unum confessus est esse Christum prudentissimus Petrus contra praesumentes Emmanuelem in duos Christos dividere.

Neque enim sciscitatus est eos, dicens quem dicunt homines esse divinum verbum, sed filium hominis? quem Petrus confessus est esse filium Dei. In hoc ergo admirandus est, et dignus factus tam praecipuis honoribus, quia quem admiratus est in forma nostra, hunc credidit esse Christum patris, scilicet hominem factum verbum, quod processit de patris substantia.

Ambrosius. Dominus autem Jesus Christus praedicari se primo noluit, ne ullus strepitus nasceretur; unde sequitur at ille increpans eos, praecepit ne cui dicerent. Multis ex causis iubet tacere discipulos: ut fallat principem mundi, ut declinet iactantiam, doceat humilitatem.

Ergo Christus noluit gloriari; et tu, qui ignobilis natus es, gloriaris? simul ne rudes et imperfecti adhuc discipuli maximae praedicationis molibus opprimantur.

Prohibentur ergo evangelizare eum Dei filium, ut evangelizarent postea crucifixum. Chrysostomus in Matthaеum.

Opportune etiam dominus tunc vetuit nulli dicere quod ipse esset Christus, quatenus sublatis de medio scandalis, et crucis consummato patibulo, habitualiter imprimeretur audientium menti conveniens de eo opinio; nam radicum semel, et postmodum evulsum, vix unquam denuo insitum retinebitur; quod autem semel insitum perseverat immobile, de facili concrevit. Nam si Petrus ex solo auditu scandalizatus est, quid quamplures paterentur, cum audissent filium Dei esse, viderent autem crucifixum et consputum? Cyrillus. Oportebat ergo discipulos eum ubique terrarum praedicare (hoc enim erat opus electorum ab eo ad apostolatus officium): sed, ut sacra Scriptura testatur, tempus est unicuique rei. Decebat enim ut crux et resurrectio impleretur, et sic sequeretur apostolorum praedicatio; unde sequitur dicens, quia oportet filium hominis multa pati, et reprobari a senioribus, et principibus sacerdotum et Scribis, et occidi, et tertia die resurgere. Ambrosius. Fortasse, quia sciebat dominus difficile passionis et resurrectionis mysterium etiam discipulos credituros, ipse voluit esse suae passionis et resurrectionis assertor.

#5 Lectio 5

Cyrillus. Ducum magnanimi strenuos in armis ad audaciam provocant, non solum eis honores pollicendo victoriae, sed etiam ipsum pati generosum esse fatentes. Tale quid videmus docere dominum Jesum Christum. Praedixerat enim apostolis quod oporteret eum perpeti Iudaeorum calumnias, occidi, et tertia die resurgere. Ne igitur putarent Christum quidem passurum persecutiones pro vita mundi, eis vero licere laetam vitam ducere; ostendit quod necessario per aequa certamina gradi decet cupientes eius gloriam obtinere; unde dicitur dicebat autem ad omnes. Beda. Pulchre posuit ad omnes: quia superiora, quae ad fidem dominicae nativitatis vel passionis pertinent, cum solis discipulis seorsum egit. Chrysostomus in matthaeum. Cum autem salvator sit pius et benignus, nullum invitum aut coactum habere vult famulum, sed spontaneos, et gratias agentes ei pro famulatu; et ideo neminem cogendo, aut necessitatem imponendo, sed persuadendo et benefaciendo, universos volentes attrahit, dicens si quis vult. Basilius.

Vitam autem propriam in formam optimae conversationis tradidit volentibus ei obedire, cum dicit post me venire; non obsecutionem corporalem insinuans: esset enim in omnibus impossibilis, domino iam in caelis existente: sed debitam conversationis pro posse imitationem. Beda.

Nisi autem quis a semetipso deficiat, ad eum qui supra ipsum est non appropinquat; unde dicitur abneget semetipsum.

Basilius. Abnegatio quidem sui ipsius est totalis praeteritorum oblivio, et recessus a propriis voluntatibus.

Origenes. Abnegat etiam aliquis seipsum, dum vitam prius in malitia consuetam alteratione debita commutat: puta qui dudum in lascivia vixerat, abnegat semetipsum lascivum, cum fit castus; et similiter abstinentia cuiuslibet criminis, suis ipsius abnegatio est. Basilius.

Appetitus autem mortis tolerandae pro Christo, et mortificatio membrorum, quae sunt super terram, et viriliter disponi ad omne periculum sustinendum pro Christo, et non affici quemquam ad vitam praesentem, hoc est tollere crucem suam; unde subditur et tollat crucem suam quotidie. Theophylactus. Crucem hic dicit mortem exprobrabilem, innuens quod si quis vult Christum sequi, non debet effugere propter ipsum etiam exprobrabilem mortem. Gregorius in evang..

Duobus etiam modis crux tollitur: dum aut per abstinentiam affligitur corpus, aut per compassionem afficitur animus. Graecus. Recte autem coniungit haec duo: abneget semetipsum, et tollat crucem suam. Sicut enim qui paratus est ascendere crucem, sumit in mente sua mortis intentionem, sicque vadit ut non aestimans amplius hanc vitam participare; ita qui sequi vult dominum, primo debet abnegare seipsum, et sic tollere crucem, ut eius voluntas sit prompta ad omnem miseriam sustinendam.

Basilius. In hoc igitur consistit perfectio, ut impassibiliter se habeat secundum affectum etiam ad ipsum vivere, et habeat in promptu mortis responsum, ut nequaquam in seipso confidat. Sumit autem exordium perfectio ab exteriorum alienatione, puta possessionum, vel inanis gloriae, vel praecise affectionis inutilium rerum. Beda. Praedictam igitur crucem et quotidie tollere, et ea sumpta dominum sequi iubemur, qui crucem propriam baiulavit; unde sequitur et sequatur me.

Origenes. Huius autem causam assignat subdens qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam; idest, qui vult secundum vitam praesentem vivere, et propriam animam in sensibilibus conservare, hic eam perdet, non ducens eam ad terminos beatitudinis. E contrario autem subdit nam qui perdidit animam suam propter me, salvam faciet illam; idest, qui negligit sensibilia intuitu veritatis, exponens se morti, hic tamquam animam perdens pro Christo, eam potius salvabit.

Itaque si animam salvam beatum est, relatum ad eam quae est in Deo salutem, debet esse et quaedam bona perditio animae quae fit intuitu Christi. Videtur etiam mihi persimile ei quod est abnegare seipsum, secundum praedicta, decere perdere quemlibet propriam animam peccatricem, ut sumat eam quae per virtutem salvatur. Cyrillus. Quod autem incomparabiliter exercitium pacis Christi superet delicias et pretiosa mundi, insinuat subdens quid proficit homini si lucretur universum mundum, seipsum autem perdat, et detrimentum sui faciat? quasi dicat: cum aliquis aspiciens praesentem dulcedinem aut utilitatem, renuit quidem pati, eligit autem splendide vivere, si sit opulentus, quod inde sibi commodum erit cum perdidit animam? transit enim huius mundi figura, et amoena velut umbra discedunt: non enim proderunt thesauri impietatis; eripit autem a morte iustitia. Gregorius in evang..

Quia ergo sancta ecclesia habet aliud tempus persecutionis atque aliud pacis, dominus utraque tempora designavit in praeceptis; nam persecutionis tempore ponenda est anima; quod significavit dicens qui perdidit animam; pacis autem tempore ea quae amplius dominari possunt, frangenda sunt desideria terrena; quod significavit dicens quid proficit homini? plerumque autem labentia cuncta despiciamus; sed tamen adhuc humanae verecundiae usu praepedimur, ut rectitudinem quam servamus in mente, nondum exprimere valeamus in voce. Sed huic quidem vulnere congruum dominus subiungit medicamentum, dicens nam qui me erubuerit et meos sermones, hunc filius hominis erubescet. Theophylactus.

Erubescit Christum qui dicit: numquid credam crucifixo? sed et sermones eius erubescit qui evangelii ruditer contemnit.

Quod autem hunc dominus erubescet in regno suo, tale est sicut si aliquis paterfamilias habens servum pravum, erubescat eum nominare. Cyrillus. Incutit autem eis timorem, dicens se caelitus descensurum, non in pristina

humilitate, et mensura proportionabili nobis, sed in gloria patris, ministrantibus Angelis; sequitur enim cum venerit in maiestate sua et patris et sanctorum Angelorum.

Pessimum igitur et damnosum notari inimicitia et operis inertia, quando tantus iudex descenderit, agminibus circumstantibus Angelorum. Hinc autem percipias quod, carne sumpta et sanguine, filius non minus est Deus, quod se pollicetur in maiestate Dei patris venturum, et quod ei tamquam iudici omnium ministrabunt Angeli qui factus est homo similis nobis.

Ambrosius. Semper autem dominus sicut erigit ad praemia futura virtutum, atque utilem saecularium rerum docet esse contemptum, ita etiam infirmitatem mentis humanae praesentium remuneratione sustentat. Arduum quippe est crucem tollere, et animam periculis, morti corpus offerre; negare quod sis, cum velis esse quod non sis; raroque quamvis excelsa virtus futuris commutat praesentia. Ergo bonus magister, ne quis desperatione frangatur aut taedio, continuo se videndum fidelibus pollicetur, dicens dico autem vobis: vere sunt aliqui hic stantes qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei. Theophylactus. Idest gloriam in qua iusti erunt. Hoc autem dixit de transfiguratione quae forma erat futurae gloriae; ac si diceret: sunt aliqui hic stantes, scilicet Petrus, Iacobus et iohannes, qui non attingent mortem, donec in tempore transfigurationis videant in qua gloria erunt qui me confitentur. Gregorius.

Vel regnum Dei hoc loco praesens ecclesia vocatur: et quidam ex discipulis usque adeo in corpore victuri erant ut ecclesiam Dei constructam conspicerent, et contra mundi huius gloriam erectam. Ambrosius. Itaque si nos volumus mortem non timere, stemus ubi Christus est: soli enim non quaerunt gustare mortem qui stare possunt cum Christo: in quo licet ex verbi ipsius qualitate perpendere, nec tenuem quidem sensum mortis habituros qui Christi videntur meruisse consortia. Certe mors corporis libando gustetur, vita animae possidendo teneatur: non enim hic mors corporis, sed animae denegatur.

#6 Lectio 6

Eusebius. Cum dominus discipulis suis secundae apparitionis suae promulgaverit ingens mysterium, ne solis verbis credere viderentur, procedit ad opera, ostendens eis oculata fide imaginem regni sui; unde dicitur factum est autem post haec verba fere dies octo, et assumpsit Petrum et Iacobum et iohannem, et ascendit in montem ut oraret. Damascenus. Matthaeus quidem et marcus sexto die post factam promissionem discipulis, Lucas autem post octavum dicit celebratum fuisse transfigurationem; nec est dissonantia in dictis; sed qui sex numeraverunt, demptis extremis, primo dico et ultimo, quo pollicitus est, et quo fecit, medios computaverunt; at qui octo connumeravit, utrumque praedictorum computavit. Sed cur non omnes, sed aliqui vocati sunt ad hanc visionem? unus quidem erat qui solus indignus erat divinitatis visione, scilicet Iudas, secundum illud: tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Si solus ergo esset omissus, tamquam invidus ad maiorem esset malitiam provocatus. Proinde proditori tollit prodicionis occasionem, cum dimisit inferius reliquam apostolorum congeriem.

Assumpsit autem tres, ut in duobus vel tribus stet omne verbum.

Petrum quidem assumpsit, volens testimonium quod testatus fuerat, ei ostendere per patris testimonium confirmari, et quasi praesidem futurum totius ecclesiae.

Sed Iacobum assumpsit tamquam moriturum pro Christo ante omnes discipulos.

Ioannem vero tamquam theologiae purissimum organum, ut visa gloria filii, quae non subiacet tempori, resonet illud: in principio erat verbum. Ambrosius.

Vel Petrus ascendit, qui claves regni caelorum accepit; iohannes, cui committitur mater; Iacobus qui primus solium sacerdotale conscendit. Theophylactus.

Vel assumit hos tamquam hanc rem celare potentes, et nulli alii revelare. Ascendit autem in montem ut oraret, docens nos solitarios et ascendentes orare ad nihil terrenorum declinantes.

Damascenus. Aliter tamen orant servi, aliter orabat dominus: nam servi orantis oratio est per intellectus ascensum ad Deum; sed sacer intellectus Christi, qui secundum hypostasim Deo unitus erat, manuducens nos ad ascensum, quo per orationem ad Deum ascenditur, et docens quod adversarius Dei non est, sed tamquam principium veneratur genitorem, quin etiam alliciens tyrannum explorantem si Deus esset, quod miraculorum virtus praedicabat, quasi sub quadam esca hamum contegeret, ut qui spe Deificationis hamaverat hominem, corporis amictu decenter hamaretur; unde sequitur et facta est, dum oraret, species vultus eius altera.

Cyrellus. Non tamquam corpore humanam formam mutante, sed quadam splendida gloria superveniente. Damascenus.

Videns autem diabolus orationibus refulgentem, recordatus est Moysi, cuius glorificata est facies. Sed Moyses quidem glorificatur extrinsecus adveniente gloria, dominus autem ex innato gloriae divinae fulgore: cum enim secundum hypostasis unionem, una et eadem sit gloria verbi et carnis, transfiguratur, non quasi accipiens quod non erat, sed quod erat manifestans discipulis: unde secundum matthaeum dicitur, quod transfiguratus est coram eis, et quod facies eius refulsit ut sol: quod enim est in sensibilibus sol, hoc in intelligibilibus Deus: et sicut sol, qui est lucis fons, de facili videri non potest, lux autem eius ex eo quod ad terram pervenit aspicitur, sic facies Christi intensius refulget ut sol, vestimenta autem eius dealbantur ut nix; unde sequitur et vestitus eius albus refulgens; illustratus scilicet per divinae lucis participationem.

His autem ita se habentibus, ut unus ostenderetur dominus novi et veteris testamenti, et haeticorum ora obturentur, et fides fiat resurrectionis, necnon qui transfigurabatur vivorum et mortuorum dominus crederetur; Moyses et elias tamquam famuli assistunt domino in gloria; unde sequitur ecce duo viri loquebantur cum illo; erant autem Moyses et elias visi in maiestate. Oportebat enim ut videntes conservorum gloriam et fiduciam, mirarentur quidem pium dominicum descensum, zelarent vero eos qui prius laboraverant, visuri amoenitatem futurorum bonorum, et magis fortificarentur in laboribus: nam qui laborum noverit emolumenta, labores facilius tolerabit.

Chrysostomus in matthaeum.

Aliter quoque, quoniam vulgus asserebat eum esse eliam vel ieremiam, ut discerneretur inter dominum et famulos, et ut pateat eum non esse adversarium Dei, et legis transgressorem, eos sibi assistentes monstravit: non enim legislator Moyses, et qui pro gloria divina zelatus est elias astitissent ei: sed et propter virtutes virorum demonstrandas; nam uterque pro mandatis divinis quampluries se morti exposuerat. Volebat etiam discipulos eos imitari in regimine populi, ut fierent mites sicut Moyses, et zelantes sicut elias. Inducit etiam eos, ut ostendat crucis gloriam, ad consolandum Petrum et alios passionem timentes; unde sequitur et dicebant excessum eius quem completurus erat in ierusalem. Cyrillus.

Videlicet mysterium dispensationis in carne, necnon salutiferam passionem completam in venerabili cruce.

Ambrosius. Mystice autem post verba praedicta, transfiguratio Christi ostenditur; quoniam is qui verba Christi audit et credit, resurrectionis gloriam videbit: octava enim die facta est resurrectio: unde et plerique Psalmi pro octava scribuntur; aut forte ut ostenderet nobis quod dixerat, quod is qui propter Dei verbum perdidit animam suam, salvam faciet eam, quoniam promissa sua in resurrectione restituet. Beda.

Nam sicut post septimam sabbati, qua in sepulchro quieverat, a mortuis resurrexit, et nos post sex saeculi aetates, et septimam quietis animarum, quae interim in alia vita geritur, quasi octava aetate resurgemus.

Ambrosius. Sed matthaeus et marcus post dies sex assumptos hos esse commemorarunt: de quo possemus dicere, quod post sex millia annorum, mille enim anni in conspectu Dei tamquam dies una. Sed plures quam sex millia computantur anni; et maluimus sex dies per symbolum intelligere, quod sex diebus mundi opera sunt creata, ut per tempus opera, et per opera mundum intelligamus.

Et ideo mundi temporibus impletis, resurrectio futura monstratur, aut quia is qui supra mundum ascenderit, et huius saeculi momenta transcenderit, velut in sublimi locatus, futurae resurrectionis fructus expectabit in aeternum. Beda.

Unde in montem oraturus et transfigurandus ascendit, ut ostendat eos qui fructum resurrectionis expectant, et regem in decore suo videre desiderant, mente in excelsis habitare, et continuis precibus debere incumbere.

Ambrosius. Putarem in tribus qui ducuntur ad montem, mystice genus humanum comprehensum, quia ex tribus filiis Noe genus omne defluxit humanum, nisi electos cernerem. Tres igitur eliguntur qui ascendunt in montem; quia nemo potest resurrectionis videre gloriam, nisi qui mysterium trinitatis incorrupta fidei sinceritate servaverit. Beda.

Transfiguratus autem salvator gloriam futurae vel suae vel nostrae resurrectionis ostendit; qui qualis tunc apostolis apparuit, post iudicium cunctis apparebit electis. Vestitus autem talis domini sanctorum illius chorus accipitur: qui videlicet domino in terris consistente despectus videbatur; sed illo montem petente, novo candore refulget: quia nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus autem quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus.

Ambrosius. Vel aliter. Pro tua possibilitate tibi verbum aut minuitur aut crescit; ac nisi altioris prudentiae cacumen ascendas, non tibi apparet quanta sit gloria in Dei verbo. Vestimenta autem verbi sunt sermones Scripturarum, et quaedam intellectus indumenta divini. Et sicut vestitus albus refulsit, ita in oculis tuae mentis divinarum lectionum sensus albescit. Inde apparet Moyses et elias, hoc est lex et propheta in verbo; neque enim lex potest esse sine verbo, nec propheta nisi qui de Dei filio prophetavit.

#7 Lectio 7

Theophylactus. Christo vacante orationi, Petrus somno deprimitur: infirmus enim erat, et quod humanum erat implevit; unde dicitur Petrus vero, et qui cum illo erant, gravati erant somno.

Excitati autem gloriam eius cernunt, et duos viros cum eo; unde sequitur et evigilantes viderunt maiestatem eius, et duos viros qui stabant cum illo. Chrysostomus in matthaeum. Vel somnum vocat ingestum eis nimium stuporem ex illa visione: neque enim nocturnum tempus erat, sed lucis excellentia gravabat oculorum debilitatem. Ambrosius.

Premittit enim incomprehensibilis splendor divinitatis, nostri corporis sensus: nam si solis radium e regione oculorum contuentium corporea nequit acies continere, quomodo Dei gloriam humanorum ferret corruptela membrorum? et fortasse ideo gravati somno erant, ut resurrectionis viderent speciem post quietem.

Itaque vigilantes viderunt maiestatem eius: nemo enim nisi vigilans gloriam videt Christi. Delectatus est Petrus: et quem saeculi huius illecebrosa non caperent, gloria resurrectionis illexit; unde sequitur et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: praeceptor, bonum est nos hic esse. Cyrillus. Aestimabat forsitan divus Petrus imminere tempus regni Dei; et ideo approbat montis incolatum. Damascenus.

Non est autem bonum, Petre, tibi quod Christus ibi moretur: quoniam si mansisset, nequaquam tibi facta promissio consequeretur effectum: neque enim claves obtinuisses regni, nec mors tyranni abolita esset. Non quaeras ante tempus felicia, ut Adam Deificationem. Erit quando hunc aspectum indesinenter percipias, et cohabitabis illi qui lux est et vita. Ambrosius.

Petrus autem non solum affectu, sed etiam factorum devotione praestantior, ad aedificanda tabernacula tria impiger operarius, communis obsequii ministerium pollicetur; sequitur enim et faciamus tria tabernacula: unum tibi, et unum Moysi, et unum eliae. Damascenus.

Non autem te dominus tabernaculorum, sed universalis ecclesiae constructorem constituit: verba tua tui discipuli, oves tuae, mandaverunt effectui, Christo tabernaculum construentes, necnon et servis eius. Hoc autem non ex intentione Petrus proferebat, sed inspiratione spiritus revelantis futura; unde sequitur nesciens quid diceret. Cyrillus. Nesciebat etiam quid diceret: neque enim aderat tempus finis saeculi, nec participandae a sanctis promissae spei: et cum iam sumeret exordium dispensatio, quo pacto Christum oportebat desistere a mundi dilectione, volentem pati pro eo? Damascenus. Decebat etiam non solum perstringere fructum incarnationis ad opus existentium in monte, sed diffundi ad omnes credentes quod per crucem et passionem erat consummandum.

Titus. Ignorabat etiam Petrus quod dixerat, quia non oportebat tribus tria tabernacula facere: non enim connumerantur domino famuli, nec comparantur creaturae creatori. Ambrosius.

Neque capit humana conditio in hoc corruptibili corpore facere tabernaculum Deo, sive in animo, sive in corpore, sive in quolibet alio loco. Et quamvis nesciret quid diceret, tamen pollicebatur officium; cui non inconsulta petulantia, sed praematura devotio fructus pietatis accumulatur: nam quod ignorabat, conditionis fuit; quod promittebat, devotionis. Chrysostomus in matthaeum. Vel aliter. Audiebat quod oportebat ipsum mori, et tertia die resurgere; videbat autem multam distantiam et solitudinem; unde consideravit quod plurimam haberet locus tutelam; ob hoc dixit bonum est hic esse. Aderat quoque Moyses, qui nubem intravit, et elias, qui in monte ignem deduxit. Igitur evangelista confusionem mentis eius ex qua hoc proferebat, ostendens, dixit nesciens quid diceret.

Augustinus de cons. Evang..

Quod autem hic Lucas dixit de Moyse et elia et factum est dum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: praeceptor, bonum est nos hic esse, non debet putari contrarium ei quod matthaeus et marcus ita coniunxerunt, Petrum haec suggestisse, quasi adhuc Moyses et elias cum domino loquerentur; non enim expresserunt tunc, sed tacuerunt potius quod iste addidit, illis descendentibus, hoc Petrum domino suggestisse. Theophylactus.

Petro autem dicente faciamus tria tabernacula, dominus tabernaculum non manufactum fabricat, et in eum ingreditur cum prophetis; unde subditur haec autem illo loquente, facta est nubes, et obumbravit eos: ut ostenderet quod non minor est pater: sicut enim in veteri testamento in nube habitare dominus dicebatur, sic et nunc nubes suscepit dominum, non caliginosa, sed lucida.

Basiliius. Nam obscuritas legis transierat: sicut enim fumus ab igne, sic nubes a luce causata est. Verum, quia nebula signum tranquillitatis est, quies futurae mansionis ostenditur per nubis operimentum.

Ambrosius. Divini enim spiritus est obumbratio ista, quae non caligat affectibus hominum, sed revelat occulta.

Origenes in matthaeum. Hanc autem gloriam discipuli sufferre nequeunt, procubuerunt humiliati sub potenti dextera Dei, nimium timentes, cum scirent quod dictum fuit Moysi: non videbit homo faciem meam, et vivet; unde sequitur et timuerunt intransibis illis in nubem. Ambrosius. Cognosce autem nubem istam non coacti aeris caligine piceam, et quae caelum tenebrarum horrore subtexit, sed lucidam nubem, quae nos non pluvialibus aquis immadidet, sed qua mentes hominum in voce Dei omnipotentis emissa fidei ros rigavit; sequitur enim et vox facta est de nube, dicens: hic est filius meus dilectus. Non elias filius, non Moyses filius; sed hic est filius, quem solum videtis. Cyrillus.

Qualiter ergo oportebat eum qui revera filius est, factum vel creatum existimare, Deo patre desuper intonante hic est filius meus? quasi dicat: non unus ex filiis, sed qui vere et naturaliter est filius; ad cuius exemplar alii sunt adoptivi.

Illi ergo iussit obedire, cum subdit ipsum audite; et magis quam Moysen et eliam, quia Christus est finis legis et prophetarum; unde signanter evangelista subdit et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Theophylactus.

Ne scilicet putaret aliquis hoc dictum hic est filius meus dilectus, de Moyse vel elia fuisse prolatum. Ambrosius.

Recesserunt ergo illi ubi coeperat dominus designari. Tres etiam in principio videntur, unus in fine: perfecta enim fine unum sunt. Ergo et illi quasi recipiuntur in Christi corpus, quia et nos unum erimus in Christo iesu; aut fortasse quia lex et prophetae ex verbo.

Theophylactus.

Quae autem ex verbo coeperunt, in verbo desinunt: per hoc enim innuit quod usque ad tempus aliquod lex et prophetae apparent, sicut hic Moyses et elias; postmodum autem solus Jesus, illis recedentibus: nam nunc evangelium manet transactis legalibus. Beda.

Et nota, sicut domino in iordane baptizato, sic etiam in monte clarificato totius trinitatis mysterium declarari; quia gloriam illius, quam in baptisate confitemur, in resurrectione videbimus. Nec frustra spiritus sanctus hic in lucida nube, illic apparet in columba: quia qui nunc simplici corde fidem quam percepit servat, tunc luce apertae visionis quae crediderat contemplantur.

Origenes. Non vult autem Jesus dici quae ipsius spectant ad gloriam ante suam passionem; unde sequitur et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quae viderant: offensi enim fuissent, et praecipue vulgus, si vidisset crucifigi eum qui sic fuerat glorificatus.

Damasenus. Hoc etiam praecepit dominus, sciens discipulos imperfectos, qui nondum sortiti erant plenam spiritus participationem; ne corda aliorum qui non viderant, subverterentur tristitia: et ne proditor incitaretur ad invidiae rabiem.

#8 Lectio 8

Beda. Loca rebus congruunt. In monte dominus orat, transformatur, discipulis arcana suae maiestatis aperuit; in inferiora descendens, turbae occursu excipitur; unde dicitur factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

Sursum patris vocem pandit, Deorsum spiritus malos expellit; unde sequitur et ecce vir de turba exclamavit dicens: magister, obsecro te, respice in filium meum. Titus. Videtur mihi sapiens quidem hic esse; non enim dixit salvatori: fac hoc vel istud; sed respice. Hoc enim sufficit ad salutem, sicut propheta dicebat: respice in me, et miserere mei. Et dicit in filium meum, ut rationabilem demonstret inverecundiam, quod solus in multitudine clamat. Addit quia unicus est mihi; quasi dicat: nullus alius expectatur futurus remedium senectutis.

Consequenter explicat passionem, ut audientem moveat ad pietatem, dicens et ecce spiritus apprehendit eum, et subito clamat, et elidit, et dissipat eum cum spuma, et vix discedit dilanians eum.

Deinde videtur criminari discipulos; sed magis respondit, quod iuste verecundiam deposuerit, dicens et rogavi discipulos tuos ut eicerent illum, et non potuerunt; quasi dicat: non putes quod leviter ad te pervenerim: stupenda est dignitas tua, nec statim te molestavi: ad discipulos tuos accessi primo; nunc quia non curaverunt, cogor proficisci ad te; unde et dominus non ipsum, sed genus incredulum increpat; sequitur enim respondens autem Jesus dixit: o generatio infidelis et perversa, usquequo ero apud vos, et patiar vos? chrysostomus in matthaeum. Sed hunc hominem multum infirmari in fide, evangeliorum Scriptura ostendit ex pluribus; ex eo scilicet quod dixit: adiuvam incredulitatem meam, et: si potes, et ex eo quod Christus dixit: credenti omniaabilia sunt. Cyrillus. Unde melius puto incredulum reputatum daemoniaci patrem, quod et sacros apostolos obiurgavit, dicens eos non posse imperare Daemonibus; potius autem erat honorando Deum ab eo petere gratiam; annuit enim veneratus. Qui autem dicit debilitari erga virtutem quae est in spiritus malignos, eos qui a Christo adepti sunt potestatem eiciendi eos, gratiam magis calumniatur quam fulgentes ea, in quibus Christus operatur. Unde offenditur Christus accusatis sanctis quibus est commissum verbum praedicationum sacrarum; propter quod dominus increpat eum et concordet ei, dicens o generatio infidelis et perversa; quasi dicat: causa tuae infidelitatis, gratia effectum sortita non est. Chrysostomus.

Non autem dirigit sermonem ad eum tantum, sed ad omnes Iudaeos, ne faciat eum haesitare: oportebat enim scandalizari quamplures. Theophylactus. Quod autem dicit perversa, demonstrat quod non a principio, neque naturaliter inerat eis malitia; sed natura quidem erant recti semen Abrahae existentes, sed per malitiam erant perversi. Cyrillus. Quasi nescientes procedere rectis incessibus. Cum eis autem qui sic sunt dispositi, Christus commorari dedignatur; unde dicitur usquequo ero apud vos, et patiar vos? ferens quasi moleste eorum conversationem propter pravitatem ipsorum. Chrysostomus.

Per hoc etiam ostendit desideratum sibi esse suum recessum, et quod non erat grave crucis patibulum, sed magis ipsorum conversatio. Beda.

Non quod taedio superatus sit mansuetus et mitis; sed in similitudinem medici si aegrotum videat contra sua praecepta se gerere, dicat: usquequo accedam ad domum tuam, me aliud iubente, te aliud faciente? intantum autem non est iratus homini, sed vitio, ut statim intulerit adduc huc filium tuum. Titus. Poterat quidem solo iussu eum liberare; sed propalat suam passionem subiciens infirmum praesentium visioni. Deinde Daemonium, postquam dominum sensit, concutit puerum; unde sequitur et cum accederet, elisit illum Daemonium et dissipavit; ut sic prius exprimatur passio, Deinde adhibeatur remedium. Chrysostomus.

Non tamen hoc dominus ad ostentationem facit, sed causa patris; ut cum viderit Daemonium conturbari propter solam vocationem, sic saltem inducatur ad fidem futuri miraculi; de quo sequitur et increpavit Jesus spiritum immundum, et sanavit puerum, et reddidit illum patri eius. Cyrillus. Antea autem non erat patris, sed Daemonis occupantis. Subdit autem evangelista stupere plebem in magnaliis Dei, dicens stupebant autem omnes in magnitudine Dei, quod dicit propter donum Christi, qui sacris quoque apostolis contulit potestatem agendi divina miracula, et imperandi Daemonibus.

Beda. Mystice autem pro qualitate meritorum quotidie aliis ascendit dominus, dum perfectos, quorum conversatio in caelis est, sublimius extollendo glorificat, et de aeternis instruit, et docet quae a turbis audiri non valent; aliis autem descendit, dum terrenos et insipientes confortat, docet et castigat. Hunc autem daemoniacum matthaeus lunaticum, marcus surdum et mutum describit: significat enim illos qui ut luna mutantur, per diversa vitia crescentes et decrescentes; qui muti sunt non confitendo fidem, et surdi, nec ipsum fidei audiendo sermonem.

Dum puer autem ad dominum accedit, eliditur: quia conversi ad dominum plerumque a Daemonio gravius pulsantur, ut vel odium virtutis incutiat, vel expulsionis suae vindicet iniuriam: sicut ecclesiae primordiis tot

gravissima intulit certamina, quot suo regno doluit subito illata dispendia. Non puerum autem qui vim patiebatur, sed Daemonem qui inferebat increpat: quia qui peccantem emendare desiderat, vitium arguendo et odiendo depellere, sed hominem debet amando refovere, donec sanatum spiritualibus ecclesiae possit reddere patribus.

#9 Lectio 9

Cyrillus. Omnia quaecumque operabatur Jesus, admiratione digna penes omnes erant: irradiabat enim quiddam praecipuum et divinum in qualibet operatione ipsius, secundum illud: gloriam et decorem superpones ei. Et si omnes quidem mirarentur in his quae faciebat, ipse tamen haec quae sequuntur, non omnibus, sed discipulis retulit; unde dicitur omnibusque mirantibus in omnibus quae faciebat, dixit ad discipulos suos: ponite vos in cordibus vestris sermones istos. Ostenderat in monte discipulos gloriam suam, et post hoc liberaverat quemdam a spiritu nequam; sed oportebat eum sustinere passionem pro nobis. Poterant autem discipuli conturbari dicentes: numquid decepti sumus dum Deum esse eum arbitraremur? ut ergo scirent quid circa ipsum futurum erat, velut quoddam depositum iubet eos in mente habere passionis mysterium, dicens ponite vos in cordibus vestris. Quod dicit vos, distinguit eos ab aliis: neque enim oportebat vulgares scire quoniam passurus esset; sed erant potius certificandi quoniam mortuus resurgeret, destruens mortem, ne scandalizarentur.

Titus. Cunctis igitur admirantibus signa, ipse praenuntiat passionem: non enim signa salvant, sed crux beneficia praestat; unde subditur filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum.

Origenes in matthaeum. Non autem exprimit manifeste a quo tradendus sit: aliquis enim dicit eum tradendum a Iuda, aliquis a populo. Paulus autem dicit quod Deus pater pro nobis omnibus tradidit eum; sed Iudas tamquam pro pecunia tradens eum hostiliter prodidit; sed pater beneficii causa.

Theophylactus. Eorum autem infirmitati dominus condescendens et eos disciplina quadam gubernans, quod de cruce dictum est, intelligere non permisit; unde sequitur at illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos ut non sentirent illud. Beda. Haec ignorantia discipulorum non tam de tarditate quam de amore nascitur; qui carnales adhuc, et mysterii crucis ignari, quem Deum verum crediderunt, morituum credere nequiverunt: et quia per figuras eum saepe loquentem audire solebant, etiam quae de sua traditione loquebatur, figurative eum illud significare putabant.

Cyrillus. Dicit autem aliquis forsitan: qualiter ignoraverunt discipuli crucis Christi mysterium, cum per umbram legis in pluribus locis tangeretur? sed, ut Paulus commemorat, usque ad hodiernum diem, quando legitur Moyses, velamen adiacet cordi eorum. Expediit ergo accedentes ad Christum dicere: detege oculos meos, et contemplantur mirabilia de lege tua. Theophylactus.

Vide etiam discipulorum reverentiam in hoc quod sequitur et timebat interrogare eum de hoc verbo: nam timor gradus est reverentiae.

#10 Lectio 10

Cyrillus. Insidiatur diabolus multimode diligentibus optimam vitam; et si quidem per carnales illecebras obsidere valet alicuius mentem, affectus voluptatem exacuit: si quis hos effugerit laqueos cupidinis, gloriae suscitatur passionem, quae quidem passio vanae gloriae invasit quemdam apostolorum suorum; unde dicitur intravit autem cogitatio in eos, quis eorum esset maior: hoc enim cogitare est cupientis ceteris superesse.

Improbabile autem puto omnes discipulos hanc aegritudinem incurrisse: et ideo ne crimen aliquod contra aliquem discipulorum evangelista machinari videretur, exprimit indeterminate dicens, quod intravit in eos cogitatio. Theophylactus.

Videtur autem hanc passionem ex hoc ortam fuisse quod daemonicum curare non valuerunt, eis de hoc altercantibus; uno dicente quod non propter meam impotentiam, sed alterius curari non valuit, ut ex hoc accensa contentio fuerit quis eorum maior esset. Beda. Vel quia viderant Petrum, Iacobum et iohannem seorsum ductos in montem, et Petro claves regni caelorum promissas fuisse, irati sunt, vel ipsos tres ceteris, vel Petrum omnibus esse praelatum: vel quia tributum solutione Petrum ipsi domino parificatum viderant, ipsum prae ceteris arbitrabantur praeferendum. Sed diligens lector hanc intra eos quaestionem etiam ante didrachma redditum inveniet fuisse versatam.

Denique matthaeus hoc in capharnaum memorat esse gestum.

Dicit autem marcus: et venerunt capharnaum. Qui cum in domo essent, interrogabat eos: quid in via tractabatis? at illi tacebant: siquidem inter se in via disputaverant quis illorum esset maior. Cyrillus.

Dominus autem, qui novit salvos facere, videns in mente discipulorum super hoc cogitationem exortam, velut quamdam amaritudinis radicem, priusquam augmentum susciperet, radicitus eam evellit: cum enim inchoant passiones in nobis, facile devincuntur; sed auctae difficile sunt mobiles; unde sequitur at Jesus videns cogitationes cordis eorum, apprehendit puerum et statuit illum penes se. Discat qui nudum hominem putat esse Jesum, se errasse; quamvis enim verbum caro factum sit, mansit tamen Deus: nam solius Dei est posse rimari corda et renes. Quod autem puerum assumpsit, et ponebat penes se, agebatur causa apostolorum utilitatis et nostrae. Depascitur enim inanis gloriae morbus ut plurimum eos, qui praeeminent in hominibus aliis. Puer autem sinceram gerit mentem, immaculatum cor, et manet in simplicitate cogitationum: non ambit honores, nec novit cuiusvis praerogativae modum, nec refugit videri minus se habere, non multam gerit severitatem in mente et

corde. Tales autem dominus amplexatur, et diligit, et prope se dignatur habere, quasi qui elegerunt quae sua sunt sapere. Ait enim: discite a me, quia mitis sum et humilis corde; unde sequitur et ait: quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit; quasi dicat: quando una et eadem est merces honorantibus sanctos, sive forsitan minimus sit, sive praeclarus honore et gloria, quia in eo Christus suscipitur; quomodo non vanum est petere invicem fungi praerogativa? Beda.

In hoc autem vel simpliciter pauperes Christi ab his qui velint esse maiores, pro eius docet honore suscipiendos; vel malitia parvulos istos esse suadet; unde cum diceret quicumque susceperit puerum istum, addit in nomine meo; ut scilicet formam virtutis, quam natura duce puer observat, ipsi pro nomine Christi rationis industria sequantur.

Sed quia et se in puero suscipi docet, et ipse puer natus est nobis, ne putaretur hoc esse solum quod videbatur, subiunxit et quicumque me recipit, recipit illum qui misit me: talem se utique ac tantum credi volens, qualis et quantus est pater.

Ambrosius. Qui enim imitatore Christi recipit, Christum recipit; et qui imaginem Dei recipit, Deum recipit. Sed quia imaginem Dei non poteramus videre, facta est nobis per incarnationem verbi praesens, ut reconciliaretur nobis quae supra nos est, divinitas. Cyrillus. Adhuc autem magis insinuat praemissi verbi intentionem, dicens nam qui minor est inter vos omnes, hic maior est. Quod de modesto dicit, qui nihil de se sublime putat propter honestatem.

Theophylactus. Quia dominus dixerat qui minor est inter vos omnes, hic maior est, timuit iohannes ne forte malum aliquod fecerint, propria potestate quemdam hominem prohibentes; nam prohibitio non minorem prohibentem ostendit, sed maius aliquid sapientem; unde subditur respondens autem iohannes dixit: praeceptor, vidimus quemdam in nomine tuo eicientem Daemona, et prohibuimus eum: non quidem invidentes, sed operationem miraculorum diiudicantes: non enim cum eis miraculorum potestatem acceperat, neque eum dominus miserat sicut illos, neque Jesum in omnibus sequebatur; unde subdit qui non sequitur te nobiscum. Ambrosius. Iohannes enim plurimum diligens, et ideo redamatus plurimum, excludendum putat beneficio eum qui non utatur obsequio. Cyrillus.

Sed oportebat magis pensare non hunc ipsum esse miraculorum auctorem, sed gratiam quae est in eo qui in virtute Christi miracula perficit. Quid autem si non connumerentur apostolis qui Christi gratia coronantur? multae sunt differentiae Christi donorum; sed quia tradidit salvator potestatem apostolis ut spiritus immundos eicerent, putaverunt nulli aliorum quam sibi solis licere concessam gerere dignitatem; et ideo accedunt sciscitantes si liceat et aliis hoc agere. Ambrosius.

Non reprehenditur autem iohannes, quia amore faciebat, sed docetur, ut noverit infirmorum esse firmorumque distantiam.

Et ideo dominus etsi fortiores remunerat, tamen non excludit infirmos; unde sequitur et ait ad illos Jesus: nolite prohibere: qui enim non est adversum vos, pro vobis est. Bene, domine: nam et ioseph et Nicodemus, occulti discipuli propter metum, in tempore tamen suum tibi officium non negaverunt. Sed tamen, quia alibi dixisti: qui non est mecum, adversum me est, et qui mecum non colligit, dispergit, aperi nobis, ne videatur esse contrarium. Et puto, quia si quis mentium consideret scrutatorem, non debeat dubitare uniuscuiusque factum mente discerni. Chrysostomus. Illic enim cum dixit: qui non est mecum, adversum me est, ostendit diabolum et Iudaeos sibi esse contrarios; hic autem ostendit eum qui in nomine Christi Daemones eiciebat, in parte cum eis existere. Cyrillus.

Quasi dicat: pro vobis, qui Christum diligitis, sunt qui prosequi volunt quae ad ipsius gloriam spectant, eiusdem gratia coronati. Theophylactus. Mirare autem Christi virtutem, qualiter per indignos et non discipulos eius gratia operatur; sicut et per sacerdotes sanctificantur homines, quamvis sacerdotes sancti non fuerint. Ambrosius. Cur autem hic eos qui possunt per manus impositionem immundis imperare spiritibus in nomine iesu, negat esse prohibendos? secundum matthaeum dicit his: non novi vos. Sed advertere debemus, non esse sententiarum discordiam; sed illud censerem, quod non solum officii in clericos, sed etiam virtutis opera requirantur; tantumque esse Christi nomen, ut etiam parum sanctis opituletur ad praesidium, etsi non opituletur ad gratiam: unde nemo purgati hominis sibi gratiam vindicet, in quo aeterni nominis virtus operata sit: non enim merito suo diabolus, sed odio sui vincitur. Beda. Itaque in haereticis et malis catholicis non sacramenta communia in quibus nobiscum sunt et adversum nos non sunt, sed divisionem paci veritatique contrariam, qua adversum nos sunt, et dominum non sequuntur nobiscum, detestari et prohibere debemus.

#11 Lectio 11

Cyrillus. Cum immineret tempus quo decebat dominum, peracta passione salubri, caelum ascendere, decrevit ascendere ierosolymam; unde dicitur factum est autem, dum complerentur dies assumptionis eius, et ipse faciem suam firmavit ut iret in ierusalem. Titus. Quia ibi oportebat verum agnum offerri, ubi figuralis agnus immolabatur. Dicit autem firmavit faciem suam; idest, non huc et illuc ibat, nec perambulabat vicos et municipia, sed iter tenebat versus ierusalem.

Beda. Cessent ergo Pagani quasi hominem ridere crucifixum, quem et tempus suae crucifixionis constat quasi Deum praevidis, et quasi sponte crucifigendus locum quo crucifigendus erat firmata facie, idest obstinata atque imperterrita mente, petiisse. Cyrillus. Misit autem nuntios paraturos ei et comitibus eius hospitium; qui cum

ivissent ad terram Samaritanorum, non fuerunt admissi; unde sequitur et misit nuntios ante conspectum suum; et euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi. Et non receperunt illum. Ambrosius. Disce quia recipi noluit ab his quos sciebat non simplici mente conversos; nam si voluisset, ex indevotis devotos fecisset; sed Deus quos dignatur vocat, et quem vult religiosum facit. Cur autem non receperunt, evangelista memorat dicens quia facies eius erat euntis in ierusalem. Theophylactus.

Sed si intelligamus quod propter hoc illum non receperunt quia ire ierusalem determinaverat, inveniuntur hi excusati qui non receperunt eum. Sed dicendum est, quod in hoc quod dicit evangelista: et non receperunt illum, intelligitur illud quod neque in Samariam venit; Deinde quasi aliquo interrogante quare non receperunt ipsum, neque eos adivit, solvens dicit, non quia impotens esset, sed quod illuc ire nolebat, sed magis hierosolymam.

Beda. Vel ierusalem ire conspicientes Samaritani, dominum non recipiunt: non enim contumeliantur Iudaei Samaritani, ut iohannes ostendit. Cyrillus. Sed cum dominus, quia omnia noverat, sciret quod eius nuntii non essent a Samaritanis recipiendi, ideo tamen praecepit eis quod praecederent, quia mos erat ei omnia satagere erga profectum discipulorum.

Ascendebat quidem hierosolymam propinquante tempore passionis. Ut igitur quando pati eum viderent, non scandalizarentur, considerantes quod oportet patientes esse cum contumelias inferunt aliqui, praemisit quasi quoddam praeludium Samaritanorum repulsam. Profuit autem eis et aliter. Futuri enim erant doctores orbis terrarum, civitates et villas percurrentes ad praedicandum evangelicam doctrinam; quibus aliquando occurrerent aliqui minime recipientes sacram praedicationem, quasi non concedentes secum commorari Jesum. Docuit igitur eos quod divinam annuntiantes doctrinam pleni esse debebant patientia et mansuetudine; non autem hostiles et iracundi, et in peccantes in eos atrociter insurgentes: sed adhuc non erant tales; immo zelo fervido concitati, volebant ignem de caelo super eos deducere.

Sequitur cum vidissent autem discipuli eius Iacobus et iohannes, dixerunt; domine, vis dicimus ut ignis descendat de caelo, et consumat illos? Ambrosius.

Sciebant enim, et Phinees reputatum ad iustitiam quia sacrilegos interemerat, et ad preces eliae ignem descendisse de caelo, ut prophetae vindicaretur iniuria.

Beda. Sancti enim viri quod optime scirent mortem istam, quae animam dissolvit a corpore, non esse formidandam; secundum eorum tamen animum qui illam timerent, nonnulla peccata morte punierunt, quo et viventibus utilis metus incuteretur, et illis qui morte puniebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum, quod augeri posset si viverent. Ambrosius. Sed vindicetur qui timet: vindictam non quaerit qui non timet. Similiter ostenditur nobis in apostolis fuisse merita prophetarum, quando eandem sibi potestatem quam propheta meruit, impetrandi iure praesumunt; et bene praesumunt quod ad sermonem suum ignis de caelo descenderet, quoniam filii sunt tonitruum. Titus.

Censetur autem ab eis multo iustius esse Samaritanos perire, dominum non admittentes, quam quinquaginta servum excludere tentantes. Dominus autem in eos non commovetur, ut ostenderet quia non habet ultionis studium perfecta virtus, nec ulla sit iracundia ubi plenitudo est caritatis; nam nec excludenda est infirmitas, sed iuvanda. Procul a religiosis indignatio, procul a magnanimis cupiditas ultionis; unde sequitur et conversus increpavit illos, et dixit: nescitis cuius spiritus estis.

Beda. Reprehendit in eis dominus non exemplum prophetae sancti, sed ignorantiam vindicandi, quae adhuc erat in rudibus, animadvertens eos non amore correptionem, sed odio desiderare vindictam.

Itaque posteaquam eos docuit quid esset diligere proximum tamquam seipsum, infuso etiam spiritu sancto non defuerunt tales vindictae, quamvis multo rarius quam in veteri testamento: quia, sicut sequitur, filius hominis non venit animas perdere, sed salvare; quasi dicat: et vos ergo, qui eius spiritu signati estis, etiam acta eius imitamini, nunc pie consulentes, sed in futuro iuste iudicantes. Ambrosius.

Non enim semper in eos qui peccaverunt est vindicandum; quia nonnunquam amplius prodest clementia, tibi ad patientiam, lapso ad correptionem. Denique Samaritani citius crediderunt, a quibus hoc loco ignis ardetur.

#12 Lectio 12

Cyrillus. Etsi munificus sit omnium dominus, non simpliciter et improvide singulis dat superna et divina dona, sed illis qui digni sunt recipere, qui scilicet animam suam alienant a maculis pravitarum; et hoc nos docet evangelicorum verborum virtus, cum dicitur factum est autem ambulanti illis in via, dixit quidam ad illum: sequar te quocumque ieris.

Primo quidem plurima continetur in accessu inertia; consequenter ostenditur quod plenus impudentia nimia: neque enim simpliciter Christum sequi petebat, sicut alii plures de populo; sed magis insiliebat ad apostolicas dignitates, cum Paulus dicat: non assumat quisquam sibi honorem, sed a Deo vocatus. Athanasius.

Ausus etiam fuit comparare se incomprehensibili salvatoris potestati, dicens sequar te quocumque ieris: eo quod sequi salvatorem simpliciter ad eius audiendam doctrinam possibile est humanae naturae proprietate, qua fungitur erga homines; non est autem possibile secum concurrere ubilibet existenti: ipse namque incomprehensibilis est, et non circumscribitur loco. Cyrillus. Alio quoque modo non immerito recusabilem facit eum; decebat enim ipsum crucem suam accipere ad sequendum dominum, et abrenuntiare praesentis vitae affectibus: et hoc dominus in eo reprehendit, non vituperans, sed corrigens.

Sequitur et ait Jesus: vulpes foveas habent et volucres caeli nidos; filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Theophylactus. Quia enim viderat dominum multum populum adducentem, putavit quod ab eis haberet pretium, et quod si ipse dominum sequeretur, posset pecuniam congregare. Beda.

Unde dicitur ei: quid me propter divitias et lucra huius saeculi cupis sequi, cum tantae sim paupertatis ut nec hospitium quidem habeam, et non meo utar tecto? chrysostomus. Aspice qualiter paupertatem quam dominus docuerat, per opera demonstrat. Non erat ei mensa, non candelabrum, non domus, nec quicquam aliud talium. Cyrillus. Mystica autem significatione vulpes et volatilia caeli malignas et astutas potestates Daemonum vocat: quasi dicat: quando vulpes et volatilia in te mansionem habent, qualiter Christus in te requiescet? quid commune est luci et tenebris? Athanasius. Vel in hoc dominus magnitudinem sui muneris docet; quasi dicat: omnia generabilia circumscribi possunt; verbum vero Dei incomprehensibilis potestatis est: et ideo ne dicas sequar te quocumque ieris.

Ceterum si velis discipulus fieri, abdicis irrationabilia: eo quod impossibile est eum qui moratur in irrationabilitate, verbi discipulum fieri. Ambrosius. Vel vulpes haereticis comparat: fallax quippe animal et insidiis semper intentum, rapinam fraudis exercet: nihil tutum, nihil otiosum, nihil patitur esse securum, eo quod intra ipsa hospitia hominum praedam requirit. Ita sunt haeretici, qui domum sibi parare non norunt, sed circumscriptionibus suis alios decipere conantur. Hoc animal neque mansuescit unquam; unde apostolus ait: haereticum hominem post unam correctionem devota. Volucres vero caeli frequenter ad nequitiae spiritualis similitudinem derivantur; et veluti nidos quosdam struunt in pectoribus improborum: et ideo dominante versutia in affectibus singulorum, nulla potest divinitatis esse possessio; ubi autem mentem probaverit innoxiam, supra ipsum quodammodo vim suae maiestatis reclinat, quia profusiore quadam gratia honorum pectoribus inseritur. Sic igitur non videtur convenire rationi ut simplicem fidelemque ipsum arbitremur qui domini dignatione respuitur, cum indefessi famulatus obsequium spondidisset. Sed dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quaerit affectus; nec obsequium eius admittitur cuius non probatur officium: circumspectum etenim fidei debet esse hospitium: ne dum infidelibus nostrae domus interna reseramus, in alienam perfidiam improvida credulitate labamur. Itaque ut advertas Deum non cultus aspernantem esse, sed fraudis; qui repudiavit fraudulentum, elegit innocentem; sequitur enim ait autem ad alterum: sequere me. Sed hoc dicit ei cuius patrem iam sciebat mortuum; unde sequitur ille autem dixit: domine, permitte mihi primum ire et sepelire patrem meum. Beda. Non discipulatum respuit; sed expleta primum paterni funeris pietate, liberior assequi desiderat. Ambrosius. Sed dominus quos miseretur advocat; unde sequitur dixitque Jesus: sine ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade, et annuntia regnum Dei. Cum religiosum humani corporis sepeliendi acceperimus officium, quomodo paterni quoque funeris sepultura prohibetur, nisi ut intelligas humana posthabenda divinis? bonum studium, sed maius impedimentum; nam qui partitur studium, derivat affectum; qui dividit curam, differt profectum; ergo prius sunt obeunda quae maxima: nam et apostoli ne occuparentur studio dispensandi, ministros pauperibus ordinarunt. Chrysostomus in matthaicum. Quid autem magis necessarium paternis exequiis; quid facilius, cum non esset multum temporis dandum? per hoc docemur quod minime tempus frustra ducere decet, etsi mille cogentia sint; immo praeferre spiritualia cunctis admodum necessariis. Diabolus enim insistit attentius, volens aliquem aditum invenire; et si modicam sumat negligentiam, magnam operatur pusillanimitatem.

Ambrosius. Non ergo paterni funeris sepultura prohibetur: sed necessitudini generis divinae religionis pietas antefertur. Illud consortibus relinquitur, hoc mandatur relictis. Quomodo autem mortui sepelire mortuos possunt, nisi geminam hic intelligas mortem, unam naturae, alteram culpae? est etiam mors tertia, in qua peccato morimur, Deo vivimus. Chrysostomus in matthaicum.

Cum ergo dixisset mortuos suos, ostendit hunc non esse mortuum eius; puto enim de numero infidelium fuisse defunctum. Ambrosius. Aut quia sepulchrum patens est guttur impiorum, memoria eorum abolenda praescribitur quorum simul cum corpore meritum occidit; nec revocatur ab officio patris filius, sed fidelis a perfido communionem secernitur; non interdictum est muneris, sed religionis mysterium, communionem nobis cum gentibus mortuis non futuram.

Cyrillus. Vel aliter. Erat enim pater senectute gravatus. Putat autem honestum aliquid agere, dum proponeret observare ei debitam pietatem, secundum illud: honora patrem tuum et matrem tuam. Unde ubi vocatus est ad evangelicum ministerium, dicente domino sequere me, quaerebat inducias quae sufficere possent ad decrepiti patris sustentationem dicens permitte mihi primum ire, et sepelire patrem meum: non quod defunctum patrem sepelire rogaret; neque enim Christus hoc agere volentem impedivisset; sed dixit sepelire, idest sustentare in senectute usque ad mortem.

Sed dominus ad eum dixit sine mortuos sepelire mortuos suos: erant enim et alii curatores linea parentelae astricti, sed, ut aestimo, mortui, eo quod nondum Christo crediderant. Hinc percipe quod praefenda sit pietas qua Deo tenemur, amori parentum; quibus reverentiam exhibemus, quia per eos geniti sumus; sed omnium Deus, cum non essemus, ad esse nos conduxit; parentes autem facti sunt ministri introitus ad esse. Augustinus de cons. Evang.. Hoc ergo dicebat dominus illi cui dixerat sequere me.

Alius vero discipulus misit se in medio, cui nemo aliquid dixerat; unde sequitur et alter ait: sequar te, domine, sed primum permitte mihi ire, et renuntiare his qui domi sunt, ne forte, quomodo fieri solet, quaerant me. Cyrillus. Imitanda autem huiusmodi promissio, et omni laude plena; sed quaerere renuntiare his qui domi sunt,

licentiando se ab eis, ostendit quod utcumque divisus sit a domino, dum hoc non perfecte adire proposuerit mente: nam velle consulere proximos non consensuros huic proposito, indicat se utcumque, labentem: propter quod dominus hoc improbat.

Sequitur ait ad illum Jesus: nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei.

Apposuit manum aratro qui affectuosus est ad sequendum; tamen respicit retro qui dilationem petit, occasione redeundi ad domum et cum propinquis conferendi.

Augustinus de verb. Dom..

Quasi dicat ei: vocat te oriens, et tu attendis occidentem. Beda. Manum etiam cuilibet in aratrum mittere, est quasi quodam compunctionis instrumento, ligno et ferro dominicae passionis duritiem sui cordis atterere, atque ad serendos bonorum operum fructus aperire; quam si quis excolere incipiens cum uxore Lot ad ea quae reliquerat, respicere delectatur, futuri iam regni munere privatur. Graecus. Crebri namque intuitus eorum quae deseruimus, propter consuetudinem trahunt ad retro acta: violentum enim quid usus est ad retinendum sibi. Nonne habitus ex usu, ex habitu vero natura innascitur? naturam vero amovere vel alterare difficile: nam et si paulisper declinet coacta, redit ad seipsam velociter. Beda. Si autem secuturus dominum discipulus, quia vel domi renuntiare velit arguitur, quid fiet illis qui nulla utilitatis gratia saepe visitant domos illorum quos in mundo reliquerunt?

|+10 Capitulus 10

|#1 Lectio 1

Cyrillus. Certificaverat Deus per prophetas quod evangelii praedicatio salutaris comprehensura erat non solum Israel, sed etiam gentium greges: et ideo a Christo post duodecim apostolos et alii septuaginta duo sunt instituti; unde dicitur post haec autem designavit dominus et alios septuaginta duos. Beda. Bene septuaginta duo mittuntur, quia totidem mundi gentibus evangelium praedicandum erat: ut quomodo duodecim primo, propter duodecim tribus Israel; ita et hi propter exterarum gentes destinarentur imbuendas.

Augustinus de quaest. Evang..

Sicut etiam viginti quatuor horis totus orbis peragitur atque lustratur, ita mysterium illustrandi orbis per evangelium trinitatis in septuaginta duobus discipulis intimatur: ter enim viginti quatuor septuaginta duo faciunt. Beda. Sicut autem duodecim apostolos formam episcoporum praemonstrare nemo est qui dubitet; sic et hos septuaginta duos figuram presbyterorum, id est secundi ordinis sacerdotum, gessisse sciendum est; tametsi primis ecclesiae temporibus, ut apostolica Scriptura testis est, utriusque presbyteri, utriusque vocabantur et episcopi; quorum unum sapientiae maturitatem, aliud industriam curae pastoralis significat. Cyrillus.

Huius etiam forma in verbis Moysi figurabatur, qui iubente Deo septuaginta elegit, quibus Deus spiritum infundebat.

In numeris etiam scriptum est de filiis Israel, quod venerunt in helim, quod interpretatur ascensus; et erant ibi duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmae. Convolantes enim ad augmentum spirituale reperiemus duodecim fontes, scilicet sacros apostolos, a quibus haurimus salutis scientiam sicut a fontibus salvatoris; et septuaginta palmas, hos scilicet qui nunc destinati sunt a Christo.

Est enim palma arbor bonae medullae, bene radicata et fertilis, et semper nascens in aquis, alta simul, et frondes porrigens sursum.

Sequitur et misit illos binos. Gregorius in evang.. Binos in praedicatione discipulos mittit, quia duo sunt praecepta caritatis, Dei scilicet amor, et proximi; et minus quam inter duos caritas haberi non potest: quatenus in hoc nobis tacitus innuat, quia qui caritatem erga alterum non habet, praedicationis officium suscipere nullatenus debet. Origenes.

Sicut etiam ex duodecim bini et bini numerati fuerunt, ut in eorum catalogo matthaeus ostendit: quod enim bini famularentur Dei verbo antiquum esse videtur: eduxit enim Deus Israel de Aegypto per manus Moysi et Aaron: iosue quoque et Caleb concordantes pacaverunt provocatum a duodecim exploratoribus populum; unde dicitur: frater a fratre adiutus ut civitas vallata.

Basiliius. Simul etiam per hoc indicavit quod si aliqui pares sunt in spiritualibus donis, hoc non sinet in eis praevalere propriae opinionis passionem. Gregorius in evang.. Bene autem subditur ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus: praedicatores enim suos dominus sequitur: quia praedicatio praevenit, et tunc ad mentis nostrae habitaculum dominus venit quando verba exhortationis praecurrunt, atque per hoc veritas in mente suscipitur.

Hinc praedicatoribus Isaias dicit: parate viam domini, rectas facite semitas Dei nostri.

Theophylactus. Designaverat autem dominus discipulos propter multitudinem doctoribus indigentem: sicut enim agri spicati multos messorum desiderant, sic qui credituri erant innumerabiles existentes, multis doctoribus indigebant; unde sequitur messis quidem multa. Chrysostomus.

Sed qualiter messem vocat, cum res ad praesens exordium sumant? nondum iacto aratro aut sulcis productis, de messibus tractat. Poterant enim discipuli vacillare et secum meditari, et dicere: qualiter nos numerus brevis emendare poterimus totum mundum, idiotae sophistas, munitos nudi, dominantes subiecti? ne igitur

consideratione talium turbarentur, vocat evangelium messem; quasi dicat: parata sunt omnia, mitto vos ad paratam collectionem fructuum; eodem die et serere potestis et metere. Sicut ergo colonus exiens ad messes laetatur, sic etiam vos multo amplius et alacrius necessarium est exire in mundum: nam hoc negotium messis est, agros nobis exhibens praeparatos.

Gregorius. Sed non sine gravi moerore loqui possumus quod subditur operarii vero pauci: quia etsi sunt qui bona audiant, desunt qui dicant.

Ecce mundus sacerdotibus plenus; sed tamen in messe Dei rarus valde reperitur operator: quia officium quidem sacerdotale suscipimus, sed opus officii non implemus.

Beda. Sicut autem messis multa est omnis turba credentium, ita operarii pauci sunt apostoli et imitatores eorum, qui mittuntur ad messem. Cyrillus. Sicut autem agri spatiosi messorum multos exigunt, sic et multitudo creditorum in Christum; unde subdit rogate autem dominum messis ut mittat operarios in messem suam. Illud autem attende, quod cum dixisset rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam, ipse postmodum hoc peregit. Ipse igitur est dominus messis, ac per eum et cum eo Deus pater omnibus dominatur. Chrysostomus in matthaicum. Multiplicavit autem postmodum eos, non addens ad numerum, sed concedens virtutem.

Insinuat autem quam magnum donum est operarios mitti in messem divinam, per hoc quod dicit, dominum messis super hoc esse rogandum. Gregorius in evang.. Per hoc etiam inducendi sunt subditi ut pro suis pastoribus rogent, ut digna eis operari valeant, nec ab exhortatione torpeat lingua; saepe enim pro sua nequitia praedicatorum restringitur lingua: saepe vero ex subiectorum culpa agitur ut eis qui praesunt, praedicationis sermo subtrahatur.

#2 Lectio 2

Cyrillus. Narrat Lucas consequenter, septuaginta discipulos vindicasse sibi a Christo apostolicam eruditionem, modestiam, innocentiam, aequitatem, nihilque mundanorum sacris praedicationibus praeferre, aspirare autem adeo ad fortitudinem mentis ut nullum terribilium formident, neque ipsam mortem; unde dicit ite. Chrysostomus in matthaicum.

Erat enim inter omnia pericula eorum solatium virtus mittentis eos, et ideo dicit ecce ego mitto vos; quasi dicat: hoc sufficit ad consolationem vestram, hoc sufficit ad sperandum, et non timendum supervenientia mala, quae significat subdens sicut agnos inter lupos.

Isidorus abbas. Denotans simplicitatem et innocentiam: nam debacchantes et sua enormitate iniuriantes naturae, non agnos appellat, sed hoedos. Ambrosius. Contraria autem sunt sibi ista animalia, ut alia ab aliis devorentur, scilicet agni a lupis; sed bonus pastor lupos gregi suo timere non novit; ideoque isti discipuli non in praedam, sed ad gratiam diriguntur; sollicitudo enim pastoris boni efficit ut lupi in agnos audere nihil possint. Mittit ergo agnos inter lupos, ut completeretur illud: tunc lupi et agni simul pascentur. Chrysostomus. Hoc enim fuit manifestum indicium praeclari triumphi, ut circumdati essent discipuli Christi ab hostibus, quasi agni inter lupos; eos tamen converterent. Beda. Vel specialiter lupos vocat Scribas et Pharisaeos, qui sunt clerici Iudaeorum. Ambrosius. Vel lupis sunt haeretici comparandi: lupi enim bestiae sunt quae insidiantur ovilibus, et circa pastorales versantur casas. Habitacula domorum intrare non audent; somnum canum, absentiam aut desiderium pastorum explorant; ovium guttur invadunt ut cito strangulent; feri, rapaces, natura corporis rigidiores, ut se facile non possint inflectere, impetu quodam suo feruntur, et ideo saepe deluduntur. Si quem priores hominem viderint, vocem eius quadam naturae vi feruntur eripere; si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur.

Sic haeretici insidiantur ovilibus Christi, fremunt circa caulas nocturno tempore: semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi nebulis pravae interpretationis obducunt; stabula tamen Christi intrare non audent; et ideo non sanantur, sicut curatus est ille in stabulo qui incidit in latrones. Explorant pastoris absentiam, quia praesentibus pastoribus oves Christi incusare non possunt; quadam etiam mentis intentione duri ac rigidi nequaquam solent a suo errore deflectere; quos Scripturae verus interpret Christus illudit; ut in vanum suos effundant impetus, et nocere non possint: qui si quem versuta disputationis suae circumscriptione praeveniunt, faciunt obmutescere; mutus est enim qui verbum Dei non eadem qua est gloria confitetur. Cave igitur ne tibi vocem tollat haeticus, ne priorem non ipse deprehenderit: serpit enim dum latet eius perfidia. Si autem commenta impietatis eius agnoveris, iacturam piae vocis timere non poteris. Guttur invadunt, vitalibus vulnus affigunt, dum animam petunt. Si etiam audies aliquem sacerdotem dici, et rapinas eius cognoscis, foris ovis, intus lupo est, qui humanae necis insaturabili crudelitate rabiem suam desiderat explere. Gregorius.

Multi enim cum regiminis iura suscipiunt, ad lacerandos subditos inardescunt, terrorem potestatis exhibent; et quia caritatis viscera non habent, domini videri appetunt, patres se esse minime recognoscunt: humilitatis locum in elationem dominationis immutant. Contra quae omnia considerandum nobis est, quia sicut agni inter lupos mittimur, ut sensum servantes innocentiae, morsum malitiae non habeamus: qui enim locum praedicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare; quem et si quando zelus rectitudinis exigit ut erga subiectos saeviat, intus paterna pietate diligat quos foris quasi insequendo castigat: quod tunc rector bene exhibet, cum terrena cupiditatis oneribus nequaquam mentis colla supponit; unde subditur nolite portare sacculum neque peram. Gregorius Nazianzenus.

Quorum summa est ut adeo virtuosi existant quod non minus propter vitae modum quam propter eorum verbum evangelium proficiat. Gregorius in evang..

Tanta enim praedicatorum debet esse in Deo fiducia ut praesentis vitae sumptibus quamvis non provideant, tamen sibi hos non deesse certissime sciant: ne dum mens eius occupatur ad temporalia, minus aliis provideat aeterna.

Cyrellus. Sic igitur praeceperat nec de ipso subiecto curam habere, cum dixerat mitto vos sicut agnos inter lupos. Nec etiam concessit sollicitos esse erga extrinseca corpori, cum dixit nolite portare sacculum neque peram. Nec etiam concessit portare aliquid eorum quae nondum unita sunt corpori; unde subdit neque calceamenta. Non solum autem sacculum et peram portare prohibuit, sed nec aliquam studii distractionem permisit assumere, quos nec ab obviantium salutatione distrahi voluit; unde subdit et neminem per viam salutaveritis: quod et dudum ab eliseo dictum fuit; quasi dicat: recto tramite ad opus procedite, non alternantes benedictionibus benedictiones: damnus enim est expendere tempus praedicationibus competens. Ambrosius.

Non ergo haec dominus prohibuit quod benevolentiae displiceret officium, sed quod persequendae devotionis intentio plus placeret. Gregorius Nazianzenus. Mandavit etiam hoc eis dominus ad verbi gloriam, ne videretur in eis magis vigere blanditias: voluit etiam eos non esse sollicitos in verbis alienis. Gregorius. Haec autem verba si quis etiam per allegoriam velit intelligi, pecunia clausa in sacco est sapientia occulta. Qui igitur sapientiae verbum habet, et hoc erogare proximo negligit, quasi pecuniam in sacco ligatam tenet. Per peram vero, onera saeculi, per calceamenta mortuorum operum exempla significantur. Qui ergo officium praedicationis suscipit, dignum non est ut onus saecularium negotiorum portet; ne dum hoc eius colla deprimit, ad praedicanda caelestia non assurgat: nec debet stultorum operum exempla conspiciere, ne sua opera quasi ex mortuis pellibus credat munire; ne scilicet quia alios talia fecisse considerat, se etiam facere licenter putet. Ambrosius. Nihil etiam dominus in nobis mortale vult esse. Mortale enim atque terrenum calceamentum Moyses iubetur solvere, cum mitteretur ad populum liberandum. Quod si quem movet qua ratione in Aegypto calceati iubentur edere agnum, apostoli autem sine calceamento ad praedicandum evangelium diriguntur; is considerare debet, quia in Aegypto positus debet adhuc morsus cavere serpentis, multa enim venena in Aegypto: et qui typo Pascha celebrat, patere potest vulneri: qui autem minister est veritatis, venena non trepidat. Gregorius.

Omnis autem qui salutatur in via, ex occasione salutatur itineris, non ex studio optandae salutis. Qui igitur non amore aeternae patriae, sed praemiorum ambitu salutem audientibus praedicat, quasi in itinere salutatur: quia ex occasione et non ex intentione salutem audientibus exoptat.

#3 Lectio 3

Chrysostomus. Bonorum omnium mater pax est, sine qua cetera inania sunt: propter quod dominus discipulis intrantibus domos, illico pacem iussit proferre tamquam bonorum indicium, dicens in quamcumque domum intraveritis, primum dicite: pax huic domui. Ambrosius. Ut scilicet pacis perferamus nuntium, ipse primus ingressus pacis benedictione celebretur.

Chrysostomus. Unde pontifex ecclesiae tradit eam, dicens: pax vobis.

Implorant autem pacem sancti, non solum eam quae versatur inter homines ad invicem, sed et eam quae pertinet ad nos ipsos: nam saepius in pectore bellum gerimus, et nullo molestante turbamur, nec non prava desideria contra nos crebro insurgunt. Titus. Dicitur autem pax huic domui, scilicet habitantibus domum: omnes alloquantur, maiores pariter et minores, neque cum indignis vestra salutatatio dirigetur; unde subditur et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; quasi dicat: vos quidem proferetis verbum, res autem pacis applicabitur meo iudicio, ubicumque dignum esse videbitur. Si quis autem non sit dignus, non estis delusi, nec verborum vestrorum gratia periit; immo recipitur ad vos; et hoc est quod subditur sin autem, ad vos revertetur. Gregorius.

Pax enim quae ab ore praedicatoris offertur, aut requiescet in domo, si in ea fuerit quisquam praedestinatus ad vitam, et caeleste verbum sequitur, quod audit; aut si nullus audire voluerit, ipse praedicator sine fructu non erit, quia ad eum pax revertitur, dum ei a domino pro labore sui operis merces recompensatur.

Si autem pax nostra recipitur, dignum est ut ab eis terrena stipendia consequamur, quibus patriae caelestis praemia offerimus; unde sequitur in eadem autem domo manete edentes et bibentes quae apud illos sunt. Ecce qui peram et sacculum portare prohibuit, sumptus et alimenta ex eadem praedicatione concedit.

Chrysostomus. Sed ne aliquis diceret: consumo res proprias parando advenis mensam, illum primo intrantem facit tibi pacis donum offerre, cui nihil est aequale, ut scias te maiora, quam des, suscipere. Titus. Vel aliter continua.

Quia non estis constituti iudices eorum qui sunt digni vel indigni, edatis et bibatis quae vobis offeruntur ab eis. Dimittite autem mihi eorum qui vos recipiunt examen; nisi vobis quoque sit notum non esse ibi filium pacis; tunc enim fortassis retrocedere debetis. Theophylactus.

Vide igitur qualiter discipulos mendicare instituit, et pro pretio eos nutrimentum habere voluit; nam subditur dignus est enim operarius mercede sua. Gregorius in evang.. Sunt enim iam de mercede operarii ipsa alimenta sustentationis; ut hic merces de labore praedicationis inchoetur quae illic de veritatis visione perficitur. Qua in re considerandum est quod uni nostro operi duae mercedes debentur: una in via, quae nos in labore sustentat; alia in

patria, quae nos in resurrectione remunerat. Merces itaque quae in praesenti recipitur, hoc in nobis debet agere ut ad sequentem mercedem robustius tendatur. Verus ergo quisque praedicator non ideo praedicare debet ut in hoc tempore mercedem accipiat; sed ideo mercedem recipere ut praedicare valeat. Quisque namque ideo praedicat ut hic laudis vel muneris mercedem recipiat, aeterna mercede se privat.

Ambrosius. Subditur virtus alia, ne de domo in domum quis vaga facilitate demigret; sequitur enim nolite transire de domo in domum: ut scilicet amore hospitali servemus constantiam, neque aliquam amicitiae necessitudinem facile resolvamus.

Beda. Descripto autem diversae domus hospitio, quid iam in civitatibus agere debeant docet: piis scilicet in omnibus communicare, ab impiorum vero per omnia societate secerni; unde sequitur et in quamcumque civitatem intraveritis, et susceperint vos, manducate quae apponuntur vobis. Theophylactus. Quamvis modica existant et vilia, nihil amplius inquirentes.

Denuntiat etiam eis ut operantes miracula homines ad suas praedicationes attraherent; unde subdit et curate infirmos qui in illa sunt, et dicite illis: appropinquavit in vos regnum Dei.

Si enim prius curaveritis, Deinde docueritis, prosperabit sermo, et homines credent regnum Dei appropinquare: non enim curarent, nisi hoc aliqua virtus divina perficeret. Sed etiam cum secundum animam curantur, appropinquat in eos regnum Dei, quod longe est ab eo cui dominatur peccatum. Chrysostomus in matthaem. Vide autem dignitatem apostolorum: nihil sensibile monentur proferre, qualia qui circa Moysen et prophetas, scilicet bona terrena; sed quaedam nova et mirabilia, scilicet regnum Dei. Maximus. Dicitur autem appropinquavit: non ut ostendat temporis brevitatem; neque enim regnum Dei venit cum observatione; sed ostendit dispositionem hominum ad regnum Dei; quod quidem potentia est in omnibus credentibus, actu vero in his qui respuunt corporalem vitam, et solam eligunt spiritualem, qui dicere possunt: vivo autem non ego, sed vivit in me Christus.

Ambrosius. Deinde docet excutiendum de pedibus pulverem, si quis recipiendos civitatis hospitio non putaverit, dicens in quamcumque civitatem intraveritis, et non receperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: etiam pulverem pedum, qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos. Beda. Vel ad contestationem terreni laboris quem pro illis inaniter susceperunt; vel ut ostendatur usque adeo se ab ipsis nihil terrenum quaerere ut etiam pulverem de terra eorum non sibi patiantur adhaerere. Vel per pedes ipsum opus et incessus praedicationis significatur; pulvis vero quo asperguntur, terrenaes Levitas est cogitationis, a qua et summi doctores immunes esse nequeunt.

Qui ergo spreverint doctrinam, labores et pericula docentium, ad testimonium suae damnationis inflectunt. Origenes.

Extergendo ergo pulverem pedum in eos, quodammodo dicunt: pulvis peccatorum vestrorum merito veniet super vos. Et attende, quod quaecumque civitates non suscipiunt apostolos sanamque doctrinam, habent plateas, iuxta illud: lata est via quae ducit ad perditionem. Theophylactus. Et sicut recipientibus apostolos appropinquare regnum Dei dicitur in beneficium, sic non recipientibus in praeiudicium; unde subdit tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei; sicut adventus regis est quibusdam ad poenam, quibusdam vero ad honorem; unde de eorum poena subditur dico autem vobis, quia sodomis in illa die remissius erit quam illi civitati. Eusebius.

Nam in civitate sodomitarum non caruerunt Angeli hospitio; sed Lot inventus est dignus eos hospitari. Si ergo ad accessum discipulorum, nec unus invenietur in civitate qui eos recipiat, quomodo non peior erit civitate sodomorum? hic sermo docebat eos audacter aggredi regulam paupertatis: non enim posset consistere civitas et villa, nec vicus, sine aliquo incola noto Deo: nam nec sodoma subsisteret non reperto Lot, quo recedente tota repente periit. Beda. Sodomitae quoque ipsi etsi inhospitales fuerint inter cetera carnis animaeque flagitia, nulli tamen apud eos tales hospites quales apostoli reperti sunt: et Lot quidem aspectu et auditu iustus erat, non tamen ibi aliquid docuisse aut signa fecisse perhibetur.

|#4 Lectio 4

Ambrosius. Docet dominus graviore poenae obnoxios fore qui evangelium non sequendum quam qui legem iudicaverunt esse solvendam, dicens vae tibi, corozaim, vae tibi, bethsaida. Beda.

Corozaim, bethsaida et capharnaum, tiberias quoque, quam iohannes nominat, civitates sunt Galilaeae, sitae in littore lacus Genesareth, qui ab evangelistis mare Galilaeae, vel tiberiadis appellatur. Plangit ergo dominus has civitates, quae post tanta miracula atque virtutes non poenituerunt, peioresque sunt gentilibus naturale tantum ius dissipantibus: quia post descriptae legis contemptum, filium quoque Dei et gloriam eius spernere non timuerunt; unde sequitur quia si in tyro et sidone factae fuissent virtutes quae in vobis factae sunt, olim in cilicio et cinere sedentes poeniterent. In cilicio, quod de pilis caprarum contextitur, asperam peccati pungentis memoriam significat; in cinere autem mortis considerationem, per quam in pulverem redigimur, demonstrat.

Porro in sessione humilitatem propriae conscientiae significat. Impletum autem videmus hodie dictum salvatoris: quia corozaim et bethsaida praesente domino credere noluerunt: tyrus autem et sidon et quondam David ac Salomon amici fuere, et post evangelizantibus Christi crediderunt discipulis. Chrysostomus in matthaem. Deplorat autem dominus has civitates ad nostrum exemplum: eo quod effusio lacrymarum et gemitus amarus

super patientes insensibilitatem doloris, non modicum antidotum est et ad correctionem patientium, et ad remedium ingemiscentium super eos.

Non solum autem per deplorationem inducit eos ad bonum, sed etiam per terrorem; unde sequitur verumtamen tyro et sidoni remissius erit quam vobis in iudicio. Hoc et nos audire debemus: non enim solum illis, sed etiam nobis peius iudicium statuit, nisi receperimus intrantes ad nos hospites, quorum pulverem praecepit excutere. Cum autem plurima signa fecisset dominus in capharnaum, et eum ipsa incolam habuisset, videbatur super alias civitates exaltata; sed propter incredulitatem cecidit in ruinam; unde sequitur et tu, capharnaum, usque in caelum exaltata, usque ad infernum demergeris; ut scilicet iudicium sit proportionabile honori. Beda. Duplex autem in hac sententia sensus est. Vel ideo ad infernum demergeris, quia contra praedicationem meam superbissime restitisti, ut scilicet intelligatur in caelum exaltata per superbiam: vel ideo quia es exaltata usque ad caelum meo hospitio, et meis signis, maioribus plecteris suppliciis, quia his quoque credere noluisti. Et ne quis putaret hanc increpationem vel tantummodo civitatibus vel personis convenire quae dominum in carne videntes spernebant, et non omnibus qui hodie quoque evangelii verba despiciunt; consequenter adiunxit, dicens qui vos audit, me audit. Cyrillus.

Per quod docet, quicquid per sanctos apostolos dicit, acceptandum esse: quia qui illos audit, Christum audit. Inevitabilis ergo poena haereticis imminet, qui apostolorum negligunt verba; sequitur enim et qui vos spernit, me spernit. Beda.

Ut scilicet in audiendo quisque vel spernendo evangelii praedicationem, non viles quasque personas, sed dominum salvatorem, immo ipsum patrem spernere se vel audire disceret; nam sequitur qui autem me spernit, spernit eum qui misit me: quia in discipulo magister auditur, et in filio pater honoratur. Augustinus de verb. Dom.. Si autem sermo Dei ad vos quoque pervenit, et in eo loco vos constituit, videte ne spernatis nos, ne ad illum perveniat quod nobis feceritis.

Beda. Potest et ita intelligi: qui vos spernit, me spernit; idest, qui non facit misericordiam uni de fratribus meis minimis, nec mihi facit. Qui autem me spernit, nolens credere filium Dei, spernit eum qui me misit: quia ego et pater unum sumus. Titus. Simul autem in hoc discipulos consolatur; quasi dicat: non dicatis: cur imus passuri contumelias? accomodate linguam; ego praebeo gratiam, in me vestra redundat contumelia.

#5 Lectio 5

Cyrillus. Supra dictum est, quod dominus misit discipulos gratia spiritus sancti insignitos, et facti praedicationis ministri potestatem super immundos spiritus acceperunt; nunc autem reversi confitentur honorantis eos potentiam; unde dicitur reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio dicentes: domine, etiam Daemonia subiciuntur nobis in nomine tuo. Videbantur quidem gaudere magis quod facti sunt miraculorum auctores, quam quod facti erant praedicationis ministri.

Erat autem melius eos gaudere in illis quos ceperunt, sicut vocatis per ipsum dicit Paulus: gaudium meum et corona mea. Gregorius Moralium.

Mire autem dominus ut in discipulorum cordibus elationem premeret, iudicium ruinae retulit, quod ipse magister elationis accepit; ut in auctore superbiae discerent quid de elationis vitio formidarent; unde sequitur videbam Satanam sicut fulgur de caelo cadentem. Basilius. Dicitur Satanus, eo quod adversatur bono; hoc enim significat nomen Hebraicum; sed diabolus dicitur, eo quod cooperatur nobis in malo, et accusator sit. Natura eius est incorporea, locus aereus. Beda. Non autem dicit: modo video, sed: prius videbam, quando corrui. Quod autem ait sicut fulgur, vel praecipitem de supernis ad ima lapsum significat; vel quia Deiectus adhuc transfiguratur se in Angelum lucis.

Titus. Se autem dicit vidisse tamquam iudicem, qui novit incorporeorum passiones.

Vel dicit sicut fulgur, quia natura fulgidus erat ut fulgur; sed factus est tenebrosus propter affectum; quia quod Deus fecit bonum, hoc ipse in se alteravit in malum. Basilius. Supernae enim virtutes non sunt naturaliter sanctae, sed secundum analogiam divini amoris mensuram sanctificationis sortiuntur. Et sicut ferrum positum in igne non desinit esse ferrum, vehementi tamen flammae unione tam effectu quam aspectu in ignem pertransit; sic et almae virtutes ex participatione eius quod est naturaliter sanctum, insitam habent sanctificationem: neque enim cecidisset Satanus, si natura fuisset insusceptibilis mali. Cyrillus. Vel aliter.

Videbam Satanam sicut fulgur de caelo cadentem, idest a suprema potentia in extremam fragilitatem. Nam ante salvatoris adventum subegerat sibi orbem, et ab omnibus colebatur; sed cum unigenitum verbum Dei de caelo descendit, corrui tamquam fulgur, quia conculcatur ab adorantibus Christum; unde sequitur et ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones. Titus. Serpentes quidem aliquando figuraliter in deserto mordebant Iudaeos et necabant eos, eo quod infideles erant; venit autem qui serpentes illos perimeret aeneus serpens crucifixus, ut si quis credens in eum prospexerit, liberetur a morsibus et salvetur.

Chrysostomus. Deinde ne putaremus hoc dici de bestiis, subiunxit et supra omnem virtutem inimici. Beda.

Hoc est omne genus immundorum spirituum de obsessis corporibus eiciendi; et quantum ad ipsos subdit et nihil vobis nocebit: quamvis et ad litteram possit accipi: Paulus enim a vipera invasus nihil mali patitur, et iohannes hausto veneno non laeditur. Hoc autem inter serpentes qui dente et scorpiones qui cauda nocent, distare arbitror, quod serpentes aperte saevientes, scorpiones clanculo insidiantes, vel homines vel Daemones significant.

Vel serpentes qui inchoandis virtutibus venena pravae persuasionis obiciunt: scorpiones qui consummatas virtutes ad finem vitiare intendunt. Theophylactus. Vel serpentes sunt qui visibiliter nocent, veluti fornicationis et homicidii Daemon: qui vero invisibiliter nocent, scorpiones vocantur, sicut in vitiis spiritualibus. Gregorius Nyssenus. Voluptas etiam serpens dicitur in Scriptura, cuius natura est quod si caput eius muri stricturam attigerit, totum sequens corpus ad se trahit: sic natura necessarium concessit homini domicilium; sed per hanc necessitatem aggrediens voluptas animum ad immoderatum quemdam ornatum pervertit; ad hoc subsequentem avaritiam trahit, quam impudicitia sequitur, idest ultimum membrum, et cauda bestialitatis. Sed quemadmodum non est per caudam serpentem retrahi, sic non est incipiendum ab ultimis ad evellendum voluptates, nisi quis priorem aditum obturet malitiae.

Athanasius.

Deludunt autem nunc per Christi virtutem pueri voluptatem, quae quondam seducebat grandaevos; et virgines perseverant conculcantes serpentinae voluptatis fallacias. Sed et quidam ipsum aculeum scorpionis, idest diaboli, conculcantes, scilicet mortem, non timuerunt interitum; verbi gratia, martyres facti; plerique vero postpositis terrenis, libero gressu conversantur in caelis, principem aeris non timentes.

Titus. Sed quia laetitia qua eos laetos videbat, inanem gloriam sapiebat: gaudebant enim quod quasi sublimes effecti, terribiles hominibus et Daemonibus erant: ideo dominus subiungit verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus subiciuntur vobis. Beda. De subiectione spirituum, cum caro sint, gaudere prohibentur: quia spiritus eicere, sicut et virtutes alias facere, interdum non est eius meriti qui operatur; sed invocatio nominis Christi hoc agit ad condemnationem eorum qui invocant, vel ad utilitatem eorum qui vident et audiunt. Cyrillus.

Sed cur, domine, non sinis laetari in honoribus a te collatis, cum scriptum sit: in nomine tuo exultabunt tota die? sed dominus eos ad maius gaudium erigit; unde subdit gaudete autem quia nomina vestra scripta sunt in caelis.

Beda. Quasi dicat: non oportet vos de Daemonum humiliatione, sed de vestra sublimatione gaudere. Salubriter autem intelligendum est, quod sive caelestia, sive terrestria quis opera gesserit, per hoc quasi litteris annotatus apud Dei memoriam sit aeternaliter affixus. Theophylactus.

Scripta sunt enim nomina sanctorum in libro vitae, non encausto, sed memoria Dei et gratia. Et diabolus quidem desuper cadit; homines vero inferius existentes superius ascribuntur in caelis. Basilus. Quidam autem sunt qui scribuntur quidem non in vita, sed, secundum ieremiam, in terra; ut secundum hoc intelligatur duplex quaedam descriptio, horum quidem ad vitam, illorum ad perditionem.

Quod autem dicitur: deleantur de libro viventium, intelligitur de his qui digni putabantur in libro Dei conscribi; et secundum hoc fieri dicitur Scripturae mutatio, quando a virtute delabimur in peccatum, vel e contra.

#6 Lectio 6

Theophylactus. Sicut benignus pater videns filios suos dirigi, gaudet; sic et Christus exultat, quod apostoli tantis bonis facti sunt digni; unde dicitur in ipsa autem hora exultavit in spiritu sancto.

Cyrillus. Inspexit quidem per spiritus operationem, quam apostolis tradidit, plurium acquisitionem; unde in spiritu sancto laetatus dicitur, idest in effectibus, qui per spiritum sanctum proveniunt: quasi enim amator hominum, gaudii reputabat materiam conversionem errantium; de quo gratias agit; unde sequitur confiteor tibi, pater, domine caeli et terrae. Beda.

Confessio non semper poenitentiam, sed et gratiarum actionem significat, ut in Psalmis saepissime legimus. Cyrillus. Ecce autem, inquit illi quorum corda perversa sunt, gratias refert filius patri tamquam minor. Sed quid impedit consubstantialium filium laudare proprium genitorem, mundum salvantem per eum? quod si censes confessionis causa hunc esse minorem, aspice quod vocat eum patrem suum, et dominum caeli et terrae.

Titus. Alia enim per Christum ex non entibus producta sunt; sed solus ipse incomprehensibiliter a patre est genitus: solius enim unigeniti tamquam veri filii naturaliter pater est; unde solus patri dicit confiteor tibi, pater; hoc est, glorifico te. Nec mireris si patrem filius glorificat: tota enim hypostasis unigeniti, genitoris est gloria: nam quae facta sunt, et caelum et Angeli, gloria sunt creatoris: verum quia haec nimis infime sita sunt respectu dignitatis ipsius, solus filius, cum Deus perfecte sit similis genitori, perfecte glorificat patrem. Athanasius.

Novimus etiam saepius salvatorem humana proferre; habet enim adiunctam humanitatem divinitas; nec tamen propter corporis tegimen Deum ignores. Sed quid respondent in hoc qui volunt subsistentiam esse mali, formant vero sibi Deum alium a vero patre Christi, et hunc dicunt esse unigenitum mali creatorem et nequitiae principem, nec non mundialis machinae conditorem? ait autem dominus, approbans verba Moysi, confiteor tibi, pater, domine caeli et terrae. Epiphanius.

Editum vero a Marcione evangelium habet, eucharisto, idest, gratias ago tibi, domine caeli: tacens quod dicitur pater, et quod dicitur et terrae, ne videatur Christus opificem caeli et terrae habere patrem suum. Redarguitur autem, quia idem Paulo infra habet: ita, pater. Ambrosius. Postremo aperit caeleste mysterium, quo placuit Deo ut parvulis, magis quam prudentibus mundi suam gratiam revelaret; unde sequitur quod abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.

Theophylactus. Potest sic distingui ut dicatur a sapientibus, idest a Phariseis et Scribis legem interpretantibus, et prudentibus, idest ab his qui a Scribis fuerant docti; sapiens enim est qui docet, prudens vero qui docetur.

Parvulos vero vocat dominus suos discipulos, quos non legis doctores, sed de turba et piscatores elegit, qui sunt vocati parvuli, quasi non malevoli.

Ambrosius. Vel parvulum hic accipiamus qui se exaltare non noverit, et phaleratis sermonibus artem suae iactare prudentiae: quod Pharisei plerique faciunt.

Beda. Gratias igitur agit, quod apostolis quasi parvulis adventus sui aperuit sacramenta, quae ignoraverunt Scribae et Pharisei, qui sibi sapientes videntur, et in conspectu suo prudentes.

Theophylactus. Abscondita igitur sunt mysteria ab his qui putant se esse sapientes, et non sunt: nam si essent, eis revelata fuissent. Beda. Unde sapientibus et prudentibus, non insipientes et hebetes, sed parvulos, idest humiles opposuit, ut probaret se tumorem damnasae, non acumen. Origenes. Sensus enim defectus praeparatio fit supervenientis perfectionis: qui enim non sentit quod careat vero bono, propter bonum praesens, quod sibi inesse videtur, vero bono privatur.

Chrysostomus in matthaeum.

Non autem laetatur et gratias agit quod Dei mysteria latebant Scribas et Phariseos: haec enim non erat materia alacritatis, sed gemitus; sed de hoc gratias agit, quia quod sapientes non noverant, hi noverunt. Gratias autem super hoc agit patri, cum quo ipse simul hoc facit, ostendens nimiam dilectionem qua diligit nos. Ostendit autem consequenter, quod huius rei causa prima, voluntas sua sit, et patris, qui propria voluntate hoc agebat; unde sequitur etiam, pater, quia sic placitum fuit ante te. Gregorius.

His verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione aliorumve repulsione praesumamus: iniustum enim esse non potest quod placuit iusto. In cunctis ergo quae exterius disponuntur, apertae causa rationis est occultae iustitiae voluntatis.

Chrysostomus. Cum vero dixisset confiteor tibi, quia revelasti ea parvulis, ne putares quod ipse Christus hac virtute privatus non posset hoc facere, subiungit omnia tradita sunt mihi a patre meo. Athanasius. Hoc non recte intelligentes Arianii sequaces delirant in dominum, dicentes: si data sunt ei omnia, idest dominium creaturae, fuit tempus quo ea non habuit; et sic non est de substantia patris: nam si esset, non esset ei opus recipere. Sed ex hoc magis dementia eorum carpitur. Si enim priusquam recepisset vacabat creatura a verbo, qualiter salvabitur illud: omnia in eo consistunt? ceterum si simul postquam facta est creatura, tota fuit tradita ei, non erat opus tradere; per ipsum namque facta sunt omnia. Non ergo, ut ipsi putant, significatur hic creaturae dominium; immo significativum est hoc verbum factae dispensationis in carne: postquam enim homo peccavit, perturbata sunt omnia; unde verbum caro factum est, ut omnia restauraret. Data sunt ergo ei omnia, non quia potestate careret, sed ut salvator emendat universa; ut sicut per verbum omnia in principio introducta sunt in esse, ita cum verbum caro factum est, in ipso omnia restaurentur. Beda. Vel dicit omnia sibi tradita, non mundi elementa, sed hi quibus parvulis spiritu sacramenta filii pater revelavit, et de quorum salute, cum haec loqueretur, exultavit.

Ambrosius. Vel cum omnia legis, omnipotentem agnoscis, non degenerem patris; cum tradita legis, filium confiteris; cui per naturam omnia unius substantiae iura sunt propria, non dono collata per gratiam. Cum autem dixisset omnia sibi fore a patre tradita, ascendit ad propriam gloriam et excellentiam, ostendens in nullo se superari a patre; unde subdit et nemo novit quis sit filius, nisi pater, et quis sit pater, nisi filius. Non valet enim creaturae intentio comprehendere modum divinae substantiae, quae omnem superat intellectum, et decor eius quamlibet considerationem transcendit; sed a seipsa quid sit natura divina cognoscitur.

Itaque pater per id quod est, novit filium; et filius per id quod est, novit patrem, non interveniente aliqua differentia quantum ad divinitatis naturam: quod enim sit Deus, credimus; quid autem naturaliter sit incomprehensibile est. Si vero creatus est filius, quomodo solus sciret patrem, aut quomodo a solo patre sciretur? scire namque naturam divinam impossibile est cuilibet creaturae; scire autem quodcumque eorum quae creata sunt quid sit, non transcendit quemlibet intellectum, quamvis superet nostrum sensum.

Athanasius. Hoc autem domino dicente, constat Arianos ei obsistere, dum dicunt non videri patrem a filio. Sed eorum ostenditur insania, si seipsum non novit verbum, quod omnibus patris et sui praestat notitiam; sequitur enim et cui voluerit filius revelare. Titus. Est autem revelatio traditionis iuxta proportionem naturae et virtutum uniuscuiusque; et ubi quidem est natura consimilis, ibi est cognitio sine doctrina; hic autem est per revelationem disciplina. Origenes. Vult autem revelare ut verbum, non irrationabiliter, et tamquam iustitia, qui novit digne et tempora revelandi et mensuras revelationis. Revelat autem removens oppositum cordi velamen, necnon tenebras quas posuit in sui latibulum. Sed quoniam ex hoc putant qui alterius sunt opinionis, construere nefarium suum dogma, quod scilicet ignotus erat pater Jesu sanctis antiquis; dicendum est eis, quoniam quod dicitur cuicumque vult filius revelare, non solum retorquetur ad tempus futurum, ex quo salvator hoc protulit, sed etiam ad tempus praeteritum.

Quod si velint hoc verbum revelare pro praeterito sumere, dicendum est eis, quod non est idem cognoscere et credere. Alii datur per spiritum sermo scientiae, alii fides in eodem spiritu.

Erant ergo primo quidem credentes, non autem cognoscentes. Ambrosius. Ut scias autem quia sicut filius patrem quibus vult revelat, etiam pater revelat quibus vult filium; audi dominum dicentem: beatus es, simon bariona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in caelis est.

Theophylactus. Quia superius dixerat: nemo novit quis sit pater, nisi filius, et cui voluerit filius revelare, beatificat discipulos quibus pater per eum revelabatur; unde dicitur et conversus ad discipulos suos dixit: beati oculi qui vident quae vos videtis. Cyrillus.

Convertitur quidem ad eos, quia repellens Iudaeos surdos, et caecam mentem gerentes, nec videre volentes, totum se praebebat diligentibus eum; et beatos asserit oculos videntes quae prius aliis ipsi videbant. Illud tantum scire convenit, quia videre non significat actum oculorum, sed mentis recreationem in praestitis beneficiis; puta si quis dicat: iste vidit bona tempora, idest gavisus est in bonis temporibus, secundum illud: videas bona ierusalem. Multi enim Iudaeorum viderunt Christum divina operantem, corporali scilicet intuitu; nec tamen omnibus beatificatio convenit: non enim crediderunt, sed neque viderunt gloriam Dei oculis mentis. Beatificati sunt ergo oculi nostri in hoc quod fide vidimus verbum pro nobis hominem factum, imprimens nobis decorem sui numinis, ut nos sibi conformes faciat per sanctificationem atque iustitiam. Theophylactus.

Beatificat autem eos, et omnes simpliciter qui eum fide respiciunt, ex hoc quod antiqui prophetae et reges Deum in carne videre et audire optaverunt; unde sequitur dico enim vobis quod multi prophetae et reges voluerunt videre quae vos videtis, et non viderunt; et audire quae auditis, et non audierunt.

Beda. Matthaeus apertius prophetas et iustos appellat; ipsi enim sunt reges magni, quia tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo praeesse noverunt. Chrysostomus.

Ex hoc autem dicto plures existimant prophetas caruisse Christi notitia.

Sed si optaverunt videre quae viderunt apostoli, noverunt illum venturum ad homines et dispensaturum quae dispensavit: nullus enim habet horum appetitum quae mente non concepit: noverant ergo filium Dei: unde non simpliciter dicit voluerunt videre me, sed quae vos videtis; nec audire me, sed quae vos auditis. Viderant enim ipsum, non tamen iam incarnatum, nec sic cum hominibus conversantem, nec tanta maiestate eis loquentem. Beda. Illi enim a longe inspicientes per speculum et in aenigmate viderunt; apostoli autem in praesentiarum habentes dominum, quaecumque voluissent interrogando discentes, nequaquam per Angelos aut alias visionum species opus habebant doceri. Origenes. Sed quare dicit plerosque prophetas optasse, non autem omnes? quia de Abraham dicitur quod vidit diem Christi et laetatus est; quam visionem non plures, immo pauci contigerunt. Fuerunt autem alii prophetae et iusti non tanti ut visionem Abrahae et peritiam apostolorum attingerent; et hos dicit non vidisse, sed optasse.

|#8 Lectio 8

Beda. Dixerat supra dominus, quod nomina eorum scripta sunt in caelis: unde, ut puto, occasionem tentandi dominum legisperitus assumpsit; unde dicitur et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum. Cyrillus. Erant enim quidam verbosi circumeuntes totam regionem Iudaeorum, incusantes Christum et dicentes, quod praeceptum Moysi inutile diceret, ipse autem quasdam novas doctrinas promeret.

Volens ergo legisperitus seducere Christum, ut aliquid contra Moysen loqueretur, adest tentans ipsum, magistrum vocans, doceri non patiens. Et quia dominus solitus erat his qui veniebant ad eum, loqui de vita aeterna, utitur legisperitus eius eloquiis. Et quia tentabat astute, nihil aliud audit nisi quae per Moysen edita sunt; sequitur enim at ille dixit ad eum: in lege quid scriptum est? quomodo legis? Ambrosius. Erat enim ex his qui sibi legisperiti videntur, qui verba legis tenent, vim legis ignorant: et ex ipso legis capitulo docet esse legis ignaros, probans quod in principio statim lex patrem et filium praedicaverit et incarnationis dominicae annuntiaverit sacramentum: sequitur enim ille respondens dixit: diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex omnibus viribus tuis et ex tota mente tua. Basilius. Quod dicitur tota mente tua, in cetera non recipit sectionem: nam quantamcumque dilectionem in infimis expenderis, hoc tibi necessario a toto deficiet. Sicut enim in vase aliquo pleno liquore, quantum emanat foras, tantum necesse est plenitudini derogari; sic et in anima, in quantum emanaverit ab ipsius dilectione ad illicita, intantum minui necessarium est amorem ad Deum.

Gregorius Nyssenus. In tria autem quaedam animae vis discernitur. Haec enim est augmentativa solum et nutritiva, quae etiam in plantis reperitur; alia est quae sensualiter disponitur, quae salvatur in natura irrationalium animalium; perfecta autem vis animae est rationalis, quae in natura humana conspicitur. Dicendo ergo cor, substantiam corporalem significavit, scilicet nutritivam; dicendo vero animam, mediocrem, idest sensitivam; dicendo vero mentem, altiorem naturam, idest intellectivam et considerativam potentiam. Theophylactus. Hic igitur intelligendum est, quod oportet nos omnem virtutem animae amori divino subicere, et hoc viriliter, et non remisse; unde additur et ex omnibus viribus tuis.

Maximus. Cum hac igitur intentione trinam ad Deum dilectionem lex pertractat, ut avellat nos a trina mundi habitudine, qua respicitur ad possessiones, ad gloriam, et ad voluptates; in quibus etiam tentatus est Christus. Basilius. Si quis autem quaerit quo pacto divina dilectio poterit obtineri, dicemus, quoniam indocibilis est divina dilectio: nam nec lucis gaudere praesentia, nec vitam amplecti ab alio didicimus, vel amare parentes aut alumnos; et multo magis divinae dilectionis doctrinam.

Sed seminalis quaedam ratio nobis insita est intrinsecus, habens causas ut homo Deo adhaereat; quam rationem accipiens doctrina divinorum praeceptorum colere diligenter, cauteque fovere, et ad perfectionem divinae gratiae perducere consuevit: naturaliter enim bonum amamus, amamus etiam proprium et cognatum, necnon et

benefactoribus sponte affectionem totam profundimus. Si igitur bonus est Deus, omnia vero bonum desiderant, quod voluntarie perficitur, naturaliter nobis inest; quem etsi per bonitatem minime novissemus, ex hoc tamen quod ab ipso processimus, tenemur ipsum ultra modum amare, tamquam scilicet nobis cognatum.

Maior etiam est et benefactor omnibus qui naturaliter diliguntur. Est igitur primum et praecipuum mandatum divinae dilectionis; secundum autem primi completivum, et ab eo completum, quo monemur diligere proximum: unde sequitur et proximum tuum sicut teipsum. Sortimur autem a Deo potentiam ad huius executionem mandati. Quis autem non novit quoniam mansuetum et communicativum animal est homo, non autem solitarium et silvestre? nihil enim tam proprium est nostrae naturae, sicut ad invicem communicare, et mutuo indigere, et cognatum diligere. Quorum ergo praeveniens dominus nobis tradidit semina, horum consequenter fructus requirit.

Chrysostomus. Tu tamen attende qualiter fere cum eodem excessu postulat utrumque praeceptum; de Deo enim ait toto corde tuo; de proximo sicut teipsum: quod si diligenter observaretur, nec servus esset nec liber, nec victor nec victus, nec dives nec pauper, nec notus unquam esset diabolus: potius enim paleae ignis sustinerent immissionem, quam fervorem caritatis diabolus; adeo cuncta superat dilectionis constantia. Gregorius Moralium. Cum autem dicatur diliges proximum tuum sicut teipsum, quomodo alteri miserando pius est qui adhuc iniuste vivendo sit impius sibimetipsi? chrysostomus. Cum autem legisperitus respondisset quae continebantur in lege, Christus, cui nota sunt omnia, scindit fallaciae eius retia; sequitur enim dixitque illi: recte respondisti; hoc fac, et vives.

Origenes. Ex his indubitanter colligitur, quod vita quae praedicatur secundum mundi creatorem Deum et antiquas Scripturas ab eo traditas, vita perpetua est; attestatur enim dominus sumenti ex deuteronomio quidem illud diliges dominum Deum tuum; ex levitico vero illud diliges proximum tuum sicut teipsum. Haec autem dicta sunt contra sequaces valentini, basilidis et Marcionis.

Quid enim aliud voluit nos facere ad quaerendum vitam aeternam, nisi quae continent lex et prophetae?

#9 Lectio 9

Cyrillus. Laudatus legisperitus a salvatore quod recte respondit, in superbiam prorumpit, nullum sibi proximum putans esse, quasi nullus esset ei in iustitia comparandus; unde dicitur ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Jesum: et quis est meus proximus? circumveniunt enim eum quodammodo alternatim vitia, a fallacia qua tentando quaesiverat, ad arrogantiam lapsus. In hoc autem quod quaerit quis est meus proximus? vacuus a dilectione proximi ostenditur, cum non aestimet aliquem sibi proximum esse: et per consequens a dilectione divina, quoniam cum fratrem non diligit quem videt, non potest Deum diligere quem non videt. Ambrosius. Respondit etiam quod nesciret proximum suum, quia non credebat in Christum; et qui Christum nescit, nescit legem. Cum enim veritatem ignoret, quomodo potest scire legem, quae annuntiat veritatem? theophylactus. Salvator autem non actibus aut dignitatibus, sed natura determinat proximum: quasi dicat: non putes quod quamvis iustus sis, nullus tibi sit proximus: omnes namque qui eandem naturam communicant, proximi tui sunt. Fias igitur et tu eorum proximus, non loco, sed affectu, et circa eos cura; et ad hoc Samaritanum in exemplum ducit; unde sequitur suscipiens autem Jesus dixit: homo quidam descendebat ab ierusalem in iericho. Graecus. Bene est generis appellatio; non enim ait: descendit quidam, sed homo quidam: nam sermo fit de tota humanitate. Augustinus de quaest. Evang.. Homo enim iste ipse Adam intelligitur in genere humano; ierusalem civitas pacis, illa caelestis, a cuius beatitudine lapsus est; iericho interpretatur luna, et significat mortalitatem nostram, propter hoc quod nascitur, crescit, senescit et occidit. Augustinus Hypognoticon.

Vel ierusalem, quae interpretatur visio pacis, Paradisum dicimus.

Ante enim quam peccaret homo, in visione pacis erat, hoc est in Paradiso, ubi quidquid videbat, pax erat, et laetitia.

Inde descendit quasi humiliatus, et miser factus per peccatum, in iericho, idest in mundum, in quo omnia orta occidunt, sicut luna. Theophylactus. Non autem dicit: descendit, sed descendebat: semper enim humana natura ad inferiora tendebat; et non in parte, sed in toto vitae attendebat passibili. Basilius. Convenit etiam hoc, si quis loca perspexerit: iericho enim tenet loca convallia palaestinae; ierusalem vero in cacumine sita est, occupans apicem montis. Venit igitur homo ab altis ad infima, ut a latronibus caperetur, qui incolebant desertum; unde sequitur et incidit in latrones. Chrysostomus.

Primus istius hominis miserandus est casus, qui inermis ac destitutus in latrones incidit; quique improvidus incautusque eam viam elegerit qua evadere praedonum manus nequiverit; non enim posset inermis armatos, improvidus pessimos, incautus nocivos effugere: quippe cum malitia semper armata sit dolis, crudelitate septa, munita fallacia, et ad nocendi saevitiam praeparata. Ambrosius.

Qui sunt autem isti latrones, nisi Angeli noctis atque tenebrarum, in quos non incidisset nisi eis mandati caelestis devius se fecisset obnoxium? chrysostomus. In exordio igitur mundi nocendi fallaciam diabolus est operatus in hominem, in quem fallendi virus exercuit, et malitiae nocentiam dedicavit. Augustinus.

Incidit ergo in latrones, idest in diabolum et Angelos eius: qui per inobedientiam primi hominis humanum genus despoliaverunt, morum scilicet ornamentis, et vulneraverunt, dono scilicet possibilitatis liberi arbitrii perditio; unde sequitur qui etiam despoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt. In illo enim peccante plagam fecit, in

nobis vero plagas, cum per unum peccatum quod contrahimus, superaddimus multa peccata. Augustinus de quaest. Evang.. Vel spoliaverunt hominem immortalitate, et plagis impositis, peccata suadendo, reliquerunt semivivum: quia ex parte qua potest intelligere et cognoscere Deum, vivus est homo: ex parte autem qua peccatis contabescit et premitur, mortuus est et hoc est quod subditur semivivo relicto.

Augustinus Hypognoticon.

Semivivus enim habet vitalem motum, idest liberum arbitrium, vulneratum; quod ad aeternam vitam, quam perdidit, redire non sufficiebat: et ideo iacebat, quia vires ei propriae ad surgendum non sufficiebant, ut ad se sanandum medicum, idest Deum, requireret. Theophylactus.

Aut semivivus dicitur homo post peccatum; quia anima immortalis est, corpus vero mortale, ita ut medietas hominis morti succumbat: aut quia humana natura in Christo sperabat consequi salutem, ita ut non omnino morti succumberet; sed in quantum Adam peccaverit, mors in mundum intravit; in Christi vero iustificatione mors erat destruenda. Ambrosius.

Vel spoliatur quae accepimus indumenta gratiae spiritualis, et sic vulnera inferre consueverunt: nam si intemerata quae sumpsimus indumenta servemus, plagas latronum sentire non possumus.

Basilus. Vel potest intelligi quod expoliaverunt eum, plagis prius impositis: praecedunt enim vulnera nuditatem, ut intelligas quod peccatum gratiae praecedat carentiam. Beda.

Dicuntur autem plagae peccata, quia his naturae humanae integritas violatur.

Abierunt autem ab insidiis cessando, sed insidiarum fraudes occultando.

Chrysostomus. Hic itaque homo, idest Adam, iacebat destitutus salutis auxilio, confossus vulneribus delictorum; cui nec sacerdos Aaron transiens sacrificio potuit profuisse; sequitur enim accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via; et viso eo praeterivit; nec etiam eius frater Moyses Levita, per legem potuit subvenire; unde sequitur similiter et Levita, cum esset secus locum, et videret eum, pertransiit. Augustinus Hypognoticon.

Vel in sacerdote et Levita duo tempora intelliguntur, legis scilicet, et prophetarum: in sacerdote lex, per quam sacerdotium et sacrificia instituta sunt; in Levita vaticinium prophetarum: quorum temporibus humanum genus sanari non potuit, quia per legem cognitio peccati, non abolitio. Theophylactus.

Dicit autem praeterivit, quia lex venit, et stetit usque ad tempus praefixum; Deinde non valens curare, abiit.

Vide etiam quod lex non ad hoc data est praecogitative ut hominem curaret: non enim poterat homo a principio suscipere Christi mysterium; et ideo dicit accidit ut sacerdos quidam descenderet: quod consuevimus dicere in his quae non praemeditative fiunt. Augustinus de verb.

Dom.. Vel quia homo descendens a ierusalem in iericho Israelita fuisse intelligitur: quod intelligi potest, quia transiens sacerdos utique genere proximus praeteriit iacentem; transiit Levita, et hic genere proximus iacentem et ipse contempsit.

Theophylactus. Miserti, inquam, illius fuere cum cogitaverunt: postmodum vero tenacitate devicti abierunt retrorsum: hoc enim designat quod dicit praeteriit.

Augustinus. Transiit Samaritanus genere longinquus, misericordia proximus; fecit quod sequitur: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: in quo Samaritano se voluit intelligi dominus noster Jesus Christus: Samaritanus enim custos interpretatur et de ipso dicitur: non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel, quia resurgens a mortuis, iam non moritur.

Denique cum dictum esset illi: quia Samaritanus es, et Daemonium habes, negavit se habere Daemonium, quia se noverat Daemonum expulsorem, non se negavit infirmi custodem.

Graecus. Vocat autem hic Christus se Samaritanum opportune: cum enim alloqueretur legisperitum superbientem in lege, voluit exprimere quoniam nec sacerdos, nec Levita, et qui conversabantur in lege, legis propositum implebant; sed ipse venit consummaturus legis propositum.

Ambrosius. Hic autem Samaritanus etiam erat descendens; quis enim est qui descendit de caelo, nisi qui ascendit in caelum, filius hominis qui est in caelo? theophylactus. Dicit autem iter faciens, quasi ex proposito hoc statuens, ut nos curaret. Augustinus Hypognoticon.

Venit autem in similitudine carnis peccati; ideo secus eum quasi in similitudine. Graecus. Vel secus viam venit; fuit enim vere viator, non deviator, gratia nostri descendens ad terram.

Ambrosius. Veniens autem factus est compassionis nostrae susceptione finitimus, et misericordiae collatione vicinus; unde sequitur et videns eum, misericordia motus est. Augustinus.

Videns quidem eum iacentem, non valentem, non currentem; et ideo misericordia motus est, quia in eo nullum meritum invenit, quo curari dignus esset; sed ipse de peccato damnavit peccatum in carne; unde sequitur et appropians alligavit vulnera eius, infundens oleum et vinum. Augustinus de verb. Dom..

Quid enim tam longinquum, quid tam remotum quam Deus ab hominibus, immortalis a mortalibus, iustus a peccatoribus, non loco longe, sed dissimilitudine? cum ergo haberet in se duo bona, scilicet iustitiam et immortalitatem, et nos duo mala, scilicet iniquitatem et mortalitatem; si utrumque malum nostrum suscepisset, par noster fuisset, et liberatore nobiscum opus haberet. Ut ergo esset non hoc quod nos, sed prope nos, non est ille peccator ut tu; sed factus est mortalis quod tu; suscipiendo poenam, et non suscipiendo culpam, et culpam delevit et poenam. Augustinus de quaest.

Evang.. Alligatio vulnerum est cohibitio peccatorum, oleum consolatio spei bonae per indulgentiam datam ad reconciliationem pacis; vinum exhortatio ad operandum ferventissime in spiritu.

Ambrosius. Vel constringit vulnera nostra austeriore praecepto, et sicut oleo fovet remissione peccati, sic vino compungit denuntiatione iudicii. Gregorius *Moralium*.

Vel in vino morsum distractionis adhibet, in oleo mollitiem pietatis; per vinum unguantur putrida, per oleum sananda foveantur. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, et faciendum est quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subdit, neque nimia benignitate solvantur. Theophylactus. Vel aliter. Quae secundum hominem est conversio, oleum est; quae vero secundum Deum, vinum est; quod divinitatem significat, quam nemo potuisset sustinere, nisi oleum haberetur, idest conversatio humana: unde quaedam operatus est humane, quaedam divinitus. Infudit ergo oleum et vinum, quia nos humanitate et divinitate salvavit. Chrysostomus. Vel vinum infundit, idest sanguinem passionis, et oleum chrismatis, ut indulgentia daretur per sanguinem, sanctificatio conferretur per chrismatis unctionem. A caelesti medico conscissa loca ligantur, et intra semetipsa retinentia medicinam, operante medicamine, pristinae sanitati redduntur.

Infuso ergo vino et oleo, imposuit eum super iumentum; unde sequitur et imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, et curam eius egit. Augustinus. Iumentum eius est caro, qua ad nos venire dignatus est; imponi iumento est in ipsam incarnationem Christi credere. Ambrosius. Vel iumento imponit dum peccata nostra portat et pro nobis dolet: homo enim iumento similis factus est: et ideo supra iumentum suum nos imposuit, ne nos essemus sicuti equus et mulus: ut per nostri corporis assumptionem infirmitatem nostrae carnis aboleret. Theophylactus. Vel imposuit in suum iumentum, idest in corpus suum: membra namque sua nos fecit, et participes corporis eius. Et lex quidem non omnes suscipiebat: Moabitae et Ammonitae non intrabunt in ecclesiam Dei; nunc vero in omni gente qui timet dominum, ab eo suscipitur volens credere et pars ecclesiae fieri; propter hoc dicit, quod duxit eum in stabulum. Chrysostomus. Est enim stabulum ecclesia, quae in itinere mundi lassatos et sarcinis delictorum defessos suscipit venientes; ubi deposito onere peccatorum, viator lassus reficitur, et refectus salubri pasco reparatur; et hoc est quod dicitur et curam illius egit.

Totum enim quicquid contrarium, nocens et malum est, foris est, quia intra stabulum requies omnis salubritasque inclusa est. Beda. Et bene iumento impositum duxit in stabulum, quia nemo, nisi per baptismum corpori Christi adunatus, ecclesiam intrabit. Ambrosius. Sed quia non vacabat Samaritano huic diu in terris degere, redeundum erat unde descenderat: unde sequitur et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: curam illius habe. Quis est iste alter dies, nisi forte ille dominicae resurrectionis, de quo dictum est: haec est dies quam fecit dominus? duo autem denarii sunt duo testamenta, quae imaginem in se habent aeterni regis expressam, quorum pretio vulnera nostra curantur. Augustinus de quaest. Evang..

Vel duo denarii sunt duo praecepta caritatis, quam per spiritum sanctum acceperunt apostoli ad evangelizandum ceteris; vel promissio vitae praesentis et futurae. Origenes. Vel duo denarii videntur mihi esse scientia sacramenti, quomodo pater in filio et filius in patre sit, qua velut mercede donatur ecclesiae Angelus, ut diligentius curet hominem sibi commendatum, quem pro angustia temporis etiam ipse curaverat. Et promittitur ei quicquid de suo in medelam semiviventis expenderet, illico esse reddendum; unde sequitur et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.

Augustinus. Stabularius fuit apostolus, qui supererogavit aut illud consilium quod ait: de virginibus autem praeceptum domini non habeo, consilium autem do, aut quod etiam manibus suis operatus est, ne infirmorum aliquem in novitate evangelii gravaret, cum ei liceret ex evangelio pasci. Multum etiam supererogaverunt apostoli; sed et pro tempore doctores, qui vetus et novum testamentum exposuere, supererogaverunt, pro quibus retributionem accipiunt. Ambrosius.

Beatus ergo ille stabularius qui alterius vulnera curare potest; beatus ille cui dicit Jesus quodcumque supererogaveris, revertens reddam tibi. Sed quando reverteris, domine, nisi iudicii die? nam licet ubique sis semper et stans in medio nostrum, non cerneris a nobis; erit tamen tempus quo universa caro te respiciet revertentem. Reddes ergo quod debes beatis quibus es debitor. Utinam nos simus idonei debitores, ut quod accepimus possimus exsolvere.

Cyrillus. His ergo praemissis, opportune iam dominus legisperitum interrogat, subdens quis horum trium tibi videtur proximus fuisse illi qui incidit in latrones? at ille dixit: qui fecit misericordiam in illum. Neque enim sacerdos, neque Levita factus fuit proximus patientis, sed ille qui est eius misertus: inutilis est enim sacerdotii dignitas et legis scientia, nisi per bona opera confirmetur; unde sequitur et ait illi Jesus: vade, et tu fac similiter. Chrysostomus. Quasi dicat: si quem vides oppressum, non dicas: utique nequam est; sed sive gentilis sit, sive Iudaeus, et ope indigeat, non cavilleris auxiliari, quaecumque mala fuerit passus. Augustinus de doctr. Christ..

Ex hoc intelligimus eum esse proximum cui vel exhibendum est officium misericordiae, si indiget, vel exhibendum esset, si indigeret. Ex quo iam consequens est ut etiam ille a quo nobis vicissim exhibendum est, proximus noster sit: proximi enim nomen ad aliquid est; nec quisquam esse proximus nisi proximo potest. Nullum autem exceptum esse cui misericordiae denegetur officium, quis non videat? dicente domino: benefacite his qui vos oderunt. Unde manifestum est, hoc praecepto quo iubemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos contineri, a quibus tanta nobis misericordiae impenduntur officia, ex quo et ipse dominus proximum nostrum se

dici voluit, significans se opitulatum esse semivivo iacenti in via. Ambrosius. Non enim cognatio facit proximum, sed misericordia, quia misericordia est secundum naturam: nihil enim tam secundum naturam, quam iuvare consortium naturae.

#10 Lectio 10

Beda. Dilectio Dei et proximi, quae superius verbis et parabolis continebatur, hic ipsis rebus et veritate designatur; dicitur enim factum est autem dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum.

Origenes. Cuius quidem nomen Lucas hic tacet; sed iohannes exprimit vocans ipsum bethaniam. Augustinus de verb.

Dom.. Sed dominus qui in sua propria venit, et sui eum non receperunt, susceptus est tamquam hospes; sequitur enim et mulier quaedam martha nomine, excepit illum in domum suam; sicut solent suscipi peregrini; sed tamen suscepit famula dominum, aegra salvatorem, creatura creatorem. Ne quis autem dicat: o beati qui Christum suscipere in domum propriam meruerunt; noli dolere, cum inquit: quod enim uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Accepta autem forma servi, in illa pasci a servis voluit dignatione, non conditione.

Habebat carnem, in qua quidem esuriret et sitiret; sed in eremo esurienti Angeli ministrabant; ergo quod pasci voluit, pascenti praestitit. Martha igitur dominus pascere disponens et praeparans circa ministerium occupabatur; maria vero soror eius pasci magis elegit a domino; sequitur enim et huic erat soror nomine maria, quae etiam sedens secus pedes domini, audiebat verbum illius. Chrysostomus.

Non simpliciter dicitur de maria quod sederet prope Jesum, sed secus pedes illius; ut ostendat diligentiam, assiduitatem et solertiam erga auditionem, et multam reverentiam quam habebat ad dominum. Augustinus de verb. Dom..

Quanto autem humilius ad pedes sedebat, tanto amplius capiebat: confluit enim aqua ad humilitatem convallis, denatat de tumoribus collis. Basilus.

Omnis autem operatio et verbum salvatoris regula est pietatis et virtutis; ob hoc enim induit corpus nostrum, ut nos conversationem illius imitemur pro posse. Cyrillus. Exemplo igitur suo docet discipulos qualiter se gerere debeant in domibus eorum qui eos suscipiunt; ut scilicet applicantes ad domum, non resupini quiescant, sed potius repleant suscipientes sacris et divinis doctrinis: hi vero qui domum parant, exeant obviam hilariter et ferventer duabus de causis.

Primo quidem aedificabuntur in doctrinis eorum quos suscipiunt, Deinde et recipient caritatis mercedem; unde et hic sequitur martha autem satagebat circa frequens ministerium. Augustinus.

Bene martha circa corporalem domini necessitatem vel voluntatem ministrabat, quasi mortali; sed qui erat in carne mortali, in principio erat verbum; ecce quod maria audiebat; verbum caro factum est, ecce cui martha ministrabat: laborabat ista, vacabat illa; verumtamen martha laborans multum in illa occupatione et negotio ministrandi interpellavit dominum, et de sorore conquesta est; sequitur enim et ait: domine, non est tibi curae quod soror mea reliquit me solam ministrare? erat enim maria intenta dulcedini verbi domini; a martha convivium domino parabatur, in cuius convivio maria iam iucundabatur. Cum ergo suaviter audiret verbum dulcissimum, et corde intentissimo pasceretur, interpellato domino a sorore sua, quomodo putamus eam timuisse ne diceret ei dominus: surge, et adiuva sororem tuam? mira enim suavitate tenebatur; quae profecto maior est mentis quam ventris.

Sed causam suam tamquam otiosa iudici maluit committere, nec in respondendo voluit laborare: si enim pararet respondendi sermonem, remitteret audiendi intentionem.

Respondit ergo dominus, qui in verbo non laborabat, quia verbum erat; sequitur enim et respondens dixit illi dominus: martha, martha, sollicita es, et turbaris erga plurima. Repetitio nominis indicium est dilectionis, aut forte movendae intentionis, ut audiat attentius.

Bis vocata audit turbaris erga plurima; idest, circa multa es occupata: vult enim homo occurrere quando ministrat, et aliquando non potest: quaeritur quod deest, paratur quod adest: distenditur animus; nam si martha sufficeret, adiutorium sororis non posceret: multa sunt, diversa sunt, quia carnalia sunt, temporalia sunt. Praeponitur autem unum multis; non enim a multis unum, sed multa ab uno; unde sequitur porro unum est necessarium.

Circa unum se voluit occupari, secundum illud: mihi adhaerere Deo bonum est. Unum sunt pater et filius et spiritus sanctus: ad hoc unum non nos perducit, nisi multi habeamus cor unum.

Cyrillus. Vel aliter. Cum susceperint aliqui fratres Deum, non sollicitentur erga multum officium, nec poscant quae prae manibus non sunt, et opus exuperant: gravat enim passim in qualibet re quod superfluit: generat enim volentibus conferre taedium: convivis autem videtur quod sunt aliis causa laboris. Basilus.

Absurdum etiam est cibos ad sustentationem corporis sumere, ac per eos iterum officere corpori, et impedire ipsum erga mandatorum divinatorum officium. Si ergo adveniat aliquis pauperum, sumat formam et exemplar modestiae ciborum; nec causa vivere volentium in deliciis mensam propriam praeparemus: uniformis enim est christiani vita, ad unam intendens intentionem, scilicet ad gloriam Dei; multiformis vero et varia vita eorum qui de foris sunt, pro libito variata. Tu vero cur dum copia ciborum et causa delectationis fratri praeparas mensam,

criminaris eum voluptatis, et diffundis in eum gulositatis opprobria, arguens delicias eius in eo quod praeparas? non commendavit dominus martham occupatam circa frequens ministerium. Augustinus de verb. Dom.. Quid ergo? putamus reprehensum esse ministerium marthae, quam cura hospitalitatis occupaverat, quae tanto hospite laetabatur? hoc si verum est, dimittant homines quod ministrant egentibus: vacent verbo, occupentur circa scientiam salutarem; nihil sit cura eis quis peregrinus in vico sit, quis egeat pane; vacent opera misericordiae, uni instetur scientiae. Theophylactus.

Non ergo dominus hospitalitatem prohibet, sed plurimorum turbationem, scilicet abstractionem et tumultum.

Et vide consilium domini; quod prius dominus nihil dixerat marthae; sed postquam quam illa sororem ab auditu studebat avellere, tunc dominus occasione habita increpavit eam: usque enim adeo honoratur hospitalitas, donec ad necessaria nos attrahit; cum vero incipit ab utilioribus impedire, manifestum est quod honorabilior est divinatorum auditus. Augustinus de verb. Dom.. Non ergo dominus opus reprehendit, sed munus distinxit; sequitur enim maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea.

Non tu malam, sed illa meliorem. Unde meliorem? quia ab ea non auferetur, a te auferetur aliquando onus necessitatis: non enim cum veneris ad illam patriam, invenies peregrinum quem suscipias hospitio.

Sed bono tuo auferetur, ut quod melius est detur: auferetur a te labor, ut requies detur. Tu navigas, illa in portu est: aeterna enim est dulcedo veritatis; in hac tamen vita augetur, in illa perficietur, numquam auferetur. Ambrosius.

Agat ergo te sicut mariam desiderium sapientiae: hoc enim maius, hoc perfectius opus, ne ministerii cura cognitionem verbi caelestis avertat. Nec arguas eos et otiosos iudices, quos videas sapientiae studere.

Augustinus de quaest. Evang..

Mystice autem quod martha excepit illum in domum suam, significat ecclesiam, quae nunc excepit dominum in cor suum. Maria soror eius, quae sedebat ad pedes domini, et audiebat verbum eius, significat eandem ecclesiam, sed in futuro saeculo, ubi cessans ab opere ministerioque indigentiae, sola sapientia perfruitur. Quod autem conqueritur quod soror eius eam non adiuvet, occasio datur sententiae domini, qua ostendit istam ecclesiam sollicitam esse et turbari erga plurima, cum sit unum necessarium, ad quod per ministerii huius merita pervenitur. Mariam vero dicit optimam partem elegisse, quia per hanc ad illam tenditur, et non aufertur.

Gregorius Moralium. Vel per mariam, quae verba domini residens audiebat, contemplativa vita exprimitur; per martham exterioribus obsequiis occupatam, activa vita significatur. Sed marthae cura non reprehenditur, mariae vero laudatur: quia magna sunt activae vitae merita, sed contemplativae potiora. Unde nec auferri unquam mariae pars dicitur: quia activae vitae opera corpore transeunt, contemplativae autem gaudia melius ex fine convalescunt.

|+11 Capitulus 11

|#1 Lectio 1

Beda. Post historiam sororum, quae duas ecclesiae vitas significaverunt, non frustra dominus et ipse orasse, et discipulos orare docuisse scribitur; quia et oratio quam docuit, utriusque in se vitae continet mysterium et ipsarum perfectio vitarum, nostris non viribus est obtinenda, sed precibus; unde dicitur et factum est cum esset in quodam loco orans. Cyrillus.

Cum autem habeat omnis boni plenitudinem, cur orat, si plenus est, et in nullo penitus eget? ad hoc dicimus, quod competit ei ex modo dispensationis in carne, cum voluerit, humana prosequi tempore ad hoc conveniente. Si enim comedit et bibit, non incongrue utebatur oratione: ut doceat nos non esse erga hoc tepidos, sed attentius insistere orationibus.

Titus. Cum autem novam conversationem vidissent discipuli, novam formam orationis postulaverunt, cum plures orationes continerentur in veteri testamento; unde sequitur ut cessavit, dixit unus ex discipulis eius ad eum: domine, doce nos orare; ne scilicet contra Deum peccemus, alia quaerentes pro aliis, vel Deo assistentes in oratione non eo modo quo expedit.

Origenes. Et ut orationis doctrinam proferat, infert sicut iohannes docuit discipulos suos; de quo scilicet nos docuisti, quod inter natos mulierum nullus eo maior surrexit: et quia praecepisti nobis petere aeterna et grandia; unde erit nos ad horum pervenire notitiam, nisi a te Deo et salvatore nostro? Gregorius Nyssenus. Orationis ergo doctrinam explicat discipulis, qui solerter notitiam orationis expostulant; ostendens qualiter implorari oporteat divinum auditum.

Basilus. Duo autem sunt modi orationis.

Unus quidem laudis cum humilitate: secundus vero petitionis, remissior.

Quoties ergo oras, non prius ad petendum prorumpas. Sin autem tuum criminaris affectum, quasi necessitate coactus supplices Deo. Sed cum incipis orare, quamlibet desere creaturam visibilem et invisibilem; sumas autem exordium a laude illius qui cuncta creavit; unde subditur et ait illis: cum oraveritis, dicite: pater. Augustinus de verb. Dom.. Primus sermo quantae gratiae? faciem tuam non audebas ad caelum levare, et subito accepisti gratiam Christi. Ex malo servo factus es bonus filius; ideo praesume non de tua operatione, sed de Christi gratia. Non ergo hic arrogantia est, sed fides: praedicare quod acceperis, non est superbia, sed devotio. Ergo attolle

oculos ad patrem; qui te per lavacrum genuit, qui per filium te redemit: patrem dicas quasi filius; sed noli tibi aliquid specialiter vindicare: solius Christi specialis est pater, nobis est pater omnibus in communi: quia illum solum genuit, nos autem creavit. Et ideo secundum matthaeum dicitur: pater noster, et additur: qui es in caelis; in illis scilicet caelis de quibus dictum est: caeli enarrant gloriam Dei. Caelum est ubi culpa cessavit, ubi nullum mortis est vulnus. Theophylactus. Non autem dicit: qui es in caelis, tamquam ibi circumscribatur; sed ut ad caelos erigat auditorem et abstrahat a terrenis. Gregorius Nyssenus.

Vide autem quantae praeparationis opus est ut audacter possis Deo dicere pater; quia si ad res mundanas intuitum dirigis, aut humanam gloriam ambis, aut sordes passibilis appetitus, et hanc orationem enunties; audire mihi videor Deum dicentem: cum corruptae fueris vitae, si patrem vocas incorruptibilitatis genitorem, foeda voce inquinans incorruptibile nomen: nam qui patrem mandavit vocare, proferre mendacium non concessit. Omnium vero bonorum exordium est glorificare nomen Dei in vita nostra; unde subdit sanctificetur nomen tuum. Quis enim est adeo bestialis qui videns in credentibus vitam puram, non glorificet nomen invocatum in tali vita? igitur qui dicit in oratione sanctificetur in me invocatum nomen tuum, hoc orat: fiam, tuo concurrente subsidio, iustus, et abstinens a quolibet malo. Chrysostomus.

Sicut enim cum quis caeli pulchritudinem aspicit, dicit: gloria tibi, Deus, sic etiam cum aspicit alicuius virtutem: quia hominis virtus multo magis quam caelum glorificat Deum. Augustinus de verb. Dom.. Vel dicitur sanctificetur nomen tuum, in nobis, ut ad nos possit eius sanctificatio pervenire. Titus.

Vel dicit sanctificetur nomen tuum: idest, nota sit tua sanctitas toti mundo, et laudet te decenter. Rectos autem decet collaudatio.

Iussit igitur orare pro emendatione mundi totius. Cyrillus. Quoniam penes eos ad quos nondum pervenit fides, contemnitur adhuc nomen Dei; sed ubi iubar veritatis super eos illuxerit, eum fatebuntur sanctum sanctorum. Titus. Et quia in nomine Jesu est gloria Dei patris; tunc nomen patris sanctificabitur, quando Christus erit notus. Origenes. Vel quia nomen Dei ab errantibus attribuitur culturis et creaturis, nondum est sanctificatum, ut sit separatum a quibus debuit separari. Decet ergo nos orare ut nomen Dei adaptetur soli vero Deo, cui adaptatur quod subditur adveniat regnum tuum: ut scilicet evacuetur principatus, et potestas, et virtus, et regnum mundi, quin etiam peccatum, quod regnat in mortalibus nostris corporibus. Gregorius Nyssenus. Imploramus etiam a domino liberari a corruptione, eximi a morte. Vel secundum quosdam, adveniat regnum tuum, idest, veniat super nos spiritus sanctus tuus, ut purificet nos. Augustinus de verb.

Dom.. Tunc enim venit regnum Dei quando eius sumus gratiam consecuti: ipse enim ait: regnum Dei intra vos est. Cyrillus. Vel qui hoc dicunt, videntur optare rursus refulgentem in mundo omnium salvatorem. Mandavit autem in oratione petere illud tempus revera terribile, ut sciant quod vivere decet eos non lente vel remisse, ut illud tempus non paret eis flammam et vindictam, sed magis honeste secundum voluntatem ipsius, ut eis tempus illud nectat coronas: unde, secundum matthaeum sequitur: fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra.

Chrysostomus. Quasi dicat: praesta nobis, domine, conversationem imitari caelestem, quatenus quaecumque tu vis, nos etiam velimus. Gregorius Nyssenus. Quoniam enim vitam humanam post resurrectionem similem dicit esse venturam vitae angelicae, consequens est vitam mundanam ad vitam quae postmodum speratur, disponi, ut in carne viventes, carnaliter non vivamus.

Per hoc autem verus medicus animae solvit morbi naturam; ut quos occupavit infirmitas per hoc quod a voluntate divina recesserant, a morbo denuo liberet copulatio ad voluntatem divinam. Est enim sanitas animae executio debita voluntatis divinae.

Augustinus in Enchir..

Apud evangelistam igitur matthaeum septem petitiones continere videtur dominica oratio; evangelista vero Lucas in oratione dominica petitiones non septem, sed quinque complexus est, nec ab illo utique discrepavit. Sed quomodo illa septem sint intelligenda, ipse sub brevitate commonuit.

Nomen quippe Dei sanctificatur in spiritu; Dei autem regnum in resurrectione futurum est. Ostendens ergo Lucas tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam praetermittendo voluit intelligi. Deinde tres alias adiunxit; et primo de pane quotidiano, dicens panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Augustinus de verb.

Dom.. In Graeco dicitur epiousion, hoc est supersubstantialem. Non iste est panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitae aeternae, qui animae nostrae substantiam fulcit. Latinus autem hunc quotidianum panem dicit, quem Graeci dicunt advenientem. Si quotidianus ille est panis, cur post annum illum sumas, quemadmodum Graeci in oriente facere consueverunt? accipe quotidie quod quotidie tibi prosit: sic vive quod quotidie merearis accipere. Mors domini significatur, et remissio peccatorum. Qui vulnus habet, medicinam quaerit; vulnus est, quia sub peccato sumus; medicina est caeleste et venerabile sacramentum. Si quotidie accipis, quotidie tibi est hodie; Christus tibi quotidie resurgit: hodie est enim quando Christus resurgit. Titus. Vel panis animarum divina est virtus afferens futuram vitam perennem, sicut panis ex terra prodiens vitam temporalem conservat. Cum autem quotidianum dixisset, divinum qui advenit et futurus est, significat; quem nobis hodie praestari requirimus, poscentes quoddam eius principium atque gustum, quando spiritus in nobis inhabitans virtutem operatur, quae superat omnem virtutem humanam; puta castitatem, humilitatem, etc. Cyrillus. Putant autem forsitan aliqui

indecens esse, sanctos a Deo quaerere corporalia; et ob hanc causam applicant quod dicitur, ad spiritualem considerationem.

Ego autem concedam quod oportet sanctos praecipue satagere ad obtinenda spiritualia dona; illud tamen decet inspicere quod irreprehensibiliter petunt, domino praecipiente, panem communem: ex eo enim quod panem iussit quaerere, idest quotidianum alimentum, videtur quod nihil concedat eos habere, sed magis honestam colere paupertatem: non enim est habentium panem petere, sed oppressorum penuria. Basilius. Quasi dicat: panem quotidianum, qui nostrae substantiae competit ad vitam diurnam, non tibi ipsi commendes; sed ad Deum causa eius refugias, exponens ei necessitatem naturae. Chrysostomus in matthaeum. Postulanda ergo sunt divinitus necessaria vitae, non ciborum diversitates et vina odorifera, et cetera quae delectant guttur, onerant autem ventrem, et mentem perturbant; sed panis, qui potest substantiam corporis sustentare; et illum qui nobis hodie tantummodo sufficit, ut de crastino non cogitemus. Unam autem solam petitionem sensibilem quaerimus, ut praesentibus non affigamur.

Gregorius Nyssenus. Postquam autem per bona opera fiduciam sumere docuit, consequenter remissionem reatum docet implorare; sequitur enim et dimitte nobis peccata nostra. Titus. Hoc autem additum est necessario, pro eo quod nullus sine peccato reperitur, ne impediamur a sacra participatione propter humana peccata.

Cum enim teneamur exhibere Christo omnimodam sanctitatem, qui spiritum sanctum habitare facit in nobis, redarguendi sumus, si non observemus ei templum mundum. Huic autem defectui subvenitur per Dei bonitatem indulgentem humanae fragilitati peccatorum punitionem. Hoc autem iuste fit a iusto Deo, quando nos quasi debitoribus relaxamus, his scilicet qui nobis nocuerunt, et debita non exhibuerunt; unde subditur siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Cyrillus.

Vult enim, ut ita loquar, patientiae quam homines colunt, imitatore fieri Deum, ut qualem ipsi exhibuerunt conservis bonitatem, talem pari lance recipere petant a Deo, qui iuste recompensat, et novit omnium misereri. Chrysostomus. Haec igitur animadvertendo grates agenda sunt debitoribus nostris: fiunt enim nobis, si sapimus, causa indulgentiae maximae; et pauca exhibentes, plurima reperiemus: nam et nos multa debemus et magna debita domino; quorum si minimam partem a nobis vellet exigere, iam perissemus. Augustinus de verb. Dom.. Debitum autem quid est nisi peccatum? ergo si non accepisses alieni feneratoris pecuniam, non deberes; et ideo peccatum tibi imputatur.

Habuisti enim pecuniam, cum qua dives nascereris, ad imaginem et similitudinem factus Dei; sed perdidisti quod habebas; sicut dum arrogantiam desideras vindicare, perdidisti humilitatis pecuniam; accepisti a diabolo debitum, quod non erat necessarium: cautionem tuam tenebat inimicus; sed eam dominus crucifixit, et suo cruore delevit. Potens est autem dominus, qui abstulit peccatum, et debita nostra donavit, custodire nos adversus diaboli insidias, qui culpam generare consuevit; unde sequitur et ne nos inducas in tentationem, quam scilicet ferre non possumus.

Sed quasi athleta talem vult tentationem, quam ferre possit humana conditio.

Titus. A diabolo enim non tentari est impossibile; sed ne a Deo relinquamur ad tentationes, hoc deprecamur. Quod autem ex permissione divina contingit, illud Deus quandoque facere dicitur in Scriptura; et secundum hoc, nisi prohibeat tentationis invalescentiam, quae supra nos est, tunc nos in tentationem inducit.

Maximus. Vel mandat dominus ut petamus ne nos inducas in tentationem; idest, non permittas voluptuosarum et spontanearum tentationum nos experientiam pati. Iacobus autem docet, pro veritate certantes non remitti tentationibus involuntariis et causativis laborum, dicens: omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis.

Basilius. Non tamen decet nos orando petere afflictiones corporales; universaliter enim praecepit orare, non subire tentationem; sed postquam aliquis subiit, expedit a domino petere virtutem perferendi, ut consummetur in nobis illud: qui sustinet usque ad finem, salvus erit. Augustinus in Enchir..

At vero quod matthaeus in ultimo posuit: sed libera nos a malo, iste non posuit, ut intelligamus ad illud superius, quod de tentatione dictum est, pertinere: ideo quippe ait: sed libera, non ait: et libera; tamquam unam petitionem demonstrans: noli hoc, sed hoc.

Sed sciat unusquisque in eo se liberari a malo quod non infertur in tentationem.

Augustinus de verb. Dom..

Unusquisque enim petit ut a malo, hoc est ab inimico et peccato, liberetur; sed qui Deo se committit, diabolus non timet.

Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?

#2 Lectio 2

Cyrillus. Docuerat supra salvator ad petitionem apostolorum, qualiter oportet orare: poterat autem contingere eos qui hoc salutare documentum receperant, effundere quidem preces iuxta traditam formam, sed negligenter et remisse hoc facere: Deinde cum non exaudirentur per primam vel secundam orationem, desistere ab orationibus. Itaque ne hoc pateremur, per modum parabola manifestat, quod pusillanimitas in orationibus damnosa est.

Utilissimum vero est in eis patientiam habere; unde dicitur et ait ad illos: quis vestrum habebit amicum? theophylactus.

Amicus iste Deus est, qui omnes amat et omnes salvos vult fieri. Ambrosius. Quis etiam est nobis amicioer quam qui pro nobis corpus suum tradidit? datur autem nobis hic alius praecepti modus, ut omnibus momentis, non solum diebus, sed etiam noctibus, oratio deferatur; sequitur enim et ibit ad illum media nocte: sicut petiit David quando dixit: media nocte surgebam ad confitendum tibi; neque enim timuit excitare dormientem, quem scit semper esse vigilantem. Nam si ille tam sanctus, et qui regni erat necessitatibus occupatus, septies in die laudem domino dicebat; quid nos facere debemus, qui eo amplius rogare debemus quo frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus? quid quod diligendo dominum Deum tuum, non solum tibi, sed etiam aliis poteris mereri? sequitur enim et dicit illi: amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit ad me de via, et non habeo quod ponam ante illum. Augustinus de verb. Dom..

Quid autem sunt isti tres panes nisi mysterii caelestis alimentum? fieri enim potest ut aliquis passus fuerit amicum aliquid interrogantem quod respondere non possit; et tunc se invenit non habere quando coactus est dare. Venit ergo tibi amicus de via huius saeculi, in qua omnes velut peregrini transeunt, nec ullus quasi possessor manet; sed omni homini dicitur: transi, da venturo locum, aut forte de via mala, hoc est de vita mala, fatigatus nescio quis amicus tuus non inveniens veritatem, qua audita et percepta beatus fiat. Venit ad te tamquam ad christianum, et dicit: redde mihi rationem: et interrogat quod forte tu per simplicitatem fidei nesciebas; et non est unde reficias esurientem et compelleris quaerere in dominicis libris: fortassis enim quod ille interrogavit, in libro positum est; sed obscurum est; ipsum Paulum, aut Petrum, aut aliquem prophetam interrogare non sineris: iam enim requiescit familia ista cum domino isto suo; et saeculi huius ignorantia valida est, hoc est nox media, et urget amicus esuriens, cui simplex fides non sufficit. Numquid deserendus est? ergo ad ipsum dominum, cum quo familia requiescit, pulsa orando; de quo subditur et ille de intus respondens dicat: noli mihi molestus esse. Qui differt dare, vult ut amplius desideres dilatum, ne vilescat cito datum. Basilus. Forsitan etiam ob hoc differt quasi ingeminans tui assiduitatem et frequentiam erga se, et ut agnoscas quid donum Dei sit, et in timore donata custodias. Quicquid enim aliquis multo labore acquirit, nititur custodire, ne cum illud perdiderit, suum laborem amittat. Glossa. Non ergo aufert impetrandi licentiam, sed vehementius accendit desiderium orandi, ostensa difficultate consequendi; sequitur enim iam Ostium clausum est. Ambrosius.

Hoc est Ostium quod aperiri sibi etiam Paulus exposcit, non solum suis, sed etiam populi orationibus obsecrans se iuvare, ut aperiat sibi Ostium ad loquendum mysterium Christi. Et fortasse illud est Ostium quod apertum vidit iohannes, cui dictum est: ascende huc, et ostendam tibi quae oportet fieri. Augustinus de quaest. Evang.. Significatur ergo tempus famis verbi cum intelligentia clauditur, et illi qui apostolicam sapientiam tamquam panem erogantes per orbem terrae praedicaverunt, iam sunt in secreta quiete cum domino; et hoc est quod subditur et pueri mei mecum sunt in cubili. Gregorius Nyssenus. Opportune eos qui per arma iustitiae impassibilitatem vindicaverunt sibi, pueros appellat, docens quod bonum, quod per studia in nobis acquiritur, ab initio fuerat in natura repositum: nam quando aliquis abrenuntians carni per rationem, exercitio vitae virtuosae passionem confutavit, tunc quasi puer insensibiliter se habet erga passiones.

Cubile autem requiem intelligimus salvatorum. Glossa. Et propter praemissa subdit non possum surgere, et dare tibi: quod est ad difficultatem impetrandi referendum.

Augustinus. Vel aliter.

Amicus ad quem venit media nocte, ut accommodet tres panes, utique ad similitudinem ponitur secundum quam quis rogat Deum in media tribulatione constitutus, ut ei tribuat intelligentiam trinitatis, qua praesentis vitae consoletur labores.

Ipsa enim angustia media nox est, qua cogitur vehementer instare. In tribus autem panibus etiam illud significatur, unius substantiae esse trinitatem. Amicus autem veniens de via intelligitur hominis appetitus, qui debet rationi servire: serviebat autem consuetudini temporali: quam viam vocat propter omnia transeuntia.

Converso autem homine ad Deum, etiam ille appetitus a consuetudine revocatur.

Sed si non consoletur interius gaudium de doctrina spirituali, qua creatoris trinitas praedicatur, magnae angustiae sunt in homine quem premit aerumna mortalis, cum ab his quae foris delectant praecipitur abstinentia, et intus non est refectio de laetitia doctrinae spiritualis: et tamen orando efficitur ut accipiat desiderans intellectum a domino, etiamsi homo desit per quem sapientia praedicatur; sequitur enim et ille si perseveraverit pulsans, dico vobis: et si non dabit illi surgens eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, et dabit illi quotquot habet necessarios. Comparatio est a minori: si enim amicus homo surgit de lecto et dat, non amicitia sed taedio compulsus, quanto magis Deus dat, qui sine taedio largissime donat quod petitur? Augustinus de verb. Dom..

Cum autem perveneris ad tres panes, hoc est ad cibum et intelligentiam trinitatis, habes et unde vivas, et unde pascas. Ne timeas, ne finias: non enim panis ille finietur, sed indigentiam tuam finiet; disce et doce, vive et pascere. Theophylactus.

Vel aliter. Media nox finis est vitae, in quo multi ad Deum adveniunt. Amicus autem est Angelus, qui accipit animam.

Vel media nox est profundum tentationum, in quo constitutus petit a Deo tres panes, necessitatem scilicet corporis, animae et spiritus, per quae in tentationibus non periclitamur. Amicus autem qui de via venit, ipse Deus est, qui in tentationibus nos probat: cui non habet quod opponat qui in tentatione infirmatur. Quod autem dicit et

clausa est ianua, intelligendum est, quod docet nos ante tentationes praeparatos esse; postquam vero tentationi incidimus, praeparationis ianua clauditur, et imparati inventi, nisi Deus adiuvet, periclitamur.

#3 Lectio 3

Augustinus de verb. Dom..

Posita similitudine, adiunxit exhortationem dominus, et omnino stimulavit nos quaerere, petere, pulsare, donec accipiamus quod petimus; unde dicit et ego dico vobis: petite, et dabitur vobis. Cyrillus.

Quod dicit dico vobis, vim habet iuramenti: Deus enim non mentitur. Quandocumque autem innuit audientibus aliquid cum iuramento, ostendit inexcusabilem nostrae fidei parvitatem. Chrysostomus in matthaeum. Per petitionem autem orationem ostendit; per inquisitionem vero studium et sollicitudinem, cum subdit quaerite, et invenietis: quae enim quaeruntur, plurima cura indigent: quod maxime est in Deo. Plura namque sunt quae sensum nostrum impediunt. Sicut ergo aurum perditum quaerimus, sic Deum sollicite perquiramus. Ostendit etiam quod quamvis non aperiat illico ianuam, tamen immorandum est; unde subdit pulsate, et aperietur vobis: quia si quaerens immoraberis, utique recipies; ob hoc reclusum est Ostium ut faciat te pulsare: ideo non mox annuit ut exposcas. Graecus. Vel per hoc quod dicit pulsate, forsitan insinuat petere cum effectu: pulsat enim aliquis manu: boni autem operis signum est manus.

Vel haec tria possunt aliter distingui: virtutis enim initium est petere notam fieri viam veritatis; secundus vero gradus est quaerere qualiter oporteat transire per viam; tertius gradus est ut cum virtutes attigerit, pulset ad Ostium, ut intret spatiosam cognitionem: quae omnia orando aliquis acquirit. Vel petere quidem est orare: quaerere vero, per bona opera agere orationi condigna; pulsare autem est orationi immorari, nec desistere. Augustinus.

Non autem nos tantum hortaretur ut peteremus, nisi dare vellet.

Erubescat humana pigritia; plus vult ille dare quam nos accipere. Ambrosius. Qui autem promittit aliquid, spem debet afferre promissi, ut mandatis obedientia deferatur, promissis fides; et ideo subdit omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et pulsanti aperietur.

Origenes. Quaeret autem aliquis qualiter quidam orantes non exaudiantur. Ad quod dicendum, quod quicumque recto tramite ad quaerendum accedit, nil omittens ex his quae conferunt ad petitorum obtentum, accipiet revera quod precatus est dari sibi: si quis autem divertat a proposito debitae petitionis, cum non petat ut decet, non petit; quo fit ut cum non recipiat, quod hic dicitur, non falsificetur; nam et magistro dicente: quicumque veniet ad me, assequetur disciplinarum peritiam, adire magistrum realiter accipimus, hoc est ut ferventer et diligenter vacet documentis ipsius; unde et Iacobus dicit: petitis et non accipitis, eo quod male petatis, scilicet causa voluptatum vanarum. Sed dicit aliquis: immo cum aliqui rogant pro divina notitia obtinenda et recuperatione virtutum, non obtinent. Cui dicendum, quod non propter se bona petiverunt accipere, sed ut commendentur per ea. Basilus. Si quis etiam ob torporem exhibeat se desideris, et traditor sui fiat in manus hostium, hunc Deus nec adjuvat, nec exaudit, eo quod per peccatum alienum se fecit a Deo. Decet ergo offerre quidem quicquid interest sua; clamare autem ad Deum, ut adjuvet eum. Est autem divinum subsidium implorandum non remisse, nec mente huc illucque vagante: eo quod talis non solum non impetrabit quod petit, sed magis dominum irriat: nam si aliquis coram principe stans, fixum habet et intrinsecum et extrinsecum oculum, ne forsitan puniatur: quanto magis coram Deo attentum ac tremebundum oportet assistere? si vero debilitatus a peccato fixe nequis orare, quantumcumque potes te ipsum cohibeas, ut stando coram Deo ad eum dirigas intellectum; et Deus ignoscit, eo quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, ut oportet, assistere coram Deo. Si sic ergo teipsum compellis, ne discedas donec accipias. Ideo ergo quandoque petis et non accipis, quia perperam postulasti, vel infideliter, vel leviter, vel non conferentia tibi, vel destitisti. Saepius autem quidam obviant dicentes: quare oramus? an ignorat Deus quibus opus est nobis? novit quippe, et omnia spiritualia uberius dat nobis et antequam postulemus; sed opera virtutis et regnum caelorum oportet prius optare, optantem vero quaerere, ingentem per fidem et patientiam quicquid interest sua, in nullo delicto redargutum a propria conscientia. Ambrosius. Ergo praeceptivus locus frequenter orandi spes est impetrandi. Ratio autem persuadendi prius fuit in praecepto, postea fit in exemplo; quod ostendit subdens quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Cyrillus. In quo instruit nos salvator quiddam necessarium: frequenter enim inconsulto, voluptatum impetu, irruimus ad perniciosia desideria. Cum igitur aliquid talium a Deo petimus, nequaquam impetrabimus: ad quod ostendendum utitur patenti exemplo ex his quae penes nos sunt: cum enim filius tuus petit panem, gratanter propinas, quia cibum petit opportunum; quando vero sensus penuria lapidem poscit ut comedat, non affers ei, sed potius prohibes eum a nocivo desiderio: ut sit sensus: quis autem ex vobis patrem petit panem, quem scilicet pater dat, numquid lapidem dabit illi? scilicet si petierit. Eadem quoque ratio est in serpente et pisce, de quo subdit aut piscem; numquid pro pisce serpentem dabit illi? et similiter in ovo et scorpione, de quo subdit aut si petierit ovum, numquid porriget illi scorpionem? Origenes.

Tu tamen attende, si panis quidem est animae cibus in cognitione, sine quo non contingit salvari: puta perspicax ratio vitae debitae: piscis autem est amor disciplinae; puta mundi constitutionem agnoscere, elementorum effectum, et quaecumque consequenter disserit sapientia. Itaque nec vice panis Deus propinat lapidem, quem volebat diabolus a Christo manducari; nec vice piscis serpentem, quem comedunt Aethiopes, indigni pisces

comedere; nec similiter dat vice nutritivi et utilis, non comestibilia et nociva: quod refertur ad scorpionem et ovum. Augustinus de quaest. Evang.. Vel potius intelligitur caritas propter maiorem appetitum et tam necessarium, ut sine illa cetera nihil sint, sicut sine pane mensa est inops: cui contraria est cordis duritia, quam lapidi comparavit. Piscis autem intelligitur fides invisibilium vel propter aquam baptismi, vel quia de invisibilibus locis capitur. Quod etiam fides huius mundi fluctibus circumiactata non frangitur, recte pisci comparatur; cui contrarium posuit serpentem propter venena fallaciae, quae etiam primo homini male suadendo praeseminavit.

In ovo intelligitur spes; ovum enim nondum est fetus perfectus, sed fovendo speratur; cui contrarium posuit scorpionem, cuius aculeus venenatus retro timendus est, sicut contrarium spei est retrospicere, cum spes futurorum in illa quae ante sunt se extendat. Augustinus de verb. Dom.. Quanta tibi loquitur mundus, quanta post dorsum strepit, ut retro respicias? o munde immunde, quid strepis, quid avertere conaris? tenere vis periens; quid faceres si maneres? quem non deciperes dulcis, si amarus alimenta mentiris? Cyrillus. Ex praemisso autem exemplo concludit si ergo vos, cum sitis mali, idest cum mentem susceptivam pravitatis geratis, non autem uniformem et fixam in bono, sicut Deus.

Beda. Vel malos vocat saeculi amatores, qui dant illa quae secundum sensum suum iudicant bona; quae etiam in sua natura sunt bona, et ad usum infirmae vitae pertinent; unde subdit nostis bona data dare filiis vestris. Apostoli etiam, qui merito electionis bonitatem humani generis excesserant, supernae bonitatis respectu, mali esse dicuntur: quia nihil per semetipsum bonum, nisi Deitas sola. Quod vero subditur quanto magis pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se? pro quo matthaeus posuit: dabit bona petentibus se, ostendit spiritum sanctum plenitudinem donorum Dei: quia omnes utilitates quae ex donorum Dei gratia suscipiuntur, ex isto fonte emanant.

Athanasius. Nisi autem spiritus sanctus esset de substantia Dei, qui solus est bonus, nequaquam hic appellaretur bonus, quando dominus renuit dici bonus in eo quod homo factus est. Augustinus de verb. Dom.. Ergo, avare, quid quaeris? aut si aliud petas, quid tibi sufficiat, cui Deus non sufficit?

#4 Lectio 4

Glossa. Promiserat dominus quod spiritus bonus daretur orantibus: cuius quidem beneficium subsequenti miraculo demonstrat; unde dicitur et erat Jesus eiciens Daemonium, et illud erat mutum.

Theophylactus. Cophos, quem Latini interpretantur mutum, apud Graecos frequenter dicitur qui non loquitur; dicitur etiam et qui non audit; sed magis proprie qui nec audit nec loquitur. Qui autem a nativitate non audivit, ex necessitate non loquitur: ea enim loquimur quae per auditum loqui docemur. Si quis tamen ex aliqua passione superveniente auditum amisit, hunc nihil prohibet loqui.

Qui autem domino oblatus fuit, et mutus erat lingua et surdus auditu. Titus. Mutum autem vel surdum dicit Daemonium quod hanc ingerit passionem, quod non audiatur divinum verbum. Nam Daemones auferentes aptitudinem humani affectus, obtundunt animae nostrae auditum. Idcirco venit Christus ut eiciat Daemonium, et audiamus verbum veritatis; unum enim sanavit, ut universalem praegustationem faciat humanae salutis; unde sequitur et cum eiecisset Daemonium, locutus est mutus. Remigius. Daemoniacus autem iste apud matthaeum non solum mutus, sed et caecus fuisse narratur. Tria igitur signa simul in uno homine perpetrata sunt.

Caecus videt, mutus loquitur, possessus a Daemone liberatur quod quotidie completur in conversione credentium, ut, expulso primum Daemone, fidei lumen aspiciant; Deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur. Cyrillus. Hoc autem miraculo peracto, extollebat eum multitudo praeconiis, et gloria quae Deum decet; unde sequitur et admiratae sunt turbae. Beda.

Turbis autem, quae minus eruditae videbantur, domini semper facta mirantibus, Scribae et Pharisei vel negare, vel sinistra interpretatione pervertere laborabant; quasi non divinitatis, sed immundi spiritus opera fuissent; unde sequitur quidam autem ex eis dixerunt: in beelzebub principe Daemoniorum eicit Daemonia.

Beelzebub Deus erat Accaron: nam beel quidem ipse baal, zebub autem musca vocatur. Dicit autem beelzebub, quasi vir muscarum; ex cuius spurcissimo ritu principem Daemoniorum cognominabant. Cyrillus.

Alii vero paribus stimulati livoris aculeis, petebant ab eo caeleste videre portentum; unde sequitur alii tentantes signum de caelo quaerebant ab eo: quasi dicerent: quamvis ab homine Daemonium eieceris, non tamen hoc est divinae operationis argumentum: nondum enim vidimus aliquid prioribus simile miraculis: Moyses enim transduxit populum per medium maris, iosue vero successor eius solem retardavit in gabaon; tu vero nihil horum ostendisti. Quererere enim prodigia de caelo innuit, quod huiusmodi cogitationibus tunc temporis afficiebantur erga Christum.

#5 Lectio 5

Chrysostomus in matthaeum.

Cum Pharisaeorum suspicio irrationabilis esset, metu multitudinis non audebant eam divulgare, sed in animo suo eam vertebant; unde dicitur ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: omne regnum in se divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. Beda. Non ad dicta, sed ad cogitata respondit; ut vel sic compellerentur credere potentiae eius, quae cordis videbat occulta. Chrysostomus.

Non autem respondebat ex Scripturis, quia non attendebant, falso eas exponentes; sed ex his respondet quae communiter accidunt. Domus enim et civitas si fuerit divisa, velociter dissipatur, et etiam regnum, quo nihil est validius: firmat enim regna et domos subditorum concordia. Si ergo, inquit, ego per Daemonem Daemonia eicio, dissensio inter eos est, et perit virtus eorum; unde subdit si autem et Satanus in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum eius, quia dicitis me in beelzebub eicere Daemonia? non enim Satanus sibiipsi repugnat, nec suis satellitibus nocet, sed potius statuit regnum suum. Restat ergo quod divina virtute conteram Satanam.

Ambrosius. In hoc etiam ostendit regnum suum individuum esse, atque perpetuum: et ideo qui non in Christo spem gerunt, sed in principe Daemoniorum eicere Daemones opinantur, eos regni negat esse perpetui, quod spectat etiam ad populum Iudaeorum. Quomodo enim potest regnum Iudaeorum esse perpetuum, quando a legis populo Jesus negatur, qui ex lege debetur? ita ex parte se fides Iudaicae plebis impugnat, impugnando dividitur, dividendo dissolvitur; et ideo regnum ecclesiae manebit aeternum, quia individua fides corpus est unum.

Beda. Regnum etiam patris et filii et spiritus sancti non est divisum, quod est aeterna stabilitate mansurum.

Desistant igitur Ariani iuniorum patre filium, filio vero spiritum sanctum dicere: quia quorum unum est regnum, horum est et una maiestas. Chrysostomus in matthaum.

Haec est prima solutio; secunda vero, quae est de discipulis, quam ponit subdens si autem ego in beelzebub eicio Daemonia, filii vestri in quo eiciunt? non dicit: discipuli mei, sed filii vestri, volens eorum permulcere furorem. Cyrillus. Iudaei namque, et a Iudaeis, secundum carnem, exorti sunt Christi discipuli: qui potestatem in spiritus immundos adepti erant a Christo, et oppressos ab eis in nomine Christi liberabant. Cum ergo filii vestri Satanam in nomine meo conterunt, quomodo non habet multam amentiam, dicere me a beelzebub virtutem habere? damnabimini igitur ex fide natorum vestrorum; unde subditur ideo ipsi iudices vestri erunt. Chrysostomus.

Quoniam enim ex vobis emanantes mihi obediunt, liquet quod condemnabunt operantes contraria. Beda. Vel aliter. Filios Iudaeorum exorcistas gentis illius significat, qui ad invocationem Dei eiciebant Daemones; quasi dicat: si expulsio Daemonum in filiis vestris Deo, non Daemonibus deputatur: quare in me idem opus non eadem habeat causam? ergo ipsi vestri iudices erunt, non potestate, sed operatione, dum illi expulsionem Daemonum Deo assignant, vos beelzebub principi Daemoniorum. Cyrillus. Postquam ergo quod dicitis, calumniae notam habet, manifestum est quod in spiritu Dei eicio Daemonia; unde subdit porro si in digito Dei eicio Daemonia, profecto pervenit in vos regnum Dei. Augustinus de cons. Evang.. Quod Lucas digitum Dei dicit, ubi matthaus dixit spiritum, ab eadem sententia non recedit; quin potius et aliquid docet, ut noverimus quemadmodum intelligamus ubicumque Scripturarum legerimus digitum Dei.

Augustinus de quaest. Evang..

Dicitur autem spiritus sanctus digitus Dei, propter partitionem donorum, quae in eo dantur unicuique propria, sive hominum, sive Angelorum; in nullis enim membris nostris magis apparet partitio quam in digitis. Cyrillus. Vel spiritus sanctus dicitur digitus Dei: filius enim manus et brachium patris dictus est: operatur enim pater cuncta per eum. Sicut igitur digitus non est alienus a manu, sed ei naturaliter insitus; sic spiritus sanctus consubstantialiter connexus est filio, et per eum omnia filius operatur. Ambrosius.

Nec tamen tibi membrorum compactione nostrorum portio quaedam videatur facienda virtutis; individuae enim rei non potest esse divisio; et ideo ad formam unitatis, non ad distinctionem potestatis referenda digiti nuncupatio est. Athanasius contra Arianos. Ad praesens autem non renuit dominus gratia suae humanitatis dicere se minorem spiritu sancto, dicens se in eo Daemones eicere, quasi non sufficiente humana natura ad Daemonum expulsionem, nisi virtute spiritus sancti. Cyrillus. Et ideo convenienter dicitur pervenit in vos regnum Dei; idest, si ego, homo existens, in spiritu divino eicio Daemones, ditata est humana natura in me, et advenit regnum Dei. Chrysostomus in matthaum.

Dicit autem super vos, ut eos attraheret; quasi dicat: si vobis adveniunt prospera, cur vestra bona fastiditis? Ambrosius.

Simul ostendit etiam imperialem quamdam esse spiritus sancti potestatem, in quo regnum est Dei: nos quoque, in quibus habitat spiritus, esse regalem domum.

Titus. Vel dicit pervenit in vos regnum Dei, ut intelligatur, pervenit contra vos, non pro vobis: horrendus enim est perfidis Christi secundus adventus.

#6 Lectio 6

Cyrillus. Quia necessarium erat per multas considerationes detrahentium retractare sermonem, utitur nunc exemplo manifestissimo, quod demonstrat volentibus intueri, quod principem huius saeculi virtute sibi insita vicit, dicens cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quae possidet. Chrysostomus in matthaum. Fortem vocat diabolum, non quia naturaliter huiusmodi sit, sed innuens antiquam eius tyrannidem, quam pusillanimitas nostra causavit.

Cyrillus. Erat enim ante salvatoris adventum violentia multa, rapiens alienos greges, scilicet Dei, et quasi ad proprium ducens ovile. Theophylactus. Arma autem eius sunt omnes species peccatorum, in quibus confidens invaluit contra homines. Beda. Atrium vero illius mundum vocat, qui in maligno positus est, in quo usque ad salvatoris adventum potiebatur imperio; quia in cordibus infidelium sine ulla contradictione quiescebat, sed

fortiori potentia Christus victor, omnes homines liberando, ipsum eiecit; unde subditur si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, in quibus confidebat, et spolia eius distribuet.

Cyrillus. Postquam enim Dei summi verbum, totius fortitudinis dator, et dominus virtutum, factum est homo, invasit illum, et arma eius abstulit. Beda.

Sunt ergo arma eius astutiae dolique nequitiae spiritualis; spolia vero eius ipsi homines sunt ab eo decepti. Cyrillus.

Nam qui dudum irretiti fuerant ab eo Iudaei in divinam ignorantiam et errorem, evocati sunt per sanctos apostolos ad notitiam veritatis, et oblati sunt Deo patri per fidem adhibitam filio. Basilius.

Distribuit etiam spolia, exhibens fideles custodias Angelorum ad hominum salutem.

Beda. Victor etiam Christus spolia distribuit, quod est insigne triumphantis: quia captivam ducens captivitatem, dedit dona hominibus: quosdam quidem apostolos, alios evangelistas, hos prophetas, illos pastores ordinans et doctores. Chrysostomus.

Deinde ponitur quarta solutio, cum subditur qui non est mecum, adversum me est; quasi dicat: ego volo homines offerre Deo, Satanas autem contrarium.

Qualiter ergo qui mihi non cooperatur, sed dissipat quae mea sunt, tam mihi consentaneus fieret ut una mecum eiceret Daemones? sequitur et qui non colligit mecum, dispergit. Cyrillus. Quasi dicat: ego veni ut filios Dei ab eo dispersos congregem; at ipse Satanas, cum mecum non sit, quae collegi et salvavi, tentat dispergere. Qualiter ergo qui meis dispensationibus refragatur, virtutem mihi ministrat? chrysostomus.

At si qui non cooperatur, adversarius est, multo magis qui obstat. Videtur tamen mihi et Iudaeos ad praesens sub aenigmate tangere, ordinans eos cum diabolo: nam et ipsi agebant contra eum, et dispergebant quos congregabat.

|#7 Lectio 7

Cyrillus. Post praemissa ostendit dominus unde contigit populo Iudaeorum ut ad huiusmodi opiniones laberentur de Christo, dicens cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quaerens requiem. Quod enim hoc exemplum ad Iudaeos spectet, matthaeus expressit dicens: sic erit et generationi huic pessimae. Quamdiu enim erant in Aegypto viventes ritu Aegyptiorum, inhabitabat in eis spiritus malignus, qui expulsus est ab eis, quando mactaverunt agnum in figura Christi, et liniti sunt eius sanguine, et sic evitaverunt destructorem.

Ambrosius. Itaque in uno homine totius populi Iudaici comparatio est, a quo per legem spiritus immundus exierat.

Sed quia in gentibus, quorum corda prius arida erant, sed postmodum per baptismum rore spiritus humescebant, propter fidem Christi requiem diabolus invenire non potuit (immundis enim spiritibus Christus incendium est): ideo regressus est ad plebem Iudaeorum; unde sequitur et non inveniens, dicit: revertar in domum meam unde exivi. Origenes.

Id est ad eos qui sunt ex Israel: quos vidit nihil divinum in se continentes, sed desertos et vacantes habitationi eius; unde sequitur et cum venerit, invenit eam scopis mundatam. Ambrosius. Forensi enim et perfunctoria specie compta animo manet interiore pollutior: neque enim sacri fontis irriguo aut abluebat aut restinguebat ardorem: meritoque ad eam spiritus redibat immundus, adducens secum septem spiritus nequiores; unde sequitur et tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se; et ingressi habitant ibi: quoniam scilicet in hebdomada legis et octavae mysterium commisit. Itaque, ut nobis multiplicatur septiformis spiritus gratia; ita illis immundorum spirituum omnis cumulatur iniuria: universitas enim hoc numero aliquoties comprehenditur.

Chrysostomus in matthaeum.

Incolunt autem animas Iudaeorum Daemones peiores prioribus: nam tunc temporis in prophetas saeviebant, nunc vero ipsi domino prophetarum iniuriuntur; atque ideo a vespasiano et tito peiora passi fuerunt quam in Aegypto et in Babylone; unde sequitur et fiunt novissima hominis illius peiora prioribus. Tunc etiam aderat eis divina provisio et gratia spiritus sancti; nunc vero etiam hac cura privantur; propter quod virtutis maior penuria nunc, et aerumna intensior, et Daemonum exactio saevior. Cyrillus. Sunt etiam novissima peiora prioribus, secundum illud apostolicum: melius erat eis veritatis viam non cognoscere, quam post agnitam retroire. Beda.

Potest etiam hoc accipi de haeretico quolibet vel schismatico, vel etiam malo catholico, de quo, tempore baptismatis, spiritus exierat immundus, locaque inaquosa peragrat; id est, corda fidelium, quae a mollitie fluxae cogitationis expurgata sunt, callidus insidiator explorat, si quos ibi nequitiae suae gressus figere possit. Dicit autem revertar in domum meam unde exivi: in quo timendum est ne culpa, quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Invenit autem eam scopis mundatam, hoc est gratia baptismatis a peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam. Per septem autem malos spiritus, quos assumit, universa vitia designat. Nequiores autem dicuntur, quia non solum habebit illa septem vitia quae septem spiritualibus sunt contraria virtutibus, sed etiam per hypocrisim ipsas se virtutes habere simulabit.

Chrysostomus in matthaeum.

Non solum autem illis, sed et nobis fore dicta accipiamus quae sequuntur et erunt novissima hominis illius peiora prioribus: quia si illustrati et a pristinis malis remoti, denuo redimus ad eandem nequitiam, gravior Deinceps erit poena sequentium peccatorum. Beda. Posset etiam simpliciter intelligi, dominum haec ad distinctionem suorum

et Satanae operum adiunxisse, quod scilicet ipse semper polluta mundare, Satanus vero mundata gravioribus sordibus contaminare festinet.

#8 Lectio 8

Beda. Scribis et Pharisaeis dominum tentantibus, simul et blasphemantibus, incarnationem eius magna fiducia quaedam mulier confitetur; unde sequitur factum est autem cum haec diceret, extollens vocem quaedam mulier de turba, dixit illi: beatus venter qui te portavit, et ubera quae suxisti: ubi et praesentium calumniam, et futurorum confundit haereticorum perfidiam; nam sicut tunc Iudaei, sancti spiritus opera blasphemando, verum Dei filium negabant; sic haeretici postea negando mariam semper virginem, spiritus sancti cooperante virtute, nascituro unigenito Deo carnis suae materiam ministrasse, verum consubstantialemque patri filium hominis fateri non debere dixerunt. Sed si caro verbi Dei secundum carnem nascentis, a carne virginis matris pronuntiatur extranea, sine causa venter qui eum portasset, et ubera quae lactassent, beatificantur.

Qua vero consequentia eius lacte credatur nutritus ex cuius semine negatur conceptus, cum ex unius et eiusdem fontis origine, secundum physicos, uterque liquor manare perhibetur? non autem tantummodo eam quae verbum Dei corporaliter generare meruerat, sed et omnes qui idem verbum spiritualiter auditu fidei concipere, et boni operis custodia vel in suo, vel in proximorum corde parere et quasi alere studuerint, asserit esse beatos; sequitur enim at ille dixit: quinimmo beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.

Chrysostomus in matthaeum.

Non fuit hoc responsum repudiantis matrem, sed ostendentis quod nihil ei partus profuisset, nisi valde bona et fidelis fuisset.

Ceterum si mariae non proderat sine virtutibus animae Christum ab ea ortum traxisse: multo magis nobis sive patrem, sive fratrem, sive filium virtuosum habeamus, nos autem absistamus ab illius virtute, nequaquam hoc prodesse valebit.

Beda. Eadem autem Dei genitrix et inde quidem beata, quia verbi incarnandi ministra est facta temporalis; sed inde multo beator, quia eiusdem semper amandi custos manebat aeterna. Hac etiam sententia sapientes Iudaeorum percutit, qui verbum Dei non audire et custodire, sed negare et blasphemare quaerebant.

#9 Lectio 9

Beda. Duplici dominus fuerat quaestione pulsatus. Quidam enim calumniabantur eum in beelzebub eiecisse Daemonia, quibus hactenus est responsum; et alii tentantes, signum de caelo quaerebant ab eo, quibus ab hinc respondere incipit; unde sequitur turbis autem concurrentibus, coepit dicere: generatio haec, generatio nequam est. Ambrosius. Ut scias synagogae populum deformari, ubi ecclesiae beatitudo laudatur. Sicut autem fuit ionas signum Ninivitis, ita erit et filius hominis Iudaeis; unde subditur signum quaerit; et signum non dabitur ei, nisi signum ionae prophetae. Basilus. Signum est res in propatulo posita, alicuius occulti continens in se declarationem; sicut ionae signum descensum ad inferos ac iterum ascensum Christi, et resurrectionem a mortuis repraesentat; unde subditur nam sicut ionas fuit signum Ninivitis, ita et filius hominis generationi isti. Beda.

Signum eis tribuit, non de caelo, quia indigni erant videre; sed de profundo inferni: signum scilicet incarnationis, non divinitatis; passionis, non glorificationis. Ambrosius. Ut autem ionae typus signum dominicae passionis est, ita etiam gravium, quae Iudaei commiserunt, testificatio peccatorum est.

Simul advertere licet et maiestatis oraculum, et pietatis iudicium: namque Ninivitarum exemplo et denuntiatur supplicium, et remedium demonstratur; unde etiam debent Iudaei non desperare indulgentiam, si velint agere poenitentiam. Theophylactus.

Sed ionas post exitum suum a ventre ceti, sua praedicatione Ninivitas convertit; Christo vero resurgenti Iudaeorum generatio non credidit: unde praeiudicium fuit eis; de quo praeiudicio subdit duplex exemplum, cum dicitur regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, et condemnabit illos. Beda. Non utique potestate iudicii, sed comparatione facti melioris; unde sequitur quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis: et ecce plusquam Salomon hic. Hic in isto loco non pronomen est, sed adverbium loci, et significat: idest, in praesentiarum inter vos conversatur qui incomparabiliter est Salomone praestantior. Cyrillus.

Non autem dixit: maior Salomone ego sum; ut persuadeat nobis humiliari, etsi fecundi sumus spiritualium gratiarum; quasi dicat: festinavit ad audiendum Salomonem mulier barbara, per tam longum iter auditura scientiam visibilium animantium, et vires herbarum; vos autem cum assistatis et audiatis de invisibilibus et caelestibus ipsam sapientiam vos instruentem, et verba signis et operibus comprobantem; alienamini contra verbum, et miracula insensibiliter praeteritis.

Beda. Si autem regina Austri, quae electa esse non dubitatur, surget in iudicio cum reprobis, ostenditur una cunctorum, bonorum scilicet malorumque, resurrectio mortalium; et hoc non iuxta fabulas Iudaeorum mille annis ante iudicium, sed in ipso esse futura iudicio. Ambrosius. In hoc quoque Iudaeorum plebem damnans, ecclesiae mysterium vehementer exprimit, quae in regina Austri per studium percipiendae sapientiae de totius orbis finibus congregatur, ut pacifici Salomonis verba cognoscat: regina plane, cuius regnum est indivisum, de diversis et distantibus populis in unum corpus assurgens.

Gregorius Nyssenus. Sicut autem illa regina erat Aethiopum, et longe distans; sic in principio nigra erat ecclesia gentium, et multum distabat a veri Dei notitia; at ubi pacificus Christus emicuit, tunc, caecutientibus Iudaeis, accedunt gentiles, offeruntque Christo pietatis aromata, et aurum divinae notitiae, et gemmas, obedientiam scilicet praeceptorum. Theophylactus.

Vel quia Auster laudatur in Scriptura, sicut calidus et vivificans. Anima igitur regnans in Austro, idest in spirituali conversatione, venit audire sapientiam Salomonis regis pacifici domini Dei nostri; idest, in contemplationem erigitur, ad quam nullus perveniet, nisi regnet in bona vita. Ponit autem consequenter exemplum de Ninivitis, dicens viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione hac, et condemnabunt illam.

Chrysostomus super matthaeum.

Condemnationis iudicium ex similibus vel dissimilibus fit: ex similibus quidem sicut in parabola de decem virginibus; ex dissimilibus autem, sicut cum Ninivitae condemnant eos qui erant tempore Christi, ut sic fiat condemnatio clarior: nam illi quidem barbari, hi vero Iudaei; hi refecti propheticis documentis, illi numquam acceperant auditum divinum: illuc ivit servus, huc dominus; ille eversionem praedicabat, iste regnum caelorum annuntiat. Notum est ergo cuilibet quod Iudaeos decebat potius credere; accidit autem contrarium; unde subdit quia poenitentiam egerunt in praedicatione ionae; et ecce plusquam ionas hic. Ambrosius. Secundum mysterium autem, ex duobus constat ecclesia: ut aut peccare nesciat, quod scilicet pertinet ad Austri reginam; aut peccare desinat, quod scilicet pertinet ad Ninivitas poenitentiam agentes. Poenitentia enim delictum abolet, sapientia cavet. Augustinus de cons.

Evang.. Hoc autem Lucas narrat eo loco quidem quo matthaeus, sed aliquanto dispari ordine. Quis autem non videat superfluo quaeri quo illa ordine dominus dixerit; cum et hoc discere debeamus per evangelistarum excellentissimam auctoritatem, non esse mendacium, si quisque non hoc ordine cuiusquam sermonem digesserit quo ille a quo processit, cum ipsius ordinis nihil intersit ad rem, sive ita sit, sive ita?

#10 Lectio 10

Cyrellus. Dicebant Iudaei dominum exercere miracula, non propter fidem, sed propter applausus videntium. Reprobat igitur praesentem calumniam, inducens exemplum lucernae, cum dicit nemo lucernam accendit et in abscondito ponit, neque sub modio; sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant. Beda. De se ipso dominus hic loquitur, ostendens, etsi supra dixerit nullum generationi nequam, nisi signum ionae dandum, nequaquam tamen lucis suae claritatem fidelibus occultandam. Ipse quidem lucernam accendit qui testam humanae naturae flamma suae divinitatis implevit: quam profecto lucernam nec credentibus abscondere, nec modio supponere, hoc est sub mensura legis includere, vel intra unius Iudaeae gentis terminos voluit cohibere; sed supra candelabrum posuit, idest ecclesiam, quia in nostris frontibus fidem suae incarnationis affixit, ut qui ecclesiam fideliter ingredi voluerint, lumen veritatis palam queant intueri. Denique praecepit ne opera tantummodo, sed et cogitationes, et ipsas etiam cordis intentiones mundare et castigare meminerint; nam sequitur lucerna corporis tui est oculus tuus. Ambrosius.

Vel lucerna fides est; iuxta quod scriptum est: lucerna pedibus meis verbum tuum, domine. Verbum enim Dei fides nostra est. Lucerna autem lucere non potest, nisi aliunde lumen acceperit: unde et virtus nostrae mentis et sensus accenditur, ut mna quae perierat possit reperiri. Nemo ergo fidem sub lege constituat: lex enim intra mensuram est, ultra mensuram gratia: lex obumbrat, gratia clarificat. Theophylactus. Vel aliter.

Quia Iudaei videntes miracula accusabant ex eorum mentis malitia, propter hoc dicit dominus quod accipientes lucernam a Deo, intellectum scilicet, aemulatione obscurati, miracula et beneficia non cognoscebant.

Sed ad hoc intellectum a Deo suscepimus ut supra candelabrum poneremus, ut etiam alii qui ingrediuntur, lumen videant. Sapiens quidem iam ingressus est; qui vero addiscit, adhuc ambulat.

Quasi Pharisaeis dicat: oportet vos uti intellectu ad miraculorum notitiam, et aliis declarare: quoniam quae videtis sunt opera non beelzebub, sed filii Dei; unde secundum hunc intellectum subdit lucerna corporis tui est oculus tuus. Origenes.

Oculum quippe appellat proprie intellectum nostrum; totam autem animam, quamvis non corpoream, hic tropologice vocat corpus: illustratur enim ab intellectu anima tota. Theophylactus. Sicut autem corporis oculus si lucidus fuerit, corpus lucidum erit: si vero tenebrosus, et corpus similiter tenebrosus: sic comparatur intellectus ad animam; unde subditur si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam, totum corpus tuum tenebrosus erit. Origenes. Intellectus enim a suo principio in solo simplicitatis studio est, nullam continens duplicitatem et dolum et divisionem in se. Chrysostomus super matthaeum. Si ergo intellectum corruperimus, qui potest solvere passiones, totam laesimus animam, patimurque diram caliginem, perversione excaecati intellectus; unde subdit vide ergo ne lumen quod in te est tenebrae sint. Non sensibiles dicit tenebras, sed intrinsecam habentes originem, et quas nobiscum passim deferimus, extincto nobis oculo animae; de cuius luminis virtute subdit, dicens si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te. Origenes.

Idest, si corpus tuum sensibile factum est luminosum, illustrato corpore a lucerna, adeo ut non amplius in te sit membrum tenebrosus; multo magis te non peccante, intantum fiet lucidum totum tuum corpus spirituale, ut

comparentur splendores eius illustranti lucernae, dum lux quae erat in corpore, quae consueverat esse caligo, dirigitur quocumque praeceperit intellectus. Gregorius Nazianzenus.

Vel aliter. Ecclesiae lucerna et oculus est praelatus. Necesse est ergo ut, sicut oculo puro verum habente corpus dirigitur, impuro vero existente deviat: sic et in praelato, qualitercumque se habet, oportet pariter naufragium pati ecclesiam, vel salvari. Gregorius Moralium.

Vel aliter. Appellatione corporis unaquaque actio intelligitur, quae intentionem suam quasi intuitum oculum sequitur; unde dicitur lucerna itaque corporis tui est oculus tuus, quia per bonae intentionis radium merita illustrantur actionis. Si ergo oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: quia si recte intendimus per simplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur, etiam si minus bonum esse videatur; et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit; quia cum perversa intentione quid vel rectum agitur, etsi splendore coram hominibus cernitur, tamen apud examen interni iudicis obscuratur; unde et recte subditur vide ergo ne lumen quod in te est, tenebrae sint: quia si hoc quod bene nos agere credimus, ex mala intentione fuscamus; quanta ipsa mala sunt quae mala esse, et cum agimus, non ignoramus? Beda. Cum autem subdit si ergo corpus tuum lucidum fuerit etc., totum corpus nostrum omnia opera nostra dicit. Si igitur bonum bona intentione pataveris, non habens in tua conscientia aliquam partem tenebrae cogitationis; etsi contigerit aliquem proximorum tua bona actione noceri, tu tamen pro tuo simplici corde, et hic gratia, et in futuro lucis gloria donaberis. Quod significat subdens et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

Haec contra hypocrisim Pharisaeorum sub dolo signa quaerentium, specialiter dicta sunt.

#11 Lectio 11

Cyrillus. Pharisaeus quamvis tenax esset sui propositi, dominum tamen in propriam domum vocat; unde dicitur et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisaeus ut pranderet apud se. Beda. Consulte Lucas non ait: et cum haec loqueretur; sed cum loqueretur, ut ostendat eum non statim finitis quae proposuerat verbis, sed aliquot interpositis, apud Pharisaeum prandere rogatum. Augustinus de cons. Evang.. Ut enim hoc Lucas narraret, digressus est a matthaeo circa illum locum ubi ambo commemoraverant quod dictum est a domino de signo ionae, et de regina Austri, et de Ninivitis, et de spiritu immundo: post quem sermonem dicit matthaeus: adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius et fratres stabant foris, quaerentes ei loqui. Lucas autem in eo sermone domini, commemoratis etiam quibusdam quae matthaeus dixisse dominum praetermisit, ab ordine quem cum matthaeo tenuerat, digreditur. Beda. Itaque postquam nuntiatis sibi foris matre et fratribus ait: qui enim fecerit voluntatem domini, hic frater meus, et soror mea, et mater est, datur intelligi, rogatu Pharisaei intrasse convivium.

Cyrillus. Sed ipse Christus, qui eorum Pharisaeorum nequitiam noverat, dispensative condescendit, satagens commonere eos, ad similitudinem optimorum medicorum, qui gravius infirmantibus afferunt remedia suae industriae; unde sequitur et ingressus recubuit. Dedit autem occasionem verbis Christi indocilis Pharisaeus scandalizatus, quia cum opinaretur eum iustum et prophetam, non conformabatur irrationabili eorum consuetudini; unde subditur Pharisaeus autem coepit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Augustinus de verb.

Dom.. Omni enim die Pharisaei antequam pranderent, abluabant se aqua; quasi quotidiana lavatio possit cordis esse mundatio. Apud seipsum autem Pharisaeus cogitavit, voce non sonuit: ille tamen audivit qui interiora cernebat; unde sequitur et ait dominus ad illum: nunc vos, Pharisaei, quod de foris est calicis et catini mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate.

Cyrillus. Poterat autem dominus et aliis uti verbis, commonens Pharisaeum insanum; captat tamen tempus, et ex his quae erant prae manibus contexit documentum.

Hora namque mensae et pabuli, sumit pro exemplo calicem et catinum, ostendens quod mundos et lotos decet esse sincere ministrantes Deo non solum a spurcitia corporali, immo ab ea quae latet intrinsecus penes mentem: sicut aliquod vasorum quibus servitur in mensa, bonum est et extrinsecis et intrinsecis carere contagiis.

Ambrosius. Vide autem corpora nostra terrenorum et fragilium expressione significari, quae brevi lapsu praecipitata franguntur, et facile ea quae mens volvit interne, per sensus et gesta corporis prodit, sicut illa quae calix interius continet, foris lucent: unde et in posterioribus non dubium est vocabulo calicis passionem corporis declarari. Cernis igitur quod nos non exteriora huius calicis et catini, sed interiora contaminant; quia dixit quod intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. Augustinus. Sed quomodo non pepercit homini a quo fuerat invitatus? magis quidem obiurgando pepercit, ut correcto in iudicio parceret.

Deinde ostendit nobis quia et baptisma quod semel adhibetur, per fidem mundat; fides autem intus est, non foris. Fidem autem contemnebant Pharisaei, et quod foris erat lavabant, intus inquinatissimi manebant; quod dominus improbat dicens stulti, nonne qui fecit quod de foris est, etiam id quod intus est fecit? Beda. Quasi dicat: qui utramque hominis naturam fecit, utramque mundari desiderat. Hoc est contra Manichaeos qui animam tantum a Deo, carnem vero putant a diabolo creatam. Hoc etiam est contra illos qui corporalia peccata, fornicationem scilicet, furtum, et cetera talia peccata, quasi gravissima detestantur; spiritualia vero, quae non minus damnat apostolus, ut levia contemnunt.

Ambrosius. Dominus autem, quasi bonus praeceptor, docuit quomodo nostri corporis mundare contagium debeamus, dicens verumtamen quod superest date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis.

Vides quanta remedia. Mundat nos misericordia, mundat nos Dei sermo: iuxta quod scriptum est: iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Augustinus de eleemosyna.

Misericors monet misericordiam fieri: et quia servare quaerit quos magno redemit pretio, post gratiam baptismi sordidatos, docet denuo posse purgari. Chrysostomus.

Dicit autem date eleemosynam, non iniustitiam; est enim eleemosyna quae caret iniustitia qualibet: haec omnia facit munda, et ieiunio est praestantior; quod quamvis sit laboriosius, illa tamen est lucrosior.

Illustrat animam, impinguat, bonam efficit et decoram. Qui cogitat misereri roganti, citius a peccatis desistet. Sicut enim medicus qui crebro vulneratis medetur, frangitur de facili in aerumnis aliorum; sic et nos si vacaverimus egenorum auxiliis, de facili contemnemus praesentia, et in caelum levabimur. Non parvum est igitur eleemosynae cataplasma, cum valeat omnibus apponi vulneribus. Beda. Dicit autem quod superest, scilicet necessario victui et vestimento. Neque enim ita facienda iubetur eleemosyna ut teipsum consumas inopia; sed ut tui cura corporis expleta, inopem quantum vales sustentens. Vel ita intelligendum: quod superest, idest quod tam multo scelere praecoccupatis solum remedium restat, date eleemosynam: qui sermo ad omnia quae utili miseratione fiunt, valet: non enim solum qui dat esurienti cibum et cetera huiusmodi, verum etiam qui dat veniam peccanti, atque orat pro eo; et qui corripit, et aliqua emendatoria poena plectit, eleemosynam dat. Theophylactus.

Vel dicit quod superest: nam facultates praesident cupido cordi. Ambrosius.

Totus itaque pulcherrimus ab hinc dirigitur locus, ut quoniam nos ad studium simplicitatis invitat, superflua Iudaeorum et terrena condemnet. Et tamen ipsis peccatorum abolitio promittitur, si misericordiam consequantur. Augustinus de verb. Dom.. Si autem mundari non possunt nisi credentes in eum qui fide mundat cor, quid est quod dicit date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis? attendamus: forte et ipse exponit.

Illi enim de omnibus suis fructibus decimam partem detrahebant, et eleemosynas dabant; quod non facile aliquis facit christianus. Irriserunt ergo illum eis hoc dicentem, quasi hominibus qui eleemosynas non facerent. Hoc Deus sciens subiungit sed vae vobis Pharisaeis, qui decimatis mentham et rutam et omne olus, et praeteritis iudicium et caritatem Dei. Non ergo est hoc facere eleemosynam; facere enim eleemosynam, est facere misericordiam. Si intelligis, a te incipe: quomodo enim es misericors alteri, si crudelis es tibi? audi Scripturam dicentem: miserere animae tuae, placens Deo. Redi ad conscientiam tuam quicumque male aut infideliter vivis; et ibi invenis mendicantem animam tuam, vel forte egestate obmutescentem. In iudicio et caritate fac eleemosynam cum anima tua. Quid est iudicium? displice tibi. Quid est caritas? dilige Deum, dilige proximum. Hanc eleemosynam si praetermittis, quantumvis ames, nihil facis quando tecum non facis. Cyrillus. Vel hoc dicit in Pharisaeorum reprehensionem: quia illa sola praecepta attentius observari iubebant a populis subiectis quae causa erant illis reddituum fecundorum; unde nec minima olerum postponebant, opus autem ingerendae dilectionis ad Deum et iudicii iustam censuram negligebant.

Theophylactus.

Quia enim Deum contemnebant, indifferenter sacra tractantes, praecipit eis dilectionem Dei habere. Per iudicium vero dilectionem innuit proximi; nam quod aliquis iuste iudicet proximo, ex eius dilectione provenit.

Ambrosius. Vel iudicium, ideo quia non omnia quae agunt in iudicium referunt: caritatem, ideo quia non ex affectu diligunt Deum. Sed ne rursus fidei studiosos nos faciat operum negligentes, perfectionem fidelis viri brevi sermone concludit, ut et fide et operibus approbetur, dicens haec autem oportuit facere, et illa non omittere. Chrysostomus in matthaum.

Ubi quidem sermo Iudaicae mundationis agebatur, totaliter praeterivit; sed quia decima eleemosyna quaedam est, et nondum erat tempus expresse interimendi legalia, propter hoc dicit haec oportuit facere. Ambrosius. Arrogantiam quoque iactantium Iudaeorum redarguit, dum primatus appetunt; sequitur enim vae vobis Pharisaeis, qui diligitis primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro. Cyrillus. Per ea quibus illos reprehendit, nos facit meliores: vult etenim nos ambitione carere, et non plus venari apparentiam quam veri existentiam; quod tunc Pharisaei agebant. Salutari enim ab aliquibus, et praesidere eis, non vere nos idoneos esse ostendit; pluribus enim haec contingunt, cum boni non sint; unde subdit vae vobis qui estis ut monumenta quae non apparent. Volentes enim ab hominibus salutari et eis praesidere ut magni aestimentur, ab occultis sepulchris non differunt, quae nitent quidem extrinsecus ornamentis, sunt autem plena omni spurcitia.

Ambrosius. Et quasi sepulchra quae non apparent, specie fallunt visuque decipiunt transeuntes; unde sequitur et homines ambulantes supra nesciunt; ita scilicet ut cum foris speciosa promittant, plena intus foetoris includant. Chrysostomus in matthaum. Sed quod tales extiterint Pharisaei, non est mirabile; si autem nos digni reputati fieri templa Dei, fiamus repente sepulchra solum foetorem continentia, hoc est extremae miseriae.

Cyrillus. Ait autem hic apostata Iulianus, vitanda esse sepulchra, quae Christus ipse ait esse immunda; sed ignoravit vim verborum salvatoris; non enim iussit a monumentis discedere, sed eis comparavit Pharisaeorum fictitium populum.

Cyrillus. Redargutio quae mansuetos transfert in melius, superbis hominibus communiter intolerabilis esse solet; unde cum salvator reprehenderet Pharisaeos tamquam deviantes a recto calle, percelleretur ex hoc legisperitorum caterva; unde dicitur respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi: magister, haec dicens, etiam nobis contumeliam facis.

Beda. Quam misera conscientia, quae audito Dei verbo, sibi contumeliam fieri putat: et commemorata poena perfidorum, se semper intelligit esse damnandam. Theophylactus.

Erant autem alii legisperiti a Pharisaeis: nam Pharisei divisi ab aliis, quasi religiosi videbantur; legis autem periti Scribae erant, doctoresque quaestiones legis solventes. Cyrillus. Christus autem legisperitis invectivam ingerit, et deprimit vanum eorum supercilium; unde sequitur at ille ait: et vobis legisperitis vae: quia homines oneratis oneribus quae portare non possunt, et ipsi uno digito non tangitis sarcinas. Exemplo patenti utitur ad eos dirigendum. Erat lex onerosa Iudaeis, ut fatentur Christi discipuli; ipsi vero fascis importabiles legis colligantes, et subditis superponentes, ipsi nullatenus operari curabant. Theophylactus.

Quoties etiam doctor facit quae docet, alleviat fascem, tradens ad exemplum seipsum: quando vero nil agit eorum quae docet, tunc graves fasces videntur eis qui doctrinam suscipiunt, utpote qui nec a doctore possunt portari. Beda. Recte autem audiunt quod sarcinas legis uno digito non tangerent; hoc est, nec in minimis quidem eam perficerent, quam se contra morem patrum sine fide et gratia Christi servare, et servanda tradere praesumebant.

Gregorius. Tales quoque modo plures sunt iudices severi peccantium, et debiles agonistae; intolerabiles legislatores, et debiles portatores; neque appropinquare volentes, nec palpare vitae honestatem, quam irremediabiliter exigunt a subiectis.

Cyrillus. Postquam igitur reprobavit onerosam legisperitorum officinam, inducit communem invectivam in cunctos principes Iudaeorum, dicens vae vobis qui aedificatis monumenta prophetarum, et patres vestri occiderunt illos. Ambrosius.

Bonus est hic locus adversus superstitionem vanissimam Iudaeorum: quia aedificando sepulchra prophetarum, patrum suorum facta damnabant; aemulando autem paterna scelera, in seipsos sententiam retorquebant: non enim aedificatio, sed aemulatio loco criminis aestimatur; unde subdit profecto testificamini quod consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam quidem ipsi eos occiderunt, vos autem aedificatis eorum sepulchra. Beda. Simulabant quidem se, ob favorem vulgi captandum, patrum suorum horrere perfidiam, memorias prophetarum qui ab eis occisi sunt, magnifice honorando; sed ipso ore testificantur quantum paternae nequitiae consentiant, iniuriis agendo dominum a prophetis praenuntiatum; unde subditur propterea et sapientia Dei dixit: mittam ad illos prophetas et apostolos, et ex illis occident et persequentur. Ambrosius. Dei sapientia Christus est. Denique in matthaeo habes: ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes. Beda. Si autem eadem sapientia Dei prophetas apostolosque misit, cessent haeretici Christo ex virgine principium dare; omittant alium legis et prophetarum, alium novi testamenti Deum praedicare; quamvis saepe etiam apostolica Scriptura prophetas non eos solum qui futuram Christi incarnationem, sed eos qui futura caelestis regni gaudia praedicunt appellet. Sed nequaquam hos crediderim apostolis in catalogi ordine praefereandos. Athanasius.

Sive autem occidant, mors occisorum altius contra eos clamabit; sive persequantur, memorialia suae iniquitatis emittunt. Fuga enim persecutionem passorum in magnum redundat persequentium crimen: nemo enim pius et mansuetus fugit, sed potius austerum et moribus imbutum iniquis; et ideo sequitur ut inquiratur sanguis omnium prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista. Beda. Quaeritur quomodo sanguis omnium prophetarum atque iustorum ab una Iudaeorum generatione requiratur, cum multi sanctorum, sive ante incarnationem, sive post, ab aliis nationibus sint interempti. Sed moris est Scripturarum duas saepe generationes hominum, bonorum malorumque computare.

Cyrillus. Etsi ergo dicat demonstrative a generatione ista, non exprimit solum tunc astantes et audientes, sed quemlibet homicidam: astruitur enim simili simile.

Chrysostomus in matthaeum.

Ceterum si dicat, Iudaeos graviora passuros; hoc non immerito fit, eo quod et peiora omnibus ausi sunt, et nullo praeteritorum castigati fuerunt; sed cum vidissent alios peccasse et punitos fuisse, non fuerunt meliores effecti, sed similia commiserunt; non autem ita quod pro commissis aliorum alii luant poenam. Theophylactus.

Ostendit autem dominus Iudaeos esse heredes malitiae cain, ex eo quod subdit a sanguine Abel usque ad sanguinem zachariae, qui periit inter altare et aedem. Abel siquidem a cain occisus est; zachariam autem, quem occiderunt inter altare et aedem, quidam dicunt esse antiquum zachariam filium ioiadae sacerdotis. Beda. Quare igitur a sanguine Abel, qui primus martyrium passus est, mirum non est; sed quare usque ad sanguinem zachariae, quaerendum est, cum et multi post eum usque ad nativitatem Christi, et ipso mox nato innocentes perempti sint; nisi forte, quia Abel pastor ovium, zacharias sacerdos fuit, et hic in campo, ille in atrio templi necatus est, utriusque gradus martyres, et laici scilicet, et altaris officio mancipati, sub eorum intimantur vocabulo. Gregorius Nyssenus. Quidam autem dicunt, quod zacharias pater ioannis spiritu prophetiae coniciens mysterium virginitatis intactae Dei genitricis, nequaquam sequestravit illam a loco templi virginibus deputato, volens ostendere quod in potestate conditoris omnium erat novum ortum ostendere, quienixae vigore

caelibatus non auferret. Erat autem hic locus medius inter altare et aedem, in qua erat altare aeneum situm, ubi propter hoc eum occiderunt.

Aiunt etiam, quod, cum audirent regem mundi venturum, dispensative metu subiectionis aggrediuntur eum qui attestabatur ortum ipsius, mactantes sacerdotem in templo. Graecus. Alii autem aliam causam dicunt esse interitus zachariae: cum enim occiderentur infantes, magnus iohannes cum coetaneis suis occidendus erat; sed elisabeth eripiens filium de medio caedis, petiit eremum: unde cum satellites Herodis elisabeth et puerum non invenirent, convertunt iram in zachariam, occidentes ipsum ministrantem in templo.

Sequitur vae vobis legisperitis, qui tulistis clavem scientiae. Basilius. Haec vox vae, quae intolerabilibus profertur doloribus, eis convenit qui Paulo post detrudendi erunt in grave supplicium. Cyrillus.

Clavem autem scientiae ipsam dicimus esse legem: erat enim lex umbra et figura iustitiae Christi. Decebat ergo legisperitos quasi indagantes legem Moysi et dicta prophetarum, reserare quodammodo populo Iudaeorum ianuas notitiae Christi. Hoc autem non fecerunt; sed e contra derogabant divinis miraculis, et contra eius dogmata clamabant: quid eum auditis? sic igitur tulerunt, idest abstulerunt, clavem scientiae; unde sequitur ipsi non introistis, et eos qui introibant prohibuistis. Sed et fides est clavis scientiae: fit enim per fidem veritatis cognitio, secundum illud: nisi credideritis, non intelligetis. Sustulerunt igitur legisperiti clavem scientiae, non permittentes homines credere in Christum. Augustinus de quaest. Evang.. Sed et clavis scientiae est humilitas Christi, quam nec ipsi intelligere, nec ab aliis intelligi volebant.

Ambrosius. Arguuntur etiam adhuc sub nomine Iudaeorum, et futuro supplicio statuuntur obnoxii: quia cum doctrinam sibi divinae cognitionis usurpent, et alios impediunt, nec ipsi quod profitentur agnoscunt. Augustinus de cons.

Evang.. Haec autem omnia matthaeus narrat esse dicta postquam dominus in ierusalem venerat. Lucas autem hic narrat, cum adhuc dominus iter ageret in ierusalem: unde mihi similes videntur esse sermones, quorum ille alterum, iste alterum narravit.

Beda. Quam autem vera perfidiae, simulationis et impietatis suae crimina audierint Pharisei et legisperiti, ipsi testantur, qui non respiscere, sed doctorem veritatis insidiis moliuntur aggredi; sequitur enim cum autem hoc ad illos diceret, coeperunt Pharisei et legisperiti graviter insistere. Cyrillus. Sumitur autem insistere pro instare, vel invidere, vel saevire.

Coeperunt autem interrumpere sermonem eius in pluribus; unde sequitur et os eius opprimere de multis. Theophylactus.

Cum enim plures interrogant unum de diversis materiis, cum nequeat simul omnibus respondere, videtur insipientibus quod dubitet. Hoc igitur ingeniabantur et illi nefarii contra ipsum; sed et aliter quaerebant os eius opprimere; scilicet ut provocarent eum ad aliquid dicendum, unde posset damnari; unde sequitur insidiantes ei, et quaerentes aliquid capere de ore eius, ut accusarent eum. Quod primo dixerat opprimere, nunc dicit capere, vel rapere, aliquid ex ore eius. Interrogabant eum nunc quidem de lege, ut arguant eum quasi blasphemum obloquentem de Moysae; nunc vero de caesare, ut accusent eum tamquam insidiosum et hostem maiestatis caesariae.

|+12 Capitulus 12

|#1 Lectio 1

Theophylactus. Pharisei quidem conabantur Jesum capere in sermone, ut populos ab eo abducerent; hoc autem in contrarium vertitur: magis enim adibant populi per millenarios congregati, adeo cupientes haerere Christo ut se invicem comprimerent: tam validum quid est veritas, et dolus imbecillis ubique; unde dicitur multis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, coepit dicere ad discipulos suos: attendite a fermento Phariseorum, quod est hypocrisis. Gregorius.

Quia enim cavillatores erant, ob hoc Christus ab eis sibi cavere admonebat discipulos. Gregorius Nazianzenus.

Est autem, quando fermentum laudatur, tamquam efficiens panem vitalem; est autem quando vituperatur, significans vetustam et acidam malitiam. Theophylactus.

Vocat igitur fermentum hypocrisim tamquam alterantem et corrumpentem intentiones hominum, quibus se ingesserit: nihil enim sic alterat mores ut hypocrisis.

Beda. Nam sicut modicum fermentum totam farinae massam corrumpit, sic simulatio animum tota virtutum sinceritate et veritate fraudabit. Ambrosius. Pulcherrimum autem locum tenendae simplicitatis et aemulandae fidei salvator intexuit, ne Iudaicae more perfidiae, alia promamus in affectu, alia voce simulemus; cum ultimo tempore occulta cogitationum accusantium aut etiam defendentium secretum nostrae mentis aperitura videantur; unde subditur nihil autem opertum est quod non reveletur, neque absconditum quod non sciatur. Origenes. Aut ergo de illo tempore hoc dicit quando iudicabit Deus occulta hominum; aut id dicit, quia quantumcumque conetur aliquis occultare bona aliorum infamiis, bonum naturaliter latere non potest. Chrysostomus in Matth..

Quasi dicat discipulis: quamvis nunc quidam vocent vos seductores et magos, deteget omnia tempus, et arguet eorum calumniam, et vestram declarabit virtutem: unde quaecumque vobis in parvo angulo palaestinae locutus sum, haec audacter et fronte detecta et qualibet sublata formidine toti orbi praedicate; et ideo subdit quoniam

quae in tenebris dixistis, in lumine dicentur; et quod in aure locuti estis et in cubiculis, praedicabitur in tectis. Beda. Vel hoc dicit, quia quae inter tenebras quondam pressurarum carcerumque umbras locuti vel passi sunt apostoli, nunc clarificata per orbem ecclesia, lectis eorum actibus publice praedicantur.

Sane quod dicit praedicabitur in tectis, iuxta morem provinciae palaestinae loquitur, ubi solent in tectis residere: non enim tecta nostro more culminibus sublimata, sed plano schemate faciunt aequalia. Ergo dicit praedicabitur in tectis: idest cunctis audientibus palam dicitur.

Theophylactus. Vel hoc proponitur Pharisaeis, quasi dicat: o Pharisaei, quae in tenebris dixistis, idest quod in opacis cordibus vestris tentare me conamini, in lumine dicentur: ego enim sum lux, et in me luce notum fiet quicquid vestra machinatur caligo; et quod in aure locuti estis et in cubiculis, idest quicquid mutuis susurris vestris auribus instillastis, praedicabitur in tectis; idest, ita mihi fuit audibile ac si in tectis praedicatum fuisset.

Hic etiam intelligere potes quod lux sit evangelium, tecta vero altae apostolorum animae. Quotquot vero consiliati sunt Pharisaei, divulgata sunt postmodum, et audita in evangelii luce, flante magno praecone spiritu sancto super apostolorum animas.

#2 Lectio 2

Cyrillus. Quoniam gemina est causa perfidiae, quae aut ex inolita malitia aut ex accidenti metu nascitur; ne quis metu territus Deum, quem corde cognoscit, negare cogatur, pulchre addit dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus. Cyrillus. Non quibuscumque enim simpliciter hic sermo convenire videtur, sed his qui Deum ex tota diligunt mente: quibus convenit dicere: quis nos separabit a caritate Christi? qui autem non tales sunt, labiles sunt, et ad prosiliendum parati.

Porro dominus dicit: maiorem hac dilectionem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

Quomodo autem non est inconvenientissimum Christo non rependere quod ab eo recepimus? Ambrosius. Mortem etiam docet non esse terribilem, quam locupletiore fenore sit immortalitas redemptura.

Cyrillus. Est ergo advertendum, quod laboribus parantur coronae et honores, quibus mortales usque ad tempus suam iram extendunt, fitque illis nostrae persecutionis finis corporalis interitus; unde subdit et post hoc non habent amplius quid faciant. Beda. Ergo supervacua furiunt insania qui mortua martyrum membra feris avibusque discerpenda prociunt, cum nequaquam omnipotentiae Dei, quin ea resuscitando vivificet, resistere possint. Chrysostomus in matthaeum. Considera qualiter dominus discipulos omnibus superiores constituit, ipsam mortem cunctis terribilem hortans contemnere. Simul autem et documenta immortalitatis animae ostendit eis, cum subdit ostendam autem quem timeatis: timeate eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in Gehennam.

Ambrosius. Mors enim naturae finis, non poenae est; et ideo mortem supplicii corporalis esse defectum, poenam vero animae esse perpetuam, Deumque solum esse metuendum, cuius potestati non natura praescribat, sed eadem natura subiaceat, concludit: ita dico vobis, hunc timeate. Theophylactus. Hinc nota, quod peccatoribus quidem mors ad supplicium fertur, et hic cruciatis ipsis per interitum, et consequenter in Gehennam detrusis; sed si sermonem discusseris, quiddam aliud intelliges: non enim dicit: qui mittit in Gehennam; sed qui potestatem habet mittere: non enim quicumque cum peccato moriuntur, semper mittuntur in Gehennam. Hoc autem dico propter oblationes et distributiones quae fiunt pro defunctis, quae non parum conducunt etiam his qui in gravibus peccatis mortui sunt.

Ambrosius. Inspiraverat ergo dominus simplicitatis affectum, virtutem mentis erexerat; fides sola nutabat: bene eam de rebus vilioribus roboravit, subdens nonne quinque passeris veneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo? quasi dicat: si Deus oblivionem passerum non habet, hominum quomodo habere potest? Beda. Dipondius genus est ponderis levissimi, ex duobus assibus compositi.

Glossa. Quod autem in numeris est unum, hoc in ponderibus assis; quod duo, hoc dipondius. Ambrosius. Fortasse autem dicat aliquis: quomodo apostolus dixit: nonne de bobus cura est Deo? cum bos passere pretiosior sit? sed aliud est cura, aliud scientia. Origenes.

Ad litteram igitur, acumen divinae provisionis, quae procedit usque ad minima, per hoc significatur; mystice autem quinque passeris spirituales sensus iuste significant, qui excelsa et supra homines sentiunt, Deum intuentes, vocem audientes divinam, gustantes panem vitae, olfacientes odorem unguentorum Christi, palpantes vivum verbum: qui dipondio veneutes, idest vilipensi ab eis qui ea quae sunt spiritus, stultitiam iudicant, non dantur in oblivione coram Deo. Dicitur autem Deus aliquorum immemor fieri propter eorum facinora. Theophylactus. Vel hi quinque sensus duobus assibus venduntur, novo scilicet et veteri testamento: et ideo non dantur oblivioni a Deo: quorum enim sensus traduntur verbo vitae, ut sint apti ad spirituale pabulum, horum semper memor est dominus. Ambrosius. Vel aliter.

Passer bonus est cui volandi natura suppeditat: volandi enim nobis gratiam natura dedit, voluptas abstulit, quae malorum escis gravat animam, atque in naturam corporeae molis inclinat. Quinque igitur corporis sensus si terrenarum sordium cibum quaerant, ad superiorum operum fructus revolare non possunt. Est ergo malus passer qui volandi usum terrena vitio labis aboleverit, quales sunt isti passeris, qui dipondio veneunt, luxuriae scilicet pretio saecularis: adversarius enim tamquam captiva mancipia vilioris pretio aestimationis addicit; at dominus

tamquam speciosa servitia, quae ad imaginem sui fecit, idoneos sui operis aestimat et magno pretio nos redemit. Cyrillus.

Est igitur sibi curae diligenter nosse sanctorum vitam; unde subditur sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt; per quod significat quod omnia quae ad eos spectant, diligentissime novit: diligentiam enim curae adhibitae numeratio manifestat. Ambrosius. Denique numerum capillorum non in actu computationis, sed in facilitate cognitionis accipitur. Bene tantum numerati dicuntur, quia ea quae volumus servare, numeramus. Cyrillus.

Mystice autem caput quidem hominis est intellectus, capilli vero cogitationes, quae patent Deo. Theophylactus. Vel caput uniuscuiusque fidelium intelliges aptam Christo conversationem; crines autem eius, mortificativa corporis opera, quae numerantur a Deo, et digna sunt provisione divina. Ambrosius. Si igitur tanta Dei est maiestas ut unus ex passeribus, aut nostrorum numerus capillorum praeter scientiam Dei non sit: quam indignum est aestimare quod fidelium corda dominus aut ignoret, aut spernat, qui viliora cognoscat? unde convenienter concludit nolite ergo timere: multis passeribus plures estis vos. Beda. Non plures estis legendum est, quod ad comparisonem numeri pertinet; sed plures estis hoc est, apud Deum maioris dignitatis. Athanasius.

Quaero autem ab Arianis, si quasi dedignaretur Deus alia facere, solum filium fecit, cetera vero filio subrogavit; quomodo provisione utitur usque ad tam modica, capillum et passerem? quorum enim provisione fungitur, horum creator est suo verbo.

#3 Lectio 3

Beda. Supra dictum est, opera quaelibet et verba abscondita esse revelanda: nunc autem concludit hanc revelationem non in vili quolibet conciliabulo, sed in conspectu supernae civitatis aeternique regis ac iudicis agendam, dicens dico autem vobis: omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. Ambrosius.

Praeclare etiam fidem acuendo intexuit, et fidei ipsi virtutum fundamenta subiecit: nam ut fortitudinis incentivum est fides, ita fidei fundamentum est fortitudo.

Chrysostomus in matthaeum.

Non est ergo dominus contentus intrinseca fide, sed exteriorem confessionem expostulat, urgens nos ad fiduciam, et maiorem affectum. Et quia hoc omnibus utile est, communiter loquitur, dicens omnis quicumque confessus fuerit me.

Cyrillus. Ait autem Paulus: si confitearis ore tuo dominum Jesum, et credas in corde tuo quod Deus eum a mortuis suscitavit, salvus eris. Totum Christi mysterium in his interpretatur: decet enim prius ortum a Deo patre verbum, idest unigenitum ex ipsius substantia, fateri dominum omnium, non tamquam ab extrinseco et furtivum sortitum dominium, sed existentem revera et naturaliter dominum, sicut et pater. Consequenter oportet fateri quod Deus hunc a mortuis suscitavit; ipsum scilicet factum hominem, et passum in carne pro nobis: sic enim resurrexit a mortuis. Quisquis ergo sic confitebitur Christum coram hominibus, videlicet ut Deum et dominum, Christum eum confitebitur coram Angelis Dei, tunc temporis cum descendet cum sanctis Angelis in gloria patris sui, in saeculi consummatione.

Eusebius. Quid autem erit gloriosius quam ipsum unigenitum Dei verbum attestari pro nobis in divino iudicio, ac ipso effectu remunerationem testimonii promere indicium in animam eius cui testimonium perhibetur? non enim manens extra eum cui testimonium reddetur, sed habitans in eo, et implens eum lumine suo, testimonium dabit. Cum autem corroborasset eos spe bona per tanta promissa, iterum eos inducit terribilioribus minis, dicens qui autem negaverit me coram hominibus, denegabitur coram Angelis Dei. Chrysostomus. Et in damnatione maius supplicium, et in bonis maior recompensatio ponitur; quasi dicat: tu hic confiteris, aut negas; ego autem illic: bonorum enim malorumque retributio cum augmento in futuro saeculo te praestolatur. Eusebius. Opportune autem hanc comminationem ponit, ne confessionem ipsius contemnerent propter poenam, quae est negari a filio Dei, quod est a sapientia denegari, et a vita deficere, et lumine privari, et omnibus destitui bonis; sed et haec cuncta pati coram patre, qui est in caelis, et Angelis Dei. Cyrillus.

Negantes autem sunt primo quidem qui imminente persecutione fidem postposuerunt: abnegant etiam haeresum doctores et discipuli. Chrysostomus. Sunt etiam alii abnegationis modi, quos Paulus describit dicens: confitentur se nosse Deum, factis autem negant; et iterum: si quis suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, et infideli est deterior; item: avaritiam fugite, quae est idololatria.

Postquam ergo tot sunt modi negationis, palam est quod totidem sunt confessionis; quos quicumque servaverit, audiet illam beatissimam vocem, qua Christus laudabit omnes qui confessi fuerint eum. Attende autem verborum cautelam.

In Graeco enim dicit quisquis confitebitur in me, ostendens, quod non propriis viribus, sed adiutus superna gratia, Christum aliquis confitebitur. De negante vero non dixit: in me, sed me; nam destitutus gratia denegat; redarguitur tamen, quia destitutio propter eum qui deseritur fit.

Beda. Ne autem ex eo quod ait, eos qui se negaverint esse denegandos, una cunctorum, hoc est eorum qui studio, et eorum qui infirmitate vel ignorantia negant, conditio putaretur, continuo subiecit et omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi; ei autem qui in spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur.

Cyrillus. Sed si hoc vult innuere salvator, quod si quod iniuriosum verbum dicatur a nobis in hominem communem, obtinebimus, si poeniteamus, veniam; nulla difficultas est in sermone; quia cum naturaliter bonus sit Deus, emendat volentes poenitere. Verum si ad ipsum Christum retorqueatur sermo, qualiter incondemnabilis est qui dicit verbum in eum? Ambrosius. Utique filium hominis Christum intelligimus, qui de spiritu sancto generatus ex virgine est, eo quod parens eius in terris sola sit virgo.

Numquid ergo maior spiritus sanctus Christo, ut in Christum peccantes veniam consequantur, in spiritum sanctum delinquentes remissionem non mereantur adipisci? sed ubi unitas potestatis est, nulla comparationis est quaestio. Athanasius.

Viri quidem antiqui, studiosus Origenes et mirandus theognostus, hanc conscribunt esse spiritus sancti blasphemiam, quando qui digni reputati sunt dono spiritus sancti per baptismum, regrediuntur ad peccandum: ob hoc enim aiunt illos nec veniam obtinere, prout Paulus dicit: impossibile est eos qui facti sunt participes spiritus sancti, et prolapsi sunt, revocari rursus ad poenitentiam. Addidit autem uterque intentionem propriam.

Nam Origenes causam huius sic explicat: Deus quidem pater omnia percurrit et singula continet; virtus autem filii ad sola rationalia extenditur; spiritus vero sanctus solus inest participantibus eum in dono baptismatis. Quando ergo catechumeni peccant, et gentiles, peccant in filium, qui in eis manet; possunt tamen veniam obtinere, cum digni fiunt dono regenerationis: quando vero baptizati delinquent, dicit hoc nefas attingere spiritum, ad quem cum pervenissent, peccaverunt: et ideo irrevocabilem fore damnationem.

Theognostus vero ait, quod qui primum et secundum excessit limen, minorem poenam meretur; sed qui tertium quoque pertransit, non amplius accipiet veniam. Primum quidem et secundum limen vocavit doctrinam patris et filii; tertium vero in participatione spiritus sancti, secundum illud: cum venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non tamquam doctrina spiritus dogma filii superet, sed quia filius condescendit imperfectis, spiritus vero signaculum est eorum qui perficiuntur. Sic igitur, non quia superet spiritus filium, expers est veniae blasphemia spiritus, sed quia imperfectorum quidem est remissio, perfectis vero nulla restat excusatio. Sed cum filius sit in patre, est in illis in quibus est pater, nec abest spiritus; indivisibilis est enim sancta trinitas. Ad haec, si omnia per filium facta sunt, et omnia in ipso consistunt, erit ipse nimirum in omnibus, ut necessarium sit peccantem in filium, in patrem et in spiritum sanctum peccare. Sacrum autem baptisma in nomine patris et filii et spiritus sancti datur: et sic peccantes post baptismum in sanctam trinitatem exercent blasphemiam.

Ceterum si Pharisei baptismum non susceperant, qualiter redarguebat eos ac si blasphemassent in spiritum sanctum, cuius nondum erant facti participes; praesertim cum non de peccatis simpliciter, sed de blasphemia eos increpabat? differunt autem: quoniam qui peccat, transgreditur legem; qui vero blasphemat, in ipsam offendit Deitatem. Sed aliter. Si eis qui delinquent post baptisma, non indulgetur vindicta reatum, qualiter apostolus poenitenti in Corintho condonat: retrogressos vero Galatas parit, quousque Christus denuo formetur in eis? cur autem et Novatum arguimus interimentem poenitentiam post baptismum? apostolus igitur ad Hebraeos non dissipat poenitentiam peccatorum. Sed ne putarent secundum ritum legis, poenitentiae causa multa fore et quotidiana baptismata, ob hoc poenitere quidem monet; unicum autem fore insinuat per baptisma renovationem. Talia vero considerans recurro ad dispensationem quae fit in Christo, qui Deus existens, homo factus est: tamquam Deus suscitabat mortuos; sicut carne vestitus sitiebat, laborabat et patiebatur. Quando igitur aliqui spectantes humana, vident dominum sitientem et patientem, et obloquuntur in salvatorem velut in hominem, peccant quidem, possunt tamen cito cum poenituerint, accipere veniam, praetendentes pro causa fragilitatem corporis; quando vero rursus aspicientes aliqui opera Deitatis, dubitant de natura corporis, ipsi quoque nimium peccant; sed et his poenitentibus cito potest ignosci, eo quod et ipsi excusationem habent ab operum magnitudine.

Quando vero divinitatis opera retorquent ad diabolum, merito irrevocabilem ferunt scientiam, quoniam arbitrati sunt diabolum fore Deum, et verum Deum nihil plusquam Daemones in operibus putaverunt habere. Ad hanc ergo perfidiam Pharisei pervenerant: salvatore enim ostendente patris opera, mortuos suscitans, caecos illuminans, et similia faciens, huiusmodi opera dicebant esse beelzebub: aequae enim dicere poterant videntes mundi ordinem et erga eum provisionem quod mundus a beelzebub est creatus. Quamdiu igitur ad humana spectantes mente claudicabant dicentes: nonne hic est carpentarii filius? et: quomodo litteras quas non didicit, novit? sustinebat eos tamquam in filium hominis peccantes; sed ubi magis insaniunt dicentes opera Dei esse beelzebub, non amplius eos sustinuit. Sic enim et tamdiu patres eorum sustinebat, quamdiu causa panis et aquae murmurabant; sed postquam vitulum conflantes, in eum collata sibi divinitus beneficia referunt, puniti sunt: primo quidem non paucis eorum occisis, postmodum dixit: ego autem in die ultionis visitabo hoc peccatum eorum. Talem ergo et nunc Pharisei audiunt sententiam, ut in flamma diabolo parata perpetuo corrodantur cum eo. Non igitur faciendo collationem inter blasphemiam dictam in ipsum et spiritum sanctum, haec dixit, tamquam maior sit spiritus; sed utraque blasphemia in ipsum prolata, hanc minorem, illam validiorem ostendit: ipsum enim videntes hominem vituperabant, et eius opera beelzebub esse dicebant. Ambrosius. Sic igitur videtur quibusdam, ut eundem et filium et spiritum sanctum intelligamus, salva distinctione personarum, et unitate substantiae: quia unus et Deus et homo Christus est spiritus, sicut scriptum est: spiritus ante faciem vestram Christus dominus. Idem spiritus sanctus, qui et pater sanctus, et filius sanctus, et spiritus sanctus. Si ergo

utrumque Christus est, quae est diversitas nisi ut sciamus quia divinitatem Christi nobis negare non liceat? Beda. Vel aliter.

Qui opera spiritus sancti dicit esse beelzebub, illi non dimittetur neque in praesenti saeculo, neque in futuro; non quod negamus ei, si poenitentiam agere possit, posse dimitti a Deo; sed quod credamus eum blasphemum, exigentibus meritis, sicut numquam ad remissionem, ita nec ad ipsos dignae poenitentiae fructus esse perventurum, secundum illud: excaecavi oculos eorum ne convertantur, et sanem illos. Cyrillus. Quod si creatura esset spiritus sanctus, non autem de divina substantia patris et filii, qualiter acta in eum contumelia tantam fert poenam quanta promulgatur contra blasphemantes in Deum? Beda. Neque tamen quicumque spiritum sanctum non esse, aut Deum non esse, sed patre filioque minorem confitentur, hoc irremissibilis blasphemiae crimine tenentur: quia humana ignorantia ducti faciunt, non invidentia diabolica, sicut principes Iudaeorum.

Augustinus de verb. Dom..

Vel aliter. Si hic diceretur: qui blasphemaverit quamcumque blasphemiam in spiritum sanctum, omnem intelligere deberemus; sed quia dictum est qui blasphemaverit in spiritum sanctum, ille intelligatur qui non omni modo, sed eo modo blasphemaverit ut ei numquam possit ignosci: sic enim dictum est: Deus neminem tentat, scilicet non omni, sed quodam tentationis modo. Quis autem sit iste modus blasphemandi contra spiritum sanctum, dicamus. Primum quidem credentium beneficium est in spiritu sancto remissio peccatorum: contra hoc donum gratuitum loquitur cor impenitentis: ipsa ergo impenitentia est spiritus blasphemia; quae non remittitur neque in hoc saeculo, neque in futuro: quia poenitentia impetrat remissionem in hoc saeculo quae valeat in futuro.

Cyrillus. Cum autem tantum metum incusserit dominus discedentibus a recta confessione, praecepit de cetero non curare de responso, eo quod fideliter dispositis constituit verba congrua spiritus tamquam doctor inhabitans; unde sequitur cum autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus et potestates, nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Glossa. Dicit autem qualiter, quantum ad modum proferendi; quid, quantum ad modum inveniendi; respondeatis, interrogantibus, aut quid dicatis, discere volentibus. Beda. Cum enim propter Christum ducimur ad iudices, voluntatem tamen nostram pro Christo debemus offerre; ceterum in respondendo spiritus sancti gratia ministrabitur; unde subditur spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. Chrysostomus in matthaeum.

Alibi vero dicitur: estote parati cunctis ad respondendum, quicumque quaesiverint a vobis rationem spei quae fovet vos. Quando namque oritur inter amicos agon, praecipit nos meditari; quando vero terribile est praetorium, et pavor circumquaque, dat proprium monimentum, ut audendum sit et loquendum, non autem obstupescendum. Theophylactus.

Quoniam igitur duplex est nostra infirmitas, et aut poenae formidine martyrium fugimus, aut quia rudes sumus, et nescimus reddere rationem fidei, utrumque exclusit: metum quidem poenarum in eo quod dixit ne timeatis occidentes corpus; timorem vero inscientiae in hoc quod dixit nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis.

#4 Lectio 4

Ambrosius. Totus superior locus ad subeundam pro confessione domini passionem, aut contemptu mortis, aut spe praemii, aut mansuri denuntiatione supplicii, cui nunquam venia laxetur, instruitur. Et quoniam avaritia plerumque solet tentare virtutem, etiam huius abolendae rei praeceptum subicitur et exemplum, cum dicitur ait autem ei quidam de turba: magister, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem. Theophylactus. Hi duo fratres, quia de hereditate paterna dividenda contendebant, consequens erat ut alter alterum fraudare intenderet. Dominus autem docens nos quod non oportet ad terrena flecti, repellit vocantem eum ad hereditatis divisionem; unde sequitur at ille dixit ei: homo, quis me constituit iudicem aut divisorem, scilicet facultatum, super vos? Beda. Qui magistro supernae pacis gaudia commendanti, terrenae divisionis vult ingerere molestiam, merito homo vocatur, secundum illud: cum sit inter vos zelus et contentio, nonne homines estis? Cyrillus. Fuit autem Dei filius quando factus est similis nobis, constitutus a Deo patre in regem et principem super sion montem sanctum eius, annuntians mandatum divinum. Ambrosius.

Bene ergo terrena declinat qui propter divina descenderat, nec iudex dignatur esse litium et arbiter facultatum, virorum habens mortuorumque iudicium arbitriumque meritorum. Non ergo quid petas, sed a quo postules, intuum est; nec maioribus intento animo putes minoribus obstrependum: unde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorem caelestium gestiebat corruptibilibus occupare, cum inter fratres patrimonium non iudex medius, sed pietas debeat sequestra dividere: quamquam immortalitatis patrimonium, non pecuniae, sit hominibus expectandum.

Beda. Occasione autem huius stulti petitoris, adversus avaritiae pestem, et turbas et discipulos praeceptis pariter et exemplis munire satagit; unde sequitur dixitque ad illos: videte, et cavete ab omni avaritia.

Dicit autem ab omni, quia nonnulla simpliciter geri videntur, sed internus arbiter qua intentione fiant diiudicat. Cyrillus.

Vel dicit ab omni avaritia, scilicet magna et parva. Est enim inutilis avaritia, dicente domino: domos zelatas aedificabitis, et non habitabitis in eis; et alibi: decem iugera vinearum facient lagunculam unam, et triginta modii

sementis facient modios tres. Sed et secundum alium modum est inutilis, quem ostendit subdens quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quae possidet.

Theophylactus. Hoc dicit dominus refellens avarorum intentiones, qui videntur coacervare divitias quasi diu victuri; sed numquid te opulentia longaevum efficiet? quid igitur manifeste sustines mala, incertae causa quietis? nam dubium est an debeas attingere senium, cuius gratia thesaurizas.

|#5 Lectio 5

Theophylactus. Dicto quod ex affluentia opum non protendatur vita humana, ad huius fidem parabolam subdit, dicens dixit autem similitudinem ad illos, dicens: hominis cuiusdam divitis uberes fructus ager attulit. Basilius.

Non facturi quidem ex ubertate fructuum aliquid boni, ut magis divina longanimitas pateat, quae usque ad malos suam bonitatem extendit, pluens super iustos et iniustos. Quae vero sunt quae hic homo benefactori recompensat? non meminit communis naturae, nec arbitratus est oportere quod superfluit, dispensari egentibus: et horrea quidem crepabant prae copia conditorum: avarus tamen animus nequaquam implebatur, nolens veteribus cedere propter avaritiam, nova non valens suscipere propter multitudinem: propter quod imperfecta erant eius consilia, et steriles curae; unde sequitur et cogitabat intra se, dicens: quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? conqueritur aequae pauperibus. An non quem premit inopia, dicit: quid faciam? unde victus, unde calceamenta? talia et locuples profert: urgent enim ipsius animam divitiae a promptuariis emanantes, ne forte cum exiverint prosint egentibus; a simili gulosorum, qui mallent edacitate crepare quam indigentibus de reliquiis impartiri.

Gregorius Moralium. O angustia ex satietate nata. Dicens enim quid faciam? profecto indicat quia votorum suorum effectibus pressus, sub quodam rerum fasce laborabat. Basilius.

Erat quidem in promptu dicere: aperiam horrea, convocabo egenos; sed cogitat non ut distribuatur, sed ut congreget; sequitur enim et dixit: hoc faciam: destrua horrea mea. Bene facis: nam digna destructione nequitiae promptuaria: dissolve horrea, ex quibus nullus consolationem accepit. Subdit et maiora faciam.

At si et hoc impleveris, numquid destrues iterum? quid stultius, quam in infinitum laborare? horrea sunt tibi, si vis, pauperum domus. Sed dices: cui iniuriam facio, propria retinendo? nam et sequitur et illuc congregabo omnia quae nata sunt mihi, et bona mea. Dic mihi: quae tua? unde ea sumens in vitam tulisti? sicut qui praeveniens spectacula prohiberet advenientes, appropriando sibi quod ad usum communem ordinatur; similes sunt divites, qui communia quae praeoccupaverunt, aestimant sua esse; si enim quilibet suae necessitatis sufficientiam recipiens, relinqueret superfluum indigenti, non esset dives nec pauper. Cyrillus. Attende et aliter esse frivolum eius verbum, cum dicit congregabo omnia quae nata sunt mihi: quasi non putaret ea divinitus obtinere, sed fructus esse laborum suorum.

Basilius. Ceterum, si fateris ea tibi divinitus provenisse, an iniustus est Deus inaequaliter res nobis distribuens? cur tu abundas, ille vero mendicat, nisi ut tu bonae dispensationis merita consequaris, ille vero patientiae bravii decoretur? at tu nonne spoliator es, quae dispensanda suscepisti, propria reputando? est panis famelicis quem tu tenes, nudi tunica quam in conclavi conservas, discalceati calceus qui penes te marcescit, indigentis argentum quod possides inhumatum; quocirca tot iniuriarum quot dare valeres. Chrysostomus.

Sed et in hoc errat, quod bona putat quae sunt indifferentia: rerum enim quaedam sunt bonae, quaedam malae, quaedam mediae. Bona quidem sunt castitas et humilitas et huiusmodi; quae cum homo eligit, fit bonus. His autem opposita sunt mala; quae homo dum eligit, fit malus. Media vero sunt, ut divitiae; quae quandoque quidem ordinantur in bonum, scilicet ad eleemosynam; quandoque ad malum, scilicet ad avaritiam; et similiter inopia quandoque ad blasphemiam, quandoque ad sapientiam secundum affectum utentium.

Cyrillus. Dives igitur non parat permanentia horrea, sed caduca; et, quod stultius est, vitae longitudinem sibi taxat; sequitur enim et dicam animae meae: anima, habes multa bona posita in annos plurimos. Sed, o dives, fructus quidem habes in horreis, sed annos plurimos unde poteris obtinere? Athanasius. Si quis autem sic vivat quasi quotidie moriturus, eo quod incerta est naturaliter vita nostra, non peccabit: semper enim maior timor plurimum voluptatis dissolvit. Sed e contrario dives longaevitatem sibi repromittens, ad voluptates aspirat; sequitur enim requiesce, scilicet a labore, comede, bibe, epulare, magno scilicet apparatu. Basilius.

Tam improvidus es erga bona animae, ut escas corporeas animae ascribas: si quidem virtutem habet, si fecunda est operationum bonarum, si Deo adhaesit, bona plurima possidet, et bono gaudio gaudet.

Verum quia totus carnalis es passionibus subiectus, a ventre, non ab anima clamas.

Chrysostomus. Non autem decet vacare deliciis, et impinguare corpus, et attenuare animam, fascemque ei gravare, et tenebras obducere, spissumque velamen: eo quod in deliciis dominativum animae servit, servile vero corporis dominatur. Alimentorum autem indiget corpus, non deliciarum: ut nutriatur, non ut scindatur et fluat: neque enim animae soli, sed et ipsi corpori sunt nocivae deliciae: eo quod ex forti fit debile, ex sano aegrotativum, ex agili grave, ex formoso deforme, ex iuvene veterosum. Basilius.

Permissus autem est deliberare in omnibus, et manifestare propositum proprium, ut condignam mereatur sui affectus sententiam.

Sed dum in abdito loquitur, eloquia eius examinantur in caelo, unde sibi responsa proveniunt; sequitur enim dixit autem illi Deus: stulte, hac nocte animam tuam repetent a te. Audi conveniens tibi stultitiae nomen, quod tibi nullus imposuit hominum, sed ipse Deus. Gregorius Moraliū.

Eadem nocte sublatus est qui multa tempora fuerat praestolatus, ut scilicet qui in longum sibi subsidia colligendo prospexerat, subsequenter diem vel unum minime videret. Chrysostomus in matthaeum et in orat. De Lazaro. Dicit autem repetent a te: exposcebant enim eam forsitan terribiles quaedam virtutes ad hoc Missae; quoniam si de civitate in civitatem transeuntes egeamus ductore, multo magis anima absoluta a corpore, et ad futuram vitam transmigrans, indigebit ducatu.

Ob hoc multoties recusat anima, et regreditur in profundum, cum debet exire a corpore; semper enim stimulat nos conscientia peccatorum, sed praecipue cum debemus trahi ad terribile iudicium. Tunc enim tota congeries criminum innovatur, et prae oculis posita mentem percellit: et sicut carcerati semper quidem dolorosi sunt, tunc autem praecipue cum debent iudici praesentari; sic et anima maxime in ipso tempore de peccato cruciatur et dolet; multo autem magis cum fuerit evulsa. Gregorius Moraliū.

In nocte autem ablata est anima quae in obscuritate cordis est emissa: in nocte ablata est quae considerationis lucem habere noluit, ut quod pati poterat praevideret.

Subdit autem quae autem parasti, cuius erunt? chrysostomus. Hic enim ea deseres, non solum nullum inde percipiens commodum, sed et sarcinam peccatorum portans super humeros propios. Et quae quidem a te congesta sunt, plerumque in manus inimicorum pervenient; a te vero super his ratio requiretur.

Sequitur sic est qui sibi thesaurizat et non est in Deum dives. Beda. Hic enim stultus est, et in nocte rapiendus. Ergo qui vult esse in Deum dives, non sibi thesaurizet, sed pauperibus possessa distribuatur.

Ambrosius. Frustra enim congregat opes qui se his nescit usurum: neque enim nostra sunt quae non possumus auferre nobiscum: sola virtus comes est defunctorum, sola nos sequitur misericordia, quae tabernacula defunctis acquirit aeterna.

#6 Lectio 6

Theophylactus. Paulatim dominus provehit ad perfectiorem doctrinam; docuit enim supra cavendum esse ab avaritia, subdiditque parabolam divitis, insinuans per eam quod stultus est qui superflua cupit; Deinde procedente sermone, neque de necessariis sinit nos sollicitudinem gerere, avaritiae radicem evellens; unde dicit ideo dico vobis; quasi dicat: postquam stultus est qui sibi maiorem vitae mensuram attribuit, et exinde magis efficitur cupidus, nolite solliciti esse animae vestrae quid manducetis; non quia intelligibilis anima comedat, sed quia non videtur aliter animam posse coniunctam manere corpori, nisi dum nutrimur. Vel quia animati corporis est nutrimentum suscipere, congrue animae nutrirī attribuit; nam et virtus nutritiva dicitur anima; ut sic intelligatur: ne solliciti sitis nutritivae parti animae quid edatis. Potest autem etiam corpus mortuum vestiri; unde subdit neque corpori vestro quid induamini. Chrysostomus in matthaeum. Quod autem dicitur nolite solliciti esse, non idem est quod nolite operari, sed nolite rebus mundanis mente affigi: contingit enim aliquem operantem nihil sollicitum esse. Cyrillus.

Praeeminet autem anima cibo, et corpus vestitui; unde subdit anima plus est quam esca, et corpus plusquam vestimentum; quasi dicat: Deus, qui quod maius est exhibuit, quomodo non dabit quod minus est? non ergo multum nostra intentio modicis insistat, nec intellectus noster serviat ad vestitum et victum quaerendum; magis autem cogitet quaecumque salvant animam, et sublevant ad regnum caelorum. Ambrosius. Nihil autem moralius ad faciendam fidem omnia credentibus a Deo posse conferri, quam quod aereus ille spiritus vitale collegium, animae corporisque contubernio foederatum non deficit, nisi cum venerit dies suprema moriendi. Cum igitur anima indumento corporis vestiatur, et vigore animae corpus animetur, absurdum est ut victus nobis copiam defuturam putemus, qui vivendi iugem substantiam consequamur.

#7 Lectio 7

Cyrillus. Sicut supra erigendo nos ad spiritualem audaciam, per aves induxit, dicens: multis passeribus pluris estis vos, sic et nunc ex volatilibus firmam et indubitabilem fiduciam nobis adducit, dicens considerate corvos, quia non seminant neque metunt, scilicet ad acquirendum cibum, quibus non est cellarium, neque horreum, scilicet ad conservandum; et Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis? Beda. Idest, carius vos valetis: quia rationale animal, sicut homo, sublimius ordinatum est in rerum natura, quam irrationabilia, sicut sunt aves. Ambrosius.

Magnum autem quod fide sequamur exemplum: nam volatilibus caeli, quibus nullum exercitium cultionis, nullus de messium fecunditate proventus est, indeficientem providentia divina largitur alimoniam.

Verum est igitur causam inopiae nostrae avaritiam videri: etenim illis idcirco sine labore pabuli usus exuberat, quo fructus ad escam communem datos, speciali quodam nesciunt vindicare dominatu.

Nos communia amisimus, dum propria vindicamus: nam nec proprium quicquam ubi perpetuum nihil, nec certa copia ubi incertus eventus. Chrysostomus in matthaeum. Cum autem posset dominus exemplum ab hominibus sumere qui minime terrena curaverunt, etiam dico, Moysen et iohannem, et ceteros huiusmodi, commemoravit volatilia, sequens vetus testimonium, quod ad apem transmittit et formicam, et alia huiusmodi; quibus naturales

quosdam mores inseruit conditor. Theodoretus. Ideo autem ommissa mentione aliorum volatiliū, corvorum mentionem facit, quia pullos corvorum speciali providentia Deus nutrit: nam corvi pariunt quidem, non autem nutriunt, sed negligunt pullos suos: quibus miro modo ab aere pabulum quadam aura delatum ad os pervenit, quod hiantes suscipiunt, et sic nutriuntur. Forsan etiam et talia per synecdochen dicta sunt, toto significato per partem: unde in matthaeo dominus remittit ad volatilia caeli, hic vero specialiter ad corvos, tamquam gulosiores et rapaciores. Eusebius. In corvis etiam aliquid plus significat: avibus enim colligentibus legumina promptius est alimentum, vescentibus vero carnibus, sicut corvis, difficilius est ad habendum; nec tamen huiusmodi aves defectum pabuli patiuntur propter providentiam Dei diffusam ubique. Utitur autem ad idem et tertio syllogismo, dicens quis autem vestrum cogitando potest adicere ad staturam suam cubitum unum? chrysostomus.

Nota quod animam quidem semel dedit Deus, et eadem perseverat; sed corpus quotidie sumit incrementum. Pertransiens igitur animam quasi non recipientem augmentum, de solo corpore facit mentionem, dans intelligere quod non augetur per solum alimentum, sed provisione divina, per hoc quod nullus nutrimentum accipiendo aliquid ad suam staturam adicere potest; unde concluditur si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis? eusebius. Quasi dicat: si nullus sua cura corpoream ingeniatus est sibi staturam; sed neque termino temporis vitae potest aliquis vel brevissimum tempus horae excogitando adicere, cur oportet superflue de necessariis vitae cogitare? Beda. Illi ergo tegendi corporis curam relinquit, cuius videtis cura factum esse ut tantae staturae corpus habeatis. Augustinus de quaest. Evang.. Cum autem de augenda corporis statura loqueretur, dicit quod minimum est hoc, scilicet Deo corpora operari.

#8 Lectio 8

Chrysostomus in matthaeum.

Sicut superius dominus de alimentis monebat, ita et nunc monet de vestitu, dicens considerate lilia agri, quomodo crescunt: non laborant neque nent, ut scilicet sibi faciant indumenta. Sicut autem supra cum dominus dixit: non seminant volatilia, non reprobavit sementem, sed superfluum curam, sic cum dixit non laborant neque nent, non opus interemit, sed cogitationem. Eusebius. Si quis autem mortalium vult decorari pretioso vestitu, videat oculate quod Deus etiam usque ad flores, qui ex terra oriuntur, multiplicem sui sapientiam propagans, ornavit hos diversis coloribus, tenuibus membranis florum, murice et auro longe meliores tinturas accommodans, adeo quod nec penes aliquem regem deliciosum, nec etiam ipsum Salomonem, qui apud antiquos tam in divitiis quam in sapientia et in deliciis celebris fuit, tam pretiosum opus fuerit inventum; unde sequitur dico autem vobis, quia nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis.

Chrysostomus. Non utitur hic volatiliū exemplo, cygnum commemorans aut pavonem, sed lilia: vult enim utrinque declarare hyperbolem, scilicet ab infirmitate rerum, quae tantum sunt sortitae decorem, et a pretio decoris, qui concessus est liliis; unde postmodum non vocat ea lilia, sed fenum, cum subditur si autem fenum quod in agro est hodie: nec dicit: cras non erit; sed subdit: et cras in clibanum mittetur: neque dicit simpliciter: Deus vestit, sed dicit Deus sic vestit, quod multam habet expressionem; et subdit quanto magis vos? quod est experimentis pretiositatem et providentiam humani generis. Denique, cum increpare deceret, utitur et hic moderantia, non infidelitatis, sed paucitatis fidei arguens, cum subdit pusillae fidei; ut per hoc magis excitet nos ad dictorum persuasionem; ut non solum non cogitemus de vestibus, sed nec affectemus vestimentorum decorem.

Cyrellus. Sufficit enim prudentibus solius causa necessitatis aptum habere vestitum, modestiam non excedentem, et ciborum quod satis est. Sufficiunt etiam sanctis quae sunt in Christo spirituales deliciae, et subsequens gloria. Ambrosius.

Non otiosum autem videtur quod flos vel homini confertur, vel certe plus pene quam hominibus in Salomone praefertur: ut prae claritate coloris Angelorum caelestium gloriam putemus expressam, qui vere mundi istius flores sunt, quod eorum claritatibus mundus ornatur, et bonum odorem sanctificationis aspirant: qui nulla sollicitudine praepediti, nullo usu laboris exerciti, divinae in se liberalitatis gratiam, et caelestis servant dona naturae. Unde bene et hic vestitus gloria sua Salomon, et alibi coopertus ostenditur, quod infirmitatem corporeae naturae, velut virtute quadam mentis adopertam, operum gloria vestiebat. Angeli vero, quorum natura diviniore expers manet iniuriae corporalis, recte licet maximo viro praeferebantur. Nec tamen in nobis misericordiam Dei desperare debemus, quibus per resurrectionis gratiam dominus similem Angelorum speciem pollicetur.

Cyrellus. Absolum autem erat discipulos debentes normam et exemplar conversationis honestae aliis tradere, in ea incidere a quibus discedendum esse oportebat eos consulere. Et ideo dominus subdit et vos nolite quaerere quid manducetis, aut quid bibatis. In hoc etiam dominus consuluit non modicum studio sacrarum praedicationum, monens discipulos sollicitudinem humanam abicere. Beda.

Notandum tamen est, quod non ait: nolite quaerere, aut solliciti esse de cibo, aut potu, aut indumento; sed quid manducetis aut bibatis: ubi mihi videntur argui qui, spreto victu vel vestitu communi, lautiora sibi vel austeriora prae his cum quibus vitam ducunt, alimenta vel indumenta requirunt. Gregorius Nyssenus.

Sed dicetur: aliqui obtinuerunt dominia, honores et divitias, cum orassent; qualiter ergo prohibes nos talia orando quaerere? et quidem quod omnia haec ad divinum consilium pertineant, omnibus patet; haec tamen a Deo conferuntur petentibus, ut discentes Deum nos exaudire in minoribus petitionibus, elevemur ad altiore

affectum; sicut in pueris videmus, qui mox nati maternis adhaerent uberibus; si vero pubuerit parvulus, spernit mammas, quaerit autem monile, aut aliquid talium, quibus oculus delectatur; postquam autem mens cum corpore creverit, cedens cunctis puerilibus desideriis, quaerit a parentibus quae conveniunt vitae perfectae.

Augustinus de quaest. Evang..

Prohibita autem sollicitudine de alimentis, consequenter ne extollantur admonuit, dicens nolite in sublime tolli. Primo enim haec ad necessitatem complendam homo quaerit; cum autem his abundaverit, incipit de talibus superbire. Tale est hoc ac si se vulneratus aliquis iactet, quia habeat multa emplastra in domo, cum illi bonum esset ut vulnera non haberet, et ne uno quidem indigeret emplastro.

Theophylactus. Vel elevationem nihil aliud vocat quam vagum mentis motum, alias aliud meditantis, et ex hoc salientis ad aliud, et sublimia cogitantis. Basilius.

Et ut intelligas huiusmodi elevationem, memento vanitatis propriae iuventutis; si quando manens solus cogitasti de vita et promotionibus, discurrens a principatu in principatum, amplexus es divitias, aedificasti palatia, amicis bene fecisti, ultus es inimicos. Est autem peccatum talis abstractio: intenta enim circa superflua delectatio a veritate seducit; unde convenienter subdit haec enim omnia gentes mundi quaerunt, scilicet voluptatem, divitias et huiusmodi. Gregorius Nyssenus.

Adhibere enim sollicitudinem rebus apparentibus proprium est eorum qui nullam supponunt spem futuri saeculi, neque metum iudicii. Basilius. Sed de necessariis vitae subdit pater autem vester scit quoniam his indigetis. Chrysostomus in matthaicum.

Non dixit: Deus, sed pater, ut ipsos ad maiorem promoveret fiduciam: quis enim est pater qui patiatur necessaria filiis non ministrare? sed et aliud adicit. Non enim poteris dicere, quod pater quidem est, ignorat tamen his nos indigere; nam qui naturam creavit, eius indigentiam novit. Ambrosius. Ostendit autem consequenter nec ad praesens, nec in reliquum fidelibus gratiam defuturam, si modo qui divina desiderant, terrena non quaerant. Indecorum quippe est homines curare de cibo, qui militant pro regno. Novit rex quemadmodum familiam suam pascat, alat et vestiat; unde sequitur verumtamen quaerite primum regnum Dei; et haec omnia adicientur vobis. Chrysostomus.

Non modo regnum, sed etiam opes Christus pollicetur cum eo. Si enim nos a curis eos eripimus qui praetermittentes sua, nostrorum diligentiam habent, multo magis Deus. Beda. Indicat enim aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur: quia nobis in intentione aeternitas, in usu vero temporalitas esse debet.

#9 Lectio 9

Glossa. Postquam dominus temporalium curam a cordibus discipulorum removit, hic excludit ab eis timorem, ex quo superflua cura procedit, dicens nolite timere, pusillus grex. Theophylactus. Pusillum gregem dominus vocat volentes discipulos eius fieri: vel quia in hoc saeculo sancti parvi videntur causa voluntariae paupertatis, vel quia superantur a multitudine Angelorum, qui incomparabiliter praecellunt quae nostra sunt. Beda. Pusillum etiam dominus gregem electorum nominat, vel ad comparisonem maioris numeri reproborum, vel potius ob humilitatis devotionem. Cyrillus. Quare autem timere non debent, ostendit subdens quia complacuit patri vestro dare vobis regnum, quasi dicat: eum qui tam pretiosa largitur, qualiter pigebit erga vos clementiam exercere? quamvis enim hic grex parvus sit et natura, et numero, et gloria, bonitas tamen patris concessit et huic pusillo gregi caelestium spirituum sortem, scilicet regnum caelorum. Ergo ut possideatis regnum caelorum, opes terrenas contemnite; unde subditur vendite quae possidetis et date eleemosynam. Beda. Quasi dicat: nolite timere ne propter regnum Dei militantibus huius vitae necessaria desint; quin etiam possessa propter eleemosynam vendite: quod tunc digne fit, quando quis semel pro domino suo omnibus spretis, nihilominus post hoc labore manuum operatur, unde et victum transigere, et eleemosynam dare queat. Chrysostomus in matthaicum. Non est enim peccatum quod eleemosyna nequeat abolere; antidotum est cuilibet conveniens vulnere: sed et eleemosyna non solum in pecuniis fit, sed et in rebus, dum aliquis alium protegit, dum medicus medetur, dum sapiens consulit. Gregorius Nazianzenus. Vereor autem ne putes pietatis tibi necessitatem non esse, sed arbitrium. Opinabar et ipse hoc; sed terrent me hoedi ad sinistram statuti, non quia rapuerunt, sed quia Christum in egentibus non placaverunt.

Chrysostomus. Nam sine eleemosyna impossibile est regnum videre. Sicut enim fons, si aquas in se continuerit, vitiatur; sic et divites, cum omnia penes se teneant.

Basilius. Sed quaeret aliquis: quid considerantem oportet vendere quae possidentur? numquid tamquam eis naturaliter noxiis, vel propter tentationem accidentem animabus ab eis? ad hoc dicendum est, primo quidem quod singulum eorum quae sunt, si per seipsum malum existeret, non esset creatura Dei; omnis enim creatura Dei bona: consequenter autem, quia mandatum dominicum non docuit abicere tamquam mala quae possidentur, sed dispensare, dicens et date eleemosynam. Cyrillus. Molestum autem forte est hoc mandatum divitibus; sanam tamen mentem habentibus non est inutile: thesaurizant enim sibi regnum caeleste; unde sequitur facite vobis sacculos qui non veterascunt. Beda. Eleemosynas videlicet operando, quarum merces in aeternum maneat: ubi non hoc praeceptum esse putandum est, ut nil pecuniae reservetur a sanctis, vel suis, vel pauperum usibus; cum et ipse dominus, cui Angeli ministrabant, oculos habuisse legatur, a fidelibus oblata conservans; sed ne Deo

propter ista serviatur, et ob inopiae timorem iustitia deseratur. Gregorius Nyssenus. Praecipit autem sensibiles et terrenas opes sursum concedere, quo virtus corruptiva non attingit; unde subdit thesaurum non deficientem in caelis, quo fur non appropriat, neque tinea corrumpit.

Theophylactus. Quasi dicat: hic tinea demolitur, non autem in caelis. Deinde quia tinea quaedam non demolitur, addidit de fure: aurum enim non demolitur tinea, sed fur tollit. Beda.

Sive igitur hoc simpliciter accipiendum est, quod pecunia servata deficiat, data autem proximo, perennem fructum conferat in caelis: seu ita quod thesaurus boni operis si commodi terrestri occasione condatur, facile corruptus intereat: at si caelesti solum intentione congeratur, non exterius hominum favore, quasi a fure qui deforis rapit, non intus inani gloria, quasi a tinea quae interius scindit, valet maculari. Glossa.

Vel fures sunt haeretici, et Daemones, qui ad hoc intenti sunt ut spiritualibus nos spolient. Tinea, quae vestes latenter rodit, invidia est, quae studium bonum lacerat, et compactionem unitatis dissipat. Theophylactus.

Porro, quia non omnia furto tolluntur, addit potioem rationem et nullam prorsus patientem instantiam, dicens ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit: quasi dicat: esto quod nec tinea demolitur, nec fur tollat; hoc ipsum quod est habere cor affixum thesauro sepulto, et divinum opus, scilicet animam, terrae immergere, quanto est dignum supplicio? eusebius. Nam quilibet homo naturaliter dependet ab eo erga quod studet; illuc totum animum applicat ubi totum commodum possidere putavit. Unde si quis in rebus praesentis vitae habeat totam mentem et intentionem, quam cor nominavit, in terrenis versatur: si vero mentem applicaverit ad caelestia, ibi mentem habebit, ut videatur solo corpore cum hominibus conversari, animo vero iam sit aggressus mansiones caelestes. Beda. Hoc autem non solum de pecunia, sed de cunctis passionibus sentiendum est: luxuriosi epulae sunt thesauri, lascivi ludicra, amatoris libido.

#10 Lectio 10

Theophylactus. Postquam suum discipulum modestum statuit dominus, spolians eum qualibet vitae cura et elevatione, iam nunc ad ministrandum inducit, dicens sint lumbi vestri praecincti, idest semper proclives ad exequenda opera domini vestri; et lucernae ardentes, idest, non ducatis vitam in tenebris, sed adsit vobis lux rationis, ostendens vobis agenda et fugienda: est enim hic mundus nox.

Cincti vero lumbos sunt qui practicam exequuntur; nam talis est ministrantium habitus, quibus oportet adesse et lucernas ardentes, idest discretionis donum: ut valeat dignoscere practicus non solum quid oporteat agere, sed et quomodo: alioquin in praecipitium superbiae homines ruunt. Notandum autem quod primo iubet lumbos praecingi, secundo lucernas ardere: nam primo quidem est operatio, Deinde speculatio, quae est illustratio mentis. Ideo studeamus exercere virtutes, ut duas lucernas habeamus ardentes, scilicet conceptum mentis iugiter in anima emicantem, quo nos illustramur, et doctrinam, qua ceteros illuminamus. Maximus. Vel lucernas accensas docet habere per orationem et contemplationem, et spiritualem dilectionem.

Cyrillus. Vel subcingi significat agilitatem et promptitudinem ad sustinenda mala intuitu divini amoris; lucernae autem accensio significat, ut non patiamur aliquos in tenebris ignorantiae vivere.

Gregorius in evang.. Vel aliter. Lumbos praecingimus cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus: viris enim luxuria in lumbis est, feminis in umbilico. A principali igitur sexu lumborum nomine luxuria designatur. Sed quia minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat bonis operibus insudare, additur et lucernae ardentes; quas in manibus tenemus cum per bona opera, proximis nostris lucis exempla monstramus.

Augustinus de quaest. Evang..

Vel docet et lumbos praecingere propter continentiam ab amore rerum saecularium, et lucernas ardentes habere, ut hoc ipsum vero fine et recta intentione fiat.

Gregorius. Sed si utrumque horum agitur, restat ut quisquis ille est, totam spem suam in redemptoris sui adventu constituat; unde subditur et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis. Ad nuptias quippe dominus abiit, quia ascendens in caelum supernam sibi multitudinem Angelorum novus homo copulavit.

Theophylactus. Quotidie etiam in caelis desponsat sanctorum animas, quas ei Paulus vel alius similis offert virginem castam.

Redit autem a nuptiis celebratis in caelis, forsitan quidem universaliter in consummatione totius mundi, quando veniet de caelo in gloria patris; forsitan etiam singulis horis astans inopinate particulari uniuscuiusque consummationi. Cyrillus.

Considera etiam, quod a nuptiis quasi a solemnitate venit, in qua semper existit divinitas: nihil enim potest incorruptibili naturae inferre tristitiam. Gregorius Nyssenus.

Vel aliter. Consummatis nuptiis, et desponsata sibi ecclesia, et admissa ea in thalamum secretorum, praestolabantur Angeli reditum regis ad naturalem beatitudinem; quibus similem fieri decet nostram vitam; ut sicut illi sine malitia conversantes parati fuerint dominicum regressum recipere; sic et nos vigilantes ad obedientiam promptos nos faciamus cum advenerit pulsans; sequitur enim ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant illi. Gregorius in evang.. Venit quippe cum ad iudicium properat; pulsat vero cum iam per aegritudinis molestiam esse mortem vicinam designat. Cui confestim aperimus, si hunc cum amore suscipimus.

Aperire enim iudici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat, et eum quem contempsisse se meminit, videre iudicem formidat: qui autem de sua spe et operatione securus est, pulsanti confestim aperit: quia cum tempus propinquaе mortis agnoverit, de gloria retributionis hilarescit unde subditur beati servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes. Vigilat qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet; qui servat operando quod credit; qui a se torporis et negligentiae tenebras repellit. Gregorius Nyssenus.

Propter hanc igitur vigiliam observandam supra dominus monuit, ut sint lumbi praecincti, et lucernae ardentes: lumen enim oppositum oculis pellit somnolentiam oculorum, lumbi etiam cingulo perstricti reddunt corpus insusceptibile somni; nam qui praecinctus est castitate, et pura conscientia illustratus, perseverat insomnis.

Cyrillus. Cum igitur dominus veniens suos insomnes invenerit, et praecinctos, cor illuminatum habentes, tunc eos promulgabit beatos; sequitur enim amen dico vobis, quia praecinget se: ex quo percipimus quod similia nobis retribuet, dum cum succinctis se praecinget. Origenes.

Erit enim praecinctus iustitia circa lumbos suos, secundum Isaiam. Gregorius.

Per quam praecingit se, idest ad retributionem se praeparat. Theophylactus.

Vel praecinget se in eo quod non totam ubertatem bonorum largitur, sed hanc cohibet secundum certam mensuram.

Quis enim Deum capere potest quantus est? unde seraphim velari dicuntur propter excellentiam divini splendoris.

Sequitur et faciet illos discumbere, idest omnino requiescere: sicut enim discumbens totum corpus facit quiescere, sic in futuro adventu sancti totaliter requiescent.

Hic enim non habuerunt requiem corporis, illic vero simul cum animabus spiritualia corpora incorruptionem sortita, plena gaudebunt quiete. Cyrillus. Faciet igitur illos discumbere, quasi fessos refocillans, apponens spirituales delicias, et statuens dapsilem donorum suorum mensam.

Dionysius ad titum.

Discubitum enim opinamur quietem a multis laboribus, et vitam sine laesione, et conversationem divinam in lumine et regione viventium; universo sancto affectu adimpletam et copiosam donationem omnium donorum, secundum quam laetitia adimplentur; hoc est enim quod Jesus faciet eos recumbere, dans eis perpetuam quietem, et distribuens eis bonorum multitudinem; unde sequitur et transiens ministrabit illis. Theophylactus. Quasi vicem aequalem eis reddens, ut sicut ipsi ministraverunt ei, ita et ipse eis ministret.

Gregorius in evang.. Transiens vero dictum est cum de iudicio ad regnum redit. Vel dominus nobis post iudicium transit, qui ab humanitatis forma in divinitatis suae contemplationem nos elevat.

Cyrillus. Novit autem dominus lubricum fragilitatis humanae ad peccandum; sed quoniam bonus est, desperare non sinit, sed magis miseretur, et dat nobis poenitentiam in salutis antidotum; et ideo subdit et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi. Dividunt enim excubantes in moeniis civitatum, et hostium servantes aggressus, noctem in tres aut quatuor vigiliis. Gregorius.

Prima ergo vigilia primaevum tempus est vitae nostrae, idest pueritia; secunda, adolescentia vel iuventus; tertia autem senectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, custodiat in secunda: et qui in secunda noluit, tertiae vigiliae remedia non amittat: ut qui converti in pueritia neglexit, saltem in tempore iuventutis vel in senectute resipiscat. Cyrillus.

De prima tamen vigilia mentionem non facit, quia pueritia non punitur a Deo, sed veniam meretur. Secunda vero et tertia aetas, debet obedientiam Deo, et vitam honestam ducere ad voluntatem ipsius. Graecus. Vel ad primam vigiliam pertinent diligentius viventes, quasi primum gradum sortiti; ad secundam vero mediae conversationis mensuram tenentes; ad tertiam vero qui sunt infra hos; et idem de quarta putandum est, et, si contingat, de quinta: diversae enim sunt conversationum mensurae, et bonus remunerator metitur unicuique quod dignum est.

Theophylactus. Vel quia vigiliae sunt horae noctis provocantes soporem hominibus, intelligas etiam in vita nostra esse quasdam horas quae faciunt nos beatos, si insomnes reperti fuerimus. Rapuit tibi aliquis facultates, defuncti sunt tibi filii, accusatus es: sed si in his temporibus non feceris contra Dei mandata quidquam, vigilantem te inveniet in secunda et tertia vigilia, idest in tempore malo perniciosum somnum animabus lentis inferente.

Gregorius. Ad excutiendam vero nostrae mentis desidia, etiam exteriora damna per similitudinem ad medium deducuntur; nam subditur hoc autem scitote: quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam.

Theophylactus. Quidam hunc furem intelligunt esse diabolum, domum animam, patrefamilias hominem: non tamen videtur haec acceptio consonare sequentibus: adventus enim domini comparatur huic furi tamquam ex inopinato proveniens, secundum illud apostoli: dies domini sicut fur, ita in nocte veniet; unde et hic subditur et vos estote parati: quia qua hora non putatis filius hominis veniet. Gregorius in evang..

Vel aliter. Nesciente patrefamilias, fur domum perfodit: quia dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors veniens carnis nostrae habitaculum irrumpit; furi autem resisteret si vigilaret: quia adventum iudicis, qui occulte animam capit, praecavens, ei poenitendo occurreret, ne impenitens periret. Horam vero ultimam dominus idcirco nobis voluit esse incognitam, ut dum illam praevidere non possumus, ad illam sine intermissione praeparemur.

#11 Lectio 11

Theophylactus. Petrus, cui iam commissa ecclesia fuerat, quasi omnium curam gerens, inquit utrum ad omnes dominus parabolam protulisset; unde dicitur ait autem ei Petrus: domine, ad nos dicis parabolam hanc, an ad omnes? Beda. Duo dominus in praemissa parabola monuerat; et se videlicet subito venturum, et illum eos paratos expectare debere.

Sed de quo horum, an de utroque Petrus interrogaverit, quosve sibi sociisque suis comparaverit, cum ait ad nos dicis, an ad omnes? non facile patet. Et quidem in eo quod ait nos, et omnes, non alios quam apostolos apostolorumque similes et ceteros fideles; vel christianos et infideles, vel eos qui viritim, idest sigillatim morientes, sui iudicis adventum nolentes volentesque suscipiunt, et eos qui in universali iudicio vivi sunt in carne reperiendi, significare putandum est. Mirum est autem si Petrus dubitavit, vel omnibus sobrie et pie et iuste vivendum expectantibus beatam spem; vel inopinatum singulorum et omnium futurum esse iudicium. Unde restat intelligi, his scilicet duobus iam bene cognitis, ea quae nescire poterat, quaesisse; videlicet si sublimia illa vitae caelestis instituta, quibus possessa vendere, sacculos qui non veterascerent facere, lumbis praecinctis lucernisque ardentibus vigilare praeceperat, ad apostolos solum similesque eorum, aut ad omnes qui salvandi sunt, pertineant.

Cyrillus. Validam autem mentem habentibus conveniunt ardua et excellentia mandatorum sanctorum; his vero qui nondum ad hanc virtutem attigerunt conveniunt ea a quibus difficultas excluditur: unde dominus exemplo manifestissimo utitur, ostendens mandatum praemissum convenire his qui admissi sunt in gradum discipulorum; sequitur enim dixit autem dominus: quis, putas, est fidelis dispensator? Ambrosius. Vel aliter. Superioris quidem in omnes praecepti forma est generalis; verum series sequentis exempli dispensatoribus, hoc est sacerdotibus, videtur esse proposita; unde sequitur dixit autem dominus: quis, putas, est fidelis dispensator et prudens quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? theophylactus.

Quasi dicat: praedicta parabola communiter omnes fideles attingit; sed quid vobis apostolis et doctoribus conveniat, audiatis. Quaero enim quis dispensator inveniatur in se habens fidelitatem et prudentiam: sicut enim in dispensationibus facultatum, sive aliquis incautus sit fidelis domino existens, sive etiam prudens sit et infidelis, dispereunt res domini; sic et in rebus divinis opus est fidelitate et prudentia: novi enim multos Deum colentes et fideles; quia vero non poterant prudenter ecclesiastica tractare negotia, non solum possessiones, sed etiam animas destruebant, utentes in peccatores indiscreta virtute per immoderata poenitentiae mandata, vel importunam mansuetudinem.

Chrysostomus in matthaeum.

Quaerit autem hic dominus non quasi fidelem et prudentem dispensatorem ignorans, sed volens innuere raritatem rei, et huiusmodi praesulatus magnitudinem.

Theophylactus. Quisquis ergo fidelis fuerit inventus et prudens, praesideat familiae domini, ut singulis temporibus det tritici mensuram, vel sermonem doctrinae, quo pascantur animae, vel operum exemplum, quo vita informetur. Augustinus de quaest. Evang.. Mensuram autem dicit propter modum capacitatis quorumcumque audientium. Isidorus. Additum est etiam in tempore, quod beneficium non suo tempore datum redditur cassum, et nomen beneficii perdit. Idem panis esurienti quidem appetibilis est, satiato autem non multum. De huius autem servi dispensatoris praemio subdit, dicens beatus ille servus quem cum venerit dominus, invenerit sic facientem. Basilius.

Non dicit agentem a casu, sed sic facientem: non enim vincere solum convenit, sed etiam certare legitime: hoc autem est sic singula exequi sicut recipimus in mandatis.

Cyrillus. Sic ergo fidelis servus et prudens, opportuno tempore distribuens prudenter cibaria famulis, hoc est spirituales escas, beatus erit, iuxta dictum salvatoris: in hoc scilicet quod obtinebit adhuc maiora, et merebitur praemia familiaribus debita; unde sequitur vere dico vobis, quia super omnia quae possidet constituet illum. Beda. Quanta enim inter bonos auditores et bonos doctores est meritorum distantia, tanta est etiam praemiorum: hos enim, adveniens, cum vigilantes invenerit, faciet discumbere; illos autem cum fideliter prudenterque dispensantes invenerit, super omnia quae possidet constituet, idest super omnia caelestis regni gaudia: non utique ut horum soli dominium teneant; sed ut eorum abundantius ceteris sanctis aeterna possessione fruuntur.

Theophylactus. Vel super omnia bona sua constituet eum, non solum super suam familiam, sed ut tam terrena quam caelestia ei obediant; qualis fuit Jesus Nave et elias; alter soli, alter nubibus mandans: et omnes sancti, quasi Dei amici, rebus Dei utuntur. Quicumque etiam vitam virtuose peragit, et servos suos, idest iram et concupiscentiam, recte disposuit, exhibens temporibus singulis mensuram frumenti, irae quidem, ut afficiatur in habentes odio Deum, concupiscentiae vero ut necessaria utatur carnis provisione, ordinans eam in Deum: talis, inquam, constituetur super omnia quae possidet dominus, dignus omnia per speculativum intellectum intueri.

Chrysostomus in matthaeum.

Dominus autem non solum ex honore bonis reservato, sed ex minis poenae in malos corrigit auditorem; unde sequitur quod si dixerit servus ille in corde suo: moram facit dominus meus venire. Beda.

Nota, inter vitia servi mali ascriptum quod tardum domini sui reditum putaverit; non autem inter boni virtutes annumeratum, quod hunc citum speraverit, sed tantum fideliter ministraverit. Nil ergo melius est quam ut

patienter sustineamus ignorare quod sciri non potest; sed tantum laboremus ut idonei inveniamur. Theophylactus.

Ex eo autem quod non consideratur hora finis, multa peccata eveniunt: nam si cogitaremus dominum venire, et praesto esse terminum vitae nostrae, minus utique peccaremus; unde sequitur et coeperit percutere pueros et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari. Beda. In hoc servo cunctorum praesulum malorum narratur damnatio: qui neglecto domini timore, non modo ipsi luxuriae vacant, sed etiam subditos iniuriis stimulant; quamvis et typice possit intelligi pueros et ancillas percutere, corda infirmorum pravo exemplo vitare; edere autem, bibere et inebriari, facinoribus et saeculi illecebris, quae hominem dementant, occupari. De eius autem poena subditur veniet dominus servi illius die qua non sperat, scilicet iudicii vel mortis, et dividet eum. Basilius. Non quidem dividitur corpus, ut hoc quidem exponatur tormentis, illud vero dimittatur: nam fabulosum est hoc, neque iusti iudicii, cum deliquerit totum, dimidium pati poenam: nec anima secatur, tota criminosa conscientiam possidens, et cum corpore mala cooperans; sed divisio eius est perpetua alienatio animae a spiritu. Nunc enim etsi non sit gratia spiritus indignis, videtur tamen utcumque adesse, conversionem eorum expectans ad salutem; tunc vero totaliter amputabitur ab anima. Spiritus ergo sanctus et bravium est iustorum, et prima condemnatio peccatorum, quoniam eum indigni amittent. Beda. Vel dividet eum, a fidelium consortio segregando, et eis qui nunquam ad fidem pertinuerant sociando; unde sequitur partemque eius cum infidelibus ponet; quia qui suorum et domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior, ut ait apostolus. Theophylactus. Recte etiam infidelis dispensator cum infidelibus partem accipiet, quia vera caruit fide.

#12 Lectio 12

Theophylactus. Hic nobis dominus maius aliquid et terribilius ostendit; non enim solum dispensator infidelis accepta privabitur gratia, ut nihil eum iuvet ad vitandum supplicia; sed magis fiet ei damnationis causa dignitatis immensitas; unde dicitur ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Chrysostomus in matthaeum.

Non enim similiter in omnibus omnia iudicantur, sed maior cognitio fit maioris poenae materia: unde sacerdos eadem peccans cum populo, multo graviora patietur. Cyrillus. Homo enim perspicax, qui turpioribus suam voluntatem inclinavit, inexcusabile peccatum commisit, quasi propter malitiam recedens a domini voluntate; sed homo rusticanus rationabilius implorabit veniam vindicantis; unde subditur qui autem non cognovit, et fecit digna, plagis vapulabit paucis.

Theophylactus. Hic obiciunt aliqui: merito punitur qui sciens voluntatem domini, non prosequitur; sed cur punitur ignorans? quia cum ipse scire potuisset, noluit; sed pigritans ipse fuit ignorantiae suae causa.

Basilius. Sed dices: si hic quidem multa sustinet verbera, hic autem pauca, qualiter dicunt quidam, quod non imponit finem supplicii? sed sciendum est, quod hoc quod hic dicitur non numerum poenarum, sed differentiam indicat: potest enim aliquis esse dignus inextinguibili flamma, vel remissiori, vel intensiori; et indeficienti verme, vel mitius torquente, vel fortius.

Theophylactus. Ostenditur autem consequenter quare doctoribus et scientibus intensior poena debeatur, cum dicitur omni autem cui multum datum est, multum quaeretur ab eo, et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

Datur quidem doctoribus gratia faciendi miracula; sed commendatur eis sermonis et doctrinae gratia. Sed in dato quidem non dicit aliquid plus petendum, sed in commendato sive deposito: nam gratia verbi incremento eget, et a doctore requiritur amplius: non enim decet eum torpere, sed augere verbi talentum. Beda. Vel aliter.

Multum saepe datur etiam quibusdam privatis, quibus etiam cognitio dominicae voluntatis et exequendi quae cognoscunt facultas impenditur; multum autem commendatur illi cui cum sua salute dominici quoque gregis pascendi cura committitur.

Maiori ergo gratia donatos, si deliquerint, maior vindicta sequetur; mitissima autem omnium poena erit eorum qui praeter peccatum quod originaliter traxerunt, nullum insuper addiderunt; et in ceteris qui addiderunt tanto quilibet ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem.

#13 Lectio 13

Ambrosius. Dispensatoribus, idest sacerdotibus, praemissa videntur esse proposita, quo sciant sibi gravem in futurum poenam esse subeundam, si familiam domini gubernare neglexerint. Sed quia exiguus est profectus metu supplicii ab errore revocari, ideo dominus ad quaerendam cupiditatem divinitatis inflammat, dicens ignem veni mittere in terram: non utique illum consumptorem bonorum, sed bonae voluntatis auctorem, qui aurea dominicae domus vasa meliorat, fenum vero consumit et stipulam. Cyrillus. Mos est autem sacrae Scripturae ignem quandoque dicere sacros et divinos sermones; sicut enim qui aurum et argentum purgare noverunt, per ignem consumunt eorum sorditiem; sic salvator per evangelica documenta in virtute spiritus abstergit intellectum eorum qui credunt in eum. Hic est igitur ignis salubris et utilis, quo habitatores terrae, frigidi quodammodo et extincti propter peccatum, incalescunt ad pietatis vitam. Chrysostomus. Terram enim ad praesens vocat, non eam quam pedibus terimus, sed plasmatam manibus eius, scilicet hominem, cui dominus ignem ingerit ad

consumptionem peccatorum et innovationem animarum. Titus. Est autem intelligendum eum de caelo venisse; non enim, si de terra venisset in terram, diceret ignem veni mittere in terram. Cyrillus.

Huius autem ignis dominus accelerabat incendium; unde sequitur et quid volo nisi ut accendatur? credebant enim iam quidam ex Israel, quorum exordium fuerant venerandi discipuli; sed ignis semel in Iudaea accensus totum orbem occupare debebat, consummata tamen passionis eius dispensatione; unde sequitur baptismo autem habeo baptizari. Nam ante venerabilem crucem, et eius resurrectionem a mortuis, in sola Iudaea fiebat mentio praedicationis et miraculorum ipsius: postquam autem principem vitae insanientes occiderunt, tunc apostolis praecepit dicens: euntes, docete omnes gentes. Gregorius super Ezech..

Vel aliter. Ignis in terram mittitur cum per ardorem sancti spiritus afflata terrena mens a carnalibus suis desiderii crematur; succensa autem spirituali amore, malum quod fecit plangit, et sic terra ardet quando accusante se conscientia, cor peccatoris in dolore poenitentiae crematur. Beda. Addit autem baptismo habeo baptizari; idest sanguinis proprii tinctione prius habeo perfundi; et sic corda credentium spiritus igne inflammare. Ambrosius. Tanta autem est domini dignatio ut infundendae nobis devotionis, et consummandae perfectionis in nobis, et maturandae pro nobis passionis studium sibi inesse testetur; unde sequitur et quomodo coarctor usque dum perficiatur? quidam codices habent et coangor, idest contristor: cum enim in se nihil habuerit quod dolet, nostris tamenangebatur aerumnis, et tempore mortis moestitiam praetendebat, quam non ex metu mortis suae, sed ex mora nostrae redemptionis assumpserat. Qui enim usque ad perfectionem angitur, de perfectione securus est: quia eum conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit: nam qui corpus suscepit, omnia debuit subire quae corporis sunt, ut esuriret, sitiret, angeretur et contristaretur. Divinitas autem per hos affectus nescit commutari.

Simul etiam ostendit quod in certamine passionis mors corporis, absolutio anxietudinis, non coacervativa sit doloris.

Beda. Quomodo autem post baptismum suae passionis, post ignis spiritualis adventum terra sit arsura, declarat subdens putatis quia pacem veni dare in terram? non, dico vobis, sed separationem. Cyrillus.

Quid dicis, domine? non venisti pacem daturus qui factus es nobis pax, pacificans per crucem caelestia et terrestria: qui dixisti: pacem meam do vobis. Sed manifestum est quod utilis quidem est pax; quandoque autem damnosa, et separans ab amore divino, per quam scilicet consentitur his qui a Deo dissident: et ob hoc foedera terrena docuit vitare fideles; unde sequitur erunt enim quinque ex hoc in domo una divisi; tres in duos, et duo in tres dividuntur, pater in filium. Ambrosius. Cum sex personarum videatur facta subiectio, patris et filii, matris et filiae, socrus et nurus; quinque tamen sunt, quia eadem mater quae socrus accipi potest: quae enim est mater filii, socrus eius uxoris est. Chrysostomus.

Per hoc autem futurum eventum protulit. Contingebat enim in eadem domo aliquem esse fidelem, cuius pater vellet eum ad infidelitatem protrahere; sed intantum praevaluit virtus doctrinae Christi, ut filii patres dimitterent, matresque filiae, et liberos parentes. Libuit enim fideles Christi non solum contemnere propria, sed et cuncta simul pati, dummodo cultu fidei non careant. Si autem purus homo esset, unde suppeteret ei hoc posse meditari, quod a patribus plus amaretur quam filii, et a filiis plusquam patres, et a viris plusquam coniuges; et hoc non in una domo aut centum, sed ubique terrarum: et non solum hoc praedixit, sed etiam opere consummavit. Ambrosius. Mystica autem interpretatione domus una, homo unus est. Duos autem legimus frequenter, animam et corpus; quod si duobus convenerit, efficit utraque unum: aliud est quod servit; aliud cui subicitur. Tres autem animae affectiones sunt: una rationalis, alia concupiscibilis, tertia irascibilis.

Duo ergo in tres, et tres in duo dividuntur.

Etenim per adventum Christi homo, qui erat irrationabilis, rationalis factus est. Eramus carnales, terreni; misit Deus spiritum suum in corda nostra, facti sumus filii spirituales. Possumus etiam dicere, quod in hac domo sunt alii quinque, idest odor, tactus, gustus, visus et auditus. Si ergo secundum ea quae audimus, aut legimus sensu visus atque auditus, excludamus superfluas voluptates corporis, quae gustu tactuque et odore percipiuntur; duo in tres dividimus, eo quod mentis habitus vitiorum non capiatur illecebris. Aut si quinque sensus acceperimus corporales, vitia iam corporis et peccata se separant. Possunt etiam caro videri atque anima ab odore, tactu gustuque luxuriae separata: fortior enim rationis sexus velut in viriles fertur affectus, haec molliorem studet tenere rationem. Ex his itaque diversarum cupiditatum motus inolevit; sed ubi in se anima redit, degeneres abiurat heredes; caro quippe cupiditatibus suis, quas sibi ipsa generavit, tamquam sentibus mundi doluit esse confixam: sed velut corporis quaedam atque animae nurus, voluptas motui pravae cupiditatis innubit. Ergo quamdiu mansit in una domo, conspirantibus vitiis, individua consensio, nulla videbatur esse divisio; ubi vero Christus ignem, quo delicta cordis exureret, vel gladium, quo secreta penetrantur, misit in terras; tunc caro atque anima regenerationis innovata mysteriis, copulam posteritatis eliminat, ut dividantur parentes in filios, dum intemperans motus intemperantiam abdicat, et anima declinat consortium culpae. Filii quoque in parentes dividuntur, dum renovati homines vitia vetusta declinant, voluptasque adolescentior seriosae domus refugit disciplinam. Beda. Vel aliter. Per tres significantur qui fidem trinitatis habent; per duo infideles, qui a fidei unitate dissentiunt. Pater autem diabolus est, cuius filii imitando eramus; sed postquam venit ignis ille caelestis, nos ab invicem separavit, et ostendit alterum patrem, qui est in caelis. Mater synagoga, filia est ecclesia primitiva, quae et eandem, de qua genus ducit, synagoga fidei persecutricem sustinuit, et ipsa eidem

synagogae fidei veritate contradixit. Socrus synagoga, nurus ecclesia de gentibus: quia sponsus ecclesiae Christus filius est synagogae secundum carnem. Synagoga ergo in nurum et in filiam est divisa, quae credentes de utroque populo persequitur; sed et illae in socrum et in matrem sunt divisae, quia nolunt carnalem circumcisionem suscipere.

#14 Lectio 14

Theophylactus. Cum de praedicatione disceptasset, et eam nominasset gladium, poterant audientes turbari, nescientes quid diceret; et ideo dominus subdit, quod sicut aereas dispositiones per quaedam signa cognoscunt, sic deberent eius adventum cognoscere; et hoc est quod dicit cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: nimbus venit, et ita fit; et cum Austrum flantem, dicitis, quia aestus erit, et ita fit; quasi dicat: verba mea et opera mea me indicant contrarium vobis: potestis igitur coniectare quia non veni pacem dare, sed imbrem et turbinem.

Ego enim sum nubes, et venio ab occasu, idest ab humana natura pridem multa induta peccatorum caligine: veni etiam ponere ignem, idest aestum incitare: sum enim Auster ventus calidus, et oppositus boreali frigiditati. Beda. Vel qui ex elementorum immutatione flatum aurarum, quia voluerunt, facillime praenoscerere potuerunt, possent etiam si vellent tempus adventus domini ex dictis intelligere prophetarum. Cyrillus. Prophetae enim multifarie praenuntiaverunt Christi mysterium. Decebat ergo, si prudentes essent, ad futura prospectum intendere; nec ignorare futuras tempestates post vitam praesentem valerent: erit enim ventus et pluvia et supplicium futurum per ignem; et hoc significatur cum dicitur nimbus venit. Decebat etiam salutis tempus non ignorare, scilicet adventum salvatoris, per quem perfecta pietas intravit mundum; et hoc significatur cum dicitur dicitis, quia aestus erit. Unde in eorum reprehensionem subditur hypocritae, faciem caeli et terrae nostis probare; hoc autem tempus quomodo non probatis? basilius in Exameron.

Est autem notandum, quod necessariae sunt humanae vitae siderum coniecturae, dummodo quis ultra mensuram non perquirat eorum indicia. Est enim nonnulla de pluviis futuris percipere; plura quoque de aestibus, et impetu ventorum, vel particularibus vel universalibus, vel violentis vel levibus. Quanta vero commoditas ex eorum coniectura vitae praestetur, quis nescit? interest enim nautae pronosticari procellarum pericula, viatori mutationem aeris, colono fructuum copiam. Beda. Sed ne aliqui de turba se propheticae lectionis ignaros, temporum cursus probare non posse causarentur, vigilanter adiungit quid autem et a vobis ipsis non iudicatis quod iustum est? ostendens eos, etsi litteras nesciant, naturali tamen ingenio posse dignoscere eum, qui opera fecit quae nullus alius fecisset, supra hominem et Deum esse: unde post huius saeculi iniustitias, iustum creatoris iudicium esse venturum. Origenes in Lucam.

Nisi autem esset nobis natura insitum id quod iustum est iudicare, nunquam salvator hoc diceret.

#15 Lectio 15

Theophylactus. Postquam ostendit dominus laudabilem discordiam, ex hinc docet laudabilem pacem, cum dicit cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo; quasi dicat: cum trahit te adversarius ad iudicium, da operam, idest omnibus modis excogites, ut absolvaris ab illo. Vel da operam; idest, etsi nihil habeas, mutuum accipe, ut absolvaris ab illo, ne te coram iudice conveniat; unde sequitur ne forte trahat te apud iudicem, et iudex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem. Cyrillus. In quo angustias patieris donec etiam novissimum assem exigent: et hoc est quod subdit dico tibi, non exibus inde, donec etiam novissimum minutum reddas. Chrysostomus in matthaeum.

Videtur mihi de praesentibus iudicibus dicere, et de itinere ad praesens iudicium et de carcere huius mundi: per haec enim quae apparent et in promptu sunt, irrationabiles homines se corrigere consueverunt: frequenter enim non solum ex futuris bonis vel malis commonet, sed etiam ex praesentibus, propter grossiores auditores. Ambrosius. Vel adversarius noster diabolus est, qui serit illecebras delictorum, ut habeat in supplicio participes quos habuit in errore consortes: adversarius etiam nobis est omnis vitiorum usus: denique adversaria est nobis mala conscientia, quae nos et hic afficit, et in futurum accusabit et prodet. Demus igitur operam ut dum in hoc sumus vitae curriculo constituti, tamquam a malo adversario, ita ab improbo liberemur actu; ne dum imus cum adversario ad magistratum, in via nostrum condemnet errorem. Quis autem est magistratus nisi penes quem omnis potestas est? hic autem magistratus tradit reum iudici, ei scilicet cui vivorum et mortuorum tribuit potestatem, scilicet Jesu Christo, per quem occulta redarguuntur, et improbi operis poena mandatur. Ipse exactori tradit, et in carcerem mittit; dicit enim: tollite et mittite illum in tenebras exteriores. Et exactores suos monstrat esse Angelos, de quibus dicit: exhibunt Angeli, et separabunt malos de medio iustorum, et mittent eos in caminum ignis. Sed subditur dico tibi: non exies inde donec etiam novissimum minutum reddas. Si enim qui pecuniam solvunt, non prius evacuant fenoris nomen quam totius sortis usque ad minimum quocumque solutionis genere quantitas universa solvatur; sic compensatione caritatis actuumque reliquorum, vel satisfactione quacumque peccati poena dissolvitur.

Origenes. Vel aliter. Quatuor personas hic ponit, adversarii, principis, exactoris, et iudicis; apud matthaeum vero persona praetermissa est principis, et pro exactore minister insertus. Discrepant etiam, quod ille quadrantem, iste minutum posuit; uterque autem dixit novissimum.

Cunctis autem hominibus duos Angelos adesse legimus; malum qui adversa exhortatur, bonum qui optima persuadet.

Ille autem adversarius noster, quotiescumque peccamus, exultat, sciens quoniam habet potestatem apud principem saeculi huius, qui se miserat, exultandi et gloriandi. In Graeco autem cum articulo tu, qui singularitatis significator est, adversarium posuit, ut ostenderet singulis hominibus singulos adversarios esse, qui ubique eos sequantur; principem vero sine articulo posuit, ne certum videretur ostendere, sed unum de pluribus: non enim unusquisque nostrum habet proprium principem, sed suae genti communem. Da ergo operam ut libereris ab adversario tuo, sive a principe, ad quem te adversarius trahit, habendo sapientiam, iustitiam, fortitudinem et temperantiam. Si autem dederis operam, esto in eo qui dicit: ego sum via; alioquin trahet te adversarius ad iudicem. Dicit autem trahit, ut ostendat nolentes ad condemnationem compelli. Iudicem autem alium nescio nisi dominum nostrum Jesum Christum, qui tradit exactori. Singuli exactores proprios habemus: dominantur exactores, si debuerimus aliquid: si omnibus universa reddidero, nemo exactor est, et intrepida mente respondeo: nihil tibi debeo. Quod si debitor fuero, mittet me exactor in carcerem, nec patietur exire, nisi debitum omne persolvero: non enim habet exactor potestatem ut mihi saltem quadrantem concedat. Qui donavit debitori quingentos denarios, et alii quinquaginta, dominus erat; iste qui exactor est, dominus non est; sed a domino ad exigenda debita praepositus. Novissimum autem minutum dicit gracile et tenue: peccata enim nostra aut pingua sunt, aut tenuia. Beatus igitur est qui non peccat. Secundo autem si tenue peccatum habeat, inter ipsa quoque tenuia diversitas est: alioquin non diceret donec novissimum redderet minutum.

Si enim parum debet, non egredietur nisi solvat minimum quadrantem; qui autem magno debito fuit obnoxius, infinita ei ad reddendum saecula numerabuntur.

Beda. Vel aliter. Adversarius noster in via est sermo Dei contrarius nostris carnalibus desideriis in praesenti vita: a quo liberatur qui praeceptis eius subditur: alioquin tradetur iudici, quia sermone domini contempto, peccator reus tenebitur in examine iudicis: quem iudex exactori tradet, idest maligno spiritui, ad ultionem: qui mittetur in carcerem, idest in infernum; ubi quia semper solvere poenas patiendo, sed nunquam persolvendo, veniam consequi non poterit, numquam exinde exibat; sed cum terribilissimo serpente diabolo perpetuas poenas luet.

|+13 Capitulus 13

|#1 Lectio 1

Glossa. Quia de poenis peccantium fecerat mentionem, opportune nuntiatur quorundam peccantium poena, ex cuius exemplo etiam aliis peccatoribus poenam comminatur; unde dicitur aderant quidam ipso in tempore nuntiantes illi de Galilaeis, quorum sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificiis eorum. Cyrillus. Erant enim sequaces dogmatum Iudae Galilaei, cuius mentionem Lucas in actibus apostolorum fecit, qui dicebat: non oportet quemquam vocari dominum: unde quamplures eorum, quia caesarem non fatebantur dominum, a Pilato puniti sunt.

Dicebant etiam non oportere alias a statutis victimis in lege Moysi offerre Deo; unde prohibebant statutas a populo victimas pro salute imperatoris et populi Romani offerre. Pilatus ergo indignatus in Galilaeos, iussit inter ipsas victimas, quas ritu legis se offerre putabant, occidi, ita quod sanguis offerentium oblati victimis misceretur. Credente autem vulgo, iustissime praedictos talia passos esse, quasi scandala seminantes in populo, incitantes principes in odium subditorum, narraverunt haec salvatori, volentes percipere quid ei super hoc videretur. Ipse autem peccatores hos esse ponit; non tamen hic asserit talia passos esse, tamquam peiores non patientibus; unde sequitur et respondens dixit illis: putatis quod hi Galilaei prae omnibus Galilaeis peccatores fuerunt, quia talia passi sunt? non, dico vobis.

Chrysostomus. Punit enim Deus quosdam peccatorum, amputans eorum nequitiam, et poenam illis statuens leviolem, et plene semovens eos ab aliis, et viventes in malitia corrigens per horum damnationem. Rursus alios hic non punit, ut si sibi caverint poenitentes, praesentem poenam effugiant, et futurum supplicium: si vero perseveraverint, maius patiantur tormentum. Titus. Manifestat et hic, quia quaecumque ex iudiciis accidunt in reorum supplicium, non solum iudicantium potestate, sed etiam nutu Dei contingunt; unde sive iusta conscientia puniat iudex, sive aliud intendens condemnet, commendandum est negotium divinae censurae.

Cyrillus. Removens ergo populares ab intestinis insidiis occasione religionis concitatis, subiungit sed nisi poenitentiam habueritis, et nisi cessaveritis conspirare contra principes, quod nutu divino non agitis, omnes simul, vel similiter, peribitis, et vester sanguis vestris victimis coniungetur. Chrysostomus.

In hoc autem ostendit quod illos permisit talia pati, ut viventes alienis periculis territi fierent regni heredes. Quid igitur, dices, ut melior ego fiam, ille punitur? non ideo; sed punitur quidem propter propria crimina; fit vero ex hoc videntibus salutis materia. Beda. Sed quia poenitentiam non habuerunt, quadragesimo dominicae passionis anno venientes Romani, quos designabat Pilatus ad eorum gentes pertinens, et incipientes a Galilaea, unde dominica praedicatio coeperat, radicibus impiam gentem deleverunt; et non solum atria templi, quo sacrificia deferri consueverant, sed interiora domus humano sanguine foedarunt. Chrysostomus.

Iterum autem alii decem et octo obruti fuerant a quadam turre; de quibus eadem subdit, dicens sicut illi decem et octo super quos cecidit turris in siloa, et occidit eos, putatis quia et ipsi debitores fuerunt praeter omnes homines

habitantes in ierusalem? non, dico vobis. Non enim hic omnes punit, dans aliis inducias poenitendi; nec tamen cunctos futurae punitioni reservat, ne plures providentiam abnegarent. Titus. Una autem turris comparatur toti civitati, ut pars totum perterreat; unde subditur sed si non poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis; quasi dicat: tota civitas Paulo post occupabitur, si perseveraverint indigenae in infidelitate.

Ambrosius. Mystice autem in illis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum, figura quaedam videtur, eos tangens, qui coactu diabolico non pure offerunt sacrificium, quorum oratio est in peccatum, sicut de Iuda scriptum est, qui proditorem sanguinis dominici inter sacrificia positus cogitabat. Beda. Pilatus enim, qui interpretatur os malleatoris, diabolus significat, semper caedere paratum; sanguis peccatum, sacrificia bonas actiones expriment. Pilatus ergo sanguinem Galilaeorum cum sacrificiis eorum miscet, quando diabolus eleemosynam et cetera bona fidelium, vel carnis delectatione, vel humanae laudis ambitione, vel qualibet alia peste commaculat. Illi etiam hierosolimytae a ruina turris oppressi significant Iudaeos, qui poenitere noluerunt, cum moenibus suis esse perituros. Non frustra decem et octo, qui numerus apud Graecos ex I et e, hoc est eisdem litteris quibus nomen Jesu incipit, exprimitur: significat enim Iudaeos hinc maxime perituros, quod nomen salvatoris recipere noluerunt. Illa turris significat illum qui est turris fortitudinis, quae merito est in siloe, quae interpretatur missus; significat enim eum qui missus a patre venit in mundum, qui omnes super quos cecidit conteret.

#2 Lectio 2

Titus. Iactabant se Iudaei ex eo quod decem et octo perierant; ipsi vero omnes remanserunt illaesi; unde proponit eis fici parabolam; dicit enim dicebat autem hanc similitudinem: arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua. Ambrosius.

Vinea domini Sabaoth erat quam dedit in rapinam gentium. Apta autem synagogae arboris istius comparatio est: quia sicut arbor ista redundans foliis fluentibus, spem possessoribus suis cassa speratorum proventuum expectatione destituit: ita etiam in synagoga dum doctores eius operibus infecundi, verbis tamen velut foliis redundantibus gloriantur, inanis umbra legis exuberat. Haec etiam sola arbor ab initio germinat poma pro floribus, et poma decident ut poma succedant; manent tamen aliqua priorum perrara, nec decidunt. Etenim primus synagogae populus velut inutilis decidit fructus ut de pinguedine religionis antiquae novus ecclesiae populus emergeret; primo tamen ex Israel, grossi maturescentis exemplo, pulcherrimorum gratia fructuum caeteris praestiterunt: quibus dicitur: sedebitis super duodecim thronos. Nonnulli tamen ficum istam non synagogae, sed malitiae et improbitatis figuram putant: hi tamen in nullo distant, nisi quod pro specie genus eligunt.

Beda. Ipse autem dominus synagogam per Moysen instituit, in carne natus apparuit, et crebrius in synagoga docens fructum fidei quaesivit, sed in Pharisaeorum mente non invenit; unde sequitur et venit fructum quaerens in illa, et non invenit. Ambrosius. Quaerebat autem dominus, non quia fructum ficulneae deesse nesciret; sed ut ostenderet in figura, quia fructum synagoga iam habere deberet.

Denique ex sequentibus docet non se ante tempus venisse, qui per triennium venit; sic enim habes: dixit autem ad cultorem vineae: ecce anni tres sunt ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac et non invenio. Venit ad Abraham, venit ad Moysen, venit ad mariam, hoc est, venit in signaculo, venit in lege, venit in corpore: adventum eius ex beneficiis recognoscimus: alibi purificatio, alibi sanctificatio, alibi iustificatio est; circumcisio purificavit, lex sanctificavit, gratia iustificavit.

Ergo populus Iudaeorum neque purificari potuit, quia circumcisionem corporis, non animi habuit; neque sanctificari, quia virtutem legis ignorans, carnalia magis quam spiritualia sequebatur; neque iustificari, quia delictorum suorum poenitentiam non gerens, gratiam nesciebat.

Merito ergo nullus fructus in synagoga inventus est; et ideo iubetur excidi; sequitur enim succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat? bonus autem cultor, et fortassis ille in quo ecclesiae fundamentum est, praesagiens, alterum ad gentes, se autem ad eos qui ex circumcisione sunt, esse mittendum, religiose ne excidatur intervenit, fretus vocatione sua etiam populum Iudaeorum per ecclesiam posse salvari; unde sequitur at ille respondens, dixit illi: domine, dimitte illam et hoc anno. Cito duritiam superbiamque Iudaeorum causas esse sterilitatis agnovit.

Itaque venit excolere qui novit vitia reprehendere; unde subdit usque dum fodiam circa illam. Pollicetur dura cordis eorum apostolicis ligonibus esse fodienda, ne radicem sapientiae, terrarum acervus obruat et abscondat. Subdit autem et mittam stercora, idest humilitatis affectum, per quem in evangelium Christi etiam Iudaeus fore existimatur fructuosus; unde subdit et si quidem fecerit fructum, bene scilicet erit; sin autem, in futurum succides illam. Beda. Quod quidem per Romanos factum est, a quibus gens Iudaea succisa, et a terra promissionis expulsa est.

Augustinus de verb. Dom..

Vel aliter totum. Arbor ficulnea genus humanum est. Primus enim homo qui peccavit, foliis ficulneae pudenda velavit, hoc est membra unde nati sumus.

Theophylactus. Sed et quisque nostrum ficus est in vinea Dei, hoc est in ecclesia, vel in hoc mundo plantata. Gregorius in evang.. Tertio autem dominus ad ficulneam venit: quia naturam generis humani ante legem, sub

lege, sub gratia, expectando, admonendo, visitando requisivit: sed tamen tribus annis fructum se non invenisse conqueritur: quia quorundam pravorum mentes nec inspirata lex naturalis corrigit, nec praecepta erudiunt, nec incarnationis eius miracula convertunt.

Theophylactus. Tertio autem natura nostra fructum petita non tribuit: semel quidem cum in Paradiso praevaricati sumus praeceptum, secundo cum in lege vitulum conflaverunt, tertio cum salvatorem renuerunt. Sed id triennium intelligendum est pro tribus aetatibus, puerili, virili, et senili. Gregorius.

Sed cum magno timore audiendum est quod dicitur succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat? unusquisque enim iuxta modum suum, in quantum locum vitae praesentis tenet, si fructum bonae operationis non exhibet, velut infructuosa arbor terram occupat: quia in eo loco in quo ipse est, aliis operandi occasionem negat. Basilius. Proprium enim est divinae propitiationis non silenter poenas infligere, sed praemittere minas, revocando ad poenitentiam; sicut Ninivitis fecit, et nunc cultori dicens succide eam: provocans quidem ipsum ad curam eius, suscitans vero sterilem animam ad producendos debitos fructus.

Gregorius Nazianzenus.

Igitur nec nos feriamus subito, sed praevaleamus misericordia; ne secemus ficum potentem adhuc fructum facere, quam forsitan curabit periti custodis studium; unde et hic subditur at ille respondens dixit illi: dimitte illam hoc anno, usque dum fodiam circa illam.

Gregorius. Per cultorem vineae praepositorum ordo exprimitur, qui dum praesunt ecclesiae, dominicae vineae curam gerunt. Theophylactus. Vel paterfamilias Deus pater est, cultor vero Christus, qui ficum amputari ut sterilem non permittit; quasi ad patrem diceret: si per legem et prophetas fructum poenitentiae non dederunt, meis eos irrigabo passionibus et doctrinis; et forsitan dabunt obedientiae fructum. Augustinus de verb.

Dom.. Vel colonus, qui intercedit, est omnis sanctus qui intra ecclesiam orat pro eis qui sunt extra ecclesiam, dicens domine, dimitte illam hoc anno, idest tempore isto sub gratia, usque dum fodiam circa illam. Circumfodere est humilitatem et patientiam docere. Fossa enim est humilis terra, stercus autem in bono intellige: sordes sunt, sed fructum dant: sordes cultoris dolor est peccatoris.

Qui autem agunt poenitentiam, in sordibus agant et veraciter agant. Gregorius.

Vel peccata carnis, stercore vocantur. Ex stercore igitur ad fructum reviviscit arbor, quia de consideratione peccati, ad bona se opera resuscitat animus.

Sed sunt plerique qui increpationes audiunt, et tamen ad poenitentiam redire contemnunt; propter quod subditur et si quidem fecerit fructum. Augustinus de verb. Dom.. Bene scilicet erit; sin autem, in futurum succides eam, quando scilicet in iudicio venies iudicare vivos et mortuos. Interim modo parcutur.

Gregorius. Qui autem nunc non vult ad fecunditatem pinguescere per increpationem, illic cadit unde iam resurgere per poenitentiam non valet.

|#3 Lectio 3

Ambrosius. Cito quod de synagoga dixerat indicavit; ad ipsam utique arborem venisse se monstrat qui in eadem praedicabat; unde dicitur erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. Chrysostomus.

Docet quidem non seorsum, sed in synagogis secure, in nullo dubitans, nec aliquid contra legem Moysi statuens; sabbato autem, quia tunc Iudaei legi vacabant.

Cyrillus. Ad expugnationem autem corruptionis, et mortis, et invidiae diaboli contra nos, prodiit incarnatio verbi; et hoc apparet ex ipsis eventibus; sequitur enim et ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo.

Dicit autem spiritum infirmitatis, quia mulier haec patiebatur atrocitate diaboli, derelicta a Deo propter propria crimina, vel propter transgressionem ADAE, ob quam humana corpora infirmitatem et mortem incurrerunt. Dat autem super hoc Deus diabolo potestatem, ut homines mole adversitatis depressi, velint ad meliora transire.

Genus autem infirmitatis ostendit, dicens et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. Basilius. Brutorum siquidem caput humi deflexum est, terram cernit; caput hominis erectum est in caelum, oculi superna conspiciunt: convenit enim ei quaerere superna, transcendere terrena intuitu.

Cyrillus. Ostendens autem dominus adventum suum in hunc mundum dissolutivum esse humanarum passionum, mulierem sanavit; unde sequitur quam cum vidisset Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi: mulier, dimissa es ab infirmitate tua.

Vox aptissima Deo, plena maiestate superna: fugat enim morbum imperatorio motu: qui etiam manus illi imponit; sequitur enim imposuit illi manus; et confestim erecta est, et glorificabat Deum: in quo oportet perpendere sacram carnem induisse virtutem divinam: erat enim ipsius Dei caro, non autem alicuius alterius, quasi separatim existente filio hominis a filio Dei, sicut falso aliquibus visum est. Sed ingratae synagogae praesul, postquam vidit feminam humi repentem solo tactu erectam, et divina referentem magnalia, ardens domini gloria, irretitur invidia, arguitque miraculum, quasi videretur sollicitari pro sabbato; unde sequitur respondens autem archisynagogus indignans quia sabbato curasset hominem Jesus, dicebat turbae: sex dies sunt in quibus oportet operari; in his venite et curamini, et non in die sabbati. Hortatur ceteris diebus dispersos, et propriis vacantes operibus, non sabbato, videre et mirari prodigia domini, ne forte credant. Sed dic, lex prohibuit ab opere manuali die sabbati abstinere; numquid ab eo quod verbo et ore fit? cesses ergo comedere et potare ac

loqui et psallere in sabbato. Et si nec legem legis, cur tibi sabbatum? ceterum, si manuale opus lex prohibuit, quomodo manuale opus est feminam verbo erigere? Ambrosius. Denique et Deus ab operibus mundi quievit, non operibus quibus sempiterna et iugis operatio est, sicut filius ait: pater meus usque modo operatur, et ego operor, ut ad similitudinem Dei saecularia nostra opera, non religiosa cessarent. Unde dominus specialiter ei respondit; sequitur enim respondit autem ad illum dominus, et dixit: hypocritae, unusquisque vestrum in sabbato non solvit bovem suum aut asinum a praesepio, et ducit adquare? basilius.

Hypocrita est qui in theatro assumit alienam personam; sic et in vita praesenti quidam alia gerunt in corde, et alia superficialiter ostendunt hominibus. Chrysostomus.

Bene igitur dicit hypocritam principem synagogae: quia faciem habebat legis cultoris, mens vero eius erat versuti et invidi: non enim turbatur propter sabbatum, quia violatur, sed propter Christum, quia glorificatur. Tu tamen attende, quod ubi quidem opus fieri iussit, sicut cum paralytico iussit grabatum tollere, transtulit sermonem ad maius, convincens eos per dignitatem patris, cum dicit: pater meus usque modo operatur, et ego operor; hic autem ubi totum faciens verbo, nihil aliud adicit, ex his quae ipsi faciebant, calumniam solvit. Cyrillus.

Arguitur autem archisynagogus ut hypocrita, dum bruta quidem adquat in sabbato, mulierem vero non magis genere quam fide filiam Abrahae, non dignam putat solvi ab aegritudinis vinculo; unde subdit hanc autem filiam Abrahae, quam alligavit Satanas ecce decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati? malebat siquidem mulierem tamquam quadrupedia cernere terram, quam hominum staturam recipere, dummodo Christus non magnificaretur. Non autem erat eis quid responderent; sed ipsi sibi ipsis erant irrefragabilis reprehensio; unde sequitur et cum haec diceret, erubescabant omnes adversarii eius; sed populus, quasi commoda ex miraculis consequens, laetabatur de signis; unde sequitur et omnis populus gaudebat in universis quae gloriose fiebant ab eo. Nam claritas operum omnem quaestionem solvebat apud eos qui non quaerebant mentibus perversis.

Gregorius in evang.. Mystice autem hoc significat ficulnea infructuosa quod mulier inclinata: humana enim natura ad peccatum ex voluntate corruens, quia fructum obedientiae ferre noluit, statum rectitudinis amisit; et hoc significat ficulnea reservata quod mulier erecta.

Ambrosius. Vel ficus synagogam figurat.

Denique in muliere infirma quasi ecclesiae figura succedit; quae cum mensuram legis et resurrectionis impleverit, in illa quiete perpetua in sublime erecta fastigium, inclinationem nostrae infirmitatis sentire non potuit. Nec aliter curari potuisset haec mulier, nisi quia legem implevit et gratiam: nam in decem verbis legis perfectio est, in octavo numero resurrectionis plenitudo. Gregorius.

Vel aliter. Sexto die homo factus est, atque eodem sexto die opera cuncta domini perfecta sunt. Senarius autem numerus in trigonum ductus, decem et octo facit. Quia ergo homo qui sexto die factus est, perfecta opera habere noluit, sed ante legem, sub lege, atque in exordio inchoantis gratiae infirmus extitit, decem et octo annis mulier curva fuit. Augustinus de verb. Dom.. Quod ergo significat triennium in arbore, hoc decem et octo anni in illa muliere, quia ter seni decem et octo faciunt. Curva autem erat, sursum aspicere non poterat, quia sursum corda sine causa audiebat. Gregorius.

Omnis enim peccator terrena cogitans, caelestia non requirens, sursum respicere non valet; quia dum desideria inferiora sequitur, a mentis suae rectitudine curvatur; et hoc semper videt, et sine intermissione cogitat. Vocavit eam dominus et erexit: quia illuminavit et audivit. Vocat enim quandoque, sed non erigit: quia plerumque videmus quae agenda sunt, sed opera non implemus: usitata enim culpa obligat mentem, ut nequaquam surgere possit ad rectitudinem.

Conatur, et labitur: quia ubi diu sponte perstitit, ibi cum noluerit cadit. Ambrosius.

Opus autem sabbati signum futuri est, quod unusquisque perfunctus lege et gratia, per misericordiam Dei corporeae fragilitatis molestiis exuetur. Cur autem aliud animal indicavit, nisi ut ostenderet futurum ut Iudaicus et gentilis populus, sitim corporis, aestusque mundi huius, dominici fontis ubertate deponat; et sic per vocationem duorum populorum ecclesiam salvam futuram? Beda. Filia autem Abrahae est anima quaecumque fidelis, vel ecclesia de utroque populo ad fidei unitatem collecta. Idem ergo mystice est bovem vel asinum solum a praesepio potum duci, quod est filiam Abrahae a vinculo nostrae inclinationis erigi.

#4 Lectio 4

Glossa. Erubescitibus adversariis, et populo gaudente de his quae gloriose fiebant a Christo, profectum evangelii consequenter sub quibusdam similitudinibus manifestat; unde dicitur dicebat ergo: cui simile est regnum Dei, et cui simile aestimabo illud? simile est grano sinapis.

Ambrosius. Alio loco granum sinapis legitur, ubi confertur. Ergo si regnum caelorum sicut granum sinapis est, et fides sicut granum sinapis, fides est utique regnum caelorum quod intra nos est. Granum quidem sinapis res est vilis et simplex: si teri coeperit, vim suam fundit: et fides simplex primo videtur: sed si atteratur adversis, gratiam suae virtutis effundit. Grana sinapis martyres sunt. Habebant odorem fidei, sed latebat: venit persecutio, contriti sunt gladio, per totius mundi terminos grana sui sparsere martyrii.

Ipsae etiam dominus granum est sinapis: teri voluit, ut diceremus: Christi bonus odor sumus; seminari voluit velut granum sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum: in horto enim Christus captus et sepultus est, ubi etiam resurrexit et factus est arbor; unde sequitur et factum est in arborem magnam. Dominus enim noster

granum est cum sepelitur in terra, arbor cum elevatur in caelum. Est etiam arbor mundum obumbrans; unde sequitur et requieverunt volucres caeli in ramis eius, idest potestates caelorum, et quicumque spiritualibus factis evolare meruerunt. Ramus est Petrus, ramus est Paulus, in quorum sinus per quosdam disputationum recessus, qui eramus longe, assumptis virtutum remigiis advolamus. Ergo semina in horto tuo Christum. Hortus utique locus est plenus florum, in quo gratia tui operis effloreat, et multiplex odor variae virtutis exhalet. Ibi ergo Christus ubi fructus est seminis. Cyrillus.

Vel aliter. Regnum Dei est evangelium, per quod acquirimus posse regnare cum Christo. Sicut igitur sinapis semen superatur quidem quantitate a seminibus olerum, crescit autem adeo ut plurimum fiat umbraculum avium; sic et salvatoris doctrina penes paucos erat in principio, sed postea recepit augmentum. Beda. Homo autem Christus est, hortus est ecclesia, eius disciplinis colenda; qui bene dicitur granum accepisse, quia dona quae nobis cum patre tribuit ex divinitate, nobiscum accipit ex humanitate. Crevit autem evangelii praedicationis cunctum disseminata per orbem; crescit et in mente cuiusque credentis, quia nemo repente fit perfectus.

Crescendo autem non herbarum, quae velociter arescunt, sed arborum instar exurgit. Rami huius arboris dogmatum sunt diversitates, in quibus animae castae virtutum pennae ad superna tendentes nidificant et requiescunt. Theophylactus.

Vel homo quilibet granum sinapis, idest evangelicum sermonem, accipiens, et in horto animae suae serens, arborem magnam facit, ut et ramos producat, et caeli volatilia, idest qui terrenis supereminet, in ramis praedicationis, idest in expansis considerationibus, requiescunt. Paulus enim quasi granum modicum accepit Ananiae rudimentum; sed plantans illud in viridario suo, produxit multas et bonas doctrinas, in quibus habitant qui sunt intellectu excelsi, puta dionysius, Hierotheus, et alii quamplures.

Deinde simile dicit fermentum regnum Dei; sequitur enim et dixit: cui simile aestimabo illud? simile est fermentum. Ambrosius.

Plerique fermentum Christum putant, quia fermentum ex farina virtute, non specie generi suo praestat: sic et Christus patribus aequalis corpore, sed dignitate incomparabilis praeeminebat. Igitur sancta ecclesia typum mulieris figurat, de qua subditur quod acceptum mulier abscondit in farinae sata tria, donec fermentaretur totum. Beda. Satum est genus mensurae, iuxta morem provinciae palaestinae, unum et dimidium modium capiens. Ambrosius. Farina huius mulieris nos sumus, quae dominum Jesum in interioribus nostrae mentis abscondit, donec nostra secreta penetrantia calor sapientiae caelestis abducat. Et quia in tribus mensuris absconditum dicit esse fermentum, congrue visum est ut Dei filium crederemus absconditum in lege, ac opertum in prophetis, evangelicis praedicationibus adimpletum. Me tamen sequi iuvat quod ipse dominus docuit, fermentum esse spiritualem doctrinam ecclesiae. Ecclesia autem renatum hominem in corpore et anima et spiritu, fermentum spirituali sanctificat, cum tria haec pari quadam cupiditatum lance consentiunt, et aequalis aspirat concordia voluptatum. Itaque si in hac vita tres mensurae in eodem manserint donec fermententur et fiant unum, erit in futurum diligentibus Christum incorrupta communio. Theophylactus. Vel pro femina intelligas animam; tria vero sata trinam partem eius, rationabilem, irascibilem et concupiscibilem. Si igitur aliquis in hac trina parte contiderit verbum Dei, faciet hoc totum spirituale, ut nec rationale peccet in documentis, nec ira aut concupiscentia enormiter ferantur, sed conformentur verbo Dei. Augustinus de verb. Dom.. Vel tria sata farinae, genus humanum est; quod de tribus Noe filiis est reparatum. Mulier quae abscondit fermentum, Dei sapientia est. Eusebius. Vel aliter. Fermentum dominus nominat spiritum sanctum, quasi virtutem procedentem ex semine, idest verbo Dei. Tria autem sata farinae significant notitiam patris et filii et spiritus sancti, quam mulier, idest divina sapientia, et spiritus sanctus largitur. Beda. Vel fermentum dilectionem dicit, quae fervere facit, et excitat mentem. Abscondit ergo mulier, idest ecclesia, fermentum dilectionis in sata tria: quia praecepit ut diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima et ex tota virtute. Et hoc donec fermentetur totum, idest donec caritas totam mentem in sui perfectionem commutet; quod hic inchoatur, sed in futurum perficietur.

#5 Lectio 5

Glossa. Praemissis similitudinibus de multiplicatione evangelicae doctrinae, eius diffusioni ubique praedicando intendit; unde dicitur et ibat per civitates et castella, docens, et iter faciens in ierusalem.

Theophylactus. Non enim sola parva loca visitabat, sicut faciunt qui simplices fallere volunt, neque solas civitates, ut ostentatores faciunt et gloriam quaerentes; sed sicut communis dominus et pater omnibus providens, omnia circuibat. Non autem visitabat municipia, vitans ierusalem, ac si timeret legisperitorum reprehensiones, aut mortem, quae poterat inde contingere; unde subdit et iter faciens in ierusalem. Nam ubi plures erant aegroti, ibi se medicus magis ingerebat.

Sequitur ait autem quidam illi: domine, si pauci sunt qui salvantur? Glossa.

Quae quidem quaestio ad hoc pertinere videtur de quo supra agebatur: nam in praemissa similitudine dixerat, quod requieverunt volucres caeli in ramis eius; per quod intelligi potest multos esse qui salutis requiem consequentur. Et quia ille unus pro omnibus quaesierat, dominus non singulariter ei respondet; unde sequitur ipse autem dixit ad illos: contendite intrare per angustam portam. Basilius.

Sicut enim in via terrena exitus a recto multam latitudinem habet; sic qui egreditur a tramite ducente ad regnum caelorum, in multa latitudine erroris reperitur.

Rectum autem iter est angustum, qualibet declinatione periculosa existente, sive dextrorsum, sive sinistrorsum; sicut in ponte, a quo utrinque divertens flumini immergitur. Cyrillus. Angusta etiam porta aerumnam et patientiam sanctorum significat. Sicut enim pugnarum victoria attestatur militis strenuitati, sic praeclarum efficit valida perpersio laborum et tentationum. Chrysostomus in matthaeum.

Quid est ergo quod dominus alibi dicit: iugum meum suave est, et onus meum leve? non quidem contradicit; sed hoc dictum est propter tentationum naturam, illud vero propter affectum transeuntium. Est enim molestum aliquid naturae, facile reputari quando id affectanter amplectimur. Si etiam via salutis angusta erit in introitu, tamen per eam pervenitur ad latitudinem; e contrario vero lata deducit ad interitum.

Gregorius Moralium.

Dicturus autem angustae portae introitum, praemisit contendite: quia nisi mentis contentio ferveat, unda mundi non vincitur, per quam anima semper ad ima revocatur. Cyrillus. Non videtur autem dominus satisfacere quaerenti utrum pauci sint qui salventur, dum declarat viam per quam quisque potest fieri iustus. Sed dicendum, quod mos erat salvatoris non respondere interrogantibus secundum quod eis videbatur, quoties inutilia quaerebant, sed respiciendo quod utile audientibus foret. Quid autem commodi proveniret audientibus scire an multi sint qui salventur, an pauci? necessarium autem magis erat scire modum quo aliquis pervenit ad salutem. Dispensative ergo ad quaestionis vaniloquium nihil dicit, sed transfert suum sermonem ad rem magis necessariam. Augustinus de verb. Dom..

Vel aliter. Confirmavit dominus quod audivit, scilicet quod pauci sunt qui salvantur, quia per angustam portam pauci intrant. Alio autem loco hoc idem ipse ait: arcta est via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui ingrediuntur per illam; unde subditur quia multi, dico vobis, quaerent intrare.

Beda. Salutis amore provocati; et non poterunt, itineris asperitate deterriti. Basilius.

Vacillat enim anima, quando quidem considerat aeterna, eligendo virtutem: quando praesentia respicit, praeferendo illecebras: hic intuetur otia carnis, illic subiectionem ipsius; hic ebrietatem, illic sobrietatem; hic dissolutos risus, illic copiam lacrymarum; hic choreas, illic orationes; hic fistulas, illic fletus; hic luxuriam, illic castimoniam. Augustinus de verb. Dom.. Non autem contrarius sibi est dominus, qui dixit, quod pauci sunt qui intrant per angustam portam; et alibi dicit: multi ab oriente et occidente venient. Pauci sunt in comparatione perditorum, multi in societate Angelorum. Vix videntur grana quando area trituratur; sed tanta massa processura est de area hac ut impleat horreum caeli.

Cyrillus. Quod autem detestabiles sint qui intrare non possunt, per evidens exemplum declaravit, subdens cum autem intraverit paterfamilias, et clauserit Ostium, incipietis foris stare, et pulsare Ostium, dicentes: domine, aperi nobis. Sicut si paterfamilias, qui multos ad convivium vocavit, ingresso cum convivis, et Ostio recluso, postmodum pulsantes adveniant.

Beda. Est autem paterfamilias Christus, qui cum ubique ex divinitate sit, illis iam intus esse dicitur quos in caelo praesens sua visione laetificat; sed quasi foris est his quos in hac peregrinatione certantes occultus adiuvat. Intrabit vero cum totam ecclesiam ad sui contemplationem perducet; claudet Ostium, cum reprobus locum poenitentiae tollet; qui foris stantes pulsabant, idest a iustis segregati misericordiam quam contempserunt, frustra implorabant; unde sequitur et respondens dicit vobis: nescio vos unde sitis. Gregorius Moralium.

Nescire Dei improbare est; sicut et nescire mentiri vir verax dicitur qui labi per mendacium dedignatur: non quod, si mentiri velit, nesciat, sed quod falsa loqui veritatis amore contemnat. Veritatis igitur lumen tenebras, quas reprobatur, ignorat.

Sequitur tunc incipietis dicere: manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. Cyrillus. Hoc Israelitis convenit, qui secundum ritum legis offerentes Deo victimas edebant et gaudebant. Audiebant quoque in synagogis libros Moysi, qui in suis scriptis non quae sua sunt, sed quae Dei tradebat.

Theophylactus. Vel simpliciter ad Israelitas dicitur: eo quod ex eis Christus secundum carnem natus est, et cum eo comedebant et bibebant, et eum praedicantem audiebant. Sed et christianis haec congruunt; nos enim comedimus corpus Christi et bibimus sanguinem eius quotidie, ad mensam mysticam accedentes, docetque in plateis animarum nostrarum.

Beda. Vel mystice manducat coram domino et bibit qui verbi pabulum avide suscipit; unde quasi exponendo subditur in plateis nostris docuisti. Scriptura enim in obscurioribus cibus est, quia quasi exponendo frangitur, et manducando glutitur; potus est in apertioribus, ubi ita sorbetur sicut invenitur. Non autem festivitatum epulatio iuvat quem fidei pietas non commendat; non scientia Scripturarum notum Deo facit quem operum iniquitas indignum ostendit; unde subditur et dicit vobis: nescio vos unde sitis.

Discedite a me, operarii iniquitatis. Basilius.

Illis forsitan loquitur quos describit apostolus in propria persona, dicens: si linguis hominum loquar et Angelorum, et habeam omnem scientiam, et distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quod enim non fit divini amoris intuitu, sed ad acquirendam ab hominibus laudem, non invenit laudem apud Deum. Theophylactus.

Attende etiam quod detestabiles sunt illi in quorum plateis dominus docet: unde si docentem eum audierimus, non in plateis sed in angustiis, et humilibus cordibus, non erimus detestabiles.

Beda. Duplex autem ostenditur Gehennae poena; scilicet frigoris et fervoris; unde sequitur ibi erit fletus et stridor dentium: fletus enim de ardore, stridor dentium de frigore solet excitari. Vel stridor dentium prodit indignantis affectum, quod qui sero poenitet, sero sibi irascatur. Glossa. Vel stridebunt dentes qui hic de edacitate gaudebant, flebunt oculi qui hic per concupiscentias vagabantur.

Per utrumque autem veram impiorum resurrectionem designat. Theophylactus.

Pertinet etiam hoc ad Israelitas, cum quibus loquebatur; qui ex hoc maxime percelluntur quod gentiles cum patribus requiescunt, ipsi vero excluduntur; unde addidit cum videritis Abraham, Isaac et Iacob, et omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab oriente et occidente, et ab Aquilone et Austro, et accumbent in regno Dei. Eusebius. Praedicti enim patres ante tempora legis, secundum evangelicam formam errorem multorum Deorum derelinquentes, assumpserunt sublimis Dei notitiam, quibus pares facti sunt multi gentilium ob similem vitam; filii autem eorum alienationem sunt passi ab evangelica disciplina; unde sequitur et ecce sunt novissimi qui erant primi, et sunt primi qui erant novissimi. Cyrillus. Iudaeis enim, qui primum locum tenebant, praelatae sunt gentes. Theophylactus. Nos autem, ut videtur, primi sumus, qui ab ipsis cunabulis rudimenta accepimus; et forsitan erimus novissimi respectu gentilium, qui circa finem vitae crediderunt.

Beda. Multi etiam prius ferventes, postea torpent: multi prius frigidi, subito inardescunt; multi in saeculo despecti, in futuro sunt glorificandi; alii apud homines gloriosi, in fine sunt damnandi.

#6 Lectio 6

Cyrillus. Praedicta domini verba, Pharisaeorum animos provocaverunt ad iram; videbant enim populos iam contritos fidem eius arripere. Itaque quasi perdentes officium populis praesidendi et deficientes in lucro, simulantes se eum diligere, suadent illi ut inde discederet; unde dicitur in ipsa die accesserunt quidam Pharisaeorum dicentes illi: exi et vade hinc, quia Herodes vult occidere te. Christus autem qui renes et corda scrutatur, eis leniter et figuraliter respondet; unde sequitur et ait illis: ite et dicite vulpi illi. Beda.

Propter dolos et insidias Herodem vulpem appellat, quod plenum fraudis est animal, in fovea propter insidias latens, odore foetens, nunquam rectis itineribus incedens; quae omnia haereticis conveniunt, quorum typum Herodes tenet, qui Christum, idest humilitatem christianae fidei in credentibus, conantur extinguere. Cyrillus.

Vel aliter. Videtur hic sermo mutatus esse, et non spectare ad personam Herodis, ut aliqui putaverunt, sed magis ad pharisaicas fictiones: pene enim ipsum Pharisaeam ostendit prope manentem, dum dixit ite et dicite vulpi huic, sicut in Graeco habetur; unde hoc praecepit dicendum, quod poterat urgere Pharisaeorum turbam: ecce, inquit, eicio Daemonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor. Hoc se promittit operaturum quod Iudaeis displicebat: scilicet quod immundis imperaret spiritibus, et eriperet a morbis infirmantes, usque dum propria sponte sustineret crucis patibulum.

Quia vero Pharisei credebant quod manum trepidaret Herodis qui dominus erat virtutum, hoc excludit dicens verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare. Quod dicit oportet, nequaquam sibi necessitatem ingruentem ostendit, sed magis arbitrio propriae voluntatis pergere quo volebat, quousque finem venerandae crucis subiret, cuius iam Christus imminere tempus ostendit cum dixit hodie et cras. Theophylactus. Ac si dicat: quid de morte mea cogitatis? ecce fiet post modicum. Quod autem dicitur hodie et cras, hoc multos dies significat, sicut et nos in communi sermone soliti sumus dicere: hodie et cras fit hoc, quod fiat in tanta distantia temporis. Et ut evangelicum sermonem evidentius exponamus, non intelligas quod oportet me hodie et cras ambulare, sed sistas in hodie et cras, Deinde subiungas et sequenti die ambulare; sicut et pluries numerando consuevimus dicere: die dominica, et secunda feria, et tertia egrediar, quasi computando duas, ut tertia denotetur, sic et dominus quasi computando dicit oportet me hodie et cras, et postea tertia die ire ierusalem. Augustinus de cons. Evang..

Vel mystice ab illo haec dicta intelliguntur, ut referantur ad corpus eius, quod est ecclesia. Expelluntur enim Daemonia, cum relictis illis superstitionibus, credunt in eum gentes; et perficiuntur sanitates, cum secundum praecepta eius, posteaquam fuerit diabolo et huic saeculo renuntiatum, usque in finem resurrectionis, qua tamquam tertia consummabitur, ad plenitudinem angelicam per corporis etiam immortalitatem perficietur ecclesia.

Theophylactus. Sed quia illi dicebant ei exeat hinc, quia Herodes quaerit te occidere: in Galilaea loquentes, ubi regnabat Herodes, ostendit quod non in Galilaea, sed in ierusalem praedestinatum fuerat ei pati; unde sequitur quia non capit prophetam perire extra ierusalem.

Cum audis non capit, idest non decet extra ierusalem prophetam interiri, non putes vim coactivam Iudaeis inductam, sed quantum ad eorum affectum sanguinis avidum convenienter hoc dicit; velut si quis praedonem atrocissimum videns dicat: non oportet hanc viam, in qua praedo insidiatur viatoribus, immunem esse a sanguine: sic et non oportebat alibi quam ubi morabantur praedones perire dominum prophetarum: nam assueti prophetarum sanguinibus occidunt et dominum; unde sequitur ierusalem, ierusalem, quae occidis prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te. Beda. Ierusalem non saxa et aedificia civitatis, sed habitatores vocat, quam patris plangit affectu. Chrysostomus.

Geminatio enim verbi, miserantis est, aut nimium diligentis: nam tamquam ad amicam negligentem amatorem, et ideo puniendam, dominus loquitur Graecus.

Sed et nominis geminatio vehementem reprehensionem ostendit: nam quae novit Deum, quomodo Dei ministros persequitur? chrysostomus. Quod autem essent immemores divinorum bonorum ostendit subdens quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub pennis, et noluisti? manu duxit eos per sapientissimum Moysen, monuit per prophetas, voluit sub alis, idest sub tegmine suae virtutis, illos habere; at illi caruerunt tam desiderabilibus bonis ingrati existentes.

Augustinus in Enchiridionem. Dicit autem: ego volui, et tu noluisti; quasi dicat: quotquot aggregavi mea voluntate semper efficaci, te nolente feci, quia ingrata semper fuisti. Beda. Pulchre autem qui Herodem de sua nece tractantem vulpem vocaverat, seipsum avi comparat: quia vulpes fraudulenter semper avibus insidias intendunt. Basilius. Filios etiam ierusalem pullis in nido comparavit; ac si dicat: aves quae in altum consueverunt volare, exceptae sunt a nocentibus insidiantium; tu tamen eris ut pullus egens alieno suffragio. Matre igitur avolante aufereris a nido, quasi impotens ad tutelam et debilis ad fugam; unde sequitur ecce relinquetur domus vestra deserta. Beda.

Ipsam civitatem, quam nidum vocaverat, etiam nunc domum Iudaeorum appellat.

Occiso enim domino venerunt Romani, et quasi nidum vacuum diripientes, tulerunt eorum locum, gentem et regnum.

Theophylactus. Vel domus vestra, idest templum; ac si dicat: quamdiu virtus erat in vobis, templum erat meum; sed postquam fecistis ipsum speluncam latronum, non est de cetero domus mea, sed vestra. Vel domum dicit totam gentem Iudaeorum, iuxta illud: domus Iacob, benedicite domino, per quod ostendit quod ipse erat qui gubernabat eos, et eripiebat ab hostium manibus.

Sequitur dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat, cum dicetis: benedictus qui venit in nomine domini.

Augustinus de consensu Evangeliorum. Huic narrationi Lucae non videtur adversari quod turbae dixerunt, veniente domino in ierusalem: benedictus qui venit in nomine domini: quia nondum illuc venerat, et nondum dictum erat. Cyrillus. Discesserat enim dominus a hierosolymis, tamquam indignos existentes sui praesentia deserens; Deinde multis miraculis factis, rursum hierosolymam redit, ubi ei turba occurrit dicens: hosanna filio David: benedictus qui venit in nomine domini. Augustinus. Sed quia non dicit Lucas quo inde tunc accessit dominus, ut non veniret nisi eo tempore quo iam illud diceretur (perseverat quippe in itinere suo donec veniat ierusalem); de illo suo adventu quo in claritate venturus est, hoc significat. Theophylactus. Tunc enim et inviti confitebuntur eum salvatorem et dominum, quando nullus erit eis inde profectus. Dicens autem non videbitis me donec veniat etc., non significat illam horam, sed tempus crucis; quasi dicat: postquam crucifixeritis me, non amplius videbitis me, donec iterum veniam.

Augustinus. Intelligentus est ergo Lucas velle praeoccupasse, antequam eius narratio dominum perduceret ierusalem, aut eidem civitati iam appropinquantem talia respondisse moventibus ut caveret Herodem, qualia matthaeus dicit esse locutum cum iam pervenisset ierusalem. Beda. Vel dicit non me videbitis, quasi dicat: nisi poenitentiam egeritis, et confessi fueritis me filium omnipotentis patris, in secundo adventu faciem meam non videbitis.

|*IN_LUCAM

|+14 Capitulus 14

|#1 Lectio 1

Cyrillus. Quamvis dominus malitiam Pharisaeorum cognosceret, tamen eorum fiebat conviva, ut prodesset praesentibus per verba et miracula; unde subditur et factum est cum introisset Jesus in domum cuiusdam principis Pharisaeorum sabbato manducare panem, et ipsi observabant eum: si scilicet reverentiam legis contemneret, et an quicquam prohibitorum faceret in die sabbati. Itaque hydropico veniente in medium, interrogatione reprehendit insolentiam Pharisaeorum, eum arguere volentium; unde dicitur et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

Et respondens Jesus dixit ad legisperitos et Pharisaeos, si licet sabbato curare.

Beda. Quod dicitur respondisse Jesus, ad hoc respicit quod praemissum est: et ipsi observabant eum: dominus enim novit cogitationes hominum. Theophylactus. In sua autem interrogatione deridet eos, sicut amentes: Deo enim benedicente sabbatum, ipsi prohibent operari bona in eo; dies autem quae bonorum operam non admittit, maledicta est. Beda. Sed merito interrogati tacent, quia contra se dictum, quicquid dixerit, vident. Nam si licet sabbato curare, quare salvatorem an curet observant? si non licet, quare ipsi sabbato pecora curant? unde sequitur at illi tacuerunt. Cyrillus. Neglectis igitur Iudaeorum insidiis, liberat a morbo hydropicum: qui metu Pharisaeorum remedia non postulabat propter sabbatum, sed solum astabat, ut ex aspectu misertus eius salvaret eum: quod dominus cognoscens, non postulat ab eo si vellet salvus fieri; sed protinus eum sanavit; unde sequitur ipse vero apprehensum sanavit eum ac dimisit. Theophylactus. In quo non hoc prospexit dominus, ne

scandalizaret Phariseos; sed ut beneficiat egenti remediis: decet enim nos, cum magna resultat utilitas, non curare si stulti scandalizentur.

Cyrellus. Sed quia Pharisei inepte tacuerunt, solvit Christus inflexibilem eorum impudentiam, considerationibus seriis ad hoc utens; unde sequitur et respondens ad illos dixit: cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati? theophylactus.

Quasi dicat: si prohibuit lex misereri in sabbato, ne curam habeas filii tui periclitantis in sabbato; sed quid dico, filii, quando nec bovem praeteris, si periclitantem videris? Beda. In quo sic observatores suos Phariseos convincit, ut eosdem etiam avaritiae condemnet, qui in liberatione animalis suae avaritiae consulebant.

Quanto ergo magis Christus hominem, qui multo melior est pecore, debuit liberare? Augustinus de quaest. Evang..

Congruenter autem hydropicum animali quod cecidit in puteum comparavit, humore enim laborabat; sicut illam mulierem quam alligatam dixerat, et ipse solvebat, comparavit iumento, quod solvitur ut ad aquam ducatur.

Beda. Competenti ergo exemplo solvit quaestionem, ut ostendat eos violare sabbatum in opere cupiditatis qui eum violare arguerunt in opere caritatis; unde sequitur et non poterant ad haec respondere illi. Mystice autem hydropicus comparatur ei quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggravat: hydropicus enim morbus ab aquoso humore vocabulum trahit. Augustinus de quaest.

Evang.. Vel hydropicum recte comparamus diviti avaro: sicut enim ille quanto magis abundat humore inordinato, tanto amplius sitit; sic et iste quanto est copiosior divitiis, quibus non bene utitur, tanto ardentius talia concupiscit. Gregorius Moralium.

Recte ergo hydropicus ante Phariseum curatur: quia per alterius aegritudinem corporis, in altero exprimitur languor, seu aegritudo cordis et mentis. Beda. Bene autem in exemplo bovem et asinum nominat, ut vel sapientes et hebetes, vel utrumque populum significet, scilicet Iudaeum iugo legis pressum, et gentilem nulla ratione domitum: omnes enim a puteo concupiscentiae demersos dominus extrahit.

#2 Lectio 2

Ambrosius. Prius curatus est hydropicus, in quo fluxus carnis exuberans, animae gravabat officia, spiritus extinguebat ardorem: Deinde docetur humilitas, dum in convivio nuptiali appetentia loci superioris arcetur; unde dicitur dicebat autem ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco. Cyrellus.

Prosilire enim prompte ad honores qui nobis non conveniunt, indicat nos temerarios esse, et nostra facta vituperio replet; unde sequitur ne forte honoratio te sit invitatus ab illo, et veniens is qui te et illum vocavit, dicat tibi: da huic locum; et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere. Chrysostomus. Et sic quod concupivit, nequaquam obtinuit ambitiosus honoris, sed passus est repulsam; et satagens qualiter abundet honoribus, non honoratur. Et quia nihil est aequipollens modestiae, auditorem ad oppositum ducit.

Non solum prohibet ambire primatum, sed et venari iubet ultima; unde sequitur sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco. Cyrellus. Si enim aliquis non vult aliis praelocari, nanciscitur hoc ex divina sententia; unde sequitur ut cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: amice, ascende superius. Haec dicens, non graviter obiurgat, sed leniter iniungit: sufficit enim monitio apud discretos; et sic pro humilitate aliquis coronatur honore; unde sequitur tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.

Basilus. Occupare igitur locum ultimum in convivii, iuxta mandatum dominicum, conveniens est, sed rursus in hunc contentiose irruere reprobatur tamquam interemptorium ordinis et causativum tumultus: et de eo mota contentio aequiparabit vos litigantibus de primatu. Quapropter, sicut hic dominus dicit, expedit convivium facienti committere accubitus ordinem. Sic et in patientia nos mutuo sustinebimus honeste, et secundum ordinem omnia prosequentes, non ad apparentiam plurium; nec videbimur humilitatem pertractare per vehementem contradictionem; magis autem humilitatem per patientiam obtineremus: maius est enim ex repugnantia superbiae indicium quam ex primo accubitu, quando eum cum imperio obtinemus. Theophylactus.

Nemo autem putet praemissam Christi doctrinam modicam esse, et indignam culminis Dei verbi; non enim pium dices esse medicum pollicitum sanare podagram, ictum vero digiti vel dentis dolorem nolentem curare. Porro quomodo parva passio vanae gloriae, quae versabat primos perquirentes accubitus? decebat igitur humilitatis magistrum omnem ramum pravae radice amputare. Sed et illud considera, quia praesto coena, et passione primatus coram salvatore vexante miseros, opportunitatem habebat monitio.

Cyrellus. Ostenso igitur tam modico exemplo ambitiosorum contemptu, et non ambitiosorum exaltatione adicit magnum parvo, generalem sententiam proferens, cum subditur quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur: quod dicitur secundum divinum iudicium, non secundum humanam consuetudinem, secundum quam plures concupiscentes honorem consequuntur, alii vero se humiliantes inglorii remanent. Theophylactus.

Porro non finaliter nec omnibus hominibus est reverendus qui se honoribus ingerit; sed dum a quibusdam honoratur, alii detrahunt ei, et quandoque etiam ipsi honorantes. Beda. Sed quoniam hanc admonitionem evangelista parabolam vocat, breviter intuendum quid mystice significet.

Quisquis nuptias Christi et ecclesiae invitatus adierit, membris ecclesiae per fidem coniunctus, non se extollat, quasi sublimior ceteris, de meritis gloriando: dabit enim locum honoratori post invitato, cum illorum qui se in Christo secuti sunt agilitate praetur, et cum rubore novissimum locum tenet, quando de aliis meliora cognoscens, quicquid de sua operatione celsum sentiebat humiliat. Sed recumbit aliquis in novissimo loco, secundum illud: quanto magnus es, humilia te in omnibus. Veniens autem dominus, quem humilem invenerit, amici nomine beatificans, ascendere superius praecipiet: quicumque enim humiliaverit se sicut parvulus, hic est maior in regno caelorum.

Pulchre autem dicitur tunc erit tibi gloria, ne nunc quaerere incipias quod tibi servatur in fine. Potest etiam et hoc in hac vita intelligi; quia quotidie dominus suas nuptias intrat, superbos despiciens, et humilibus saepe tanta sui spiritus dona praestans, ut discumbentium, idest fidelium, coetus, eos admirando glorificet. Ex conclusione vero generali, quae subditur, manifeste claret praecedentem domini sermonem typice intelligendum. Neque enim omnis qui se coram hominibus exaltat, humiliatur; aut qui se in conspectu hominum humiliat, exaltatur ab eis: sed qui se de meritis elevat, humiliabitur a domino; et qui se de beneficiis humiliat, exaltabitur ab eo.

#3 Lectio 3

Theophylactus. Ex duabus partibus coena composita, scilicet ex vocantibus et vocatis, partem vocatorum ad humilitatem iam monuerat; consequenter vocantem monendo remunerat, retrahens eum ne gratia hominum convivaret; unde dicitur dicebat autem ei qui se invitaverat: cum facis prandium aut coenam, noli vocare amicos tuos neque fratres neque cognatos neque vicinos neque divites. Chrysostomus.

Multae causae sunt quibus amicitiae foedus contrahitur; et illicitas quidem praetermittimus, proponemus autem naturales et morales: naturales quidem, puta patris ad filium, fratris ad fratrem, et aliorum huiusmodi; quod significat dicens neque fratres neque cognatos; morales autem: puta conviva factus est, aut convicinus est; et quantum ad hos dicit neque vicinos. Beda.

Fratres igitur et amicos et divites alterutrum convivium celebrare non quasi scelus interdicat; sed, sicut cetera necessitatis humanae commercia, ad promerenda vitae caelestis praemia, nil valere ostendit; unde subdit ne forte et ipsi te reinventent, et fiat tibi retributio. Non ait: et fiet tibi peccatum. Cui simile est id quod alibi dicit: et si bene feceritis his qui vobis bene faciunt, quae vobis est gratia? sunt tamen quaedam mutua fratrum vicinorumque convivium, quae non solum in praesenti retributionem, sed et damnationem percipiunt in futuro; quae aut collatione omnium celebrantur; aut vicibus solent a contubernaliis exhiberi: in quibus ad hoc convenitur ut foeda gerantur, et ex copia incitetur libidinis diversa voluptas.

Chrysostomus.

Non igitur hac spe aliis beneficia conferamus ut nobis retribuunt; haec enim frigida est intentio: unde talis amicitia celerius evanescit. Si vero pauperem vocaveris, Deum numquam obliviscentem habebis debitorem; unde sequitur sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos et caecos. Quanto enim minor est frater, tanto magis per eum Christus accedit et visitat. Nam qui magnum suscipit, saepe propter vanam gloriam facit: sed et utilitas pluries quaeritur, ut promoveatur per illum. Possem quidem plures proponere ob hoc celeberrimos senatorum colentes, ut illis mediantibus ampliore gratiam obtineant principum.

Non igitur illos quaeramus qui nobis retribuere possunt; sequitur enim et beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Non ergo turbemur cum non recipimus beneficii recompensationem, sed cum receperimus: quoniam si receperimus, non amplius recipiemus illic; sed si minime retribuat homo, tunc ibi Deus retribuet; unde sequitur retribuetur enim in resurrectione iustorum. Beda. Et si omnes resurgunt, iustorum tamen resurrectio dicitur, quia in hac resurrectione beatos se esse non dubitant; ergo qui pauperes ad convivium vocant, in futuro praemia recipient; qui autem amicos, fratres et divites vocat, recepit mercedem suam. Sed si hoc propter Deum facit in exemplum filiorum iob, sicut cetera fraternae dilectionis officia, ipse qui iussit remunerat. Chrysostomus.

Sed dicitis: immundus est pauper et sordidus. Lava eum, et fac tecum in mensa sedere. Si vestes sordidas habet, mundum indumentum exhibeas.

Christus accedit per eum, et tu frivola loqueris? Gregorius Nyssenus. Non ergo negligas iacentes, quasi nullo sint digni; cogita qui sint, et pretiositatem eorum invenies. Salvatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum heredes, regni clavigeri, accusatores et excusatores idonei, non loquentes, sed inspecti a iudice. Chrysostomus.

Decet ergo eos sursum in solarium suscipere; si non placet, saltem Deorsum, ubi sunt subiugalia et famuli, Christum suscipias: fiat saltem pauper aedituus: ubi enim est eleemosyna, non audet intrare diabolus: et si non secum consedeas, mitte saltem eis de mensa fercula. Origenes. Mystice vero qui vanam gloriam vitat, vocat ad spirituale convivium pauperes, idest imperitos, ut ditet; debiles, hoc est laesam conscientiam habentes, ut sanet; claudos, idest declinantes a ratione, ut rectas semitas faciant; caecos, idest qui carent contemplatione veritatis, ut veram lucem videant.

Quod autem dicitur non possunt retribuere tibi, idest non noverunt responsum proferre.

#4 Lectio 4

Eusebius. Docuerat supra dominus praeparare convivium rependere nequeuntibus, cum sit recompensandum in resurrectione iustorum: et ideo quidam intelligens unum et idem esse resurrectionem iustorum et regnum Dei,

recompensationem praedictam commendat; sequitur enim haec cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: beatus qui manducabit panem in regno Dei. Cyrillus. Homo iste animalis erat, non diligenter percipiens ea quae Christus protulerat: putavit enim corporeas esse remunerationes sanctorum.

Augustinus de verb. Dom..

Vel quia in longinqua iste suspirabat, et panis iste quem desiderabat, ante illum discumbebat. Quis enim est panis regni Dei, nisi qui dicit: ego sum panis vivus, qui de caelo descendi? nolite parare fauces, sed cor.

Beda. Sed quia nonnulli hunc panem fidetenus odorando percipiunt, dulcedinem vero eius attingere veraciter gustando fastidiunt; subiecta parabola dominus talium torporem caelestibus epulis dignum non esse redarguit; sequitur enim at ille dixit ei: homo quidam fecit coenam magnam, et vocavit multos. Cyrillus. Homo iste Deus pater est, secundum quod imagines ad similitudinem veritatis figurantur.

Chrysostomus. Quoties enim punitivam suam virtutem indicare vult Deus, ursa, pardus, leo et huiusmodi nuncupatur, quando vero misericordiam exprimere vult, dicitur homo. Cyrillus. Hic ergo conditor omnium, atque gloriae pater, paravit coenam magnam in Christo peractam. In novissimis enim temporibus, et quasi in occasu nostri saeculi, illuxit nobis Dei filius; et mortem pro nobis sustinens, dedit nobis proprium corpus comedere: unde et agnus in vespere immolabatur iuxta legem mosaicam. Merito igitur in coena dictum est paratum in Christo convivium.

Gregorius in evang..

Vel fecit coenam magnam, quia satietatem nobis dulcedinis aeternae praeparavit: qui vocavit multos, sed pauci veniunt: quia nonnunquam ipsi qui ei per fidem subiecti sunt, aeterno eius convivio vivendo contradicunt. Hoc autem distare inter delicias corporis et cordis solet, quod corporales deliciae cum non habentur, grave in se desiderium accedunt; cum vero habitae eduntur, comedentem protinus in fastidium per satietatem vertunt; at contra, spirituales deliciae cum non habentur, in fastidio sunt; cum vero habentur, in desiderio. Sed superna pietas contemptas illas delicias ad memoriae nostrae oculos revocat, atque ut fastidium nostrum repellere debeamus invitat: unde sequitur et misit servum suum hora coenae dicere invitatis ut venirent.

Cyrillus. Iste servus qui missus est, ipse Christus est, qui cum esset naturaliter Deus, et verus Dei filius, exinanivit seipsum formam servi accipiens.

Missus est autem hora coenae: non enim a principio verbum patris nostram naturam suscepit, sed in novissimo tempore.

Subdit autem quia parata sunt omnia; paravit enim pater in Christo bona collata mundo per ipsum, peccatorum amotionem, spiritus sancti participationem, adoptionis splendorem; ad hoc vocavit Christus per evangelica documenta. Augustinus de verb. Dom.. Vel aliter. Homo iste mediator est Dei et hominis Christus Jesus. Misit ut venirent invitati, idest per missos vocati prophetae.

Qui olim invitabant ad coenam Christi, saepe missi sunt ad populum Israel, saepe vocaverunt ut ad horam coenae venirent: illi invitantes acceperunt, coenam repudiarunt; prophetas legerunt, et Christum occiderunt; et tunc nobis coenam nescientes paraverunt. Parata iam coena, idest immolato Christo, missi sunt apostoli ad quos missi fuerant ante prophetiae.

Gregorius. Per hunc ergo servum qui a patrefamilias ad invitandum mittitur, praedicatorum ordo significatur.

Saepe autem solet evenire ut persona potens famulum habeat despectum; cumque per eum dominus aliquid mandat, non despicitur persona loquentis servi, quia servatur in corde mittentis reverentia domini. Offert ergo Deus quod rogarı debuit, non rogare: dare vult quod vix sperari poterat; et tamen simul omnes excusant; sequitur enim et coeperunt omnes simul excusare. Ecce homo dives invitat, et pauperes occurrere festinant; ad Dei invitamur convivium, et nos excusamus.

Augustinus de verb. Dom..

Tres autem fuerunt excusationes, de quibus subditur primus dixit ei: villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam.

Rogo te, habe me excusatum. In villa empta dominatio notatur: ergo superbia castigatur vitium primum: primus enim homo dominari voluit, qui dominium habere noluit. Gregorius. Vel per villam terrena substantia designatur. Exit ergo videre illam qui sola exteriora cogitat propter substantiam. Ambrosius.

Sic igitur emeritae militiae viro contemnendarum stipendium praescribitur facultatum, quod neque ille qui studiis intentus inferioribus possessiones sibi terrenas coemit, regnum caeli possit adipisci, cum dominus dicat: vende omnia tua, et sequere me.

Sequitur et alter dixit: iuga boum emi quinque, et eo probare illa. Augustinus de verb. Dom.. Quinque iuga boum sensus carnis huius quinque numerantur.

In oculis visus est, in auribus auditus, in naribus odoratus, in faucibus gustus, in omnibus membris tactus. Sed quia iuga sunt, in tribus prioribus sensibus facilius apparet: duo sunt oculi, duae aures, geminae nares: ecce tria iuga: et in faucibus, idest sensu gustandi, geminatio quaedam invenitur, quia nihil gustando sapit nisi lingua et palato tangatur: voluptas carnis, quae ad tactum pertinet, occulte geminatur: est et forinsecus et intrinsecus.

Dicuntur autem iuga boum, quia per sensus istos carnis terrena requiruntur: boves enim terram versant; homines autem remoti a fide, terrenis dediti, nolunt credere aliquid nisi ad quod sensu corporis perveniunt quinquepartito. Non, inquit, ego credo, nisi quod video. Si talia cogitarem, quinque illis iugis boum a coena impediremur. Ut

noveritis autem istorum quinque sensuum, non delectationem quae mulcet et ingerit voluptatem, sed curiositatem quamdam notatam fuisse, non ait quinque iuga boum emi, eo pascere illa, sed eo probare illa. Gregorius in evang.. Corporales etiam sensus, quia interna comprehendere nequeunt, sed sola exteriora agnoscunt, recte per eos curiositas designatur; quae dum alienam quaerit vitam discutere, semper sua intima nesciens studet exteriora cogitare. Sed notandum, quod is qui propter villam, et is qui propter probanda iuga boum a coena sui invitatoris se excusat, humilitatis verba permiscet; dum enim dicit rogo, et venire contemnit, humilitas sonat in voce, superbia in actione.

Sequitur alius dixit: uxorem duxi, et ideo non possum venire. Augustinus de verb. Dom.. Ista est voluptas carnis, quae multos impedit: utinam foris, et non intus. Qui enim dixit uxorem duxi, carnem amplexatur, carnis voluptatibus iucundatur, a coena excusatur: observet ne fame interna moriatur. Basilus.

Dicit autem non possum venire, eo quod intellectus humanus vergens ad mundanas illecebras debilis est ad agendum.

Gregorius. Quamvis autem bonum sit coniugium, atque ad propagandam sobolem divina providentia constitutum, nonnulli tamen per hoc non fecunditatem prolis, sed desideria expetunt voluptatis: et idcirco per rem iustam significari potest non incongrue iniusta.

Ambrosius. Vel coniugium non reprehenditur, sed ad maiorem honorem vocatur integritas: quoniam mulier innupta cogitat quae sunt domini, ut sit sancta corpore et spiritu: quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi. Augustinus.

Ioannes autem dicens: omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio saeculi, inde coepit ubi evangelium terminum posuit. Concupiscentia carnis, uxorem duxi; concupiscentia oculorum, quinque iuga boum emi; ambitio saeculi, villam emi. A parte autem in totum commemorati sunt quinque sensus per solos oculos, quorum est in quinque sensibus principatus: propterea cum proprie ad oculos pertineat visus, ipsum videre per omnes quinque sensus solemus appellare.

Cyrillus. Quos autem intelligemus fuisse eos qui renuerunt praedictorum causa venire, nisi praesides Iudaeorum, quos per totam sacram paginam de his redargutos esse videmus? Origenes. Vel aliter. Hi qui villam emerunt, et refutant coenam sunt qui receperunt alia dogmata divinitatis, nec experti sunt verbum quod possidebant.

Is autem qui quinque paria boum emit, est qui naturam intellectualem contemnit, et sensibilia sequitur: unde incorpoream naturam comprehendere non potest. Qui autem uxorem duxit, est qui coniunctus est carni, voluptatum magis amator quam Dei. Ambrosius. Vel tria genera hominum a consortio istius coenae aestimemus excludi, gentilium, Iudaeorum et haereticorum. Iudaei corporali ministerio iuga sibi legis imponunt. Quinque autem iuga sunt verborum decem, vel quinque libri veteris legis. At vero haeresis velut eva femineo rigore fidei tentat affectum. Et apostolus dicit avaritiam esse fugiendam, ne impediti more gentili ad regnum Christi pervenire nequeamus.

Ergo et ille qui villam emit, alienus a regno est, et ille qui iugum potius legis quam gratiae munus elegit, et ille qui se propter ducendam excusat uxorem.

Sequitur et reversus servus nuntiavit haec domino suo. Augustinus super Gen..

Non propter inferiorum scientiam Deus nuntiis indiget, quasi per eos fiat scientior; sed novit omnia stabiliter atque incommutabiliter. Habet autem nuntios propter nos, et propter ipsos; quia illo modo Deo parere et assistere, ut eum de inferioribus consulant, eiusque supernis iussis obtemperent, bonum est eis in ordine propriae naturae. Cyrillus. Iudaeorum autem primatibus vocationem renuentibus, sicut ipsi dicebant: numquid aliquis principum credidit in eum? indignatus est paterfamilias, quasi eis dignis indignatione et ira; unde sequitur tunc iratus paterfamilias. Basilus.

Non quod irae passio divinae substantiae accidat; sed talis operatio, quae in nobis ab ira fit, Dei ira et indignatio dicitur. Cyrillus. Sic ergo indignatus dicitur paterfamilias in principes Iudaeorum, et vocati sunt loco eorum, qui erant de multitudine Iudaeorum, fragilem et impotentem mentem habentes.

Loquente enim Petro, primo quidem tria millia, Deinde quinque millia crediderunt, et postmodum plurimus populus; unde dicitur dixit servo suo: exi cito in plateas et vicos civitatis, et pauperes ac debiles, caecos et claudos introduc huc. Ambrosius. Invitat autem pauperes, debiles et caecos, ut ostendatur quod nullum debilitas corporis excludit a regno, rariusque delinquat cui desit illecebra peccandi; vel quod infirmitas peccatorum per misericordiam domini remittatur; unde mittit ad plateas, ut de latioribus vicis ad angustam venirent viam.

Gregorius in evang..

Quia ergo venire superbi renuunt, pauperes eliguntur: dicuntur enim debiles et pauperes qui iudicio suo apud semetipsos infirmi sunt: nam pauperes et quasi fortes sunt qui positi in paupertate superbiunt; caeci sunt qui nullius ingenii lumen habent; claudi sunt qui rectos gressus in operatione non habent. Sed dum horum vitia in membrorum debilitate significantur, sicut illi peccatores fuerunt qui vocati venire noluerunt, ita hi quoque qui invitantur et veniunt; sed peccatores superbi respuuntur, humiles eliguntur. Hos itaque elegit Deus quos despicit mundus: quia plerumque ipsa despectio hominem revocat ad semetipsum; et tanto celerius vocem Dei aliqui audiunt, quanto in hoc mundo non habent unde delectentur. Cum ergo de vicis et plateis ad coenam quosdam dominus vocat, illum populum designat qui tenere legis urbanam conversationem noverat.

Sed multitudo quae ex Israel populo credit, locum superni convivii non implevit; unde sequitur et ait servus: domine, factum est ut imperasti, et adhuc locus est. Intravit enim iam frequentia Iudaeorum; sed adhuc locus vacat in regno, ubi suscipi debeat numerositas gentium; unde subditur et ait dominus servo: exi in vias et sepes, et compelle intrare, ut impleatur domus mea. Cum convivas suos colligi ex viis et sepibus praecipit, agrestem populum, idest gentilem, quaerit. Ambrosius. Vel mittit ad vias et circa sepes, quia hi apti sunt regno caelorum qui nullis praesentium cupiditatibus occupati ad futura festinant, in quodam bono voluntatis tramite constituti; et qui modo sepis, quae ab incultis culta secernat, et incursus arceat bestiarum, norit bona malaque distinguere, et adversus tentamenta nequitiae spiritualis, fidei munimen praetendere. Augustinus de verb. Dom.. Venerunt de plateis et vicis gentes, veniunt de sepibus haeretici: nam sepes qui construunt, divisiones quaerunt. Abstrahantur a sepibus, evellantur a spinis. Sed cogi nolunt: voluntate, inquit, nostra intremus. Non hoc dominus imperavit: coge, inquit, intrare.

Foris inveniatur necessitas, nascitur inde voluntas. Gregorius. Qui ergo huius mundi adversitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, compelluntur intrare.

Sed valde tremenda est sententia quae subinfertur dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit coenam meam. Nemo ergo contemnat; ne dum vocatus excusat, cum voluntatem habuerit, intrare non valeat.

#5 Lectio 5

Gregorius in evang.. Ad audita caelestia praemia inardescit animus, iamque illic cupit assistere ubi se sperat sine fine gaudere. Sed ad magna praemia perveniri non potest nisi per magnos labores; unde dicitur ibant autem turbae multae cum eo, et conversus dixit ad illos: si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem et uxorem et filios et fratres et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest esse meus discipulus. Theophylactus. Quia enim multi comitantium ipsum non ex toto affectu, sed tepide sequebantur, ostendit qualem deceat esse suum discipulum.

Gregorius. Sed percunctari libet: quomodo parentes et carnaliter propinquos praecipimur odisse, qui iubemur et inimicos diligere? sed si vim praecepti perpendimus, utrumque agere per discretionem valeamus: ut eos qui nobis carnis cognatione coniuncti sunt, et quos proximos novimus, diligamus; et quos adversarios in via Dei patimur, odiendo et fugiendo nesciamus. Quasi enim per odium diligitur qui carnaliter sapiens, dum prava nobis ingerit, non auditur. Ambrosius. Etenim si propter te dominus suae renuntiat matri, dicens: quae est mater mea et qui fratres mei? cur tu domino tuo cupias anteferri? sed neque ignorare naturam, neque saevire dominus iubet; sed ita indulgere naturae ut venereris auctorem, nec a Deo parentum amore desistas. Gregorius. Ut autem dominus demonstraret hoc erga proximos odium non de affectione procedere, sed de caritate, addidit dicens adhuc autem et animam suam. Constat ergo quia amando debet odisse proximum qui sic eum odit sicut seipsum: seipsum enim bene animam nostram odimus, cum eius carnalibus desideriis non acquiescimus, cum eius appetitum frangimus, eius voluptatibus reluctamur. Quae ergo contempta ad melius ducitur, quasi per odium amatur. Cyrillus. Non est autem fugienda vita qua in corpore vivitur, sed servanda, sicut et Paulus servavit, ut Christum adhuc vivens in corpore praedicaret; sed ubi oportebat vitam contemnere ut cursum consummaret, nec animam pretiosam sibi esse fatetur. Gregorius.

Hoc autem animae odium qualiter exhiberi debeat, manifestat subdens qui non baiulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus.

Chrysostomus. Non autem hoc dicit ut trabem super humeros apponamus, sed ut semper mortem prae oculis nostris habeamus; sicut et Paulus moriebatur quotidie, et mortem contemnebat. Basilus.

Crucem etiam tollens, mortem domini annuntiabat, dicens: mihi mundus crucifixus est, et ego mundo; quod etiam nos in ipso baptisate anticipamus, ubi vetus homo noster crucifixus est, ut destruat corpus peccati. Gregorius.

Vel quia crux a cruciatu dicitur, duobus modis crucem domini baiulamus; cum aut per abstinentiam carnem affligimus, aut per compassionem proximi, necessitatem illius nostram putamus. Sed quia nonnulli carnis abstinentiam non pro Deo, sed pro inani gloria exhibent, et compassionem non spiritualiter sed carnaliter impendunt, recte additur et venit post me. Baiulare enim crucem, et post dominum ire est vel carnis abstinentiam, vel compassionem proximorum pro studio aeternae intentionis exhibere.

#6 Lectio 6

Gregorius in evang.. Quia sublimia praecepta data sunt, protinus comparatio aedificandae sublimitatis adiungitur cum dicitur quis enim ex vobis volens turrim aedificare, nonne prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum? omne enim quod agimus, praevenire per studium considerationis debemus. Si igitur humilitatis turrim construere cupimus, prius nos praeparare ad adversa huius saeculi debemus.

Basilus. Vel turris est alta speculatio ad custodiam civitatis et perceptionem hostilium occursum apta: ad huius instar nobis datus est intellectus conservativus bonorum, praemeditativus contrariorum; ad huius aedificationem praecipit dominus sedentes ponere calculum, si suppetat facultas ad finem. Gregorius Nyssenus. Insistendum est enim ut cuiuslibet ardui propositi terminus attingatur variis augmentis mandatorum Dei, consummando opus

divinum; nam neque lapis unus est tota turris fabrica, neque unicum mandatum ducit ad animae perfectionem; sed fundamentum oportet subsistere, et secundum apostolum insuper apparatus est auri, et argenti, et pretiosorum lapidum apponendus; unde subditur ne posteaquam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiant illudere ei dicentes, quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare.

Theophylactus. Non enim debemus ponere fundamentum, idest sequi Christi initium, et finem non imponere, sicut illi de quibus iohannes dicit quod multi ex discipulis eius abierunt retrorsum.

Vel fundamentum intellige doctrinalem sermonem, puta de abstinentia. Opus est igitur praedicto fundamento operationis aedificium, ut perficiatur nobis turris fortitudinis a facie inimici. Alioquin deridetur homo a videntibus eum, tam hominibus quam Daemonibus.

Gregorius. In bonis enim operationibus intenti, nisi contra malignos spiritus sollicite vigilemus, ipsos irrisores patimur, quos ad malum persuasores habemus.

Sed ex minori ad maius similitudo subditur, ut ex rebus minimis maiora pensentur; nam sequitur aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, nonne prius sedens cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se? Cyrillus. Incumbit enim nobis praelium contra spiritualia nequitiae in caelestibus; urget autem nos et aliorum hostium multitudo, carnale flagitium, lex saeviens in membris nostris, et variae passiones, hoc est dira hostium multitudo. Augustinus de quaest. Evang.. Vel decem millia praeliaturi cum rege qui habet viginti millia, significant simplicitatem christiani hominis, dimicaturi cum duplicitate diaboli. Theophylactus. Est autem rex peccatum regnans in nostro mortali corpore; sed et noster intellectus creatus est rex. Ergo si repugnare velit peccato, toto animo cogitet secum: nam Daemones sunt peccati satellites, qui videntur viginti millium numero praecellere decem millia nostra: quia cum incorporei sint, nobis comparati corporeis, multo maiorem fortitudinem habere censentur. Augustinus.

Sicut autem de turri non perfecta per opprobrium deterruit dicentium quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare; sic in rege cum quo dimicandum est, ipsam pacem accusavit, cum subdit alioquin, adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quae pacis sunt: significans etiam minas imminentium tentationum a diabolo non sustinere eos qui non renuntiant omnibus quae possident, et pacem cum eo facere, consentiendo illi ad committendum peccata. Gregorius.

Vel aliter. In illo tremendo examine cum rege nostro ex aequo ad iudicium non venimus; decem millia quippe ad viginti millia, simplum ad duplum sunt. Cum duplo ergo exercitu contra simplum venit, quia nos vix in solo opere praeparatos simul de opere et cogitatione discutit.

Dum ergo adhuc longe est, quia adhuc praesens per iudicium non videtur, mittamus ad eum legationem lacrymas nostras, misericordiae opera, hostias placationis; haec est nostra legatio, quae regem venientem placat. Augustinus ad laetam. Quomodo autem pertineant istae similitudines, ipsa conclusione satis aperuit, dicens sic ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus.

Itaque sumptus ad turrin aedificandam, et valentia decem millium adversus regem qui viginti millia habet, nihil aliud est, quam ut renuntiet unusquisque omnibus quae sunt eius. Praelocutio autem superior cum extrema locutione concordat: in eo enim quod aliquis renuntiat omnibus quae sunt eius, etiam illud continetur ut oderit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc et animam suam. Omnia enim haec propria alicuius sunt, quae plerumque implicant et impediunt ab obtinenda non ista propria temporaliter transitura, sed in aeternum mansura communia. Basilios.

Est autem intentio domini per exempla praedicta non utique praebere potestatem eius discipulum fieri vel non fieri, sicut licet vel non inchoare fundamentum vel tractare pacem; sed ostendere impossibilitatem divini beneplaciti observandi inter distrahentia animam, inter quae periclitatur facta venalis ab astutiis Daemonis. Beda. Distat autem inter renuntiare omnibus et relinquere omnia: paucorum enim perfectorum est relinquere omnia, hoc est curas mundi postponere; cunctorum autem fidelium est renuntiare omnibus, hoc est sic tenere quae mundi sunt, ut tamen per ea non teneantur in mundo.

#7 Lectio 7

Beda. Dixerat superius turrin virtutum non solum inchoandam, sed etiam consummandam: ad quod pertinet quod dicitur bonum est sal. Bonum est sal sapientiae spiritualis cordis arcana condire, immo cum apostolis sal terrae fieri.

Eusebius. Sal enim secundum substantiam quidem ex aqua constat et spiritu, modicum quid terrestreitatis participans.

Desiccat autem fluidam naturam corruptorum corporum, ut mortua corpora conservet.

Merito igitur discipulos suos comparat sali, eo quod ipsi regenerati sunt per aquam et spiritum. Cumque toti spiritualiter viverent, et non secundum carnem, ad modum salis corruptam vitam hominum in terra degentium convertabant, et virtuosa vita suos sequaces oblectando condiebant. Theophylactus. Non solum autem eos qui donati sunt magistrati gratia, sed etiam idiotas exposcit ad modum salis fieri utiles proximis. Si vero qui futurus est utilis aliis, fiat reprobis, iuvari non poterit; unde sequitur si autem sal evanuerit, in quo condietur? Beda.

Quasi dicat: si quis semel condimento veritatis illuminatus ad apostasiam redierit, quo alio doctore corrigetur? qui scilicet eam quam ipse gustavit sapientiae dulcedinem, vel adversis saeculi perterritus, vel illecebris illectus

abiecit; unde sequitur neque in terram, neque in sterquilinum utile est; sed foras mittetur. Sal enim cum ad condiendos cibos carnesque siccandas valere desierit, nulli iam usui aptum erit: neque enim in terram utile est, cuius iniectu germinare prohibetur, neque in sterquilinum agriculturae profuturum: sic qui post agnitionem veritatis retrocedit, neque ipse fructum boni operis ferre, nec alios excolere valet; sed foras mittendus est, hoc est ab ecclesiae unitate discernendus. Theophylactus. Verum, quia sermo parabolicus et obscurus erat, excitans dominus auditores, ne qualitercumque acciperent quod dictum est de sale, subdit qui habet aures audiendi, audiat; hoc est, si cui sapientia inest, intelligat: aures enim hic cognoscitivam vim animae et aptitudinem intelligendi accipere debemus. Beda. Audiat etiam non contemnendo, sed obediendo, et faciendo quae dicit.

|+15 Capitulus 15

#1 Lectio 1

Ambrosius. Didiceras in superioribus, saecularibus occupationibus non teneri, caduca non praeferre perpetuis. Sed quia fragilitas humana firmum nequit in tanto saeculi lubrico tenere vestigium, etiam adversus errorem remedia tibi bonus medicus demonstravit, spem veniae iudex misericors non negavit; unde subditur erant autem appropinquantes ei publicani et peccatores ut audirent eum. Glossa.

Idest, qui publica exigunt vectigalia, vel conducunt, et qui lucra saeculi per negotia sectantur. Theophylactus. Hoc enim exequabatur cuius causa carnem susceperat, admittens peccatores, sicut medicus aegrotantes. Sed Pharisei vere criminosi huic pietati murmura recompensabant; unde sequitur et murmurabant Pharisei et Scribae, dicentes, quia hic peccatores recipit et manducat cum illis. Gregorius in evang.. Ex qua re colligitur quia vera iustitia compassionem habet, falsa dedignationem; quamvis et iusti soleant recte peccatoribus indignari. Sed aliud est quod agitur typo superbiae, aliud quod zelo disciplinae: quia iusti, etsi foris increpationes per disciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per caritatem servant: praeponunt sibi in animo ipsos plerumque quos corrigunt: quod agentes per disciplinam subditos, et per humilitatem custodiunt semetipsos. At contra hi qui de falsa iustitia superbire solent, ceteros quosque despiciunt, nulla infirmantibus misericordia condescendunt; et quo se peccatores esse non credunt, eo deterius peccatores fiunt: de quorum numero Pharisei erant, qui diiudicantes dominum quod peccatores susciperet, amenti corde ipsum fontem misericordiae reprehendebant.

Sed quia aegri erant ita ut aegros se esse nescirent, quatenus quod erant agnoscerent, caelestis medicus blandis eos fomentis curat; sequitur enim et ait ad illos parabolam istam, dicens: quis ex vobis homo? similitudinem dedit quam in se homo recognosceret, et tamen ad auctorem hominum pertineret: quia enim centenarius perfectus est numerus, ipse centum ovem habuit, cum sanctorum Angelorum et hominum naturam possedit; unde subditur qui habet centum oves.

Cyrillus. Hinc percipe latitudinem regni salvatoris nostri. Dicit enim oves esse centum, referens numerum subiectarum sibi rationalium naturarum ad integram multitudinem: est enim centenarius numerus perfectus ex decem decadibus constitutus.

Sed ex his una oberravit, scilicet genus humanum, quod terram colit. Ambrosius.

Dives pastor, cuius nos omnes centesima portio sumus; unde sequitur et si perdiderit unam ex illis. Gregorius.

Una ovis tunc periit quando peccando homo pascua vitae reliquit. In deserto autem nonagintanovem remanserant: quia rationalis creaturae numerus, Angelorum videlicet et hominum, qui ad videndum Deum conditus fuerat, pereunte homine, erat imminutus; unde sequitur nonne dimittit nonaginta novem in deserto? quia scilicet Angelorum chorus reliquit in caelo. Tunc autem homo caelum deseruit, cum peccavit. Et ut perfecta summa ovium integraretur in caelo, homo perditus quaerebatur in terra; unde sequitur et vadit ad illam quae perierat, donec inveniat illam. Cyrillus. Numquid autem saeviens in reliquis motus est pietate unius? nequaquam: sunt enim illae in tuto, circumsepiente illas potentissima dextera: sed magis oportebat misereri pereuntis, ne imperfecta videretur residua multitudo: una enim reducta, sortitur centenarius propriam speciem. Augustinus de quaest. Evang.. Vel illas nonaginta novem dixit quas reliquit in deserto, superbos significans, tamquam solitudinem gerentes in animo, dum solos se videri volunt; quibus ad perfectionem unitas deest: cum enim quisque a vera unitate divellitur, superbe divellitur: suae quippe potestatis esse cupiens, non sequitur unum, quod est Deus. Uni autem deputat omnes per poenitentiam reconciliatos, quae humilitate obtinetur. Gregorius Nyssenus. Cum autem pastor invenisset ovem, non punivit: non duxit ad gregem urgendo; sed superponens humero, et portans, clementer annumeravit gregi; unde sequitur et cum invenerit ovem, imponit in humeros suos gaudens.

Gregorius. Ovem humeris suis imposuit, quia humanam naturam suscipiens, peccata nostra ipse portavit. Inventa autem ove, ad domum redit, quia pastor noster, reparato homine, ad regnum caeleste rediit; unde sequitur et veniens domum, convocat amicos et vicinos, dicens illis: congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quae perierat. Amicos et vicinos vocat Angelorum chorus; quia amici eius sunt, quia voluntatem eius continue in sua stabilitate custodiunt; vicini quoque eius sunt, quia claritatem visionis illius sua assiduitate perfruuntur. Theophylactus.

Supernae igitur virtutes oves dicuntur in eo quod omnis natura creata aspectu Dei bestialis est; in eo vero quod rationalis est, amici et vicini dicuntur.

Gregorius. Et notandum, quod non dicit congratulamini inventae ovi, sed mihi: quia videlicet eius est gaudium vita nostra; et cum nos ad caelum reducimur, solemnitatem laetitiae illius implemus.

Ambrosius. Angeli autem, quoniam sunt rationales, non immerito hominum redemptione laetantur; unde sequitur dico vobis, quod ita gaudium erit in caelo super uno peccatore poenitentiam agente, quam supra nonaginta novem iustis, qui non indigent poenitentia. Hoc proficiat ad incentiva probitatis, si unusquisque conversionem suam gratam fore credat coetibus Angelorum, quorum aut affectare patrociniū, aut vereri debet offensam.

Gregorius. Plus autem de conversis peccatoribus quam de stantibus iustis in caelo gaudium esse fatetur; quia plerumque hi qui nullis se oppressos peccatorum molibus sciunt, stant quidem in via iustitiae, sed tamen ad caelestem patriam anxie non anhelant, et plerumque pigri remanent ad exercenda bona praecipua, quia securi sibi sunt quod nulla commiserint mala graviora: at contra nonnunquam hi qui se aliqua illicita egisse meminerunt, ex ipso suo dolore compuncti, ad amorem Dei inardescunt, et quia errasse se a Deo considerant, damna praecedentia lucris sequentibus recompensant.

Maius ergo gaudium fit in caelo, quia et dux in praelio plus eum militem diligit qui post fugam reversus hostem fortiter premit, quam eum qui numquam terga praebuit, et numquam aliquid fortiter fecit.

Sic agricola illam amplius terram amat quae post spinas uberes fructus profert, quam eam quae numquam spinas habuit, et numquam fertilem messem producit.

Sed inter haec sciendum est, quia sunt plerique iusti, in quorum vita tantum est gaudium, ut eis quaelibet peccatorum poenitentia praeponi nullatenus possit. Hinc ergo colligendum quantum Deo gaudium faciat quando humiliter plangit iustus, si facit in caelo gaudium quando hoc quod male gessit, per poenitentiam damnat iniustus.

|#2 Lectio 2

Cyrillus. Per praecedentem parabolam, in qua genus humanum dicebatur ovis erratica, docebamur nos fore creatura sublimis Dei, qui fecit nos, et non ipsi nos; cuius pascuae oves sumus: subiungitur secunda parabola, qua genus humanum comparatur drachmae quae periit; per quam ostendit nos ad similitudinem et imaginem regiam factos esse, scilicet summi Dei: nam drachma nummus est impressam habens regiam figuram; unde dicitur aut quae mulier habens decem drachmas. Gregorius in evang..

Qui significatur per pastorem, ipse per mulierem; ipse enim Deus, ipse et Dei sapientia. Angelorum autem et hominum naturam ad cognoscendum se dominus condidit, et ad similitudinem suam creavit.

Decem ergo drachmas habuit, quia novem sunt chori Angelorum; sed ut completeretur electorum numerus, homo decimus est creatus. Augustinus de quaest.

Evang.. Vel in novem drachmis, sicut et in nonaginta novem ovibus, ponit eorum significationem qui de se praesumentes peccatoribus ad salutem redeuntibus se praeponunt: unum enim deest a novem ut decem sint, et a nonaginta novem ut centum sint; cui uni deputat omnes per poenitentiam reconciliatos. Gregorius.

Et quia imago exprimitur in drachma, mulier drachmam perdiderat, quando homo, qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando a similitudine sui conditoris recessit; et hoc est quod subditur si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam? accendit mulier lucernam, quia Dei sapientia apparuit in humanitate. Lucerna quippe lumen in testa est; lumen vero in testa est divinitas in carne: accensa autem lucerna, sequitur et evertit domum: quia scilicet mox ut eius divinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit: quia eversionis sermo non discrepat in eo quod in aliis codicibus legitur emundat: quia prava mens si non prius prae timore evertitur, ab assuetis vitiis non mundatur.

Eversa autem domo, invenitur drachma; sequitur enim et quaerit diligenter donec inveniat; quia scilicet cum perturbatur conscientia hominis, reparatur in homine similitudo conditoris. Gregorius Nazianzenus.

Inventa autem drachma, caelestes virtutes facit participes gaudii, quas ministras dispensationis fecit; unde sequitur et cum invenerit, convocat amicas et vicinas dicens: congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram. Gregorius.

Supernae enim virtutes tanto divinae sapientiae iuxta sunt, quanto ei per gratiam continuae visionis appropinquant.

Theophylactus. Vel amicae sunt, ut exequentes voluntatem ipsius: vicinae vero, ut incorporeae; vel forte amicae ipsius sunt omnes supernae virtutes, vicinae vero sunt propinquiores, scilicet throni, cherubim et seraphim.

Gregorius Nyssenus. Vel aliter. Hoc reor dominum nobis proponere in inquisitione perditae drachmae, quia nulla nobis a ceteris virtutibus utilitas provenit, quas drachmas vocat, quamvis praesto sint omnes, una sola deficiente animae viduatae, qua scilicet divinae similitudinis nitorem sortitur: propter quod primo quidem iubet lucernam accendere, scilicet verbum divinum, quod abscondita patefacit.

Vel forsitan poenitentiae lampadem, sed in domo propria, idest in seipso et in sua conscientia, oportet perquirere drachmam perditam, idest regis imaginem, quae non penitus deperiit, sed est tecta sub fimo, qui significat carnis contagia; quibus studiose abstersis, idest dilutis per solertiam vitae, elucescit quod quaeritur: unde oportet ipsam quae invenit gratulari; necnon ad participia gaudii vocare vicinas, idest contubernales virtutes, idest rationabilem et concupiscibilem et innatum iracundiae affectum, et si quae sint tales vires circa animam consideratae, quas docet gaudere in domino.

Deinde concludens parabolam, subdit ita dico vobis, gaudium erit Angelis super uno peccatore poenitentiam agente. Gregorius.

Poenitentiam agere est praeterita mala plangere, et plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat ut tamen alia committat, adhuc poenitentiam agere aut ignorat aut dissimulat. Cogitandum est etiam ut per hoc conditori suo satisfaciat: ut qui commisit prohibita, sibi abscindere debeat etiam concessa; et se reprehendat in minimis qui se meminit in maximis deliquisse.

#3 Lectio 3

Ambrosius. Tres ex ordine Lucas parabolam posuit: ovis quae perierat et inventa est; drachmae quae perierat, et inventa est; filii qui erat mortuus et revixit; ut triplici remedio provocati vulnera nostra curemus. Christus ut pastor te suo corpore vehit, quaerit ut mater ecclesia, recipit Deus pater: prima misericordia, secunda suffragatio, tertia reconciliatio. Chrysostomus.

Est etiam inter parabolam supradictas ratio distinctionis secundum personas vel mentes peccantium, ut pater filium recipiat poenitentem, qui arbitrii sui libertate utitur, ut cognoscat unde ceciderit; pastor vero ovem errantem et non sapientem reverti requirat, et humeris suis referat, irrationabili animali imprudentem hominem comparans, qui alieno dolo circumventus, erraverat sicut ovis. Praesens ergo parabola proponitur cum dicitur ait autem: homo quidam habuit duos filios. Sunt qui dicant de duobus filiis istis seniore Angelos esse, iuniorem vero hominem ponunt, qui in longinquam peregrinationem abierit, quando in terram de caelis et Paradiso cecidit: et aptant consequentia, respicientes ad casum vel statum Aadae.

Sed hic sensus pius quidem videtur, nescio tamen si verus sit: quia iunior filius ad poenitentiam venit sua sponte, recordatus praeteritae abundantiae patris sui; dominus autem veniens ad poenitentiam vocavit humanum genus, dum sponte sua regredi, unde ceciderat, non cogitaret.

Deinde senior filius in reditu et salute fratris sui tristatur; cum dominus dicat laetitiam esse apud Angelos super uno peccatore poenitentiam agente. Cyrillus.

Quidam vero per seniore filium dicunt significari Israel secundum carnem; per alium vero qui discessit a patre describitur multitudo gentium. Augustinus de quaest. Evang.. Hic ergo homo habens duos filios, Deus habens duos populos intelligitur, tamquam duas stirpes generis humani: unam eorum qui permanserunt in unius Dei cultu, alteram eorum qui usque ad colendum idola deseruerunt Deum. Ab ipso ergo exordio creaturae mortalium, maior filius ad cultum unius Dei pertinet, minor autem petit ut sibi pars substantiae quae eum tangeret, daretur a patre; unde sequitur et dixit adolescentior ex illis patri: pater, da mihi portionem substantiae quae me contingit; tamquam anima potestate sua delectata, id quod illi est vivere, intelligere, meminisse, vel ingenio alacri excellere, petit, quae divina sunt munera.

Haec autem in potestate sua accepit per liberum arbitrium; unde sequitur et divisit illis substantiam. Theophylactus.

Hominis substantia rationalitas est, quam comitatur libertas arbitrii; et similiter quaecumque dominus dedit nobis, pro substantia nostra putabitur, ut caelum, terra et universa creatura, lex et prophetae. Ambrosius. Vides autem, quod divinum patrimonium petentibus datur; nec putes culpa patris, quod adolescentiori dedit: nulla Dei regno infirma aetas, nec fides gravatur annis. Ipse certe se iudicavit idoneum qui poposcit: atque utinam non recessisset a patre; impedimentum nescisset aetatis; sequitur enim et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam. Chrysostomus.

Minor filius in regionem longinquam profectus est, non localiter a Deo decedens, qui ubique est, sed affectu: fugit enim Deum peccator ut a longinquo stet. Augustinus de verb. Dom..

Quisquis enim ita vult esse similis Deo ut fortitudinem suam ad illum custodiat, non ab illo recedat, ei cohaerendo, ut custodiat similitudinem et imaginem ad quam factus est. Porro si perverse vult imitari Deum, ut quomodo Deus non habet a quo regatur, sic ipse velit sua potestate uti, ut nullo regente vivat; quid restat nisi ut recedens ab eius calore torpescat, recedens a veritate vanescat? Augustinus de quaest. Evang.. Quod autem non post multos dies dixit factum, ut congregatis omnibus peregre proficisceretur in regionem longinquam, quae est oblivio Dei; hoc est quia non multo post institutionem humani generis placuit animae per liberum arbitrium ferre secum velut quamdam potentiam naturae suae, et deserere eum a quo condita est, fidens de viribus suis; quas vires tanto consumit citius, quanto eum deseruit a quo datae sunt; unde sequitur et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

Luxuriosam vero vel prodigam vitam vocat amantem fundere atque spatiari pompis exterioribus, intus inanescens, cum ea quisque sequitur quae ad alia procedunt, et relinquit eum qui sibi est interior; unde sequitur et postquam consummasset omnia, facta est fames magna in regione illa. Fames est indigentia verbi veritatis.

Sequitur et ipse coepit egere. Ambrosius.

Merito egere coepit qui thesauros sapientiae et scientiae Dei, divitiarumque caelestium altitudinem dereliquit.

Sequitur et abiit, et adhaesit uni civium regionis illius. Augustinus.

Unus civium regionis illius aliquis aereus princeps est ad militiam diaboli pertinens, cuius villa est modus potestatis ipsius; de qua sequitur et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos. Porci sunt immundi spiritus qui sub ipso erant. Beda.

Porcos autem pascere est ea quibus immundi spiritus gaudent, operari.

Sequitur et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant.

Ambrosius. Siliqua genus leguminis est, intus inanis, foris mollis, quo corpus non reficitur, sed impletur, ut sit magis oneri quam usui. Augustinus. Siliquae ergo, quibus porcos pascebat, saeculares doctrinae sunt, steriles, vanitatem personantes, de quibus laudes idolorum fabularumque ad Deos gentium pertinentium vario sermone atque carminibus percipant; quibus Daemonia delectantur: unde cum iste satiari cupiebat, aliquid solidum et rectum, quod ad beatam vitam pertineret, invenire volebat in talibus, et non poterat; unde sequitur et nemo illi dabat.

Cyrillus. Sed cum Iudaei multipliciter arguantur in sacra Scriptura de multis criminibus, quomodo populo illi convenient verba maioris filii dicentis ecce tot annis servio tibi, et numquam mandatum tuum praeterivi? est ergo hic sensus parabola. Arguentibus eum Pharisaeis et Scribis quod reciperet peccatores, proponit praesentem parabolam, in qua hominem vocat Deum, qui pater est duorum fratrum, iustorum scilicet et peccatorum; quorum primus gradus est iustorum ab initio iustitiam sequentium, secundus gradus est hominum per poenitentiam ad iustitiam reductorum. Basilius. Facit etiam ad antiquioris consistentiam magis animus senilis et gravitas, quam canities capillorum; nec qui secundum aetatem est iuvenis increpatur, sed iuvenis moribus, qui secundum passiones vivit. Titus. Abiit ergo adolescentior nondum adultus mente, petitque a patre id quod ei de hereditate contingit, ut scilicet non ex necessitate serviat: sumus enim animalia rationalia liberum arbitrium habentia. Chrysostomus.

Dicit autem Scriptura dividere patrem ex aequo filiis duobus substantiam suam, idest scientiam boni et mali, quae verae et perpetuae sunt opes animae bene utentis. Quae enim ex Deo est in prima nativitate hominibus substantia rationalis, aequaliter cunctis nascentibus datur. De subsequenti autem conversatione unusquisque plus aut minus huius substantiae possidere invenitur, dum unus ea quae sumpserit patris esse credens, quasi paterna custodit; alius sicut propriae possessionis licentia dissipandis abutitur.

Ostenditur autem libertas arbitrii: quia pater neque discedere volentem retinuit, ne liberi arbitrii auferat potestatem; neque manere cupientem cogit abscedere.

Abiit autem longe, non locorum translatione, sed mentis declinatione; unde sequitur peregre profectus est in regionem longinquam. Ambrosius. Quid enim longinquius est quam a se recedere, nec regionibus, sed moribus separari? etenim qui se a Christo separat, exul est patriae, et civis mundi. Merito ergo prodegit patrimonium qui recessit ab ecclesia. Titus.

Unde et denominatus est prodigus, dissipans substantiam suam, idest intellectum rectum, castimoniam, documenta veritatis, notitiam genitoris, memoriam creationis, sensum. Ambrosius. Facta est autem in regione illa fames non epularum, sed bonorum operum atque virtutum, quae sunt miserabiliora ieiunia: etenim qui recedit a verbo Dei, esurit, quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei, et qui recedit a thesauro eget. Egere ergo ideo coepit et famem pati, quia nihil prodigae satis est voluntati.

Abiit itaque, et adhaesit uni civium: qui enim haeret, in laqueo est; et videtur civis iste princeps esse istius mundi. Denique ad villam eius mittitur, quam emit qui se excusat a regno. Beda. In villam enim mitti est substantiae mundialis cupiditate subiugari. Ambrosius. Pascit autem porcos illos in quos petit diabolus introire, in sordibus ac foetore viventes. Theophylactus.

Hos igitur pascit qui alios praecellit in vitio, ut sunt lenones, archipraedones, archipublicani, qui aliis sunt doctores operationis malae. Chrysostomus.

Vel spiritualibus destitutus operibus, quasi prudentia et intellectu, porcos pascere dicitur, hoc est, sordidas et immundas in anima sua cogitationes nutrire: et edit escas irrationabiles pravae conversationis, dulces quidem egenti bonorum: quia suave perversis videtur omne opus carnae voluptatis, quae virtutes animae penitus enervat et perimit. Huiusmodi cibos quasi porcinos et male dulces, idest carnalium delectationum illecebras, siliquarum nomine Scriptura designat. Ambrosius.

Cupiebat autem siliquis ventrem implere suum: nec enim alia est cura luxuriosis nisi ut ventrem suum impleant.

Theophylactus. Quibus nullus dat saturitatem malorum; distat enim a Deo qui talibus vescitur. Daemones autem ad hoc student, ne unquam saturitas malorum proveniat. Glossa. Vel nemo illi dabat, quia cum diabolus aliquem suum facit, ultra ei abundantiam non procurat, sciens eum esse mortuum.

#4 Lectio 4

Gregorius Nyssenus. Contempserat patrem in primo recessu adolescentior filius, et opes paternas profuderat: at ubi lapsu temporis est attritus laboribus, dum mercenarius fieret, et eodem cum porcis pabulo pasceretur, rediit in domum paternam castigatus; unde dicitur in se autem reversus dixit: quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus? ego autem hic fame pereo. Ambrosius. Bene in se revertitur, quia a se recessit: etenim qui ad Deum regreditur, se sibi reddit; et qui recedit a Christo, se sibi abdicat.

Augustinus de quaest. Evang..

In se autem reversus est cum ab eis quae forinsecus frustra illiciunt et seducunt, in conscientiae suae interiora suam intentionem reduxit. Gregorius Nazianzenus.

Est autem secundum tres differentias obedientiae discretio: aut enim metuentes supplicia declinamus a malo, et sumus in dispositione servili; aut mercedis lucra venantes exequimur quae mandantur, mercenariis assimilati; aut ipsius gratia boni et dilectionis ad eum qui dedit legem servimus; et sic dispositionem redolemus filiorum.

Ambrosius. Filius enim, qui habet sancti spiritus pignus in corde, saecularis mercedis lucra non quaerit, sed ius servat heredis. Sunt etiam mercenarii boni qui conducuntur ad vineam; isti non siliquis, sed panibus abundant. Augustinus.

Unde autem hoc scire poterat in quo tanta erat oblivio Dei, sicut in omnibus idololatriis fuit, nisi quia ista recogitatio respicientis est, cum evangelium praedicaretur? iam poterat talis animadvertere, multos praedicare veritatem; inter quos quidam essent non ipsius amore veritatis ducti, sed cupiditate comparandorum saecularium commodorum; qui tamen non aliud annuntiant, sicut haeretici: unde mercenarii recte appellantur: in eadem quippe domo sunt eundem panem verbi tractantes, non tamen in hereditatem aeternam vocati, sed temporali mercede conducti. Chrysostomus. Signanter autem subdit ego autem hic fame pereo: quasi diceret: ego non alienus, sed filius boni patris, et frater filii obsequentis, ego liber et generosus, factus sum miserior mercenariis, a summa celsitudine primae nobilitatis ad infimam humilitatem delapsus.

Gregorius Nyssenus. Non prius autem rediit ad pristinam felicitatem, quam in se rediens sentiret opprimentis aerumnae praesentiam, et meditaretur poenitentiae verba, quae subduntur: surgam. Augustinus.

Quia iacebat; et ibo, quia longe aberat; ad patrem meum, quia sub principe porcorum erat. Cetera vero sunt poenitentiam meditantis in confessione peccati, nondum tamen agentis: non enim iam dicit patri, sed dicturum se esse promittit cum venerit. Intelligas igitur, hoc nunc accipiendum esse venire ad patrem, in ecclesia constitui per fidem, ubi peccatorum legitima et fructuosa iam possit esse confessio. Dicit ergo dicturum se esse patri: pater.

Ambrosius. Quam misericors qui offensus. Nec paternum nomen dedignatur audire. Peccavi. Haec est prima confessio apud auctorem naturae, praesulem misericordiae, arbitrum culpae.

Sed si Deus novit omnia, vocem tamen tuae confessionis expectat: ore enim confessio fit ad salutem quia alleviat pondus erroris quisquis ipse se onerat; et accusationis excludit invidiam qui accusatorem praevenit confitendo. Frustra velis occultare quem nihil fallit, et sine periculo prodas quod scias esse iam cognitum: confitere magis ut interveniat pro te Christus, roget pro te ecclesia, illacrymet populus; nec verearis ne non impetres. Advocatus spondet veniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paternae pietatis pollicetur assertor.

Subdit autem in caelum et coram te.

Chrysostomus. Dicens coram te, ostendit hunc patrem Deum debere intelligi: Deus enim solus conspexerit est omnium, a quo nec in corde meditata peccata abscondi possunt. Augustinus.

Utrum autem hoc est peccatum in caelum quod est coram te, ut caelum appellaverit ipsam summitatem patris; an potius peccavi in caelum coram sanctis animabus, coram te autem in ipso penetranti conscientiae? chrysostomus.

Vel caelum hoc loco intelligatur Christus: qui enim in caelum peccat, quod etsi supernum, tamen visibile elementum est, ipse est qui peccat in hominem quem suscepit filius Dei pro salute nostra. Ambrosius. Vel peccato animae caelestia significantur dona spiritus imminuta; vel quia ab illius gremio matris ierusalem quae est in caelo non oportuit deviare. Deiectus autem se exaltare non debet; unde subdit iam non sum dignus vocari filius tuus. Et ut merito suae humilitatis possit attonari, subdit fac me sicut unum de mercenariis tuis.

Beda. Ad filii affectum, qui omnia quae patris sunt, sua esse non ambigit, aspirare nequaquam praesumat; sed mercenarii statum iam pro mercede serviturus desiderat; verum nec hunc quidem nisi paterna dignatione se mereri posse testatur.

Gregorius Nyssenus. Hunc autem filium prodigum spiritus sanctus nobis descripsit, ut instruamur nos qualiter debeamus cordis deplorare peccamina. Chrysostomus.

Qui postquam dixit ibo ad patrem meum, quod ei cuncta attulit bona, non mansit, sed totum iter transivit; sequitur enim et surgens venit ad patrem suum. Sic et nos faciamus, nec pigeat nos longitudinis viae: quia si voluerimus, fiet regressus celer et facilis, dummodo deseramus peccatum, quod nos a domo paterna eduxit.

Est autem pater redeuntibus clemens: nam subditur cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater suus. Augustinus.

Ante enim quam intelligeret Deum longe existens, cum tamen iam pie quaereret, vidit illum pater ipsius.

Impios enim, et superbos convenienter non videre dicitur tamquam ante oculos non habens: ante oculos enim haberi non nisi qui diliguntur, dici solent. Chrysostomus.

Sensit autem pater poenitentiam; non expectavit recipere confessionis verba, sed praevenit petitionem, misericorditer agens: unde subditur et misericordia motus est. Gregorius Nyssenus. Confessionis meditatio placavit ei patrem, ut obviam iret ei, et oscula collo conferret; sequitur enim et accurrens cecidit super collum eius, et osculatus est eum. Quod significat rationale iugum hominis ori impositum per evangelicam traditionem, quae abiecit observantiam legis. Chrysostomus.

Quid enim est aliud quod occurrit, nisi quia nos, peccatis impediuntibus, nostra virtute ad Deum pervenire non poteramus? ipse autem potens ad invalidos pervenire descendit. Osculatur autem os, per quod emissa de corde confessio poenitentis exierat, quam pater laetus excepit.

Ambrosius. Occurrit igitur tibi, quia audit te intra mentis secreta tractantem: et cum adhuc longe sis, occurrit, ne quis impediat: complectitur quoque: in occurso enim praesentia est, in complexu clementia; et quasi quodam patrii amoris affectu supra collum cadit, ut iacentem erigat, et oneratum peccatis atque in terrena deflexum reflectat ad caelum. Malo ergo filius esse, quam ovis: ovis enim a pastore reperitur, a patre filius honoratur.

Augustinus de quaest. Evang..

Vel accurrens cecidit super collum eius: non enim pater unigenitum filium suum deseruit, in quo usque in nostram longinquam peregrinationem cucurrit: quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Cadere autem super collum eius, est humiliare in amplexum eius brachium suum, quod est dominus Jesus Christus. Consolari autem verbo gratiae Dei ad spem indulgentiae peccatorum, hoc est post longa itinera remeantem mereri a patre osculum caritatis. Incipit autem iam constitutis in ecclesia peccata confiteri, nec dicit omnia quae dicturum se esse promiserat; sequitur enim dixitque filius ei: pater, peccavi in caelum et coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus. Hoc enim vult fieri per gratiam, quo se indignum per merita fatetur. Non addit quod in illa meditatione dixerat fac me sicut unum de mercenariis tuis: cum enim panem non haberet, vel mercenarius esse cupiebat; quod post osculum patris generosissime iam dedignabatur.

Chrysostomus. Pater autem ad filium sermonem non dirigit, sed ministris loquitur: quia qui poenitet orat: sed responsum verbo vere non accipit, misericordiam vero efficaciter in effectu intuetur; sequitur enim dixit autem pater ad servos suos: cito proferte stolam primam, et induite illum. Theophylactus. Servos vel Angelos intelligas administratorios spiritus, vel sacerdotes, qui baptismate et verbo doctrinae animam vestiunt in ipso Christo.

Quotquot enim in Christo baptizati sumus, Christum induimus. Augustinus.

Vel stola prima est dignitas quam perdidit Adam; servi qui eam proferunt, sunt reconciliationis praedicatorum. Ambrosius.

Vel stola est amictus sapientiae, quo nuda corporis apostoli tegunt. Accepit autem sapientiam primam: est enim et alia quae mysterium nescit. Annulus autem est sincerae fidei signaculum et expressio veritatis; de quo sequitur et date annulum in manum eius. Beda.

Id est in operatione, ut per opera fides clarescat, et per fidem opera confirmantur.

Augustinus. Vel annulus in manu pignus est spiritus sancti, propter gratiae participationem, quae digito bene significatur. Chrysostomus.

Vel iubet annulum dari, sive signaculum salutaris symbolum, seu magis desponsationis insigne et nuptiarum pignus, quibus Christus ecclesiam sponsat, cum anima resipiscens per annulum fidei iungitur. Augustinus.

Calceamenta autem in pedes praeparatio est evangelizandi ad non tangenda terrena; de quibus sequitur et calceamenta in pedes eius. Chrysostomus.

Vel mandat calceamenta pedibus imponi, aut propter cooperienda vestigia, ut per lubricum mundi istius iter fixus incedat; aut propter mortificationem membrorum: vitae enim nostrae cursus in Scripturis pes appellatur; et mortificationis species calceamentis imponitur, quia de animalium mortuorum pellibus conficiuntur.

Addit et vitulum illi saginatum, iugulandum in convivii exhibitione; sequitur enim et adducite vitulum saginatum, id est dominum Jesum Christum; quem vitulum nominat propter hostiam corporis immaculati: saginatum autem dixit, quia pinguis et opimus intantum est ut pro totius mundi salute sufficiat. Non autem ipse pater vitulum immolavit, sed aliis immolandum tradidit; permittente enim patre consentiens filius ab hominibus crucifixus est. Augustinus.

Vel vitulus saginatus est ipse dominus, secundum carnem satiatus opprobriis. Quod autem imperat ut adducant eum, quid aliud est nisi ut praedicent eum, et annuntiando faciant venire in exhausta fame viscera filii esurientis? nam etiam ut occidant eum iubet: hoc est, ut mortem eius insinuent: tunc enim cuique occiditur cum credit occisum: sequitur enim et manducemus. Ambrosius. Bene carnem vituli, quia sacerdotalis est victima, quae pro peccatis fiebat. Epulantem autem inducit, cum dicit epulemur, ut ostenderet quoniam paternus est cibus, salus nostra; et patris est gaudium, nostrorum redemptio peccatorum. Chrysostomus.

Ipse enim pater gaudet in reditu filii, et convivatur in vitulo: quia misericordiae suae fructum in immolatione filii sui gaudens creator, in acquisitione populi credentis epulatur; unde sequitur quia hic filius meus mortuus erat et revixit; perierat, et inventus est. Ambrosius.

Ille periit qui fuit. Itaque gentes non sunt, christianus est. Potest tamen et hic una species accipi generis humani.

Fuit Adam, et in illo fuimus omnes; periit Adam, et in illo omnes perierunt.

Homo igitur in illo homine qui perierat reformatur.

Potest et de agente poenitentiam dictum videri, quia non moritur nisi qui aliquando vixerit. Et gentes quidem cum crediderint, per gratiam vivificantur; qui vero lapsus fuerit, per poenitentiam reviviscit. Theophylactus. Quantum ergo ad vitiorum conditionem mortuus fuerat desperatus; sed quantum ad humanam naturam, quae mutabilis est, et potest a vitio ad virtutem converti, deperditus dicitur: nam minus est perdi quam mori.

Quilibet autem revocatus et mundatus a crimine, saginati vituli particeps causa laetitiae fit patri et famulis eius, id est Angelis et sacerdotibus; unde sequitur et coeperunt omnes epulari. Augustinus.

Istae epulae atque festivitas nunc celebrantur, per orbem terrarum ecclesia dilatata atque diffusa: vitulus enim ille in corpore et sanguine dominico et offertur patri, et pascit totam domum.

#5 Lectio 5

Beda. Murmurantibus de peccatorum susceptione Scribis et Phariseis; tres per ordinem parabolas salvator posuit: duabus primis quantum ipse cum Angelis de poenitentium salute gaudeat insinuat; in hac vero tertia non suum tantummodo suorumque gaudium demonstrat, sed et invidentium murmur reprehendit; dicitur enim erat autem filius eius senior in agro.

Augustinus de quaest. Evang..

Maior filius populus Israel est, non quidem profectus in longinquam regionem, sed tamen in domo non est: in agro autem est; idest, in ipsa hereditaria opulentia legis et prophetarum terrena potius operatur.

Veniens autem de agro domum appropinquare coepit; idest, labore servilis operis improbato, ex eisdem Scripturis ecclesiae libertatem consideravit; unde sequitur et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum; idest, spiritu sancto plenos vocibus consonis evangelium praedicare; sequitur enim et vocavit unum de servis, et interrogavit quid hoc esset: idest, sumit ad legendum aliquem prophetarum, et in eo quaerens quodammodo interrogat unde ista festa in ecclesia celebrantur, in qua se esse non videt. Respondet ei servus patris propheta; sequitur enim isque dixit illi: frater tuus venit et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit; quasi dicat: in extremis terrae fuit frater tuus; sed inde maior exultatio cantantium domino canticum novum, quia laus eius ab extremis terrae, et propter eum qui absens erat, occisus est vir sciens ferre imbecillitatem: quia quibus non est narratum de eo viderunt. Ambrosius. Adolescentiori autem filio, idest populo ex gentibus, Israel, tamquam maior frater, beneficium paternae benedictionis invidit; quod faciebant Iudaei, quia Christus cum gentibus epularetur; unde sequitur indignatus est autem, et nolebat introire.

Augustinus. Indignatur etiam et nunc, et adhuc non vult intrare. Cum ergo plenitudo gentium introierit, egredietur opportuno tempore pater eius, ut etiam omnis Israel salvus fiat; unde sequitur pater ergo illius egressus coepit rogare eum. Erit enim quandoque aperta vocatio Iudaeorum in salutem evangelii; quam manifestationem vocationis tamquam egressum patris appellat ad rogandum maiorem filium. Deinde quae respondit maior filius, quaestiones duas habent; sequitur enim at ille respondens dixit patri suo: ecce tot annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum praeterivi. De mandato non praetergresso facile illud occurrit, non de omni mandato dictum, sed de uno maxime necessario, quod nullum alium Deum praeter unum creatorem omnium colere visus est. Neque iste filius in omnibus Israelitis, sed in his intelligitur personam habere qui numquam ab uno Deo ad simulacra conversi sunt.

Quamquam enim terrena desideraret, ab uno tamen Deo iste desiderabat bona, quamvis communia cum pecoribus: unde et in Psalmo 72, 23 dicitur: ut iumentum factus sum apud te, et ego semper tecum.

Sed quis est hoedus quem numquam accepit ad epulandum? sequitur enim et nunquam dedisti mihi hoedum, ut cum amicis meis epularer. Peccator hoedi nomine significari valet. Ambrosius. Iudaeus hoedum requirit, christianus agnum; et ideo illis barabbas solvitur, nobis agnus immolatur. Quae res etiam in hoedo videtur, quia Iudaei ritum veteris sacrificii perdiderunt. Vel qui hoedum quaerunt, expectant Antichristum. Augustinus.

Sed non invenio exitum huius sententiae. Multum enim absurdum est eum cui post dicitur tu mecum es semper, hoc a patre optasse ut Antichristo crederet. Neque omnino aliquem Iudaeorum, qui Antichristo credituri sunt, istum filium fas est intelligi. Quomodo autem epularetur ex illo hoedo, si ipse est Antichristus, qui ei non crederet? at si hoc est epulari ex hoedi occisione, quod est de Antichristi perditione laetari; quomodo dicit filius quem recepit pater, hoc sibi non fuisse concessum, cum omnes filii de eius perditione laetaturi sint? ipsum igitur sibi dominum negatum ad epulandum conqueritur, dum eum peccatorem putat: cum enim hoedus est illi genti, idest cum eum sabbati violatorem et profanatorem aestimat, iucundari epulis illius non meruit. Gregorius. Quod autem dicit cum amicis meis, aut ex persona principum cum plebe intelligatur, aut ex persona populi hierosolymitani, cum ceteris populis Iuda. Hieronymus.

Vel dicit nunquam dedisti mihi hoedum; idest, nullus sanguis prophetae vel sacerdotis a Romano imperio nos liberavit. Ambrosius. Impudens autem filius similis est publicano iustificanti se, quia legem servabat in littera: impie accusabat fratrem, quod cum meretricibus paternam substantiam prodegisset; sequitur enim sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

Augustinus. Meretrices autem sunt superstitiones gentilium, cum quibus substantiam dissipat qui, relicto vero connubio veri Dei, cum Daemone foeda cupiditate fornicatur. Hieronymus.

In hoc autem quod dicit occidisti illi vitulum saginatum, confitetur venisse Christum, sed invidia non vult salvari.

Augustinus. Non autem pater eum quasi mentientem redarguit, sed secum perseverantiam eius approbans, ad perfectionem potioris atque iucundioris exultationis invitat; unde sequitur at ipse dixit illi: fili, tu semper mecum es. Hieronymus.

Vel quod dixerat, iactantia est, non veritas; cui pater non consentit, sed alia compescit ratione, dicens mecum es, lege qua stringeris: non quia non peccaverit, sed quia Deus eum semper castigando retraxit. Nec mirum si patri mentitur qui fratri invidet. Ambrosius.

Sed bonus pater etiam hunc salvare cupiebat, dicens tu mecum semper es, vel quasi Iudaeus in lege, vel quasi iustus in communione. Augustinus.

Quid autem sibi vult quod addidit et omnia mea tua sunt, quasi non sint et fratris? sed sic a perfectis et immortalibus filiis habentur omnia, ut sint et omnium singula, et omnia singulorum: ut enim cupiditas nihil sine angustia, ita nihil cum angustia caritas tenet. Sed quomodo omnia? nonne et Angelos Deus in possessionem tali filio subiecit putandus est? si possessionem sic accipias ut eius possessor ipse sit dominus, non utique omnia: non enim domini erimus, sed consortes potius Angelorum. Si vero possessio sic intelligitur; quomodo recte dicimus possidere animas veritatem, non invenio cur non vere ac proprie id possimus accipere: non enim illud loquimur ut dominas veritatis dicamus animas. Aut si nomine possessionis ab hoc sensu impedimur, illud quoque auferatur: non enim ait pater: omnia possides, sed omnia mea tua sunt; nec tamen ut ipsius domini.

Quod enim est in nostra pecunia, potest familiae nostrae vel alimentum esse, vel ornamentum, vel aliud huiusmodi. Et certe cum ipsum patrem recte ille possit suum dicere, non video quomodo quae ipsius sunt, non etiam recte sua vocare possit, diversis dumtaxat modis. Cum enim beatitudinem illam obtinuerimus, nostra erunt ad videndum superiora, ad convivendum aequalia, ad dominandum inferiora. Congaudeat igitur securissimus maior frater. Ambrosius. Si enim desinat invidere, omnia sua sunt, vel Iudaeus sacramenta veteris testamenti, vel baptizatus nova etiam possidens.

Theophylactus. Vel aliter totum. Persona filii, qui videtur murmurare, sumitur pro omnibus quicumque scandalizantur in subditis; sicut David introducit personam passam scandalum in peccatorum pace. Titus. Maior igitur filius sicut agricola insistebat agriculturae, non terrestrem, sed animae agrum fodiens, et salutis arbores inserens, scilicet virtutes. Theophylactus.

Vel erat in agro, hoc est in mundo, colens propriam carnem, ut repleatur panibus, et seminans in lacrymis ut in gaudio metat: sed cognitis gestis nolebat intrare ad commune gaudium. Chrysostomus. Quaeritur autem si afficitur passione livoris dolens in prosperis aliorum. Dicendum est autem, quod nullus sanctorum dolet in talibus; immo bona aliorum sua existimat. Non autem oportet omnia quaecumque parabola continet, ad litteram pertractare; sed sensum elicientes cuius causa componitur, nihil aliud perscrutari. Haec ergo parabola ad hoc est composita ut peccatores non diffidant reverti, scientes quod magna consequentur: unde introducit alios turbatos in eorum bonis, ut indicet eos livore tabescentes, sed tanto decore honoratos redeuntes, ut etiam invidiosi possint aliis fieri. Theophylactus. Vel Pharisaeorum intentionem corrigit dominus per praesentem parabolam, quos ex hypothesi nominat iustos; quasi dicat: esto vere vos iustos esse, nec transgressos aliquod mandatorum: numquid igitur propter hoc non oportet admittere a flagitiis redeuntes? Hieronimus.

Vel aliter. Omnis iustitia in comparatione Dei est iniustitia; unde Paulus: quis me liberabit de corpore mortis huius? unde apostoli indignati sunt pro petitione matris filiorum zebedaei.

Cyrellus. Quod et nos ipsi quandoque patimur; vivunt enim quidam praestantissimam et optimam vitam; alius autem in ipso senio multoties ad Deum convertitur, vel forsitan extremum diem claudere debens, ac diluit reatus, domino miserante. Hoc quidem aliquando respuunt ex importuna pusillanimitate, non attendentes mentem salvatoris, qui de salute pereuntium gaudet. Theophylactus. Dicit ergo filius patri: gratis duxi in doloribus vitam, a peccatoribus molestatus; et numquam causa mei decrevisti mactandum esse hoedum, idest persequentem me peccatorem, ut paululum recrearer; qualis hoedus fuit Achab eliae qui dicebat: domine, prophetas tuos occiderunt. Ambrosius. Vel aliter. Notatur hic frater usque adeo ut de villa venire dicatur, hoc est terrenis operibus occupatus, ignorans quae sunt spiritus Dei, ut denique numquam pro se vel hoedum quaeratur occisum: non enim pro invidia, sed pro venia mundi agnus est immolatus.

Invidus hoedum quaerit, innocens agnum pro se desiderat immolari. Ideo et senior dicitur, eo quod cito quis per invidiam consenescat; ideo et foris stat, eo quod malevolentia eum excludat; ideo chorum et symphoniam audire non potest, hoc est nonnulla theatralis incentiva lasciviae, sed plebis concordiam concinentis quae de peccatore salvato dulcem laetitiae suavitatem resultat; qui enim sibi iusti videntur, indignantur quando alicui peccatum fatenti venia laxatur. Quis tu es qui domino contradicas, ne videlicet culpam relaxaret, cum tu cui volueris ignoscas? sed remittendis post poenitentiam debemus favere peccatis; ne dum veniae alterius invidemus, ipsi eam non mereamur a domino. Non invidemus de longinqua regione remeantibus, quia et nos fuimus in regione longinqua.

|+16 Capitulus 16

#1 Lectio 1

Beda. Postquam murmurantes de poenitentium receptione tribus parabolis salvator redarguit, quartam mox quintamque de eleemosyna danda et parsimonia sequenda subiungit; quia et ordo praedicandi aptissimus est ut post poenitentiam eleemosyna subiungatur; unde dicitur dicebat autem ad discipulos suos: homo quidam erat dives, qui habebat villicum.

Chrysostomus. Opinio quaedam erronea aggravata mortalibus auget crimina, minuit bona: ea vero est opinari quod ea quaecumque possidemus in usu vitae, possideamus ut domini; et ideo etiam opportune ea apprehendimus tamquam bona praecipua.

Sed contrarium est: non enim nos ut domini in vita praesenti collocati sumus in propria domo, sed tamquam hospites et advenae quo nolimus ducimur, et quo tempore non putamus: qui nunc locuples est, in brevi fit

mendicus. Ergo quicumque sis, noveris te esse dispensatorem alienorum, et quod transitorii usus et brevis tibi iura concessa sunt. Abiecto ergo ab anima dominii fastu, sumas humilitatem et modestiam villici. Beda. Villicus quippe villae gubernator est, unde et a villa nomen accepit; oconomus autem tam pecuniae quam frugum et omnium quae habet dominus, dispensator est. Ambrosius. Ex hoc ergo discimus non ipsos esse dominos, sed potius villicos alienarum facultatum.

Theophylactus. Deinde quod cum non exercemus dispensationem opum ad libitum domini, sed ad proprias illecebras commissis abutimur, criminosi villici sumus; unde sequitur et hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona illius.

Chrysostomus. Interea evulsus a villicatione eripitur; sequitur enim et vocavit illum, et ait ei: quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuae: iam enim non poteris villicare. Quotidie talia nobis per effectus exclamat dominus, ostendens nobis fruentem in meridie sospitate, priusquam vesperascit, exanimem, et alium inter prandia expirantem; et diversimode ab hac villicatione discedimus. Sed fidelis dispensator, qui de propria dispensatione confidit, desiderat cum Paulo dissolvi et esse cum Christo; is autem cuius sunt vota terrena, anxiatur in exitu: unde de hoc villico subditur ait autem villicus intra se: quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco. Impotentem esse in opere crimen est vitae inertis; non enim timeret, si consuevisset affectare labores. Quod si secundum allegoriam accipiamus parabolam, post transmirationem hinc factam non est tempus operandi.

Vita praesens habet exercitium mandatorum, futura vero solatium. Si nihil operatus es hic, frustra in futurum curas; sed nec mendicando proficies. Huius indicium sunt virgines fatuae: quae imprudenter a prudentibus mendicaverunt, sed reversae sunt vacuae; quilibet enim suam conversationem ut tunicam induit; non est autem eam exuere, nec ambire cum alio.

Sed debitorum remissionem ingeniatus est nequitiae villicus, statuens sibi malorum remedium in conservis; sequitur enim scio quid faciam, ut cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas.

Quoties enim quis exitum suum percipiens, levat beneficio sarcinam peccatorum, vel relaxando debita debitori, vel tribuens inopibus copiam, ea quae sunt domini largiens: multos amicos conciliat praebituros sibi coram iudice testimonium veritatis non vocibus, sed bonorum operum ostensione; quin etiam paraturos per testimonium refrigerii mansionem. Nihil autem est nostrum, sed omnia sunt ditionis Dei; unde sequitur convocatis itaque debitoribus domini sui, dicebat primo: quantum debes domino meo? at ille dixit: centum cados olei. Beda. Cados Graece est amphora continens urnas tres.

Sequitur dixitque illi: accipe cautionem tuam, et sede cito, et scribe quinquaginta; dimidiam ei partem dimittens.

Sequitur Deinde alii dixit: tu vero quantum debes? qui ait: centum coros tritici. Corus modiis triginta completur.

Sequitur ait illi: accipe litteras tuas, et scribe octoginta; quintam partem ei dimittens. Simpliciter ergo sic potest accipi.

Quisquis indigentiam pauperis vel ex dimidia, vel ex quinta alleviat parte, misericordiae suae mercede donandus est.

Augustinus de quaest. Evang..

Vel quod de centum cadis olei quinquaginta fecit scribi a debitore, et de centum coris tritici octoginta, ad hoc valere arbitror, ut ea quae in sacerdotes atque Levitas Iudaeus quisque operatur, in ecclesia Christi abundet, ut cum illis decimas darent, isti dimidias dent, sicut de bonis suis fecit zachaeus; aut certe duas decimas dando, idest unam quintam, superent impendia Iudaeorum.

#2 Lectio 2

Augustinus de quaest. Evang..

Villicum quem dominus eiciebat a villicatu, laudavit dominus, eo quod in futurum sibi prospexerit; unde dicitur et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter egisset. Non tamen omnia debemus ad imitandum sumere; non enim domino nostro facienda est in aliquo fraus, ut de ipsa fraude eleemosynas faciamus.

Origenes. Verum, quia gentiles dicunt prudentiam esse virtutem, et definiunt eam peritiam bonorum, malorum et neutrorum; vel cognitionem agendorum et non agendorum: considerandum est utrum haec dictio plura aut unum significet. Dicitur enim quod Deus paravit caelos prudentia: constat bonam esse prudentiam, qua dominus caelos paravit. Dicitur etiam in Genesis secundum LXX, quod serpens prudentissimus erat: ubi prudentiam non virtutem dicit, sed astutiam ad mala inclinationem habentem; et secundum hoc dicitur quod dominus laudavit villicum, quia prudenter egisset; hoc est callide et perperam. Et forsitan quod dixit laudavit, non secundum veram commendationem, sed abusive dictum est; ut cum dicimus aliquem commendari in mediocribus et indifferentibus rebus, et quodammodo mirandos esse concursus et acumen, quibus vigor mentis elicitur. Augustinus.

E contrario dicuntur istae similitudines, ut intelligamus, si laudari potuit ille a domino qui fraudem faciebat, quanto amplius placeant Deo qui secundum eius praeceptum opera illa faciunt.

Origenes. Filii quoque huius saeculi non sapientiores, sed prudentiores dicuntur lucis filiis; et hoc non absolute et simpliciter, sed in genere suo; sequitur enim quia filii huius saeculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

Beda. Filii lucis et filii huius saeculi vocantur, quomodo filii regni et filii perditionis; cuius enim unusquisque agit opera, eius cognominatur et filius. Theophylactus.

Filios ergo huius saeculi vocant cogitantes quae sibi commoda sunt in terra; filios vero lucis spirituales opes tractantes intuitu divini amoris. Invenimur autem in humanis quidem administrationibus prudenter omnia disponentes et summopere satagentes, ut si desierimus ab administratione, habeamus vitae refugium; cum vero dispensare debemus divina, non praemeditamur quae nobis postmodum sunt profutura.

Gregorius Moralium.

Ut ergo in sua manu homines post mortem quidquam inveniant, ante mortem divitias suas in pauperum manibus ponant; unde sequitur et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Augustinus de verb. Dom.. Quod Hebraei vocant mammona, Latine divitiae vocantur; ac si diceret: facite vobis amicos de divitiis iniquitatis. Hoc autem quidam male intelligendo rapiunt aliena, et inde aliquid pauperibus largiuntur; et putant se facere quod praeceptum est. Intellectus iste corrigendus est. De iustis laboribus eleemosynas facite: non enim corrupturi estis iudicem Christum. Si de praeda inopis dares aliquid iudici ut pro te iudicaret, si iudex ille pro te iudicabit, tanta vis est iustitiae ut etiam tibi displiceat. Noli tibi pingere talem Deum; fons iustitiae est. Noli ergo eleemosynas facere de fenore et usuris: fidelibus dico, quibus corpus Christi erogamus: sed si pecunias tales habetis, de malo est quod habetis.

Iam nolite malum facere. Zachaeus dixit: dimidium rerum mearum do pauperibus. Ecce quomodo currit qui currit facere amicos de mammona iniquitatis: et ne reus aliunde teneretur: si cui aliquid tuli, quadruplum reddam. Est et alius intellectus. Mammona iniquitatis divitiae saeculi sunt omnes, undecumque sint.

Si enim veras divitias quaeris, aliae sunt, quibus iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat. Istae autem ab iniquitate appellantur divitiae, quia verae non sunt: paupertate enim plenae sunt, et semper obnoxiae casibus: si enim verae divitiae essent, securitatem tibi darent.

Augustinus de quaest. Evang..

Vel divitiae iniquitatis dicuntur, quia non sunt istae divitiae nisi iniquis, et qui in eis constituunt spem, atque copiam suae beatitudinis. A iustis vero cum hic possidentur, est quidem ista pecunia, sed non sunt illis divitiae nisi caelestes et spirituales.

Ambrosius. Vel iniquum mammona dixit, quia variis divitiarum illecebris nostras avaritias tentat affectus, ut velimus servire divitiis. Basilius. Vel si successeris patrimonio, ab iniustis congregata cepisti: in pluribus enim praedecessoribus necesse est aliquem reperiri qui iniuste usurpaverit aliena. Ponatur autem ut nec pater exegerit; sed aurum unde habes? si quidem dicis: a me, ignarus Dei es, non habens notitiam creatoris; si vero a Deo, dic nobis rationem propter quam eas accepisti: an non Dei est terra et plenitudo eius? ergo si communis domini nostra sunt, erunt et conservorum nostrorum.

Theophylactus. Illae ergo dicuntur opes nequitiiae quascumque dominus dedit ad impendia necessitatis fratrum ac conservorum nostrorum; nos vero tenemus nobis. Decebat igitur a principio omnia pauperibus tradi; verum, quia iniquitatis fuimus villici, nequiter retinentes quod deputatum est ad aliorum opus, non est omnino manendum in hac crudelitate, sed impartiendum est pauperibus, ut recipiamur ab eis in caelestibus tabernaculis; sequitur enim ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula. Gregorius Moralium. Si autem eorum amicitias aeterna tabernacula acquirimus, dantes pensare debemus quia patronis potius munera offerimus quam egenis dona largimur. Augustinus de verb. Dom.. Qui sunt enim qui habebunt tabernacula aeterna nisi sancti Dei? et qui sunt qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula aeterna, nisi qui eorum indigentiae serviunt, et quod eis opus est hilariter subministrant? isti sunt minimi Christi qui omnia sua dimiserunt, et secuti sunt eum: et quicquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, ut Deo sine saeculari compede expediti servirent, et ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursum humeros tollerent.

Augustinus de quaest. Evang..

Non ergo eos a quibus recipi volumus in tabernacula aeterna, tamquam debitores Dei fas est intelligi; cum iusti et sancti significantur hoc loco, qui eos introducant qui necessitatibus suis terrena bona communicaverunt.

Ambrosius. Vel aliter.

Facite vobis amicos de iniquo mammona, ut largiendo pauperibus, Angelorum ceterorumque sanctorum gratiam comparemus.

Chrysostomus.

Attende etiam, quod non dixit: ut suscipiant vos in suis mansionibus: non enim ipsi sunt qui suscipiunt; unde cum dixisset facite vobis amicos, addidit de mammona iniquitatis: ostendens quod non simpliciter eorum amicitia nobis patrocinabitur, nisi bona opera nos comitentur, nisi evacuemus iuste divitias congestas iniuste.

Ars igitur artium peritissima est eleemosyna: non enim nobis domos fabricat luteas; sed vitam perennem impendit.

Singularum artium alia alterius adminiculo indiget; cum autem misereri oportet, nullius alterius, sed solius voluntatis est opus.

Cyrillus. Sic igitur docebat Christus, affluentes divitiis summopere diligere amicitiam pauperum et thesaurizare in caelis.

Noverat autem humanae mentis desidiam, quomodo ambientes divitias nullum caritativum opus impendunt egentibus. Quod igitur talibus nullus spiritualium donorum fructus proveniat, manifestis exemplis ostendit, subdens qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est; et qui in modico iniquus est, et in maiori iniquus est. Aperit autem nobis dominus oculum cordis, exponens quod dixerat, cum subdit si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est quis credet vobis? est igitur minimum iniquitatis mammona, idest terrena divitiae; quae superna sapientibus nihil esse videntur.

Arbitror ergo aliquem esse in modico fidelem, cum de his minimis, oppressis aerumna subsidium impertitur.

Itaque si in modico fuerimus perfidi, quo pacto ab eo obtinebimus verum, idest divinorum charismatum, uber donum, animae humanae imprimens divinam speciem? quod autem ad hoc tendat intentio verborum domini, per sequentia patet; dicit enim et si in alieno non fuistis fideles, quod vestrum est quis dabit vobis? Ambrosius. Alienae nobis divitiae sunt, quia praeter naturam sunt, neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt: Christus autem noster est; quia hominum vita est, denique in propria venit.

Theophylactus. Sic igitur hucusque docuit nos quam fideliter deceat dispensare divitias; sed quia opum dispensatio secundum Deum non aliter obtinetur quam per impassibilitatem animi ad divitias non affecti, subiungit nemo servus potest duobus dominis servire. Ambrosius.

Non quia duo, sed unus est dominus: nam etsi sint qui mammonae serviant, tamen non ille novit aliqua iura dominatus, sed ipsi sibi iugum servitutis imponunt. Unus est dominus, quia unus est Deus: unde patet patris et filii unum esse dominatum: et huius rationem assignat subdens aut enim unum odio habebit, et alterum diliget; aut uni adhaerebit, et alterum contemnet. Augustinus de quaest. Evang.. Haec autem non passim aut quasi temere dicta sunt; nemo enim interrogatus utrum diligit diabolum, respondet se diligere, sed potius odisse; Deum autem se diligere omnes fere proclamant. Ergo aut unum odiet, scilicet diabolum, et alterum diliget, scilicet Deum; aut alteri adhaerebit, scilicet diabolo, cum quasi eius praemia temporalia sectatur, et alterum contemnet, scilicet Deum; sicut solent minas eius postponere cupiditatibus suis qui de bonitate eius ad impunitatem sibi blandiuntur. Cyrillus. Conclusio autem est totius sermonis quod sequitur: non potestis Deo servire et mammonae. Totum igitur studium transferamus ad alterum, divitiis abrenuntiantes.

Beda. Audiatur ergo hoc avarus non posse simul divitiis Christoque servire; et tamen non dixit: qui habet divitias, sed: qui servit divitiis; qui enim divitiarum servus est, divitias custodit ut servus; qui autem servitutis excussit iugum, distribuit eas ut dominus. Sed qui servit mammonae, illi utique servit qui rebus istis terrenis merito suae perversitatis praepositus et princeps huius saeculi nominatur.

#3 Lectio 3

Beda. Monuerat Christus Scribas et Phariseos de sua iustitia non praesumere, sed peccatores poenitentes recipere et eleemosynis sua peccata redimere; sed illi praeceptorem misericordiae, humilitatis, et parsimoniae deridebant: unde dicit audiebant autem omnia haec Pharisei, qui erant avari, et deridebant eum; duas ob causas: quia vel minus utilia imperaret, vel a se iam facta superflue ingereret.

Theophylactus. At dominus detegens in eis occultam malitiam, ostendit eos simulare iustitiam; unde subditur et ait illis: vos estis qui iustificatis vos coram hominibus.

Iustificanti se coram hominibus qui peccatores tamquam infirmos desperatosque contemnunt, se autem ipsos tamquam perfectos eleemosynarum remedio opus non habere credunt; sed noxii tumoris altitudo quam sit iuste damnanda videt ille qui illuminabit abscondita tenebrarum; unde sequitur Deus autem novit corda vestra. Theophylactus.

Et ideo abominabiles ei estis ob arrogantiam et ambitum humani favoris; unde subditur quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum. Beda. Disputantem autem contra avaritiam salvatorem Pharisei deridebant, quasi contraria legi prophetisque praeciperet, ubi multi ditissimi Deo placuisse leguntur; sed et ipse Moyses populum quem regebat, si legem sequeretur, omnibus terrenis bonis abundaturum praedixit: quibus dominus occurrens ostendit inter legem et evangelium, sicut promissionum, ita et praeceptorum non minimam esse differentiam; unde subditur lex et prophetae usque ad iohannem. Ambrosius. Non quia lex defecit, sed quia incepit evangelii praedicatio: videntur enim minora compleri, cum potiora succedunt. Chrysostomus in matthaeum. Per hoc autem reddit eos celeres ad sui fidem: quia si usque ad tempus iohannis consummata sunt omnia, ego sum qui veni: non enim destitissent prophetae, nisi venissem ego. Sed dices: qualiter prophetae usque ad iohannem, cum multo plures prophetae in novo quam in veteri testamento fuerint? sed de illis prophetis dicit qui praenuntiaverunt Christi adventum. Eusebius. Noverant autem priores prophetae praedicationem regni caelorum; sed nullus eorum expresse annuntiaverat populo Iudaeorum: eo quod puerilem mentem Iudaei habentes, imbecilles erant circa praedicationis immensitatem.

Primus autem iohannes manifeste praedicavit appropinquasse regnum caelorum, necnon et peccatorum remissionem per lavacrum regenerationis; unde sequitur ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit. Ambrosius in Lucam. Lex enim multa secundum naturam tradidit, ut naturalibus indulgentior desideriis ad iustitiae studium nos vocaret; Christus naturam incidit, quia naturales quoque amputat voluptates. Sed ideo vim facimus naturae ut non ad terrena demergat, sed ad superna se erigat.

Eusebius. Magna enim pugna incumbit mortalibus in ascensu caelorum: quod enim homines carne mortali vestiti subiugent voluptatem et omnem illicitum appetitum, imitari volentes vitam angelicam, quomodo non fit violenter? quis autem videns divino insudantes cultui, et pene suam carnem mortificantes, non revera fatebitur illos vim inferre regno caelorum? sed et si quis indagaverit mirandum propositum venerandorum martyrum, fatebitur eos vim irrogare in regnum caelorum.

Augustinus de quaest. Evang..

Vim etiam faciunt in regnum caelorum, ut non solum temporalia ista contemnant, sed etiam linguas deridentium se talia contemnentes: hoc enim subiungit evangelista, cum dixisset derisum fuisse Jesum cum de contemnendis terrenis divitiis loqueretur.

Beda. Ne autem putarent in eo quod dixit lex et prophetae usque ad iohannem, legis vel prophetarum ab eo destructionem praedicari; hoc excludit subdens facilius autem est caelum et terram praeterire, quam de lege unum apicem cadere.

Praeterit enim figura huius mundi; de lege autem nec unius quidem litterae summitas, idest nec minima quaeque a sacramentis spiritualibus vacant: et tamen lex et prophetae usque ad iohannem; quia non potuit ultra venturum prophetizari qui iohannis praeconio iam venisse clarebat. Quod autem de lege in perpetuum non violanda praedixerat, uno exempli gratia de illa sumpto confirmat testimonio, dicens omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur: ut ex hoc uno discerent etiam in ceteris eum non ad solvenda, sed implenda decreta legis venisse. Theophylactus. Quod enim cum imperfectis lex imperfecte loqueretur, ex hoc patet quod duris praecordiis Iudaeorum ait: si vir odio habuerit coniugem, dimittet eam; quia cum homicidae essent et gauderent in sanguine, nec astrictorum sibi miserebantur: adeo ut filios et filias mactarent Daemonibus. Nunc vero perfectioris doctrinae opus est; ob hoc igitur dico, quod si quis repudiat coniugem, non incumbente causa fornicationis, moechatur, et qui aliam duxerit, moechatur. Ambrosius. Prius autem dicendum arbitror de lege coniugii, ut postea de prohibendo divortio disputemus.

Quidam putant omne coniugium a Deo esse, quia scriptum est: quod Deus coniunxit, homo non separet.

Quomodo ergo apostolus dixit: si infidelis discedit, discedat? in quo ostendit non a Deo esse omne coniugium: neque enim christiani gentilibus Dei iudicio coniunguntur. Noli ergo uxorem dimittere, ne Deum tuae culpae diffitearis auctorem. Etenim si alienos, multo magis uxoris debes tolerare et emendare mores: quae cum parvulis feta dimittitur: durum si excludas parentem, pignora teneas, ut ad contumeliam parentis addas etiam pietatis iniuriam; durius si propter matrem etiam filios simul pellas. Patierisne liberos tuos vivente te esse sub vitrico; ac incolumi matre, esse sub noverca? quam periculosum si fragilem adolescentiae aetatem errori offeras; quam impium, si eius destituas senectutem cuius defloraveris iuventutem. Pone si repudiata non nubat; et hoc tibi debuit displicere, cui adultero fidem servat. Pone si nubat; necessitas illius tuum crimen est; et quod coniugium putas, adulterium est. Hoc moraliter tamen: quia supra proposuerat regnum Dei evangelizari; et cum dixisset de lege unum apicem non posse cadere, subiecit omnis qui dimittit uxorem suam et ducit alteram, moechatur, etc.; vir Christus est, uxor ecclesia, caritate uxor, integritate virgo. Ergo quem Deus traxit ad filium, non separet persecutio, non avertat luxuria, non philosophia depraedetur, haereticus non inficiat, Iudaeus non separet. Adulteri sunt omnes qui adulterare cupiunt fidei et sapientiae veritatem.

#4 Lectio 4

Beda. Admonuerat supra dominus facere amicos de mammona iniquitatis; quod audientes Pharisei deridebant: Deinde illa quae proposuerat exemplis astruit, dicens homo quidam erat dives. Chrysostomus.

Erat, non est, quia praeteriit quasi umbra fugiens. Non autem omnis sancta paupertas, aut divitiae crimosae; sed ut luxuria infamat divitias, ita paupertatem commendat sanctitas; sequitur enim et induebatur purpura et bysso. Ambrosius. Purpura color regii habitus est, ex conchis marinis ferro circumcisis emissa; bysso vero genus Lini candidi et mollissimi. Gregorius in evang..

Si autem subtilium pretiosarumque vestium cultus culpa non esset, nequaquam sermo Dei hoc tam vigilanter exprimeret. Nemo quippe vestimenta pretiosa nisi ad inanem gloriam quaerit, ut honoratior ceteris esse videatur: nemo enim vult ibi pretiosis vestibus indui ubi ab aliis non possit videri. Chrysostomus.

Cinerem et pulverem et terram purpura et serico protegebat: secundum vestimenta eius, ita et epulae: ergo et nobis quales epulae, talia et vestimenta; unde sequitur et epulabatur quotidie splendide. Gregorius Moralium.

Ubi solerter intuendum est, quia celebrari sine culpa convivia vix possunt: pene semper epulas comitatur voluptas. Nam dum corpus in refectionis delectatione resolvitur, cor ad inane gaudium relaxatur.

Sequitur et erat quidam mendicus nomine Lazarus. Ambrosius. Narratio magis quam parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur. Chrysostomus.

Parabola vero illa est ubi exemplum ponitur, et tacentur nomina. Interpretatur autem Lazarus, qui adiutus est: pauper enim erat, et illum dominus adiuverat.

Cyrillus. Vel aliter. Praesens sermo de divite et Lazaro similitudinarie scriptus est in parabola, ut innotescat quod qui terrenis affluunt opibus, nisi velint opitulari necessitatibus pauperum, gravem incurrent sententiam. Refert autem traditio Iudaeorum, Lazarum quemdam fuisse tunc temporis in hierosolymis extrema pressum inopia et infirmitate, cuius meminit dominus, introducens eum in exemplum ad maiorem sermonis manifestationem.

Gregorius in evang.. Notandum etiam est, quia in populo plus solent nomina divitum quam pauperum sciri. Dominus autem nomen pauperis dicit, et nomen divitis non dicit: quia Deus humiles novit atque approbat, superbos ignorat. Ut autem amplius probaretur pauper, simul hunc et paupertas et aegritudo tabefecit; sequitur enim qui iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus. Chrysostomus. Ideo iacebat ad ianuam, ne dives diceret: non vidi, nemo mihi nuntiavit. Videbat eum exiens et revertens. Ideo ulceribus plenus, ut crudelitatem divitis suo corpore demonstraret. Infelicissime hominum, mortem corporis tui vides iacere ante ianuam, et non misereris. Si Dei praecepta non consideras, saltem conditionis tuae miserere, et time ne ipse talis efficiaris. Aegrotatio autem habet aliquod solatium, si opes habet; quanta ergo in isto poena est in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, sed famem? sequitur enim cupiens saturari de micis quae cadebant de mensa divitis; quasi dicat: quod proicis de mensa, hoc praebe in eleemosynam; fac damna lucrum. Ambrosius. Insolentia autem et tumor divitum iudicii competentibus subinfertur; sequitur enim et nemo illi dabit. Ita enim sunt conditionis humanae immemores, ut tamquam supra naturam siti de miseris pauperum incentiva suarum capiant voluptatum, rideant inopem, insultent egenti, et quorum misereri deceat, his auferant. Augustinus de verb. Dom.. Inexplebilis enim avaritia divitum nec timet Deum, nec hominem veretur; non parcat patri, amico fidem non servat, viduam opprimit, rem pupilli invadit. Gregorius. Insuper pauper videbat procedentem divitem ab obsequentibus circumfulciri, se in infirmitate et inopia a nullo visitari: nam quia nemo ei ad visitandum aderat, testantur canes, qui licenter vulnera eius lingeant; sequitur enim sed et canes veniebant, et lingeant ulcera eius. Chrysostomus. Ulcera quae nullus hominum lavare dignabatur et contrectare, ferae mites lambunt. Gregorius. Ex una ergo re omnipotens Deus duo iudicia exhibuit, dum Lazarum pauperem ante ianuam divitis iacere permisit: ut et dives impius damnationis sibi augeret ultionem, et tentatus pauper cresceret ad remunerationem: quia conspiciebat ille quotidie cui misereretur, videbat iste de quo probaretur.

#5 Lectio 5

Chrysostomus.

Audivimus quid utrique in terra passi sunt; videamus quid utrique patiantur apud inferos. Quod temporale fuit, praeteriit; quod sequitur, aeternum est.

Uterque mortuus est: illum Angeli, hunc poenae susceperunt; dicitur enim factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur in sinum Abrahae. Tanta poenae repente deliciis commutantur. Portatur post tantos labores, quia defecerat, ne saltem ambulans laboraret; et portabatur ab Angelis.

Non suffecerat ad portandum pauperem unus Angelus; sed propterea plures veniunt ut chorum laetitiae faciant. Gaudet unusquisque Angelus tantum onus tangere; libenter talibus oneribus praegravantur, ut ducant homines ad regna caelorum.

Portatus est autem in sinum Abrahae, ut illum palparet et refocillaret. Sinus Abrahae, Paradisus est. Ideo autem Angeli ministrantes tulerunt pauperem et locaverunt eum in sinu Abrahae, quia licet despectus iaceret, non tamen desperavit, nec blasphemavit, dicens: hic dives in nequitia vivens gaudet, et tribulationem non patitur; ego vero nec obtinere valeo necessariam escam. Augustinus de orig.

An.. Quod autem Abrahae sinum existimas esse corporeum, vereor ne in re tanta ioculariter, non serio agere credaris.

Neque enim usque adeo deciperis, ut arbitreris corporeum sinum hominis unius ferre tot animas; immo, ut secundum te loquar, tot corpora quot illuc Angeli, sicut Lazarum, perferunt: nisi opineris fortasse illam unam animam solam ad eundem sinum pervenire meruisse. Si errare pueriliter non vis, sinum Abrahae intellige remotam sedem quietis atque secretam, ubi est Abraham; et ideo Abrahae dictam, non quod ipsius tantum sit, sed quod ipse multarum gentium pater sit, qui ad imitandum fidei principatum praepositus est.

Gregorius in evang.. Cum autem duo essent inferius corda, pauperis scilicet et divitis; unus desuper erat inspector, qui et pauperem tentando exercebat ad gloriam, et divitem tolerando expectabat ad poenam; unde sequitur mortuus est autem et dives. Chrysostomus.

Mortuus quidem est tunc corpore; sed erat illi ante anima mortua: nihil enim agebat ex operibus animae: nam totus fervor eius qui provenit ex dilectione proximi, expiravit, et erat corpore defuncto defunctor. Nullus autem est qui sepeliendo diviti ministrasse dicatur ut Lazaro: eo namque quod in lato itinere delectatus multos habuit obsequentes adulatores, ut pervenit ad finem, privatus est omnibus; simpliciter enim sequitur et sepultus est in inferno. Sed etiam anima eius dum viveret sepeliebatur, obruta corpore quasi sepulchro. Augustinus de quaest. Evang.. Sepultura autem inferni poenarum profunditas est, quae superbos et immisericordes post hanc vitam vorat. Basilus. Est autem infernus quidam locus communis in intimo terrae, obumbratus undique, et opacus, cuius est quoddam orificium in profundum tendens, per quod patet descensus animabus ad mala damnatis. Chrysostomus.

Vel sicut regum carceres extra manent, sic et extra mundum foris alicubi est infernus, unde et exteriores tenebrae dictae sunt. Theophylactus. Quidam vero dicunt infernum esse transitum ab apparenti ad disprens, et

deformatem animae: quamdiu enim anima peccatoris in corpore est, apparet per proprias operationes; ut autem evolat de corpore, fit deformis. Chrysostomus. Sicut autem pauperi dum viveret graviolem poenam reddebat iacere ante ianuam divitis, et aliena bona prospicere; sic diviti mortuo augebat exitium accubitus in Gehenna, et prospectus delectationis Lazari; ne solum tormentorum natura, sed et collatione honoris illius intolerabilius sentiret supplicium; unde sequitur elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe. Elevavit quidem oculos ut inspiceret, non ut despiceret. Lazarus enim sursum erat, ille Deorsum; illum plures Angeli portabant, istum infinita tormenta possidebant; unde non dicit cum esset in tormento, sed in tormentis: totus enim in tormentis erat, oculos solos liberos habebat, ut alterius laetitiam posset aspicere, ut magis torqueatur, quia non habet quod alius habet: aliorum divitias, eorum qui in paupertate sunt, tormenta sunt. Gregorius. Si autem Abraham adhuc in imis non esset, hunc dives in tormentis positus non videret. Eos enim qui caelestis patriae vias secuti sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt, non ut poena quasi peccatores plecteret, sed ut illos in locis remotioribus requiescentes, quia necdum intercessio mediatoris advenerat, ab ingressu regni reatus primae culpae retineret. Chrysostomus.

Multi autem erant pauperes iusti; sed qui iacuit ad limina eius, aspectui occurrit ad eius tristitiam; sequitur enim et Lazarum in sinu eius. Chrysostomus. Hinc innotescit quod omnes qui a nobis offenduntur, obiciuntur nostro conspectui. Dives autem Lazarum non penes alium iustum, sed in sinu Abrahae videt: erat enim Abraham caritativus, hic autem crudelitatis arguitur; ille sedens ante fores venabatur transeuntes, et in domum propriam ingerebat; hic vero et manentes intus avertibat. Gregorius in evang..

Qui nimirum dives eum cuius in hac vita misereri non voluit, in suo iam supplicio positus patronum quaerit.

Theophylactus. Non tamen dirigit sermonem ad Lazarum, sed ad Abraham: quia forsitan erubescere, et putabat Lazarum reminisci malorum, ex propriis iudicans de illo; unde sequitur et ipse clamans dixit. Chrysostomus. Magnae enim poenae magnam vocem reddebant. Pater Abraham; quasi dicat: patrem te voco natura, quomodo filius qui perdidit suam substantiam, licet meo vitio te patrem perdiderim.

Miserere mei. Frustra agis poenitentiam ubi non est poenitentiae locus.

Tormenta te cogunt, non mentis affectus.

Quicumque in regno caelorum est, nescio an eius qui in inferno est valeat misereri.

Creator creaturae miseretur suae.

Unus venit medicus qui sanaret morbos; alii sanare non poterant. Mitte Lazarum.

Erras, miser; Abraham mittere non potest, sed suscipere potest. Ut intingat extremum digiti sui in aquam. Lazarum videre non dignaberis, et nunc digitum eius desideras: hoc quod petis, tu ei debebas facere cum adhuc viveret. Aquam desideras, qui delicatos cibos ante fastidiebas.

Vide conscientiam peccatoris: non totum audet poscere digitum. Instruimur autem quam sit utile in divitiis non confidere.

Ecce dives indiget paupere, qui quandoque esuriebat. Mutantur res, et notificatur omnibus quis esset dives, quis esset pauper; sicut enim in theatris cum advesperascit, et astantes recedunt, exeuntes et amictum deponentes, qui reges et praetores visi fuerant, omnibus ulceribus pleni videntur ut sunt; sic et adveniente morte, et soluto spectaculo, universi, larvis egestatis et divitiarum depositis, ex solis operibus diiudicantur quoniam vere sint divites, qui pauperes, qui gloriosi, qui inglorii. Gregorius.

Dives enim iste qui ulcerato pauperi mensae suae vel minuta dare noluit, in inferno positus usque ad minima quaerenda pervenit: nam guttam aquae petivit, qui micam panis negavit.

Basilium. Condignum autem praemium redditur diviti illi ignis et infernalis poena, lingua arefacta; vice lyrae sonantis, gemitus; vice potus, desiderium stillae; vice speculorum enormium, caligo profunda; vice ambitus incessantis, pervigil vermis; unde sequitur ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Chrysostomus.

Non autem quia dives fuerat, torquebatur, sed quia misertus non fuit. Gregorius.

Hinc colligendum est qua poena mulctandus sit qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur qui propria non largitur. Ambrosius. Cruciatum etiam, quia luxurioso carere deliciis poena est; aqua autem est refectio animae in doloribus constitutae. Gregorius.

Quid autem est quod in tormentis positus linguam suam refrigerari postulat, nisi quod is qui convivendo de loquacitate peccaverat, per retributionis iustitiam in lingua atrocius ardebat? abundare enim in conviviis loquacitas solet. Chrysostomus.

Multa etiam lingua eius superba locuta est; ubi peccatum, ibi et poena; et quia plurimum lingua peccavit, amplius torquetur. Augustinus de quaest. Evang..

Vel quod linguam suam vult refrigerari cum in flamma totus arderet, significat quod scriptum est: mors et vita in manibus linguae, et quia ore confessio fit ad salutem, quod per superbiam ille non fecit. Extremum autem digiti vel minimam operationem significat, qua per spiritum sanctum subvenitur.

Augustinus de orig. An.. Dicis autem: membra hic animae describuntur; et vis per oculum totum caput intelligi, quia dictus est elevare oculos suos, per linguam fauces, per digitum manum. Quid autem causae est ut nomina ista membrorum in Deo tibi corpus non faciant, in anima faciant? an vero quando de creatura dicuntur, proprie accipienda sunt; quando autem de creatore, tropice atque translate? pennas itaque corporeas daturus es nobis,

quoniam non creator, sed creatura, idest homo, dicit: si assumpsero pennas meas diluculo. Porro si propterea linguam habuit dives ille corpoream, quoniam dixit refrigeret linguam meam; in nobis quoque adhuc in carne viventibus manus habet ipsa lingua corporea: quia scriptum est: mors et vita in manibus linguae. Gregorius Nyssenus. Sicut autem praestantissima speculorum tales repraesentant facierum imagines quales et ipsae obiectae facies extant, laetas quidem laetantium, tristium vero tristes; sic et iustum Dei iudicium simile fit dispositionibus nostris: unde quia dives non fuit misertus pauperis iacentis ad ianuam, cum misericordia egeat, non exauditur; sequitur enim et dixit illi Abraham: fili, recordare quia recepisti bona in vita tua. Chrysostomus.

Aspice patriarchae bonitatem: vocat illum filium, quod mansuetudinem eius potest exprimere; nullum tamen praebet auxilium ei qui se remedio privaverat; unde dicit recordare; idest, animadvertas peccata: ne obliviscaris quod fueris oblectatus divitiis. Recepisti bona in vita tua, idest illa quae vera bona esse putabas; non potes et in terra regnasse et hic regnare; divitiae non possunt esse verae et in terra et in inferis.

Sequitur et Lazarus similiter mala.

Non quod Lazarus ea mala putaverit; sed ex censura divitis hoc dicebat, qui inopiam et famem et duram aegritudinem aestimabat mala. Quando igitur infirmitatis et aegrotationis magnitudo nos premit, Lazarum cogitemus, et laetanter accipiamus mala in vita nostra. Augustinus de quaest. Evang.. Haec igitur ei dicuntur, quia felicitatem dilexit saeculi, nec aliam vitam praeter illam in qua superbus tumebat, adamavit. Lazarum autem dicit mala recepisse: quia intellexit huius saeculi mortalitatem, labores, et dolores, et aerumnas poenam esse peccati: quia omnes in Adam morimur qui factus est transgressione mortalis. Chrysostomus.

Dicit etiam recepisti bona in vita tua, quasi debita; quasi dicat: si quid boni fecisti unde praemium daretur, omnia accepisti in illo mundo, epulans, ditatus, oblectatus successibus prosperis; hic autem, si quid mali commisit, universa recepit paupertate, fame et extremis oppressus miseriis: et uterque vestrum huc nudus accessit: hic quidem a peccatis, propter quod et consolationem sortitur; tu vero a iustitia, propter quod immitigabilem perferes poenam; unde sequitur nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Gregorius in evang..

Quaecumque ergo in hoc saeculo bene habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas eorundem remuneratio sit bonorum; et cum quoslibet pauperes nonnulla reprehensibilia perpetrare conspiciatis; quia fortasse quos superfluitas tenuissimae pravitatis coinquinat, caminus paupertatis purgat.

Chrysostomus. Sed dices: nonne est aliquis qui et hic et illic venia perfruatur? hoc quidem difficile est, et de numero impossibilium: nam etsi paupertas non urgeat, urget tamen ambitio; si aegritudo non stimulet, ira inflamat; si tentationes non impetunt, emergunt saepius cogitationes iniquae. Non est autem parvus labor iracundiam refrenare, compescere illicita desideria, ostentationes sedare, desperationem remittere, vitam asperam ducere. Talia vero non agentem impossibile est salvari. Gregorius.

Responderi etiam potest, quod mali in hac vita bona recipiunt, quia omne suum gaudium felicitatem transitoriam putant.

Iusti autem habere hic quidem possunt bona, nec tamen in recompensatione recipere: quia dum meliora, idest aeterna, appetunt, eorum iudicio quaelibet bona affuerint, bona minime videntur.

Chrysostomus.

Post misericordiam autem Dei, in propriis studiis sperandum est de salute, non numerando patres aut proximos vel amicos: frater enim non liberat; et ideo subditur et in his omnibus magnum chaos firmatum est inter nos et vos. Theophylactus.

Chasma mega, hoc est hiatus ingens, significat iustorum a peccatoribus distantiam: nam sicut affectus eorum varii fuerant, sic etiam mansiones non modicum differunt. Chrysostomus.

Quod firmatum dicitur; quia non potest dissolvi, agitari, vel concuti. Ambrosius.

Inter divitem igitur et pauperem chaos magnum est, quia post mortem nequeunt merita mutari; unde sequitur ut hi qui volunt hinc ad nos transire non possint, neque inde huc transmeare. Chrysostomus.

Quasi dicat: videre possumus, transire non possumus; et nos videmus quid fugerimus, et vos videtis quid perdidistis; et nostra gaudia cumulant vestra tormenta, et vestra tormenta cumulant nostra gaudia. Gregorius. Sicut enim transire reprobi ad electos cupiunt, idest a suppliciorum suorum afflictione migrare: ita ad afflictos atque in tormentis positos transire iustorum est mente ire per misericordiam, eosque velle liberare.

Sed iustorum animae, quamvis in suae naturae bonitate misericordiam habeant, iam tamen auctoris sui iustitiae coniunctae, tanta rectitudine constringuntur ut nulla ad reprobos compassione moveantur.

Nec iniusti ergo ad beatorum sortem transeunt, quia damnatione perpetua constringuntur; nec iusti ad reprobos transire possunt, quia erecti iam per iustitiam iudicii, eis nullo modo ex aliqua compassione miserentur.

Theophylactus. Hinc elicias argumentum contra Origenis sequaces, qui dicunt: cum terminus sit imponendus supplicii, erit tempus quo aggregabuntur peccatores iustis et Deo. Augustinus de quaest. Evang.. Ostenditur enim per incommutabilitatem divinae sententiae nullum auxilium misericordiae posse praebere peccatoribus a iustis, etiam si velint praebere; quo admonet ut in hac vita homines subveniant quibus possunt; ne si postea etiam optime recepti fuerint, eis quos diligunt opitulari non valeant.

Illud enim quod scriptum est hoc capite: ut et ipsi recipiant vos in aeterna tabernacula, non de superbis et immisericordibus scriptum est, sed de his qui sibi eos amicos de operibus misericordiae fecerunt, quod iusti non velut propria potestate, quasi gratificando recipiunt, sed permissione divina.

#6 Lectio 6

Gregorius in evang.. Postquam ardenti diviti de se spes tollitur, eius animus ad propinquos quos reliquerat, incurrit; unde dicitur et ait: rogo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei. Augustinus de quaest. Evang..

Lazarum petit mitti, quia sensit se indignum qui testimonium perhibeat veritati: et quia non impetraverat paululum refrigerari, multo minus credit se relaxari posse ab inferis ad praedicationem veritatis.

Chrysostomus. Vide autem perversitatem: nec in ipsis poenis continet veritatem. Si pater est Abraham, quomodo dicis mitte eum in domum patris mei? sed non es oblitus patris tui, quia ille te perdidit. Gregorius.

Reprobatorum autem mentem poena sua quandoque inutiliter erudit ad caritatem, ut iam tunc etiam suos specialiter diligant, qui hic dum peccata diligerent, nec se amabant; unde sequitur habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

Ambrosius. Serius autem dives iste magister esse incipit, cum iam nec discendi tempus habeatur vel docendi. Gregorius.

Qua in re notandum est ardenti diviti quanta supplicia cumulantur: ad poenam namque suam ei cognitio servatur et memoria: cognovit enim Lazarum quem despexit, et fratrum suorum meminit, quos reliquit: ut enim peccatores in supplicio amplius puniantur, et eorum vident gloriam quos contempserunt, et de illorum poena torquentur quos inutiliter amaverunt. Petenti autem diviti ut Lazarus mitteretur, ab Abraham protinus respondetur; unde sequitur et ait illi Abraham: habent Moysen et prophetas; audiant illos. Chrysostomus.

Quasi dicat: non sint tibi magis curae fratres tui quam Deo, qui eos creavit, statuitque eis doctores, qui eos commonerent et sollicitarent. Vocat autem hic Moysen et prophetas scripta mosaica et prophetica. Ambrosius. Quo loco evidentissime declarat dominus vetus testamentum esse fidei firmitatem, retundens perfidiam Iudaeorum, et excludens nequitias haereticorum. Gregorius. Sed qui Dei verba despexerat, hoc audire non posse suos sequaces aestimabat; unde sequitur at ille dixit: non, pater Abraham; sed si quis ex mortuis ierit ad illos, poenitentiam agent. Chrysostomus.

Quia enim audiendo Scripturas contemnebat, et fabulas esse putabat, ex his quae passus fuerat, ipse quoque diiudicabat de fratribus. Gregorius Nyssenus. Sed et aliud quoddam dogma docemur: quod Lazari quidem anima non est erga praesentia sollicita, nec retorquet se ad aliquod relictorum; at dives quasi quodam visco, etiam post mortem a vita detinetur carnali; nam si quis omnino carnalis secundum mentem fiat, nec postquam corpus exuerit, removetur a passionibus eius.

Gregorius in evang.. Sed mox diviti veraci sententia respondetur; sequitur enim ait autem illi: si Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei: quia qui verba legis despiciunt, redemptoris praecepta, qui ex mortuis resurrexerit, quanto subtiliora sunt, tanto hic difficiliora implebunt.

Chrysostomus.

Quod autem verum sit quod qui non auscultat Scripturis, nec mortuis redivivis auscultat, ostenderunt Iudaei, qui nunc quidem volebant occidere Lazarum, nunc vero invadebant apostolos; cum tamen a mortuis nonnulli resurrexerint hora crucis.

Sed et illud considera, quod quisque mortuus servus est. Quaecumque vero dicunt Scripturae, dicit dominus: unde etsi resurgat mortuus, etsi caelitus descenderit Angelus, omnibus magis sunt dignae fide Scripturae: nam Angelorum dominus, vivorum et mortuorum, eas instituit. Si autem sciret hoc Deus, quod mortui resurgentes prodessent viventibus, non hoc omisisset, qui pro utilitate nostra singula quaeque tractat. Sed etsi crebro resurgerent mortui, hoc iterum tempore contemneretur; sed et diabolus facile introduceret perversa dogmata, id quoque per organa sua fingens, non quidem suscitans vere defunctos, sed quibusdam fallaciis spectantium frustrans intuitum, vel ingenians quosdam mortem simulare.

Augustinus de curis pro mortuis habendis.

Diceret autem aliquis: si nulla est mortuis cura de vivis, quomodo dives rogavit Abraham ut mitteret Lazarum ad quinque fratres suos? sed numquid, quia hoc dives ille dixit, ideo quid fratres agerent vel quid paterentur in illo tempore scivit? ita illi cura fuit de vivis, quamvis quid agerent omnino nesciret, sicut nobis est cura de mortuis, quamvis quid agant omnino nesciamus.

Sed rursus occurrit quaestio: quomodo hic Abraham esse sciebat Moysen et prophetas, idest libros eorum? ubi etiam noverat divitem illum in deliciis, Lazarum vero in doloribus vixisse? verum non cum haec agerentur in vivis, sed eis mortuis potuit Lazaro indicante cognoscere, ne falsum sit quod ait propheta: Abraham nescivit nos. Possunt et ab Angelis, qui rebus quae aguntur hic, praesto sunt, audire aliquid mortui; possunt etiam aliqua quae necessarium est eos nosse, non solum praeterita, verum etiam futura spiritu Dei revelante cognoscere.

Augustinus de quaest. Evang..

Per allegoriam autem haec sic accipi possunt, ut in divite intelligantur superbi Iudaeorum ignorantes Dei iustitiam, et suam volentes constituere. Purpura et byssus dignitas regni est: et auferetur a vobis regnum Dei. Epulatio splendida, iactantia legis est, in qua gloriabantur, plus ad pompam elationis abutentes ea, quam ad

necessitatem salutis utentes. Mendicus autem nomine Lazarus, qui interpretatur adiutus, significat indigentem, veluti gentilem aliquem, aut publicanum, qui tanto magis adiuvatur, quanto minus de suarum copia facultatum praesumit. Gregorius. Lazarus igitur ulceribus plenus gentilem populum figuraliter exprimit, qui dum ad Deum conversus peccata sua confiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit: quid enim est peccatorum confessio, nisi quaedam vulnerum ruptio? sed Lazarus vulneratus cupiebat saturari de micis quae cadebant de mensa divitis; et nemo illi dabat: quia gentilem quemque ad cognitionem legis admittere superbus ille populus despiciebat; et quia ei verba defluebant de scientia, quasi micae cadebant de mensa. Augustinus. Canes autem, qui ulcera pauperis lingeant, nequissimi homines sunt, amantes peccata, qui lata lingua etiam laudare non cessant opera mala, quae in se alius gemens et confitens detestatur. Gregorius.

Nonnumquam etiam solent in sacro eloquio per canes praedicatores intelligi, secundum illud: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Canum etiam lingua vulnus dum lingit curat: quia doctores sancti dum in confessione peccati nostri nos instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt. Dives autem sepultus est in inferno, in sinum vero Abrahae Lazarus ab Angelis ductus est, idest in secretam requiem, de qua veritas dicit: multi venient ab oriente et occidente, et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob in regno caelorum: filii autem regni eicientur in tenebras exteriores. De longinquo autem ad videndum Lazarum oculos dives levat, quia dum per damnationis suae supplicia infideles in imo sunt, fideles quosque ante diem extremi iudicii super se in requie attendunt, quorum post gaudia contemplari nullatenus possunt.

Longe vero est quod conspiciunt, quia illuc per meritum non attingunt. In lingua autem amplius ardere ostenditur, quia infidelis populus verba legis in ore tenuit, quae opere servare contempsit. Ibi ergo amplius ardebit ubi se amplius ostendit scire quod facere noluit. Abraham autem filium eum vocat, quem tamen a tormento non liberat: quoniam huius infidelis populi patres, quia multos a sua fide deviasse considerant, eos nulla compassione a tormentis eripiunt, quos tamen per carnem filios recognoscunt. Augustinus.

Quinque autem fratres, quos habere dicit in domo patris sui, Iudaeos significant qui appellati sunt quinque, quia sub lege detinebantur, quae per Moysen data est, qui quinque libros conscripsit.

Chrysostomus. Vel habuit quinque fratres, idest quinque sensus, quibus ante servierat: et ideo Lazarum amare non poterat, quia illi fratres non amant paupertatem. Illi te fratres in haec tormenta miserunt: salvari non possunt nisi moriantur; alioquin necesse est ut fratres habitent cum fratre suo. Sed quid quaeris ut mittam Lazarum? habent Moysen et prophetas. Moyses, Lazarus pauper fuit, maiores divitias esse arbitratus paupertatem Christi, quam divitias Pharaonis. Ieremias in lacum missus pane tribulationis vescebatur; et omnes prophetae istos fratres docent; sed isti fratres salvari non possunt nisi aliquis ab inferis resurrexerit. Isti enim fratres antequam Christus resurgeret, me ducebant in mortem: ille mortuus est, sed isti fratres resurrexerunt: nunc oculus meus Christum videt, auris eum audit, tactus amplectitur.

Ex hoc autem quod diximus, locum determinamus Marcioni et Manichaeo, qui destruunt vetus testamentum. Vide ergo quid dicat Abraham: si Moysen et prophetas non audiunt; quasi dicat: bene facis eum qui resurrecturus est expectando: sed in illis Christus loquitur: si illos audies, et illum auditurus es. Gregorius.

Iudaicus autem populus, quia Moysi verba spiritualiter intelligere contempsit, ad eum de quo Moyses locutus fuerat, non pervenit.

Ambrosius. Vel aliter. Lazarus est pauper in saeculo, sed Deo dives: neque enim omnis sancta paupertas, aut divitiae criminosae; sed sicut luxuria infamat divitias, ita paupertatem commendat sanctitas.

Sive apostolicus aliquis pauper in verbo, locuples in fide, qui veram teneat fidem, verborum infulas non requirit: cui similem illum puto qui caesus saepius a Iudaeis, ulcera sui corporis lambenda quibusdam, velut canibus, offerebat. Beati canes, in quos ulcerum talium distillat humor, ut impleat cor, quo custodire domum, servare gregem, cavere assuescat lupos.

Et quia panis verbum est, fides autem verbi est; micae velut quaedam dogmata fidei sunt, mysteria scilicet Scripturarum.

Ariani autem, qui societatem potentiae regalis affectant ut impugnent ecclesiae veritatem, nonne tibi videntur in quadam purpura et bysso iacere; qui cum pro veris fucata defendant, divitibus abundant sermonibus? dives haeresis evangelia multa composuit, et pauper fides hoc solum evangelium tenuit quod accepit. Dives philosophia plures sibi Deos fecit, pauper ecclesia unum Deum novit: nonne illae videntur egere divitiae, et redundare paupertas? Augustinus de quaest. Evang..

Aliter etiam intelligi potest illa narratio, ut Lazarum dominum significare accipiamus iacentem ad ianuam illius divitis, quia se ad aures superbissimas Iudaeorum incarnationis humilitate Deiecit, cupiens saturari de micis quae cadebant de mensa divitis, idest quaerens ab eis vel minima opera iustitiae, quae suae mensae, idest suae potestati, per superbiam non usurparent: quae opera quamvis minima, et sine disciplina perseverantiae vitae bonae, saltem interdum vel casu facerent, sicut micae de mensa cadere solent. Ulcera, passiones sunt domini; canes qui ea lingeant, gentes sunt, quos immundos Iudaei dicebant; et tamen passiones domini in sacramentis corporis et sanguinis eius per totum iam orbem suavitate devotissima lambunt. Sinus Abrahae intelligitur secretum patris, quo post passionem resurgens assumptus est dominus, quo eum portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipsam receptionem, qua in secretum patris accessit, Angeli annuntiaverunt discipulis.

Cetera secundum superiorem expositionem accipi possunt: quia secretum patris bene intelligitur ubi etiam ante resurrectionem iustorum animae vivunt cum Deo.

|+17 Capitulus 17

|#1 Lectio 1

Theophylactus. Quia Pharisei existentes avari convitiabantur Christo de paupertate praedicanti, induxit parabolam divitis et Lazari. Deinde cum discipulis confert de Phariseis, indicans eos schismaticos et divinae viae impeditores esse; unde dicitur et ait ad discipulos suos: impossibile est ut non veniant scandala, idest impedimenta bonae et Deo placitae conversationis. Chrysostomus. Sunt autem duplicia scandala: quorum haec quidem divinae gloriae refragantur, haec vero prodeunt solum ad irrogandum fratribus impedimentum: nam excogitationes haeresum, et quicumque contra veritatem fit sermo, divinae gloriae refragatur. Non tamen ad praesens memorari videntur huiusmodi scandala, sed magis ea quae contingunt inter amicos et fratres; sicut iurgia, detractioes et huiusmodi; unde postea subdit si peccaverit in te frater tuus. Theophylactus.

Vel dicit, quod necesse est emergere multa praedicationis et veritatis obstacula, sicut Pharisei impediabant Christi praedicationem. Quaerunt autem aliqui: si necesse est ut veniant scandala, cur dominus arguit scandalorum auctorem? sequitur enim vae autem illi per quem veniunt: quidquid enim parit necessitas veniale est. Sed attende, quod necessitas ista ex libero arbitrio sortitur originem. Videns enim dominus qualiter homines innituntur malo, nec proponunt aliquid boni, dixit quod quantum est ex consequentia eorum quae videntur, necesse est contingere scandala: sicut si medicus videns quemquam mala dieta utentem, dicat: necesse est hunc aegrotare; et ideo inducenti scandala vae dicit, et poenam ei comminatur, dicens utilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius, et proiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis. Beda. Secundum morem provinciae palaestinae loquitur; cum maiorum criminum apud veteres Iudaeos fuerit poena, ut in profundum ligato saxo demergerentur.

Et revera utilius est innoxium poena, quamvis atrocissima, temporali tamen, vitam finire corpoream, quam fratri nocentem mortem animae mereri perpetuam.

Recte autem qui scandalizari potest, pusillus appellatur: qui enim magnus est, quodcumque viderit, quodcumque passus fuerit, non declinat a fide. In quantum ergo sine peccato possumus, evitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur scandalum, quam veritas relinquatur.

Chrysostomus. Per scandalizantis autem poenam bravium salvantis addisce: nisi enim unius animae salus esset sibi nimium curae, non comminaretur scandalizantibus tantam poenam.

|#2 Lectio 2

Ambrosius. Post divitem qui cruciatur in poenis subicit praeceptum veniae largiendae his qui se ab errore convertunt, ne quem desperatio non revocet a culpa; unde dicitur attendite vobis. Theophylactus.

Quasi dicat: necesse est scandala contingere; non tamen necessarium est vos perire, si peccaveritis; sicut non est necesse oves perire lupo veniente, si vigilet pastor. Et quoniam multae sunt scandalizantium differentiae: quidam enim sunt insanabiles, quidam sanabiles; ideo subiungit si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; et si poenitentiam egerit, dimitte illi. Ambrosius. Ut neque difficilis venia, nec remissa sit indulgentia: neque austera percellat invectio, vel conniventia non invitet ad culpam; unde et alibi dicitur: corripe ipsum inter te et ipsum solum: plus enim proficit amica correctio quam accusatio turbulenta. Illa pudorem incutit, haec indignationem movet. Servetur potius quod prodi metuat qui monetur: bonum quippe est ut amicum magis te qui corripitur credat, quam inimicum: facilius enim consilii acquiescitur quam iniuriae succumbitur. Infirmus custos diurnitatis est timor, pudor autem bonus magister officii: qui enim metuit reprimitur, non emendatur. Pulchre autem posuit si peccaverit in te: non enim est aequa conditio in Deum hominemque peccare. Beda. Intuendum est autem, quia non passim peccanti dimittere iubet, sed poenitentiam agentis: hoc enim ordine scandala declinare possumus, si nullum laedamus, si peccantem zelo iustitiae corripimus, si poenitenti misericordiae viscera pandimus.

Theophylactus. Sed quaereret aliquis: si cum pluries indulserim fratri, iterum fit nocivus, quid agendum est secum? ideo quaestioni huic respondens subdit et si septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te dicens: poenitet me, dimitte illi. Beda. Septenario numero non veniae dandae terminus ponitur, sed vel omnia peccata dimittenda, vel semper poenitenti dimittendum praecipitur: solet enim saepe per septem, cuiusque rei aut temporis universitas indicari.

Ambrosius. Vel quia septima die requievit Deus ab operibus suis, post hebdomadam istius mundi requies nobis diurna promittitur, ut quemadmodum mala istius mundi opera cessabunt, ita etiam vindictae severitas conquiescat.

|#3 Lectio 3

Theophylactus. Audientes discipuli dominum de quibusdam arduis disserentem, puta de paupertate, et scandalis evitandis, petunt sibi fidem augeri, per quam possent paupertatem sequi: nihil enim adeo cultum suggerit

paupertatis, sicut credere et sperare in domino: et ut per fidem scandalis valeant resistere; unde dicitur et dixerunt apostoli domino: adauge nobis fidem. Gregorius Moralium.

Utque iam accepta per initium fuerat, quasi per augmentum graduum ad perfectionem veniret. Augustinus de quaest.

Evang.. Potest quidem intelligi hanc fidem sibi augeri postulasse qua creduntur ea quae non videntur; sed tamen dicitur etiam fides rerum, quando non verbis, sed ipsis rebus praesentibus creditur quod futurum est, cum iam per speciem manifestam se contemplandam praebere sanctis ipsa Dei sapientia, per quam facta sunt omnia. Theophylactus. Dominus autem ostendit eis quod bene peterent, et quod credere deberent constanter, ostendens eis quod fides multa potest; unde sequitur dixit autem dominus: si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: eradicare et transplantare in mare, et obediet vobis. Duo magna concurrunt in idem, transpositio radicati in terra, et plantatio in mari: quid enim in undis plantatur? per quae duo virtutem fidei manifestat. Chrysostomus in matthaeum. Mentionem autem facit sinapis, quia eius granum, etsi sit parvum quantitate, est tamen potestate virtuosius omnibus. Insinuat igitur quod minimum suae fidei magna potest.

Si autem morum non transposuerunt apostoli, non calumniaris: non enim dixit: transferetis, sed: transferre poteritis; sed noluerunt, quia opus non erat, cum maiora fecerint. Chrysostomus.

Quaeret autem aliquis: quomodo Christus dicit minimam partem esse fidei, quae morum vel montem potest transponere, cum Paulus dicat hanc esse omnem fidem quae montes transfert? dicendum igitur est, quod apostolus attribuit toti fidei montem transponere, non tamquam tota fides solum hoc possit, sed quia hoc carnalibus magnum videbatur propter eminentiam corporis. Beda. Vel fidem perfectam dominus hic grano sinapis comparat, eo quod sit in facie humilis, et in pectore fervens. Mystice autem per morum, cuius colore sanguineo fructus et virgulta rubent, evangelium crucis exprimitur, quae per fidem apostolorum de gente Iudaeorum, in qua velut in stirpe generis tenebatur, verbis praedicationis eradicata, et in mare gentium plantata est. Ambrosius. Vel hoc dicitur quando fides spiritum excludit immundum: nam fructus mori primo albet in flore, qui inde iam formatus erutilat, maturitate nigrescit.

Diabolus quoque, ex albeni angelicae flore naturae, et potestate rutilanti, praevaricatione Deiectus, tetro inhorrui odore peccati. Chrysostomus. Morum etiam diabolo aptabis: nam sicut mori frondibus vermes aluntur, sic diabolus per cogitationes exortas ab eo, alit nobis vermum perpetuum. Sed hanc morum potest fides ab animabus nostris evellere, et in abyssum demergere.

#4 Lectio 4

Theophylactus. Quia fides proprium possessorem facit divinorum mandatorum observatorem, vivificis eum exornans operibus, exinde videbatur hominem incurrere posse superbiae vitium: unde praemonuit dominus apostolos ne superbiant in virtutibus suis, per exemplum conveniens, dicens quis autem vestrum habens servum arantem aut boves pascentem, qui regresso de agro dicat illi: statim transi et recumbe? Augustinus de quaest. Evang..

Vel aliter. Hanc ergo fidem praestantissimae veritatis plerisque non intelligentibus, videri potest dominus discipulis suis non ad id quod petierant respondisse.

Difficile autem mihi apparet; nisi intelligamus ex fide in fidem, idest ex fide ista, qua ministratur Deo, in eam significasse transferri ubi fruuntur Deo.

Augebitur enim fides cum primo verbis praedicantibus, Deinde rebus apparentibus creditur: sed illa contemplatio summam quietem habet, quae in aeterno Dei regno retribuitur. Summa vero quies illa praemium est iustorum laborum, qui in ecclesiae administratione peraguntur: et ideo quamvis in agro aret servus aut pascat, hoc est in vita saeculari vel terrena verset negotia, vel stultis hominibus tamquam pecoribus serviat; opus est ut post illos labores domum veniat; hoc est ecclesiae societur. Beda. Vel servus de agro egreditur, cum intermisso ad tempus opere praedicandi, ad conscientiam doctorem recurrit, sua secum acta vel dicta retractans; cui non statim dominus dicit transi, de hac vita mortali; recumbe, idest in aeterna sede beatae vitae refovere. Ambrosius. Intelligitur enim quia nullus recumbit nisi ante transierit. Denique et Moyses ante transivit, ut magnum visum videret. Sicut ergo tu non solum non dicis servo tuo recumbe, sed exigis ab eo aliud ministerium; ita nec in te patitur dominus unius usum esse operis et laboris: quia dum vivimus, debemus semper operari; unde sequitur et non dicat ei: para quod coenam, et praecinge te, et ministra mihi, donec manducem et bibam? Beda. Iubet parari quod coenam, hoc est post laborem apertae locutionis humilitatem quoque considerationis propriae exhibere: tali coena dominus pasci desiderat. Praecingi autem est mentem humiliatam ab omnibus fluctuantium cogitationem finibus, quibus operum gressus impediri solet, constringere: nam qui vestimenta praecingit, hoc agit ne incedens involvatur ad lapsum.

Ministrare vero Deo, est absque gratiae eius auxilio nihil virium habere profiteri.

Augustinus de quaest. Evang..

Ministrantibus etiam, hoc est evangelizantibus servis suis, manducat et bibit dominus confessionem et fidem gentium.

Sequitur et post haec tu manducabis et bibes. Beda. Quasi dicat: postquam tuae praedicationis opere delectatus, tuaeque compunctionis epulis fuero refectus, tunc demum transies, et aeternis meae sapientiae dapibus in aeternum reficieris.

Cyrillus. Docet autem dominus quod ius potestatis dominicae quasi debitam subiectionem requirit a famulis, cum subdit numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quae sibi imperaverat? non puto.

Per hoc morbus superbiae tollitur. Quid superbis? ignoras quod si non persolvis debitum, periculum imminet; si vero persolvas, nullam gratiam facis? secundum illud Pauli: si evangelizavero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi est: vae mihi si non evangelizavero.

Considera ergo, quod qui apud nos dominantur, non referunt gratias, cum aliqui subditorum statuta sibi prosequuntur obsequia; sed ex benevolentia saepius suorum provocantes affectum, maiorem eis appetitum serviendi aggenerant. Sic et Deus petit quidem a nobis famulatum iure servitii; verum, quia clemens et bonus est, honores laborantibus pollicetur; et supereminet sudoribus subiectorum benevolentiae magnitudo. Ambrosius. Non ergo te iactes, si bene servisti, quod facere debuisti.

Obsequitur sol, obtemperat luna, serviunt Angeli; et nos ergo non a nobis laudem exigamus. Unde concludens subdit sic et vos, cum omnia feceritis, dicite: quia servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Beda. Servi quidem, quia pretio empti; inutiles, quia dominus bonorum nostrorum non indiget, vel quia non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam.

Haec igitur est in hominibus fidei perfectio, si omnibus quae sunt praecepta impletis, imperfectos esse se noverint.

|#5 Lectio 5

Ambrosius. Post praedictam parabolam reprehenduntur ingrati; dicitur enim et factum est, dum iret Jesus in ierusalem, transibat per mediam Samariam et Galilaeam.

Titus. Ut ostendat quod Samaritani quidem benevoli, Iudaei vero praedictis beneficiis sunt ingrati: erat enim discordia inter Samaritanos et Iudaeos: quam ipse quasi pacificans inter utrosque transit, ut utrosque compingat in unum novum hominem. Cyrillus. Deinde suam gloriam salvator manifestat, attrahens ad fidem Israel; unde sequitur et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, ab urbibus et oppidis expulsi, et quasi immundi ritu legis mosaicae. Titus. Conversabantur autem ad invicem, quia fecerat eos unanimes communitas passionis; et praestolabantur transitum iesu, solliciti donec advenientem Christum viderent; unde sequitur qui steterunt a longe: eo quod lex Iudaeorum lepram immundam iudicat; lex autem evangelica non externam, sed internam asserit esse immundam. Theophylactus.

A longe ergo stabant quasi verecundantes de immunditia quae eis imputabatur: putabant enim quod Christus eos fastidiret ad modum aliorum. Sic ergo astiterunt loco, sed facti sunt proximi deprecando: prope enim est dominus omnibus invocantibus eum in veritate; unde sequitur et levaverunt vocem, dicentes: Jesu praeceptor, miserere nostri. Titus.

Dicunt nomen iesu, et lucrificiunt rem; nam Jesus interpretatur salvator: dicunt miserere nobis, propter experientiam virtutis eius; neque argentum petentes neque aurum, sed ut aspectum corporis sanum obtineant. Theophylactus. Nec simpliciter obsecrant eum, nec rogant eum ut mortalem: vocat eum praeceptorem, id est dominum, quo pene videntur hunc opinari Deum. At ipse iubet illis ut ostenderent se sacerdotibus; unde sequitur quos ut vidit, dixit: ite, ostendite vos sacerdotibus: ipsi enim experiebantur si mundati forent a lepra vel non. Cyrillus.

Lex etiam mundatos a lepra iubebat offerre sacrificium causa purgationis. Theophylactus.

Iubere ergo eis ut irent ad sacerdotes, nihil aliud innuebat nisi quod debebant curari; unde sequitur et factum est, dum irent, mundati sunt. Cyrillus.

In quo Iudaeorum pontifices aemuli gloriae eius cognoscere poterant quod inopinate et mirifice sanati sunt, concedente Christo eis salutem.

Theophylactus. Cum autem decem essent, novem, qui Israelitae erant, ingrati fuerunt; sed alienigena Samaritanus reversus, voces emittebat benignas; unde sequitur unus autem ex illis ut vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum. Titus. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam suscepta purgatio; unde sequitur et cecidit in faciem suam ante pedes eius, gratias agens, ex procubitu et supplicatione fidem suam simul cum benevolentia pandens.

Sequitur et hic erat Samaritanus. Theophylactus.

Hinc poterit quisquis conicere quod nihil impedit quemquam placere Deo, etsi de genere profano processerit, dummodo bonum gerat propositum. Nullus etiam natus ex sanctis superbiat; novem enim qui Israelitae erant, ingrati fuerunt; unde sequitur respondens autem Jesus dixit: nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt? non est inventus qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Titus. Per hoc ostenditur quod promptiores ad fidem erant alienigenae: lentus enim erat ad fidem Israel; unde subditur et ait illi: surge, vade, quia fides tua te salvum fecit.

Augustinus de quaest. Evang..

Mystice autem leprosi intelligi possunt qui scientiam verae fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris: non enim abscondunt imperitiam suam, sed pro summa peritia proferunt in lucem, et iactantiam sermonis ostendunt. Coloris quippe vitium lepra est; vera ergo falsis inordinate permixta in una disputatione vel narratione hominis, tamquam in unius corporis colore apparentia, significant lepram, tamquam veris falsisque colorum fucis humana corpora variantem atque maculantem.

Hi autem tam vitandi sunt ecclesiae ut, si fieri potest, longius remoti magno clamore Christum interpellent. Quod autem praeceptorem eum invocaverunt, satis puto significari vere lepram falsam esse doctrinam, quam bonus praeceptor abstergat.

Nullum autem eorum quibus haec corporalia beneficia dominus praestitit, invenitur misisse ad sacerdotem nisi leprosos.

Sacerdotium enim Iudaeorum figura fuit sacerdotii quod est in ecclesia. Cetera autem vitia per seipsum interius in conscientia dominus sanat et corrigit; doctrina vero vel imbuendi per sacramenta, vel catechizandi per sermonem potestas ecclesiae tributa est. Qui dum irent, mundati sunt: quia gentiles, ad quos venerat Petrus, nondum accepto baptismatis sacramento, per quod spiritualiter ad sacerdotes pervenit, infusione spiritus sancti mundati declarantur. Quisquis ergo in ecclesiae societate doctrinam integram veramque assequitur, eo quod manifestetur, varietate mendaciorum tamquam lepra caruisse, et tamen ingratus Deo mundatori suo gratiarum agendarum pia humilitate non prosternitur, similis est illis de quibus dicit apostolus quod cum Deum cognovissent, non ut Deum magnificaverunt, aut gratias egerunt. Ideo tales in novenario numero tamquam imperfecti remanebunt: novem enim indigent uno ut quadam unitatis forma coagulentur, ut decem sint. Ille autem qui gratias egit, unice ecclesiae significatione approbatus est. Et quia illi erant Iudaei, amisisse per superbiam declarati sunt regnum caelorum, ubi maxime unitas custoditur.

Iste vero, qui erat Samaritanus, quod interpretatur custos, illi a quo accepit tribuens quod accepit, secundum illud: fortitudinem meam ad te custodiam, unitatem regni humili devotione servavit. Beda. Cecidit autem in faciem, quia ex malis quae se perpetrasse meminit, erubescit: qui surgere et ire praecipitur: quia qui infirmitatem suam cognoscens humiliter iacet, per divini verbi consolationem ad fortia opera proficere iubetur.

Si autem fides salvum fecit eum qui se ad agendas gratias inclinavit: ergo perfidia perdit eos qui de acceptis beneficiis Deo dare gloriam neglexerunt, quapropter fidem per humilitatem augeri debere, sicut in parabola superiori decernitur, ita hic ipsis rebus ostenditur.

#6 Lectio 6

Cyrillus. Cum salvator in sermonibus quos ad alios dirigebat, frequenter regnum Dei meminisset, ob hoc Pharisei eum deridebant; unde dicitur interrogatus autem a Phariseis: quando venit regnum Dei? quasi irrisorie dicerent: antequam veniat de quo loqueris, mors crucis te occupabit. Dominus autem patientiam ostendens, increpatus non increpat; sed potius malos existentes suo non dedignatur responso; sequitur enim respondit eis, et dixit: non veniet regnum Dei cum observatione; quasi dicat: non quaeratis de temporibus quibus iterum instabit tempus regni caelorum. Beda. Illud enim tempus neque ab hominibus, neque ab Angelis potest observari, sicut tempus incarnationis prophetarum vaticiniis et Angelorum est manifestatum praeconiis; unde subdit neque dicent: ecce hic, aut: ecce illic.

Vel aliter. Interrogant de tempore regni Dei, quia, sicut infra dicitur, existimabant quod veniente hierosolymam domino, confestim regnum Dei manifestaretur; unde dominus respondet, quod regnum Dei non veniet cum observatione. Cyrillus. Solum autem ad utilitatem cuiuslibet hominis esse fatetur illud quod subditur ecce enim regnum Dei intra vos est, id est, in vestris affectibus et in potestate vestra id capere: potest enim quilibet homo iustificatus per fidem Christi et virtutibus ornatus regnum obtinere caelorum. Gregorius Nazianzenus.

Vel forsitan regnum nobis insitum dicit inditam animabus nostris laetitiam per spiritum sanctum: ea enim est velut imago et arrha perennis laetitiae, qua in futuro saeculo sanctorum animae gaudent.

Beda. Vel regnum Dei seipsum dicit intra illos positum, hoc est in cordibus eorum per fidem regnantem.

#7 Lectio 7

Cyrillus. Quia dominus dixerat regnum Dei intra vos est, voluit discipulos esse paratos ad patientiam, ut effecti strenui intrare valeant regnum Dei. Praedicit ergo eis, quod antequam de caelo veniat, in fine saeculi persecutio irruet super eos; unde dicitur et ait ad discipulos suos: venient dies quando desideretis videre unum diem filii hominis, et non videbitis; significans quod tanta erit persecutio, quod unum diem eius videre cupiant, illius scilicet temporis quo adhuc conversabantur cum Christo. Sane Iudaei Christum multis angustiaverunt impropriis et iniuriis; sed in comparatione malorum maiorum minora eligenda videntur. Theophylactus. Tunc enim absque sollicitudine vivebant, Christo eos procurante, et protegente; sed futurum erat quando Christo absente traderentur periculis, ad reges et principes ducti; et tunc tempus primum cuperent quasi tranquillum. Beda. Vel diem Christi dicit regnum Dei, quod speramus futurum; et bene dicit unum diem, quia in illa beatitudinis gloria tenebrarum interruptio nulla est. Bonum ergo est diem Christi desiderare. Nec tamen magnitudine desiderii nobis somnia fingere debemus, quasi instet dies domini; unde sequitur et dicent vobis: ecce hic, ecce illic: nolite ire, neque sectemini. Eusebius.

Quasi dicat: si adveniente Antichristo, fama de eo volet quasi apparuerit Christus, non egrediamini, neque sequamini: nam impossibile est eum qui semel in terra visus est, iterum in angulis terrae conversari. Erit igitur hic de quo dicitur, non verus Christus; manifestum enim signum secundi adventus salvatoris nostri hoc est quod subito totum orbem claritas eius adventus replebit; unde sequitur nam sicut fulgur coruscans de sub caelo, in ea quae sub caelo sunt fulget; ita erit filius hominis in die sua. Non enim apparebit super terram ambulans, sicut quidam homo communis, sed universaliter irradiabit, ostendens cunctis iubar propriae Deitatis. Beda. Et pulchre ait coruscans de sub caelo: quia iudicium sub caelo, hoc est in aeris medio, geretur, secundum illud apostoli: simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera. Si autem dominus in iudicio sicut fulgur apparebit, nullus tunc in sua mente latere permittitur: quia ipso iudicis fulgore penetratur. Potest autem haec domini responsio et de illo eius adventu quo quotidie venit in ecclesiam accipi.

Intantum enim saepe haeretici turbaverunt ecclesiam, dicendo in suo dogmate fidem Christi manere, ut fideles illorum temporum desiderarent dominum, vel uno die, si fieri posset, redire ad terras, ut per seipsum quomodo se habeat fidei veritas, intimaret. Et non videbitis, inquit: quia non est opus corporali visione dominum redire: quia semel per universum mundum evangelii vigorem exhibuit. Cyrillus.

Opinabantur autem discipuli quod vadens hierosolimam statim ostenderet regnum Dei. Hanc igitur opinionem resicans, notum facit eis quod primo decebat eum salubrem passionem sufferere, Deinde ad patrem ascendere, et desuper fulgere, ut per orbem terrarum in iustitia iudicet; unde subdit primum autem oportet illum multa pati, et reprobari a generatione hac.

Beda. Generationem non tantum Iudaeorum, verum etiam omnium reproborum appellat; a quibus etiam nunc filius hominis in corpore suo, hoc est in ecclesia, multa patitur, et reprobat. Inserit autem de sua passione, loquens de gloria sui adventus, ut dolorem suae passionis spe promissae clarificationis mitigarent, simulque seipsos pararent, si gloriam regni diligerent, mortis non horrere periculum.

#8 Lectio 8

Beda. Adventum domini quem fulguri cito transvolanti comparaverat, nunc comparat diebus Noe et Lot, quando repentinus mortalibus supervenit interitus; unde dicitur et sicut factum est in diebus Noe, ita erit in die filii hominis. Chrysostomus in matthaeum. Quia enim tunc non crediderunt comminatoriis verbis, passi sunt repente reale iudicium. Eorum autem incredulitas ex anima lenta procedebat: nam quaecumque vult aliquis et intendit, ea etiam expectat; unde sequitur edebant et bibebant, uxores ducebant et dabantur ad nuptias usque in diem qua intravit Noe in arcam; et venit diluvium, et perdidit omnes. Ambrosius. Bene causam diluvii de nostris asserit processisse peccatis: quia Deus malum non creavit, sed nostra sibi merita repperierunt: non quia coniugia damnentur: neque enim alimenta damnantur, cum in istis successionis, in illis naturae subsidia sint; sed in omnibus modus quaeritur: quicquid enim abundantius est, a malo est.

Beda. Mystice autem Noe arcam aedificat, cum dominus ecclesiam de Christi fidelibus quasi lignis laevigatis adunando construit: quam perfecte consummatam ingreditur, cum hanc in die iudicii praesentia suae visionis aeternus habitator illustrat.

Sed cum arca aedificatur, iniqui luxuriantur: cum vero intratur, intereunt: quia qui sanctis hic certantibus insultant, eis illic coronatis aeterna damnatione plectentur.

Eusebius. Quia vero usus est dominus exemplo diluvii, ne putaret aliquis futurum diluvium ex aqua, utitur secundo exemplo Lot, docens modum perditionis impiorum, quod igne dimisso caelitus superveniet impiis ira Dei; unde subditur similiter sicut factum est in diebus Lot: edebant et bibebant, emebant et vendebant, plantabant et aedificabant. Beda.

Praetermisso illo infando sodomorum scelere, sola ea quae levia vel nulla putari poterant delicta commemorat: ut intelligas illicita quali poena feriantur, si licita immoderatus igne et sulphure puniuntur; sequitur enim qua die autem exiit Lot a sodoma, pluit ignem et sulphur de caelo, et omnes perdidit. Eusebius.

Non prius dixit ignem caelitus decurrisset super impios sodomorum quam Lot exisset ab eis; sicut et diluvium non prius terrae incolas perdidit quam Noe arcam intrasset: quia quamdiu Noe vel Lot conversabantur cum impiis, Deus non irrogabat iram, ne una cum peccatoribus deperirent; volens autem eos perdere, subtraxit iustum. Sic et in consummatione saeculi non prius erit finis quam omnes iusti sint semoti ab impiis; unde sequitur secundum hoc erit qua die filius hominis revelabitur. Beda. Quia qui interim non apparens omnia videt, tunc apparens omnia iudicabit; apparebit autem iudicaturus eo maxime tempore quo cunctos iudiciorum eius oblitos, huic saeculo conspexerit esse mancipatos. Theophylactus. Postquam enim venerit Antichristus, homines fient lascivi, dediti enormibus vitiis, secundum illud apostoli: voluptatum amatores magis quam Dei. Si enim Antichristus est cuiuslibet peccati habitaculum, quid aliud inferet misero tunc temporis hominum generi nisi sua? et hoc dominus innuit per exempla diluvii et sodomitarum.

Beda. Mystice autem Lot, qui interpretatur declinans est populus electorum, qui dum in sodomis, idest inter reprobos, ut advena, moratur, quantum valet, eorum scelera declinat. Exeunte autem Lot, sodoma perit: quia in consummatione saeculi exibunt Angeli, et separabunt malos de medio iustorum, et mittent eos in caminum ignis. Ignis tamen et sulphur, quae de caelo pluisse commemorat, non ipsam perennis supplicii flammam, sed subitaneum diei illius significat adventum.

#9 Lectio 9

Ambrosius. Quia propter improbos necesse est ut probi in hoc saeculo contritionem cordis animique patiantur, quo uberiores mercedem accipiant in futurum, quibusdam remediis instruuntur cum dicitur in illa hora qui fuerit in tecto, et vasa eius in domo, non descendat tollere illa; hoc est, si quis superiora iam domus suae eminentiumque virtutum culmen ascendit, ad terrena mundi huius opera non accedat. Augustinus de quaest.

Evang.. In tecto enim est qui excedens carnalia tamquam in aura libera spiritualiter vivit; vasa enim in domo sunt sensus carnales, quibus ad investigandum veritatem quae intellectu capitur, multi utentes, penitus erraverunt. Caveat ergo spiritualis homo ne in die tribulationis rursus vita carnali, quae per sensus corporis pascitur, delectatus, ad vasa huius mundi tollenda descendat.

Sequitur et qui in agro similiter non redeat retro; idest, qui operatur in ecclesia, sicut Paulus plantans, et sicut Apollo rigans, non respiciat spem saecularem, cui renuntiavit. Theophylactus.

Haec autem omnia matthaeus pro captione hierosolymorum a domino dicta fatetur, ut, supervenientibus Romanis, nec domi consistentes descendere deberent pro quocumque necessario, sed protinus arripere fugam, nec in agro manentes redire domum.

Et nimirum in captione hierosolymorum constat haec evenisse, et iterum fore ventura in Antichristi adventu; magis autem in ipso tempore consummationis, cum et tunc intolerabilis sit futura calamitas.

Eusebius. Innuit ergo per hoc futuram esse persecutionem a filio perditionis in Christi fideles. Diem igitur illam vocat tempus praecedens finem mundi; in quo qui fugit, non revertatur, et amittens bona non curet, nec imitetur coniugem Lot, qui post fugam in exitu de civitate sodomorum reversa mortua est, et columna salis effecta; unde sequitur memores estote uxoris Lot. Ambrosius. Quae ideo quia retrospexit, perdidit naturae suae munus: retro enim Satanas, retro enim sodoma. Quapropter fuge intemperantiam, declinato luxuriam, recordare quia ille qui se veteribus studiis non reflexit, ideo evasit quia pervenit ad montem; illa, quoniam ad posteriora respexit, nec mariti adiuta suffragio, ad montem pervenire potuit, sed remansit. Augustinus de quaest. Evang..

Significat igitur uxor Lot eos qui in tribulatione retrospiciunt, et se a spe divinae promissionis avertunt: et ideo statua salis facta est ut admonendo homines ne hoc faciant, tamquam condiat cor eorum, ne sint fatui.

Theophylactus. Consequenter subiungit subsequencia praemissorum, dicens quicumque quaesierit salvare animam, perdet illam: quasi dicat: non quaerat aliquis in persecutionibus Antichristi curare propriam animam; nam perdet eam; quisquis autem caedibus et periculis se dederit, salvus erit; unde sequitur et quicumque perdidit illam, vivificabit eam; nequaquam se tyranno subiciens propter vitae amorem. Cyrillus. Quomodo etiam aliquis perdat propriam animam ut salvam eam faciat, manifestat Paulus dicens de quibusdam: qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis, labore scilicet et pietate aggredientes agones.

#10 Lectio 10

Beda. Dixerat supra dominus, eum qui in agro sit, retro redire non debere; quod ne de his tantum qui aperte de agro redituri, hoc est palam dominum negaturi sunt, dictum putares, pergat ostendere nonnullos esse qui cum faciem habere in anteriora videantur, animo tamen retro respiciunt; unde dicitur dico autem vobis: in illa nocte erunt duo in lecto uno: unus assumetur, et alter relinquetur. Ambrosius.

Bene noctem dicit, quia Antichristus hora tenebrarum est, eo quod pectoribus hominum tenebras Antichristus infundat, cum dicat se esse Christum; Christus autem sicut fulgur coruscans fulget, ut in illa nocte resurrectionis gloriam videre possimus. Augustinus de quaest. Evang.. Vel in illa nocte dicit, hoc est in illa tribulatione.

Theophylactus. Vel inopinatum docet esse Christi adventum, quem futurum esse noctu docemur. Cum autem dixisset, divites vix salvari, ostendit quod nec omnes divites pereunt, nec omnes pauperes salvantur.

Cyrillus. Per duos enim existentes in uno lecto, videtur designare divites quiescentes in mundanis deliciis: lectus namque signum quietis est. Non autem quicumque divitiis affluunt sunt impii, sed aliquis est probus et in fide electus; hic igitur assumetur, alter vero, qui talis non existit, dimittetur. Descendens enim dominus ad iudicium, mittet Angelos suos, qui ceteris in terra derelictis poenam passuris, sanctos et iustos ei adducent, secundum illud apostoli: rapiemur in nubibus obviam Christo in aera. Ambrosius. Vel ex uno strato infirmitatis humanae unus relinquitur, idest improbatur; alter vero assumitur, idest rapitur obviam Christo in aera.

Sequitur duae erunt molentes in unum: una assumetur, et altera relinquetur. Cyrillus.

Per molentes innuere videtur pauperes et pressos laboribus; ad quod etiam pertinet quod subditur duo in agro: unus assumetur, et alter relinquetur. In his enim non modicum differt: nam hi sarcinam paupertatis viriliter sustinent, vitam agentes honestam et humilem, qui assumentur; hi vero sunt ad profana promptissimi, qui relinquentur. Ambrosius. Vel per molentes significari videntur qui ex occultis alimenta quaerunt, et in apertum ex inferioribus proferunt. Et fortasse mundus iste pistrinum est; anima autem nostra velut quodam carcere includitur corporali.

In hoc ergo pistrino vel synagoga, vel anima obnoxia delictis, triticum molendo madefactum et gravi humore corruptum, non potest interiora ab exterioribus separare; et ideo relinquitur, quia eius similago displicuit. At vero sancta ecclesia, vel anima nullis maculata contagiis delictorum, quae tale triticum molit quod solis aeterni calore torridum sit, bonam similitudinem de penetralibus hominum Deo offert. Qui sint autem agricolae, possumus

reperire, si advertamus duas mentes esse in nobis: unam exterioris hominis, quae corrumpitur; aliam interioris, quae per sacramentum renovatur. Ista igitur sunt operantes in agro nostro; quarum altera bonum fructum diligentia dat, altera amittit incuria. Vel duos populos interpretemur in hoc mundo, qui agro comparatur: quorum alter, qui fidelis est, assumitur; alter, qui infidelis est, relinquitur. Augustinus de quaest. Evang.. Vel tria genera hominum hic videntur significari.

Unum eorum qui otium et quietem eligunt, neque negotiis saecularibus, neque ecclesiasticis occupati; quae illorum quies lecti nomine significata est.

Alterum eorum qui in plebibus constituti reguntur a doctoribus, agentes ea quae sunt huius saeculi; quos et feminarum nomine significavit, quia consiliis praelatorum regi his expedit; et molentes dixit, quia temporalium orbem negotiorum atque circuitum vertunt; quasi tamen in unum molentes dixit, in quantum de istis rebus et negotiis suis praebent usibus ecclesiae.

Tertium genus est eorum qui operantur in ecclesiae ministerio, tamquam in agro Dei. In his ergo tribus generibus bina sunt rursus genera hominum in singulis: quorum aliqui in ecclesia permanent, qui assumuntur; aliqui cadunt, qui relinquuntur.

Ambrosius. Non enim iniquus est Deus, ut pares studiis in societate vivendi atque indiscreta actuum qualitate, meritorum remuneratione discernat. Non autem merita hominum copulae usus exaequat, quia non omnes quod adoriuntur efficiunt, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

Cyrillus. Quia ergo dixit quod quidam assumerentur, utiliter et bene inquirunt discipuli quo assumerentur; unde sequitur respondentes dicunt illi: ubi, domine? Beda. Duo autem salvator interrogatus, ubi scilicet sint boni assumendi, et ubi mali relinquendi, unum dixit, aliud subintelligendum reliquit; unde sequitur qui dixit eis: ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilae. Cyrillus. Quasi dicat: sicut Deiecto cadavere, aves quarum pabulum sunt carnes, ad illud conveniunt; ita cum venerit filius hominis, tunc omnes aquilae, id est sancti, concurrent ad eum. Ambrosius. Iustorum enim animae aquilis comparantur, eo quod alta petant, humilia derelinquant, et longaevam ducere feruntur aetatem. De corpore autem dubitare non possumus, maxime si meminerimus quod a Pilato ioseph corpus accepit. Nonne tibi videntur aquilae circa corpus, mulieres apostolorumque conventus circa domini sepulturam? nonne tibi videntur aquilae circa corpus, quando veniet in nubibus, et videbit eum omnis oculus? est autem corpus, de quo dictum est: caro mea vere est cibus. Circa hoc corpus aquilae sunt, quae circumvolant spiritualibus alis. Sunt etiam circa corpus aquilae, quae credunt Jesum Christum in carne venisse. Est etiam ecclesia, in qua per baptismi gratiam spiritu renovamur. Eusebius. Vel per aquilas mortua animalia depascentes, principes huius saeculi denotavit, et eos qui tunc temporis sanctos Dei persequuntur, penes quos relinquuntur assumptionis indigni, qui corpus vel cadaver dicuntur: vel punitrices virtutes, quae facturae sunt impiorum, hic per aquilas denotantur.

Augustinus de cons. Evang.. Haec autem quae Lucas hic ponit vel recordatur praeoccupando, ut prius commemoraret quae post a domino dicta sunt, vel bis a domino dicta facit intelligi.

|+18 Capitulus 18

#1 Lectio 1

Theophylactus. Postquam aerumnarum et periculorum dominus meminit, subdit horum remedium, quod est oratio iugis et praemeditata; unde dicit dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, et non deficere. Chrysostomus.

Qui te redemit, quid te facere voluit demonstravit. Non vult te cessare a precibus; vult te beneficia meditari dum petis: vult te rogando accipere quod benignitas desiderat impertiri. Nec unquam oranti beneficia denegat qui ut orantes non deficiant, sua pietate instigat. Hortamenta domini libenter admitte: quod praecepit, velle debes; nolle, si ipse dominus prohiberet. Denique considera quanta est tibi concessa felicitas, orationibus fabulari cum Deo, quod desideras postulare; qui et si verbis silet, tamen beneficiis respondet; non aspernatur quod petis, non taedet nisi forte tacueris. Beda. Dicendum est autem, eum semper orare et non deficere qui canonicis horis rogare non desistit; aut omnia quae iustus secundum Deum gerit et dicit, ad orationem sunt reputanda. Augustinus de quaest. Evang..

Parabolas autem dominus aut secundum similitudinem ponit, sicut de feneratore, qui cum duobus debitoribus donasset quod debebant, ab eo plus dilectus est cui plus donavit; aut de ipsa similitudine aliquid probat, veluti est illud, quod si fenum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos, modicae fidei? hic ergo iniquus iudex non ex similitudine, sed ex dissimilitudine adhibitus est, de quo subditur iudex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur. Theophylactus.

Vide quod impudentem erga homines esse, gravioris est mali indicium: Deum enim quamplures non timent, attamen humano cohibentur pudore, et ideo minus peccant; cum vero fit aliquis impudens etiam quoad homines, tunc excrescit cumulus vitiorum.

Sequitur vidua autem quaedam erat in illa civitate. Augustinus. Ista vidua potest habere similitudinem ecclesiae, quae desolata videtur donec veniat dominus, qui nunc in secreto curam eius gerit. Sed quia sequitur et veniebat ad eum dicens: vindica me de adversario meo. Et nolebat per multum tempus, hic monet cur electi Dei se

vindicare deprecantur, quod etiam in Apocalypsi iohannis de martyribus dicitur, cum apertissime moneamur ut pro nostris inimicis et persecutoribus oremus. Intelligendum est autem eam vindictam esse iustorum ut omnes mali pereant. Pereunt autem duobus modis: aut conversione ad iustitiam, aut amissa per supplicium potestate. Itaque si omnes homines convertentur ad Deum, diabolus tamen remaneret in saeculi fine damnandus; quem finem cum iusti videre desiderant, non absurde vindictam desiderare dicuntur. Cyrillus. Vel aliter. Quoties nobis ab aliquibus irrogantur offensae, tunc gloriosam esse putabimus oblivionem malorum: quoties vero aliquid ad ipsam Dei gloriam peccant, contra dogmatis divini ministros bellantes, tunc Deum adimus postulantes subsidium, et exclamantes contra impugnantes gloriam eius. Augustinus.

Apud iniquissimum ergo iudicem usque ad effectum implendi desiderii valuit trahere perseverantia deprecantis; unde sequitur post haec autem dixit intra se: etsi Deum non timeo, neque hominem revereor, tamen quia molesta est mihi haec vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens sugillet me.

Multo igitur certiores esse debent qui Deum perseveranter rogant, fontem iustitiae atque misericordiae; unde sequitur ait autem dominus: audite quid iudex iniquitatis dicat. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte et patientiam habebit in illis? theophylactus.

Quasi dicat: si iudicem imbutum quolibet scelere demulsit assiduitas, quanto magis patrem misericordiae Deum flectemus ad pietatem orando? unde sequitur dico autem vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Tentaverunt autem quidam subtilius hanc indagare parabolam; dicunt enim viduam esse quamlibet animam quae pristinum virum, scilicet diabolum, excludit, ob hoc ei adversantem quod accedit ad Deum iustitiae iudicem; qui neque Deum timet, nam ipse solus est Deus; sed nec veretur hominem, non est enim apud Deum personarum acceptio.

Huius igitur viduae, idest animae supplicantis, iugiter sibi contra diabolum miseretur Deus, demulcente eum instantia eius. Postquam autem dominus docuit quod utendum sit in tempore consummationis oratione pro tunc futuris periculis, subdit verumtamen filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra? Augustinus de verb. Dom.. Dicit autem dominus de fide quae perfecta est: ipsa enim vix invenitur in terra. Ecce plena est ecclesia Dei: quis huc accederet, si nulla esset fides: quis non montes transferret, si plena esset fides? Beda.

Cum autem omnipotens conditor in forma filii hominis apparuerit, tanta erit raritas electorum, ut non tam ob clamorem fidelium, quam torporem aliorum, totius mundi sit acceleranda ruina. Quod autem dominus hic quasi dubitative dicit, non dubitat, sed arguit: nam et nos aliquando de rebus quas certas habemus, increpative verbum dubitationis promimus; ut si dicatur servo: considera, forsitan dominus tuus sum. Augustinus.

Hoc autem dominus adicit, ut ostendat quod si fides deficit, oratio perit.

Ergo ut oremus credamus, et ut ipsa fides non deficiat oremus. Fides fundit orationem, fusa oratio fidei impetrat firmitatem.

#2 Lectio 2

Augustinus de verb. Dom..

Quia fides non est superbiorum, sed humilium, praemissis subiecit parabolam de humilitate, et contra superbiam; unde dicitur dixit autem et ad quosdam qui in se confidebant tamquam iusti, et aspernabantur ceteros, parabolam istam. Theophylactus.

Quia enim superbia plus quam aliae passiones vexat hominum mentes, ideo crebrius de hac monet. Est autem superbia Dei contemptus: quoties enim aliquis non Deo sed sibi ascribit bona quae facit, quid est aliud quam Dei negatio? causa igitur confidentium in seipsis, non autem totum attribuentium Deo, sed ob hoc etiam ceteros contemnentium, parabolam proponit, ostendens quod iustitia quamvis hominem approximet Deo, si tamen assumat superbiam, ad infimum Deicit hominem; unde sequitur duo homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Pharisaeus, et alter publicanus. Graecus.

Diligentiam quidem orationis docuit nos per viduam et iudicem; hic autem per Pharisaeum et publicanum docet nos quomodo sint ei dirigenda precamina, ne sit infructuosum orationis negotium. Condemnatus est autem Pharisaeus, cum incaute oraret; nam sequitur Pharisaeus autem stans, haec apud se orabat. Theophylactus.

Per hoc quod dicit stans, elatum eius animum notat: ipso enim habitu superbissimus videbatur. Basiliius.

Dicit autem apud se orabat; quasi non apud Deum, quia ad seipsum redibat per peccatum superbiae; sequitur enim Deus, gratias ago tibi. Augustinus.

Non reprehenditur quia Deo gratias agebat, sed quia nihil sibi addi cupiebat.

Ergo iam plenus es, iam abundas; non est quare dicas: dimitte nobis debita nostra.

Quis est igitur qui impune oppugnat gratiam, si reprehenditur qui superbe agit gratias? audiant qui dicunt: Deus me hominem fecit; ego me iustum facio. O peior et detestabilior Pharisaeo, qui superbe iustum se dicebat, sed tamen inde gratias Deo agebat.

Theophylactus. Attende autem seriem orationis Pharisaei. Primo namque dixit quae ei aberant, Deinde subiungit quae habebat; sequitur enim quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri.

Augustinus. Diceret saltem: sicut multi homines. Quid est ceteri homines, nisi omnes praeter ipsum? ego, inquit, iustus sum, ceteri peccatores. Gregorius Moralium. Quatuor quippe sunt species quibus omnis tumor arrogantium demonstratur: cum bonum aut a semetipsis habere se aestimant; aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant; aut certe cum iactant se habere quod non habent; aut despectis ceteris

singulariter videri appetunt habere quod habent; unde et Phariseus hic bonorum sibi operum merita singulariter tribuit. Augustinus.

Ecce autem ex vicino publicano maioris erat ei tumoris occasio; sequitur enim velut etiam hic publicanus; quasi dicat: ego solus sum, iste de ceteris est. Chrysostomus.

Non enim satiaverat contemptum eius tota humana natura, sed et publicanum aggressus est. Moderatius autem peccasset, si publicanum excepisset; nunc autem uno verbo et absentes invadit, et vulnera praesentis lacessit. Non est autem gratiarum actio inveciva aliorum. Si regratiaris Deo, ipse tibi tantum sufficiat, nec te ad homines transferas, nec proximum condemnes. Basilius. Discrepat autem elatus a conviciatore sola habitudine: is enim in alios utitur conviciis, hic autem se mentis temeritate extollit. Chrysostomus.

Qui autem aliis conviciatur, sibi et aliis multa mala facit. Primo enim audientem reddit peiorem: quia si sit peccator, fit laetior, criminis invento collega; si sit iustus, extollitur, per aliena crimina inductus de se magna putare. Secundo communitatem ecclesiae laedit: non enim omnes audientes vituperant eum solum qui peccavit, sed ritui christiano contumelias innectunt. Tertio Dei gloriam blasphemare facit: sicut enim nobis recte agentibus nomen Dei glorificatur, sic nobis peccantibus blasphematur. Quarto eum qui audivit opprobria, confundit, impudentiorem eum et adversarium faciens. Quinto statuit se poenae obnoxium, rebus prolatis quae sibi non conveniunt.

Theophylactus. Expedit autem non solum declinare a malo, sed etiam agere bonum; et ideo cum dixisset: non sum sicut adulteri, subiungit per oppositum ieiuno bis in sabbato. Sabbatum hi dicebant hebdomadam ab ultima die quietis. Ieiunabant enim Pharisei secunda et quinta feria. Sic igitur ieiunia obiecit contra passionem adulterii: nam ex voluptate est lascivia. Rapacibus vero et iniustus opposuit decimarum solutionem; sequitur enim decimas de omnium quae possideo; quasi dicat: adeo rapinas et nequitas refugio ut etiam mea contribuam. Gregorius Moralium.

Ecce civitatem cordis sui insidiantibus hostibus per elationem aperuit, quam frustra per ieiunium et orationem clausit. Incassum munita sunt cetera, cum locus unus, de quo hosti patet aditus, munitus non est.

Augustinus. Quare autem in verbis eius: nihil invenies quod Deum rogaverit: ascendit quidem orare, noluit Deum rogare, sed se laudare, et roganti insultare. Publicanum autem cordis conscientia removebat, sed pietas applicabat; unde sequitur et publicanus a longe stans nolebat nec oculos ad caelum levare.

Theophylactus. Quamvis autem publicanus stetisse dicatur, distabat tamen a Phariseo tam verbis quam habitu, nec non et corde contrito: nam verebatur oculos levare in caelum, censens indignos visionis supernae eos qui maluerunt bona terrena spectare et quaerere; necnon et pectus tundebat; unde sequitur sed percutiebat pectus suum, cor quodammodo pungens causa cogitationum pravaram, nec non et excitans ut dormitans: unde non aliud quam Deum propitiatorem petebat; sequitur enim dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Chrysostomus.

Audivit quia non sum velut hic publicanus, nec indignatus est, sed compunctus: detexit ille vulnus, quaerit hic medicinam. Nemo igitur illud frigidum proferat verbum: non audeo, pudorosus sum, non possum aperire Os. Talis reverentia est diabolica: vult enim diabolus obserare tibi fores accessus ad Deum.

Augustinus. Quid igitur miraris si Deus ignoscit, quando ipse agnoscit? de longinquo stabat; Deo tamen appropinquabat, et eum dominus de prope attendebat: excelsus enim dominus, et humilia respicit; nec oculos ad caelum levabat ut respiceret; tremebat conscientia, spes sublevabat; percutiebat pectus suum, poenas de seipso exigebat: propterea dominus confitenti parcebat. Audisti superbum accusatorem, audisti humilem reum: audi nunc iudicem dicentem amen dico vobis: descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Chrysostomus.

Geminos aurigas et duas bigas in stadio positas sermo praesens proponit: in altera peccatum et humilitatem: et vides bigam peccati superare iustitiam, non propriis virtutibus, sed humilitatis coniunctae; illam vero devictam non fragilitate iustitiae, sed mole et tumore superbiae: nam sicut humilitas per sui eminentiam peccati pondus superat, et saliens attingit Deum; sic superbia ob sui molem de facili iustitiam deprimit. Si ergo plura facta strenue geras, putas autem te posse praesumere, tota caruisti oratione; si vero mille feras in conscientia fascis reatum, et hoc solum de te credas quod es infimus omnium, multam obtinebis ante Deum fiduciam. Et ideo suae sententiae causam assignans subdit quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.

Humilitatis nomen multiplex est.

Est enim quaedam virtus humilitas, iuxta illud: cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias. Est et humilitas ab aerumnis, iuxta illud: humiliavit in terra vitam meam. Est et humilitas a peccatis et superbia et insatiabilitate divitiarum: quid enim humilior his qui se submitunt in divitiis et potentatu, et haec reputant magna? basilius.

Similiter etiam et exaltari laudabiliter contingit, quando scilicet non humilia cogitas, sed mens tua est per magnanimitatem in virtutem erecta. Talis autem animi celsitudo est eminentia in tristitiis, terrenorum contemptus, conversatio in caelis: et videtur huiusmodi mentis sublimitas eandem habere differentiam ad elationem quam arrogantia parit, quam habet corpulentia corporis bene dispositi ad inflationem carnis cum ex hydropisi tumet. Chrysostomus.

Haec igitur fastus inflatio ab ipsis caelis potest deprimere non caventem; humilitas vero et ab ipsa abyso reatum hominem sublimare: haec enim prae Phariseo publicanum salvavit, latronem ante apostolos in Paradisum duxit; illa vero etiam incorpoream ingressa est potestatem.

Ceterum si iuncta delicto humilitas tam facile currit, ut superbiam iustitiae transeat; si iustitiae coniunxeris eam, quomodo non ibit? assistet ipsa tribunali divino in medio Angelorum cum fiducia multa. Rursus si fastus coniunctus iustitiae eam deprimere potuit, si coniunctus sit peccato, in quantam Gehennam detrudet? hoc dico, non ut negligamus iustitiam, sed ut fastum vitemus. Theophylactus. Sed forsitan mirabitur aliquis, quomodo Pharisaeus, cum pauca verba suae laudis protulerit, condemnatur; iob vero cum plurima fuderit, coronatur. Eo scilicet quod Pharisaeus talia dicebat criminando alios, nulla ratione cogente; iob vero, urgentibus eum amicis, et pressuris prementibus, coactus est proprias virtutes referre ad Dei gloriam, ne homines desisterent a profectu virtutis. Beda. Typice autem Pharisaeus est populus Iudaeorum, qui ex iustificationibus legis extollit merita sua; publicanus vero gentilis est, qui longe a Deo positus, confitetur peccata sua; quorum unus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus.

#3 Lectio 3

Theophylactus.

Post praedicta, humilitatem dominus docet per ea quae fecit, non repellens, sed gratanter parvulos admittens; unde dicitur afferebant autem ad illum infantes, ut eos tangeret. Augustinus de verb.

Dom.. Cui afferuntur tangendi nisi salvatori? sed si salvator est, salvandi offeruntur illi qui venit salvum facere quod perierat. Ubi isti perierant, quantum ad ipsos pertinet innocentes? sed secundum apostolum, per unum hominem intravit peccatum in orbem terrarum. Veniant ergo parvuli, ut languidi ad medicum, perditum ad redemptorem.

Ambrosius. Durum autem aliquibus videri potest quod discipuli dominum infantulos adire prohibebant; sequitur enim quod cum viderent discipuli, increpabant illos. Ubi vel mysterium intelligas, vel affectum. Neque enim hoc invidia aut in pueros mentis asperitate faciebant; sed sedulae servitutis obsequia domino deferebant, ne comprimeretur a turbis. Respuenda quippe est utilitas nostra ubi divinitatis iniuria est. In mysterio autem, quia prius salvari populum Iudaeorum, ex quo secundum carnem nati fuerant, gestiebant. Sciebant quidem mysterium quod utrisque populis vocatio deberetur: nam et pro chanaanica muliere supplicarunt; sed fortasse adhuc ordinem nesciebant; unde sequitur Jesus autem convocans eos dixit: sinite parvulos venire ad me, et nolite vetare eos: talium est enim regnum Dei. Non aetas praefertur aetati: alioquin obsesset adolescere. Cur ergo pueros dicit aptos esse regno caelorum? fortasse quia malitiam nesciant, fraudare non noverint, referre non audeant, scortari ignorent, opes, honorem, ambitionem non appetant.

Sed non ignorare ista, virtus est, sed contemnere: non enim virtus est non posse peccare, sed nolle. Non igitur pueritia, sed aemula puerilis simplicitatis bonitas designatur. Beda. Unde signanter dixit talium, non istorum, ut ostenderet non aetatem regnare, sed mores; et his qui similem haberent innocentiam et simplicitatem, praemia repromitti. Ambrosius.

Denique hoc salvator expressit dicens amen dico vobis: quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud. Quis puer imitandus est apostolis Christi, nisi de quo Isaias dixit: puer natus est nobis, qui cum malediceretur, non maledicebat? itaque in pueritia est quaedam venerabilis morum senectus, et in senectute innocens pueritia. Basilius. Suscipiemus autem regnum Dei ut puer, si dispositi fuerimus erga doctrinam domini ut puer, in disciplina, nequaquam contradicens nec disputans cum magistris, sed credibiliter et obedienter imbibens documenta. Theophylactus.

Gentilium ergo sapientes quaerentes sapientiam in mysterio, quod est regnum Dei, nec volentes hoc absque fide syllogisticae probationis admittere, merito exclusi sunt ab hoc regno.

#4 Lectio 4

Beda. Audierat princeps quidam a domino, tantum eos qui puerorum vellent esse similes, regnum Dei intraturos; atque ideo poscit sibi non per parabolam, sed palam, quibus operum meritis vitam aeternam consequatur, exponi; unde dicitur et interrogavit eum quidam princeps, dicens: magister bone, quid faciendo vitam aeternam possidebo? Ambrosius. Tentator princeps iste magistrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset: nam licet in divinitate bonitas sit, et in bonitate divinitas, tamen addendo magister bone, in portione bonum dixit, non in universitate: nam Deus in universitate bonus, homo ex parte. Cyrillus. Putavit autem se Christum capere, dum vituperaret mosaicum praeceptum, introduceret vero sua statuta. Accedit ergo ad magistrum, et bonum eum nuncupans, dicit se velle doceri.

Quia ergo tentative quaerebat, qui apprehendit sapientes in astutia sua, convenienter ei respondet; nam sequitur dixit autem ei Jesus: quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Ambrosius.

Non bonum se negat, sed Deum designat.

Bonus quidem non est, nisi plenus bonitatis.

Quod si quem moveat quia nemo bonus, moveat et illud nisi Deus. Quod si a Deo filius non excipitur, utique nec a bono Christus excipitur: nam quomodo non bonus ex bono natus? arbor enim bona fructus bonos facit.

Quomodo non bonus, cum bonitatis suae substantia ex patre assumpta non degeneravit in filio, quae non degeneravit in spiritu? spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Quod si bonus spiritus qui accipit a filio, bonus utique et ille qui tradidit. Itaque quia legisperitus est iste qui tentat, sicut in libro alio demonstratur, ei bene

dixit nemo bonus nisi unus Deus: ut admoneret, quia scriptum est: non tentabis dominum Deum tuum; sed magis confiteretur domino, quoniam bonus. Chrysostomus in matthaicum. Vel aliter. Avarum quidem dicere hunc principem non verebor: nam hoc Christus ei impropere; tentatorem autem minime. Titus.

Ergo cum dicit magister bone, quid faciendo vitam aeternam possidebo? idem est ac si dicat: bonus es: dignare me responso in eo quod quaero: doctus sum vetus testamentum, te tamen praestantiorem video non promittentem terram, sed praedicantem regnum caelorum. Dic ergo mihi, quid faciendo vitam aeternam potero possidere? intentionem igitur attendens salvator, quia fides est via ad opera, cum dixisset ille quid faciam? hac quaestione omissa, in notitiam fidei eum ducit: velut si quis interrogaret medicum: quid comedam? et ille ostenderet quae deberent cibum praecedere; et ideo eum ad patrem remittit, dicens quid me dicis bonum? non quod ipse bonus non esset: erat enim bonum ex bono patre germen, bonus boni filius. Augustinus de cons.

Evang.. Potest autem videri distare aliquid quod secundum matthaicum dicitur: quid me interrogas de bono? quod ad illud magis referri potest quod ait ille quaerens: quid boni faciam? ibi enim et bonum nominavit, et interrogatio est. Commodissime ergo intelligitur utrumque dictum: quid me dicis bonum? et: quid me interrogas de bono? quod ad illud magis referri potest.

Titus. Denique postquam docuit cognitionem fidei, subiungit mandata nosti; quasi dicat: quando prius Deum noveris, tunc optime quaeres quid facias. Chrysostomus.

Expectante autem principe audire Christum dicentem: recedas a mandatis mosaicis, et meis attende, ad mosaica eum mittit; unde sequitur non occides, non moechaberis. Theophylactus.

Primo quidem lex ea corrigit ad quae facilius labimur, ut moechari, cuius incentivum est intrinsecum et naturale; et occidere, quia immanis bellua furor; sed furtum et falsi testimonii culpam raro contingit incurrere. Sed et graviora illa existunt; et ideo secundario furtum et falsum testimonium ponit, ut rarius fallentia et leviora; sequitur enim non furtum facies, non falsum testimonium dices. Basilius.

Non est autem intelligendum fures esse solum bursarum incisores, vel latrocinantes in balneis; sed et si qui duces legionum statuti, vel commisso sibi regimine civitatum aut gentium, hoc quidem furtim tollunt, hoc vero VI ac publice exigunt.

Titus. Sed videas in non agendo praecepta consistere: quoniam si moechatus non fueris, castus es; si non fureris, benevolus; si falso non testeris, veridicus. Attende virtutem iam facilem per bonitatem statuentis: nam mali fugam ingerit, non boni exercitium; quaelibet autem quies quolibet est facilius opere. Theophylactus.

Sed quia in parentes committere quamquam magnum sit crimen, raro tamen accidit, post omnia ponit honora patrem tuum et matrem. Ambrosius. Est autem honor non solum honorificentiae, sed etiam largitati. Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem; et si paveris, adhuc non reddidisti dolores et cruciatus quos pro te mater passa est. Illi debes quod habes, huic debes quod es. Quantum iudicium, si pascat ecclesia quos tu pascere nolis? sed dices: quod eram parentibus collaturus, ecclesiae mallet conferre. Non quaerit Deus donum de fame parentum; sed ut pascendos Scriptura dicit parentes, ita propter Deum relinquendos, si impediunt devotae mentis affectum.

Sequitur qui ait: haec omnia custodivi a iuventute mea. Hieronymus.

Mentitur adolescens. Si enim quod postpositum est in mandatis: diliges proximum tuum sicut teipsum, opere compleret, quomodo postea audiens: vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus, tristis abscessit? Beda. Vel non est putandus esse mentitus, sed simpliciter ut vixerit, scilicet exterius, esse confessus: alioquin nequaquam marcus diceret quod Jesus intuitus eum dilexit eum.

Titus. Ostendit autem consequenter dominus quod si aliquis vetus testamentum peregit, perfectus non est, sed deest ei sequi Christum; unde subditur quo audito Jesus ait ei: adhuc unum tibi deest: omnia quaecumque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo; quasi dicat: quaeris quomodo sit possidenda vita aeterna: sparge facultates pauperibus, et obtinebis illam. Parva sunt quae impendis, magna quae recipis. Athanasius.

Non enim mundum despicientes putemus grandia quidem abdicasse, quia tota terra est in comparatione caeli brevissima: quapropter si toti terrae dominaremur, ei abrenuntiantes, nihil dignum esset in comparatione regni caelorum.

Beda. Quicumque ergo perfectus esse voluerit, oportet vendere quae habet, non ex parte, sicut Ananias fecit et Saphira, sed totum. Theophylactus. Unde dicens omnia quae habes, summam paupertatem suadet; si quid enim restiterit, illius servus est. Basilius.

Non tamen docet facultates vendere eo quod naturaliter sint pravae; alioquin creatura Dei non essent: unde eas non tamquam malas abicere, sed dispensare monuit: et condemnatur aliquis, non quia eas possidet, sed quia eis abusus est: quo fit ut facultatum secundum mandata Dei dispensatio, et crimina deleat, et regnum conferat; unde subdit et da pauperibus.

Chrysostomus. Poterat quidem Deus alere pauperes et sine hoc quod nos misereremur eorum; sed vult dantes dilectione astringi accipientibus. Basilius.

Dicente autem domino da pauperibus, puto non expedire cuiquam negligenter gerere, sed omnia diligenter disponere, praecipue per seipsum, si ex parte se habeat; sin autem, per eos de quibus constat quod fideliter et prudenter disponant: maledictus enim qui negligenter perficit opera domini.

Chrysostomus. Sed illud quaeritur quomodo Christus erogare cuncta pauperibus perfectionis esse fatetur; Paulus autem absque dilectione hoc asserit esse imperfectum.

Sed valde consonat quod subiunxit et veni, sequere me: quod ostenditur ex dilectione esse: in hoc enim cognoscent omnes quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. Theophylactus.

Cum paupertate enim ceteras quoque virtutes hominem habere oportet; ob hoc ait et veni, sequere me: idest, in ceteris esto meus discipulus, iugiter me sequaris. Cyrillus. Princeps autem ille vini recentis capax non fuit, vetus uter existens; sed tristitia ruptus est; unde sequitur his ille auditis, contristatus est, quia dives erat valde. Basilus. Mercator non tristatur in nundinis paciscendo quae possidet, acquirendo sibi opportuna; tu vero tristaris pulverem dans, ut acquiras vitam beatam.

#5 Lectio 5

Theophylactus. Quoniam dives, audita opum abiectio, tristatus fuit, dominus admiranter locutus est; dicit enim videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt. Non dicit: impossibile est eos intrare, sed difficile; possunt enim per divitias adipisci superna, sed difficile est: quia viscosiores sunt visco divitiae, et vix evellitur animus occupatus ab eis: sed subsequenter ut impossibile hoc indicat, cum dicit facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. Nam sive per camelum animal intelligas, sive funem nauticum crassum; quocumque modo impossibile est quod foramen acus totum capiat camelum. Si igitur facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem salvari, et hoc quod facilius est, impossibile est; impossibilius ergo est salvari divitem. Quid igitur dicendum? equidem quod vere sic habet, divitem servari non posse. Neque mihi dicas, quod salvatus sit dives quispiam, qui sua dederit: non enim dives salvatus est, sed quia pauper factus, vel dispensator existens servatus est, non dives. Aliud est enim dispensator, aliud dives: dives est qui sibi divitias reservat, dispensator vero cui divitiae propter alios concredita sunt. Chrysostomus in iohannem. Abraham quidem possidebat opes pauperibus; et qui iuste eas possident, quasi suscipientes a Deo dispensant in divinis mandatis; qui vero contra Deum acquisierunt, et in expendendo faciunt illud idem, meretricibus et parasitis dantes, vel humi abscondentes, egenis vero nihil impendentes.

Non ergo prohibet ditari, sed opibus famulari: vult necessariis ut eis utamur, non ut custodiamus: nam famuli est custodire, sed domini dispensare. Si conservari eas vellet, non tradidisset eas hominibus, sed sineret in terra iacere.

Theophylactus. Porro attendas illud quod divitem quidem impossibile dicit salvari, possidentem vero divitias difficile; quasi dicat: dives, qui captus est a divitiis, et famulatur eis, non salvabitur; habens vero illas, scilicet qui eis dominatur, vix salvabitur causa humanae fragilitatis. Conatur enim nos diabolus supplantare quoadusque possidemus divitias, et difficile est aufugere decipulas eius: ideoque bonum est paupertas, et quasi tentatione carens.

Chrysostomus. Nulla enim est divitiarum commoditas, anima patiente penuriam; nec laesio paupertatis, anima divitiis affluente. Si autem ditesceris indicium est nullius egere, et pauperascentis indigere; palam est quod magis esse pauperem facit magis ditescere: facilius est enim quod quis in paupertate quam in divitiis opes contemnat: neque enim talis est ambitus ut per magis habere sedetur; sed per hoc consuevit magis accendi, sicut ignis quando maiorem suscipit escam.

Quae autem mala videntur esse inopiae, communia sunt; quae vero divitiarum, propria sunt earum. Augustinus de quaest.

Evang.. Divitem ergo hic appellat cupidum rerum temporalium, et de talibus superbientem. His divitibus contrarii sunt pauperes spiritu, quorum est regnum caelorum. Mystice autem facilius est Christum pati pro dilectoribus saeculi, quam dilectores saeculi ad Christum posse converti.

Cameli enim nomine se intelligi voluit, quia sponte humiliatus infirmitatis nostrae onera sustulit. Per acum autem punctiones significat, per punctiones dolores in passione susceptos; foramen autem acus dicit angustiam passionis.

Chrysostomus in matthaicum.

Hic autem sermo quasi gravis transcendebat discipulorum virtutem; unde sequitur et dixerunt qui haec audiebant: et quis potest salvus fieri? hoc dixerunt discipuli, non de se, sed de toto mundo timentes. Augustinus. Cum autem incomparabiliter maior sit turba pauperum, quae, divitibus perditis, potest salvari; intellexerunt, omnes qui divitias amant, etiam si adipisci nequeant, in divitum numero deputari.

Sequitur ait illis: quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum: quod non ita intelligendum est, quasi dives cum cupiditate et superbia in regnum Dei sit intraturus; sed possibile est Deo ut a cupiditate et superbia ad caritatem et humilitatem convertatur. Theophylactus.

Apud homines ergo, quorum serpit intentio ad terrena, impossibilis est salus, ut dictum est; apud Deum vero possibilis est. Cum enim homo consiliarium habet Deum, et iustificationes et doctrinas paupertatis imbiberit, necnon eius auxilium invocet, hoc fiet possibile. Cyrillus. Congruum autem dives cum multa contempserit, recompensationem expectabit; qui vero parva possidens ea abdicavit, quid ei sperandum esset, quaerere decebat; unde sequitur ait autem Petrus: ecce dimisimus omnia. Matthaeus addit: quid ergo erit nobis? Beda. Quasi dicat:

fecimus quod iussisti: quid igitur dabis nobis praemii? et quia non sufficit dimittere omnia, iungit quod perfectum est, dicens et secuti sumus te. Cyrillus. Illud autem necesse est dicere, quod paucis abrenuntiantes, quantum spectat ad propositum et obedientiam, pari lance cum opulentis penduntur, paribus utentes affectibus, dum rerum quas possident abiectioem ultro inferunt; unde sequitur amen dico vobis: nemo est qui reliquerit domum aut parentes aut fratres aut uxores aut filios aut agros propter regnum Dei, et non recipiat multo plura in hoc tempore, et in saeculo futuro vitam aeternam.

Elevat ad acceptissimam spem omnes audientes, iureiurando promittens, dum apponit sermoni amen. Doctrina enim divina mundum vocante ad fidem Christi, forsitan aliqui respicientes parentes infideles, noluerunt eos turbare veniendo ad fidem; et similis est ratio aliorum germanorum.

Deserunt autem quidam patrem et matrem, et totius parentelae amorem despiciunt propter amorem Christi.

Beda. Sensus igitur iste est: qui propter regnum Dei inquirendum omnes affectus contempserit, omnes saeculi divitias, delicias risusque calcaverit, multo plura in praesenti recipiet. Cuius sententiae occasione, quidam Iudaicam mille annorum fabulam post resurrectionem iustorum aedificant, quando omnia quae propter Deum dimittimus, multiplici nobis sint fenore reddenda, et insuper vita aeterna donanda: nec vident inexperti, quod si in ceteris digna sit repromissio, in uxoribus tamen, iuxta alios evangelistas centenis, appareat turpitude; praesertim cum dominus in resurrectione non esse nubendum testetur; et iuxta marcum, ea quae dimissa fuerint, in hoc tempore cum persecutionibus accipienda confirmet, quasi in illis mille annis abesse dogmatizant. Cyrillus. Hoc ergo dicimus, quod omissis temporalibus et carnalibus, multo maiora sibi aliquis vindicabit: quoniam et apostoli, cum pauca dimiserint, obtinuerunt multiplicia dona charismatum, et celebres reputati sunt ubique. Erimus ergo similes illis: si domum quis dimittat, recipiet mansiones supernas, si patrem, patrem habebit caelestem; si a germanis recesserit, in fratrem hunc recipiet Christus; cum dimiserit coniugem, inveniet divinam sapientiam, a qua procreabit spiritales fructus, inveniet ierusalem caelestem, quae est mater nostra; a fratribus etiam et a sororibus sui propositi glutino spirituali colligatis, multo in hac vita gratiosorem recipiet caritatem.

#6 Lectio 6

Gregorius in evang.. Praevicens salvator ex passione sua discipulorum animos turbandos, eis longe ante et passionis suae poenam et resurrectionis suae gloriam praedicat; unde dicitur assumpsit autem Jesus duodecim et ait illis: ecce ascendimus hierosolimam, et consummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis. Beda. Praevicens enim quosdam haereticos futuros, qui Christum dicerent legi prophetisque docuisse contraria, ostendit quod per prophetarum praesagia suae passionis et posterioris gloriae sit celebrata perfectio. Chrysostomus in matthaeum. Seorsum autem de passione cum discipulis confert: non enim oportebat hunc sermonem pluribus divulgari, ne turbarentur.

Hoc autem praedicebat discipulis, ut exercitati per expectationem facilius sustinerent.

Cyrillus. Et ut sciant quoniam passionem praenovit, et spontaneus ad eam accessit; ne dicerent: qualiter in manus hostium incidit qui nos promittebat salvare? unde seriatim ordinem passionis enarrat, subdens tradetur enim gentibus et illudetur et flagellabitur et conspuetur.

Chrysostomus. Hoc Isaias praedixerat dicens: obtuli scapulas meas ad verbera, genas meas ad alapas, et faciem meam non diverti a sputorum dedecore. Sed et crucis patibulum praedixit propheta cum ait: tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est. Unde et hic subditur et postquam flagellaverint, occident eum. Sed et resurrectionem eius David praedixit dicens: non derelinques animam meam in inferno. Unde hic subditur et tertia die resurget. Isidorus.

Admiror autem dementiae quaerentium cur Christus ante triduum resurrexit: si enim resurgeret tardius quam praedixerat, impotentiae esset; celerius vero est summae virtutis indicium. Si quem enim cum sponderit suo creditori post triduum persolvere debitum, eadem die satisficientem viderimus; non fallacem, sed potius ut veridicum eum mirabimur. Dicam etiam quod non dixit se post tres dies resurrecturum, sed die tertia. Habes parasceven, habes sabbatum usque ad solis occasum; et post sabbatum resurrexit.

Cyrillus. Discipuli autem nondum noverant exquisite quod prophetae praedixerant; sed postquam resurrexit, aperuit eis sensum ut intelligerent Scripturas; unde sequitur et ipsi nihil horum intellexerunt.

Beda. Quia enim discipuli, eius vitam maxime desiderabant, eius mortem audire non poterant: et quoniam non solum hominem innocentem, sed et Deum verum sciebant, hunc nullatenus mori posse putabant; et quia parabolas eum saepe loquentem audire consueverant, quoties aliquid de sua passione dicebat, ad aliud allegorice referendum esse credebant; unde sequitur erat autem verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quae dicebantur. Iudaei vero, quia in eius necem conspiraverant, quod de passione sua loqueretur dicens: oportet exaltari filium hominis, intelligebant; unde dixerunt: nos audivimus ex lege, quia Christus manet in aeternum; et quomodo tu dicis: oportet exaltari filium hominis?

#7 Lectio 7

Gregorius in evang.. Quia carnales adhuc discipuli non valebant capere verba mysterii, venit ad miraculum: ante eorum oculos caecus lumen recipit, ut eos ad fidem caelestia facta solidarent; unde dicitur factum est autem cum appropinquaret iericho, caecus quidam sedebat secus viam mendicans. Theophylactus.

Et ne incessus domini esset inutilis, in via fecit caeci miraculum, hoc documentum discipulis suis dans, ut in omnibus simus proficui, et nihil sit in nobis otiosum. Augustinus de quaest.

Evang.. Possumus de appropinquantibus iericho sic intelligere, ut iam inde egressi, prope tamen adhuc essent ad eam civitatem: quod quidem minus usitate dicitur; sed tamen videri posset hoc dictum, quoniam matthaeus, egredientibus eis ab iericho dicit illuminatos duos caecos, qui iuxta viam sedebant. De numero quidem nulla esset quaestio, si alter evangelistarum de uno tacuisset, unius reminiscens: nam et marcus unum commemorat, cum et egredientibus eis ab iericho dicit illuminatum; cuius et nomen dixit et patrem, ut intelligamus eum fuisse potissimum, alterum ignotum, ut merito ille notus etiam solus decenter commemoraretur.

Sed quoniam quae sequuntur in evangelio secundum Lucam, aptissime ostendunt illud quod ipse narrat, adhuc venientibus ipsis iericho factum esse, nihil aliud restat intelligere, nisi bis esse factum hoc miraculum; semel in uno caeco, cum adhuc veniret in illam civitatem; iterum in duobus, cum inde egrederetur: ut illud unum Lucas, alterum matthaeus enarret.

Cyrillus. Multus autem erat populus circa Christum, et caecus eum quidem non noverat, sentiebat autem effectum, et rapiebat per affectum quod non hausit aspectus; unde subditur et cum audiret turbam praetereuntem, interrogabat quid hoc esset. Et oculati quidem secundum opinionem loquebantur; sequitur enim dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret. Caecus vero vera clamabat: alia docetur, et alia praedicat; nam sequitur et clamavit dicens: Jesu fili David, miserere mei. Quis te docuit haec, o homo? num perlegisti libros privatus luminibus? unde igitur nosti luminare mundi? vere dominus illuminat caecos. Cyrillus. In Iudaismo autem nutritus non ignoravit quod de progenie David Deus secundum carnem nasceretur; et ideo ei ut Deo loquitur, dicens miserere mei. Hunc imitentur qui in duo dividunt Christum: hic enim Christum tamquam Deum adit, et filium David eum nominat. Mirentur autem instantiam confessionis eius: quidam enim eum confitentem fidem compecebant.

Sequitur et qui praeibant increpabant eum ut taceret. Sed per inhibitiones huiusmodi non impediabatur eius audacia. Novit enim fides omnibus repugnare et in omnia triumphare: utile enim est pro cultu divino pudorem deponere: nam si causa pecuniae sunt impudentes nonnulli, pro animae salute non decet bonam induere impudentiam? unde sequitur ipse vero multo magis clamabat: fili David, miserere mei. Sistit autem Christum vox invocantis in fide, et invocantes in fide respicit; et ideo merito vocat caecum, et accedere iussit; unde sequitur stans autem Jesus iussit illum adduci ad se, ut scilicet qui prius fide eum tetigerat, appropinquaret et corpore. Appropinquantem caecum dominus interrogat; nam sequitur et cum appropinquasset, interrogavit illum, dicens: quid tibi vis faciam? dispensative interrogat, non quasi ignorans; sed ut scirent astantes quod non petebat pecuniam, sed divinam efficaciam, ut a Deo; unde sequitur at ille dixit: domine, ut videam. Chrysostomus. Vel quia calumniatores veritatis Iudaei possent dicere, ut in caeco nato: non est hic, sed similis eius; voluit ut caecus prius ostenderet defectum naturae, et tunc cognoscat gratiae maiestatem. At ubi petitionis modum caecus explicuit, tunc cum summa maiestate praecepit ei ut videret: unde sequitur et dixit illi Jesus: respice: quod redundabat in crimen perfidiae Iudaeorum: quis enim prophetarum talia dixit? aspice tamen quid assumat medicus ab eo cui collata est sanitas; sequitur enim fides tua te salvum fecit. Pro fide enim venduntur beneficia; diffunditur enim gratia quam suscepit fides. Et sicut ab aliquo fonte hi quidem parvis vasis modicum aquae hauriunt, hi vero maioribus multum, fonte non distinguente mensuras; et secundum fenestras quae aperiuntur magis vel minus, splendor solis infunditur; ita secundum capacitatem intentionis hauritur gratia. Vertitur autem vox Christi in lucem languentis; erat enim verbum verae lucis; unde sequitur et confestim vidit.

At caecus et ante beneficium fidem ostendit fervidam, et post beneficium benevolentiam observavit; sequitur enim et sequebatur illum magnificans Deum. Cyrillus.

Ex quo patet quod a duplici caecitate liberabatur, corporali scilicet et intellectuali: neque enim glorificasset ut Deum nisi vere vidisset; sed et aliis factus est occasio glorificandi Deum; sequitur enim et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo. Beda. Non solum pro impetrato munere lucis, sed et merito fidei impetrantis.

Chrysostomus. Hic autem necesse est quaerere cur Christus daemonicum quidem curatum sequi volentem prohibet, caecum autem illuminatum sequentem non prohibet? sed neutrum irrationale puto: illum enim mittit praeconem, ut ex sua consistentia benefactorem praedicet: erat enim excellens miraculum, videre furiosum sanae mentis effectum: caecum vero permittit sequi, quando hierosolymam ascendebat per crucem perfecturus altum mysterium, ut recentem habentes miraculi mentionem, non existimarent eum infirmitate potius quam misericordia pati.

Ambrosius. In hoc autem caeco typus populi gentilis est, qui sacramento dominico recepit amissi luminis claritatem. Nihil autem interest utrum in uno caeco medicinam, an in duobus accipiat; quoniam ex cham et Iaphet, Noe filiis, originem ducens, in duobus caecis, duos generis sui praetendebat auctores. Gregorius in evang..

Vel caecum est genus humanum, quod in parente primo claritatem supernae lucis ignorans, damnationis suae tenebras patitur. Iericho autem interpretatur luna, quae dum menstruis momentis decrescit, defectum nostrae mortalitatis designat.

Dum igitur conditor noster appropinquat iericho, caecus ad lumen redit: quia dum divinitas defectum nostrae carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit. Qui ergo aeternae lucis claritatem nescit, caecus

est. Si autem tantum redemptorem credidit, qui dixit: ego sum via, iuxta viam sedet: si vero credidit, et exorat ut aeternum lumen recipiat, iuxta viam sedet et mendicat.

Illi autem qui Jesum venientem praecedunt, designant carnalium desideriorum turbas, tumultusque vitiorum, qui priusquam Jesus ad cor nostrum perveniat, dissipant cogitationem nostram, et in ipsa nos nostra oratione conturbant. Ipse vero magis clamabat: quia quanto graviori tumultu cogitationum premimur, tanto orationi insistere ardentius debemus.

Cum autem adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Jesum aliquatenus transeuntem sentimus; cum vero orationi vehementer insistimus, Deus in corde figitur, et lux amissa reparatur. Vel transire humanitatis est, stare divinitatis. Caecum igitur clamantem dominus transiens audivit, stans illuminavit: quia per humanitatem suam vocibus nostrae caecitatis compatiendo misertus est, sed lumen nobis gratiae per divinitatis potentiam infundit.

Ad hoc autem requirit quid velit, ut cor ad orationem excitet: peti enim hoc vult quod et nos petere et se concedere praenoscat.

Ambrosius. Vel interrogavit caecum, ut crederemus nisi confitentem non posse salvari. Gregorius. Caecus autem a domino non aurum, sed lucem quaerit; et nos non falsas divitias, sed lucem quaeramus, quam videre cum solis Angelis possimus; ad quam lucem via fides est; unde recte caeco dicitur respice: fides tua te salvum fecit. Qui videt et sequitur, quia bonum quod intelligit operatur.

Augustinus de quaest. Evang..

Si autem iericho lunam, et ob hoc mortalitatem interpretamur, morti propinquans dominus Iudaeis solis lumen evangelii iusserat praedicari; quos significavit ille unus caecus quem Lucas commemorat: a morte autem resurgens, atque descendens, et Iudaeis et gentibus; quos duos populos significare videntur duo caeci commemorati a matthaeo.

|+19 Capitulus 19

|#1 Lectio 1

Ambrosius. Zachaeus in sicomoro, caecus in via: quorum alterum dominus miseraturus expectat, alterum suae mansionis claritate nobilitat; de quo dicitur et ingressus Jesus perambulabat iericho: et ecce vir nomine zachaeus: et hic erat princeps publicanorum, et ipse dives. Et bene princeps inducitur publicanorum: quis enim de se desperet, quando iste pervenit ad gratiam, cui census ex fraude? et ipse quidem dives, ut scias omnes divites avaros.

Cyrillus. Sed zachaeus in his moram non traxit; sed factus est dignus propitiatione Dei, qui caecos illuminat, et longinquos vocat. Titus. Pullulaverat autem in eo semen salutis, quia cupiebat Jesum videre; unde sequitur et quaerebat videre Jesum quis esset, utpote qui numquam eum viderat: quia si vidisset, dudum iam recessisset a nequitia publicana.

Si quis enim Jesum videt, non potest nequitia immorari. Duo autem erant impedimenta huic visioni: nam retardabat eum populus, non tam virorum quam peccatorum; erat autem parvus statura; unde sequitur et non poterat prae turba, quia statura pusillus erat. Ambrosius. Quid sibi vult quod nullius alterius staturam quam huius expressit? vide ne forte malitia pusillus, aut adhuc pusillus fide: nondum enim pronus erat cum ascenderet, nondum viderat Christum. Titus. Sed ille bonum adinvenit ingenium: nam praecurrens in arborem sicomorum ascendit, et transeuntem Jesum desideratum videbat; unde sequitur et praecurrens, ascendit in arborem sicomorum, ut videret illum, quia inde erat transiturus. Hic ergo solam visionem desideravit; sed qui novit plus facere quam quaerimus, dedit ei supra id quod expectabat; unde sequitur et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum. Cyrillus. Vidit quidem hominis animam promptissime nitentem ad sancte vivendum, et eum ad pietatem convertit.

Ambrosius. Apud eum se non invitatus invitat; unde sequitur et dixit ad eum: zachae, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere: sciebat enim uberem hospitii sui esse mercedem; sed tamen etsi non vocem, invitantis audierat affectum. Beda. Ecce autem camelus, deposita ibi sarcina, per foramen acus transit: hoc est, dives et publicanus, relicto amore divitiarum, contempto censu fraudum, benedictionem dominicae susceptionis accipit.

Sequitur et festinans descendit, et excepit illum gaudens. Ambrosius. Discant divites non in facultatibus crimen haberi, sed in his qui uti nesciunt facultatibus: nam divitiae sicut impedimenta sunt improbis, ita bonis sunt adiumenta virtutis.

Chrysostomus. Sed considera nimiam salvatoris bonitatem. Insons cum sontibus conversatur; fons iustitiae cum avaritia, quae est materia pravitatis: ingressus domum publicani, nullam ex avaritiae nebula iniuriam patitur, sed fulgore iustitiae avaritiam delet. Sed mordaces et criminationis amatores invehi tentant in his quae ab eo fiebant; sequitur enim et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset.

Ipse vero incusatus ut epulo et publicanorum amicus, spernebat haec, ut consummaret propositum: quia et medicus nisi patiatur saniem aegrotorum, non liberat a morbo; quod et tunc contigit, quoniam conversus est publicanus, et factus est melior.

Sequitur stans autem zachaeus, dixit ad Jesum: ecce dimidium bonorum meorum, domine, do pauperibus; et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

Audi mirabile. Nondum didicit, et obedit; et sicut sol per radios infusus in domum non illustrat verbo, sed opere; ita salvator radiis iustitiae, nequitiæ fugavit caliginem: nam lux in tenebris lucet. Quodlibet autem unitum est validum, divisum autem debile; et ideo bipartit substantiam.

Est autem diligentius attendendum, quod opes zachaei non solum erant iniustae, sed etiam ex patrimonio fuerunt congregatae; alioquin quomodo poterat extorta inique restituere in quadruplum? sciebat enim legem iubentem restituere in quadruplum male ablata, ut si lex non terreat, damna mitigent. Non ergo expectat zachaeus legis censuram, ipse sibi iudex effectus.

Theophylactus. Sed si subtilius indagare velimus, nihil de propriis restabat facultatibus. Data enim medietate bonorum pauperibus, ex residuo reddebat laesis in quadruplo. Nec solum hoc promittebat, sed faciebat: non enim ait: dabo medietatem et restituam quadruplum, sed do et reddo. At Christus illi salutem annuntiat: sequitur enim ait Jesus ad eum, quia hodie salus huic domui facta est; ipsum zachaeum significans assecutum fuisse salutem, per domum habitatorem significans; sequitur enim eo quod et ipse filius sit Abrahae: non enim vocasset Abrahae filium inanimatam fabricam. Beda.

Filius autem Abrahae zachaeus dicitur, non quia de eius stirpe genitus, sed quia eius est fidem imitatus: ut sicut ille terram domumque paternam deseruit, ita iste bona sua partiendo pauperibus relinqueret.

Pulchre autem dicit et ipse, ut non solum eos qui iuste vixerant, sed et eos qui ab iniustitia resipiscunt, ad filios promissionis pertinere declaret. Theophylactus.

Non autem dixit quod filius erat Abrahae, sed quoniam nunc est: nam prius quando erat publicanorum princeps, nullam similitudinem habens ad Abraham iustum, non erat Abrahae filius. Sed quia murmurabant quidam eo quod moraretur cum viro peccatore, ad compescendos illos, subdit venit enim filius hominis quaerere et salvum facere quod perierat.

Chrysostomus. Quasi dicat: quid me criminamini, si rectifico peccatores? tam enim procul est a me odium peccatorum quod eorum causa advenerim: nam medicus veni, non iudex; ob hoc conviva fio languentium, patiorque foetorem, ut praestem remedia. Quaeret autem aliquis: quomodo Paulus iubet, si quis frater fuerit procax aut avarus, cum huiusmodi nec cibum esse sumendum? Christus autem erat publicanorum conviva. Sed nondum proveci erant isti ut fierent fratres. Sed et tunc vitare praecepit Paulus fratres, cum perstant in malo; hi vero erant mutati.

Beda. Mystice autem zachaeus, qui interpretatur iustificatus, credentem ex gentibus populum significat, qui per occupationem temporalium depressus erat et minimus, sed a Deo sanctificatus; qui intrantem iericho salvatorem videre voluit, dum fidem quam mundo attulit, participare quaesivit. Cyrillus. Turba autem est imperitae confusio multitudinis, quae verticem nequivit videre sapientiae. Ergo zachaeus quamdiu in turba est, non vidit Christum; sed plebeiam transgressus inscitiam, meruit quem desiderabat aspicere.

Beda. Vel turba, idest vitiorum consuetudo quae caecum clamantem increpabat, etiam hunc suspicientem tardat; sed sicut amplius clamando caecus turbam vicit, ita pusillus terrena relinquendo, et arborem crucis ascendendo, turbam obstantem transcendit.

Sicomorus namque, quae est arbor foliis moro similis, sed altitudine praestans, unde et a Latinis celsa nuncupatur, ficus fatua dicitur: et eadem dominica crux credentes alit ut ficus, ab incredulis irridetur ut fatua. Quam arborem pusillus statura zachaeus, ut coexaltari possit, ascendit, cum quilibet humilis et propriae conscius infirmitatis clamat: mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Jesu Christi.

Ambrosius. Pulchre autem addidit, quia illa parte erat transiturus dominus, vel ubi sicomorus, vel ubi crediturus, ut mysterium servaret, et gratiam seminaret: sic enim venerat ut per Iudaeos veniret ad gentes. Vidit itaque zachaeum sursum; iam enim sublimitas fidei inter fructus bonorum operum, inter fecundae altitudinem arboris eminebat. Zachaeus autem supra arborem est, quia est supra legem. Beda. Perambulans autem dominus venit ad locum ubi zachaeus sicomorum ascenderat: quia Missis per mundum praedicatoribus, in quibus ipse loquebatur et ibat, venit ad populum nationum, qui passionis eius fide iam sublimis erat; quem suscipiens vidit, quia per gratiam elegit.

Manebat autem aliquando dominus in domo principis Pharisaeorum; sed eum opera digna Deo facientem lingua venenata carpebant: unde eorum perosus facinora discessit dicens: relinquetur domus vestra deserta.

Hodie autem in domo pusilli zachaei oportet illum manere, idest novae legis gratia coruscante in humilium nationum corde quiescere. Quod autem descendere de sicomoro, et sic mansionem in domo parare iubetur, hoc est quod ait apostolus: etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed iam nunc non novimus...p etsi enim mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.

Manifestum est autem Iudaeos gentium semper odisse salutem; sed salus, quae olim Iudaeorum domos implebat, hodie populum nationum illuxit, eo quod et ipse populus filius sit Abrahae, credendo in Deum. Theophylactus.

Sed et facile est hoc ad moralem utilitatem retorquere.

Quisquis enim in malitia pluribus praeest, parvus est statura spirituali, et non potest videre Jesum prae turba: nam perplexus a passionibus et saecularibus rebus non aspicit Jesum ambulatam, idest in nobis operantem, nullum opus eius cognoscens. Ascendit autem super sicomorum, idest voluptatis dulcedinem, quae significatur

per ficum, deprimens eam; et sic sublimior factus, videt, et videtur a Christo. Gregorius Moralium. Vel quia sicomorus ficus fatua dicitur, pusillus zachaeus sicomorum subiit, et dominum vidit: quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam subtiliter contemplantur.

Quid enim in hoc mundo stultius quam amissa non quaerere, possessa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniuriis iniuriam reddere? per hanc autem sapientem stultitiam, et si nondum solide ut est, iam tamen per contemplationis lumen Dei sapientia videtur. Theophylactus. Dicit autem ei dominus festinans descende; hoc est, ascendisti per poenitentiam ad altiorem locum, descende per humilitatem, ne te supplantet elatio: oportet enim me in humilis domo manere. Geminis autem bonis in nobis existentibus, corporalibus scilicet et spiritualibus, cuncta corporalia derelinquit iustus pauperibus, sed spiritualia non deserit bona, sed si quid exegit ab aliquo, reddit quadruplum: significans per hoc quod si quis per poenitentiam pergit in contrario tramite praeae pravitatis, per multiplices virtutes sanat omnia pristina delicta; ac sic promeretur salutem, vocaturque filius Abrahae, eo quod a propria cognatione exierit, scilicet ab antiqua nequitia.

#2 Lectio 2

Eusebius. Aestimabant quidam in primo salvatoris adventu regnum eius venire; et hoc putabant mox tunc fieri cum ascensus erat hierosolymam: adeo obstupescerant eos miracula divina quae fecerat.

Et ideo instruit eos non prius se recipere regnum a patre, quam ab hominibus iret ad patrem; et ideo dicitur haec illis audientibus, adiciens dixit parabolam, eo quod esset prope ierusalem, et quia aestimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur. Theophylactus. Sed dominus ostendit eis quod vana quaedam aestimarent: non enim est sensibile regnum Dei. Ostendit etiam quod quasi Deus novit cogitationes eorum, proponens eis subsequentem parabolam; unde sequitur dixit ergo: homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti. Cyrillus. Describit autem sensus huius parabolae mysteria Christi a primo usque ad ultimum. Homo enim factus est Deus verbum existens: et quamvis servus factus sit, est tamen nobilis secundum ineffabilem ortum a patre.

Basilius. Non solum secundum genus humanum, ex semine David secundum carnem exortus. Abiit autem in regionem longinquam, non tam locali distantia separatam quam rerum conditione: ipse enim Deus prope est unicuique nostrum, cum nostra bona opera nos ei astringunt; et distat quoties nos haerendo perditioni elongamur ab eo. Ad hanc igitur terrenam regionem accessit longinquam a Deo, ut gentium regnum acciperet, secundum illud: postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam. Augustinus de quaest.

Evang.. Vel regio longinqua ecclesia gentium est, usque ad fines terrae: abiit enim ut plenitudo gentium intraret; revertetur ut omnis Israel salvus fiat.

Eusebius. Vel per hoc quod profectus est ad regionem longinquam, ascensum proprium a terra in caelos designat; cum vero subdit accipere sibi regnum, et redire, secundam sui apparitionem gloriosam et regiam ostendit. Et primo quidem hominem se vocat propter nativitatem in carne, Deinde nobilem; nondum autem se regem appellat, quia nondum in prima apparitione regia fungebatur maiestate. Sed et bene dicitur obtinere sibi regnum; nam dante sibi patre illud obtinuit, secundum illud: ecce filius hominis veniebat in nubibus, et datum est ei regnum.

Cyrillus. Ascendens enim ad caelos, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis; ascendens autem dispensavit credentibus in eum divinorum charismatum differentiam, sicut servis committuntur dominicae facultates, ut aliquid lucrantes, famulatus sui ferant praeconia; unde sequitur vocatis autem decem servis suis, dedit illis decem mnas.

Consuevit sacra Scriptura in signum perfectionis uti numero denario: quem si quis numerando excedere velit, ab unitate iterum inchoabit, quasi denario perducto ad metam: et ideo in dispensatione talentorum eum qui metam attingit divini officii, decem ait mnas recepisse. Augustinus.

Vel per decem mnas legem significat propter Decalogum; per decem autem servos, hos quibus sub illa positus gratia praedicata est. Sic enim intelligendum est eis datas mnas ad usum, cum intellexerunt, legem remoto velamine ad evangelium pertinere. Beda. Mina namque, quam Graeci mnam, vocant, centum drachmis appenditur: et omnis Scripturae sermo, quia vitae caelestis perfectionem suggerit, quasi numeri centenarii pondere fulgescit. Eusebius. Significat ergo per eos qui mnas recipiunt, suos discipulos, quibus mnas exhibens singulis, parem cunctis dispensationem committens negotiari iussit.

Sequitur et ait ad illos: negotiamini dum venio. Nullum autem aliud negotium erat nisi dogma regni sui intentis mortalibus praedicandum per suos discipulos.

Idem autem est omnium documentum eademque fides, unum baptisma; et ob hoc mna una singulis datur. Cyrillus. Multa autem est horum differentia ad illos qui inficiati sunt regnum Dei; de quibus subditur cives autem eius oderant illum, et miserunt legationem post illum, dicentes: nolumus hunc regnare super nos. Hoc est quod Christus impropere Iudaeis dicens: nunc vero viderunt et oderunt me et patrem. Renuerunt autem regnum eius, dicentes Pilato: non habemus regem nisi caesarem. Eusebius. Per hoc enim quod dicit cives eius, Iudaeos significat ortos ex eadem progenie secundum carnem, et quoniam ritu legis cum illis pariter utebatur. Augustinus de quaest.

Evang.. Miserunt autem legationem post eum, quia etiam post resurrectionem eius immiserunt persecutiones apostolis, et praedicationem evangelii respuerunt.

Eusebius. Postquam autem salvator haec docuit pertinentia ad primum eius adventum, consequenter gloriosum et regium eius reditum ostendit, dicens et factum est ut rediret accepto regno, et iussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset.

Chrysostomus. Duo regna Dei novit sacra Scriptura: alterum quidem ex creatione, secundum quod est rex omnium creationis iure: alterum autem ex approbatione, secundum quod iustis dominatur, propria sponte ei subiectis; et hoc regnum hic dicitur accepisse. Augustinus de quaest.

Evang.. Redit etiam accepto regno, quia in manifestissima claritate venturus est qui eis humilis apparuit, cum diceret: regnum meum non est de hoc mundo. Cyrillus. Redeunte autem Christo, sumpto regno, merebuntur praeconia, et delectabuntur verbi ministri in supernis honoribus, quia multiplicaverunt talentum pluribus acquisitis; unde subditur venit autem primus dicens: domine, mna tua decem mnas acquisivit. Beda.

Primus servus ordo doctorum est in circumcissione missorum; qui unam mnam negotiatus accepit, quia unam fidem praedicare iussus est; sed haec mna decem mnas acquisivit, quia populum sub lege constitutum sibimet docendo sociavit.

Sequitur et ait illi: euge, serve bone: quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates. In modico servus est fidelis, quia non adulterat verbum Dei. Quidquid enim in praesenti percipimus donorum, in comparatione futurorum paucum est. Graecus. Sed quia mercedem priorum bonorum accipit, decem dicitur civitatibus praeesse. De his promissis quidam infime coniectantes existimant se praeturis et praefecturis donari in terrena ierusalem reparata lapidibus pretiosis, si honeste in Christo fuerint conversati, ambitum potestatis et praelationis ab anima minime deponentes. Ambrosius.

Sed civitates decem sunt animae, quibus iure praepositur qui pecuniam domini et eloquia casta probata sicut argentum mentibus hominum feneraverit: nam sicut ierusalem dicitur aedificata ut civitas, ita sunt animae pacificae; et sicut Angeli praesunt, ita hi qui vitam meruerunt Angelorum.

Sequitur et alter venit dicens: domine, mna tua fecit quinque mnas. Beda.

Servus ille coetus est eorum qui praepositio evangelizare missi sunt, cuius mna, idest evangelica fides, quinque mnas fecit: quia gentes corporis sensibus antea mancipatas ad fidei evangelicae gratiam convertit.

Sequitur et huic ait: et tu esto super quinque civitates; hoc est, ex earum quas imbueras animarum fide et conversatione sublimis fulgeas. Ambrosius. Vel aliter fortasse. Iste qui quinque mnas acquisivit, moralia habet, quia quinque sunt corporis sensus; ille qui decem, duplicia; idest mystica legis, et moralia prohibitatis.

Possumus et hic decem mnas decem verba intelligere, idest legis doctrinam; quinque mnas magisteria disciplinae; sed legisperitum in omnibus volo esse perfectum.

Bene autem quia de Iudaeis dicit, duo soli multiplicatam pecuniam deferunt, non utique aeris, sed disputationis usuris. Chrysostomus.

Alia est enim pecunia fenoris, alia doctrinae caelestis usura. In terrenis enim opibus non evenit unum fieri divitem, nisi alter depauperetur; sed in spiritualibus non evenit quemquam ditari, nisi faciat et alium locupletem: in corporeis enim participatio minuit, sed in spiritualibus auget. Augustinus de quaest.

Evang.. Vel aliter. Quod unus eorum qui bene usi sunt, decem acquisivit, et alter quinque, significat eos esse acquisitos in gregem domini, a quibus iam lex per gratiam intellecta est, sive propter decem legis praecepta, sive quia ille per quem lex lata est, quinque libros conscripsit. Ad hoc pertinent decem et quinque civitates, quibus eos praeposit: multiplicatio enim intelligentiae in ipsa varietate, quae de unoquoque praecepto vel de unoquolibet libro pullulat, ad unum reducta, quasi civitatem facit viventium rationum aeternarum: est enim civitas, non quorumlibet animantium, sed rationalium multitudo, legis unius societate devincta.

Quod ergo servi reddentes rationem ex eo quod acceperant, laudantur qui lucrati sunt, significat eos bonam reddere rationem qui bene usi sunt eo quod acceperunt ad augendas divitias domini per eos qui credunt in eum. Quod qui facere nolunt, in illo signati sunt qui mnam suam in sudario servavit; de quo sequitur et tertius venit dicens: domine, ecce mna tua quam habui repositam in sudario. Sunt enim homines hac sibi perversitate blandientes, ut dicant: sufficit ut de se unusquisque rationem reddat; quid opus est aliis praedicare et ministrare ut etiam rationem de ipsis quisque reddere cogatur? cum apud dominum etiam illi sint inexcusabiles quibus lex data non est, neque etiam qui audito evangelio non obediverunt: quia per creaturam poterant cognoscere creatorem; unde sequitur timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, et metis quod non seminasti. Hoc est enim quasi metere ubi non seminavit, idest eos impietatis reos tenere, quibus verbum aut legis, aut evangelii ministratum non est.

Hoc autem veluti iudicii periculum devitantes pigro labore a verbi ministratione conquiescunt: et hoc est quasi in sudario ligare quod acceperunt. Theophylactus.

Sudario enim mortuorum facies velatur: merito ergo hic piger dicitur mnam in sudario involvisse, quia eam mortificans, et otiosam dimittens, non tractavit nec auxit. Beda. Vel pecuniam in sudario ligare, est percepta dona sub otio lenti corporis abscondere.

Quod autem putaverat se per excusationem dixisse, in culpam propriam vertitur; unde sequitur dicit ei: de ore tuo te iudico, serve nequam. Servus nequam vocatur quasi piger ad exercendum negotium, et superbus ad

accusandum domini iudicium. Sciebas quod austerus homo ego sum, tollens quod non posui, et metens quod non seminavi; et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam? quasi dicat: si durum me esse noveras, et aliena sectari; quare non tibi haec cogitatio incussit timorem, ut scires me mea diligentius quaesitum? pecunia autem vel argentum praedicatio evangelii est, et sermo divinus, quia eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, qui sermo domini dari debuit ad mensam, hoc est promptis paratisque cordibus intimari.

Augustinus. Vel mensa ad quam danda erat pecunia, professionem ipsam religionis accipimus, quae tamquam publice proponitur ad usum necessarium salutis. Chrysostomus. In sensibilibus autem divitiis debitores solius observationis obnoxii sunt; quantum enim recipiunt, tantum eos reddere necesse est, et nihil plus ab eis quaeritur. In divinis autem eloquiis non solum ad custodiam obligamur, sed etiam multiplicare monemur; unde sequitur et ego veniens cum usuris utique exegissem illam. Beda. Qui enim verbi pecuniam a doctore percipit credendo, necesse est ut eam cum usuris solvat operando; vel ut ex eo quod audivit, etiam alia studeat intelligere, quae necdum ex praedicatoris ore didicit. Cyrillus.

Doctorum enim est inserere auditoribus salutarem et proficuum sermonem; opus autem divinae virtutis est attrahere obediens ad audientiam, et fertilem eorum reddere intellectum. Non est autem hic servus laudatus, neque honorem promeruit; sed potius tamquam iners est condemnatus; unde sequitur et adstantibus dixit: auferte ab eo mnas, et date illi qui decem mnas habet. Augustinus.

Per quod significatur et illum posse amittere munus Dei qui habens non habet, id est eo non utitur; et eo augeri qui habens habet, id est bene utitur. Beda.

Mystice autem hoc, ut reor, indicat, intrante plenitudine gentium, omnem Israel salvum futurum, et tunc abundantiam gratiae spiritualis, quam modo nos tepide exercemus, illius populi doctoribus esse conferendam. Chrysostomus. Ideo autem dicit adstantibus auferte ei mnas, quia non est prudentis animi punire; sed alio quodam, scilicet ministro, eget ad puniendum officio iudicis; nam et Deus non ipsemet poenas irrogat, sed mediantibus Angelis. Ambrosius. De aliis servis siletur, qui quasi prodigi debitores quod acceperant perdiderunt. In duobus servis illis qui lucrati sunt, pauci signati sunt qui per duas vices ad cultores vineae sunt destinati, in reliquis omnes Iudaei.

Sequitur et dixerunt illi: domine, habet decem mnas. Et ne hoc iniustum videretur, subdit dico autem vobis, quia omni habenti dabitur. Theophylactus. Quia cum decem auxerit decuplando, palam est quod et plura decuplans plurius lucri fiet occasio domino. A deside vero et otioso, qui non satagit augere quod acceperat, ipsum quoque quod possidet auferetur; unde sequitur ab eo autem qui non habet, et quod habet auferetur ab eo: ne vacet census dominicus; cum posset dari aliis, et multiplicari. Haec autem non solum ad sermonem et doctrinam referenda sunt, sed etiam ad morales virtutes: quoniam et in his dat nobis Deus sua charismata, hunc dotans ieiunio, illum oratione, alium mansuetudine vel humilitate: quibus si invigilaverimus, multiplicabimus ea; si vero tepeamus, extinguemus. Deinde de adversariis subdit verumtamen inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare super se, adducite, et interficite ante me. Augustinus.

Per quod designat impietatem Iudaeorum, quia ad eum noluerunt converti. Theophylactus. Quos tradidit morti, mittens eos in ignem exteriorum; sed et in hoc mundo mactati sunt flebiliter ab exercitu Romanorum. Chrysostomus.

Haec contra marcionistas competunt; nam et Christus dicit adducite hostes meos, et occidite coram me: cum tamen illi bonum dicant Christum, Deum vero veteris testamenti malum. Patet autem quod pater et filius eadem facit: nam pater ad vineam destinavit exercitum; filius autem hostes coram se trucidari facit. Haec autem quae in Luca scribitur parabola alia est ab ea quae in matthaeo narratur de talentis: nam hic quidem ex uno capitali accepto, varii fuere proventus: quia ex una mna accepta, hic quinque talenta, ille obtulit decem; sed apud matthaeum contrarium: nam qui duo accepit, duo superaddidit: et qui quinque, tantumdem; unde et praemiis donantur imparibus.

#3 Lectio 3

Titus. Quia dominus dixerat: appropinquavit regnum Dei, videntes illum in ierusalem ascendentem, putabant ideo ascendere ut regnum Dei inchoaret. Consummata ergo parabola, in qua errorem praedictum correxit, et ostenso quod nondum insidiantem sibi mortem devicerat, procedebat ad passionem, ascendens hierosolimam; unde dicitur et his dictis, praecedebat ascendens ierusalem. Beda. Ostendens etiam de eiusdem civitatis eventu parabolam fuisse praemissam, quae et ipsum erat occisura, et hostili clade peritura.

Sequitur et factum est, cum appropinquasset ad bethphage et bethaniam, ad montem qui vocatur oliveti, misit duos discipulos suos. Bethphage erat locus sacerdotum in monte oliveti; bethania quoque civitas, sive villula, ex latere montis eiusdem, quasi stadiis quindecim a ierusalem.

Chrysostomus. Et quidem in exordiis indifferenter se dominus ingerebat Iudaeis; sed ubi sufficienter edidit suae potestatis experimentum, auctoritate multa singula quaeque pertractat. Multa igitur fiunt miracula. Praedixit quoniam invenietis pullum indomitum; et hoc est quod subditur dicens: ite in castellum quod contra vos est; quod introeuntes invenietis pullum asinae alligatum, cui nemo unquam hominum sedit. Praedixit etiam quod nemo prohibebit, sed cum audierint, silebunt; unde sequitur solvite illum, et adducite.

Si quis vos interrogaverit: quare solvitis? sic dicetis ei: quia dominus operam eius desiderat. Titus. In hoc autem divinam fore vocationem patuit: non enim potest aliquis resistere Deo quae sua sunt evocanti. Discipuli autem iussi ducere pullum, non refutaverunt hoc officium ut parvum, sed abierunt ut adducerent eum; unde sequitur abierunt autem qui iussi erant, et invenerunt, sicut dixit, pullum stantem. Basilius. Sic quoque docet nos et infima opera plurimo cum affectu et studio aggredi, scientes quod quicquid intuitu Dei fit, non est parvum, sed dignum in regno caelorum. Titus. Obmutescunt autem ob excellentiam fortis virtutis, nequeunt resistere salvatoris eloquiis, qui ligaverunt asinum; sequitur enim solventibus autem illis, dixerunt domini eius ad illos: quid solvitis pullum? at illi dixerunt: quia dominus eum necessarium habet.

Maiestativum enim nomen est dominus: rex enim erat venturus in conspectu multitudinis. Augustinus de cons. Evang..

Nec moveat quod matthaeus asinam et pullum dicit, ceteri autem de asina tacent: ubi enim utrumque factum potest intelligi, nulla repugnantia est, nec si alius alia commemoraret; quanto minus ubi alius unum, et alius utrumque? Glossa.

Nec solum discipuli obsecuti sunt Christo in pullo alieno, sed etiam in propriis vestimentis, quae partim asino imposuerunt, partim sternerant in via; unde sequitur et duxerunt illum ad Jesum, et iacentes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Jesum. Exeunte autem illo, substernerant vestimenta sua in via. Beda.

Iuxta alios evangelistas, non discipuli tantum, sed etiam plurimi de turba vestimenta sternerant in via.

Ambrosius in Lucam. Mystice autem dominus venit ad montem oliveti, ut novellas oleas in sublimi veritate plantaret; et fortasse ipse mons Christus est: quis enim alius tales fructus ferret olearum spiritu sancto fecundarum? Beda.

Pulchre autem civitates positae in monte oliveti referuntur, hoc est in ipso domino, qui unctionem spiritualium charismatum scientiae pietatisque luce refovet.

Origenes. Bethania autem interpretatur domus obedientiae; bethphage vero domus maxillarum, sacerdotalis quidam locus: maxillae enim sacerdotibus dabantur, sicut in lege praecipitur: illuc vero ubi obedientia, et ubi locus sacerdotibus mancipatur, mittit salvator discipulos suos, ut solvant asinae pullum. Ambrosius. In castello enim erant, et erat ligatus pullus cum asina, nec poterat solvi nisi iussu domini. Solvit eum manus apostolica. Talis actus, talis vita, talis gratia. Esto talis, ut ligatos possis solvere. In asina quidem matthaeus evangelista quasi matrem figuravit erroris; hic autem in pullo generalitatem populi gentilis expressit. Et bene in quo nemo sedit, quia nullus ante quam Christus nationum populos vocavit ad ecclesiam. Alligatus autem perfidiae vinculis tenebatur, iniquo addictus domino erroris famulatu; sed dominatum vindicare sibi non poterat, quem dominum fecerat non natura, sed culpa; et ideo cum dominus dicitur, unus agnoscitur. Misera servitus cui vagum ius est: plures enim habet dominos qui unum non habet. Alieni alligant ut possideant; iste solvit, ut teneat: vehementiora enim dona novit esse quam vincula. Origenes. Multi ergo erant domini huius pulli, antequam salvator eum haberet necessarium; postquam vero ille coepit esse dominus, plures esse domini cessaverunt: nemo enim potest Deo servire et mammonae. Quando malitiae servimus, multis sumus passionibus vitiisque subiecti. Necessarium autem habet dominus pullum, quia cupit nos solvi vinculis peccatorum. Origenes super iohannem.

Ego autem opinor non frustra castellum esse hunc locum, ubi stabat asina ligata et pullus: quasi castellum enim respectu totius orbis caelestis tota terra despicitur absque adiectione alterius nominis nuncupatum. Ambrosius. Nec illud est otiosum quod duo discipuli diriguntur, Petrus ad Cornelium, Paulus ad reliquos: et ideo non personas destinavit, sed numerus definivit. Tamen si quis est qui personas exigat, potest aestimare de Philippo, quem spiritus sanctus misit in gazam, quando candacis reginae baptizavit eunuchum. Theophylactus.

Vel duo missi hoc innuunt, quod ad introductionem gentilis populi et subiectionem eius ad Christum, duos faciunt gradus prophetae et apostoli.

Ducunt autem eum a quodam castello, ut innotescat nobis quod hic populus rusticanus erat et indoctus. Ambrosius. Illi ergo directi cum solverent pullum, non suis verbis sunt usi, sed dixerunt sicut dixerat illis Jesus; ut agnoscas quod non suo sermone, sed verbo Dei, nec proprio, sed Christi nomine fidem populis infudere gentilibus: atque adversariae potestates, quae sibi nationum obsequia vindicabant, mandato cessere divino. Origenes in Lucam. Deinde mittunt discipuli vestes suas super asinam, et sedere faciunt salvatorem, dum assumunt sermonem Dei, et imponunt eum super animas audientium. Vestibus exuuntur, et substernunt eas in via: quia vestimenta apostolorum, opera eorum bona sunt. Et revera solutus a discipulis asinus, et portans Jesum incedit super vestimenta apostolorum, quando doctrinam eorum imitatur et vitam. Quis nostrum ita beatus est ut sedeat super illum Jesus? Ambrosius.

Non enim mundi dominum gestari super dorsum asinae delectavit: sed ut latente mysterio in secretis animarum interiore consessu, mysticus rector insideret, regens mentis vestigia, lasciviam carnis infrenans, sermo eius habena est, stimulus est.

#4 Lectio 4

Origenes in Lucam. Quamdiu in monte fuit dominus, cum solis apostolis morabatur; quando autem vicinus coepit esse descensui, tunc occurrit ei turba populorum; unde dicitur et cum iam appropinquarent ad descensum

montis oliveti, coeperunt omnes turbae descendentium discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna. Theophylactus.

Discipulos vocat non solum duodecim, aut septuaginta, sed omnes qui Christum sequebantur, seu causa miraculorum, seu ad aliquam delectationem doctrinae; quibus ingeri pueri potuerunt, ut narrant alii evangelistae; unde sequitur super omnibus quas viderant virtutibus. Beda. Multas quidem virtutes domini viderant, sed maxime Lazari resurrectionem stupebant: nam, ut iohannes ait: propterea obviam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. Notandum enim est, non tunc primum salvatorem ierusalem adiisse, sed multoties antea, sicut iohannes commemorat.

Ambrosius. Turba igitur agnoscens Deum, regem appellat, prophetiam repetit, expectatum quoque secundum carnem David filium venisse declarat; unde sequitur dicentes: benedictus qui venit rex in nomine domini. Beda. Idest in nomine Dei patris, quamvis possit intelligi et in nomine suo, quia et ipse dominus est. Sed melius verba eius nostrum dirigunt intellectum, quibus ait: ego veni in nomine patris mei; humilitatis enim magister est Christus. Non autem rex Christus dicitur ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hostesque visibiliter debellandos: sed quod mentes regat, et in regnum caelorum credentes perducatur: quod enim rex esse voluit Israel, miserationis indicium est, non potestatis augmentum. Verum quia Christus in carne totius mundi propitiatio illuxit, pulchre sibi invicem in laude eius caelestia simul et terrena concinunt: eo enim nascente, caelestium agmina cantant; eodem autem caelis se reddituro, mortales vicem laudis rependunt: unde sequitur pax in caelo.

Theophylactus. Hoc est, bellum antiquum, quo Deo adversabamur, evanuit.

Et gloria in excelsis, laudantibus scilicet Angelis Deum in tali reconciliatione; nam hoc ipsum quod Deus visibiliter ambulat in territorio inimicorum suorum, significat ipsum nobiscum habere concordiam. Sed Pharisei hoc audientes murmurabant, eo quod turba eum regem vocabat, et laudabat ut Deum; referentes nomen regis ad seditionem, nomen vero domini ad blasphemiam; unde sequitur et quidam Phariseorum de turbis dixerunt ad illum: magister, increpa discipulos tuos. Beda.

Mira invidorum dementia; quem magistrum appellandum non dubitant, quia vera docentem noverant, huius discipulos, quasi melius edocti, redarguendos aestimant. Cyrillus.

Sed dominus non compescuit laudantes eum ut Deum, sed magis reprehensores compescens, attestatur sibi super gloria Deitatis; unde sequitur quibus ipse ait: dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt. Theophylactus.

Quasi dicat: non sine causa homines me taliter laudant, sed commoniti virtutibus quas viderunt.

Beda. Crucifixio etiam domino, notis eius tacentibus prae timore, lapides et saxa canebant, dum postquam emisit spiritum, terra mota est, et petrae scissae sunt, et monumenta aperta sunt. Ambrosius.

Neque etiam mirum est si laudes domini contra naturam suam saxa respondeant, quem scopulis duriores praedicant peremptores, scilicet turba post exiguum crucifixura Deum, negans affectibus quem vocibus confitetur: aut fortasse, quia obmutescitibus Iudaeis post domini passionem, vivi erant secundum Petrum lapides clamaturi. Origenes in Lucam.

Quando etiam nos tacemus, idest refrigescit caritas multorum, lapides clamant: potest enim Deus suscitare de lapidibus filios Abrahae. Pulchre autem turbas laudantes Deum ad descensionem montis occurrisse legimus, ut operatorem mysterii spiritualis significarent sibi venisse de caelo. Beda. Descendente etiam domino de monte olivarum, turbae descendunt: quia humiliato misericordiae auctore, necesse est eos qui misericordia indigent, eius vestigia imitari.

#5 Lectio 5

Origenes in Lucam. Omnes beatitudines quas locutus est Jesus in evangelio suo, firmat exemplo; sicut quod dixerat: beati mites, probat dicens: discite a me quia mitis sum; et quia dixerat: beati flentes, ipse quoque flevit super civitatem; unde dicitur et ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam. Cyrillus.

Miserebatur enim eorum Christus, qui omnes homines vult salvari: quod nobis non patuisset, nisi per aliquod humanum fieret evidens: effusae enim lacrymae sunt signa tristitiae. Gregorius in evang..

Flevit igitur pius redemptor ruinam perfidae civitatis, quam ipsa civitas sibi non cognoscebat esse venturam; unde subditur dicens: quia si cognovisses et tu: subaudi: fleres, quae modo, quia nescis quod imminet, exultas; unde subditur et quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi. Cum enim carnis se voluptatibus daret in die sua, quae ad pacem ei esse poterant habebat. Cur vero bona praesentia ad pacem habuerit, manifestatur cum subditur nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Si enim a cordis eius oculis mala quae imminerent, abscondita non essent, laeta in praesentibus prosperis non fuisset; unde mox eius poena, quae imminebat, adiuncta est, cum sequitur quia venient dies in te. Cyrillus. Vel aliter.

Quia si cognovisses et tu: non enim erant digni percipere divinitus inspiratas Scripturas, quae narrant Christi mysterium: quoties enim legitur Moyses, velamen obnubilat cor eorum. Et quia non sunt intuiti veritatem, indignos se fecerunt salute, quae manat a Christo; unde sequitur et quidem in hac die tua quae ad pacem tibi. Eusebius. Ubi notat, suum adventum ad pacem totius mundi factum fuisse; venit enim ad hoc ut pacem praedicaret propinquis et longinquis. Sed quia annuntiatam sibi pacem recipere noluerunt, hoc eos latebat; unde

subditur nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Et ideo obsidionem, quae in brevi erat ei superventura, expressissime praenuntiat subdens quia venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo. Gregorius.

Ubi Romani principes denuntiantur.

Illa enim hierosolymorum subversio describitur quae a vespasiano et titō Romanis principibus facta est; unde subditur et circumdabunt te, et coangustabunt te undique, et ad terram prosternent te, et filios tuos qui in te sunt. Eusebius.

Quomodo autem haec completa sint, ex his quae tradita sunt a iosepho, colligere possumus, qui cum esset Iudaeus, singula quoque gesta narravit consona his quae sunt a Christo praedicta. Gregorius.

Hoc quoque quod additur: et non relinquent in te lapidem super lapidem, et ipsa iam eiusdem civitatis transmigratio testatur: quia dum nunc in eo loco constructa est ubi extra portam dominus fuerat crucifixus, prior illa, ut dicitur, ierusalem funditus est eversa. Cui ex qua culpa eversionis poena fuerit illata, subiungitur eo quod non cognoveris tempus visitationis tuae. Theophylactus. Idest, mei adventus: veni enim visurus et salvaturus te. Quod si cognosceres, et in me crederes, esses pacata Romanis, et ex omnibus exempta periculis; sicut omnes qui crediderunt in Christum evaserunt. Origenes in Lucam. Non nego igitur et illam ierusalem propter habitatorum scelera fuisse destructam; sed quaero ne forte ad hanc ierusalem fletus iste pertineat. Si enim post mysteria veritatis aliquis peccaverit, plangetur: nemo enim gentilis fletur, sed ille qui fuit de ierusalem, et esse cessavit. Gregorius in evang.. Redemptor enim noster per electos suos plangere non cessat, cum quosdam ex bona vita ad mores reprobos pervenisse considerat; qui si damnationem suam quae eis imminet, agnovissent, semetipsos cum lacrymis electorum plangerent.

Suam autem diem hic habet anima perversa, quae transitorio gaudet in tempore; cui ea quae adsunt, ad pacem sunt, dum ex rebus temporalibus laetatur. Haec praevidere futura refugit, quae praesentem laetitiam perturbent; unde dicitur nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Origenes.

Fletur autem et nostra ierusalem, quod post peccata circumdant eam inimici, idest spiritus nequam, et immittunt in circuitu eius vallum, ut obsideant eam, et lapidem super lapidem non relinquant; maxime si post multam continentiam, si post aliquot annos castitatis victus quis fuerit, et blandimentis carnis illectus, patientiam pudicitiamque amiserit, si fuerit fornicatus; lapidem super lapidem non relinquent in eo, secundum illud: non recordabor primarum iustitiarum eius.

Gregorius. Vel aliter. Maligni spiritus animam a corpore exeuntem obsident, quam in carnis amore positam deceptorii delectationibus fovēt; qui vallo circumdant, quia ante mentis eius oculos reductis iniquitatibus quas perpetravit, hanc societate suae damnationis coarctant, ut in ipsa extremitate vitae deprehensa, a quibus hostibus circumclusa sit videat, et tamen evadendi aditum invenire non possit: quia operari iam non licet bona, quae cum licuit agere contempsit. Undique etiam animam coangustant, quando ei non solum operis, verum etiam locutionis atque cogitationis iniquitates replicant: ut quae prius se per multa dilatavit in scelere, in extremum de omnibus angustetur in retributione.

Tunc autem anima per conditionem reatus sui ad terram consternitur, cum caro, quam vitam suam credidit, redire ad pulverem urgetur. Tunc in morte filii illius cadunt, cum cogitationes illicitae, quae modo ex illa prodeunt, in extrema ultione dissipantur: quae etiam cogitationes per lapides significari valent: perversa enim mens, cum perversae cogitationi perversiorem adicit, quasi lapidem supra lapidem ponit; sed cum ad ultionem suam anima ducitur, omnis cogitationum constructio dissipatur. Pravam autem animam Deus assidue visitat praeepto, aliquando flagello, aliquando autem miraculo, ut vera quae nesciebat audiat; et ea contemnens, aut dolore compuncta redeat, aut beneficiis devicta, malum quod fecit erubescat.

Sed quia visitationis suae tempus non cognoscit, in extremo vitae traditur suis inimicis.

#6 Lectio 6

Gregorius in evang.. Qui narraverat mala ventura, protinus templum ingressus est, ut de illo vendentes et ementes eiceret, ostendens quod ruina populi maxime ex culpa sacerdotum fuit; unde dicitur et ingressus in templum, coepit eicere vendentes in illo et ementes.

Ambrosius. Deus enim templum suum non mercatoris vult esse diversorium, sed domicilium sanctitatis; nec vendibili religionis officio, sed obsequio gratuito usum ministerii sacerdotalis informat. Cyrillus.

Erat autem in templo multitudo mercatorum, qui vendebant animalia ritu legis mactanda in hostiis. Sed iam aderat tempus desinendi umbram, refulgendi vero Christi veritatem: ob hoc Christus, qui cum patre simul colebatur in templo, iussit ritus corrigi legis, fieri vero templum orationis domum; unde subditur dicens illis: scriptum est, quia domus mea domus orationis est; vos autem fecistis eam speluncam latronum. Gregorius.

Qui enim ad accipienda munera in templo residebant, quia quibusdam non dantibus laesiones exquirerent, dubium non erat. Theophylactus. Hoc etiam dominus fecit in principio praedicationis suae, ut narrat iohannes; et nunc iterum illud fecit: quod ad maius crimen Iudaeorum redundat, qui non fuerunt ex priori admonitione castigati. Augustinus de quaest.

Evang.. Mystice autem templum ipsum hominem Christum intelligas, vel etiam adiuncto corpore eius quod est ecclesia.

Secundum autem id quod est caput ecclesiae, dictum est: solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud; secundum id vero quod est adiuncta ecclesia, intelligitur templum de quo videtur dixisse: auferte ista hinc.

Significavit enim futuros in ecclesia qui sua negotia potius agerent, vel receptacula ibi haberent ad occultanda scelera sua, quam ut caritatem Christi sequerentur, et peccatorum confessione, accepta venia, corrigerentur.

Gregorius in evang.. Redemptor vero noster praedicationis verba nec indignis, nec ingratis subtrahit; unde postquam rigorem disciplinae eiciendo perversos tenuit, donum his gratiae ostendit; nam subditur et erat docens quotidie in templo. Cyrillus. Decebat autem ex his quae Christus dixerat et fecerat, eum adorare ut Deum; sed ipsi nequaquam hoc facientes quaerebant eum occidere; sequitur enim principes autem sacerdotum et Scribae et principes plebis quaerebant illum perdere. Beda. Vel quia quotidie docebat in templo, vel quia latrones eiecerat de templo, vel quia veniens illuc quasi rex et dominus a credentium turba laudem hymni caelestis accepit. Cyrillus. Sed populus graviorem aestimationem accepit de Christo quam Scribae, et Pharisei, et principes Iudaeorum, qui fidem Christi non acceptantes, alios increpabant; unde sequitur et non inveniebant quid facerent illi; omnis enim populus suspensus erat audiens illum. Beda. Quod duobus modis intelligi potest: quia vel timentes populi tumultum, non inveniebant quid facerent de iesu, quem perdere disposerant; vel ideo Iesum perdere quaerebant, quia, suo magisterio neglecto, plures ad eum audiendum confluere cernebant.

Gregorius. Mystice autem sicut templum Dei in civitate est, ita in plebe fidei vita religiosorum. Et saepe nonnulli religionis habitum sumunt, et dum sacrorum ordinum locum percipiunt, sanctae religionis officium in commercium terrenae negotiationis trahunt. Vendentes quippe in templo sunt qui hoc quod quibusdam iure competit, ad praemium largiuntur; iustitiam enim vendere est, hanc pro praemii acceptione servare. Ementes vero in templo sunt qui dum hoc persolvere proximo quod iustum est nolunt, dumque rem iure debitam facere contemnunt, dato patronis praemio emunt peccatum.

Origenes in Lucam. Si quis ergo vendit, eicietur; et praecipue si vendit columbas. Si enim ea quae mihi a spiritu sancto sunt revelata et credita, aut in vulgus pretio vendidero, aut absque mercede non docuero; quid aliud facio nisi columbam, idest spiritum sanctum, vendo? Ambrosius. Generaliter itaque dominus docet saeculares a Dei templo abesse debere contractus. Spiritualiter autem nummularios repulit, qui de pecunia domini, idest Scriptura divina, lucrum quaerunt, nec bona malaque discernunt. Gregorius.

Qui domum Dei speluncam latronum faciunt, quia dum perversi homines locum religionis tenent, ibi malitiae suae gladiis occidunt ubi vivificare proximos orationis suae intercessione debuerunt. Templum quoque est ipsa mens fidelium; quae si in laesione proximi perversas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident; cum autem mentem fidelium ad cavenda mala subtiliter erudit, quotidie veritas in templo docet.

|+20 Capitulus 20

|#1 Lectio 1

Augustinus de cons. Evang..

Cum memorasset Lucas eiectos de templo ementes et vendentes, praetermisit quod exibat in bethaniam et regrediebatur in civitatem, et quod de ficulnea factum est, et quod mirantibus discipulis de fidei virtute responsum est. Atque his praetermissis, non quasi ex ordine dies proseguens, sicut marcus intulit, dicens et factum est in una dierum, docente illo populum in templo, et evangelizante, convenerunt principes sacerdotum et Scribae cum senioribus.

Quod dicit factum in una dierum, ea dies intelligitur in qua id gestum matthaeus et marcus retulerunt. Eusebius. Cum autem principes mirari deberent docentem caelestia dogmata, et cognoscere per dicta et facta hunc esse Christum quem prophetae praecinerant, incumbentes subversioni populi, Christum prohibebant; sequitur enim et aiunt dicentes ad illum: dic nobis, in qua potestate haec facis? aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem? Cyrillus. Quasi dicat: secundum legem mosaicam solis exorcistis ex levitico sanguine data est auctoritas docendi, necnon sacrorum atriorum potestas: at tu ortus ex Iuda commissos nobis fasces usurpas.

Sed si novisses, o Phariseae, Scripturas, recoleres quod hic est sacerdos, qui secundum ordinem melchisedech offert Deo in se credentes per cultum qui legem transcendit. Quid igitur anxiaris, eiectis ab atris sacris quae opportuna videbantur legalibus victimis, eo vocante ad veram iustificationem per fidem? Beda. Vel quando dicunt in qua potestate haec facis? de Dei dubitant potestate, et subintelligi volunt diaboli esse quod facit. Addentes quoque aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem? manifestissime Dei filium negant, quem putant non suis, sed alienis viribus signa facere. Poterat autem dominus aperta responsione tentatorum calumniam confutare; sed prudenter interrogat, ut suo silentio vel sententia condemnetur; sequitur enim respondens autem dixit ad illos: interrogabo et ego vos unum verbum; respondete mihi: baptismus iohannis de caelo erat, an ex hominibus? theophylactus. Ut enim ostenderet eos semper fuisse spiritui sancto rebelles, et nedum Isaiae, cuius non erat memoria, sed nuper viso iohanni credere noluerunt, ob hoc versa vice opponit eis hanc quaestionem, ostendens quod si tanto prophetae iohanni, qui apud eos maior videbatur, minime crediderunt, perhibenti testimonium eius, qualiter ei crederent respondenti qua auctoritate hoc faceret? eusebius.

Quaerit autem de iohanne baptista, non unde erat oriundus, sed unde legem suscepisset baptismatis. Cyrillus. Sed illi fugere veritatem non horruerunt. Deus enim misit iohannem sicut vocem clamantem: parate viam domino.

Timuerunt autem dicere veritatem, ne diceretur eis: cur non credidistis? et cavent reprehendere praecursorem, non metu divino, sed populi; unde sequitur at illi cogitabant intra se dicentes: quia si dixerimus: de caelo, dicit: quare ergo ei non credidistis? Beda.

Quasi dicat: quem confitemini de caelo habuisse prophetiam, mihi testimonium perhibuit; et ab illo audistis in qua potestate haec faciam; sequitur enim si autem dixerimus: ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim ioannem prophetam esse. Viderunt ergo, quomodolibet respondissent, in laqueum se casuros, timentes lapidationem, sed magis veritatis confessionem; unde sequitur et responderunt se nescire unde esset. Quia ergo nolunt fateri hoc quod sciunt, repulsi sunt ut eis dominus non diceret quod sciebat; unde sequitur et ait illis Jesus: neque ego dico vobis in qua potestate haec facio. Ob duas enim causas maxime scientia veritatis est occultanda quaerentibus: cum scilicet is qui quaerit minus capax est ad intelligendum ea quae quaerit; aut odio vel contemptu veritatis indignus est cui debeat aperiri quod quaerit.

#2 Lectio 2

Eusebius. Congregatis in unum principibus populi Iudaeorum in ipso templo, ea quae contra ipsum facturi erant, et superventurum eis exterminium figurate per parabolam protulit; dicitur enim coepit autem dicere ad plebem parabolam hanc. Homo plantavit vineam. Augustinus de cons. Evang.. Tacuit matthaeus brevitatibus causa quod Lucas non tacet, parabolam istam non ad solos principes dictam, qui de potestate interrogaverunt, sed etiam ad plebem. Ambrosius.

Plerique autem varie significationes de vineae appellatione derivant; sed evidenter Isaias vineam domini Sabaoth domum Israel esse memorat. Hanc vineam quis alius nisi Deus condidit? Beda. Homo ergo qui plantavit vineam ipse est, qui iuxta aliam parabolam conduxit operarios in vineam suam. Eusebius. Sed parabola quam Isaias dicit, vineam reprehendit; salvatoris vero parabola non est contra vineam dicta, sed de cultoribus vineae, de quibus subditur et locavit eam colonis, idest senioribus populi, et principibus sacerdotum, et doctoribus, et optimatibus cunctis. Theophylactus. Vel quilibet de populo est vinea, idem est etiam cultor: quilibet enim nostrum seipsum colit. Hac igitur vinea commissa cultoribus, abiit: idest, dimisit illos progredi suo arbitrio; unde sequitur et ipse peregre fuit multis temporibus.

Ambrosius. Non quia ex loco ad locum profectus est dominus, qui ubique semper praesens est; sed quia praesentior est diligentibus, negligentibus abest. Multis autem temporibus abfuit, ne praepropera videretur exactio: nam quo indulgentior liberalitas eo inexcusabilior pervicacia.

Cyrillus. Vel Deus absentavit se a vinea plurium annorum curriculum: quia postquam visus est in specie ignis descendisse in montem sina, non amplius visibiliter praebuit eis suam praesentiam. Nulla tamen interpolatio contigit qua non mitteret Deus prophetas et iustos commonentes; unde sequitur et in tempore vindemiae, ille misit ad cultores servum, ut de fructu vineae darent illi. Theophylactus. Dicit autem de fructu vineae, quia non totum fructum, sed aliquid de fructu volebat accipere. Nam quid lucratur Deus a nobis nisi suam notitiam, quae etiam est nostra utilitas? Beda. Bene autem fructum posuit, non proventum: nullus enim huius vineae proventus inventus est. Servus ergo primus missus est Moyses, qui per quadraginta annos fructum aliquem legis quam dederat, a cultoribus requirebat; sed vexatus est propter eos, quia exacerbaverunt spiritum eius; unde sequitur qui caesum dimiserunt eum inanem.

Ambrosius. Factum est autem ut plures alios destinaret, quos Iudaei inhonoros et inanes sibi, de quibus nihil potuerunt proficere, dimiserunt; unde sequitur et addidit alterum servum mittere. Beda. Servus alter David significatur, qui missus est, ut post edicta legalia cultores vineae psalmodiae modulamine ad exercitium boni operis excitaret; sed et contra hunc dixerunt: quae nobis pars in David, aut quae haereditas in filio Isai? unde sequitur illi autem hunc caedentes et afficientes contumelia, dimiserunt inanem.

Sed nec sic destitit; sequitur enim et addidit tertium mittere: per quem prophetarum chororum intellige, qui continuis attestationibus populum convenerunt.

Sed quem prophetarum non sunt persecuti? unde sequitur qui et illum vulnerantes eiecerunt. His autem tribus servorum gradibus omnium sub lege doctorum figuram posse comprehendere, dominus alibi manifestat, dicens: quoniam necesse est impleri omnia quae sunt in lege Moysi et prophetis et Psalmis de me.

Theophylactus. Prophetis igitur talia mala passis, filius destinatur; sequitur enim dixit autem dominus vineae: quid faciam? Beda. Quod dominus vineae dubitative loquitur, non de ignorantia venit: quid enim nesciat Deus pater? sed ambigere dicitur, ut libera voluntas hominis servetur. Cyrillus.

Deliberat etiam secum dominus vineae quid agat, non quasi carens ministris, sed quia pertentato quolibet ingenio salutis humanae, populo vero nequaquam adiuto, aliud maius adiungit; unde consequenter dicit mittam filium meum dilectum: forsitan cum hunc viderint, verebuntur.

Theophylactus. Dixit autem hoc, non tamquam ignorans quod peius eum essent tractaturi quam prophetas: sed quia oportebat filium eis fieri reverendum.

Quod si contumaces fuerint occidendo, hoc cumulat eorum crimen. Ne ergo dicerent aliqui divinam praescientiam necessario fuisse inobedientiae causam, ideo sic figurat sermonem. Ambrosius. Filium igitur unigenitum sibi missum perfidi Iudaei, quasi heredem removere cupientes, occiderunt crucifigendo, et eiecerunt negando; unde sequitur quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se dicentes: hic est heres: occidamus eum,

ut nostra fiat hereditas. Heres Christus est, idemque testator; heres, quia morti propriae supervivit, et testamentorum quae ipse contulit tamquam hereditaria in nostris profectibus emolumenta consequitur. Beda. Manifestissime autem dominus probat, Iudaeorum principes non per ignorantiam, sed per invidiam crucifixisse filium Dei. Intellexerunt enim hunc esse cui dictum est: dabo tibi gentes haereditatem tuam; sequitur enim et eiectum extra vineam occiderunt; quia Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Theophylactus.

Sed quia superius populum, non ierusalem, loco vineae sumpsimus; forsitan magis proprie dici potest, quod occidit quidem eum populus extra vineam; idest, extra populi manus passus est dominus, quia scilicet populus ei non propriis manibus necem intulit, sed tradens hunc Pilato et gentibus. Quidam autem per vineam Scripturam intellexerunt, cui non credentes, dominum necaverunt: unde extra vineam, idest extra Scripturam, dicitur dominus passus. Beda. Sive eiectus extra vineam et occisus est, quia prius est ab infidelium corde repulsus, ac Deinde cruci addictus est. Chrysostomus.

Dispensationis autem, non negligentiae est post prophetas Christum venisse: non enim Deus omnia repente prosequitur, sed condescendit propter sui pietatem: quia si post servos venientem filium contempserunt, multo magis nec antea eum audirent: qui enim non audiebant minora praecepta, quomodo audivissent maiora? Ambrosius. Pulchre autem interrogat, ut sua se ipsi damnent sententia; sequitur enim quid ergo faciet illis dominus vineae? basilius. Hoc autem fit, quasi his qui damnantur nihil habentibus opponere evidentiae iuris. Proprium autem est divinae miserationis non infligere poenas silentio, sed praedicere minis, revocando eos ad poenitentiam; unde et hic sequitur veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam aliis. Ambrosius. Venturum dominum dicit vineae, quod in filio adsit etiam paterna maiestas; vel quod ultimis temporibus praesentior humanis aspiet affectibus.

Cyrillus. Exclusi sunt igitur Iudaeorum primates, quasi dominicae voluntati repugnantes, et sterilem reddentes vineam sibi commissam; est autem datus cultus vineae sacerdotibus novi testamenti. Cum autem virtutem aenigmatis senserunt, recusant illud pati; unde sequitur quo audito, dixerunt illi: absit. Nec tamen evaserunt ob sui pertinaciam et inobedientiam erga fidem Christi. Theophylactus. Aliter autem videtur matthaeus dicere, dominum scilicet quaesivisse: quid faciet illis cultoribus dominus vineae? Iudaeos vero respondisse: malos male perdet.

Non est autem repugnantia: nam utrumque factum est: primo enim ipsi promulgaverunt illam sententiam; postea sentientes quo tendebat parabola, dixerunt absit, ut Lucas hic narrat. Augustinus de cons.

Evang.. Vel aliter. In illa de qua loquimur turba erant qui dolose dominum interrogaverant, in qua potestate faceret; erant etiam qui non dolose, sed fideliter acclamaverunt: benedictus qui venit in nomine domini, ac per hoc erant qui dicerent perdet illos, et vineam suam dabit aliis: quae vox recte etiam ipsius domini fuisse intelligitur, sive propter veritatem, sive propter membrorum eius cum suo capite unitatem. Erant etiam qui talia respondentibus dicerent absit: quia intelligebant in seipsos hanc parabolam dictam; sequitur enim ille autem aspiciens eos ait: quid est ergo quod scriptum est: lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli? Beda. Quasi dicat: quomodo implebitur haec prophetia, nisi quia Christus a vobis reprobatus et occisus, credituris est gentibus praedicandus, ut quasi lapis angularis ex utroque populo unum sibi templum aedificet? eusebius. Lapis autem dicitur Christus propter terrestre corpus, abscissus sine manibus: secundum visionem Danielis propter ortum ex virgine. Lapis autem non argenteus aut aureus, quia non rex aliquis gloriosus, sed homo humilis et abiectus; propter quod aedificantes eum reprobaverunt. Theophylactus. Reprobaverunt enim eum principes populi, cum dixerunt: hic a Deo non est.

Ille vero tam utilis fuit, tam electus, ut in capite anguli poneretur. Cyrillus. Angulo vero comparat sacra Scriptura concursum utriusque populi, Israelitici scilicet et gentilis, in unam fidem: compegit enim salvator utrumque populum in unum novum hominem, concilians eos in uno corpore patri. Salubris ergo est lapis angulo facto ab eo; detrimentum autem infert Iudaeis impugnantibus hunc spirituales concursus. Theophylactus. Duas autem condemnationes commemorat: unam quidem animarum suarum, quam passi sunt scandalizati in Christo; et hoc tangit cum dicit omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur; aliam vero captivitatis et exterminii, quam intulit eis lapis ab ipsis contemptus; et hoc tangit cum subdit supra quem autem ipse ceciderit, comminuet illum, vel ventilabit eum: sic enim ventilati sunt Iudaei a Iudaea per universum orbem, ut ab area paleae.

Et attende ordinem: nam praecambulum est scelus in eum commissum, sequitur autem iusta Dei vindicta. Beda. Vel aliter.

Qui peccator est, et tamen illi credit, cadit quidem super lapidem et conquassatur, reservatur enim per poenitentiam ad salutem; supra quem vero ille ceciderit, hoc est, cui lapis ipse irruerit, quia ipsum negavit, comminuet eum, ut nec testa quidem remaneat, in qua hauriatur aquae pusillum. Sive de his dicit quod cadunt super eum, qui illum modo contempnunt; ideo nondum penitus intereunt, sed conquassantur, ut non recti ambulent: super quos autem cadit, veniet illis desuper in iudicio cum poena perditionis; ideo comminuet eos, ut sint tamquam pulvis, quem proicit ventus a facie terrae.

Ambrosius. Vineae etiam typus noster est: agricola quippe omnipotens pater, vitis Christus; at vero nos palmites. Recte vinea Christi populus nominatur: vel quod crucis in fronte praetexat indicium; vel quod fructus ex postrema anni legatur aetate; vel quod omnibus, ut ordinibus vinearum, ita pauperibus atque divitibus, servis et

dominis in ecclesia aequa dimensio, nulla discretio sit; et ut vitis maritatur arboribus, ita corpus animae. Hanc vineam diligens agricola fodere et tondere consuevit, ne luxuriet umbra foliorum, verborumque infructuosa iactantia maturitatem indolis naturalis impediatur. Decet totius orbis hic esse vindemiam, ubi totius orbis est vinea. Beda. Vel morali intellectu cuique fidelium vinea quam excolat locatur, dum mysterium baptismi quod exerceat sibi committitur.

Mittitur servus unus, alter, tertius, cum lex, psalmodia et prophetia legitur.

Sed missus servus contumeliis affectus vel caesus dicitur, cum sermo auditus contemnitur vel blasphematur. Missum heredem quantum in se est occidit qui filium Dei peccando conculcat. Perdito malo cultore, vinea datur alteri, cum dono gratiae, quod superbus sprexit, humilis datur.

#3 Lectio 3

Cyrillus. Decebat quidem principes Iudaeorum, intelligentes quod de ipsis parabola diceretur, a malo sic discedere, quasi de futuris instructos; sed hoc non considerantes, occasionem suorum colligunt criminum; unde dicitur et quaerebant principes sacerdotum et Scribae mittere in illum manus in illa hora. Nec refrenavit eos legis praeceptum, quod dicit: innocentem et iustum non occides; sed compescuit eorum nefandum propositum plebis timor; sequitur enim et timuerunt populum. Praeferunt enim divinae reverentiae humanum timorem. Quae autem huius propositi fuerit occasio, subditur cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem istam. Beda. Et ita quaerendo ipsum occidere, docebant vera esse quae in parabola dixerat. Ipse enim est heres, cuius iniustam necem dicebant esse vindicandam; illi nequam coloni, qui Dei filium quaerebant occidere. Hoc etiam quotidie geritur in ecclesia, cum quilibet solo nomine frater, eam quam non diligit ecclesiasticae fidei ac pacis unitatem, propter bonorum multitudinem, vel erubescit, vel timet impugnare. Et quia principes quaerebant dominum comprehendere, quod per se non poterant, praesidis manibus efficere tentabant; unde sequitur et observantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent. Cyrillus. Videbantur enim esse leves; erant autem graves, obliiti Dei dicentis: quis hic qui mihi abscondit consilium? adeunt enim Christum omnium salvatorem quasi hominem communem; unde sequitur ut caperent eum in sermone, et traderent eum principatui, et potestati praesidis. Theophylactus.

Paraverunt autem domino laqueos; illaqueati sunt tamen in eis pedes eorum. Audi namque astutiam. Et interrogaverunt illum dicentes: magister, scimus quia recte dicis et doces. Beda. Blanda et fraudulenta interrogatio illuc provocat respondentem ut magis Deum quam caesarem timeat; sequitur enim et non accipis personam hominis, sed in veritate viam Dei doces. Et hoc dicunt ad hoc ut dicat non debere tributa solvi, ut statim audientes ministri praesidis, qui, iuxta alios evangelistas, affuisse leguntur, seditionis eum contra Romanos auctorem teneant; unde consequenter quaerunt: licet nobis dare tributum caesari, an non? erat enim in populo magna seditio, dicentibus aliis, pro securitate, qua Romani pro omnibus militabant, debere tributa persolvi; Phariseis contra dicentibus non debere populum Dei, qui decimas et primitias daret, humanis legibus subiacere. Theophylactus.

Intendebant ergo, quod si diceret oportere dari census caesari, criminaretur a populo quasi servituti subiciens gentem; si vero prohiberet census reddere, eum repraesentarent ut schismaticum praesidi.

Ipse vero laqueos eorum effugit; sequitur enim considerans autem dolum eorum, dixit ad eos: quid me tentatis? ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginem et superscriptionem? Ambrosius. Docet hoc loco dominus circumspicos nos in respondendo adversus haereticos vel Iudaeos esse debere; sicut alibi dixit: estote astuti sicut serpentes. Beda. Qui autem putant interrogationem salvatoris ignorantiam esse, discant ex praesenti loco, quod potuerit scire Jesus cuius imago esset in nummo; sed interrogat, ut ad sermonem eorum competenter respondeat; sequitur enim respondentes dixerunt: caesaris.

Non putemus caesarem augustum, sed tiberium significari. Omnes enim Romani reges a primo caio caesare, caesares appellati sunt. Ex eorum autem responsione convenienter dominus quaestionem solvit; sequitur enim et ait illis: reddite ergo quae sunt caesaris caesari, et quae sunt Dei Deo. Titus. Quasi dicat: verbis tentatis, operibus obedite: subiistis caesaris servitutum, suscepistis quae eius sunt: date ergo illi census, Deo timorem: non enim exigit Deus denarium, sed fidem.

Beda. Reddite etiam Deo quae Dei sunt, decimas scilicet, primitias, oblationes et victimas. Theophylactus. Et attende quod non dixit: date, sed reddite; debitum enim est: tuetur enim te princeps tuus ab hostibus, vitam tuam reddit tranquillam; pro his ergo teneris ei in censu. Sed et hoc ipsum quod offers, numisma scilicet, ab eo habes. Reddes ergo numisma regium regi. Deus etiam tibi tradidit intellectum et rationem: restituas hoc ei non comparatus bestiis, sed in omnibus rationabiliter procedens. Ambrosius. Tu ergo si vis non esse obnoxius caesari, noli habere quae mundi sunt. Et bene prius quae caesaris sunt reddenda decernit: neque enim potest quis esse domini, nisi prius renuntiaverit mundo. Quam gravia vincula promittere Deo et non solvere. Maior est contractus fidei quam pecuniae. Origenes. Habet autem locus iste aliquid mystici. Duae enim sunt imagines in homine: una quam accepit a Deo, altera inimici. Sicut enim denarius habet imaginem imperatorum mundi: sic qui facit opera tenebrarum, portat imaginem eius cuius habet opera.

Dicit ergo reddite quae sunt caesaris caesari, hoc est, abicite terrenam imaginem, ut possitis, vobis imaginem caelestem imponentes, reddere quae Dei sunt Deo, ut scilicet Deum diligamus, etc.

Quae, ut Moyses dicit, Deus requirit a nobis. Postulat autem a nobis Deus, non quia necessarium habet ut ei aliquid tribuamus; sed ut postquam ei dederimus, hoc ipsum nobis tribuat in salutem. Beda.

Qui autem credere debuerant, ad tantam sapientiam mirati sunt, quod calliditas eorum insidiandi non invenisset locum; unde sequitur et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, et mirati in responso eius tacuerunt. Theophylactus.

Hoc enim erat quod praecipue intendebant, increpare eum coram populo; quod obtinere nequiverunt propter sapientissimam eius responsum.

#4 Lectio 4

Beda. Duae erant haereses in Iudaeis: una Pharisaeorum, qui traditionum et observationum iustitiam praeferebant: unde et divisi vocabantur a populo; altera sadducaeorum, qui interpretantur iusti, vindicantes sibi quod non erant. Illis ergo abeuntibus, hi ad tentandum accedunt; unde dicitur accesserunt autem quidam sadducaeorum qui negant esse resurrectionem.

Origenes. Sadducaeorum haeresis non solum resurrectionem mortuorum negat, sed etiam putat animam interire cum corpore.

Hi ergo verbis salvatoris insidiantes, eo tempore quaestionem proposuerunt quo eum viderunt de resurrectione docere discipulos; unde sequitur et interrogaverunt eum, dicentes: magister, scripsit nobis Moyses, si frater alicuius mortuus fuerit habens uxorem, et hic sine filiis fuerit, ut accipiat eam frater eius in uxorem, et suscitet semen fratri suo. Ambrosius.

Secundum legis litteram, nubere cogitur etiam invita, ut defuncti semen excitet frater; spiritus autem magister est castitatis.

Theophylactus. Sadducaei autem fragile fundamentum substituentes, non credebant resurrectionis sermonem. Opinantes enim carnalem esse futuram vitam, in resurrectione merito falebantur; et ideo tamquam impossibile calumniantes dogma resurrectionis, fingunt hanc narrationem, dicentes septem ergo fratres erant: et primus accepit uxorem, et mortuus est sine filiis; et sequens accepit illam, et mortuus est sine filio; et tertius accepit illam; et similiter omnes septem, et non reliquerunt semen, et mortui sunt. Novissime autem omnium mortua est et mulier.

Beda. Hanc fabulam confingunt, quae deliramenti arguat eos qui resurrectionem asserunt mortuorum. Turpitudinem ergo fabulae opponunt, ut resurrectionis denegent veritatem; unde subditur in resurrectione ergo cuius eorum erit uxor? siquidem habuerunt septem eam uxorem.

Ambrosius. Mystice haec mulier synagoga est, quae septem viros habuit, sicut dicitur Samaritanae: quinque viros habuisti, quia Samaritana tantum quinque libros Moysi, synagoga septem sequitur principaliter, et de nullo propter perfidiam suam hereditariae posteritatis semen accepit; et ideo partem cum viris suis in resurrectione habere non potuit, quia spirituale praeceptum secundum sensum carnis invertit: non enim frater carnalis aliquis denunciatus est, qui semen fratris suscicaret defuncti, sed ille qui de mortuo populo Iudaeorum, sapientiam sibi divini cultus ascisceret in uxorem, atque ex ea semen in apostolis suscicaret, qui quasi defunctorum reliquiae Iudaeorum, informes adhuc in synagogae utero derelicti, secundum electionem gratiae reservari novi seminis admixtione meruerunt. Beda. Sive septem hi fratres reprobis congruunt, qui per totam huius saeculi vitam, quae septem diebus volvitur, a bonis operibus steriles existunt: quibus viritum morte praereptis, ad ultimum et ipsa mundana conversatio quasi uxor infecunda transibit. Theophylactus.

Dominus autem ostendens in resurrectione non esse futuram conversationem carnalem, eorum dogma evulsit simul cum fragili fundamento; unde sequitur et ait illis Jesus: filii huius saeculi nubunt et traduntur ad nuptias. Augustinus de quaest. Evang.. Quia connubia propter filios, filii propter successionem, successio propter mortem. Ubi ergo mors non est, neque connubia; unde sequitur illi vero qui digni habebuntur saeculo illo et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores; neque enim ultra mori poterunt. Beda. Quod non ita intelligendum est quasi soli digni vel resurrecturi, vel sine nuptiis futuri sint; sed omnes etiam peccatores resurrecturi, et absque nuptiis sunt in saeculo illo mansuri.

Dominus autem ut ad resurrectionis gloriam inquirendam animos incitaret, de electis tantum voluit facere sermonem. Augustinus de quaest. Evang.. Sicut autem nunc sermo noster decedentibus et succedentibus syllabis peragitur atque perficitur, ita et ipsi homines, quorum sermo est, decedendo et succedendo peragunt atque perficiunt ordinem huius saeculi, qui temporali rerum pulchritudine contextitur.

In illa autem vita, quoniam verbum Dei, quo fruemur, nulla decessione atque successione syllabarum completur, sed omnia quae habet, semper manendo, simul habet; ita participes eius, quibus ipsum solum erit vita, neque moriendo decedent, neque nascendo succedent; sicut nunc est in Angelis; unde sequitur aequales enim Angelis sunt. Cyrillus. Sicut enim multitudo Angelorum plurima quidem est, non autem propagata per generationem, sed ex creatione consistens; ita et his qui resurgunt non est opus ulterius nuptiis; unde sequitur et filii Dei sunt, cum sint filii resurrectionis. Theophylactus. Quasi dicat: quia Deus est qui operatur in resurrectione, merito dicuntur Dei filii qui per resurrectionem regenerantur: non enim aliquid carnale in resurgentium generatione conspicitur, non coitus, non matrix, non partus. Beda. Vel aequales Angelis, et filii sunt Dei: quia gloria resurrectionis

innovati, sine ullo mortis metu, sine ulla labe corruptionis, sine ullo terreni status actu, perpetua Dei visione fruuntur. Origenes.

Sed quia dominus in matthaeo dicit quod hic praetermittitur: erratis nescientes Scripturas, propono Scripturam, ubi scriptum sit: neque nubent, neque nubentur. Quantum enim ego aestimo, neque in veteri, neque in novo testamento quicquam tale reperitur. Sed omnis eorum error de Scripturae lectione, quam non intelligunt, subrepsit; dicitur enim in Isaia: electi mei bibent; et putant haec et similia futura esse in resurrectione. Paulus autem omnes has benedictiones spiritaliter interpretans, et sciens non esse carnales dicit: benedixisti nos in omni benedictione spiritali.

Theophylactus.

Vel dominus rationi suprapositae Scripturae testimonium addit, subdens quia vero resurgant mortui, et Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit dominum Deum Abraham et Deum Isaac et Deum Iacob; quasi dicat: si semel redierunt in nihilum patriarchae, ne viverent apud Deum, in spe resurrectionis non dixisset: ego sum, sed: fueram; consuevimus enim de rebus corruptis et praeteritis dicere: eram dominus illius rei. Nunc vero quoniam dixit: ego sum, ostendit quod viventium est Deus et dominus; et hoc est quod subditur Deus autem non est mortuorum, sed vivorum: omnes enim vivunt ei: quamvis enim exanimis sunt, vivunt tamen apud Deum in spe resurgendi.

Beda. Vel hoc dicit, ut cum probaverit animas permanere post mortem, quod sadducaei negabant, consequens introduceretur et corporum resurrectio, quae cum animabus bona malave gesserunt. Est autem vera vita qua iusti Deo vivunt, etiam quando corpore moriuntur. Ad comprobendam autem resurrectionis veritatem, multo manifestioribus exemplis ex prophetis uti valuit, sed sadducaei quinque tantum libros Moysi recipiebant, prophetarum vaticinia respuentes. Chrysostomus.

Sicut autem sancti communem orbis dominum sibi appropriant, non derogantes eius dominio, sed proprium affectum pandentes, secundum morem amantium, qui non patiuntur cum multis diligere, sed volunt praecipuam et specialem quamdam dilectionem exprimere; sic et Deus specialiter se horum Deum dicebat, non coarctando suum dominium, sed ampliando.

Non enim sic multitudo subditorum sicut virtus famulantium pandit eius dominium; unde non sic gaudet dici Deus caeli et terrae, sicut cum dicitur Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob. Et apud mortales quidem a dominis denominantur famuli; dicimus enim: villicus talis ducis; e contrario autem Deus dicitur Abrahae.

Theophylactus. Confutatis autem sadducaeis, favent Jesu Scribae tamquam sadducaeorum oppositi; unde sequitur respondentem autem quidam Scribarum dixerunt: magister, bene dixisti. Beda. Et quia in sermonibus confutati sunt, ultra non interrogant; unde sequitur et amplius non audebant eum quidquam interrogare: sed comprehensum Romanae tradunt potestati; ex quo intelligimus venena invidiae posse quidem superari, sed difficile conquiescere.

#5 Lectio 5

Theophylactus. Quamvis dominus ad passionem erat iturus in brevi, praedicat propriam Deitatem: nec hoc tamen incaute aut arroganter; sed modeste quaerit; unde dicitur dixit autem ad illos: quomodo dicunt Christum filium David esse? Ambrosius in Lucam. Non reprehenduntur hoc loco quia David filium confitentur, quia caecus ille, David filium confitendo, meruit sanitatem; et pueri dicentes: hosanna filio David, praecelsae praedicationis gloriam Deo deferebant; sed reprehenduntur, quia non credunt filium Dei; unde subditur et ipse David dicit in libro Psalmorum: dixit dominus domino meo. Et pater dominus, et filius dominus; sed non duo domini, sed unus est dominus: quia pater in filio, et filius in patre: ipse ad dexteram patris sedet, quia patri consors, nulli secundus est; sequitur enim sede a dextris meis. Nec praefertur qui ad dexteram sedet, nec iniuriam patitur qui admittitur: gradus non quaeritur dignitatis, ubi plenitudo est divinitatis. Augustinus de symbolo. Sessio autem ista non accipiamus humanis membris positum, tamquam pater sedeat in sinistra et filius sedeat ad dexteram; sed ipsam dexteram intelligamus potestatem quam accepit ille homo susceptus a Deo, ut veniat iudicaturus qui primo venerat iudicandus. Cyrillus.

Vel quod sedet ad dexteram patris, supernam eius gloriam probat: nam quorum est thronus aequalis, et maiestas. Sessio vero in Deo significat regnum, et omnium potestatem. Sedet ergo a dextris Dei patris, quia verbum ex paterna substantia prodiens, factum caro, divinam non exuit dignitatem. Theophylactus. Manifestat ergo quod adversarius patris non est, sed secum concordat; cum pater repugnet adversariis eius; sequitur enim donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Ambrosius. Ergo et Deum Christum, et hominem esse credamus; cui a patre subiciuntur inimici, non per infirmitatem potestatis suae, sed per unitatem naturae, quia in altero alter operatur: nam et filius subicit inimicos patri, quia patrem clarificat super terram. Theophylactus.

Quaerit ergo ipse, et mota dubitatione sinit illos colligere quid sequatur; unde subdit David ergo dominum illum vocat, et quomodo filius eius est? chrysostomus.

David quidem pater Christi et servus; hoc quidem secundum carnem, illud secundum spiritum. Cyrillus. Et nos ergo novis Pharisaeis, qui nec verum Dei filium, neque Deum esse fatentur natum ex sacra virgine, sed dividunt

unum filium in duos, talem obicimus quaestionem: quo pacto filius David dominus eius est, et non humano dominio, sed divino?

#6 Lectio 6

Chrysostomus. Nihil autem est fortius quam ex prophetis disputare: hoc enim est et ipsis rebus validius: nam Christo faciente miracula contradicebant multoties; cum vero allegavit prophetiam, tacuerunt, quia non habebant quid dicerent. Eis autem tacentibus, contra eos invehitur; unde dicitur audiente autem omni populo, dixit discipulis suis. Theophylactus.

Quia enim eos orbis doctores mittebat, merito monet non esse eis imitandam Pharisaeorum ambitionem; unde sequitur attendite a Scribis, qui volunt ambulare in stolis. Beda.

Idest, cultioribus vestimentis induti ad publicum procedere; in quo inter cetera dives peccasse describitur. Cyrillus. Passiones autem erant Scribarum, amor gloriae inanis et lucri. Ut igitur tam pessima crimina evitarent discipuli, commonet eos subdens et amat salutationes in foro.

Theophylactus. Quod est blandientium, et venantium opinionem famae; vel agunt hoc causa congregandae pecuniae; sequitur enim et primas cathedras in synagogis et primos discubitus in conviviis.

Beda. Non primos sedere, vel discumbere vetat eos quibus hoc officii ordine competit, sed eos qui hoc indebite amant, docet esse cavendos, animum, non gradum redarguens; quamvis et hoc culpa non careat, si iidem in foro litibus velint interesse qui in synagoga magistri desiderant appellari. Duplici autem ratione a vanae gloriae cupidis attendere iubemur: ne vel eorum simulatione ducamur, aestimantes bona esse quae faciunt; vel aemulatione inflammemur, frustra gaudentes in bonis laudari quae simulant. Non solum autem laudes ab hominibus, sed et pecunias quaerunt; sequitur enim qui devorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Iustos enim et magni meriti apud Deum se simulant, ab infirmis et peccatorum suorum conscientia turbatis, quasi patroni pro eis in iudicio futuri, pecunias accipere non dubitant. Chrysostomus.

Ingurgitantes etiam se viduarum bonis, paupertatem atterunt, non qualitercumque comedentes, sed devorantes, et ad pravitatem oratione utentes; quod graviori poenae facit eos obnoxios; unde sequitur hi accipient maiorem damnationem. Theophylactus.

Quia non solum mala faciunt, sed orationes praetendunt, et virtutem faciunt pravitatis excusationem. Viduas etiam depauperant, quarum oportebat misereri, dum ob sui praesentiam eas cogunt exponere. Beda. Vel quia laudes ab hominibus et pecunias quaerunt, maiori damnatione plectuntur.

|+21 Capitulus 21

#1 Lectio 1

Glossa. Postquam dominus redarguit Scribarum avaritiam qui domos viduarum devorabant, commendat viduae eleemosynam; unde dicitur respiciens autem vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium divites. Beda. Quia sermone Graeco phylattin, servare dicitur, et Gaza lingua persica divitiae vocantur, gazophylacium locus appellari solet quo divitiae servantur. Erat autem arca foramen habens desuper posita iuxta altare ad dexteram ingredientibus domum domini, in quam mittebant sacerdotes, qui custodiebant hostias, omnem pecuniam quae deferebatur ad templum domini.

Dominus autem, sicut operantes in domo sua discutit, ita et dona ferentes respicit; et quem dignum viderit, laudat; quem reprobum, damnat; unde sequitur vidit autem et quamdam viduam pauperulam mittentem aera minuta duo. Cyrillus.

Duos obolos offerebat, quos cum sudoribus ad diurnum victum acquisierat; vel quae quotidie per aliena poscit suffragia, Deo donat, ostendens ei suam paupertatem fructiferam. Vincit igitur alios, et iusta censura coronatur a Deo; unde sequitur et ait illis: vere dico vobis, quia vidua haec pauper plusquam omnes misit. Beda.

Acceptabile enim est Deo quicquid bono animo obtulerimus, qui cor, et non substantiam pensat, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur; unde sequitur nam omnes hi ex abundantia sibi miserunt in munera Dei; haec autem ex eo quod illi deest, omnem victum quem habuit misit. Chrysostomus.

Non enim paucitatem oblatis, sed copiam affectus intuitus est Deus. Non est eleemosyna ex pluribus pauca impendere; sed illud viduae, quae totam sibi evacuavit substantiam. Quod si nequis tantum offerre sicut et vidua, offer saltem totum superfluum.

Beda. Mystice autem divites qui in gazophylacium munera mittebant, significant Iudaeos de iustitia legis elatos; vidua pauper ecclesiae simplicitatem; quae pauperula vocatur, quia vel superbiae spiritum, vel peccata tamquam mundi divitias abiecit; vidua vero, quia vir eius pro ea mortem pertulit. Haec in gazophylacium duo aera minuta mittit, quia in conspectu Dei, apud quem nostri operis oblationes conservantur, munera sua defert, sive dilectionem Dei et proximi, sive fidei et orationis: quae cunctis superbiorum Iudaeorum operibus praestant: ex abundantia enim in munera Dei immittunt Iudaei, qui de iustitia sua praesumunt: ecclesia autem omnem victum suum mittit, quia omne quod vivit, Dei esse muneris intelligit. Theophylactus.

Vel vidua potest intelligi quaelibet anima, orbata, quasi primo viro, pristina lege, et non digna copula verbi Dei; quae loco arrhae offert Deo fidem et conscientiam bonam; et ideo plus videtur offerre divitibus in sermone, et superfluentibus moralibus gentilium virtutibus.

#2 Lectio 2

Eusebius. Quod spectanda forent quae pertinebant ad templi structuram, manifestant historiae; et hucusque quaedam conservantur reliquiae, quibus percipiuntur quae dudum erant fabricarum vestigia. Sed dominus mirantibus templi fabricas, promulgavit quod in eo lapis super lapidem non maneret; dicitur enim et quibusdam dicentibus de templo, quod lapidibus bonis et donis exornatum esset, dixit: haec quae videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur.

Decebat enim locum illum, propter cultorum audaciam, omnimodam desolationem pati. Beda. Divina etiam dispensatio procuravit ut civitas ipsa et templum subverteretur, ne quis forte adhuc parvulus in fide, videns illa constare, dum sacrificiorum ritum attonitus stuperet, raperetur intuitu. Ambrosius. Verum igitur dictum est de templo manufacto, quod esset subvertendum: nihil enim est manufactum quod non aut vetustas conficiat, aut vis subruat, aut ignis exurat. Tamen est et aliud templum, scilicet synagoga, cuius structura vetus, ecclesia surgente, dissolvitur. Est etiam templum in unoquoque, quod deficiente fide labitur, et maxime si quis falso Christi nomen obtendat, quo interiorem expugnet affectum.

Cyrellus. Nequaquam autem discipuli adverterant vim dictorum; sed arbitrabantur de consummatione saeculi dictum esse; et ideo quaerebant quo tempore deberent accidere; unde sequitur interrogaverunt autem illum, dicentes: praeceptor, quando haec erunt, et quod signum cum fieri incipient? Ambrosius. Matthaeus tertiam interrogationem addidit, ut et templi tempora destruendi, et signum adventus et consummatio saeculi a discipulis quaereretur.

Interrogatus autem dominus quando templi futura esset destructio, et quod signum esset eius adventus, de signis docet, de tempore non curat intimandum; sequitur enim qui dixit: videte ne seducamini.

Athanasius. Cum enim sint nobis a Deo charismata et dogmata quae sunt super hominem, tradita, scilicet caelestis conversationis forma, virtus contra Daemones, et adoptio, et notitia patris, et verbi et spiritus sancti donum; adversarius noster diabolus circuit, quaerens nobis surripere insita semina verbi; dominus autem tamquam sua pretiosa dona in nobis sua documenta concludens, monet ne seducamur.

Magnum autem quoddam donum tribuit nobis Dei verbum, ut non solum ex apparentibus non decipiamur, sed etiam si qua latentia sint, diiudicemus per spiritus gratiam. Cum enim sit odiosus diabolus inventor malitiae, hoc quod ipse est occultat, nomen vero cunctis cupit simulat callide: puta, si quis subicere sibi volens filios alienos, parentibus absentibus fingat eorum vultus, et filios desiderantes seducat. Ergo in unaquaque haeresum diabolus figuratus dicit: ego sum Christus, et apud me veritas est; unde sequitur multi enim venient in nomine meo, dicentes: quia ego sum; et tempus appropinquabit.

Cyrellus. Ante suum enim descensum de caelo, provenient aliqui, quibus acquiescere non oportet: voluit enim unigenitum verbum Dei, cum venit ut mundum salvaret, latere, ut crucem sustineret pro nobis; sed secundus eius adventus non erit clanculo, ut ante, sed terribilis et manifestus: descendet enim in gloria Dei patris, ministrantibus Angelis, ut mundum in iustitia iudicet; unde concludit nolite ergo ire post illos. Titus.

Vel forsitan non dicit pseudochristos ante consummationem venientes, sed eos qui fuere tempore apostolorum. Beda. Multi enim imminente hierosolymorum excidio principes extitere qui se dicerent esse Christos, tempusque libertatis appropinquare.

Multi etiam in ecclesia haeresiarchae diem domini instare praedicaverunt; quos apostolus ad thessalonicenses damnat. Multi etiam in nomine Christi venere Antichristi; quorum primus est simon magus, cui dicebant: hic est virtus Dei, quae vocatur magna.

#3 Lectio 3

Gregorius in evang.. Perituri mundi praecurrentia mala denuntiat dominus, ut eo minus perturbent venientia, quo fuerint praescita: minus enim iacula feriunt quae praevidentur; unde dicit cum audieritis praelia et seditiones, nolite terri. Bella ad hostes pertinent, seditiones ad cives. Ut ergo nos indicet exterius interiusque turbari, aliud nos fatetur ab hostibus, aliud a fratribus perpeti.

Ambrosius. Verborum autem caelestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis invenit. Quanta praelia et quas opiniones accepimus praeliorum? Gregorius. Sed his malis praeventibus, quia non statim finis sequatur, adiungitur oportet haec primum fieri; sed nondum statim finis. Ultima enim tribulatio multis tribulationibus praevinitur: quia multa debent mala praecurrere, ut malum valeant sine fine nuntiare; unde sequitur tunc dicebat illis: surget gens contra gentem, et regnum adversus regnum: quia necesse est ut alia ex caelo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur. Hic ergo signatur perturbatio hominum; sequitur enim et terraemotus magni erunt per loca: ecce respectus irae desuper. Chrysostomus.

Terraemotus enim quandoque irae signum est, nam et quando crucifixus est dominus, mota est terra; quandoque vero provisionis indicium, sicut orantibus apostolis commotus est locus in quo erant congregati.

Sequitur et pestilentiae. Gregorius.

Ecce inaequalitas corporum; et fames: ecce sterilitas terrae; terroresque de caelo, et signa magna erunt: ecce inaequalitas aeris: quod ad eas tempestates referendum est, quae nequaquam ordinem temporum servant: quae enim ordinate veniunt, signum non sunt. Omnia enim quae ad usum vitae accepimus, ad usum convertimus culpa; sed cuncta quae ad usum pravitatis infleximus, ad usum nobis vertuntur ultionis. Ambrosius. Occasum ergo saeculi praecedent quaedam aegritudines mundi, scilicet fames, pestilentia et persecutio. Theophylactus. Quidam autem haec non solum in consummatione futura, sed et tempore captionis ierusalem fuisse impleta voluerunt. Auctore namque pacis perempto, merito in eis seditiones et bella locum habuerunt. Ex bellis autem pestis et fames consequitur: haec quidem aere cadaveribus infecto, illa incultis manentibus agris. Sed et iosephus intolerabiles aerumnas evenisse recitat propter famem; et tempore Claudii caesaris fames invaluit, ut in actibus legitur: et plurima terribilia contigerunt captionem ierusalem indicantia, ut iosephus narrat. Chrysostomus. Dicit autem, quod non statim finis civitatis eveniet, ut scilicet hierosolyma capiatur, sed post praelia multa. Beda. Admonentur etiam apostoli, ne terreantur his praecurrentibus, ne hierosolymam Iudaeamque deserant. Potest autem regnum contra regnum, et pestilentia eorum quorum sermo serpit ut cancer, et fames audiendi verbi Dei, et commotio universae terrae, et a vera fide separatio, etiam in haereticis intelligi, qui contra se invicem dimicantes, ecclesiae victoriam faciunt. Ambrosius. Sunt autem et alia bella, quae vir sustinet christianus; diversarum quoque praelia cupiditatum, studiorumque conflictus. Multo etiam graviores sunt domestici hostes quam extranei.

#4 Lectio 4

Gregorius in evang.. Quia cuncta quae praedicta sunt, non de iniustitia ferientis sunt, sed de merito mundi patientis, facta pravorum hominum praenuntiantur, cum dicitur sed ante haec omnia incipient vobis manus suas, et persequentur, tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et praesides propter nomen meum; ac si dicat: prius corda hominum, post elementa turbabuntur, ut, cum rerum ordo confunditur, ex qua tribulatione veniat demonstratur. Nam quamvis finis mundi ex ipso suo ordine pendeat, perversiores tamen quosque inveniens, quia digne ruinis illius opprimantur, innotescit. Cyrillus. Vel hoc dicit, quia priusquam a Romanis ierusalem caperetur, passi persecutiones a Iudaeis discipuli incarcerati sunt, et praesentati principatibus.

Missus est Paulus Romam ad caesarem, astititque festo et Agrippae.

Sequitur continget autem vobis in testimonium.

Graecus. In martyrium, idest, in martyrii gloriam. Gregorius.

Vel in testimonium, videlicet eorum: quia vos persequendo, mortes inferunt, aut videndo non imitantur: ut inde perversi sine excusatione pereant unde electi exemplum capiunt ut vivant. Sed auditis tot terroribus, turbari poterant auditorum corda; unde ad eorum consolationem subdit ponite ergo in cordibus vestris non praemeditari quemadmodum respondeatis. Theophylactus.

Quia enim idiotae erant et imperiti, hoc eis dominus dicit, ne conturbarentur reddituri sapientibus rationem; et causam subdit ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri; quasi dicat: statim a me sortiemini facundiam et sapientiam, ut nec omnes adversarii vestri si in unum conveniant, resistere valeant vobis, nec in sapientia, idest speculationum VI, nec in eloquentia et sermonis lepore. Saepe enim multi sapientiam quidem habent in mente; sed cum sint provocabiles ad turbationem, totum confundunt, cum tempus fuerit proponendi.

Non autem tales fuerunt apostoli; sed utrinque gratiosi fuerunt. Gregorius.

Ac si dominus suis dicat: nolite terreri: vos ad certamen acceditis, ego praelior: vos verba editis, sed ego sum qui loquor. Ambrosius. Alibi autem Christus in discipulis, alibi pater, alibi spiritus loquitur patris. Non discordant ista, sed congruunt: quod unus loquitur, tres loquuntur, quia vox est una trinitatis.

Theophylactus. His autem dictis, et propulso imperitiae timore, subdit et aliud quiddam necessarium, quod eorum animos poterat commovere, ne subito irruens eos turbaret; sequitur enim trademini autem a parentibus et fratribus et cognatis, et morte afficient ex vobis. Gregorius.

Plus in nobis ea tormenta saeviunt quae ab illis patimur de quorum moribus praesumebamus: quia cum damno corporis mala nos cruciant amissae caritatis.

Gregorius Nyssenus. Consideremus autem statum qui tunc temporis erat.

Omnibus suspectis, ad invicem dividebantur cognationes, invicem disgregatae per cultus; et filius gentilis proditor fiebat parentum fidelium; et in filium qui crediderat, pater in infidelitate obstinatus accusator fiebat. Omnis aetas erat exposita persequentibus fidem, nec mulieribus succurrebat naturalis sexus fragilitas.

Theophylactus. His autem dictis, et de odio subiungit quod ab omnibus patientur; sequitur enim et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Gregorius.

Sed quia dura sunt quae praedicuntur de afflictione mortis, protinus consolatio subditur de gaudio resurrectionis, cum dicitur et capillus de capite vestro non peribit; quasi dicat martyribus suis: cur timetis ne pereat quod incisum dolet, quando et illud in vobis perire non potest quod incisum non dolet? Beda. Vel aliter. Capillus de capite discipulorum domini non peribit: quia non solum fortia facta vel dicta sanctorum, sed et tenuissima cogitatio digna mercede donabitur. Gregorius Moralium.

Qui autem patientiam in adversis tenet, inde contra adversa omnia fortis efficitur: unde sibi et seipsum vincendo dominatur; unde sequitur in patientia vestra possidebitis animas vestras. Quid enim est animas possidere nisi perfecte in omnibus vivere, cunctisque mentis motibus quasi ex arce virtutis dominari? Gregorius.

Per patientiam igitur animas nostras possidemus; quia dum nobismetipsis dominari discimus, hoc ipsum incipimus possidere quod sumus. Idcirco autem possessio animae in virtute patientiae ponitur, quia radix omnium custosque virtutum patientia est. Patientia vero est aliena mala aequanimiter perpeti; contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi.

#5 Lectio 5

Beda. Hactenus ea quae per quadraginta annos, necdum fine adveniente, futura erant, dicta sunt; hic ipse finis desolationis quae a Romano exercitu facta est, domini verbis exponitur, cum dicitur cum autem videritis circumdari ab exercitu ierusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio eius. Eusebius. Desolationem ierusalem vocat non amplius eam a suis, nec secundum ritum legalem constitui, ita quod nullus expectet post futuram obsidionem aliam innovationem fieri, sicut accidit tempore regis Persarum, et illustris Antiochi, et iterum tempore Pompeii. Augustinus ad Hesychium. Haec autem domini verba ideo Lucas hoc loco commemoravit, ut ostendat tunc factam fuisse abominationem desolationis quae a Daniele praedicta est, de qua matthaeus et marcus locuti sunt, quando expugnata est ierusalem.

Ambrosius. Iudaei enim putaverunt abominationem desolationis tunc factam, eo quod caput porci in templo iecerunt illudentes Romani Iudaicae ritum observantiae.

Eusebius. Dominus autem futuram in civitate praevidens famem, monebat discipulos ne in futura obsidione in civitatem confugerent tamquam ad locum tutum et a Deo protectum; sed magis inde discederent, et ad montes confugerent; unde sequitur tunc qui in Iudaea sunt, fugiant in montes. Beda. Ecclesiastica narrat historia, cunctos qui in Iudaea erant christianos, imminente hierosolymorum excidio, commonitos a domino, loco discessisse, et trans iordanem habitasse in civitate quadam Pella nomine, donec desolatio Iudaeae completeretur. Augustinus ad Hesychium. Pro hoc autem matthaeus et marcus dixerunt: et qui supra tectum est, non descendat in domum; addit autem: nec introeat ut tollat aliquid de domo; pro quo Lucas subdit et qui in medio eius sunt discedant. Beda. Sed quomodo ab exercitu civitate iam circumdata, qui in medio eius sunt discedent? nisi forte quod promisit tunc, non ad ipsum tempus obsidionis referatur, sed ad proximum ante obsidionem tempus, cum se primum miles Romanus per Galilaeae vel Samariae fines coepit diffundere. Augustinus ad Hesychium.

Pro eo autem quod matthaeus et marcus posuerunt: et qui in agro erit, non revertatur retro tollere vestimentum suum, apertius iste subdit et qui in regionibus, non intrent in eam; quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia quae scripta sunt. Beda.

Dies autem ultionis hi sunt, dies videlicet dominici sanguinis ultionem petentes. Augustinus.

Deinde similiter Lucas prosequitur, sicut et alii duo vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus. Et sic ergo Lucas patefecit quod poterat esse incertum, scilicet id quod dictum est de abominatione desolationis, non ad saeculi finem, sed ad expugnationem ierusalem pertinere. Beda. Dicit ergo vae praegnantibus, praesente captivitate, et nutrientibus sive mammantibus, ut quidam interpretantur, quarum vel uteri, vel manus filiorum sarcina praegravatae fugae necessitatem non minimum impediunt.

Theophylactus. Quidam vero dicunt, dominum per hoc significare filiorum esum, quem et iosephus narrat. Chrysostomus.

Deinde praedictorum assignat causam, dicens erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic. Talia enim mala eos occupaverunt ut nulla Deinceps aerumna possit eorum calamitatibus adaequari, ut iosephus narravit. Eusebius. Qualiter scilicet advenientibus Romanis, et urbem capientibus, multae catervae Iudaici populi in ore gladii periere; unde sequitur et cadent in ore gladii. Sed et plures necati sunt fame. Haec vero accidebant primo quidem sub tito et vespasiano, post hos autem tempore Hadriani principis Romanorum, quando natale solum Iudaeis inaccessible est factum; unde sequitur et captivi ducentur in omnes gentes.

Totum enim orbem Iudaei repleverunt, et usque ad fines terrae pervenerunt; et cum eorum terra ab alienigenis inhabitetur, solis ipsis est inaccessible facta; unde sequitur et ierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum.

Beda. Quae scilicet apostolus commemorat dicens: caecitas ex parte facta est in Israel... Et sic omnis Israel salvus fiet; qui cum promissa salute fuerit potitus, ad patrium solum rediturus non temere speratur.

Ambrosius. Mystice autem abominatio desolationis, adventus Antichristi est: eo quod sacrilegiis infaustis mentium interiora contaminet, sedens iuxta historiam in templo, ut sibi vindicet divinae solium potestatis. Iuxta interpretationem autem spirituales pulchre inducitur, eo quod in affectibus singulorum vestigium perfidiae suae confirmare desideret, ex Scripturis disputans se esse Christum. Tunc appropinquabit desolatio, quoniam a vera religione plerique lapsi desistent; tunc erit domini dies, quoniam sicut primus adventus domini fuit propter redimenda peccata, ita et secundus erit propter reprimenda delicta, ne plures perfidiae errore labantur. Est et alius Antichristus, idest diabolus, qui ierusalem, idest animam pacificam, obsidere nitatur suae legis exercitu. Ergo quando in medio templi est diabolus, desolatio abominationis est.

Cum autem unicuique laboranti, Christi praesentia spiritualis illuxerit, tollitur iniquus ex medio, et incipit regnare iustitia.

Est etiam tertius Antichristus, ut Arius et Sabellius et omnes qui nos prava intentione seducunt. Hae autem sunt praegnantibus quibus vae dicitur, quae arvinam suae carnis extendant, et quibus intimorum gressus pigrescat animorum, et effetae virtutum, fetaeque vitiorum. Sed nec illae praegnantibus condemnationis expertes sunt, quae in bonorum actuum molimine constitutae, necdum aliquos suscepti operis dedere processus. Sunt quae Dei timore concipiunt, sed non omnes pariunt: sunt enim quae abortivum excludunt verbum antequam pariant. Sunt etiam quae in utero Christum habeant, sed nondum formaverunt.

Ergo quae parit iustitiam, Christum parit. Nos etiam parvulos nostros ablactare properemus, ne nos quasi imperfectorum parentes, aut iudicii dies aut mortis inveniat. Quod ita fiet, si omnia dicta iustitiae in corde custodias, nec senectutis tempus expectes; sed in prima aetate sapientiam sine corruptela corporis tui cito concipias, cito nutrias. In fine autem Iudaea omnis a nationibus credituris subicietur in ore gladii spiritalis, qui est sermo bis acutus.

#6 Lectio 6

Beda. Quid impletis nationum temporibus sequatur, ex ordine manifestat, dicens erunt signa in sole et luna et stellis.

Ambrosius. Quae quidem signa secundum matthaeum evidentius exprimuntur: tunc, inquit, sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de caelo. Eusebius. Tunc enim cum vitae corruptibilis consummatio agetur, et secundum apostolum species huius mundi transibit, et novum succedet saeculum, in quo vice sensibilibus luminarium ipse Christus fulgebit quasi iubar et rex novi saeculi: cuius erit tanta luminis virtus et gloria, ut sol, qui nunc radiat, atque luna et cetera sidera, adventu maioris luminis occultentur. Chrysostomus. Sicut enim in hoc saeculo luna et sidera mox obfuscantur orto sole; sic in gloriosa Christi apparitione sol obtenebrescet, et luna non dabit proprium iubar, et stellae cadent de caelo, priore spoliatae amictu, ut potioris lucis amictu potiantur. Eusebius. Quae autem evenient orbi post luminarium obtenebrationem, ex quibus fiet angustia gentium, consequenter exprimit, dicens et in terris pressura gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum: ubi videtur docere principium transmutationis universi futurum ex defectu substantiae humidae. Hac enim prima devorata, vel congelata, ut non amplius audiat sonitus maris, nec contingant arenam fluctus eius, causa exuberantis siccitatis, ceterae mundi partes non amplius obtinentes vaporem solitum, emissum ex substantia humida, transmutationem patientur; et sic cum apparitio salvatoris confutare debeat repugnantia Deo prodigia, exordium sument furoris prooemia ex siccitatibus, ut nec tempestas, nec fremitus maris ulterius audiat. Quo facto subsequetur angustia superstitum hominum; unde sequitur arescentibus, idest tabescentibus, hominibus prae timore et expectatione, eorum scilicet quae supervenient universo orbi. Quae autem tunc ingruant mundo, consequenter ostendit, subdens nam virtutes caelorum movebuntur.

Theophylactus. Vel aliter. Cum alterabitur superior orbis, et elementa inferiora merito patientur iacturam; unde sequitur et in terris pressura gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum; quasi dicat: mare terribiliter fremet, et littus maris agitabitur tempestate, ita ut sit populo terrae pressura, idest communis miseria, et tabescant timore et expectatione malorum irruentium mundo; unde sequitur arescentibus hominibus prae timore et expectatione, quae supervenient universo orbi.

Augustinus ad Hesychium.

Sed dices: confiteri vos poena vestra compellit adesse iam fines, dum impletur quod praenuntiatum est. Nullam enim patriam, nullum locum, nostris temporibus non affligi aut tribulari certum est. Sed si ista mala quae nunc patitur genus humanum, certa sunt indicia iam dominum esse venturum, quid est quod dicit apostolus: cum dixerint: pax et securitas? videamus ergo ne forte melius intelligatur non eo modo impleri quae praedicta sunt his verbis; sed tunc potius esse ventura, quando sic erit tribulatio universo orbi ut ad ecclesiam pertineat, quae universo orbe tribulabitur, non ad eos qui tribulabunt eam: ipsi enim sunt dicturi: pax et securitas. Nunc autem ista mala quae tamquam summa extremaque creduntur, utrique regno, Christi scilicet et diaboli, videmus esse communia: pariter quippe his boni affliguntur et mali; interque tanta mala adhuc usquequaque frequentantur luxuriosa convivia. Hoccine est arescere prae timore, an potius inardescere prae libidine? theophylactus. Non solum autem mortales fluctuabunt cum alterabitur mundus, sed etiam Angeli stupebunt in tam terribilibus mutationibus universi; unde sequitur nam virtutes caelorum movebuntur.

Gregorius in evang..

Quid enim virtutes caelorum, nisi Angelos, dominationes, et principatus, et potestates appellat? quae in adventu districti iudicis, nostris tunc oculis visibiliter apparebunt, ut districte tunc a nobis exigant hoc quod nos modo invisibilis conditor aequanimiter portat. Eusebius. Cum etiam Dei filius sit venturus in gloria, et confuturus elatam tyrannidem filii peccati, ministrantibus Angelis, caeli fores a saeculo clausae patebunt, ut spectentur excelsa.

Chrysostomus. Vel virtutes caelicae movebuntur, quamvis sibi consciae non sint: videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepide stabunt illic. Beda.

Unde et in iob dicitur: columnae caeli contremiscunt, et pavent ad nutum eius.

Quid ergo faciunt tabulae, quando tremunt columnae? quid virgula deserti patitur, cum cedrus Paradisi concutitur? eusebius.

Vel virtutes caelorum sunt quae praesunt sensibilibus partibus universi: quae quidem tunc movebuntur, ut potiore statum attingant.

Absolventur enim in saeculo novo a ministerio, quo Deo serviunt circa sensibilia corpora secundum corruptionis statum.

Augustinus. Sed ne dominus, propinquante secundo adventu suo, ea pro magno praedixisse videatur quae huic mundo etiam ante primum eius adventum fieri consueverant, et rideamur ab eis qui plura in historia gentium et maiora legerunt, haec quae dicta sunt, melius in ecclesia existimo intelligi. Ecclesia enim est sol, et luna, et stellae, cui dictum est: pulchra ut luna, electa ut sol; quae tunc non apparebit, persecutoribus ultra modum saevientibus. Ambrosius.

Plurimis etiam a religione deficientibus, clara fides obscurabitur nube perfidiae; quia sol caelestis in ea, fide minuitur vel augetur; et sicut menstruis, idest mensium, defectibus, luna vel terrae oppositu, cum fuerit ex regione solis, vanescit; sic et sancta ecclesia, cum lumini caelesti vitia carnis obsistunt, fulgorem divini luminis de Christi radiis non potest mutuari: nam in persecutionibus lucem divini solis plerumque amor vitae huius excludit. Cadunt etiam stellae, idest gloria micantes viri, si persecutionis acerbitas convalescat, quae oportet fieri donec ecclesiae multitudo cumuletur: sic enim probantur boni, sic produntur infirmi. Augustinus.

Quod autem dictum est et in terris pressura gentium, gentes voluit intelligi, non quae in semine Abrahae benedicuntur, sed quae ad sinistram stabunt. Ambrosius. Ergo varii animorum aestus ita graves erunt ut delictorum multitudine male consciis futuri iudicii metu, sacri nobis ros fontis arescant. Quemadmodum autem domini expectatur adventus, ut eius praesentia in toto fiat vel hominis orbe vel mundi, quae fit in singulis, cum omnibus affectibus receperint Christum; sic virtutes caelorum in adventu domini augmentum gratiae consequentur, et plenitudine divinitatis propius se infundente movebuntur. Sunt etiam virtutes caelorum, quae enarrant gloriam Dei, quae pleniore Christi infusione movebuntur, ut videant Christum. Augustinus.

Vel virtutes caelorum movebuntur, quia impiis persequentibus, quidam fideles fortissimi turbabuntur.

Sequitur et tunc videbunt filium hominis.

Theophylactus. Tam fideles quam infideles: radiabit enim amplius sole tam ipse quam crux eius: unde ab omnibus cognoscetur. Augustinus ad Hesychium.

Quod autem dicit venientem in nube, duobus modis accipi potest: sive in ecclesia sua tamquam in nube venientem, sicut nunc venire non cessat; sed ideo tunc cum potestate magna et maiestate, quia maior maiestas et potestas illius apparebit sanctis, quibus magnam virtutem dabit, ne tanta persecutione vincantur; sive in corpore suo, in quo sedet ad dexteram patris, merito credendus est non solum in eodem corpore, verum etiam in nube venturus: quoniam sic veniet sicut abiit; nubes autem suscepit eum ab oculis eorum. Chrysostomus. Semper enim Deus in nube apparet, secundum illud: nubes et caligo in circuitu eius: unde et filius hominis in nubibus veniet, ut Deus et dominus, non latenter, sed in gloria digna Deo; et ideo subdit cum potestate magna et maiestate.

Cyrillus. Intelligendum est similiter magna.

Primam enim apparitionem persecutus est cum infirmitate et humilitate nostra; sed secundam celebrabit cum propria potestate et magna maiestate. Gregorius in evang.. In potestate enim et maiestate visuri sunt quem in humilitate positum audire noluerunt; ut virtutem eius tanto tunc districtius sentiant, quanto cervicem cordis ad eius patientiam non inclinant.

#7 Lectio 7

Gregorius in evang.. Quia praemissa contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur; nam subditur his autem fieri incipientibus, respicite et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra; ac si dicat: cum plagae mundi crebescunt, levate capita, idest exhilarate corda: quia dum finitur mundus, cuius amici non estis, prope fit redemptio quam quaesistis.

In Scriptura enim sacra saepe caput pro mente ponitur: quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mente disponuntur.

Capita itaque levare, est mentes nostras ad gaudia patriae caelestis erigere.

Eusebius. Vel aliter. Transactis corporalibus aderunt intelligibilia et caelestia, scilicet regnum saeculi non amplius transitori; et tunc dignis salubria promissa tribuentur; unde dicitur his autem fieri incipientibus, respicite et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

Acceptis enim Dei promissis quae speramus, erigemur qui ante curvi fuimus, et elevabimus capita nostra, humiliati quondam, eo quod redemptio nostra quam sperabamus, aderit, illa scilicet quam tota creatura expectat. Theophylactus.

Idest, perfecta libertas corporis et animae. Sicut enim primus adventus domini fuit ad reformationem animarum nostrarum, sic secundus ad reformationem corporum celebrabitur.

Eusebius. Dicit autem haec ad discipulos suos, non tamquam ad eos qui durare deberent in vita ista usque ad terminum mundi; sed quasi uno corpore existente ipsis, et nobis, et posteris usque ad consummationem mundi

credituris in Christum. Gregorius. Quod autem calcari mundus atque despici debeat, provida comparatione manifestat cum subdit videte ficulneam, et omnes arbores: cum producunt ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas: ita et vos, cum videritis haec fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei: quasi dicat: sicut ex fructu arboris vicina aestas agnoscitur, ita ex ruina mundi prope cognoscitur esse regnum Dei. Et ex hoc ostenditur quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim germinat, ut quaecumque germine aluit, cladibus consumat. Bene autem regnum Dei aestati comparatur, quia tunc moeroris nostri nebulae transeunt, et vitae dies aeterni solis claritate fulgescunt. Ambrosius.

Matthaeus autem de sola dixit ficulnea, hic de arboribus omnibus. Duplicem autem habet figuram ficulnea; vel cum dura mitescunt, vel cum peccata luxuriant.

Sive ergo cum fructus in omnibus virescit arboribus et ficulnea fecunda iam floret; idest cum omnis lingua confitetur Deo, confitente etiam populo Iudaeorum, sperare domini debemus adventum, quo tamquam temporibus aestivis resurrectionis fructus metentur: sive cum levem fragilemque iactantiam, tamquam folia synagogae, homo iniquitatis induerit, conicere debemus appropinquare iudicium: nam remunerare fidem dominus et delinquendi finem afferre festinat.

Augustinus ad Hesychium.

Cum autem dicit cum videritis haec fieri, quae intelligere poterimus nisi ea quae supra memorata sunt? in his autem est quod ait et tunc videbunt filium hominis venientem. Proinde cum hoc visum fuerit, non iam erit regnum Dei, sed prope erit. An dicendum est, non omnia quae supra commemorata sunt, esse intelligenda, ubi ait cum videritis haec fieri, sed aliqua eorum, hoc scilicet excepto quod dictum est, et tunc videbunt filium hominis? sed matthaeus aperuit, nullis exceptis esse accipiendum, dicens: ita et vos cum videritis haec omnia: inter quae est quod videbitur filius hominis veniens, ut intelligatur de adventu quo nunc venit in membris suis tamquam in nubibus, vel in ecclesia tamquam in nube magna.

Titus. Vel aliter. Dicit prope est regnum Dei, quia dum haec fient, nondum ultimus finis rerum eveniet, sed iam in finem tendent: nam et ipse adventus domini eliminans omnium principatum et potestatem praeparat regno Dei. Eusebius. Sicut enim in hac vita sol hieme recedente, ac succedente vere, radium calidum mittens fovet ac vivificat humi condita semina, exuentia priscam figuram, pullulant autem nova varium virorem habentia; sic et gloriosus unigeniti Dei adventus vivificativis radiis illustrans novum saeculum, dudum condita per totum mundum semina, scilicet dormientes in pulvere terrae, potioribus corporibus quam prius producet in lucem, ac confutata morte regnabit Deinceps vita saeculi novi.

Gregorius. Omnia autem praedicta sub magna certitudine confirmantur, cum subditur amen dico vobis, quia non praeribit generatio haec donec omnia fiant. Beda. Multum commendat quod ita praenuntiat. Et, si dicere fas est, iuratio eius est quod dicit amen dico vobis: amen quippe interpretatur verum. Igitur veritas dicit: verum dico vobis: quod si non diceret, mentiri omnino non posset.

Generationem autem, aut omne genus humanum dicit, aut specialiter Iudaeorum.

Eusebius. Vel generationem dicit novam generationem ecclesiae sanctae suae, ostendens duraturum populum fidelium usque ad id tempus quo visurus sit omnia et eventus verborum salvatoris oculis apprehendet.

Theophylactus. Quia enim turbationes et bella et alterationes tam elementorum quam ceterarum rerum futurum esse praedixerat; ne quis suspicaretur quod et ipsa christianitas peritura foret, subiungit caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt; quasi dicat: etsi cuncta commoveantur, fides tamen mea non deficiet: ex quo innuit ecclesiam praeferrī toti creaturae: siquidem creatura patietur alterationem; fidelium vero ecclesia et sermones evangelii permanebunt.

Gregorius. Vel aliter caelum et terra transibunt etc., quasi dicat: omne quod apud nos durable est, sine mutatione durable ad aeternitatem non est; et omne quod apud me transire cernitur, fixum et sine transitu tenetur: quia sine mutabilitate manentes sententias exprimit sermo meus, qui transit. Beda. Caelum autem quod transibit, non aethereum, sive sidereum, sive aereum, a quo aves caeli nominantur, intelligere debemus. Si autem terra transibit, quomodo ecclesiastes dicit: terra in aeternum stat? sed aperta ratione caelum et terra per eam quam nunc habent, imaginem transeunt, attamen per essentiam sine fine subsistunt.

#8 Lectio 8

Theophylactus. Posuit supra dominus terribilia et sensibilia malorum indicia quae occupabunt peccatores, sed contra haec mala remedium est cautela et oratio; unde dicitur attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate.

Basilius.

Singulum animalium a conditore omnium Deo habet intrinsecus causas facientes ad tutelam consistentiae propriae: propter quod et Christus nobis dedit hanc monitionem, ut quae illis a natura, haec nobis auxilio rationis et cautela contingant: fugientibus quidem peccatum, ut irrationabilia fugiunt mortifera pabula, inquiringibus vero iustitiam, sicut illa herbas nutritivas requirunt; et ideo dicit attendite vobis, ut scilicet discernere possitis a salubri nocivum. Sed quoniam dupliciter contingit attendere, hinc quidem corporis oculis, illinc vero per intellectivam virtutem, oculus corporis virtutem non attingit: restat igitur dictum esse de opere intellectus, attendite; hoc est, undique circumspicite vos, pervigil habentes ad vestram custodiam animae lumen. Neque autem dixit attendite

vestris, aut eis quae circa vos sunt, sed vobis: vos enim estis intellectus et anima; vestrum autem corpus est sensus; circa vos autem opes, artes et reliqua vitae supellex; quibus non monet attendendum, sed animae, cuius praecipua cura habenda.

Eadem vero admonitio aegrotantes sanat, et sanos perficit; servatores praesentium, et provisores futurorum; non alienorum censores, sed suorum scrutatores; non dimittentes intellectum servum fieri passionum, sed irrationale animae subicientes rationali. Cur autem sit attendendum, subiungit dicens ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate et curis huius vitae. Titus. Quasi dicat: cavete ne lumina mentis vestrae graventur: cura namque praesentis vitae, et crapula, et ebrietas fugant prudentiam, quassant fidem, operantur naufragia. Basilus. Est autem ebrietas nimius usus vini; crapula vero anxietas et nausea quae est in ebrietate, a motione capitis Graeco vocabulo dicta. Sicut igitur cibus ne esuriamus, sic et potibus ne sitim patiamur, utendum est, vitando diligentius lapsus. Fallax enim est vini ingestio. Anima autem vino libera prudentissima erit et optima; sed humectata vini vaporibus quasi quadam nube velatur. Curiositas autem huius vitae quamvis nihil inhibitorum continere videatur, si tamen ad cultum divinum non coadiuvet, vitanda est; et quare hoc dixerit, ostendit subdens et superveniat in vos repentina dies illa. Theophylactus. Non enim cum deliberatione veniet dies illa, sed ex improviso et furtim capiens tamquam laqueus non caventes; unde sequitur tamquam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem omnis terrae. Quod diligentius discuti potest. Capiet enim dies illa sedentes in superficie terrae quasi impraemeditatos et inertes. Quotquot vero sunt solertes et agiles ad bonum, non sedentes, et otiantes in terrenis; sed surgentes ab eis, sibi dicentes: surge, vade, quoniam non est hic tibi requies; talibus non est illa dies, ut laqueus, in discrimen, sed ut dies festivus. Eusebius. Praedicta igitur docuit esse attendenda ad cavendam gravedinem inde proveniente; unde sequitur vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quae futura sunt. Theophylactus. Scilicet famem, pestem, et cetera huiusmodi, quae temporaliter electis et aliis imminet, et ea quae postmodum accidunt reis perenniter: illa enim aliter cavere non possumus, nisi per vigiliis et orationes. Augustinus de cons. Evang.. Haec intelligitur illa fuga quam matthaeus commemorat, quae non debet fieri in hieme vel sabbato. Ad hiemem pertinent curae huius vitae, quae tristes sunt velut hiems: ad sabbatum vero crapula et ebrietas, quae carnali laetitia luxuriaque cor submergit atque obruit; quod malum sabbati nomine significatur, quia illo die Iudaei deliciis affluunt, dum spirituale sabbatum ignorant. Theophylactus. Et quia christianum decet non solum fugere mala, sed etiam niti ad gloriam assequendam, subdit et stare ante filium hominis: haec est enim angelica gloria stare ante filium hominis Deum nostrum, et faciem eius iugiter cernere. Beda. Et certe si quis sapiens medicus praeciperet attendere a succo alicuius herbae, ne repentinus interitus superveniat, magno studio medici mandata servarem: nunc autem salvatore admonente ebrietatem, et crapulam, et curas saeculi esse cavendas, his sauciari et consumi non timent: quia fidem quam medici dictis praebent, domini verbis praebere contemnunt.

|#9 Lectio 9

Beda. Quae verbis praeceperat dominus, suis confirmat exemplis: nam qui nos ante iudicis adventum, et incertum singulorum exitum, ad vigilandum hortatus est, et orandum, et ipse, imminente tempore passionis suae, doctrinae, vigiliis et precibus instat; unde dicitur erat autem diebus docens in templo: in quo suo exemplo insinuat hoc esse digne Deo vigilare, vel dicto vel facto proximis viam veritatis ostendere. Cyrillus. Quae autem erant quae docebat nisi transcendentia cultum legis? instabat enim tempus quo debebat umbra in veritatem transformari.

Theophylactus. Tacuerunt autem evangelistae pleraque documentorum Christi, qui, cum per triennium fere praedicaverit, documenta eius quae conscripserunt, dicet aliquis vix ad unius diei sermonem sufficere.

Ex pluribus ergo pauca describentes, dederunt nobis quemdam gustum dulcedinis doctrinae ipsius. Ostendit autem nobis dominus quod oporteat noctu et quiete alloqui Deum, et in die prodesse hominibus; et colligere quidem in nocte, distribuere vero collecta in die; unde subditur noctibus vero exiens morabatur in monte qui vocatur oliveti; non quasi opus habens oratione, sed ad exemplum dandum hoc egit. Cyrillus. Quia vero eloquium eius in potestate erat, et potestative transferebat in spiritualem cultum quae per Moysen et prophetas tradita fuerant in figuris, populus eum avidius audiebat; unde sequitur et omnis populus manicabat, id est mane venire accelerabat, ad eum in templo, audire eum. Populo autem ante Lucanum venienti ad eum, congruum erat dicere: Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Beda. Mystice autem et nos, cum inter prospera sobrie et pie et iuste conversamur, diebus in templo docemus, quia formam boni operis fidelibus praebemus; noctibus vero in monte oliveti moramur, quia in tenebris angustiarum spiritali consolatione respiramus: et ad nos quoque populus manicat, cum vel discussis operibus tenebrarum vel cunctis nebulis pressurarum nos imitatur.

|+22 Capitulus 22

|#1 Lectio 1

Chrysostomus. Umbra nostrorum fuerunt festa Iudaica; et ideo si quaesieris a Iudaeo de Pascha et azymis, nil magni proferet, commemorans liberationem ab Aegypto. Si quis autem a me quaesierit, non audiet Aegyptum nec Pharaonem, sed absolutionem erroris et tenebrarum diaboli, non per Moysen, sed per filium Dei.

Glossa. Ad cuius passionem enarrandam accedens evangelista praemittit de figura, dicens appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha. Beda.

Pascha quidem, quod Hebraice dicitur phase, non a passione, sed a transitu nominatur; eo quod exterminator videns sanguinem in foribus Israelitarum pertransierit, nec percusserit primogenita eorum.

Vel ipse dominus praebens auxilium populo suo desuper ambulavit. Hoc autem inter Pascha et azyma distat, quod Pascha ipse solus dies appellatur in quo agnus occidebatur ad vesperam, hoc est decima quarta luna primi mensis; decima quinta autem luna, quando egressus est de Aegypto, succedebat festivitas azymorum septem diebus usque ad vigesimam primam diem eiusdem mensis; unde evangelii Scriptura indifferenter unum pro alio ponere solet; unde hic dicitur dies azymorum, qui dicitur Pascha. Significatur autem per mysterium, quod Christus semel pro nobis passus, per totum tempus huius saeculi, quod septem diebus agitur, in azymis sinceritatis et veritatis praecepit esse vivendum. Chrysostomus. Principes autem sacerdotum nefarias res tractant in festo; unde sequitur et quaerebant principes sacerdotum et Scribae quomodo Jesum interficerent.

Moyses quidem unum praecepit esse principem sacerdotum, et illo defuncto creati alium. Tunc vero, cum inciperent Iudaici ritus dissolvi, multi erant principes sacerdotum annuatim creati. Hi ergo volentes Jesum occidere, non metuunt divina, ne scilicet ex tempore sacro maius incurrant peccati contagium: sed ubique timent humana; unde sequitur timebant vero plebem. Beda. Non quidem seditionem metuentes, sed caventes ne auxilio populi de suis manibus tolleretur.

Haec autem ante biduum Paschae congregatis eis in atrio caiphae matthaeus acta attestatur.

|#2 Lectio 2

Theophylactus. Quia dictum est quod principes sacerdotum quaerebant modum quo interficientes Jesum, nullum incurrerent periculum, consequenter modus qui eis occurrit, narratur cum dicitur intravit autem Satanias in Iudam. Titus. In Iudam Satanias intravit, non impellens, sed patulum inveniens Ostium: nam oblitus omnium quae viderat, ad solam avaritiam dirigebat intuitum. Chrysostomus. Ponit autem eius cognomen, subdens qui cognominabatur Iscariotes: erat enim alius Iudas.

Titus. Subdit autem unum de duodecim: nam numerum adimplebat, non autem vere fungebatur apostolica dignitate.

Chrysostomus. Vel hoc addit evangelista velut absonum quidem, ac si diceret: erat de primo choro diligentius electorum.

Beda. Non est autem huic contrarium quod iohannes dicit, post bucellam intrasse in eum Sataniam: quia nunc intravit ut quasi alienum tentaret, tunc autem quasi proprium ad quaecumque vellet agenda attraheret.

Chrysostomus. Attende autem magnam Iudae nequitiam, tum quia per se proficiscitur, tum quia pro pretio hoc facit; sequitur enim et abiit, et locutus est cum principibus sacerdotum et magistratibus quemadmodum illum traderet eis. Et gavisi sunt. Theophylactus. Magistratus hic appellantur praepositi constructionum templi, vel etiam illi quos Romani populo praefecerant ne proruerent in tumultus, erant enim seditiosi. Chrysostomus.

Propter avaritiam autem Iudas factus est talis; sequitur enim et pacti sunt pecuniam illi dare. Tales enim avaritia generat passiones: reddit impios, et Deum ignorare compellit; et si millies benefactum sit eis, ad nocendum impellit; unde et hic sequitur et spondit. Theophylactus.

Idest, pepigit et promisit. Et quaerebat opportunitatem ut eum traderet sine turbis; idest, quaerebat eum tradere quando videret eum seorsum existentem sine turbis.

Beda. Multi autem Iudae scelus exhorrent, nec tamen cavent: qui enim caritatis et veritatis iura spernit, Christum, qui est veritas et caritas, prodit; maxime cum non infirmitate vel ignorantia peccet, sed ad similitudinem Iudae quaerat opportunitatem, ut arbitris absentibus veritatem mendacio, virtutem crimine immutet.

|#3 Lectio 3

Titus. Ut nobis dominus caeleste Pascha dimitteret, typicum manducavit, figuram removens, ut veritas locum obtineret; unde dicitur venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Beda.

Dies azymorum Paschae quartamdecimam primi mensis appellat, quando, fermento abiecto, Pascha, idest agnus, occidi ad vesperam consueverat. Eusebius. Si quis autem dicat: si prima die azymorum discipuli salvatori parant Pascha, ergo et eadem die oportet nos Pascha celebrare: dicemus, hoc non fuisse monitionem, sed historiam facti quod accidit tempore salutiferae passionis. Aliud autem est narrare gesta vetera, et aliud sancire, ac posteris statuta relinquere. Quin etiam salvator non egit Pascha cum Iudaeis, quando agnum immolabant: nam illi quidem hoc egerunt in parasceve, quando passus est dominus; unde non introierunt in atrium Pilati, ut manducarent Pascha: ex quo enim veritati insidiati sunt, verbum veritatis a se expulerunt, non primo die azymorum, quo die debebat immolari Pascha, manducantes solitum sibi Pascha (erant enim erga aliud attentii), sed die sequenti post illam, quae erat azymorum secunda. Dominus vero prima die azymorum, hoc est quinta feria sabbati, Pascha cum discipulis peregit.

Theophylactus. Eadem autem quinta feria mittit duos ex discipulis suis ad parandum Pascha, Petrum scilicet et iohannem, alterum scilicet ut diligentem, alterum ut dilectum; unde sequitur et misit Petrum et iohannem, dicens: euntes parate nobis Pascha, ut manducemus: per omnia manifestans quod usque ad extremum vitae non est

adversatus legi. Mittit autem eos ad alienam domum: nam nulla domus erat ei, neque discipulis suis; alioquin apud aliquem eorum Pascha celebrasset; et ideo subditur at illi dixerunt: ubi vis paremus? Beda. Quasi dicant: non habemus domicilium, non habemus tabernaculum.

Audiant quibus aedificandarum domorum cura est: cognoscant Christum omnium dominum, locum ubi caput reclinaret non habuisse. Chrysostomus. Cum autem ignorarent ad quem mitterentur, signum dedit eis, sicut et Samuel Sauli; unde subditur et dixit ad eos: ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo amphoram aquae portans: sequimini eum in domum in quam intrat.

Ambrosius. Primum maiestatem divinitatis adverte: cum discipulis loquitur, et iam novit quid alibi sit futurum; Deinde dignationem eius intueri: quia non persona divitis aut potentis eligitur, sed pauper ambitur, et angustum hospitium pauperis amplis nobilium aedibus antefertur. Sciebat autem dominus nomen eius, cuius sciebat mysterium et occursum; sed ideo sine nomine designatur, ut ignobilis aestimetur.

Theophylactus. Vel ideo mittit eos ad hominem ignotum, ut ostendat quod passionem voluntarie subiit. Qui enim mentem huius ignoti viri subegit ut eos susciperet, poterat quodcumque voluisset cum Iudaeis tractare. Dicunt autem quidam quod ideo non dixit nomen hominis, ne proditor cognito nomine domum panderet Pharisaeis, qui venientes cepissent eum priusquam coena fieret, et spiritualia mysteria discipulis traderet: sed quibusdam indiciiis in quamdam domum dirigit eos; unde sequitur et dicetis patrifamilias domus: dicit tibi magister: ubi est diversorium ubi Pascha cum discipulis meis manducem? et ipse vobis ostendet coenaculum magnum stratum; et ibi parate.

Glossa. Quibus signis inventis, discipuli sollicite quae mandata eis fuerant, impleverunt; unde sequitur euntes autem invenerunt sicut praedixit illis Jesus, et paraverunt Pascha. Beda.

Hoc Pascha exponens apostolus ait: Pascha nostrum immolatus est Christus; quod quidem Pascha tunc necesse erat occidi, quasi paterno consilio ac definitione sancitum, qui licet die sequenti, hoc est decimaquinta luna sit crucifixus, hac tamen nocte, qua agnus immolabatur a Iudaeis, tentus ac ligatus, immolationis, hoc est passionis suae, sacravit exordium. Theophylactus. Intelligamus autem diem quidem azymorum totam conversationem quae est in luce spiritali, nullam redolentem vetustatem primae praevaricationis Adae, in qua viventes non decet delectari in Christi mysteriis.

Haec autem mysteria Petrus et iohannes parant, idest actio et contemplatio, fervor zeli et mansuetudo pacifica. His autem paratoribus occurrit homo: quia per praedicta reperimus statum hominis qui creatus est ad imaginem Dei: qui portat amphoram aquae, quae significat gratiam spiritus sancti: amphora autem est humilitas cordis: humilibus enim dat gratiam, qui se cognoscunt esse terram et pulverem.

Ambrosius. Vel amphora est mensura perfectior; aqua autem est quae sacramentum Christi esse meruit; quae lavare meruit, non lavari. Beda. Parant autem Pascha ubi aquae infertur amphora; quia tempus adest quo veri Paschae cultoribus typicus de limine auferatur cruor; et ad tollenda crimina vivifici fontis baptisma consecratur.

Origenes super Matth.. Ego autem puto quod homo qui ingredientibus discipulis in civitatem occurrit amphoram aquae portans, erat quidam minister patrifamilias, portans mundatoriam aut potabilem aquam in vase fictili; quem puto esse Moysen, spiritalem doctrinam portantem in corporalibus historiis. Qui autem non consequuntur spiritualiter eum, non celebrant Pascha cum iesu. Ascendamus ergo, ipso domino constituto nobiscum, ad superiorem locum in quo est diversorium, quod demonstratur ab intellectu, qui est in unoquoque homine paterfamilias, discipulis Christi. Haec autem domus superior sit nobis magna, ut capiat Jesum verbum Dei, quod non capitur, nisi a magnis sensu. Et sit domus haec a patrefamilias, idest intellectu, praeparata filio Dei, et sit mundata, nullo modo habens malitiae sordes. Sit etiam domus illius princeps non qualibuscumque cognitum habens nomen: unde mystice dicit secundum matthaeum: ite ad quemdam. Ambrosius.

In superioribus autem magnum habet stratum, ut magnum meritum eius advertas, in quo dominus cum discipulis sublimium virtutum eius delectatione requiesceret.

Origenes super Matth.. Scire autem debemus quoniam qui in epulationibus et sollicitudinibus saecularibus sunt, non ascendunt in domum illam superiorem, et propterea non celebrant cum Jesu Pascha. Post sermones enim discipulorum quibus catechizaverunt patrefamilias, idest intellectum, venit et divinitas coepulans discipulis in domo praedicta.

#4 Lectio 4

Cyrillus. Postquam discipuli Pascha paraverant, agitur de Paschae comestione; unde dicitur et cum facta esset hora, discubuit, et duodecim apostoli cum eo.

Beda. Hora manducandi Paschae designat quartamdecimam diem primi mensis perductam ad vesperam, quintadecima luna iam terris apparente. Theophylactus. Sed qualiter dominus discumbere dicitur, cum Iudaei stantes Pascha manducarent? dicunt ergo, quod cum manducavissent legale Pascha, accubuerunt secundum communem usum, manducantes quosdam alios cibos.

Sequitur et ait illis: desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Cyrillus. Quod ideo dicit, quia discipulus avarus proditionis tempus explorabat; sed ne traderet eum ante festum Paschae, non explicaverat dominus domum, vel virum penes quem Pascha perageret; cuius causam per haec verba ostendit. Theophylactus. Vel dicit desiderio desideravi, quasi dicat: haec ultima mihi coena vobiscum est, propter quod et

amabilis est mihi; sicut et qui peregre profecturi sunt, ultima verba suis dulcius proferunt. Chrysostomus. Vel hoc dicit, quia post illud Pascha crux imminet.

Invenimus autem pluries eum praedicantem suam passionem, et eam cupientem evenire. Beda. Desiderat ergo primo typicum Pascha cum discipulis manducare, et sic passionis suae mundo mysteria declarare.

Eusebius. Vel aliter. Cum dominus novum Pascha celebraret, opportune dixit desiderio desideravi hoc Pascha, idest, novum mysterium novi testamenti, quod tradebat discipulis, quod plures ante eum prophetae et iusti cupiverant; sed et ipse sitiens communem salutem, hoc tradebat mysterium quod toti mundo competeret.

Pascha vero Moysi statutum erat in uno loco, scilicet in ierusalem celebrari: unde non congruebat omnibus gentibus; et ideo non erat desideratum. Epiphanius contra haeres.. Ex hoc ebionitarum dementia de carnis esu redargui poterat, domino manducante Pascha Iudaeorum; unde signanter dixit hoc Pascha, ne quis ad aliud invertere posset.

Beda. Sic ergo dominus legalis Paschae approbator extitit; et hoc ad suae dispensationis figuram docendo pertinuisse, vetat ultra carnaliter exhiberi; unde subdit dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei; idest, nequaquam ultra mosaicum Pascha celebrabo, donec in ecclesia spiritualiter intellectum compleatur: ipsa enim est regnum Dei, secundum illud: regnum Dei intra vos est. Ad vetus autem illud Pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinet etiam illud quod subditur et accepto calice, gratias egit, et dixit: accipite, et dividite inter vos. Ob hoc gratias egit, quia vetera transitura, et ventura fuerant omnia nova. Chrysostomus. Memento ergo cum ad mensam sederis, quod post mensam oportet te orare; atque ideo ventrem impleas sobrie, ne gravatus nequeas genuflectere, ac supplicare Deo. Non igitur post escas ad lectum, sed ad orationem vertamur: evidenter enim hoc Christus significavit, quod post escas non somnus, non cubile, sed oratio, et sacrarum lectio Scripturarum succedere debeat.

Sequitur dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Beda. Potest quidem hoc et simpliciter accipi, quod ab hac hora coenae usque ad tempus resurrectionis, quo in regno Dei erat venturus, vinum bibiturus non esset: postea namque cibum potumque sumpsisse eum testatur Petrus dicens: qui manducavimus et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis. Theophylactus.

Dicitur autem resurrectio regnum Dei, quia mortem exterminavit: unde et David ait: dominus regnavit, decorem indutus est, scilicet formosi amictus, secundum Isaiam, exuta corporis corruptela.

Resurrectione autem adveniente, iterum cum discipulis bibit, ut probaret quod resurrectio non erat phantastica.

Beda. Sed multo consequentius est, ut sicut supra typicum agni esum, sic et potum Paschae neget se gustaturum, donec ostensa gloria regni Dei fides mundi adveniat; ut per duo maxima legis edicta, escam scilicet et potum paschalem, spiritualiter immutata, disceres omnia legis sacramenta ad spiritalem observantiam fuisse transferenda.

#5 Lectio 5

Beda. Finitis Paschae veteris solemnibus, transit ad novum, quod in suae redemptionis memoriam ecclesiam frequentare desiderat, pro carne agni et sanguine, suae carnis sanguinisque sacramentum in panis ac vini figura substituens, sacerdos in aeternum factus secundum ordinem melchisedech; unde dicitur et accepto pane, gratias egit; sicut et de veteribus terminandis gratias egerat, nobis exemplum tribuens in omni boni operis inchoatione et perfectione Deum esse glorificandum.

Sequitur et fregit. Frangit ipse panem quem porrigit, ut ostendat corporis sui fractionem non sine sua sponte futuram.

Et dedit eis dicens: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Gregorius Nyssenus. Panis enim ante consecrationem communis panis est; sed ubi consecratur mysterio, fit et dicitur corpus Christi. Cyrillus.

Nec dubites an hoc verum sit, eo manifeste dicente hoc est corpus meum; sed potius suscipe verba salvatoris in fide.

Cum enim sit veritas, non mentitur. Insaniunt igitur dicentes mysticam benedictionem a sanctificatione cessare, si quae reliquiae remanserint eius in diem subsequentem: non enim mutabitur sacrosanctum corpus Christi; sed virtus benedictionis, et vivificativa gratia iugis in eo est. Virtus enim vivificativa Dei patris unigenitum verbum est, quod caro factum est, non desinens esse verbum, sed efficiens carnem vivificativam. Si enim in aliquo liquore modicum panis immiseris, reperies hunc imbibitum qualitate illius. Igitur vivificativum Dei verbum uniens seipsum propriae carni, fecit eam vivificativam.

Numquid ergo et quoniam in nobis vita Dei est, Dei verbo existente in nobis, vivificativum erit nostrum corpus? sed aliud est secundum participationis habitudinem nos habere in nobis Dei filium; aliud ipsum fuisse factum carnem, idest corpus sumptum ex alma virgine proprium corpus effecisse. Decebat ergo eum nostris quodammodo uniri corporibus per sacram eius carnem et pretiosum sanguinem, quae accipimus in benedictionem vivificativam in pane et vino. Ne enim horreremus carnem et sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblatis vim vitae convertens ea in veritatem propriae carnis, ut corpus vitae quasi quoddam semen vivificativum inveniatur in nobis; unde subditur hoc facite in meam commemorationem. Chrysostomus super iohannem. Hoc fecit Christus ducens nos ad maius amicitiae foedus, suamque caritatem declarans erga nos, praestans se non solum videri desiderantibus, sed et palpare, et comedere,

et amplecti, et totum affectum explere. Igitur ut leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles facti diabolo.

Basilius. Disce autem quo pacto decet edere corpus Christi, in memoriam scilicet obedientiae Christi usque ad mortem; ut qui vivunt, non amplius in se vivant, sed in eo qui pro eis mortuus est et resurrexit.

Theophylactus. Duos autem calices Lucas commemorat; de altero quidem supra dixit: accipite et dividite inter vos; quem dicit aliquis esse typum veteris testamenti: alterum vero post panis fractionem et distributionem ipse partitur discipulis; unde subditur similiter et calicem postquam coenavit. Beda. Subauditur dedit eis, ut sit plena constructio.

Augustinus de cons. Evang.. Vel quod Lucas bis de calice commemoravit, prius antequam panem daret, inde postquam panem dedit: illud quod superius dixit praeoccupavit, ut solet; illud vero quod ordine suo posuit, non commemoraverat superius. Utrumque autem coniunctum eadem sententiam facit quae illorum est, scilicet matthaei et marci. Theophylactus.

Nominat autem dominus hunc calicem novi testamenti; unde sequitur dicens: hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur: significans novum testamentum in suo sanguine exordium sumere: nam in veteri testamento sanguis animalium affuit cum data fuit lex; nunc vero sanguis verbi Dei significat nobis novum testamentum.

Cum autem dicit pro vobis, non significat pro solis apostolis corpus Christi datum et sanguinem effusum fuisse; sed causa totius humanae naturae. Et vetus quidem Pascha ad removendam servitutem Aegypti fiebat, sanguis autem agni ad primogenitorum custodiam: novum vero Pascha ad peccatorum remissionem, sanguis autem Christi ad conservationem eorum qui dedicati sunt Deo. Chrysostomus. Hic enim sanguis operatur in nobis imaginem regiam, nobilitatem animae non permittit marcescere, protinus irrigans animam, magnamque inspirans virtutem. Hic sanguis fugat Daemones, advocat Angelos et dominum Angelorum. Hic sanguis effusus lavit orbem, et adibile fecit caelum. Huius participes sanguinis, sunt supernis virtutibus amicti, regio pallio, magis autem ipso rege induti. Et sicut si mundus accesseris, salubriter accessisti; sic si imbutus conscientia prava, damnose accedis in poenam et supplicia. Nam si qui imperatoriam coinquant purpuram, pari poena plectuntur cum eis qui divellunt; absurdum non est si et qui obscoena mente corpus Christi recipiunt, pari poena plectuntur cum his qui illud clavis transfoderunt.

Beda.

Quia vero panis confirmat, vinum vero sanguinem operatur in carne; hoc ad corpus Christi, illud refertur ad sanguinem.

Verum, quia et nos in Christo et in nobis Christum manere oportet, vinum dominici calicis aqua miscetur; teste enim iohanne: aquae multae populi sunt. Theophylactus. Primo autem datur panis, secundario calix: prior enim est in spiritualibus laboriosus actus velut panis, non solum quia in vultus sudore laboratur, sed etiam quia dum comeditur, non est facilis ad glutendum; Deinde post labores sequitur exultatio divinae gratiae, quae est calix. Beda. Ideo autem tunc coenati communicarunt apostoli, quia necesse erat Pascha typicum ante consummari, et sic ad veri Paschae sacramenta transiri; nunc autem in honorem tanti sacramenti placuit magistris ecclesiae, prius nos spiritualibus epulis refici, ac Deinde terrenis. Graecus. Totum autem corpus et sanguinem domini suscipit communicans, etiam si mysteriorum partem accipiat. Sicut enim unum sigillum diversis totam suam figuram impartitur, et integrum manet post distributionem, et sicut una vox penetrat ad multorum auditus; sic nulli dubium sit, corpus et sanguinem domini totum in omnibus reperiri.

Fractio autem panis venerandi passionem significat.

#6 Lectio 6

Augustinus de cons. Evang.. Cum tradidisset dominus discipulis calicem, rursus de traditore suo locutus est, dicens verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Theophylactus.

Quod dixit, non solum ut ostendat se scire futura, sed etiam ut ostendat nobis propriam bonitatem, secundum quam non praetermisit quin prosequeretur ea quae spectabant ad Deum: dat enim nobis exemplum ut usque ad finem satagamus lucrari peccatores: et ut ostendat proditoris nequitiam, qui et conviva fieri non erubuit. Chrysostomus. Et particeps existens mysteriorum, conversus non est: fit enim scelus eius utique immanius, tum quia tali proposito imbutus adiit mysteria, tum quia adiens melior factus non fuit nec metu, nec beneficio, nec honore.

Beda. Et tamen non designat specialiter, manifestius correptus impudentior fieret.

Mittit autem crimen in numero, ut agat conscius poenitentiam. Praedicat autem et poenam, ut quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia; unde sequitur et quidem filius hominis, secundum quod definitum est, vadit. Chrysostomus.

Sed quia Iudas ea quae sunt scripta, prava intentione agebat, ne quis putet eum innoxium tamquam dispensationis ministrum, subdit verumtamen vae homini illi per quem tradetur. Beda. Sed et vae homini illi qui ad mensam domini indignus accedens in exemplum Iudae filium hominis tradit, non quidem Iudaeis, sed peccatoribus membris suis. Et quamvis scirent undecim apostoli quod nihil contra dominum cogitarent; quia

tamen plus credunt magistro quam sibi timentes fragilitatem suam, quaerunt de peccato, cuius conscientiam non habebant; sequitur enim et ipsi coeperunt quaerere inter se quis esset ex eis qui hoc facturus esset. Basilius. Sicut enim in corporalibus passionibus sunt multae quas non sentiunt patientes, porro magis adhibent fidem coniecturae medicorum quam propriam insensibilitatem attendant; sic et in animae passionibus si quis in se peccatum non sentiat, credere tamen debet his qui plus possunt cognoscere sua peccata.

#7 Lectio 7

Theophylactus. Cum inter se quaerent quis esset dominum traditurus, consequens erat ad invicem sibi dicere: tu proditorus es; et ex hoc coacti sunt dicere: ego potior, ego maior, et similia; unde dicitur: facta est autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior.

Graecus. Vel haec contentio videtur habuisse motivum, quod cum dominus ab hominibus transmigraret, oportebat aliquem eorum fieri aliorum principem, quasi domini vicem gerentem. Beda. Sicut autem boni in Scripturis exempla patrum, quibus proficiant et humiliantur, requirunt; sic reprobi, si quid forte in electis reprehensibile repererint, quasi suas ex eo nequitas obtecturi, libenter solent amplecti.

Ideo multi ardentius legunt quod facta est contentio inter discipulos Christi.

Ambrosius. Si enim contendebant apostoli, non excusationi obtenditur, sed cautioni proponitur. Caveamus ergo ne in perditionem aliqua inter nos de praelatione possit esse contentio. Beda. Potius autem videamus, non quid carnales adhuc discipuli gesserint, sed quid iusserit spiritalis magister; sequitur enim dixit autem eis: reges gentium dominantur eorum. Chrysostomus.

Gentilium meminit, ut ex hoc rem vituperandam ostendat: gentilium enim est ambire primatum. Cyrillus. Sed et blandi sermones eis offeruntur a subditis; unde sequitur et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Sed illi quidem quasi extorres a sacris legibus, huiusmodi subiacent morbis; vestrum autem culmen est in humilitate; unde sequitur vos autem non sic; sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor. Basilius. Non ergo extollat praesidentem dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Illud autem noverit quod humilitas vera ministerium plurium est. Sicut enim qui pluribus ministrat vulneratis, et abstergit cuiuslibet vulneris saniem, non sumit ministerium in causam elationis; sic multo magis cui commissae sunt curae fraternalium languorum, ut omnium minister redditurus pro omnibus rationem, cogitare debet, et esse sollicitus; et sic qui maior est, fiat sicut minor. Decet autem et corporale obsequium ab his qui praesident offerri, exemplo domini lavantis pedes discipulorum; unde sequitur et qui praecessor est, sicut ministrator.

Non est autem timendum ne in subdito solvatur humilitatis propositum dum ei a maiori servitur, sed imitatione panditur humilitas. Ambrosius. Contuendum est autem, quia non omnis honorificentiae studio humilitas definitur: potes enim deferre alicui propter saeculi gratiam, potentiae metum, utilitatisque contuitum: tua aedificatio quaeritur, non alterius honor; et ideo una datur omnibus forma sententiae, ut non de praelatione iactantia sit, sed de humilitate contentio.

Beda. In hac tamen forma a domino tradita maiores non minima discretionem opus habent; ne scilicet, ad instar regum gentium, dominari subiectis, seque ab eis gaudeant laudibus attolli: et tamen contra delinquentium vitia per zelum iustitiae sint erecti. Ad verba autem exhortationis, suimet adiungit exemplum; unde sequitur nam quis maior est: qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Chrysostomus.

Quasi dicat: non putes discipulum tui egere, te vero non illius: ego enim, qui nullo egeo, quo universa egent caelestia et terrestria, ad ministerialem gradum condescendi.

Theophylactus. Ostendit autem se ministrantem eis, cum panem et calicem distribuit, cuius ministerii mentionem facit, rememorans eos quod si de eodem pane comederunt et de eodem calice biberunt, si ipse Christus omnibus ministravit, unum debent omnes sentire. Beda.

Vel loquitur de ministerio quo secundum iohannem eorum pedes lavit dominus et magister: quamvis etiam verbo ministrandi possint omnia quae in carne gessit intelligi; sed et suum sanguinem se pro nobis effundere ministrando significat.

#8 Lectio 8

Theophylactus. Sicut dominus proditori praenuntiaverat vae, sic discipulis remanentibus e contrario bona praenuntiat, dicens vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Beda. Non enim inchoatio patientis, sed perseverantia, caelestis regni gloria donatur: quia perseverantiam, quae constantia, seu fortitudo mentis vocatur, dicimus esse cunctarum columnam virtutum. Filius ergo Dei secum permanentes in tentationibus aeternum ducit ad regnum. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus; unde sequitur et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum. Ambrosius.

Regnum Dei non est de hoc mundo. Non autem aequalitas ad dominum, sed similitudinis aemulatio est: solus enim Christus plena imago Dei est, propter expressam in se paternae claritudinis unitatem; iustus autem homo ad imaginem Dei est, si propter imitandam divinae conversationis similitudinem, mundum hunc Dei cognitione contemnat: unde et corpus Christi edimus, ut vitae aeternae possimus esse participes; propter quod sequitur ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. Non enim victus et potus vobis praemii loco spondetur; sed

communicatio gratiae caelestis et vitae. Beda. Vel mensa proposita omnibus sanctis ad fruendum, caelestis est gloria vitae; qua, qui esuriunt et sitiunt iustitiam, saturabuntur, fruendo desiderato gaudio veri boni. Theophylactus.

Non autem hoc dixit quasi futuris illis corporalibus escis, et quasi regno suo sensibili futuro: erit enim illic angelica conversatio, sicut sadducaeis praedixit.

Sed et Paulus dicit non esse regnum Dei escam et potum.

Cyrillus. Sed ex his quae sunt apud nos, spiritualia designat: nam praerogativa quadam funguntur apud reges terrenos qui eis quasi convivae considerant.

Ex humano ergo iudicio ostendit qui apud eum in primis honoribus statuentur. Beda.

Haec est enim immutatio dexterarum excelsi, ut qui nunc humiles gaudent ministrare conservis, tunc super domini mensam sublimes, vitae perpetuae dapibus alantur; et qui hic in tentationibus iniuste iudicati, cum domino permanent, illic cum eo super tentatores suos iusti iudices veniant; unde sequitur et sedeatis super thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Theophylactus.

Hoc est, condemnantes ex duodecim tribus infideles. Ambrosius. Non autem duodecim throni tamquam aliqua corporalis sunt receptacula sessionis; sed quia secundum divinam similitudinem iudicat Christus cognitione cordium, non interrogatione factorum, virtutem remunerans, impietatem condemnans; ita apostoli in iudicium spirituale formantur remuneratione fidei, execratione perfidiae, virtute errorem redarguentes, sacrilegos odio persequentes. Chrysostomus. Numquid autem illic sedebit et Iudas? sed considera, quod lex est data a Deo per ieremiam: si quid boni promisero, si censearis indignus, mulctabo te. Et ideo loquens cum discipulis, non simpliciter promisit, sed addidit qui permansistis mecum in tentationibus. Beda. Ab eius ergo sublimitate promissi Iudas excipitur: nam et antequam haec dominus diceret, exisse credendus est: excipiuntur et illi quicumque, auditis incomprehensibilis sacramenti verbis, abierunt retro.

#9 Lectio 9

Beda. Ne gloriarentur undecim apostoli, et suis viribus tribuerent quod soli pene inter tot millia Iudaeorum dicerentur in tentationibus permansisse cum domino, ostendit, eos si non iuvantis se domini essent opitulatione protecti, eadem procella cum ceteris potuisse conteri; unde sequitur ait autem dominus simoni: simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; idest, expetivit vos tentare, et, velut qui triticum purgat, ventilando concutere: in quo docet nullius fidem a diabolo, nisi Deo permittente tentari.

Theophylactus. Hoc autem Petro dixit, eo quod fortior aliis erat, et superbire poterat in his quae promissa erant a Christo. Cyrillus. Vel ut ostendat quod homines nihil existentes, quantum pertinet ad humanam naturam et lubricum mentis nostrae, non decet ut praeesse ceteris velint; et ideo omissis ceteris, venit ad Petrum ceteris praelatum; unde sequitur ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Chrysostomus. Non autem dixit ego permisi, sed oravi: humiliter enim loquitur tendens ad passionem, ut humilitatem demonstraret; nam qui non deprecatione, sed imperio dixerat: super hanc petram aedificabo ecclesiam meam; et: tibi dabo claves regni caelorum; quomodo opus habebat oratione, ut concitatum unius hominis animam coaceret? non autem dixit: rogavi, ut non neges, sed ne deseras fidem. Theophylactus. Nam et si paululum agitandus sis, habes tamen reconditum semen fidei: quamvis Deiecerit folia spiritus tentatoris, viget tamen radix. Petit ergo Satanas te laedere tamquam invidens tibi de mea dilectione; sed quamvis egomet pro te sim deprecatus, tu tamen delinques; unde sequitur et tu aliquando conversus confirma fratres tuos; quasi dicat: postquam me negato ploraveris, ac poenitueris, corrobora ceteros; cum te principem apostolorum deputaverim: hoc enim decet te qui mecum robur es et petra ecclesiae. Hoc autem intelligendum est non solum de apostolis qui tunc erant, ut roborarentur a Petro; sed et de omnibus qui usque ad finem mundi futuri sunt fidelibus: ne scilicet aliquis credentium diffidat, videns eum qui, cum esset apostolus, denegavit, ac iterum per poenitentiam obtinuit praerogativam, ut esset antistes mundi. Admirare igitur exuberantiam divinae patientiae: ne diffidere discipulum faceret, nondum patrato crimine largitus est veniam, ac iterum ipsum in apostolico gradu restituit, dicens confirma fratres tuos. Beda. Quasi dicat: sicut ego tuam fidem ne deficiat orando protegi, ita tu infirmiores fratres, ne de venia desperent, confortare memento. Ambrosius. Cave ergo iactantiam, cave saeculum. Ille iubetur confirmare fratres suos qui dixit: omnia reliquimus, et secuti sumus te.

Beda. Quia vero se dominus dixerat pro fide Petri rogasse, conscius ille praesentis affectus, fideique ferventis, sed futuri casus nescius, non credit se ullatenus ab eo posse deficere; unde sequitur qui dixit ei: domine, tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire. Theophylactus.

Prae nimia quidem dilectione flammescit et impossibilia sibi pollicetur. Decebat autem, audito semel a veritate quod tentandus esset, non amplius contendere.

Sed dominus videns eum praesumptuose loquentem, promittit tentationis speciem, scilicet quod negaturus esset; unde sequitur et ille dixit: dico tibi, Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.

Ambrosius. Petrus quidem, etsi spiritu promptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu, denuntiatur dominum negaturus: neque enim poterat divinae constantiam intentionis aequare. Passio domini aemulos habet, pares non habet. Theophylactus.

Hinc autem magnam doctrinam haurimus: quod non sufficit humanum propositum absque divino subsidio. Petrus enim, quamvis fervens esset, derelictus tamen a Deo, supplantatus fuit ab hoste. Beda. Sciendum autem, quod Deo permittente, timorati lapsum patiuntur quandoque ad fastus praecedentis remedium. Sed quamvis idem videatur esse delictum timorati et aliorum, refert non modicum: nam timoratus ex quibusdam insidiis et pene prout noluit, peccavit; alii vero nullam gerendo curam neque sui, neque Dei, peccant, non distinguentes inter peccare et agere virtuose.

Unde reor et iussionis modum in eis debere fore diversum: nam timoratus quodam iuvamine indigens, circa eandem rem erga quam peccavit, iussa debet perferre; alii vero cum totum bonum animae destruxerint, affligi et moneri, et praeceptis subici debent, quousque ratum sit illis Deum iustum iudicem esse, et contremiscant.

Augustinus de cons. Evang..

Hoc autem quod hic dicitur de Petri negatione praedicta, omnes quidem evangelistae commemorant; sed non omnes ex una eademque occasione sermonis ad eam commemorandam veniunt: nam matthaeus et marcus eam subnectunt postea quam dominus egressus est ex illa domo ubi manducaverant Pascha; Lucas vero et iohannes antequam inde esset egressus. Sed facile possemus intelligere aut illos duos ea recapitulando posuisse, aut istos praeoccupando; nisi magis moveret quod tam diversa non tantum verba, sed etiam sententias domini praemittunt, quibus permotus Petrus illam praesumptionem praeferret, vel pro domino vel cum domino moriendi, ut magis cogant intelligi, ter eum expressisse praesumptionem suam diversis locis sermonis Christi, et ter illi a domino responsum, quod eum ante galli cantum ter esset negaturus.

#10 Lectio 10

Cyrillus. Praedixerat autem dominus Petro quod eum esset negaturus, tempore scilicet suae captionis; sed quia semel facta est mentio de captione eius, consequenter nuntiat supervenientem contra Iudaeos conflictum; unde dicitur et dixit eis: quando misi vos sine sacco, et pera, et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? miserat enim salvator sanctos apostolos praedicare civitatibus et oppidis regnum caelorum, praecipiens ut euntes nullius corporalium curam gererent, sed in eo totam spem vivendi reponerent. Chrysostomus.

Sicut autem qui docent natate, circa principium quidem manus suas supponentes, attentius sustentant suos discipulos, postea vero plerumque manum abstrahentes iubent ut sibi opitulentur, quinimmo et paululum emergi permittunt; ita et Christus fecit discipulis. In exordiis quidem praesto in cunctis eis aderat, parans eis uberrime affluentiam omnium; unde sequitur at illi dixerunt: nihil. At ubi oportebat et proprias vires ostendere, subtraxit eis aliquantulum gratiam, iubens eis ex se nonnulla peragere; unde sequitur dixit ergo eis: sed nunc qui habet sacculum, quo scilicet portatur pecunia, tollat similiter et peram, qua scilicet portantur cibaria.

Et quidem quando nec calceamenta, nec zonam habebant, nec baculum, nec aes, nullius passi sunt penuriam; ut autem marsupium concessit eis, et peram, esurire videntur, et sitire, et nuditatem pati; ac si eis diceret: hactenus cuncta vobis uberrime affluebant; nunc autem volo vos et inopiam experiri: ideoque non addico necessitati pristinae legis, sed mando et loculum habere et peram. Poterat autem et Deus usque in finem eos in tanta constituere copia; sed noluit ob multas causas: primo quidem ut nihil sibi tribuerent, sed recognoscerent totum emanasse divinitus; secundo ut moderari sibi sciant; tertio ne maiora de se opinentur. Horum igitur causa permittens eos incurrere multa inopinatum, relaxavit prioris legis rigorem, ne gravis et intolerabilis fieret eis vita. Beda.

Non enim eadem vivendi regula persecutionis qua pacis tempore discipulos informat. Missis quidem discipulis ad praedicandum, ne quid tollerent in via, praecepit, ordinans scilicet ut qui evangelium nuntiat, de evangelio vivat. Instante vero mortis articulo, et tota illa gente pastorem simul et gregem persequente, congruam tempori regulam decernit, permittens ut tollant victui necessaria, donec, sopita insania persecutorum, tempus evangelizandi redeat: ubi nobis quoque dat exemplum, iusta nonnunquam causa instante, quaedam de nostri propositi rigore posse sine culpa intermitteri.

Augustinus contra faustum.

Nulla ergo inconstantia praecipientis, sed ratione dispensantis, pro temporum diversitate praecepta, vel consilia, vel permissa mutantur. Ambrosius. Qui autem ferire prohibet, cur emere gladium iubet, nisi forte ut sit parata defensio, non ultio necessaria, et videatur potuisse vindicari, sed noluisse? unde sequitur et qui non habet, scilicet sacculum, vendat tunicam suam, et emat gladium. Chrysostomus.

Quid est hoc? qui dixerat: si quis te percusserit in dextera gena, vertas ei et aliam; nunc armat discipulos, et solo gladio: nam si penitus armare decebat, non solum oportebat gladium possidere, sed et scuta et galeas. Sed et si mille huiusmodi possiderent arma, pro tot insultibus et insidiis populorum, tyrannorum, urbium, nationum, qualiter undecim comparerent, et ex solo aspectu agminum non contremiscerent, nutriti in stagnis et fluviis? non ergo putemus eum iussisse ut gladios possiderent; sed per gladios innuit imminentes insidias Iudaeorum; unde sequitur dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est oportet impleri in me: et cum iniquis deputatus est. Theophylactus. Cum enim ipsi inter se supra de praerogativis contenderint: non est, inquit, tempus praerogativarum, immo periculorum et caedium: nam ego magister vester ducor ad mortem non honorabilem, cum impiis deputandus; etenim ea quae sunt de me, scilicet praedicta, finem habent, idest impletionem.

Volens ergo violentum insultum innuere, meminit gladii: nec prorsus revelavit, ne tangerentur acedia; nec prorsus obtulit, ne repentinis aggressibus fluctuarent; sed postea recolentes mirarentur quomodo se ipsum pretium exhibuit passioni pro salute humana. Basilus. Vel dominus non iubet portare marsupium et peram et emere gladium; sed praedicat futurum, quod scilicet apostoli obliti temporis passionis, donorum et legis domini, auderent sumere gladios: saepius enim Scriptura utitur imperativa sermonis specie loco prophetiae.

In pluribus tamen libris non invenitur accipiat, tollat, vel emat; sed tollet et emet. Theophylactus. Vel per hoc praenuntiat eis quod incurrerent famem et sitim, quod innuit per peram; et adversitates nonnullas, quod innuit per gladium.

Vel aliter. Quod dominus dicit qui habet sacculum, tollat similiter et peram, videtur sermo ad discipulos fieri; sed revera respicit quamlibet Iudaei personam; quasi dicat: si quis Iudaeorum abundat facultatibus, congestis omnibus fugiat; si autem quis ultima oppressus penuria colit regionem, hic etiam amictum vendat et gladium emat: invadet enim eos intolerabilis impetus pugnae, ut nihil ad resistendum sufficiat. Deinde pandit horum malorum causam: quia scilicet passus est poenam profanis debitam, cum latronibus crucifixus. Et cum ad hoc perventum fuerit, sumet finem verbum dispensationis; persecutoribus autem accident quae a prophetis sunt praedicta. Haec igitur dominus praedixit de futuris regioni Iudaeorum; sed discipuli non intelligebant profunditatem dicatorum, putantes ob futurum proditoris insultum gladiis opus esse; unde sequitur at illi dixerunt: domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: satis est.

Chrysostomus. Et quidem si humano eos volebat uti auxilio, nec centum sufficerent gladii; quod si nolebat eos uti humano subsidio, etiam duo supervacui sunt. Theophylactus.

Noluit ergo dominus eos reprehendere quasi non intelligentes; sed dicens satis est, eos dimisit.

Quidam autem dicunt, dominum ironice dixisse satis est; quasi dicat: ex quo duo sunt gladii, sufficiant nobis ad tantam multitudinem quanta nos debet invadere.

Beda. Vel duo gladii sufficiunt ad testimonium sponte passi salvatoris: unus qui et apostolis audaciam pro domino certandi et domino virtutem medicandi doceret inesse; alter qui nequaquam vagina exemptus, ostenderet eos nec totum quod potuere pro eius facere defensione permissos. Ambrosius. Vel quia lex referre non vetat, fortasse Petro duos gladios offerenti satis esse dicit, quasi licuerit usque ad evangelium; ut sit in lege aequitatis eruditio, in evangelio bonitatis perfectio.

Est etiam gladius spiritualis ut vendas patrimonium, et emas verbum quo mentis penetralia vestiuntur. Est etiam gladius passionis ut exuas corpus, et immolatae carnis exuviis ematur tibi sacra corona martyrii. Movet adhuc quod duos gladios discipuli protulerunt: ne forte unum novi, unum veteris testamenti sit, quibus adversus diaboli armamur insidias. Deinde dicit dominus satis est, quasi nil desit ei quem utriusque testamenti doctrina munierit.

#11 Lectio 11

Beda. Tradendus a discipulo dominus consueti secessus locum, quo facillime reperiri possit, adit; unde sequitur et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliveti. Cyrillus. De die namque conversabatur hierosolymis, obscura vero nocte succedente in montem olivarum cum suis conversabatur discipulis; unde subditur secuti sunt autem illum et discipuli.

Beda. Pulchre autem sui corporis mysteriis imbutos in montem olivarum discipulos educit, ut omnes in morte sua baptizatos sancti spiritus charismate confirmandos esse designet. Theophylactus. Post coenam autem nequaquam inertia, et iocus, et somnus occupant dominum; sed oratio et doctrina; unde sequitur et cum pervenisset ad locum, dixit illis: orate ne intretis in tentationem. Beda. Impossibile quidem est humanam animam non tentari; unde non ait: orate ne tentemini; sed orate ne intretis in tentationem; hoc est ne tentatio vos superet ultima. Cyrillus.

Sed ne solis verbis eis prodesset, procedens paululum orabat; unde sequitur et ipse avulsus est ab eis quantum iactus est lapidis. Ubique invenies eum semotum orantem, ut discas quod animo attento et corde quieto colloquendum est cum Deo sublimi. Non autem quasi egens alieni suffragii precibus insistebat qui est omnipotentissima virtus patris; sed ut discamus non esse in tentationibus dormitandum, sed magis orationibus insistendum.

Beda. Solus etiam orat pro omnibus qui solus erat passurus pro omnibus, significans tantum orationem suam quantum et passionem a nostra distare. Augustinus de quaest. Evang.. Avulsus est autem ab eis quantum iactus est lapidis, tamquam typice admonerit ut in eum dirigerent lapidem: idest, usque ad ipsum perducerent intentionem legis, quae scripta erat in lapide.

Gregorius Nyssenus. Quid autem sibi vult flexus genuum, de quo dicitur et positus genibus orabat? humanus quidem usus est pronos terrae supplicare maioribus, facto ostendentes fortiores esse qui rogantur. Palam est autem humanam naturam nihil habere Deo condignum: et ideo honorifica signa quae invicem exhibemus, fatentes nos humiliores esse respectu excellentiae proximi, transumpsimus ad obsequia incomparabilis naturae: unde ille qui nostros languores portavit, ac pro nobis intercessit, per hominem quem sumpsit genuflectit orando, sanciens non esse superbiendum orationis tempore, sed per omnia humilitati conformandum: quia Deus superbis resistit, dat autem humilibus gratiam.

Chrysostomus. Quaelibet autem ars verbis et operibus ostenditur ab eo qui docet. Quia ergo dominus venerat docturus nos quamlibet virtutem, ob hoc eadem dicit et facit: unde, quia iusserat verbis orare ne intrarent in tentationem, hoc etiam opere docet; sequitur enim dicens: pater, si vis, transfer calicem istum a me. Non dicit si vis, quasi ignorans an patri placeret: neque enim magis ardua cognitio est cognitione paternae substantiae, quam ipse solus perspicaciter novit, secundum illud: sicut novit me pater, et ego novi patrem; neque hoc dicit quasi respiciens passionem: qui enim comminatus est discipulo volenti eius passionem impedire, ut Satanam eum vocaret post multa praeconia, qualiter crucifigi nolebat? cur igitur ita dictum est, consideres. Quantum erat audire quod Deus ineffabilis, qui quemlibet intellectum transcendit, voluit uterum subire virgineum, lac sugere, et humana quaeque pati. Quoniam ergo fere incredibile erat quod erat futurum, primo quidem misit prophetas hoc nuntiantes, postea ipse indutus carne veniens, ut non phantasma putaretur, permittit carnem ferre naturales defectus, esurire, sitire et dormire, laborare, affici et anxari; ob hoc et recusat mortem, veram humanitatem demonstrans.

Ambrosius. Dicit ergo si vis, transfer a me calicem istum; quasi homo mortem recusans, quasi Deus sententiam suam servans. Beda. Vel transferri a se calicem postulat, non quidem timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatum; unde et signanter non dicit transfer a me calicem, sed calicem istum, hoc est populi Iudaeorum, qui excusationem ignorantiae habere non potest, qui me quotidie vaticinatur.

Dionysius Alexandrinus. Vel quod dicit transfer calicem istum a me, non est hoc: non adveniat mihi; nisi enim advenerit, transferri non potest. Igitur ut sensit iam praesentem, coepit affici et tristari, et quasi iam propinquante eo dicit transfer calicem hunc. Sicut enim quod praeterit, nec intactum est, nec permanens; sic et salvator leviter invadentem tentationem flagitat pelli; et hoc est non intrare in tentationem, quod consulit esse orandum. Perfectissimus autem modus tentationes evitandi manifestatur cum dicitur verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat. Deus enim inexpertus est malorum.

Vult autem nobis bona largiri supra id quod petimus vel intelligimus. Ergo perfectam voluntatem patris, quam ipse noverat, petit sortiri effectum, quae eadem est et sua secundum Deitatem. Renuit autem impleri humanam voluntatem, quam dicit suam, paterna voluntate minorem.

Athanasius. Geminum enim hic velle ostendit: alterum quidem humanum, quod est carnis; alterum vero divinum: humanitas enim ob carnis fragilitatem recusat passionem: sed divinus eius affectus affectanter eam subiit, eo quod non esset possibile eum detineri a morte. Gregorius Nyssenus. Apollinaris autem asserit quod Christus non habuit secundum terrenam naturam propriam voluntatem; sed solum in Christo est voluntas Dei, qui de caelo descendit. Dicat ergo: quam voluntatem vult dominus nequaquam evenire? neque enim Deitas aufert propriam voluntatem. Beda. Appropinquans etiam passioni salvator, infirmantium in se vocem sumpsit, ut cum hoc imminet quod fieri nolumus, sic per infirmitatem petamus ut non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus ut voluntas conditoris nostri, etiam contra nostram voluntatem, fiat.

#12 Lectio 12

Theophylactus. Ut nobis innotesceret orationis virtus, quatenus eam in adversis praeponamus, orans dominus ab Angelo confortatur; unde dicitur apparuit autem illi Angelus de caelo confortans eum.

Beda. Alibi legimus quia Angeli accesserunt et ministrabant ei. In documento ergo utriusque naturae, Angeli et ei ministrasse, et eum confortasse dicuntur.

Creator enim creaturae suae non eguit praesidio; sed homo factus, sicut propter nos tristis est, ita propter nos confortatur. Theophylactus. Quidam autem dicunt quoniam apparuit ei Angelus glorificans eum, et dicens: domine, tua est virtus: tu namque potes contra mortem et infernum genus humanum liberare.

Chrysostomus. Et quia non phantastice, sed vere nostram carnem suscepit; ut approbet dispensationis veritatem, et oppilet haereticorum ora, quaeque humana sustinet; sequitur enim et factus in agonia prolixius orabat.

Ambrosius. Horrent plerique hoc loco, qui tristitiam salvatoris ad argumentum inolitae potius a principio quam susceptae ad tempus infirmitatis inclinant.

Ego autem non solum excusandum non puto, sed nusquam magis pietatem eius maiestatemque demiror: minus enim contulerat mihi, nisi meum suscepisset affectum: susceptum enim tristitiam meam ut mihi suam laetitiam largiretur.

Confidenter tristitiam nomino, quia crucem praedico. Debuit ergo dolorem suscipere, ut vinceret. Neque enim habent fortitudinis laudem qui stuporem magis vulnerum tulerint quam dolorem. Nos ergo voluit erudire, quemadmodum mortem, et quod est amplius, futurae mortis moestitiam vinceremus. Doles ergo, domine, non mea, sed tua vulnera. Infirmatus est enim propter delicta nostra: et fortasse tristis est ideo quia post Adae lapsum, tali transitu nobis erat ex hoc saeculo recedendum ut mori esset necesse. Nec illud distat a vero; sed tristis erat pro persecutoribus suis quos sciebat immanis sacrilegii poenas duros. Gregorius Moralium.

Appropinquante etiam morte, nostrae mentis in se certamen expressit, qui vim quamdam terroris ac formidinis patimur, cum per solutionem carnis aeterno iudicio propinquamus; nec immerito, quoniam anima post pusillum hoc invenit quod in aeternum mutare non possit.

Theophylactus. Quod autem humanae naturae foret praemissa oratio, non autem divinae, ut dicunt Ariani, patet etiam ex eo quod subdit; sequitur enim et factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Beda.

Nemo sudorem hunc infirmitati deputet, quia contra naturam est sudare sanguinem; sed potius intelligat, per hoc nobis declaratum quod effectum iam suae precis obtineret, ut scilicet fidem discipulorum, quam terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret.

Prosper in libro sententiarum Augustini.

Orans etiam cum sudore sanguineo dominus significabat de corpore suo toto, quod est ecclesia, manatura martyria. Theophylactus. Vel hoc proverbialiter dicitur de eo qui vehementer sudavit, quod sudavit sanguinem. Volens igitur evangelista innuere, quod grossis sudorum guttis madebat, sumit guttas sanguinis ad exemplum. Post hoc autem inveniens discipulos dormientes prae tristitia, improperat eis, simul admonens ut orarent; sequitur enim et cum surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes prae tristitia. Chrysostomus.

Erat enim intempestum noctis, et discipulorum oculi prae angustia premebantur, et erat somnus non torporis, sed moeroris. Augustinus de cons. Evang..

Non autem expressit hic Lucas quota oratione dominus ad discipulos venerit; nihil tamen hoc matthaeo et marco repugnant. Beda. Demonstrat autem dominus consequenter quia pro discipulis oraverit, quos monet orationum suarum vigilando et orando existere participes; sequitur enim et ait illis: quid dormitis? surgite et orate, ne intretis in tentationem.

Theophylactus. Hoc est, ne a tentatione superentur: hoc enim est non induci in tentationem, non demergi ab ea.

Vel simpliciter nos iubet orare, ut tranquilla sit nostra vita, nec immergamur in aliquod molestorum. Diabolicum enim est et superbum, quemquam se in tentationem praecipitare; unde et Iacobus non dixit: incite vos in tentationes, sed: cum incideritis, omne gaudium aestimate, de invito voluntarium facientes.

#13 Lectio 13

Glossa. Praemissa oratione Christi, subicitur de eius prodicione, qua a discipulo proditur; dicitur enim adhuc eo loquente, ecce turba, et qui vocabatur Iudas, unus de duodecim, antecedebat eos. Cyrillus.

Dicit autem qui vocabatur Iudas, quasi nomen eius habens exosum; addit autem unus de duodecim, ad significantiam nequitiae proditoris: nam qui honoratus fuerat aequae apostolis, factus est occisionis causa in Christum. Chrysostomus. Sicut enim insanabilia vulnera nec austeris medicamentis obediunt nec demulcentibus, sic anima, ubi semel est captivata, et seipsam dederit cuicumque peccato, nullum emolumentum ex admonitionibus consequetur; quod et Iudae accidit a prodicione non cessanti, quamvis omni modo doctrinae esset a Christo cohibitus; unde sequitur et appropinquavit iesu, ut oscularetur eum. Cyrillus. Immemor enim gloriae Christi, putavit forsitan posse latenter agere, ausus praecipuum dilectionis signum organum efficere doli. Chrysostomus.

Non autem discedendum est a fratrum admonitione, quamquam nihil propter nostra verba eveniat: nam et rivuli, etsi nullus hauriat, fluunt; et si forsitan non persuaseris hodie, poteris forsitan cras. Piscator enim per totam diem vacua trahens retia, circa sero piscem capit; unde dominus, etsi sciret Iudam non convertendum, non destitit facere quae sua intererat; sequitur enim Iesus autem dixit illi: Iuda, osculo filium hominis tradis? Ambrosius. Per interrogationem pronuntiandum puto, quasi amantis affectu corripiat proditorem. Chrysostomus. Proprium autem nomen ponit, quod magis dolentis erat et revocantis, quam provocati ad iram. Ambrosius. Dicit autem osculo tradis? hoc est, amoris pignore vulnus infligis, et pacis instrumento mortem irrogas? servus dominum, discipulus prodit magistrum, electus auctorem. Chrysostomus.

Non autem dicit: tradis magistrum tuum, dominum tuum, benefactorem tuum, sed filium hominis; hoc est, mansuetum et mitem; qui si non esset magister et dominus, quia tamen tam suaviter erga te gessit, non esset a te prodendus. Ambrosius.

Magna, o domine, significatio potestatis, magna disciplina virtutis. Et consilium prodicionis aperitur, et adhuc patientia non negatur. Ostendit quem proderet, dum occulta manifestat; ostendit quem traderet, dum dicit filium hominis, quia caro, non divinitas comprehenditur.

Illud tamen plus confutat ingratum quod eum tradiderit qui, cum esset Dei filius, propter nos filius hominis esse voluisset; quasi dicat: propter te suscepti, ingrate, quod tradis, hypocrita. Augustinus de cons. Evang.. Hoc ergo dominus, cum traderetur, primo dixit quod ait Lucas: Iuda, osculo filium hominis tradis? Deinde quod matthaeus: amice, ad quid venisti? Deinde id quod iohannes commemorat: quem quaeritis? Ambrosius. Osculatus est autem eum dominus, non quo simulare nos doceat, sed ut neque proditorem refugere videretur, et plus afficeret proditorem, cui amoris officia non negaret.

Theophylactus. Zelantur autem discipuli, et gladios evaginant; unde sequitur videntes autem hi qui circa ipsum erant quod futurum erat, dixerunt ei: domine, si percutimus in gladio? sed qualiter habent gladios? quia mactaverant agnum, et a mensa discesserant. Alii autem discipuli quaerunt an percuterent; sed Petrus ubique fervens pro domino, persuasionem non expectat, sed percutit servum pontificis; unde sequitur et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam eius dexteram. Augustinus.

Qui percussit, secundum iohannem Petrus erat; quem autem percussit, Malchus vocabatur. Ambrosius.

Eruditus enim in lege Petrus promptus affectu, qui sciret Phinees reputatum ad iustitiam quod sacrilegos peremisset, percussit principis servum. Augustinus.

Deinde Lucas dicit respondens autem Jesus ait: sinite usque huc. Et hoc est quod matthaeus commemorat: converte gladium tuum in locum suum. Nec moveat quasi contrarium sit quod Lucas hic dicit dominum respondisse sinite usque huc; quasi post istam percussorem ita dictum fuerit ut placuerit ei usque huc factum, sed amplius fieri noluerit; cum in verbis quae matthaeus posuit, intelligatur potius, totum factum quo usus est gladio Petrus, domino displicuisse.

Illud enim verum est quod cum interrogassent dicentes domine, si percutimus in gladio? tunc respondit sinite usque huc; idest, non vos moveat quod futurum est: permittendi sunt hucusque progredi, hoc est ut me apprehendant, et impleantur quae de me scripta sunt. Non enim diceret respondens autem Jesus, nisi ad interrogationem eorum responderet, non facto Petri. Sed inter moras verborum interrogantium dominum, et illius respondentis, Petrus aviditate defensionis percussit.

Sed non potuerunt simul dici quae simul fieri potuerunt. Tunc, sicut dicit Lucas, sanavit eum qui percussus erat; sequitur enim et cum tetigisset auriculam eius, sanavit eum. Beda. Numquam enim pietatis suae dominus obliviscitur. Illi iusto mortem inferunt, iste persequentium vulnera sanat. Ambrosius. Sed cum dominus vulnere cruentum detersit, mysteria divina subiecit, ut servos principis mundi, non naturae conditione, sed culpae, auris vulnus exciperet, qui non audisset verba sapientiae. Aut si Petrus volens percussit aurem, docuit quod aurem in specie habere non deberet, quam in mysterio non haberet.

Sed quare Petrus? quia ipse ligandi et solvendi adeptus est potestatem; et ideo tollit gladio spiritali aurem interiorem male intelligentis. Sed dominus ipse refundit auditum, demonstrans, et ipsos, si convertantur, posse sanari qui in passione domini vulnerati sunt: eo quod omne peccatum, fidei mysteriis ablatur.

Beda. Vel servus iste populus est Iudaeorum, principibus sacerdotum indebito mancipatus officio: qui in passione domini dexteram auriculam, idest spirituales legis intelligentiam, perdidit; quae scilicet auris, Petri gladio deciditur; non quod ille sensum intelligendi audientibus tollat, sed divino ablatum iudicio negligentibus pandat.

Verum eadem dextera auris in his qui in eodem populo crediderunt, divina dignatione pristino est restituta officio.

Sequitur dixit autem Jesus ad eos qui venerant ad se, principes sacerdotum et magistratus templi et seniores: quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus.

Chrysostomus. Accesserunt enim nocte, timentes multitudinis impetum; et ideo dicit: quid vobis opus erat his armis in eum qui vobiscum est semper? et hoc est quod sequitur: cum quotidie vobiscum fuero in templo, non extendistis manus in me. Cyrillus. Ubi non inculpat dominus praesides Iudaeorum, quod non sibi mature paraverant insidias mortis, sed arguit eos qui temere opinabantur eum se invasisse ipso invito; ac si dicat: tunc non cepistis me, quia nolebam; et nec nunc possetis, nisi me sponte vestris subicerem manibus; unde sequitur sed haec est hora vestra; idest, parvum tempus concessum est vobis exercendae in me vestrae saevitiae, patre votis meis favente.

Dicit etiam quod haec potestas est tenebris data, idest diabolo et Iudaeis, insurgendi in Christum, et hoc est quod subditur et potestas tenebrarum. Beda.

Quasi dicat: ideo adversum me in tenebris congregamini, quia potestas vestra, qua sic contra lucem mundi armamini, in tenebris est. Quaeritur autem quomodo Jesus principes sacerdotum, magistratus templi et seniores qui ad se venerunt, alloqui dicatur, cum apud alios evangelistas non ipsos venisse, verum in atrio caiphae expectantes, ministros misisse perhibeantur.

Sed huic contrarietati respondetur, quod illi non per seipsos, sed per eos quos miserunt ad apprehendendum Christum in suae iussionis potestate venerunt.

#14 Lectio 14

Ambrosius. Non intellexerunt infelices mysterium, nec venerati sunt tam clementem pietatis affectum, quo etiam hostes suos non passus est vulnerari; dicitur enim comprehendentes autem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum. Cum legimus teneri Jesum, caveamus ne putemus eum teneri secundum divinitatem et invitum quasi infirmum; tenetur enim et ligatur secundum corporis veritatem. Beda.

Princeps autem sacerdotum caipham significat, qui, secundum iohannem, erat pontifex anni illius. Augustinus de cons.

Evang.. Sed primo ad Annam ductus est socerum caiphae, sicut iohannes dicit, quam ad caipham, ut matthaeus dicit.

Marcus autem et Lucas nomen non dicunt pontificis. Chrysostomus. Ideo autem ducitur ad domum pontificis, ut de consensu principis sacerdotum singula quaeque facerent: illuc enim omnes convenerant Christum praestolantes. Magnus autem fervor Petri ostenditur, qui non aufugit, cum alios fugientes vidisset; sequitur enim Petrus vero sequebatur eum a longe.

Ambrosius.

Bene a longe sequebatur iam proximus negator: neque enim negare potuisset, si Christo proximus adhaesisset. Sed in hoc fit reverendus, quod dominum non reliquit etiam cum timeret: metus naturae est, cura pietatis. Beda.

Quod autem ad passionem euntem dominum a longe sequitur Petrus, significat ecclesiam secuturam quidem, idest imitaturam passionem domini; sed longe differenter: ecclesia enim pro se patitur, at ille pro ecclesia.

Ambrosius. Iam autem in domo principis sacerdotum ignis ardebat; unde sequitur accenso autem igne in medio atrii, et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum. Accessit Petrus ut calefaceret se, quia clauso domino, calor mentis iam in eo refrigerat. Chrysostomus. Traditae enim erant Petro claves regni caelorum: credenda erat ei populorum innumera multitudo, quae esset involuta peccatis.

Erat autem Petrus Paulo durior, sicut truncata servi principis sacerdotum declarat auricula. Hic igitur tam durus tamque severus, si donum non peccandi fuisset adeptus, quae venia commissis populis donaretur? quem divina providentia permisit, quod primo ipse laberetur in peccatum, quo erga peccantes duriores sententiam proprii casus intuitu temperaret.

Et cum se calefacere vellet ad prunas, accessit ad eum puella, de qua sequitur quem cum vidisset ancilla quaedam sedentem ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit: et hic cum illo erat. Ambrosius.

Quid sibi vult quod primo eum prodit ancilla, cum viri utique magis potuerint eum recognoscere, nisi ut iste sexus peccare in nece domini videretur, ut et iste sexus redimeretur per domini passionem? Petrus autem proditus negat: malo enim negasse Petrum quam dominum fefellisse; unde sequitur at ille negavit, dicens: mulier, non novi illum. Chrysostomus.

Quid ais, o Petre? vox tua repente mutata est: os enim plenum fidei et amoris in odium perfidiamque conversum est: non tibi flagella, nondum sunt admota tormenta; qui te interrogat, nullus est eorum qui auctoritate sua possit formidinem incutere confitenti: mulier te simplici voce interrogat, et forte nec proditura confessum; nec tamen mulier, sed puella ostiaria, vile mancipium. Ambrosius. Sed ideo negavit Petrus, quia promisit incaute: non negat in monte, non in templo, non in sua domo, sed in praetorio Iudaeorum: ibi negat ubi Jesus ligatus est, ubi veritas non est. Negans autem dicit non novi illum: temerarium quippe erat ut diceret quia noverat eum quem mens humana non potest comprehendere: nemo enim novit filium nisi pater.

Rursum secunda vice negat Christum; sequitur enim et post pusillum alius videns eum dixit: et tu de illis es. Augustinus de cons. Evang.. Intelligitur autem quod in hac secunda negatione a duobus est compellatus; ab ancilla scilicet, quam commemorant matthaeus et marcus, et ab alio quem commemorat Lucas.

Hoc ergo quod hic Lucas dicit et post pusillum, iam egressus erat ianuam Petrus, et primum gallus cantaverat, ut marcus dicit; iam redierat, ut, quemadmodum dicit iohannes, ad focum stans iterum negaret; de qua negatione sequitur Petrus vero ait: o homo, non sum. Ambrosius.

Maluit enim se negare quam Christum; aut quia videbatur negare Christi societatem, utique se negavit. Beda. In hac autem negatione Petri dicimus, non solum ab eo negari Christum qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui, cum sit, negat se esse christianum.

Ambrosius. Tertio quoque interrogatur; sequitur enim et intervallo facto quasi horae unius, alius quidam affirmabat dicens: vere et hic cum illo erat. Augustinus.

Quod matthaeus et marcus dicunt: post pusillum, quantum esset hoc temporis manifestat hic Lucas dicendo et intervallo facto quasi horae unius: de hoc autem intervallo tacet iohannes. Item quod matthaeus et marcus non singulari, sed plurali numero enuntiant eos qui cum Petro agebant; cum Lucas et iohannes unum dicant: facile est intelligere, aut pluralem numerum pro singulari usitata locutione usurpasse matthaeum et marcum, aut quod unus maxime, tamquam qui eum viderat, affirmabat; ceteri autem secuti eius fidem Petrum simul urgebant. Iam vero illud quod matthaeus ipsi Petro dictum asseverat: nonne te vidi in horto? marcus autem et Lucas inter se illos de Petro locutos: aut sententiam intelligimus tenuisse eos qui compellatum dicunt Petrum: tantum enim valet quod de illo coram illo dicebatur, quantum si illis diceretur; aut utroque modo dictum, et alios hunc, alios illum modum commemorasse.

Beda. Subdit autem nam et Galilaeus es: non quia alia lingua Galilaei atque alia loquerentur hierosolymitae, qui utrique fuerunt Hebraei; sed quod una quaeque provincia et regio suas habendo proprietates usitatum loquendi sonum vitare non possit.

Sequitur et ait Petrus: o homo, nescio quid dicis. Ambrosius. Hoc est, sacrilegia vestra nescio. Sed nos excusamus, ipse non excusavit; non enim satis est involuta responsio confitentis Jesum, sed aperta confessio: et ideo Petrus non de industria respondisse sic inducitur; quia postea recordatus est, et tamen flevit.

Beda. Solet autem sacra Scriptura saepe meritum causarum per meritum designare temporum; unde Petrus, qui media nocte peccavit, ad galli cantum poenituit; sequitur enim et continuo, illo adhuc loquente, gallus cantavit. Quia quod in tenebris oblivionis erravit, verae lucis rememoratione correxit. Augustinus de cons. Evang..

Galli autem cantum post trinam negationem Petri intelligimus, sicut marcus expressit. Beda. Hunc gallum mystice opinor aliquem doctorum intelligendum, qui iacentes et somnolentos increpat, dicens: evigilate, iusti, et nolite peccare.

Chrysostomus. Admirare autem curam magistri, quia cum vinctus esset, multa utebatur provisione erga discipulum, quem nutu erigens ad lacrymas provocavit; sequitur enim et conversus dominus respexit Petrum. Augustinus.

Quod quomodo accipiendum sit, diligentius considerandum est. Dicit enim matthaeus: Petrus enim sedebat foris in atrio; quod non diceret, nisi illa cum domino intus agerentur. Similiter et in eo quod dixit marcus: et cum esset

Petrus in atrio Deorsum, ostendit non solum in interioribus, sed etiam in superioribus gesta quae dixerat. Quomodo ergo respicit dominus Petrum facie corporali? quapropter mihi videtur illa respectio divinitus facta: et sicut dictum est: respice, et exaudi me; et: convertere, domine, libera animam meam, ita dictum arbitror conversus dominus respexit Petrum. Beda. Respicere namque eius, misereri est: quia non solum cum agitur poenitentia, verum etiam ut agatur, Dei misericordia necessaria est. Ambrosius. Denique quos Jesus respicit, plorant delictum; unde sequitur et recordatus est Petrus verbi domini quod dixerat: quia prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras Petrus flevit amare. Quare flevit? quia erravit ut homo: lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. Lavant lacrymae delictum, quod voce pudor est confiteri. Negavit primo et secundo, et non flevit, quia adhuc non respexerat dominus; negavit tertio, respexit eum Jesus, et amarissime flevit. Et tu si veniam vis mereri, dilue lacrymis culpam tuam. Chrysostomus.

Non autem audebat Petrus palam flere, ne a lacrymis deprehenderetur; sed foras exiens lacrymabatur. Flebat autem non propter poenam; sed quia dilectum negaverat, quod molestius erat ei quolibet supplicio.

#15 Lectio 15

Augustinus de cons. Evang.. De Petri tentatione, quae inter domini contumelias facta est, non eodem ordine omnes narrant: nam illas primo commemorat matthaeus et marcus, Deinde Petri tentationem: Lucas vero explicavit prius tentationem Petri, Deinde domini contumelias, dicens et viri qui tenebant eum, illudebant ei, caedentes. Chrysostomus. Caeli et terrae dominus caesus sustinet, et patitur impiorum ridicula, formam nobis patientiae praebens. Theophylactus. Nec non dominus prophetarum, ut pseudopropheta deluditur.

Sequitur et velaverunt eum, et percutiebant faciem eius; et interrogaverunt eum, dicentes: prophetiza nobis: quis est qui te percussit? Beda. Haec quasi in contumeliam faciebant eius qui se a populis prophetam voluit haberi. Sed qui tunc caesus est colaphis Iudaeorum, caeditur etiam nunc blasphemiis falsorum christianorum. Velaverunt autem eum, non ut eorum illa scelera non videat, sed ut a seipsis faciem eius abscondant. Haeretici autem et Iudaei et mali catholici eum reprobis actibus exacerbantes, quasi illudentes, dicunt quis est qui te percussit? dum ab illo suas cogitationes et opera tenebrarum cognosci non aestimant. Augustinus.

Haec autem intelligitur passus dominus usque mane in domo principis sacerdotum, quo prius adductus est; unde sequitur et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis et principes sacerdotum et Scribae, et duxerunt illum in Concilium suum, dicentes: si tu es Christus, dic nobis. Beda. Non veritatem desiderabant, sed calumniam praeparabant. Siquidem Christum hominem tantummodo de stirpe David venturum sperantes, hoc ab eo quaerebant, ut si diceret: ego sum Christus, calumniarentur, quod sibi arrogaret regiam potestatem. Theophylactus.

Ipse vero sciebat eorum praecordia, quod qui non crediderant operibus, multo minus sermonibus crederent; unde sequitur et ait illis: si vobis dixerit, non credetis mihi.

Beda. Saepe enim dixerat se Christum esse: puta cum dicebat: ego et pater unum sumus: et cetera talia. Si autem interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Interrogaverat enim eos, quomodo dicerent Christum filium esse David, cum David in spiritu dominum num suum illum vocaverit; verum illi neque dicenti credere, neque interroganti respondere voluerunt. Quia autem semen David calumniari quaerebant, plus est quod audiunt. Sequitur ex hoc autem erit filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. Theophylactus.

Quasi dicat: non est vobis de cetero tempus sermonum et doctrinae: sed Deinceps iudicii tempus erit, cum videbitis me filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei. Cyrillus. Cum autem de Deo sessio dicitur, atque thronus, regia et universis principans dignitas designatur.

Non enim putamus tribunal quoddam positum esse, cui credamus inniti dominum omnium; sed nec omnino dextrum, vel sinistrum esse penes divinam naturam: proprium enim est corporum figura, et locus et sessio. Qualiter autem paris honoris, paris quoque consessus filius videbitur esse, si non est secundum naturam filius, naturalem in se proprietatem habens patris? theophylactus. Hoc igitur audientes timere debebant; sed illi post haec verba magis insaniunt; unde sequitur dixerunt autem omnes: tu ergo es filius Dei? Beda. Quod se filium Dei dixerat, acceperunt in eo quod ait erit filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. Ambrosius.

Dominus autem maluit se regem probare, quam diceret, ut condemnandi causam habere non possint qui quod obiciunt, hoc fatentur.

Sequitur qui ait: vos dicitis quia ego sum. Cyrillus. Hoc autem dicente Christo, succensuit Pharisaeorum cohors, usurpans ignominiae vocem; unde sequitur at illi dixerunt: quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore eius.

Theophylactus. Ex quo patet quod inobedientes nulla commoda ferunt, revelatis sibi secretioribus; sed maiorem poenam acquirunt, propter quod talia oportet eis esse occulta.

|+23 Capitulus 23

#1 Lectio 1

Augustinus de cons. Evang..

Postquam complevit Lucas narrando Petri negationem, recapitulavit quae cum domino gesta sunt circa mane, commemorans quaedam quae alii tacuerunt; atque ita contexuit narrationem, similia aliis narrans, cum dicit et surgens multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum. Beda.

Ut impleretur sermo Jesu quem de sua morte praedixit: tradetur gentibus, scilicet Romanis: nam Pilatus Romanus erat, eumque Romani in Iudaeam praesidem miserant. Augustinus de cons. Evang..

Deinde apud Pilatum gesta sic narrat: coeperunt autem eum accusare, dicentes: hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari caesari, et dicentem se Christum regem esse. Hoc matthaeus et marcus non dixerunt, cum tamen dicerent quod eum accusabant; sed iste etiam ipsa crimina quae falso obiecerunt, aperuit. Theophylactus.

Evidenter autem adversantur veritati: non enim dominus prohibuit dare censum, sed magis dare iussit. Qualiter autem populum subvertebat, an ut regnum aggrederetur? sed hoc est incredibile cunctis: quia volente multitudine tota eum in regem eligere, sciens fugit. Beda. Duobus autem domino obiectis, scilicet quod et tributa caesari dari prohibuerit, et se Christum regem diceret, potuit fieri ut illud quod dominus ait: reddite quae sunt caesaris caesari, etiam Pilatum audisse contigerit. Ideoque causam hanc quasi apertum Iudaeorum mendacium parvipendens, solum quod nesciebat, de regni verbo interrogandum putavit.

Sequitur Pilatus autem interrogavit eum, dicens: tu es rex Iudaeorum? theophylactus.

Mihi videtur quod hoc a Christo quaesierit contemptum obiecti criminis subsannando; quasi dicat: tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione, ad quod opus est multorum adiutorium et sumptus. Beda. Eodem autem verbo praesidi, quo et principibus sacerdotum respondet, ut propria sententia condemnetur; sequitur enim at ille respondens ait: tu dicis. Theophylactus.

Illi autem, cum nihil aliud faveret eorum calumniae, recurrunt ad clamorum subsidia; sequitur enim at illi invalescebant, dicentes: commovet populum, docens per universam Iudaeam, incipiens a Galilaea usque huc; quasi dicant: pervertit populum, nec in una parte tantum, sed a Galilaea incepit, et hucusque pervenit, transiens per Iudaeam. Puto autem eos non absque causa meminisse Galilaeae; sed volentes incutere timorem Pilato.

Galilaei enim schismatici fuerunt, et nova tentantes, qualis fuit Iudas Galilaeus, cuius in actibus apostolorum fit mentio.

Beda.

His autem verbis non illum, sed se accusant. Docuisse enim populum et a pristini temporis ignavia docendo commovisse, talique actu totam terram promissionis pertransisse, non criminis, sed indicium est virtutis. Ambrosius. Accusatur autem dominus, et tacet, quia defensione non indiget: ambient defendi qui timent vinci. Non ergo accusationem tacendo confirmat, sed despicit, non refellendo. Quid ergo timeret qui non ambit salutem? salus omnium suam prodit, ut acquirat omnium.

#2 Lectio 2

Beda. Pilatus de praemissa accusatione non interrogandum dominum ratus, se ipsum magis nacta occasione cupit ab eo iudicando liberum reddere; unde dicitur Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogavit si homo Galilaeus esset. Et ne contra eum quem insontem et propter invidiam traditum cognoverat, sententiam dare cogere, Herodi eum misit audiendum, ut ipse potius eum, qui eius patriae tetrarcha existebat, vel absolveret vel puniret. Sequitur et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse hierosolymis erat illis diebus. Theophylactus. In hoc sequitur legem Romanam, quae iubebat quemlibet a principe suae iurisdictionis condemnari.

Gregorius Moraliu. Christi autem famam Herodes explorare voluit, cum eius miracula videre concupivit.

Sequitur Herodes autem viso iesu, gavisus est valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre illum. Theophylactus.

Non tamquam lucraturus quidquam utilitatis ex eius aspectu; sed patiens novorum cupidinem, credebat videre quemdam extraneum hominem; de quo audierat quod sapiens et mirificus esset; unde sequitur eo quod audierat multa de illo et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Volebat etiam audire ab eo quid diceret; et ideo interrogat eum quasi derisorie se habens ad ipsum, et eum subsannans.

Sequitur interrogabat autem illum multis sermonibus. Iesus, qui cuncta ratione peregit, et qui, teste David, suos sermones in iudicio disponit, pium esse iudicavit in talibus habere silentium: sermo enim prolatus ei cui nihil proficit, condemnationis fit causa; unde sequitur et ipse nihil ei respondebat. Ambrosius. Tacuit et nihil fecit: quia nec illius credulitas merebatur videre divina; et dominus iactantiam declinabat; et forte typice in Herode omnes impii significantur, qui si legi non crediderint et prophetis, mirabilia Christi opera in evangelio videre non possunt. Gregorius Moraliu.

Hoc etiam audientes nos oportet addiscere ut quoties auditores nostri nostra volunt quasi laudando cognoscere, non autem sua perversa mutare, omnino taceamus; ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, et illorum quae erat culpa esse non desinat, et nostra quae non erat, fiat. Multa autem sunt quae audientis animum produunt; maxime si auditores nostri et semper laudant quod audiunt, et nunquam quod laudant sequuntur. Gregorius Moraliu.

Inquisitus ergo redemptor tacuit, expectatus miracula adhibere contempsit, seseque apud se in occultis retinens, eos quos exteriora quaerere comperit, ingratos foris reliquit, magis eligens aperte a superbientibus despici quam a non credentibus vacua voce laudari; unde sequitur stabant autem principes sacerdotum et Scribae constanter accusantes eum.

Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illus indutum veste alba, et remisit ad Pilatum. Ambrosius. Non otiosum quod veste alba induitur ab Herode, immaculatae tribuens indicia passionis, quod agnus Dei sine macula cum gloria mundi peccata susciperet. Theophylactus.

Tu autem considera, quod per ea quae facit diabolus, impeditur: congerit derisiones et opprobria in Christum, ex quibus declaratur quod dominus seditiosus non sit; alioquin non derideretur plebe reddita suspecta, et novitibus gaudente.

Missio autem Christi a Pilato ad Herodem fit amicitiae communis exordium, quasi Pilato non usurpante sibi subditos ditioni Herodis; unde subditur et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipso die: nam antea inimici erant ad invicem.

Attende diabolium ubique coniungentem disiuncta, ut Christi peragat necem. Erubescamus ergo nos, si causa nostrae salutis nec amicos in proprio foedere conservemus.

Ambrosius. In typo etiam Herodis atque Pilati qui amici ex inimicis per Jesum Christum facti sunt, et plebis Israelis et populi gentilis figura servatur, quod per domini passionem utriusque sit futura concordia; ita tamen ut prius populus nationum capiat Dei verbum, et ad populum Iudaeorum fidei suae devotionem transmittat, ut illi quoque gloria maiestatis suae corpus vestiant Christi quod ante despexerant. Beda. Vel hoc Herodis et Pilati foedus significat, quod gentiles et Iudaei genere et religione et mente dissidentes, in christianis persecutandis consentiunt.

#3 Lectio 3

Augustinus de cons. Evang..

Rediens Lucas ad ea quae apud praesidem gerebantur, unde digressus erat ut narraret quod apud Herodem actum est, ita dicit: Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum et magistratibus et plebe, dixit ad eos: obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum; et ecce ego coram vobis interrogans nullam causam invenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis. Hic intelligimus eum praetermississe quemadmodum a domino quaesierit quid accusatoribus responderet.

Ambrosius. Hic Pilatus Christum absolvit iudicio, crucifigit ministerio. Ad Herodem mittitur, ad Pilatum remittitur; unde sequitur sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum; et ecce nihil dignum morte actum est ei. Etsi uterque reum non pronuntiat, ob metum tamen, alienae crudelitati studiis Pilatus obsequitur. Theophylactus. Duorum ergo virorum testimonio Jesus insons ostenditur; Iudaei vero, qui accusabant, nullum testem obtulerunt, cui credere oporteret. Vide ergo quomodo superet veritas. Iesus tacet, et testantur inimici: proclamant Iudaei, et nullus eorum attestatur clamoribus. Beda. Pereant ergo scripta quae post tanto tempore contra Christum composita, non illum apud Pilatum magicae artis accusatum, sed componentes, apud dominum perfidiae et falsitatis accusandos esse demonstrant. Theophylactus.

Lentus ergo Pilatus, nec satis pro veritate severus, quia timebat accusationes, subiungit emendatum ergo illum dimittam. Beda. Quasi dicat: flagris illum et ludibriis quantum iubetis afficiam, dummodo innoxium sanguinem non sitiatis.

Sequitur necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum. Necesse habebat non imperialis legis sanctione, sed annua gentis consuetudine devictus, cui per talia gaudebat placere. Theophylactus.

Romani enim Iudaeis concesserant secundum leges et ritus proprios conversari.

Mos autem patrius erat Iudaeis petere damnatos a principe, sicut a Saule ionatham petiverunt; unde et de eorum petitione nunc subditur exclamavit autem simul universa turba, dicens: tolle hunc, et dimitte nobis barabbam. Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate, et homicidium, missus in carcerem.

Ambrosius. Non immerito homicidae absolutionem petunt qui flagitabant innocentis exitium. Tales leges habet iniquitas, ut quod oderit innocentia, scelus diligit.

In quo tamen nominis interpretatio speciem dat figurae: barabbas enim patris filius Latine dicitur. Illi ergo quibus dicitur: vos ex patre diabolo estis, vero Dei filio, patris sui filium, idest Antichristum, praelaturi esse produntur.

Beda. Haeret autem Iudaeis usque hodie sua petitio: quia enim data sibi optione, pro Jesu latronem, pro salvatore interfectorem elegerunt; merito salutem vitamque perdiderunt, et latrocinii se ac seditionibus intantum subiecerunt ut et patriam et regnum suum perdiderint.

Theophylactus. Sic ergo gens olim sancta furit ad caedendum; Pilatus gentilis caedem prohibet; sequitur enim iterum autem Pilatus locutus est ad illos, volens dimittere Jesum. At illi succlamabant dicentes: crucifige, crucifige eum.

Beda. Pessimo enim genere mortis occidere innocentem, hoc est crucifigere, desiderant.

Pendientes enim in ligno crucifixi, clavis ad lignum pedibus manibusque confixis, producta morte necabantur, ne dolor citius finiretur. Verum a domino electa erat mors crucis, quam diabolo superato, tamquam trophaeum, in frontibus fidelium erat positurus. Theophylactus. Tertio autem Pilatus Christum absolvit; sequitur enim ille

autem tertio dixit ad illos: quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum, et dimittam. Beda.

Hanc correptionem qua populo satisfacere, ne usque ad crucifigendum salvatorem saevirent, ne Pilatus quaerebat, non solum obtulisse, sed etiam deridendo et flagellando exhibuisse, verba iohannis testantur.

Quia vero totam accusationem quam adversus dominum detulerunt, sollicita Pilati interrogatione videbant evacuatam, tandem ad solas se preces convertunt; unde sequitur at illi instabant vocibus magnis, postulantes ut crucifigeretur; et invalescebant voces eorum. Theophylactus. Tertio clamant contra Christum, ut per trinam hanc vocem, suam esse occisionem Christi approbent, quam petendo extorsere; sequitur enim et Pilatus adiudicavit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum qui propter homicidium et seditionem missus fuerat in carcerem; Jesum vero tradidit voluntati eorum. Chrysostomus. Putabant enim hoc se posse astruere, quod Jesus deterior esset latrone, et adeo nequam ut neque pro pietate neque pro festi praerogativa deberet liberari.

#4 Lectio 4

Glossa. Posita condemnatione Christi, convenienter agitur de crucifixione, cum dicitur et cum ducerent eum, apprehenderunt simonem quemdam Cyrenensem venientem de villa, et imposuerunt ei crucem portare post Jesum. Augustinus de cons. Evang.. Ioannes autem narrat quod Jesus baiulabat sibi crucem: unde intelligitur quod ipse sibi portabat crucem cum exiret in eum qui dicitur calvariae locum. Simon autem in itinere angariatus est, cui data est portanda crux usque ad locum: nullus enim aliorum acceptabat crucem baiulare, eo quod lignum detestabile putabatur; et ideo simoni Cyrenaeo, quasi in quamdam iacturam imposuerunt crucem portare, quam alii recusabant.

Hic adimpletur illud: cuius principatus super humerum eius: principatus enim Christi est crux eius, propter quam, secundum apostolum, Deus eum exaltavit. Et sicut in signum dignitatis alii balteum, alii mitram portant; sic et dominus crucem. Et si inquiras, inuenies non aliter in nobis regnare Jesum, nisi per asperitates: quo fit ut delicti inimici sint Christi crucis. Ambrosius. Christus ergo crucem baiulans, iam trophaeum suum victor attulit; crux super humeros imponitur, quia sive simon, sive ipse portaverit, et Christus in homine et homo portavit in Christo. Nec discordant evangelistarum sententiae, quando concordat mysterium. Et bonus ordo nostri profectus est, ut prius crucis suae trophaea ipse erigeret, Deinde martyribus traderet erigendum. Non Iudaeus est qui crucem portat, sed alienigena atque peregrinus, nec praecedit, sed sequitur, iuxta hoc quod scriptum est: tollat crucem suam, et sequatur me. Beda.

Simon autem obediens, Cyrene heres interpretatur; unde per eum populi gentium designantur, qui quondam peregrini et hospites testamentorum, nunc obediendo facti sunt Dei heredes. De villa autem simon egrediens, crucem portat post Jesum, cum Paganis ritibus derelictis vestigia dominicae passionis obedienter amplectitur.

Villa enim Graece pagos vocatur, a qua Pagani nomen trahunt. Theophylactus.

Vel ille tollit crucem Christi, qui venit a villa, idest dimittit hunc mundum et opera eius, in ierusalem, idest in supernam libertatem, tendens. Ex hoc etiam non modicum sumitur documentum. Quia enim ad modum Christi magister est, debet ipse prius tollere crucem, et timore Dei propriam carnem configere; et sic subditis et obedientibus eam imponere. Sequitur autem Christum etiam multitudo plebis et mulierum; nam subditur sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum, quae plangebant et lamentabantur eum. Beda. Multa quidem turba crucem domini, sed non una eademque mente sequebatur: nam populus qui eius mortem impetraverat, ut morientem laetus aspiceret; mulieres vero, ut moriturum plorarent.

Non autem ideo solus mulierum planctus sequebatur, quia non etiam innumerus virorum coetus de eius erat passione moestissimus; sed quia femineus, quasi contemptibilior, sexus liberius poterat quod senserat ostentare. Cyrillus. Amans etiam lacrymarum est semper sexus femineus, et mentem habens flexibilem ad pietatem.

Theophylactus. Per hoc etiam significabatur quod multitudo magna Iudaeorum esset post crucem itura, credens in Jesum.

Sed et mens infirma, quae significatur per feminam, si sumpta cordis contritione per poenitentiam fleat, sequitur Jesum propter nostram salutem afflictum. Flebant igitur mulieres per compassionem. Eum autem qui ultro patitur, flere non oportet, sed magis ei applaudere; et ideo eas flere vetat; sequitur enim conversus autem Jesus ad illas dixit: filiae ierusalem, nolite flere super me. Beda. Cuius scilicet cita resurrectio mortem solvere potest, cuius mors et omnem mortem et ipsum mortis destructura est auctorem. Notandum autem, cum filias ierusalem appellat, quod non solae quae cum eo venerant a Galilaea, sed et eiusdem urbis cives et mulieres adhaeserunt.

Theophylactus. Mandat deplorantibus eum in futura mala prospectum intendere, et super illis flere; sequitur enim super vos ipsas flete, et super filios vestros.

Cyrillus. Significans in futuro mulieres liberis esse orbandas: nam irruente bello in terram Iudaeorum, cuncti simul peribunt magni et parvi; unde sequitur quia ecce venient dies in quibus dicent: beatuae steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quae non lactaverunt. Theophylactus.

Cum scilicet feminae crudeliter suos assabunt filios, et venter qui produxerat, flebiliter iterato recipiet genitum.

Beda. In quo die, venturae a Romanis obsidionis et captivitatis tempus significat, de quibus supra dixerat: vae praegnantibus et nutrientibus in illis diebus. Naturale est autem, imminente captivitate hostili, alta vel abdita,

quibus abscondantur homines, refugia quaerere; unde sequitur tunc incipient montibus dicere: cadite super nos; et collibus: operite nos.

Refert enim iosephus, instantibus sibi Romanis, certatim Iudaeos cavernas montium colliumque petisse speluncas. Potest autem et ex superfluo quod beatificandas dicit steriles, de his intelligi qui utrolibet sexu se castraverunt propter regnum caelorum; montibus collibusque dici cadite super nos, et operite nos; cum quilibet suae fragilitatis memores, ingrue tentationum articulo, sublimium quorumcumque virorum quaesierint exemplis, monitis et precibus defendi.

Sequitur quia si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet? Gregorius Moraliū.

Se lignum viride, et nos lignum aridum dixit: quia ipse in se vim divinitatis habuit; nos vero, qui puri homines sumus, lignum aridum appellamur.

Theophylactus. Quasi dicat Iudaeis: si ergo in me, lignum fructiferum, iugiter virens, taliter saevierunt Romani, quid non attentabunt erga vos? populum dico, quasi lignum aridum, privatum qualibet vivificante virtute, nec ullum fructum ferentem.

Beda. Vel quasi omnibus diceret: si ego, qui peccatum non feci, lignum vitae appellatus, sine igne passionis a mundo non exeo; quid putas eis manere tormenti qui sunt fructibus vacui? theophylactus.

Malam autem opinionem de domino innuere volens diabolus, etiam latrones faciebat crucifigi cum eo; unde sequitur ducebantur autem et alii duo nequam cum eo ut interficerentur.

#5 Lectio 5

Athanasius. Ubi corruptum est genus humanum, ibi Christus proprium corpus exposuit; ut ubi seminata est corruptio, ibidem incorruptio oriatur: propter quod in loco calvariae crucifigitur; dicitur enim et postquam venerunt in locum qui vocatur calvariae, ibi crucifixerunt eum: quem locum doctores Iudaeorum aiunt esse sepulcrum Adae. Beda. Vel aliter. Foris portam loca erant in quibus truncabantur capita damnatorum, et calvariae, idest decollatorum, sumpserunt nomen. Et sic pro omnium salute quasi noxius inter noxios crucifigitur; ut ubi abundavit peccatum, superabundet et gratia. Cyrillus.

Non autem ipse unigenitus Dei filius in propria natura qua Deus est, passus est quae sunt corporis; sed magis in natura terrena. Decet enim utrumque de uno et eodem filio dici: scilicet et non pati divine, et passum esse humanitus.

Eusebius. Si autem aliter post conversationem cum hominibus evanescens subito evolveret, fugiens mortem: ab hominibus compararetur phantasmati: et quemadmodum si quis incombustibile quoddam nobis vas et praevalens ignis naturae vellet ostendere, flammae illud traderet, et consequenter a flamma illud illaesum extraheret, sic Dei verbum volens ostendere instrumentum, quo usus est ad humanam salutem, esse praevalens morti; mortale morti exposuit ad demonstrandam eius naturam; Deinde post modicum a morte illud eripuit in signum divinae virtutis. Et prima quidem causa mortis Christi haec est: secunda vero divinae potestatis ostensio, corpus Christi inhabitantis: cum enim antiquitus Deificarent homines, communem exitum mortis sortito, quos heroas et divos nominabant: docuit illum solum mortuum verum esse fatendum quem bravia victoriae, morte prostrata, decorant. Tertia ratio est victima pro toto genere hominum mactanda; qua oblata, tota potestas Daemonum periiit, et error quilibet est sedatus.

Est et alia causa salutiferae mortis: ut discipuli occulta fide conspicerent resurrectionem post mortem; ad quam propriam spem erigere docebantur; ut mortem contemnentes, agonem contra errores inirent alacriter. Chrysostomus. Non autem sui mortem, quam non habebat, cum sit vita, sed hominum, venit consumpturus salvator: unde non propria morte corpus deposuit, sed ab hominibus illatam sustinuit.

Sed et si aegrotavisset corpus eius, et in conspectu omnium solveretur, inconveniens erat eum qui sanaret aliorum languores, habere proprium corpus affectum languoribus. Sed et si absque aliquo morbo seorsum alicubi corpus deposuisset, ac Deinde rursus se offerret, non crederetur ei de resurrectione disserenti: oportet enim mortem resurrectionem praecedere. Cur ergo resurrectionem palam quidem praedicaret, clanculo vero moreretur? nimirum si latenter haec evenissent, quod excogitarent homines incredulitatis calumnias? quomodo pateret Christi in mortem victoria, nisi coram omnibus eam patiens, per incorruptionem corporis probasset extinctam? sed dices: decebat saltem gloriosam mortem sibi excogitare, ut evitaret ignominiam crucis. Sed et si hoc fecisset, suspectum se reddidisset, quasi non habens virtutem contra quamlibet mortem. Sicut ergo pugil prosternens illum quem hostes obtulerint, ostenditur excellentior omnibus; sic omnium vita ab hostibus illatam, quam putabant esse diram et infamem et detestabilem, mortem in cruce suscepit, ut hac interempta, dominium mortis totaliter destruat. Propter quod non caput ei amputatur ut ioanni; neque sectus est, ut Isaias; ut corpus integrum et indivisibile morti servet, et non fiat occasio volentibus ecclesiam dividere. Volebat etiam supportare quam incurramus maledictionem; maledictam mortem, scilicet crucis, suscipiendo, secundum illud Deut. 21: maledictus homo qui pendet in ligno. In cruce etiam expansis manibus moritur, ut altera quidem manu veterem populum, altera eos qui sunt ex gentibus trahat, utrosque sibi coniungens. Moriens etiam in cruce a Daemonibus expiat aerem, et ascensum nobis parat in caelum. Theophylactus. Quia etiam per lignum mors intraverat, necesse erat ut per lignum exterminaretur; et ut dominus per ligni dolores invictus transiens confutaret delectationem provenientem ex ligno.

Gregorius Nyssenus. Sed et figura crucis a medio contactu in quatuor extrema partita, significat virtutem et providentiam eius qui in ea pependit, ubique diffusam. Augustinus de quaest. Nov. Et veter. Testam..

Non frustra etiam tale genus mortis elegit, ut latitudinis et altitudinis et longitudinis et profunditatis, de quibus apostolus loquitur, magister existeret. Nam latitudo est in eo ligno quod transversum desuper figitur: hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quod ab ipso ligno usque ad terram conspicuum est: ibi enim quodammodo statur, idest persistitur et perseveratur; quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ea ligni parte quae ab illo quod transversum figitur, sursum versus relinquitur: hoc est ad caput crucifixi, quia bene sperantium superna expectatio est. Iam vero illud ex ligno quod fixum occultatur, unde totum illud exurgit, profunditatem significat gratuita gratiae.

Chrysostomus. Duos etiam latrones utrinque crucifixerunt, ut eorum suspicionis fieret particeps; unde sequitur et latrones, unum a dextris, alterum a sinistris.

Sed non ita evenit: nam de illis nihil dicitur; huius autem crux ubique honoratur.

Reges diademata deponentes, assumunt crucem: in purpuris, in diadematibus, in armis, in mensa sacrata, ubique terrarum crux emicat. Non talia sunt humana: viventibus enim illis qui egerunt strenue, arident propria gesta, his autem pereuntibus pereunt. Sed in Christo totum contrarium: nam ante crucem omnia moesta; ut autem crucifixus est, omnia clariora facta sunt; ut noscas non purum hominem esse crucifixum. Beda. Duo autem latrones cum Christo crucifixi significant eos qui sub fide Christi, vel agonem martyrii vel continentiae arctioris instituta subeunt; sed qui haec pro aeterna gloria faciunt, dexteri latrones; qui autem humanae laudis intuitu, sinistri latronis actus imitantur.

#6 Lectio 6

Chrysostomus. Quia dominus dixerat: orate pro persequentibus vos, hoc etiam crucem ascendens fecit; unde sequitur Jesus autem dicebat: pater, dimitte illis: non quia non posset ipse relaxare, sed ut nos pro persequentibus orare doceret, non solum verbo, sed et opere. Dixit autem dimitte eis, si poenituerunt: favet enim poenitentibus, si velint post tantam nequitiam, reatus per fidem diluere. Beda. Neque putandum est hic eum frustra orasse; sed in eis qui post eius passionem crediderunt, quod orabat, impetrasse. Notandum sane, quod non pro eis oravit qui filium Dei intellexerunt crucifigere, nec confiteri voluerunt; sed pro eis qui nesciebant quid facerent, zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam; unde subdit non enim sciunt quid faciunt. Graecus. Permanentes vero post crucem in infidelitate nullus per ignorantiam iuvari putabit, signis, miraculis, sonora voce eum praedicantibus esse Deum.

Ambrosius. Refert ergo considerare qualis crucem ascendat: nudum enim video. Talis ergo ascendat qui saeculum vincere parat, ut saeculi adiumenta non quaerat. Victus est autem Adam qui vestimenta quaesivit; vicit ille qui tegumenta deposuit, et talis ascendit quales nos auctore Deo natura formavit; talis in Paradiso primus homo habitaverat, talis in Paradisum homo secundus intravit. Pulchre autem ascensurus crucem regalia vestimenta deposuit, ut scias quasi hominem passum esse, non quasi Deum regem, etsi utrumque Christus.

Athanasius.

Qui etiam cunctas condiciones nostras causa nostri suscepit, induit vestimenta nostra, signa mortificationis Aadae, ut exuat illa et horum vice induat nos vitam et incorruptionem.

Sequitur dividentes vero vestimenta eius, miserunt sortes. Theophylactus. Forsitan enim plures eorum egebant; vel forte magis ad opprobrium hoc faciebant et ex quadam lascivia: quid enim pretiosum inveniebant in vestibus? Beda. In sorte autem gratia Dei commendata est: quia cum sors mittitur, non personae cuiusdam vel meritis, sed occulto Dei iudicio ceditur. Augustinus de cons. Evang..

Hoc quidem breviter dictum est a tribus evangelistis; ioannes autem distinctius hic explicat quemadmodum hoc gestum sit. Theophylactus. Deludentes igitur hoc agebant: nam ubi principes subsannabant, quid dicere oportet de vulgo? sequitur enim et stabat populus, qui scilicet petierat eum crucifigi, expectans, scilicet finem; et deridebant eum principes cum eis. Augustinus de cons. Evang..

Quia principes dixit, nec addidit sacerdotum, omnes primates generali nomine complexus est, ut ibi possent intelligi Scribae et seniores. Beda. Quia etiam nolentes confitentur quod alios salvos facit; sequitur enim dicentes: alios salvos fecit, seipsum salvum faciat, si hic est Christus Dei electus. Athanasius.

Dominus autem vere salvator non salvando seipsum, sed creaturam liberando, volebat cognosci salvator. Neque enim medicus, quia sibi medetur, medicus esse cognoscitur, nisi erga languidos artem probet: sic dominus salvator existens, non habebat opus salutis, neque descendendo de cruce volebat cognosci salvator, sed moriendo; multo namque maiorem salutem mors salvatoris affert hominibus quam descensus de cruce. Graecus. Videns autem diabolus nullum esse sibi defensaculum, titubabat; et quasi aliud non valens, tentavit ulterius propinari salvatori acetum ad bibendum; sequitur enim illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes illi: quod contra seipsum facere diabolus ignorabat: nam amaritudinem irae ex praevaricatione legis actam, qua cunctos detinebat, salvatori praebebat; quam illa sumens consumebat, ut vice aceti, vinum det nobis in potum, quod sapientia miscuit. Theophylactus.

Obtulerunt autem milites Christo acetum, quasi regi subministrantes; sequitur enim dicentes: si tu es rex Iudaeorum, salvum te fac. Beda. Et notandum, quod Iudaei vocabulum Christi Scripturae sibi auctoritate

creditum blasphemantes irrident; milites vero, utpote Scripturarum nescii, non Christo, sed regi Iudaeorum insultant.

#7 Lectio 7

Theophylactus. Aliam attende sagacitatem Daemonis agitatam in Christum: triplici enim litterarum figura promulgabat accusationem iesu, ne scilicet quemquam transeuntium lateat quod ob hoc suspensus fuerat, quia se regem faciebat; dicitur enim erat autem et superscriptio scripta super illum litteris Graecis, Latinis et Hebraicis: hic est rex Iudaeorum: per quod significabatur, potentissimas gentium quales erant Romani, prudentissimas, quales Graeci, maxime Deum colentes, quale fuit Iudaeorum genus, subici debere imperio Christi. Ambrosius. Merito autem supra crucem ponitur titulus; quia non humani corporis, sed divinae potestatis est regnum quod habet Christus. Lego titulum regis Iudaeorum, cum lego: regnum meum non est de hoc mundo; lego causam Christi super caput eius scriptam, cum lego: et Deus erat verbum: caput enim Christi Deus.

Cyrillus. Alter autem latronum eadem cum Iudaeis eructabat; sequitur enim unus autem de his qui pendebant latronibus blasphemabat eum, dicens: si tu es Christus, salvum fac teipsum et nos.

Alter refrenabat voces ipsius; sequitur enim respondens autem alter increpabat eum, dicens: neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es? sed et proprium reatum confessus est, subdens et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus.

Chrysostomus. Hic fungitur vice iudicis, condemnatus, et incipit de veritate censere qui coram Pilato post multa tormenta confessus est scelera. Quia aliud est homo censor, quem latent intima, et aliud Deus, qui mentes penetrat: et ibi quidem post confessionem poena subsequitur, hic autem confessio fit ad salutem. Sed et Christum pronuntiat innocentem, cum subdit hic vero nihil mali fecit; quasi dicat: novam vide iniuriam; honestatem damnari cum scelere. Nos viventes occidimus, hic mortuos suscitavit; nos aliena sumus furati, hic et sua iubet tribuere. Beatus igitur latro astantes docebat, talia disserens, quibus alterum increpabat. Sed ut videt extinctos auditus astantium, redit consequenter ad eum qui novit praecordia; sequitur enim et dicebat ad Jesum: domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.

Crucifixum aspicias, at dominum profiteris: condemnati vides figuram, et regis praedicas dignitatem: mille malis imbutus, postulas iustitiae fontem reminisci tuae nequitiae. Sed dices: video quidem apparens opprobrium, sed intueor latens regnum; et tu avertis mea publica scelera, et acceptas fidem intentionis occultae.

Discipulum veritatis usurpavit nequitia, discipulum nequitiae non commutabit veritas? Gregorius Moralium. In cruce clavi manus eius pedesque ligaverant; nihilque a poenis in eo liberum nisi cor et lingua remanserunt. Inspirante Deo, totum illud ei obtulit quod in se liberum invenit; ut iuxta hoc quod scriptum est corde crederet ad iustitiam, ore confiteretur ad salutem. Tres autem virtutes quas apostolus memorat, subito repletus gratia, et accepit latro, et servavit in cruce. Fidem namque habuit, qui regnaturum Deum credidit, quem secum pariter morientem vidit: spem habuit, qui regni eius aditum postulavit: qui caritatem quoque in morte sua vivaciter tenuit, qui fratrem et collatronem pro simili scelere morientem de iniquitate sua redarguit.

Ambrosius. Pulcherrimum autem datur affectandae conversionis exemplum, quod tam cito latroni venia relaxatur. Cito ignoscit dominus, quia cito ille convertitur, et uberius est gratia quam precatio: semper enim dominus plus tribuit quam rogatur.

Ille rogabat, ut memor sui esset; de domino autem sequitur et dixit illi Jesus: amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. Vita est enim esse cum Christo; et ubi Christus, ibi regnum. Theophylactus.

Et quemadmodum quisque rex victoriosus rediens ex triumpho optima praedarum fert secum, sic et dominus praedatus portionem diabolicarum praedarum, scilicet latronem, ducit secum in Paradisum. Chrysostomus. Erat ergo videre salvatorem in medio latronum, trutinam iustitiae trutinantem fidem et infidelitatem.

Expulit diabolus de Paradiso Adam, Christus latronem impulit ante totum orbem et ante apostolos. Nudo verbo, sola fide in Paradisum introivit, ne quia post errores introitum desperaret. Attende celeritatem a cruce in caelos, a condemnatione in Paradisum, ut noveris non ad benevolentiam illius, sed ad clementiam dominum totum fecisse. Si autem iam facta est bonorum retributio, numquid supervacua erit resurrectio? si enim introduxit latronem in Paradisum, corpus autem eius corruptum remansit foris, liquet non esse resurrectionem corporum. Haec dicunt illi: sed caro, quae fuit laborum particeps, numquid privabitur praemiis? audi Paulum dicentem: oportet corruptibile hoc incorruptionem induere.

Sed si dominus pollicitus est regnum caelorum, introduxit autem latronem in Paradisum, nondum ei retribuit praemia. Sed dicunt: nomine Paradisi regnum caelorum nominavit, usitato nomine utens dum alloqueretur latronem, qui nihil audierat de arduis documentis.

Quidam autem non sic legunt hodie mecum eris in Paradiso, sed sic: dico tibi hodie; et consequenter: mecum eris in Paradiso. Sed adhuc evidentior solutionem subiungemus: nam medici cum vident aliquem desperatum, dicunt: iam mortuus est; sic et latro, quoniam non amplius timebatur eius regressus ad perditionem, dicitur Paradisum intrasse. Theophylactus.

Hoc tamen est verius omnibus, quod quamvis non omnia promissa sortiti sunt et latro et alii sancti, ne sine nobis consummarentur, ut dicitur in epistola ad Hebraeos, sunt tamen in regno caelorum et in Paradiso. Gregorius Nyssenus. Hoc iterum oportet discutere: quomodo latro censeatur dignus Paradiso, cum sanctis flammea framea

prohibeat introitum. Sed attende quod sermo divinus eum versatilem dicit, ut indignis quidem obviet, dignis vero liberum ad vitam patefaciat aditum. Gregorius Moralium.

Vel illa romphaea flammea versatilis dicitur, pro eo quod fuisset quandoque venire tempus ut etiam removeri debuisset: quando scilicet veniret qui suae incarnationis mysterio Paradisi nobis iter aperiret. Ambrosius. Sed et illud solvendum est, quia alii, scilicet matthaeus et marcus, duos conviciantes inducunt latrones; iste unum conviciantem, unum repugnantem: fortasse et iste prius conviciatus est, sed repente conversus est. Potuit etiam de uno pluraliter dici, sicut est illud: in caprinis pellibus ambulabant... Secti sunt, cum solus elias melotidem habuisse, Isaias sectus esse doceatur. Mystice autem duo latrones duos populos peccatores significant per baptismum crucifigendos esse cum Christo; quorum dissensio diversitatem pariter credentium significat. Beda.

Quicumque enim baptizati sumus in Christo iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Per baptismum autem, cum peccatores essemus, abluimur: sed alii, dum Deum in carne passum laudant, coronantur; alii, dum aut fidem aut opera baptismi habere renuerunt, dono quod acceperere, privantur.

#8 Lectio 8

Cyrillus. Postquam cruci tradiderunt dominum omnium, mundi machina lugebat proprium dominum, et obtenebrata est lux in meridie, secundum Amos, unde dicitur erat autem fere hora sexta, et tenebrae factae sunt in universa terra usque ad horam nonam: quod erat manifestum indicium, quod forent passurae caliginem crucifigentium animae. Augustinus de cons. Evang.. Hoc autem quod de tenebris dictum est, etiam alii duo, matthaeus et marcus, contestantur.

Addit autem Lucas, unde factae sunt tenebrae, cum subdit et obscuratus est sol.

Augustinus de CIV. Dei. Quam solis obscurationem non canonico cursu siderum accidisse satis ostendit, quod tunc erat Pascha Iudaeorum, quod plena luna solemniter agitur; regularis autem solis defectio non nisi in fine lunae contingit.

Dionysius ad polycarpum. Cum ambo apud Heliopolim essemus, ambo simul incidentem mirabiliter soli lunam notabamus (non enim eiusce coniunctionis tunc aderat tempus), ipsamque rursus ab hora nona usque in vesperam ad solis diametrum, supra naturae vires restitutam.

Insuper et eam lunae incidentiam observavimus ab oriente coepisse, et usque ad solaris corporis finem pervenisse: ac tum demum resillisse, nec ex ea, ut assolet, parte luminis defectum et restitutionem contigisse, sed ex adverso diametri. Graecus.

Hoc igitur prodigium factum est ut pateret quod qui mortem susceperat, gubernator esset totius creaturae. Ambrosius.

Sol etiam occidit sacrilegis, ut funesti spectaculum sceleris obumbraret; tenebrae effusae sunt oculis perfidorum, ut fidei lumen resurgeret.

Beda. Volens autem Lucas miraculum miraculo adiungere, subiungit et velum templi scissum est medium. Hoc expirante domino factum est, sicut matthaeus et marcus contestantur, sed Lucas praeoccupando narravit. Theophylactus. Per hoc autem dominus ostendebat, quod non erunt ulterius sancta sanctorum inaccessibleia; sed tradita in manus Romanorum inquinarentur, et eorum aditus pateret.

Ambrosius. Velum etiam scinditur, quo duorum populorum divisio, et synagogae profanatio declaratur. Scinditur velum vetus, ut ecclesia nova fidei suae vela suspendat. Synagogae velamen suspenditur, ut religionis interna mysteria revelata, mentis cernamus intuitu. Theophylactus.

Per hoc etiam ostenditur quod velum, quod sequestrabat nos a sacris quae sunt in caelo, dirumpitur, idest Dei inimicitia et peccatum.

Ambrosius. Deinde etiam ubi acetum bibit, assumptae mortalitatis impletum est omne mysterium, et immortalitas sola remansit; unde sequitur et clamans voce magna ait Iesus: pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Beda. Patrem invocando, filium Dei se esse declarat: spiritum vero commendando, non defectum suae virtutis, sed confidentiam eiusdem cum patre potestatis insinuat. Ambrosius.

Caro moritur, ut resurgat spiritus; patri commendatur, ut caelestia quoque ab iniquitatis vinculo solverentur, et pax fieret in caelo, quam terrena sequerentur. Cyrillus.

Haec autem vox edocet quod animae sanctorum non Deinceps in inferno clauduntur, ut prius; sed apud Deum sunt, huius rei facto Christo principio. Athanasius.

Commendat enim patri se per universos mortales in se vivificatos: nam sumus membra eius, secundum illud apostoli: omnes unum estis in Christo. Gregorius Nyssenus. Decet autem quaerere qualiter in eodem tempore dominus tripartitur seipsum: in viscera terrae, ut dixerat Pharisaeis; in Paradisum Dei, ut dixit latroni; in manus paternas, ut nunc dicitur. Sed recte considerantibus, hoc nec quaestione dignum videtur: nam qui ubique est per divinam potentiam, quolibet loco adest. Ambrosius. Commendatur ergo patri spiritus; sed cum sit in superioribus, illuminat et inferna, ut universa redimantur; etenim Christus omnia, et in Christo omnia. Gregorius Nyssenus.

Alia solutio est, quod in tempore passionis neutram partem humanitatis semel unita divinitas dimisit, sed animam de corpore sponte disiunxit, sed tamen in utroque permanentem ostendit: nam per corpus, in quo mortem suscepit, confutavit mortis potentiam; per animam vero latroni paravit introitum Paradisi. Dicit autem

Isaias de superna ierusalem, quae a Paradiso non est alia: super manus meas depinxi moenia tua. Unde palam est quod existens in Paradiso manus patris inhabitabat. Damascenus. Vel expressius loquendo, in sepulcro erat secundum corpus, in inferno secundum animam; sed sicut Deus, in Paradiso cum latrone, et in throno erat cum patre et spiritu sancto.

Theophylactus. Clamans vero alta voce expirat, quia inerat ei potestas ponendi animam suam, et eam resumendi; unde sequitur et haec dicens, expiravit. Ambrosius.

Quasi dicat: tradidit spiritum quia non invitus amisit: quod enim emittitur, voluntarium est; quod amittitur, necessarium.

#9 Lectio 9

Augustinus de Trin.. Cum post illam vocem continuo tradidit spiritum, hoc maxime qui aderant, sunt mirati: longa enim morte cruciabantur ligno suspensi; unde dicitur videns autem centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: vere hic homo iustus erat. Augustinus de cons. Evang.. Non est autem contrarium quod matthaeus, viso terraemotu, dicit admiratum centurionem, cum Lucas dicat hoc eum admiratum fuisse quod emissa illa voce expirasset, ostendens quam potestatem habuit quando moreretur. In eo autem quod matthaeus dixit non solum viso terraemotu, sed addidit: et his quae fiebant, integrum locum fuisse demonstravit Lucae, ut diceret ipsum domini mortem fuisse miratum. Quod autem Lucas etiam ipse dixit videns autem centurio quod factum erat, in eo genere inclusit omnia quae facta erant in illa hora mirabiliter, tamquam unum mirabile factum commemorans, cuius quasi membra et partes erant omnia illa miracula. Quod autem alius dixit, centurionem dixisse: vere filius Dei erat iste, Lucas autem ait, quod iustus erat, putari potest diversum; sed vel utrumque dictum a centurione debemus intelligere, et aliud illum, aliud istum commemorasse; vel fortasse Lucam exprimere voluisse sententiam centurionis, quomodo dixerit Jesum filium Dei: forte enim non unigenitum aequalem patri centurio intellexerat; sed ideo filium Dei dixerat, quia iustum crediderat, sicut multi iusti dicti sunt filii Dei. Iam vero quia matthaeus addidit eos qui cum centurione erant, Lucas vero hoc tacuit; non est contrarium, cum alius dicit quod alius tacet: et matthaeus dixit: timuerunt valde; Lucas autem non dixit: timuit, sed glorificavit Deum: quis non intelligat Deum timendo glorificasse? theophylactus. Nunc autem videtur effectum sortiri quod dominus dixerat: cum exaltatus fuero, omnia ad me traham. Exaltatus namque in cruce attraxit latronem et centurionem, sed et quosdam Iudaeorum, de quibus sequitur et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant quae fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

Beda. Quod percutiebant pectora, quia poenitentiae et luctus indicium est, potest dupliciter intelligi: sive enim eum cuius vitam dilexerunt, iniuste occisum dolebant; sive cuius mortem se impetrasse meminerant, hunc in morte amplius glorificatum tremebant. Notandum autem, quod gentiles Deum timentes, apertae confessionis voce glorificant; Iudaei percutientes solum pectora, silentes domum redeunt. Ambrosius. O duriora saxis pectora Iudaeorum. Iudex arguit, credit minister, proditor scelus suum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur: Iudaeorum tamen immobilis duritia manet orbe concusso. Beda.

Unde merito per centurionem fides ecclesiae designatur, quae Dei filium tacente synagoga confirmat. Impletur autem quod dominus patri conqueritur dicens: elongasti a me amicum et proximum, et notos meos a miseria; unde sequitur stabant autem omnes noti eius a longe. Theophylactus. Sed feminarum genus olim maledictum, manet et videt haec omnia; sequitur enim et mulieres quae secutae erant eum a Galilaea, haec videntes, et sic primae refocillantur iustificatione, aut benedictione a passione profluente, sicut et resurrectione.

#10 Lectio 10

Graecus. Fuerat quandoque ioseph occultus Christi discipulus: denique vinculum timoris rumpens, ferventior factus, dominicum corpus turpiter pendens a ligno deposuit, comparans pretiosam margaritam verborum modestia; unde dicitur et ecce vir nomine ioseph, qui erat decurio.

Beda. Decurio vocatur, quod sit de ordine curiae, et officia curiae administret, qui etiam curialis a procurando munera civilia solet appellari. Magnae ergo ioseph dignitatis apud saeculum, sed maioris apud Deum meriti fuisse laudatur; unde sequitur vir bonus et iustus (hic non consenserat consilio et actibus eorum) ab Arimathaea civitate Iudaeae. Arimathaea ipsa est Ramatha civitas helcanae et Samuelis. Augustinus de cons. Evang..

Dicit autem iohannes quod erat discipulus iesu; unde et hic subditur qui expectabat et ipse regnum Dei. Merito autem movet cur ille qui propter timorem occultus erat discipulus, ausus sit petere corpus eius, quod nullus eorum qui eum palam sequebantur auderet; sequitur enim hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus iesu. Sed intelligendum est istum fiducia dignitatis hoc fecisse, qua praeditus poterat familiariter intrare ad Pilatum. In extremo autem illo officio funeris exhibendo minus videtur curasse de Iudaeis, quamvis soleret in domino audiendo eorum inimicitias devitare. Beda. Sic igitur pro iustitia meritorum sepeliendo corpori dominico aptus, dignus fuit per nobilitatem potentiae saecularis illud impetrare; unde sequitur et depositum involvit in sindone. Ex simplici sepultura domini ambitio divitum condemnat, qui nec in tumulis quidem possint carere divitiis.

Athanasius. Enormiter etiam agunt qui condiunt corpora mortuorum, et ea non sepeliunt, etiamsi sancta sint: quid enim sanctius aut maius domini corpore? quod tamen in monumento positum est; donec die tertia resurrexit; sequitur enim et posuit eum in monumento exciso. Beda. Scilicet de petra; ne si ex multis lapidibus aedificatum

esset, post resurrectionem suffossis tumuli fundamentis, ablatus furto diceretur. In novo etiam ponitur monumento; nam sequitur in quo nondum quisquam positus fuerat: ne post resurrectionem ceteris corporibus remanentibus, surrexisse alius suspicaretur. Quia vero sexta die homo factus est, recte dominus sexta die crucifixus humanae reparationis implevit arcanum; unde sequitur et erat dies parasceves, quod praeparatio interpretatur; quo nomine sextam feriam appellabant, quia ea die, quae in sabbatum forent necessaria, praeparabant.

Quia vero septimo die requievit conditor ab opere suo, sabbato dominus in sepulcro requievit; unde sequitur et sabbatum illucescebat. Supra autem legimus, quia stabant omnes noti eius a longe, et mulieres quae secutae erant eum.

His ergo notis Jesu post depositum eius cadaver ad sua remeantibus, solae mulieres, quae arctius amabant, funus subsecutae, quo loco poneretur inspicere cupiebant; sequitur enim subsecutae autem mulieres, quae cum ipso venerant de Galilaea, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus eius: ut scilicet ei tempore congruo munus possent suae devotionis offerre. Theophylactus.

Neque tamen fidem debitam adhuc habebant, sed quasi puro homini aromata et unguenta parabant more Iudaeorum, qui talia exhibebant defunctis; unde sequitur et revertentes paraverunt aromata et unguenta. Beda. Sepulto enim domino, quamdiu licebat operari, idest usque ad solis occasum, unguentis praeparandis erant occupatae. Mandatum autem erat ut sabbati silentium, idest quies, a vespera usque ad vesperam servaretur; sequitur enim et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

Ambrosius. Mystice autem iustus Christi corpus sepelit: talis enim est Christi sepultura, quae fraudem iniquitatemque non habeat. Merito autem matthaeus hunc divitem dixit: suscipiendo enim divitem nescivit fidei paupertatem. Iustus corpus Christi operit sindone; vesti et tu domini corpus gloria sua, ut et ipse sis iustus; et si mortuum credis, operi tamen divinitatis plenitudine suae; sed et vestitur ecclesia innocentiae gratia. Beda.

Ille etiam in sindone munda involvit Jesum qui pura eum mente susceperit. Ambrosius. Non otiose alius evangelista monumentum novum dixit, alius monumentum ioseph: etenim tumulus his paratur qui sub lege sunt mortis; victor mortis tumulum suum non habet.

Quae enim communicatio tumulo et Deo? solus etiam tumulo includitur, quia mors Christi, etsi sit communis secundum naturam, specialis est secundum virtutem.

Bene autem Christus in monumento conditur iusti ut iustitiae habitatione requiescat: monumentum enim hoc in duritiae gentilis petra iustus excidit penetrali verbi, ut praetenderet in nationibus virtus Christi.

Cui pulcherrime admotus est lapis. Quicumque in se bene humaverit Christum, diligenter custodiat, ne eum perdat, neve perfidiae sit ingressus. Beda.

Quod autem dominus sexta die crucifigitur, septima in sepulcro quiescit, significat quod in sexta mundi aetate nos pro domino pati et velut mundo crucifigi necesse est; in septima vero, idest post mortem, corpora quidem in tumulis, animae vero cum domino requiescunt.

Usque huc et mulieres sanctae, idest animae humiles dilectione ferventes, passioni Christi diligenter obsequuntur: et si forte valeant imitari, sedula curiositate, quo ordine sit eadem passio completa, perpendunt: qua lecta, audita, recordata, mox ad paranda se opera virtutum, quibus Christus delectetur, convertunt, ut finita praesentis vitae parasceve, in requie beata tempore resurrectionis occurrere Christo valeant cum aromatibus spiritualium actionum.

|+24 Capitulus 24

|#1 Lectio 1

Beda. Religiosae mulieres non solum in die parasceve, sed etiam sabbato transacto, idest sole occidente, mox ut operandi licentia remeavit, emerunt aromata, ut venientes ungerent corpus iesu, sicut marcus testatur; praeoccupante tamen iam noctis articulo, monumentum adire non valuerunt; et ideo dicitur una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quae paraverant aromata.

Una sabbati, sive prima sabbati, prima est a sabbato, quam diem dominicam propter domini resurrectionem mos christianus appellat. Quod autem valde diluculo mulieres venere ad monumentum, magnus quaerendi et inveniendi dominum fervor caritatis ostenditur. Ambrosius. Sed magna oritur hoc loco plerisque dubitatio: siquidem hic valde diluculo, matthaeus vespere sabbati mulieres ad monumentum venisse dixerunt. Sed evangelistas de diversis putes dixisse temporibus, ut personas alias mulierum, et alias conicias visiones. Quod autem scriptum est vespere sabbati, quae lucescit in prima sabbati, surrexisse dominum, sic temperandum est: ut neque mane dominica, quae est prima post sabbatum, neque sabbato resurrectio facta credatur: nam quomodo triduum completur? non ergo vespere die, sed vespere noctis surrexit. Denique Graecus sero dixit.

Sero autem horam significat in occasu diei, et rei cuiuslibet tarditatem; si dicas: sero mihi suggestum est. Est ergo et sero tempus noctis profundum: unde et mulieres ad monumentum accedendi habent facultatem, custodibus quiescentibus.

Et ut scias nocte factum, mulieres aliae sciunt, aliae nesciunt: sciunt quae observant noctibus et diebus, nesciunt quae recesserunt. Nescit una maria Magdalene, secundum iohannem: nam eadem et ante scire et postea nescire

non potuit. Ergo si plures mariae, plures etiam fortasse mariae Magdalенаe; cum illud nomen personae sit, hoc sumatur a loco. Augustinus de cons. Evang.. Vel matthaeus a prima parte noctis, quod est vespere, ipsam voluit noctem significare; cuius noctis fine venerunt ad monumentum: et hoc ea de causa, quia iam a vespere paraverant, et licebat afferre aromata transacto sabbato. Eusebius. Iacebat autem organum verbi extinctum: magnus vero lapis claudebat sepulcrum, quasi mors eum duxisset captivum; sed nondum lapsa triduo vita se promit iterum post sufficientem mortis convictionem; unde sequitur et invenerunt lapidem revolutum a monumento.

Theophylactus. Nam Angelus revolverat eum, ut testatur matthaeus. Origenes.

Amotus est autem lapis post resurrectionem propter mulieres, ut credant resurrexisse dominum, videntes monumentum vacuum corpore; unde sequitur et ingressae non invenerunt corpus domini iesu. Cyrillus. Cum igitur non invenissent corpus Christi, quod resurrexerat, ducebantur diversis cogitationibus: et propter amorem Christi et adhibitam sollicitudinem meruerunt visionem angelicam; sequitur enim et factum est dum mente consternatae essent de isto, ecce duo viri steterunt iuxta illas in veste fulgenti. Eusebius.

Lucunditatis et gaudii indicia salutiferae resurrectionis nuntii, et fulgentes amictus praestant. Moyses enim plagas Aegyptiis praeparans in flamma ignis Angelum perspexit. Sed non tales visi sunt mulieribus in sepulcro: sed mites et hilares, quales decebat conspici in regno et gaudio domini. Et sicut in passione eclipsatus est sol, moeroris et angustiae signa promens crucifigentibus filium Dei, ita Angeli vitae ac resurrectionis praecones habitum salutiferi festi candidati designabant.

Ambrosius. Sed quomodo marcus unum iuvenem in albis sedentem, matthaeus unum, iohannes et Lucas duos Angelos in albis sedentes visos esse memoraverunt? Augustinus. Possumus intelligere unum Angelum visum a mulieribus, et secundum marcum et secundum matthaeum; ut eas ingressas in monumentum accipiamus, scilicet in aliquod spatium quod erat aliqua maceria communitum ante illum saxei sepulcri locum; atque ibi vidisse Angelum sedentem a dextris, quod dicit marcus; Deinde intus ab eis, dum inspicerent locum in quo iacebat corpus domini, visos duos alios Angelos stantes, sicut dixit Lucas, locutos ad earumdem exhortandum animum et aedificandam fidem; unde sequitur cum timerent autem, et declinarent vultum in terram. Beda. Sanctae mulieres astantibus sibi Angelis, non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse; nec quempiam sanctorum legimus tempore dominicae resurrectionis vel ipsi domino vel Angelis sibi visis, terrae prostratum adorasse: unde mos obtinuit ecclesiasticus, ut vel in memoriam dominicae, vel in nostrae spem resurrectionis, omnibus dominicis diebus et toto quinquagesimo tempore non flexis genibus, sed declinatis in terram vultibus oremus. Non erat autem in monumento, qui locus est mortuorum, quaerendus ille qui ad vitam resurrexit a mortuis; et ideo subditur dixerunt ad illas, scilicet Angeli ad mulieres: quid quaeritis viventem cum mortuis? non est hic, sed resurrexit. Die autem tertia, sicut ipse inter discipulos tam viros quam feminas praedixit, resurrectionis suae triumphum celebravit; unde sequitur recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilaea esset, dicens: quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et tertia die resurgere.

Die namque parasceve hora nona spiritum tradens, vespere sepultus; mane prima sabbati resurrexit. Athanasius de human. Verbi. Poterat siquidem statim suscitare corpus a morte. Sed dixisset aliquis eum nequaquam fuisse mortuum, vel non plene mortem ei inhaesisse. Forsitan quoque si eodem momento mors et resurrectio contigissent, gloria incorruptibilitatis in incerto haesisset. Quapropter ut corpus vere extinctum ostenderetur, ipsa meridie mortem sustinuit, et tertia die illud incorruptibile redhibuit. Beda. Uno etiam die in sepulcro et duabus noctibus iacuit, quia lucem suae simplae mortis tenebris duplae nostrae mortis adiunxit.

Cyrillus. Instructae autem mulieres Angelorum affatibus accelerantes ea retulerunt discipulis; unde sequitur et recordatae sunt verborum eius; et egressae a monumento, nuntiaverunt haec omnia illis undecim, et ceteris omnibus. Namque femina quae quondam mortis fuit ministra, venerandum resurrectionis mysterium prima percepit et nuntiat. Adeptum est igitur femineum genus et ignominiae absolutionem et maledictionis repudium. Ambrosius.

Mulieribus autem docere in ecclesia non permittitur; sed domi viros suos interrogant.

Ad eos ergo femina mittitur qui domestici sunt. Quae autem fuerint hae mulieres ostendit subdens erat autem maria Magdalene. Beda. Ipsa est soror Lazari, et iohanna, uxor cusae procuratoris Herodis; et maria Iacobi, idest mater Iacobi minoris et ioseph. Et communiter de aliis subditur et ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad apostolos haec.

Ut enim perpetui reatus apud viros mulier opprobrium non sustineret; quae culpam viro transfuderat, transfudit et gratiam.

Theophylactus. Est autem naturaliter incredibile mortalibus resurrectionis miraculum; unde sequitur et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, et non credebant illis. Gregorius in evang..

Quod non tam illorum infirmitas, quam nostra, ut ita dicam, futura firmitas fuit. Ipsa namque resurrectio illis dubitantibus per multa argumenta monstrata est, quae dum nos legentes agnoscimus, de eorum dubitatione solidamur. Theophylactus.

Petrus autem hoc audiens tollit moras, et vadit ad monumentum: quia nec ignis novit moras ingestus materiae; unde sequitur Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum. Eusebius. Solus enim ipse credit feminis

dicentibus se Angelos vidisse; et cum esset eximii affectus prae ceteris, sedulum se promebat, passim circumspiciens dominum; unde sequitur et procumbens vidit sola linteamina posita.

Theophylactus. Cum autem ad monumentum fuisset, hoc primo consecutus est ut miraretur quae prius ab ipso vel ab aliis deridebantur; unde sequitur et abiit, secum mirans quod factum fuerat: idest apud se mirans rei eventum, qualiter sola linteamina derelicta fuere, corpore myrrha peruncto; vel quantam opportunitatem habuisset fur, ut haec semotim involuta dimittens, circumstantibus militibus corpus auferret. Augustinus de cons. Evang.. Intelligitur autem hoc Lucas recapitulando posuisse de Petro: tunc enim cucurrit Petrus ad monumentum quando et ioannes, cum tantummodo a mulieribus, praecipue a maria Magdalene, nuntiatum eis fuerat de corpore ablato.

Postea autem facta sunt haec de visione Angelorum. Ideo autem Lucas Petrum solum commemoravit, quia illi primitus maria nuntiaverat. Item potest movere quod Petrum non intrantem, sed procumbentem dicit. Lucas sola linteamina vidisse, et discessisse mirantem; cum ioannes dicat intrasse, linteamina vidisse posita, et seipsum post Petrum intrasse. Sed intelligendum est, Petrum primo procumbentem vidisse quod Lucas commemorat, ioannes tacet: post autem ingressus est antequam ioannes intraret.

Beda. Iuxta intellectum vero mysticum, per hoc quod mulieres valde diluculo veniunt ad monumentum, datur nobis exemplum, discussis vitiorum tenebris, ad domini corpus accedere: nam et sepulcrum illud figuram dominici habebat altaris, in quo corporis Christi mysterio non in serico, non in panno tincto, sed instar sindonis, quo eum ioseph involvit, in linteo puro debent consecrari; ut sicut ipse veram terrenae naturae substantiam pro nobis morti obtulit, ita et nos in commemorationem ipsius purum de terrae germine, candidumque, et multimodo quasi mortificationis genere castigatum altari linum imponamus. Aromata autem, quae mulieres deferunt, significant odorem virtutum et orationum suavitatem, quibus altari appropinquare debemus. Revolutio autem lapidis insinuat reserationem sacramentorum, quae tegebantur velamine litterae legis, quae in lapide scripta est; cuius ablato tegmine, corpus domini mortuum non invenitur, sed vivum evangelizatur: quia etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed iam nunc non novimus. Quomodo autem posito in sepulcro corpore domini, Angeli astitisse leguntur, ita etiam tempore consecrationis mysterii corporis Christi assistere sunt credendi. Nos ergo, exemplo devotarum mulierum, quoties mysteriis caelestibus appropinquamus, propter angelicam praesentiam, seu propter reverentiam sacrae oblationis, cum omni humilitate vultum declinemus in terram, nos cinerem et terram esse recolentes.

#2 Lectio 2

Glossa. Post manifestationem resurrectionis Christi per Angelos mulieribus factam, manifestatur ulterius eadem resurrectio per ipsius Christi apparitionem discipulis; unde dicitur et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum. Theophylactus.

Quidam alterum horum duorum Lucam inquirunt esse, et ob hoc suum nomen occultasse. Ambrosius. Vel duobus discipulis seorsum dominus iam se vespere demonstrat, scilicet Ammaoni et Cleophae.

Augustinus de cons. Evang.. Castellum autem illud non absurde accipimus etiam villam secundum marcum potuisse appellari. Deinde castellum describit, dicens quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab ierusalem, nomine emmaus.

Beda. Ipsa est Nicopolis, civitas insignis palaestinae, quae post expugnationem Iudaeae sub marco Aurelio Antonino principe restaurata, cum statu mutavit et nomen.

Stadium autem, quo Graeci, auctore ut dicunt, Hercule, viarum spatia mensurant, octava est pars milliarii; et ideo sexaginta stadia, septem millia passuum et quingenta significant: quod spatium itineris eis congruit qui de morte et sepultura domini certi gradiebantur, de resurrectione domini dubii: nam resurrectionem, quae post septimam sabbati facta est, octavo numero contineri nullus ambigit.

Discipuli ergo, qui de domino loquentes incedunt, sextum milliarium coepti itineris compleverant: quia illum sine querela viventem usque ad mortem, quam in sexta sabbati subiit, pervenisse dolebant.

Compleverant et septimum, quia hunc in sepulcro non dubitabant quievisse; sed de octavo dimidium tantum peregerant, quia gloriam iam celebratae resurrectionis non credebant perfecte. Theophylactus.

Praedicti autem discipuli loquebantur de his ad invicem quae acciderant; non quasi credentes, sed sicut stupentes in rebus extraneis; unde sequitur et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus quae acciderant. Beda. Loquentes autem de se dominus appropinquans comitatur; ut et fidem resurrectionis mentibus eorum incendat, et quod se facturum promiserat, impleat, scilicet ut ubi sunt duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum; unde sequitur et factum est dum fabularentur, et secum quaererent et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis. Theophylactus.

Obtento enim iam spirituali corpore, non obstat loci distantia quin adesset quibus volebat; nec ulterius naturalibus legibus corpus suum regebat, sed spiritualiter et supra naturam: unde, ut marcus dicit, sub alia forma eis videbatur, in qua non concedebatur eis eius cognitio; sequitur enim oculi autem eorum tenebantur ne illum agnoscerent; ut scilicet totam suam dubiam intentionem revelent, et vulnus detegentes, recipiant medicinam; et ut cognoscerent quod quamvis corpus ipsum quod passum fuerat, resurrexerit, non tamen amplius tale erat ut esset omnibus visibile, sed tantum his a quibus vellet videri; et ut non dubitent quare de cetero non conversatur

inter plebem: quia scilicet post resurrectionem conversatio eius non esset digna hominibus, sed divina magis: quod etiam est forma resurrectionis futurae, in qua sicut Angeli conversabimur, et filii Dei. Gregorius in evang..

Convenienter etiam eis speciem quam recognoscerent, non ostendit; hoc agens foris in oculis corporis quod apud illos agebatur intus in oculis cordis: ipsi namque apud seipsos intus et amabant et dubitabant. De se ergo loquentibus, praesentiam exhibuit; sed de dubitantibus, cognitionis suae speciem abscondit: verba quidem eis contulit; nam sequitur et ait ad illos: qui sunt hi sermones quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes? Graecus. Conferebant quidem inter se, quasi non amplius exspectantes Christum viventem; sed dolorosi, quasi perempto salvatore; unde sequitur et respondens unus cui nomen Cleopha, dixit ei: tu solus peregrinus es in ierusalem, et non cognovisti quae facta sunt in illa his diebus? theophylactus. Quasi dicat: tu solus peregrinus es, et extra confinia ierusalem habitas, et expers es eorum quae in medio eius contigerunt, et haec ignoras? Beda. Vel hoc dicit, quia peregrinum putabant eum cuius vultum non agnoscebant. Sed revera peregrinus erat eis, a quorum naturae fragilitate, percepta iam resurrectionis gloria, longe distabat, et quorum fide, utpote resurrectioni eius nescia, manebat extraneus. Sed adhuc dominus interrogat; nam sequitur quibus ille dixit: quae? et ponitur eorum responsio, cum subditur et dixerunt ei: de Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta. Prophetam fatentur, filium Dei tacent, vel nondum perfecte credentes, vel solliciti ne inciderent in manus Iudaeorum persequentium, quia nesciebant quis esset, vel quod verum credebant celantes; ad cuius commendationem subditur potens in opere et sermone. Theophylactus. Primo quidem est opus, secundo sermo: nullus enim doctrinae sermo approbatur, nisi prius is qui docet, se ostendat auctorem: praecedat enim opus aspectum. Nam nisi mundaveris intellectus speculum per opera, non emicat decor optatus. Adhuc autem subditur coram Deo et omni populo: nam primo complacendum est Deo; Deinde curandum, quantum possibile est, de innocentia apud homines, ut praecedente divino cultu vivamus sine scandalo plurimorum.

Graecus. Deinde assignatur causa tristitiae, traditio et passio Christi, cum sequitur et quomodo tradiderunt eum summi sacerdotes et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum. Subditur autem desperantium vox, cum dicitur nos autem sperabamus quod ipse esset redempturus Israel. Sperabamus, inquiunt, non speramus, ac si mors domini, similis esset mortibus aliorum. Theophylactus.

Expectabant enim Christum salvatum et redempturum populum Israel ab ingruentibus malis, et a servitute Romanorum; ipsum quoque credebant terrenum regem fieri, quem putabant promulgatam in se mortis sententiam cavere potuisse. Beda. Merito ergo tristes incedebant: quia et seipsos quodammodo arguebant, quod in illo redemptionem speraverint, quem iam mortuum viderant, nec resurrecturum credebant; et maxime dolebant eum sine causa occisum, quem noverant innocentem. Theophylactus. Videntur tamen hi viri non omnino increduli esse, per hoc quod subditur et nunc super haec omnia tertia dies est hodie quod haec facta sunt: in quo videntur habere memoriam eius quod eis dominus dixerat, se tertia die resurrecturum. Graecus.

Porro relatam a mulieribus resurrectionis famam commemorant, cum subditur sed et mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monumentum, et non invento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

Dicunt quidem hoc quasi non credentes; propter quod referunt se territos, idest stupefactos: non enim quod erat eis relatum firmum aestimabant, aut angelicam illuminationem fuisse; sed stuporis et turbationis causam inde sumebant. Testimonium quoque Petri non certum aestimabant, dum diceret, se non vidisse dominum, sed resurrectionem eius conicere ex eo quod corpus ipsius in sepulcro non iacebat; unde sequitur et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt. Augustinus de cons.

Evang.. Cum autem Lucas dixerit Petrum accurrisse ad monumentum, et Cleopham dixisse ipse retulerit quod quidam eorum ierant ad monumentum; intelligitur attestari ioanni, quod duo ierint ad monumentum; sed Petrum primo solum commemoravit, quia illi primitus maria nuntiaverat.

#3 Lectio 3

Theophylactus. Quia praedicti discipuli nimia dubietate laborabant dominus eos redarguit; unde dicitur et ipse dixit ad eos: o stulti. Fere enim eadem dixerant quae et astantes cruci: alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Et tardi corde ad credendum in omnibus quae locuti sunt prophetae. Contingit enim credere quae locuti sunt prophetae, particulariter quaedam, et non universaliter omnia: puta, si aliquis credat quae de cruce Christi dicuntur a prophetis, sicut est illud: foderunt manus meas et pedes meos; quae vero spectant ad resurrectionem non credat, sicut est illud: non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Decet autem in omnibus fidem adhibere prophetis; tam in gloriosis quae de Christo praedixerunt, quam in ingloriis: quia ex passione malorum est ingressus in gloriam; unde sequitur nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? scilicet secundum humanitatem. Isidorus.

Sed et si oportebat Christum pati, tamen qui crucifixerunt rei sunt poena: non enim satagebant perficere quod Deus disponebat: unde et eorum executio fuit impia; Dei vero dispensatio prudentissima, qui nequitiam eorum in beneficia generis humani convertit, quasi utens vipereis carnibus ad antidoti salutiferi confectionem.

Chrysostomus. Et ideo dominus ostendit consequenter, haec omnia non evenisse simpliciter, sed ex Dei proposito ante praedestinato; unde sequitur et incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur illis in

omnibus Scripturis quae de ipso erant: quasi diceret: postquam estis tardi, ego promptos vos reddam, mysteria Scripturarum vobis exponendo: nam sacrificium Abrahae, cum Isaac dimisso immolatus est aries, hoc praefiguravit. Sed in aliis Scripturis prophetis sparsim iacent mysteria crucis et resurrectionis Christi.

Beda. Si autem Moyses et prophetae de Christo locuti sunt, et eum per passionem in gloriam intratum praedixerunt; quomodo gloriatur se esse christianum qui neque qualiter Scripturae ad Christum pertineant investigat, neque ad gloriam quam cum Christo habere cupit, per passionem attingere desiderat? Graecus. Quia vero praedixit evangelista tenebantur oculi eorum ne eum agnoscerent, donec sermo domini mentem eorum moveret ad fidem; convenienter opportunum sui aspectum auditui subiungit; unde sequitur et appropinquaverunt castello quo ibant, et ipse finxit se longius ire. Augustinus de quaest. Evang..

Quod non ad mendacium pertinet: non enim omne quod fingimus, mendacium est; sed quando id fingimus quod nihil significat, tunc mendacium est; cum autem fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis; alioquin omnia quae a sapientibus et sanctis viris, vel etiam ab ipso domino figurate dicta sunt, mendacia deputabuntur, quia secundum usitatum intellectum non consistit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mendacio ad aliquam rem significandam. Gregorius in evang..

Quia ergo adhuc in eorum cordibus peregrinus erat a fide, ire se longius finxit. Fingere namque componere dicimus: unde et compositores luti, figulos vocamus. Nihil ergo simplex veritas per duplicitatem fecit; sed talem se exhibuit in corpore, qualis apud illos erat in mente.

Sed quia esse extranei a caritate non poterant hi cum quibus caritas gradiebatur, eum ad hospitium quasi peregrinum vocant; unde sequitur et coegerunt illum: ex quo exemplo colligitur quia peregrini ad hospitium non solum invitandi sunt, sed etiam trahendi. Glossa. Nec solum factis eum cogunt, sed etiam verbis inducunt; sequitur enim dicentes: mane nobiscum, quoniam advesperascit, et inclinata est iam dies, scilicet ad occasum.

Gregorius. Ecce autem cum per membra sua Christus suscipitur, susceptores suos etiam per semetipsum requirit; sequitur enim et intravit cum illis.

Mensam ponunt, cibos afferunt, et Deum quem in Scripturae sacrae expositione non cognoverant, in panis fractione cognoscunt; sequitur enim et factum est, dum recumberet cum illis, accepit panem et benedixit ac fregit, et porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum.

Chrysostomus. Quod non de sensibilibus oculis dictum est, sed de sensu mentali.

Augustinus de cons. Evang.. Neque enim clausis oculis ambulabant, sed inerat aliquid, quo non sinerentur agnoscere quod videbant; quod scilicet caligo et aliquis humor efficere solet; non quia dominus non poterat transformare carnem suam, ut alia revera esset effigies quam solebant intueri; quandoquidem et ante passionem transformatus est in monte, ut facies eius claresceret sicut sol: sed non ita nunc factum est: non enim incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum a Satana factum fuisse, ne agnosceretur Jesus. Sed tantum a Christo facta est permissio usque ad sacramentum panis, ut veritate corporis eius participata, removeri intelligatur impedimentum inimici, ut Christus possit agnosci.

Theophylactus. Sed et aliud innuit: quod scilicet summentibus sacrum panem aperiuntur oculi, ut eum agnoscant: magnam enim et ineffabilem vim habebat domini caro. Augustinus de quaest. Evang..

Vel quod dominus se ire longius finxit cum comitaretur discipulos, exponens eis sacras Scripturas, utrum ipse esset, ignorantibus, significat quia hospitalitatis officio ad suam cognitionem pervenire posse homines intimavit; ut, cum longius ipse ab hominibus abscesserit super omnes caelos, cum eis tamen sit qui haec exhibent servis eius. Tenet ergo Christum, ne longius ab eo eat, quisquis catechizatus verbo in omnibus bonis ei qui se catechizat communicat.

Etenim isti catechizati erant verbo, cum exponeret eis Scripturas: et quia hospitalitatem sectati sunt, quem in ipsa expositione Scripturarum non cognoverunt, in panis fractione cognoscunt: non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

Gregorius in evang.. Quisquis ergo audita vult intelligere, festinet ea quae iam intelligere potuit, opere implere.

Ecce dominus non est cognitus dum loqueretur, et dignatus est cognosci dum pascitur; sequitur enim et ipse evanuit ex oculis eorum. Theophylactus. Non enim tale corpus habebat ut diutius cum eis commorari deberet, ut ex hoc pariter augetur affectum eorum; unde sequitur et dixerunt ad invicem: nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas? Origenes.

Per quod innuit, quod prolati sermones a salvatore accendebant audientium cor ad amorem divinum. Gregorius in Hom. Pentec.. Ex audito enim sermone inardescit animus, torporis frigus recedit, mens in superno desiderio fit anxia. Audire libet praecepta caelestia, et quod mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur.

Theophylactus. Ardebat ergo cor eorum vel igne verborum domini, quibus intendebant tamquam veris: vel quia eo disserente Scripturas, percellabatur intrinsecus cor eorum, quod ille qui disserebat dominus esset. Adeo ergo laetati sunt ut nullam moram passi, mox reversi sint in ierusalem; et hoc est quod sequitur et surgentes eadem hora regressi sunt in ierusalem. Surrexerunt quidem eadem hora, pervenerunt autem per plures horas, sicut oportebat sexaginta stadia transeuntes.

Augustinus de cons. Evang..

Iam autem fama erat quod surrexerat Jesus, a mulieribus facta, et a simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim isti duo haec invenerunt loquentes illos ad quos in ierusalem venerunt; sequitur enim et invenerunt congregatos undecim, et eos qui cum ipsis erant, dicentes, quod surrexit dominus vere, et apparuit simoni.

Beda. Omnium enim virorum primo dominus apparuisse videtur Petro ex his quos evangelistae quatuor et Paulus apostolus commemoraverunt. Chrysostomus.

Non enim simul omnibus se manifestabat, ut sereret fidei semina: nam qui primo viderat et certus erat, aliis referebat; Deinde sermo prodiens praeparabat animum auditoris visioni: et ideo primo digniori et fideliori omnibus apparuit: erat enim opus animae fidelissimae, quae prius acciperet hunc aspectum, ut minime turbaretur inopinata visione: et ideo primo videtur a Petro; ut qui primo confessus est eum Christum, primo resurrectionem videre mereatur; et etiam, quia eum negaverat, prius ei voluit apparere, consolans eum ne desperaret. Post Petrum vero aliis apparuit, quandoque paucioribus, quandoque pluribus; quod duo discipuli confitentur; sequitur enim et ipsi narraverunt quae gesta erant in via, et quomodo cognoverunt eum in fractione panis. Augustinus.

Quod autem ait marcus: annuntiaverunt ceteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat quod iam inde loquebantur vere resurrexisse dominum, quid intelligendum est, nisi aliquos ibi fuisse qui hoc credere nollent?

#4 Lectio 4

Cyrillus. Undique resurrectionis fama per apostolos divulgata, et affectu discipulorum erecto ad Christi visionem, venit desideratus; et quaerentibus, et expectantibus revelatur; nec disceptatur de alio, sed evidenter se offert; unde dicitur dum autem haec loquuntur, stetit Jesus in medio eorum. Augustinus de cons. Evang..

Hanc ostensionem domini post resurrectionem, iohannes commemorat. Sed quod dicit iohannes, non cum illis fuisse apostolum thomam, cum secundum Lucam duo illi regressi in ierusalem, invenerunt congregatos undecim, proculdubio intelligendum est quod inde thomas exierit, antequam dominus haec loquentibus appareret. Dat enim Lucas locum in sua narratione quomodo possit intelligi, dum haec loquerentur, prius inde exisse thomam, et postea dominum intrasse; nisi quis dicat, non illos undecim qui iam tunc apostoli vocabantur, sed discipulos illos undecim fuisse ex multo numero discipulorum. Sed cum adiunxit Lucas et eos qui cum ipsis erant, satis utique declaravit evidentius illos undecim appellatos qui vocabantur apostoli, cum quibus ceteri erant. Sed videamus, cuius mysterii gratia, secundum matthaeum et marcum resurgens ita mandaverit: praecedam vos in Galilaeam, ibi me videbitis; quod etsi completum est, tamen post multa completum est; cum sic mandatum sit, ut aut hoc solum, aut hoc primum expectaretur fieri debuisset.

Ambrosius. Unde hoc convenientius arbitror, quod dominus quidem mandaverit discipulis ut in Galilaea eum viderent; sed illis ob metum intra conclave residentibus primum se obtulisset. Graecus.

Nec hoc est promissi transgressio; sed potius festinata ex benignitate impletio, propter pusillanimitatem discipulorum. Ambrosius.

Postea vero confirmatis animis, undecim illos Galilaeam petiisse. Vel nihil obstat si dicantur pauciores intra conclave, et in monte quamplures fuisse. Eusebius.

Duo enim evangelistae, scilicet Lucas et iohannes, solis undecim hunc scribunt apparuisse in ierusalem; ceteri vero duo in Galilaeam properare, non solum undecim, sed etiam universis discipulis et fratribus dixerunt Angelum et salvatorem iussisse; de quibus Paulus meminit dicens: Deinde apparuit plusquam quingentis fratribus simul. Est autem verior solutio, quod prius quidem in ierusalem latitantibus, semel aut bis visus est ad eorum consolationem; in Galilaea vero non in conclavi, aut semel aut bis, sed cum multa potestate ostensionem sui fecit, praebens se eis viventem post passionem in signis multis, ut Lucas testatur in actibus. Augustinus de cons. Evang.. Vel quod ab Angelo, hoc est a domino, dictum est, prophetiae accipiendum est: in Galilaea enim, secundum transmigrationis significationem, intelligendum occurrit, quia de populo Israel transmigraturi erant ad gentes; quibus apostoli praedicantes evangelium non crederent nisi ipse dominus viam in cordibus hominum praepararet; et hoc intelligitur: praecedet vos in Galilaeam.

Secundum autem illud quod Galilaea interpretatur revelatio, non iam in forma servi intelligendum est, sed in qua est aequalis patri, quam promisit electis suis; illa erit revelatio tamquam vera Galilaea, cum videbimus eum sicut est. Ipsa etiam erit beatior transmigratio ex isto saeculo in illam aeternitatem, unde ad nos veniens non recessit, et quo nos praecedens non deserit.

Theophylactus. Primo igitur dominus in medio discipulorum stans, solito pacis affatu eorum turbam sedat, ostendens quod ipse idem est magister eorum, qui hoc verbo gaudebat, quo etiam eos munivit cum ad praedicandum misit; unde sequitur et dixit eis: pax vobis: ego sum, nolite timere. Cyrillus. Pudeat ergo nos pacis munus deserere, quam nobis hinc discedens Christus reliquit. Pax et res et nomen dulce, quam et Dei esse accepimus, iuxta illud: pax Dei, et eius esse Deum, iuxta illud: Deus pacis, et ipsam esse Deum, iuxta illud: ipse est pax nostra.

Pax bonum commendatum ab omnibus, observatum autem a paucis. Quae autem est causa? fortassis ambitio domini aut facultatum, aut livor, aut odium, aut contemptus, aut aliquid huiusmodi ex his quae Dei ignaros videmus incurrere. Dei quippe praecipue pax est, quae confoederat omnia; cuius nihil est adeo proprium sicut unitas naturae, et pacificus status.

Transumitur vero Angelis et divinis potestatibus, quae ad Deum et ad invicem pacifice se habent; diffunditur vero per totam creaturam, cuius est decor; tranquillitas in nobis autem manet secundum animam quidem per investigationem virtutum et communicationem, secundum corpus vero in membrorum et elementorum commensurationem: quorum alterum pulchritudo, alterum sanitas appellatur.

Beda. Discipuli autem noverant Christum verum hominem, cum quo tanto tempore fuerant conversati; sed postquam mortuus est, non credunt tertia die potuisse veram carnem de sepulcro resurgere.

Putant ergo se videre spiritum, quem emisit in passione; unde sequitur conturbati vero et conterriti, existimabant se spiritum videre. Error ille apostolorum secta est Manichaeorum. Ambrosius. Adductis autem virtutum exemplis, Petrum et iohannem non credimus potuisse dubitare.

Cur ergo Lucas inducit fuisse turbatos? primo omnium quia paucorum opinionem sententia maioris partis includit; Deinde, quia, etsi Petrus de resurrectione crediderat, turbati tamen potuit, quod se dominus cum corpore, vectibus obseratis improvisus infunderet. Theophylactus.

Verum, quia per verbum pacis non est sedatus turbo in animabus discipulorum, aliunde indicat eis se filium Dei esse, qui mentis cognoscebat arcana; unde sequitur et dixit eis: quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra? Beda. Quales utique cogitationes, nisi falsae et perniciosae? perdidit enim Christus fructum passionis, si non esset veritas resurrectionis; tamquam si bonus agricola diceret: quod ibi plantavi, inveniam, idest fidem, quae in cor descendit, quia desuper est. Cogitationes autem istae non desuper descenderunt, sed de imo in cor, sicut herba mala, ascenderunt. Cyrillus.

Hoc autem fuit evidentissimum signum quod non alius est qui videtur, sed ille idem quem viderant in ligno mortuum et positum in sepulcro, quem non latebat aliquid eorum quae erant in homine.

Ambrosius. Consideremus autem qua gratia, secundum iohannem, apostoli crediderunt, et gavisi sunt, qui secundum Lucam increduli redarguuntur. Et videtur mihi iohannes quasi apostolus maiora et altiora tetigisse: his sequentia et humanis proxima; hic historico usus circuitu, ille compendio: quia et de illo dubitari non potest, quia testimonium perhibet de his quibus ipse interfuit; et ideo utrumque verum putamus; nam et si in primo Lucas eos non credidisse dicat, postea tamen credidisse demonstrat. Cyrillus. Comprobans autem dominus devictam esse mortem, et humanam naturam iam in Christo corruptionem exuisse, primo ostendit eius manus et pedes, et clavorum foramina; unde subdit videte manus meas et pedes, quia ego ipse sum. Theophylactus. Sed et aliud subiungit: palpationem scilicet manuum atque pedum, cum dicit palpate, et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere; quasi diceret: vos putatis me esse spiritum, idest phantasma, sicut plures defunctorum circa sepulcra videri sunt soliti; sed scitote quod spiritus neque carnem habet neque ossa; ego autem carnem et ossa habeo. Ambrosius.

Hoc autem dominus ideo dixit, ut speciem nobis suae resurrectionis ostenderet: nam quod palpatur corpus est. In corpore autem resurgemus; sed illud subtilius, hoc crassius, utpote adhuc terrena labis qualitate concretum. Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeae qualitatem Christus clausa penetravit. Gregorius Moralium.

Non enim illa resurrectionis gloria corpus nostrum erit impalpabile, et ventis aereque subtilius, ut eutychius dixit; sed subtile quidem per effectum spiritualis potentiae, palpabile autem per veritatem naturae.

Sequitur et cum haec dixisset, ostendit eis manus et pedes. Beda. Quibus scilicet indicata clavorum vestigia claruere; sed secundum iohannem etiam latus eis ostendit, cum fuerit lancea perforatum; ut scilicet ostensa vulnerum cicatrice, dubietatis eorum vulnus sanaret. Solent autem in hoc loco gentiles calumniam struere, quasi non valuerit dominus vulnera sibi inflictia curare: quibus respondendum est, quia non est consequens ut qui maiora fecisse probatur, minora facere nequiverit; sed certe dispensationis gratia, qui mortem destruxit, signa mortis delere noluit: primo quidem, ut per hoc discipulis fidem suae resurrectionis astrueret; Deinde ut patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, semper ostendat; tertia ut sua morte redemptis quam misericorditer sint adiuti, propositis eiusdem mortis indiciis, insinuet: postremo ut in iudicio quam iuste damnentur impii, denuntiet.

#5 Lectio 5

Cyrillus. Ostenderat dominus discipulis manus et pedes, ut certificaret discipulos, quod corpus quod passum fuerat resurrexit. Ut adhuc autem magis certificaret, aliquid manducabile petiit; unde dicitur adhuc autem illis non credentibus et mirantibus prae gaudio dixit: habetis hic aliquid quod manducetur? Gregorius Nyssenus. Et iussu quidem legis Pascha cum amaricantibus edebatur; quia adhuc amaritudo manebat, post resurrectionem vero cibus favo mellis dulcoratur; unde sequitur at illi obtulerunt ei partem piscis assi, et favum mellis. Beda. Ad insinuandum ergo resurrectionis suae veritatem, non solum tangi a discipulis, sed etiam convesci cum illis dignatur, ne arbitrentur eum non solide, sed imaginabiliter sibi apparere; unde sequitur et cum manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis. Manducavit quidem potestate, non ex necessitate: aliter absorbet aquam terra sitiens, aliter sol calens; illa indigentia, iste potentia. Graecus. Si damus dominum vere comedisse, demus et omnes homines post resurrectionem uti ciborum fomentis. Sed quae ex quadam dispensatione fiunt a salvatore, non sunt regula et norma naturae; quoniam in quibusdam aliis dispensavit. Resuscitabit enim nostra corpora incorrupta, qui tamen dereliquit proprii corporis foramina, quae clavi foraverant, et lateris cicatricem, ut ostendat

quod mansit post resurrectionem natura corporis, nec est in aliam mutatus substantiam. Beda. Manducavit ergo post resurrectionem, non quasi cibo indigens, nec quasi in resurrectione quam expectamus, cibus egere significans; sed ut eo modo naturam corporis resurgentis astrueret.

Mystice autem piscis assus, quem Christus comedit, significat Christum passum: ipse enim latere dignatus in aquis generis humani, capi voluit laqueo mortis nostrae; et quasi tribulatione assatus est tempore passionis suae: sed favus mellis nobis extitit in resurrectione. In favo quidem mellis utramque naturam exprimere voluit personae suae. Favus quippe mellis in cera est; mel vero in cera, est divinitas in humanitate. Theophylactus.

Videntur autem et comesta aliud habere mysterium: quod enim manducavit partem piscis assi, significavit quod naturam nostram in huius vitae mari natantem, assans eam igne propriae Deitatis, et exsiccans eius humiditatem, quam a profundis undis contraxerat, escam fecit divinam; et eam quae prius erat abominabilis, praeparavit Deo cibum suavem; quod significat favus mellis. Vel per pisces assum significat vitam activam consumentem nostram humilitatem laborum prunis; contemplationem vero significat per favum mellis, propter dulcedinem eloquiorum Dei.

Beda. Postquam autem visus est, tactus est et manducavit, ne in aliquo sensus humanos ludificasse videretur, misit manus ad Scripturas; unde sequitur et dixit ad illos: haec sunt verba quae locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum; idest, cum adhuc essem in carne mortali, in qua estis et vos: tunc quidem in eadem carne resuscitatus erat, sed cum illis in eadem mortalitate non erat: et subdit quoniam necesse est impleri omnia quae scripta sunt in lege Moysi et prophetis et Psalmis de me. Augustinus de cons.

Evang.. Illud attendant qui magicis artibus Christum tanta potuisse, et nomen suum ad apostolos in se convertendos arte ipsa consecrasse delirant, utrum potuit magicis artibus prophetas divino spiritu antequam in terra nasceretur implere.

Neque enim si magicis artibus fecit ut coleretur et mortuus, magus erat antequam natus, cui prophetando venturo gens una deputata est.

#6 Lectio 6

Beda. Postquam praebuit se videndum oculis, manibus contrectandum, legis commemoravit Scripturas, consequenter aperuit sensum, ut intelligatur quod legitur; unde dicitur tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas. Theophylactus.

Alioquin quomodo eorum anima turbata et vacillans, circa Christi mysterium studisset? sed et verbis eos docuit; sequitur enim et dixit eis, quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, scilicet per lignum crucis.

Beda. Perdidit autem Christus fructum passionis, si non esset veritas resurrectionis; unde subdit et resurgere a mortuis die tertia. Deinde post commendatam sui corporis veritatem, commendat ecclesiae unitatem, cum subdit et praedicari in nomine eius poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes. Eusebius. Dictum enim erat: postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam. Oportebat autem conversus ex gentibus expiari a quolibet contagio et macula per ipsius virtutem, quasi contaminatos ab errore Daemonum idololatriae, et quasi nuper conversos a vita execrabili et impudica: et ideo dicit, quod oportet praedicari prius quidem poenitentiam, consequenter remissionem peccatorum in omnes gentes: eis enim qui prius quidem veram ostenderunt malorum poenitentiam, salubri gratia veniam commissorum donavit, pro quibus et mortem subiit.

Theophylactus. In hoc vero quod dicit poenitentiam et remissionem peccatorum, etiam de baptismate meminit, in quo per depositionem priorum scelerum subsequitur venia peccatorum. Sed quo pacto intelligitur in solo Christi nomine baptismata fieri, cum alibi mandet hoc fieri in nomine patris et filii et spiritus sancti? et primo quidem dicimus, quod non intelligitur quod in solo Christi nomine fiat baptismata, sed quod Christi baptismate aliquis baptizetur, idest spiritualiter, non Iudaice, nec tali quali iohannes baptizabat ad solam poenitentiam, sed ad spiritus almi participationem; sicut et Christus in iordane baptizatus ostendit spiritum sanctum in specie columbina. Porro baptismata in Christi nomine, idest morte Christi, intelligas: sicut enim ipse post mortem triduo resurrexit, sic et nos ter in aquam mergimur, et consequenter emergimur, incorruptibilitatis spiritus arrham recipientes.

Hoc etiam Christi nomen continet in se et patrem quasi unctorem, et spiritum quasi unctionem, et filium quasi unctum, scilicet secundum humanam naturam. Non autem decebat amplius bipartitum esse humanum genus in Iudaeos et gentiles: et ideo, ut omnes in unum uniret, mandavit incipere sermonem a ierusalem et ad gentes terminari; unde sequitur incipientibus ab ierusalem. Beda. Non solum quia credita sunt illis eloquia Dei, et eorum est adoptio filiorum et gloria; verum etiam ut gentes variis erroribus implicatae, hoc maxime indicio divinae pietatis ad spem veniae provocentur, quod eis qui filium Dei crucifixerunt, venia concedatur.

Chrysostomus. Insuper ne dicerent aliqui, quod omissis notis iverunt se ostentaturos ad extraneos, ideo prius apud ipsos occisores pandunt resurrectionis signa in eadem civitate in qua prorupit temerarius ausus. Ubi enim crucifixo credere videntur, resurrectio plurimum demonstratur.

Eusebius. Quod si ea quae Christus praedixit, iam sortiuntur effectum, et verbum eius vivax et efficax per universum mundum oculata fide perspicitur, tempus est non incredulos esse erga eum qui protulit verbum. Eum enim necesse est divinam vitam ducere cuius opera vivida verbis consona ostenduntur; quae quidem ministerio apostolorum impleta sunt; unde subdit vos autem estis testes horum, mortis scilicet et resurrectionis. Theophylactus.

Consequenter ne turbati cogitarent: quomodo nos homines idiotae testimonium perhibebimus gentibus et Iudaeis, qui te occiderunt? subiungit et ego mittam promissum patris mei in vos; quod scilicet per iohannem promiserat dicens: effundam spiritum meum super omnem carnem.

Chrysostomus. Sicut autem milites invasuros multos nemo dux exire sinit donec armati sint; sic et discipulos ante spiritus descensum, ad conflictum egredi non permittit; unde subdit vos autem sedebitis in civitate quoadusque induamini virtute ex alto. Theophylactus. Idest, virtute non humana, sed caelesti. Nec dixit: suscipiatis, sed induamini, integram tutelam spiritualis velaminis indicans. Beda.

De hac autem virtute, idest spiritu sancto, dicit etiam Angelus mariae: et virtus altissimi obumbrabit tibi; et ipse dominus alibi: nam et ego novi virtutem de me exisse. Theophylactus. Cur autem non Christo praesente, vel eo discedente statim spiritus venit? decebat enim eos fieri cupidos rei, et demum recipere gratiam: tunc enim magis ad Deum erigimur, cum incumbit necessitas. Oportebat enim interim nostram comparere naturam in caelo, et foedera consummari, ac Deinde spiritum advenire et gaudia celebrari serena. Attende etiam quantam eis necessitatem imposuit hierosolymis esse, in eo quod illic spiritum promisit largiri.

Ne enim rursus post eius resurrectionem aufugerent, hac expectatione quasi quodam vinculo omnes simul eos ibi detinuit. Dicit autem donec induamini virtute ex alto; nec expressit quando, ut sint iugiter vigiles.

Quid ergo miraris, si diem nobis novissimum non pandit, cum diem hunc propinquum pandere noluit? Gregorius Reg. Pastor.. Admonendi sunt ergo quos a praedicationis officio vel imperfectio vel aetas prohibet, et tamen praecipitatio impellit, ne dum sibi tantum onus officii praecipitatione arrogant, viam sibi subsequentis meliorationis abscondant. Ipsa enim veritas, quae repente quos vellet roborare potuisset; ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti praedicare praesumerent; postquam plene discipulos de virtute praedicationis instruxit, mandavit eis ut in civitate sederent, donec induerentur virtute ex alto. In civitate quippe sedemus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus, ne loquendo exterius evagemur; ut cum virtute divina perfecte induimur, tunc quasi a nobismetipsis foras etiam alios instruentes exeamus. Ambrosius.

Consideremus autem quomodo secundum iohannem acceperint spiritum sanctum; hic autem in civitate iubentur sedere, quoadusque induantur virtute ex alto. Sed spiritum sanctum vel illis undecim quasi perfectioribus insufflavit, et reliquis postea tribuendum promittit; vel eisdem ibi insufflavit, hic spondit. Nec videtur esse contrarium, cum divisiones sint gratiarum. Ergo aliam insufflavit ibi operationem, hic aliam pollicetur: ibi enim remittendorum gratia tributa est peccatorum; quod videtur esse augustius: et ideo insufflatur a Christo, ut credas de Deo spiritum sanctum Christi, et credas de Deo spiritum: Deus enim solus peccata dimittit. Lucas autem linguarum gratiam describit effusam. Chrysostomus. Vel dicit: accipite spiritum sanctum, ut eos idoneos faceret ad receptionem: aut quod futurum est, ut praesens indicavit.

Augustinus de Trin.. Vel dominus post resurrectionem suam bis dedit spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem proximorum, et iterum de caelo propter dilectionem Dei.

#7 Lectio 7

Beda. Praetermissis omnibus quae per quadraginta dies agi a domino cum discipulis potuerunt, primo diei resurrectionis eius coniungit tacite novissimum diem quo ascendit in caelum, dicens eduxit autem eos foras in bethaniam. Primo quidem propter nomen civitatis, quae domus obedientiae dicitur: qui enim propter inobedientiam perversorum descendit, propter obedientiam conversorum ascendit. Deinde propter situm eiusmodi villae, quae in latere montis olivarum posita esse narratur: quia videlicet obedientis ecclesiae domus in ipsius summi montis, idest in Christi, latere, fidei, spei dilectionisque suae fundamenta locavit. Eos autem benedicit, quibus praecepta docendi tradiderat; unde sequitur et elevatis manibus suis benedixit eis. Theophylactus. Forsan vim conservativam influens eis usque ad adventum spiritus; et fortassis instruens nos, ut quoties recedimus, benedictionibus subditos Dei commendemus. Origenes. Quod autem elevatis manibus benedixit eos, significat quod deceat benedicientem cuiquam ornatum esse variis operibus et arduis respectu aliorum: sic enim manus tolluntur in altum. Chrysostomus. Attende autem, quod dominus bravia repromissa aspectui subicit. Promiserat quidem corporum resurrectionem: a mortuis resurrexit, et per quadraginta dies discipulos certificat. Promittitur etiam, quod in nubibus rapiemur in aera; et hoc ipse patefecit per opera; sequitur enim et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in caelum. Theophylactus. Et elias quidem videbatur quasi assumi in caelum; sed salvator ipse praecursor omnium ascendit in caelum, appariturus divino conspectui in sacro suo corpore: et iam nostra natura in Christo honoratur a qualibet virtute angelica. Chrysostomus. Sed dices: quid interest mea? quia et tu in nubibus suscipieris similiter: nam corpus tuum connaturale est illi corpori. Erit igitur et corpus tuum tam agile ut possit transire per aera; nam sicut caput, sic et corpus; sicut principium, sic et finis. Aspice autem quomodo honoratus es per hoc principium.

Infima pars rationalis creaturae homo erat; sed pedes effecti sunt caput, sublimati in regiam sedem in suo capite. Beda. Ascendente autem in caelum domino, discipuli adorantes ubi steterunt novissime pedes eius, confestim hierosolymam redeunt, ubi promissionem patris sunt expectare praecepti; sequitur enim et ipsi adorantes regressi sunt in ierusalem cum gaudio magno. Gaudia magna agunt, quia Deum ac dominum suum post triumphum resurrectionis etiam caelos penetrasse laetantur.

Graecus. Et erant vigilantes: non degentes in propriis Laribus, sed expectantes supernam gratiam conversantur in templo, inter cetera etiam loci honestatem adicientes; unde dicitur et erant semper in templo. Theophylactus. Nondum aderat spiritus, et iam spiritualiter conversantur: prius erant reclusi, iam stant in medio principum sacerdotum, nec aliquo distrahuntur mundano, sed omnibus contemptis iugiter Deum laudant; sequitur enim laudantes et benedicentes Deum. Beda. Et attende, quod Lucas inter quatuor animalia caeli designatus accipitur per vitulum; cuius victima, qui in sacerdotium eligebantur, initiari sunt iussi, eo quod ipse sacerdotium Christi ceteris amplius exponendum suscepit; et evangelium suum, quod a ministerio templi per sacerdotium zachariae coepit, in templi devotione complevit: et apostolos ibi ministros novi sacerdotii futuros, non in victimarum sanguine, sed in laude Dei et in benedictione conclusit: ut in loco orationis et inter laudum devotiones promissum spiritus sancti adventum paratis cordibus expectent.

Theophylactus. Quos nos imitantes, in sacra vita semper degamus, laudantes et benedicentes Deum, cui est gloria et benedictio et virtus in saecula. Amen.